

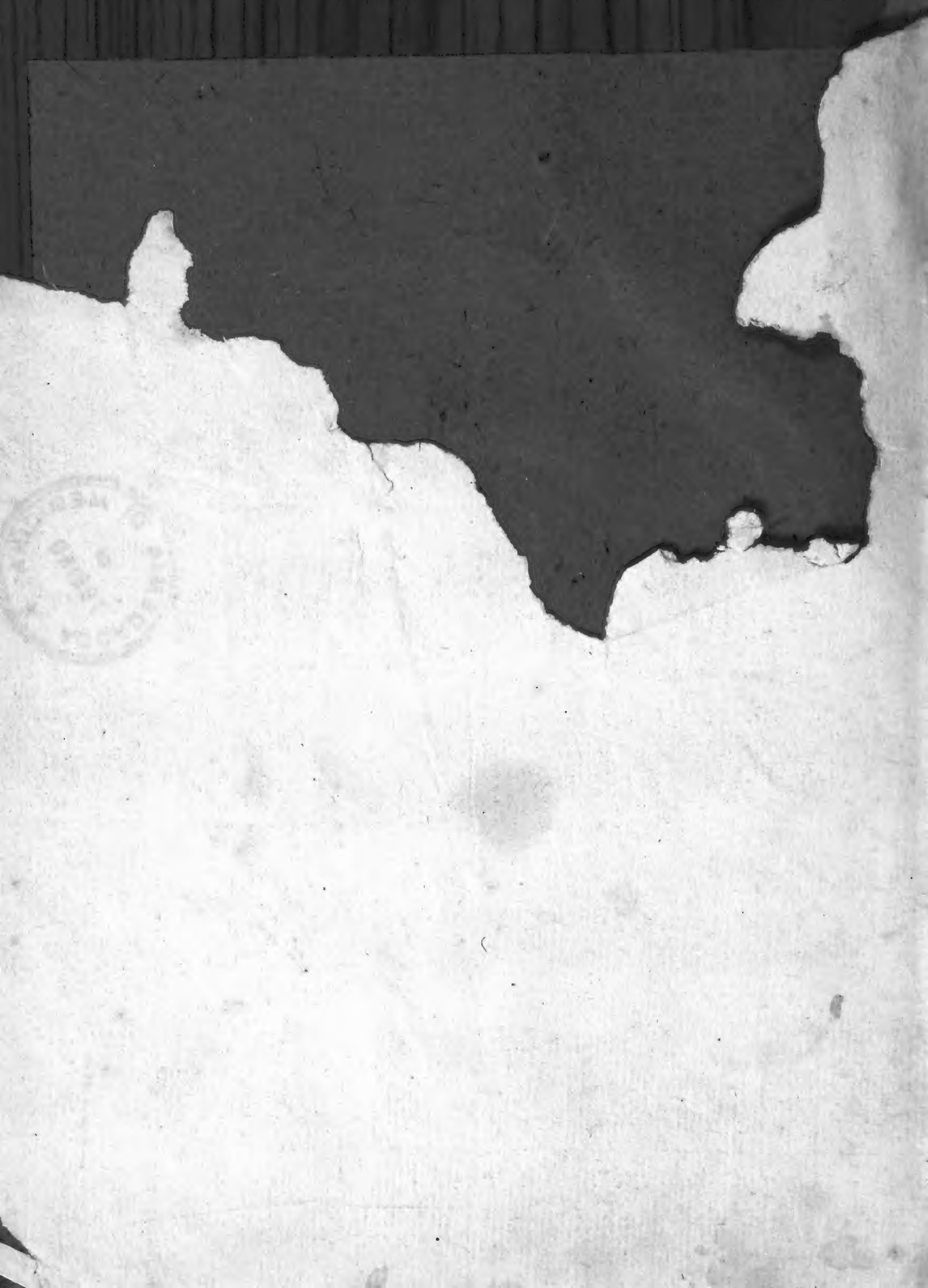

B V 6

ARS OBSTETRICA

AD SUA PRINCIPIA REDACTA,

*Tutiorē praxim multiplici partui accommodatam
complectens.*

ACCEDIT

HUJUS PROVINCIAE HISTORIA,

AUCTORE

JOANNE ASTRUC

PROFES. REG., ET REG. A CONSIL. MEDICO.

———— Fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exfors ipsa secandi

Horat. Art. Poet.

Hieronymi Palazzo M. B. Calvert

ottola peira

ARS OBSTETRICIA

AD SUA PRINCIPIA REDACTA

THEORETICIS PRÆCIPUE ET PRACTICIS

— multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos:
in dolore paries filios.

Genes. 3. 16.

HUIUS PROVINCIÆ HISTORIA

AUCTORE

JOHANNES ASTRUC

PHYSICUS REGIÆ ACADEMIÆ MEDICÆ

PARISIENSIS

RECTOR ACADEMIÆ

PARISIENSIS

Paris, M.D.C.C.LXXV.

per

P R Æ F A T I O.

Rimum annuntio vobis, nunquam parturientibus auxiliatum esse, quamvis Obstetriciæ Artis canones tradere aggrediar. Hoc paradoxum proinde declarare meum profecto erit.

Facultas Medicinæ Parisiensis anno 1745. mihi honorificentissime commisit, Obstetrices docere circa partus, cum primo institueret hujus Provinciæ Lecturam. Facultatis optatis libentissime annui. Tunc temporis tamen nisi generales notiones circa hanc materiam possidebam, quibus Medicorum nemo, sua munera implens, carere debet, tum relate ad hanc partem, cum ad reliquas Artis nostræ Provincias, quas nunquam etiam exerciturus esset. Sed hujusmodi Obstetriciæ Scientiæ curriculum intra sex menses absolvi tantummodo debebat; hoc tempore idcirco usus sum, ut omnes Tractatus perlegerem, qui circa hanc materiam tum gallico, cum latino sermone essent excusi.

In plerisque animadverti solida, utilia, necessaria, atque laudabilia effata, sed plerunque ordo, atque methodus deerat, multumque reperiatur futilium rerum, atque observationum ineleganter exaratarum, in quibus post nonnullas eruditiones, Medicinæ difficiles quæstiones præpostere insurgebant explicatu difficillimæ, quæ reliquum Operis deturbabant. Hujus farinæ itaque sunt pleraque opera magni voluminis, in quibus selectiora anilibus, & extraneis rebus remiscuntur. Sunt tamen excipienda quidam Tractatus, qui methodice, & eleganter conscripti sunt, ubi Auctores materiam pertractandam superasse videntur.

Diligenter hæc volumina sum perscrutatus, ex iisque meliora collegi; cum obvia præxi comparavi; potiora, & Auctoritate fulcita elegi, quæ mihi Artis Obstetriciæ compendium præbuerint, ex quo, quasi ex fonte, lectiones hausi, quæ grate receptæ fuerunt.

Subinde per duos adhuc annos hæc lectiones sum prosecutus, quas in diem limavi, novos Tractatus pervolvendo, novasque animadversiones excogitando, quod compendium nostrum adauxit, atque perfecit.

De ipso jam oblitus eram, nullumque usum meditabar, quando mihi relatum fuit, Parisiis haberi, & fortasse in reliquis præcipuis Civitatibus Regni lectiones Obstetriciæ Scientiæ; in pluribus tamen municipiis, & in oppidis hoc documentum deficere, nullumque opus per Galliam obvium adesse, quod elementa Obstetricibus præberet; quare futilem traditionem ex senioribus in juniores Obstetrices transmitti, ac plerunque diligentiores etiam coactas esse ex senioribus, paucas, & erroneas plerasque notiones circa hanc Artem recipere.

Quidam mihi suaserunt, lectiones meas maximo profectui esse posse, Obstetricibus Provinciarum præsertim, modo ipsas in ordinem redigerem; ad earum tamen impressionem nuper editus *Tractatus de Morbis Mulierum* me potissimum movit. Insuper animadverti, opus haud completum fore, nisi Tractatum adderem *de Partibus*, qui sunt magis obviæ feminarum affectus. Antiquum enim compendium ad trutinam re-

vocavi, multa in ipso aut mutavi, aut perfeci, donec opus absolverem, quod nunc publici juris facio.

Tria mihi proposui, quæ in operibus *Didacticis* essentialia putavi.

Primum, exactam methodum, five concinnum ordinem sum prosecutus, quo nempe singula suo loco essent distributa, a facilioribus incipiendo, ad difficiliora transitum faciens, nihil retro relinquendo, quod satis explicatum non esset: *Ordinis hæc virtus erit.*

Secundum, Horatii consilium amplexus sum, qui ait, *quidquid præcipies, esto brevis*. Hac de causa circumstantias, digressiones, atque animadversiones minus necessarias reticui, & praxim potissimum retuli, ut spiritus minus distractus exaratas notiones, magisque opportunas melius comprehenderet.

Tertium, claritati quam maxime consului. Hæc proprietas absolute necessaria videtur in Tractatu elementari pro mulieribus exarato, quæ difficile, & obscurum ratiocinium prosequi minime valent. Hac enim de causa simplici stylo usus sum, breves periodos adhibendo, omnesque metaphoricos terminos, qui minus obvii essent, excludendo. Si labor meus in hoc elementari Tractatu absolvendo frustraneus non evaderet, multo magis gratularer pro sui utilitate, quam si ingeniosum profecto, minusque utilem Medicinæ Tractatum perficerem.

Institutum meum religiose secutus sum, si excipias articulum *Historiæ Artis Obstetriciæ*, & caput *Operationis Cæsareæ*, in quibus plures citationes collegi; sed nullus aderat effugiendi modus, nisi inscienter hujusmodi res pertractarentur. Obstetrices feminæ utentur iis, quæ intelligent, reliqua, quæ captum suum exsuperant, negligendo.

Quidam fortasse me contemnent, cum in hoc Tractatu brevior fuerim circa varias laboriosorum Partuum species, qui procedunt ab inconcinna conformatione ossium pelvis, in quæ sæpe infantis caput impingit: sed statim rationem hujus brevitatis afferam.

Conformationes, quæ laboriosum partum faciunt, pravum regimen plerunque parentum sequuntur. Raræ sunt in Civitatibus Municipalibus, multo magis in oppidis, aut ruribus, & Tractatus hicce pro Obstetricibus, in locis id genus degentibus, exarare intellexi.

Ceteroquin ad hujusmodi partus fovendos manuum dexteritas haud sufficit; instrumenta enim peculiaris necessaria sunt, quibus pleræque Obstetrices carent, neque uti scirent. At si qua earum magis versata esset circa laboriosos partus, & necessaria instrumenta nosse cuperet, satis erit ipsis indicare *les Observations sur les accidents de plusieurs accouchements laborieux* typis impressas anno 1747. & *la suite de ces Observations* excusas anno 1751. ex quibus multum edocebuntur, modo ipsas intelligant.

Tandem hortari Obstetrices oportet, ut minus potionum in difficili partu parientibus propinent. Me non latet, hunc usum a veteribus Medicis derivare, maximam partem constituere Obstetriciæ praxis; sed plerunque hujusmodi auxilia valde calefaciunt, febrim movent, nullusque mutant positum infantis. In his casibus enim, qui frequentes sunt, necessum est infantem obvertere, ipsumque per pedes carpere. Opus haud difficile est, modo celeriter, humido adhuc, laxoque uteri orificio, instituiatur; assè Obstetrices id perficere nullo modo valeant, huic Arti abrenuntient.

INDEX CAPITUM

Prefatio, pag. iii.
Historia contracta Artis Obstetriciæ. I.

LIBER PRIMUS.

Prolegomena Artis Obstetriciæ.

Caput. I. De ossibus, quæ pelvim constituunt.	12.
Cap. II. De utero varioque ejus positu.	15.
Cap. III. De secundinis, earum in utero, foetusque in ipsis positu.	17.
Cap. IV. De indagine partium ante partum,	19.
Cap. V. De iis, quæ contingunt infanti atque utero prope partum,	22.
Cap. VI. De iis, quæ necessaria sunt ad partum fovendum.	24.

LIBER SECUNDUS.

Partus Naturalis.

Cap. I. De partu naturali prioris speciei, quando infans caput in exitu præmittit.	25.
Cap. II. De partu naturali secundæ speciei, quando infans in exitu pedes præmittit,	28.
Cap. III. Comparatio partus, in quo caput antecedit, cum eo, in quo pedes præcedunt,	31.
Cap. IV. De methodo puerperas pertractandi,	33.
Cap. V. De iis, quæ postulat infans recens natus,	36.

LIBER TERTIUS.

Partus contra Naturam.

Cap. I. De partu, ubi infans caput offerens, multiplici ratione proprio officit exitui,	38.
Casus I. Quando infans oblique incedit, ut transversim caput, & truncus descendant,	ibid.
Cas. II. Quando caput infantis alterutri, aut ambabus manibus junctum erumpit,	39.
Cas. III. Quando infans exit facie versus pubim obversa,	40.
Cap. II. De partu, ubi infans pedes offerens, multiplici ratione impedit, aut difficilem reddit exitum,	ibid.
Cas. I. Quando infans pedes oblique præmittit,	ibid.
Cas. II.	

Cas. II. Quando infans unicum pedem aut pedem cum genu offert,	41.
Cas. III. Quando infans digitos pedum præmittit sursum obversos, quod induat, faciem pariter ex eadem parte esse obversam,	42.
Cap. III. De partu, ubi infans manus, scapulas aut cubitos præsentat,	ibid.
Cas. I. Quando infans manus præmittit,	ibid.
Cas. II. Quando infans cubitos offert,	43.
Cas. III. Quando infans humeros præbet,	ibid.
Cap. IV. De partibus, ubi infans genua, natesque in exitu præbet,	ibid.
Cas. I. Quando infans genu producit,	ibid.
Cas. II. Quando infans nates præmittit,	44.
Cap. V. De partu, ubi infans dorsum propellit,	45.
Cap. VI. De partu, ubi infans abdomen præsentat,	ibid.

LIBER QUINTUS

De Partu laborioso, & difficili.

Cap. I. De partu difficili, & laborioso ex parte matris,	47.
Cas. I. De difficultate, quæ venit ex obliquitate matricis,	ibid.
Cas. II. De difficultate, quæ venit ex debilitate matricis,	48.
Cas. III. De difficultate, quæ oritur ex vitio orificii matricis,	ibid.
Cas. IV. De difficultate, quæ ex vagina derivat,	49.
Cas. V. Difficultas, quæ venit ex parte pelvis,	50.
Cas. VI. Difficultas ex parte coccygis,	52.
Cap. II. De partu laborioso, & difficili ex parte infantis,	ibid.
Cas. I. Difficultas ex magnitudine capitis infantis,	ibid.
Cas. II. Difficultas ex hydropi infantis,	53.
Cas. III. Difficultas ex deformitate infantis,	54.
Cas. IV. De difficultate, quæ oritur ex duobus fœtibus in utero existentibus,	55.
Cap. III. De partu laborioso, & difficili ex parte secundinarum,	ibid.
Cas. I. Difficultas ex placenta fœtum in exitu antecedente, dum primo se offert,	ibid.
Cas. II. Difficultas ex placenta post exitum infantis in utero diu supersistente,	56.
Cas. III. Difficultas ex funiculo umbilicali ante fœtum erumpente,	57.
Cas. IV. De difficultate, quæ a secundinis procedit,	58.
Cap. IV. De partu laborioso, & difficili ob causas simpliciter accidentales,	ibid.
Cas. I. De difficultate, quam abortus inducit,	ibid.
Art. I. Quid præstare debeat Obstetrix, quando gravida mulier proximum pertimescat abortum,	59.
Art. II. Quid præstare debeat Obstetrix, quando abortus amplius impediri nequit, aut continens persistit,	ibid.
Art. III. Quid præstare debeat Obstetrix advocata in provocato abortu,	61.
Cas. II. De difficultate, quam mortuus fœtus facit,	62.
Art. I. De extractione infantis mortui,	63.
Art. II. De extractione capitis infantis in utero supersistitis,	64.
Cas. III. Difficultas ab eruptione mole,	65.

LIBER QUINTUS

Symptomata teterrima, quæ interdum partus
subsequuntur.

Cap. I. De casu, sive desensu uteri,	69.
Cap. II. De Obversione matricis,	70.
Cap. III. De motibus convulsivis uteri in partu,	71.
Cap. IV. De Ruptura matricis,	72.
Cap. V. De ruptura perinei,	73.
Cap. VI. De Operatione Cæsarea,	74.
Art. I. De mediis opus Cæsareum perficiendi,	75.
Art. II. Observationes circa hujusmodi operationem.	76.
Cap. VII. Animadversiones circa munia Obstetricum,	80.
Art. I. Quid præstare debeant in partibus clandestinis,	81.
Art. II. De sollicitudine, qua debent Obstetrices hortari parientes, ut Ecclesiæ munera impleant, cum vita periclitari videantur,	82.
Art. III. Pari ratione debent Obstetrices curare, ut infantes vita periclitantes baptizent,	ibid.
Decisio Doctorum Sorbonæ circa validitatem Baptismi per injectionem collati,	82.
Respondetur Epistolæ DD. F. B. circa regimen Adami, & Evæ respectu primorum natorum,	84.
I. Solutio.	ib.
II. Solutio.	85.
III. Solutio.	ib.
IV. Solutio.	87.
V. Solutio.	88.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fr. Filippo Rosa Lanzi Inquisitor General del Santo Officio di Venezia, nel Libro intitolato *Ars Obstetricia ad sua principia redacta, tuttiorem proximæ. Auctore Joanne Astruc, MS.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a Niccolò Pezzana, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 27. Gennaro 1766. M. V.

{ Sebastian Zuslinian Rif.

{ Andrea Tron Cav. Rif.

{ Girolamo Grimani Rif.

Registrato in Libro a Carte 305. al Num. 2027.

Davidde Marchesini Segr.

3. Febbraro 1766. M. V.

Registrato al Magistrato Eccell. degli Esecut. contro la Bestemmia.

Francesco Gadaldini Segr.

HISTORIA CONTRACTA ARTIS OBSTETRICIÆ.

Historia Artis Obstetriciæ nonnisi compendiarie esse potest, quia ad nonnullas redigitur notiones huc, illuc per Auctorum volumina dispersas, ex quibus excerpti, atque colligi debent. Sed quantumvis compendiarie videatur, importat tamen, 1. personas nosse, quæ ipsam exercuerunt, 2. progressus successivos, quibus perfecta est, 3. & speciales tractatus circa hanc materiam exaratos, qui certo quodam modo Artem Obstetriciam a reliqua Chirurgia discerpserunt: ea erunt, quæ infra sejunctim aggrediemur.

ARTICULUS PRIMUS.

Quinam Artem Obstetriciam exercuerint?

ARS Obstetricia Mundo coeva videtur. Quando Eva a Paradiso terrestri expulsa suos peperit infantes, auxilii indiga nisi ab Adamo adjuvari poterat; sed in diem incrementum sobole mulieres sibi invicem auxiliatae sunt, donec earum quæpiam ad hoc opus incumbere faterentur, nomenque Obstetricum, ut temporum primordia ferebant, susceperunt.

I. Prima Obstetrix, de qua sub hoc nomine verba repetantur, fuisse videtur illa, quæ secundo partui (a) Rachelis subvenit. Hæc mulier ad parientem exhilarandam prænuntiavit, infantem esse parituram: sed mater pariendo expiravit. In Genesi de altera Obstetrice verba fiunt occasione partus Thamar, (b) quæ geminos peperit; sed gloriosior Obstetricum mentio fit in Exodo, (c) quando a Pharaone, qui Ægypto imperabat, jussæ sunt Obstetrices Sephora, & Phua, ut Hebræarum partibus suppetias euntes, earum natos dolo suffocarent: a quo nefario scelere perpetrando exhorruerunt, ac proinde Dei favorem præmerita sunt. Eadem mulieres auxiliatae sunt uxori Phinees, filii Heli, Pontificis Hebræorum, (d) occasione laboriosi partus, quem passa est, raptu Arcæ, & morte conjugis, atque soceri sui. In omnibus hisce locis Obstetrices feminino nomine *Mejalledeth* appellantur.

II. Apud Græcos mulieres pariter partibus subveniebant. Phanereta, Socratis mater, Obstetrix erat; Plato fusc (e) de Obstetricibus locutus est; *Struc de Arte Obstetr.* A. *Struc de Arte Obstetr.* expli-

(a) Genes. cap. 35. vers. 16.

(b) Genes. cap. 38. vers. 27.

(c) Exod. cap. 1. vers. 5.

(d) 1. Reg. cap. 4. vers. 19.

(e) In Theæteto.

explicat ipse functiones, decernit munera Obstetricum, atque indicat ad illas spectare, connubia proponere, aut sortiri. Hippocrates (a) de Obstetricibus mentionem facit, æque ac Aristoteles, (b) Galenus, (c) & Aetius (d); quinimo postremus crebro quandam Aspasiam citat, quæ Obstetrix fuisse videtur.

Tandem Moschionus Auctor revera Græcus, non tamen ex priscis, ut autumo, frequenter ipsas appellavit *Μαῖται*, aut *Ἱατρομαῖται*, quod *Mamma-na* sonat.

III. Minus vero latent usus Romanorum, qui Obstetrices plures habebant. Plauti enim, & Terentii Comœdiæ earum plura afferunt exempla. Apparet profecto, Obstetrices advocatas fuisse ad parturientes feminas fovendas. Insuper Plinius pluries de Obstetricibus verba facit, Artis Canones enarrat, & earum duas plures fortasse habitas indicat, (e) Soriram nempe, & (f) Salmam. Tandem apud Gruterum, (g) Reinesium, (h) & Gasparem Bartholium plures sepulcrales inscriptiones reperiuntur, in quibus Obstetricum mentio fit, quarum latinum nomen per *p* inscribitur, nempe *opstetrix*, quod confirmat nomen ab *ops* *opis*, & *sto* pro *præsto* derivare, quod significat mulierem, quæ opem præstat.

IV. Idem usus perstitit in subversione Romani Imperii, Ammianus Marcellinus itaque testatur, Eusebiam, Imperatoris Constantii Magni Constantini Filii uxorem, invidiam fecunditatis Helenæ ejus Viri Sororis, & Juliani *Apostatæ* uxoris, sibi animum captivasse Obstetricis, quæ in partu ipsi auxiliari debebat, ut infantem necaret, funiculum arctius scindendo, quam par erat, *præsecit plus quam convenerat umbilico*, Ammianus ait.

Circa illud tempus Medici cujusdam opus referri potest, multiplici de nomine pluries recusum, quod tamen Theodosio Prisciano tribuendum videtur. Ipsum VIII. a Christo Nato sæculo vixisse credendum est. Trium librorum, ex quibus opus conflatur, tertium, quem *Gynæcea* appellat, *Salvinæ* dicat, juxta editionem Basileensem, aut *Victoriæ* cuidam, juxta impressionem Trasburgensem, quæ tamen nominum differentia parvi interest, cum jam satis appareat, Prisciani opus Obstetrici dicatum fuisse. Tandem femina quædam, *Tratula* vocata, quæ Sæculo XIII. floruit, & quæ Obstetrix fuisse videtur ex hujus Artis præceptis, quæ posteritati mandavit, Tractatum seorsim exegit, primum Obstetriciæ Artis specialem habitum.

Certum enim est, post illud tempus Nationes exultas mulieres tantum in partibus admisisse, quod satis femineis nominibus comprobatum vidimus apud Hebræos, Græcos, & Latinos, adeo ut ex his idem deduci possit quoad Europæ etiam nostræ Nationes.

Mulieres, quæ parturientibus auxiliantur, partum foveant, & natos colligunt, vocantur apud Hispanos, *Comadre*, aut *Partera*; apud Italos, *Comare*, aut *Levatrici*; apud Gallos, *Matrones*, aut *Sages-femmes*; apud Anglos, *Midwives*; apud Germanos tandem, *Hebammen*, ab *heben*, *lever*. In Britannia inferiori, ubi vetus lingua Celtarum adhuc subsistit, Obstetrices vocantur *Mamdiegues*, idest ut putant, *Mama menageres*. Omnia hæc nomina, quæ femi-

(a) De morbis mulierum, lib. I. part. 76. & 93. juxta editionem Lindenii.

(b) Historia Animal. lib. VI. cap. 10.

(c) In Aphor. Comment. V. Aphor. 51. & 62. de Natural. Facult. lib. III. cap. 3.

(d) Terrabibl. IV. serm. IV. cap. 22. (e) Lib. XXVIII. cap. 7.

(f) Lib. XXXII. cap. 10.

(g) Epistol. 35. ad Ruper.

(h) In Expositione veteris in puerperio ritus, pag. 37. & 38.

femineæ sunt, satis comprobant, mulieres jugiter in partibus advocatas fuisse.

Non inficiabor tamen, in grandioribus Civitatibus Chirurgos fuisse, qui cum Arti Obstetriciæ studuerint, in laboriosioribus casibus advocabantur; quando infans transversim utero erumpebat; quando hydropicus, aut deformis apparebat; quando jam necatus exitum petebat; quando elapso corpore caput in utero supererat, aut informis parturientis fabrica Chirurghi manus poscebat &c., tunc Chirurghi erat parientem juvare instrumentorum ope, quæ post Albucasim in Ambrosio Paræo enumerantur. Sed cum hujusmodi casus rarissime contingerent, Obstetrices proinde in Artis suæ possessione persistebant.

Certum itaque est, Mariam Theresiam Austriacam, sponsam Ludovici XIV. nisi Obstetrices feminas in partibus adhibuisse, atque Reginæ exemplo Magnatorum sponas, reliquasque parturientes mulieres advocandi usum prosecutas esse. Compertum habui, Chirurgos Obstetriciam Artem, nisi anno 1663. primo sibi comparasse, occasione partus Dominæ de la Vallière. Cum ejus enim multum interesset clam parere, advocavit Julianum Clementem, magni nominis Chirurgum, quem clanculum in cubiculum duci jussit, ubi parturiens oblecta facie lectulo decumbebat; & Rex ipse, ut narrant, conopæis latitans, secreto intererat. Partus feliciter evasit, & 27. Decembris 1663. infans prodiit, deinceps Ludovicus Burbonus nuncupatus, qui obiit die 15. Julii 1668. antequam legitimus recognosceretur.

Chirurgus vero nuper indicatus pluries advocatus fuit in partibus dirigendis hujus Matronæ, qui etsi minus arcani, æque tamen feliciter evaserunt, ita ut & ille summam sibi comparaverit famam, & mulieres, Nobiles præsertim, libenter Chirurgos in his casibus poscerent. Cum vero Virorum ministerium invaluisset, nomen Chirurgorum Obstetricantium, sive d'Accoucheurs excogitatum fuit, quod huic Chirurgorum classi aptarunt; ceteroque in reliquis regionibus usus, nomenque hujusmodi obtinuit, licet etiam ipsum vernaculæ linguæ nequaquam obsequeretur. Angli nihilo tamen minus hujusmodi Chirurgos propria lingua appellavere, *Mans Midwives*, videlicet homines Obstetricum mulierum munere fungentes.

Video profecto, mihi opponi posse auctoritatem Hygini, qui Tractatum de fabulis edidit. Ipse enim, in fab. 274. sic asserit: „Veteres nunquam „Obstetrices feminas habuisse, ut parientes pro verecundia mori mallent, „quam auxilium Virorum querere. Athenienses enim, addit ipse, inhibuerunt mulieribus, & captivis Medicinam discere, nempe Artem Obstetriciam. Pubes tamen Virgo, Agnodisses vocata, cum hujus ediscendæ artis studio flagraret, coma dissecta, virilem vestem induta, discipulorum turbæ cujusdam Hieruphili (qui cum eo haud confundi debet, qui paullo post Hippocratem vixit) quanquam eundem censuerint plures sese admiscuit. Virgo istiusmodi deinceps parientium servitio se addixit, quam hominem creditam continuo detrectarunt, perspectam Virginem lubenter exceperunt. Medici, prosequitur Auctor, videlicet Chirurghi Obstetricantes, cum nunquam advocarentur, Agnodissem accusarunt, Eunuchum esse, ut revera videbatur, cum glaber foret, ipsumque feminas allicere; circa quod Areopagus, quamvis Agnodisses mulierem se ostenderet, ipsam tamen damnavit; verum mulieribus in subsidium damnatæ supervenientibus, Judices non modo sententiam revocarunt, sed etiam legem abrogarunt, ac proinde permiserunt mulieribus Medicinæ studiis, nempe Artis Obstetriciæ operam dare.

Obsecro itaque, obtestorque illos, qui auctoritate Hygini contrariam sen-

tentiam fulcire somniarent, ut integram opus pervolvant, atque perpendant. Facile tali pacto apparebit, perperam Fabularum Librum tributum fuisse Cajo Julio Hygino, liberto Augusti Imperatoris, Ovidii Amico, & Illustri Grammatico, qui aureo Sæculo vixit, de quo Suetonius (a) elogium exaravit; Tractatus vero Fabularum, de quo quæstio est, solécismis, & barbarismis scatet, & nisi tempore corruptæ linguæ conflare poterat a viliori Auctore circa VII. aut VIII. Sæculum, ut judicavit Reinesius, (b) Vossius, (c) & Munckerus (d), quibus hujus operis editionem debemus. Contradictiones, quæ in hoc opere observantur, suspicionem præbent, multiplici de manu fuisse elucubratum. Nullam fidem porro meretur hujusmodi collectio, sive melius, rapsodia circa vetustiores notiones, omni confirmatione destitutas, quinimo Scriptorum auctoritate destructas, qui testantur apud Græcos mulieres tantum in hoc opere adhibitas fuisse.

ARTICULUS II.

Qua ratione Ars Obstetricia successive perfecta est?

ARtem quandam PERFICERE, est modos reperire, quibus facilius exerceatur, & opuscula exarare, aut elegantiora, aut meliora. Idem profecto evenit de Arte Obstetricia, ideoque ipsa perfecta est, novas methodos inveniundo, quibus partus tutiores, & faciliores redigerentur. Recentiores itaque hujusmodi praxis Obstetriciæ canones nunc erimus allaturi.

I. Praxis vinciendi funiculum, ipsumque supra nodum secandi, Arti Obstetriciæ essentialis est, & ab Eva descendere facile crederem. Vinculum hocce absolute necessarium videtur ad conservationem infantis, qui secus aliquam labem pateretur, ut infra in dissertatione ad calcem hujus operis demonstrabimus. Eaque praxis generice ab omnibus nationibus recepta fuisse facile ostenditur, cum Græci & ipsi Obstetrices feminas vocarent *ομφαλοτόμοι*, *umbilifecæ*, seu *umbilicum secantes*. Nihilominus Propheta (e) Ezechiel vetustior est, qui mentionem de hoc vinculo faciat. Vixit ipse 3360. anno Mundi, circiter 600. ante Christum natum, ac proinde multo ante Hippocratem. De hac re loquitur ipse, dum ingratum animum Hierosolymæ ostendit, miserabilem conditionem Hebræorum comparando, quando Dei protectionem inierunt, cum infanti nuper exposito, *cui in die ortus sui non est præcisus umbilicus*.

Ars Obstetricia parum progressa erat tempore Hippocratis, qui & ipse breves circa hanc Provinciam notiones possidebat. In ejusdem operibus tria sunt, in quibus de partibus verba fiunt, videlicet *De Natura Pueri*, *De Morbis Mulierum*, & *De Exsectione fœtus mortui*. In his voluminibus, modo ipsi tribui debeant, quod difficulter conceditur, saltem respectu illius, de morbis mulierum, cum tantum habet partum naturalem, in quo caput erumpit; damnat vero alterum, infestum quippe matri, & infanti, in quo pedes primo se offerunt; (f) *Quod si in latus, aut pedes prodeat, (puer) id enim sæpius contingit . . . . difficilem partum mulier sentiet. Jam vero ex his plurimæ, vel*

(a) De Illustribus Grammaticis.

(b) Variarum Lectionum, lib. III.

(c) De scientiis mathematicis, pag. 170: & de vitæ sermonis, lib. III. cap. 12.

(d) In Dissertat. operi præfixa.

(e) Cap. 16. vers. 4, 5, 6.

(f) De Natura Pueri.

ipsi fœtus, vel una etiam cum suis matres perire; & alibi (a) dicit: Grave est, si in pedes processerit, & sæpe aut matres pereunt, aut pueri, aut ambo. Jube ipse Infantes obverti, pedibus se offerentes, ut contrarium positum acquirant. (b) At vero si brachium, aut crus, aut utrumque vivi fœtus foras emittunt, eos oportet, simul ac de exitu significationem fecerint, prius commemorato modo intro-retrudere, in caput obvertere, & in viam adducere. Quare putat, parientem esse cubili obvertendam, & succutiendam, (c) concussionibus enim utendum est, quas hoc modo parare poteris &c. Eadem auxilia proponit pro Infantis exitu fovendo, (d) concutere autem hoc modo oportet &c. Quod nisi bene vertat, monet (e) esse infantem uncinis extrahendum, aut effractum excerpendum; ex quibus concludi potest, Hippocratem esse Medicinæ Patrem, non vero Artis Obstetriciæ.

II. Nihil nobis innotuit de iis, quæ circa Artem Obstetriciam Medici cogitaverint, ab Hippocrate ad Celsum usque viventes. Nam etsi supra hanc materiam scripserint, eorum opera tamen ad nos usque nequaquam pervenerunt. Reperitur apud Celsum, (f) quamvis minus Medicum, quam Eruditum, duplex animadversio circa progressus Artis Obstetriciæ.

Prima est modus aperiendi, & dilatandi orificium uteri. Medicus, ait ipse, unâ manus indicem digitum primum debet inserere, atque ibi continere, donec iterum id os aperiatur, rursusque alterum digitum dimittere debet, & per easdem occasiones alios, donec tota esse intus manus possit. Inventio hujusmodi parvi momenti est, sed ipse primum de hac methodo locutus est, quæ ab eo tempore jugiter invaluit.

Altera animadversio maximi interest, ex eo quod illorum temporum communem opinionem redarguit. In pedes quoque, ait ipse, conversus infans non difficulter extrahitur, quibus apprehensis per ipsas manus commode educitur. Deinceps addit ipse, Medici propositum est, ut cum manu dirigat, vel in caput, vel etiam in pedes, si forte aliter compositus est. Celsus profecto de Infante in utero mortuo tantum loquitur, sed facile concludi poterat, æque felici eventu vivum infantem extrahi potuisse.

Nihilo tamen minus vetus præjudicium diu invaluit. Plinius enim, qui sub Imperatoribus Vespasiano, & Tito vixit, si minus Medicus, saltem Eruditus, damnat partum per inferiores artus perfectum, suamque sententiam confirmat auctoritate Medicorum sui ævi. In pedes, dicit ipse, procedere (g) nascentem, contra naturam est, quo argumento eos appellavere Agrippas, ut ægre partos.

Nunquam finem facerem, si Medicos omnes asserere vellem, qui simili ratione affati sunt. Sat erit præcipuos enuntiare, qui sunt (h) Galenus, (i) Galeatius a Sancta Sophia, (k) Bernardus Gordonus, (l) Eucharis Rhodionus, (m) Mercurialis, (n) Mercatus, (o) Jacobus Rueffius, (p) Liebaut, (q) Lazarus Pè, (r) Varandæus, (s) Perdulcis, & plures alii.

Nihilo tamen minus, quamvis communis esset hæc opinio, adeo universalis minime erat, ut plures Medici satis edocti, minusque Hippocratis, aut Galeni auctoritate præoccupati infurrexerint, qui exitum infantis per pedes

Astruc de Arte Obstetr.

A. 3

defen-

(a) Lib. I. de Morbis Mulierum, art. 4. (b) Ibidem. (c) Ibidem.
 (d) De Exsectione fœtus in utero mortui. (e) Ibidem.
 (f) De re Medica, lib. VII. cap. 29. (g) Hist. Natur. lib. VII. cap. 8.
 (h) Lib. XV. De usu Parrum, cap. 7. (i) Commentar. in nonam Rhafie, fol. 82. verso.
 (k) Philon. Particul. VII. cap. 16. (l) De Partu hominis, cap. 3.
 (m) De Morbis Muliebribus, lib. II. cap. 2. (n) De Mulier. affectibus, lib. IV. cap. 3.
 (o) De Muliebribus, lib. III. cap. 2. (p) Les maladies des femmes, liv. III. chap. 46.
 (q) Les maladies des femmes, liv. III. chap. 48. (r) De affect. Mulierum, lib. II. cap. 2.
 (s) Univers. Medicin. lib. XIII. cap. 14.

defenderunt. Hujus generis fuerunt, (a) Aetius, (b) Paulus Aegineta, (c) Moschionus, (d) Avicenna, (e) Serapionus, (f) Albucasis, (g) Valescus Tarentinus, (h) Rochæus, (i) Alexander Benodictus, (k) Ambrosius Paræus, (l) Marinellus, qui omnes laudarunt hujusmodi partum, cum infans sub hoc aspectu sese offerat, in quo casu quidam consilium præbent esse infantem obvertendum.

Hæc est quaestio, de qua diu certarunt Medici, cum arduum esset antiquum errorem late diffusum excerpere, ut (m) Riverius ipse anno 1671. aliique plures, Auctore Mauricæo, hunc partum improbarunt. (n) Nam, ait ipse, in *Traictatu des maladies des femmes grosses*, anno 1664. plusieurs Auteurs vouloient encore, que lorsque l'enfant presente les pieds, on le retourne pour le faire venir la tete la premiere; sed postquam difficile id, aut impossibile esse factus est, concludit, qu'il vaut mieux tirer l'enfant par les pieds, quand il s'y presente, que de mettre au bazard de pire chose en le retournant.

Tandem ratio prævaluit. Hodie omnes fatentur, non modo frustraneum, & periculosum esse infantem pedes offerentem capite obvertere; verum in omnibus præternaturalibus positibus, cum infans aliam partem ostendat exeuntem, pedes esse captandos, & per ipsos infantem extrahendum. Hæc praxis hodie pro lege constanti Artis Obstetriciæ haberi solet, quia frequenter partus olim difficiles, & laboriosi facile, & perfecte absolvuntur. Videri possumus, quæ circa hoc locuturi erimus, cum infra *lib. II. cap. 3.* comparaverimus partum exeunte capite absolutum, cum illo, in quo pedes procedunt.

III. Frequentes in mulieribus gravidis contingunt uteri hæmorrhagiæ, variæ prorsus indolis, quæ aut ex vagina procedunt, aut ex uteri partibus, ubi non adhæret placenta, ideoque parum; vel nihil graviditatem offendunt.

Hæc species jacturæ sanguinis facile venæ sectionibus profligatur, Narcoticis probe adhibitis, clysteribus anodynis intromissis, sed præsertim remediis adstringentibus prudenter propinatis, lectulo decumbendo, diætamque moderatam servando. Circa hunc effectum erit nostrum pervolvendum *Opus de Morbis Muliebribus lib. I. cap. 2. cas. II.* Res tamen alio se vertit, cum hæmorrhagia ab aliqua distractione placentæ originem ducat, quæ distractio effectus esse solet casus, ictus, contusionis, vomitionis, tussis, vel alterius violentioris conatus. In hoc casu appendices venosæ uteri, quæ cum placenta necessebantur, sejunctæ sanguinem fundunt, fluxusque persistit, quia præsentæ foetu, uteroque distenso placenta nequit amplius cohærescere.

Quando hoc phenomenon initio graviditatis contingit, a primo videlicet ad quintum mensem, abortus facile evenit, quia tunc placenta debiliter adhuc Matrîci conjuncta, facile distrahitur, cum infante exit, ac uterus proinde evacuatus compingitur, appendices venosæ occluduntur, & sanguinis jactura desistit.

Hic affectus periculosior est, quando graviditas sexto, aut septimo mense progressa est, sed octavo, & nono præsertim, quia tunc placenta arctissime matrîci adhærens, difficillime integra distrahitur, difficilisque iterum consolidatur. Quare nulla est spes, ut abortus hæmorrhagiæ finem faciat. Fluxus enim continuus sanguinis eo uberior est, quo magis ab infantis volumine

(a) Tetrabibl. IV. serm. IV. cap. 22.

(b) De Re Medica, lib. III. cap. 76.

(c) In Collect. Spachii, pag. 10. num. 5.

(d) Canon. Fen. 21. Traictat. 2. cap. 20.

(e) Breviarii Traictatu V. cap. 35.

(f) Chirurg. Parte secunda, cap. 71.

(g) Philonii lib. V. cap. 20. in Declaratione.

(h) De Morbis Muliebribus curandis, cap. 27.

(i) Operum lib. XXV. cap. 36.

(k) Oeuvres liv. XXIV. De la generation, chap. 15. & 13.

(l) Le Medicine appartenenti alle infermità delle donne, libro terzo, cap. II. & 76.

(m) Præceps Medicæ, lib. XV. cap. 18.

(n) Maladies des femmes grosses, liv. II. chap. 144

mine distenditur uterus, appendices dilatantur, seriusque occiuduntur; quamvis continuus tamen fluor multiplici de causa variari solet. Modo enim validior est, cum ægotantium vividitas, aut pathemata, pervigilia, nimia nutritio, aut febris ipsum augeant; modo vero mitior apparet, quando tranquillior somnus, simplex alimentum corporis, & animi quies, venæ sectio, & nonnulla adstringentia remedia mature adhibita ipsum moderantur. Nihilominus minus cum continuus sit, facile matrem, & nascentem ad limina Orci ducit, frustra venæ sectionibus, & adstringentibus remediis prudenter adhibitis.

Facile patebat, semel cognita morbi causa, esse ab exitu infantis hæmorrhagiæ sistendam expectandam; nemo tamen hoc animadvertit veterum saltem Auctorum, quos pervolvi. Casu enim fortuito, ut plerunque evenit, hujus affectus remedium inventum est. Consistit ipsum in infantis extractione, etsi nondum videatur perfectum graviditatis tempus. Tali pacto uterus infante liberatus compingitur, appendices constringuntur, sanguis minus uberim profluit, & post paucos dies fluxus omnino desistit, omnisque tollitur morbus.

Obstetrici enim cuidam, cui nomen *Aloyia Bourgeois*, sive *Boursier* primo hoc auxilium invenire contigit, cum auxiliabatur Mariæ de Medicis, uxori Henrici IV. Composuit illa *Tractatum de Sterilitate, Abortu, Fecunditate, Partibus, Morbis Mulierum*, impressum Parisiis, anno 1609. ubi rem adeo eleganter narrat, ut quæ audiat, digna sit.

(a) „ Quando mulier, ait ipsa, immodicam patitur sanguinis jacturam, ex qua animo concidat. . . . manibus foetus erit extrahendus. . . . Hoc auxilium institui consensu, & præsentia Illustrum Medicorum DD. *le Febvre, le Moine, & l'Isle*; eoque magis, cum hujusmodi fluxus in gravidis mortem plerunque matri, atque infanti inferant. Id institutum fuit in uxore Consilarii supremæ Curiae Parisiensis circa sextum graviditatis mensem. Eiusdem infans a secunda die devixit; plures exinde filios peperit; sed Medici recognoverunt, Matrem cum nato obituram fuisse, si tunc temporis morati essent. D. *le Febvre* hanc praxim discipulis suis retulit, eosque hortatus est, ut a morte in similibus circumstantiis mulieres eriperent.

„ Ex simili cruoris jactura, insistit ipsa, obiit D. d' Aubray, Uxor D. d' Aubray, Mercatorum Præsulis; pariterque decessit D. Ducissa de Montbazon cum aliis quamplurimis. Cum autem cognovissem, hujusmodi fluxum a graviditate detineri, a partu vero deficere, extrahendi foetus consuetudinem suscepi, quam utilem evadere sero nimis cognovi.

Methodus promovendi in his casibus partum, in hoc opere fuscè describitur. (b) Obstetrix, oblinita prius vagina, & uteri orificio, inunctam manum dexteram intromittere debet, dilatationem hujus orificii tentando, unum post alterum digitos introducendo, qui instar *speculi uteri* officium suscipiant. Hanc dilatationem paullatim protrahat Obstetrix, donec manus uterum ingrediatur. Tunc diffractis involucris, foetuque obverso, per pedes ipsum extrahat; si placenta jam diffracta foetus egressum comitetur, partus jam absolutus videtur; at si ipsa adhuc cum utero nectatur, funiculo inter vincula dissecto, infans erit tutrici committendus, & Obstetrix extractionem placentæ tentare debebit, præsertim si jam latera placentæ diffracta operi faveant. Postea matre lectulo reclinata examinabitur infans; si vitæ impendeat periculum, statim aqua lavabitur; quin tutius baptizandus erat in sinu materno, cum neci subesse periclitaretur in partu.

Non inficiabor, hujusmodi partum præternaturalem periculosum esse; sed in postremo gestationis mense minus periculi habet, quam in antecedentibus. Ex una parte enim uterus omnem extensionem jam adeptus est, & orificium eo facilius dilatatur: ex altera sanguinis jactura, quæ hunc partum præcedit, membranas extensiles magis reddit, & orificium facilius distenditur. Hic fluxus matricem etiam ab inflammatione tuetur; quod tamen non prohibet venæ sectionem ex brachio, si febris superveniens ipsam postulet.

Tandem quamvis hujusmodi partus periculosus, & incommodus videatur; ipsum tamen fovere necessum erit, quando citra foetus extractionem mater, atque infans certo pereant. Insuper hæc praxis ab omnibus laudari solet; & quamvis graviditatem respiciat, cum tamen ad Artem Obstetriciam proxime attineat, pro tertio gradu perfectionis hujus Artis haberi potest.

IV. Usus uncinorum pro mortuis foetibus extrahendis ante Hippocratem receptus erat, quia ipse (a) passim de hoc auxilio loquitur; (b) attamen Celsus est, qui specialem ipsos adhibendi methodum doceat; quidquid avertendum sit, animadvertat, ne uteri orificium, aut mater lædatur. Tum, si caput, ait ipse, proximum est, demitti debet uncus undique lævis, acuminis brevis, qui vel oculo, vel auri, vel ori, interdum etiam fronti recte injicitur; deinde attractus infantem educit. Attamen . . . ore vulvæ non emittente eum, infans abrumpitur, & unci acumen in ipsum os vulvæ delabatur, sequiturque nervorum distensio, & ingens periculum mortis.

Medici, qui post Celsum scripserunt, in hoc casu uncus adhiberi præceperunt, quamvis monita Celsi non ignorarent; plures imo proposuerunt, utrinque esse uncus intromittendos, quamvis hæc praxis multum periculi augeat. Imo Rueffus præter uncus excogitavit Arcuatas, Volsellas; & Paraus aliud instrumentum, quod pedem accipitris æmulatur: hujusmodi instrumenta tamen potius ad ornatum operum eorum, quam ad commodum invaluisse putarem.

Ars Obstetricia tunc temporis, circa finem videlicet posterioris ævi, haud amplius progressa erat; sed jam primum forcipes diversas proposuerunt, easque perfectas, & commodiores reddere sedulo curarunt Angli, Batavi, & Galli, quæ pro foetu, mola, aut capite in utero superstite extrahendo, sua commoda, & incommoda præferebant.

Singularum constructionem perpendi; sed illas D. Levretti, quæ in suo Opere describuntur, *Observations sur le causes, & les accidents de plusieurs accouchemens laborieux*, potiores esse conspexi. Ipsas haud tradidi, cum putarem, opus hujusmodi quemlibet facile pervolvere posse. Ipsarum auxilio in difficilioribus partibus caput, mola, aut quod difficilius est, mortuus foetus extrahi potest, cujus caput inter os sacrum, aut pubis symphysin coerceatur.

Hic est *postremus gradus* perfectionis Artis Obstetriciæ, postquam exularunt unci adeo parientibus, & infantibus periculosi.

ARTICULUS III.

Quales sunt priores Tractatus circa Artem Obstetriciam elucubrat.

FACILE innotescit ex Auctorum Veterum effatis, quæ nuper superioribus Articulis retuli, vetustiores Medicos omnes in suis institutionibus de Arte Obstetricia verba fecisse; imo animadvertendum est, Celsum pag. 5. cita-

(a) Lib. 1. de Morbis Mulierum, Parte 95. Edit. Lindenianæ.

(b) De Re Medica, lib. VII. cap. 29.

ciatum, Medicum appellasse quemlibet, qui Obstetricis officium exerceret, cui onus imponit mortuum foetum ex utero extrahendi. Id confirmat, quod etiam aliis quamplurimis rationibus comprobatur, tunc Medicinam, & Chirurgiam ab eisdem personis exerceri, neque mirum est; quia notiones amborum partium breviores erant, ut facile quisque utranque discere, & exercere posset.

Sed in diem cognitiones Artis ita increbuerunt, novique morbi insurrexerunt, totidemque differentias, causas diversas, atque diversas indicationes in morbis animadverterunt Clinici, ut eadem Personæ haud possent integrum Medicinæ officium suscipere. Quare Artem dividendo, Chirurgiæ Provinciam a reliqua Medicina dispescuerunt. Hæc divisio pluries tentata, pluriesque suspensa fuit, sed tandem tercentis abhinc annis ab omnibus recepta est.

Vidimus in priori articulo Artem Obstetriciam, quamvis aliqua ratione ad Chirurgiam pertinentem, jugiter tamen a mulieribus exercitam fuisse; imo postquam usus invaluit, ut Chirurghi Obstetriciam Artem tractarent, sedulo ita in hoc exercitium incubuerunt, ut reliquæ Chirurgiæ valedixisse videantur. Ita Ars Obstetricia vix tandem in specialem Artem assurrexit, multa cum Publicæ Societatis utilitate.

Prout praxis Obstetricia secreta est a reliqua sanandi Arte, necessum fuit a Chirurgia ea omnia distrahere, quæ ad hanc partem pertinebant, tractatusque speciales proinde exarare. Hujusmodi enim Tractatus quasi primæva considerantur Artis Obstetriciæ elementa; quorum tamen potiores vel distincte persequi institui.

Vtustior hujus generis Tractatus ille est Moschionī, quem nuper enuntiavi. Hujusmodi Græcus Auctor, cujus ætas difficulter assignatur, non est tamen ultra octavum sæculum locandus. Gesnerus primus fuit, qui ab Autographo erroribus, & lacunis infarto, quem malis avibus refurgare, & oppleri sategit, eum publici juris fecit. Paulo post hujus elucubrationis latinam cujusdam Judæi versionem Gesnerus obtinuit, ex qua quamvis & ipsa erroribus satura, Græcum Autographum corrigere tentavit. In celebrioribus Bibliothecis hujus libelli plura extant scripta, quæ pervolvendo emendatiores impressio perfici posset, quæ statum hujus Artis pro eo tempore manifestaret.

Secundum Opus speciale Artis Obstetriciæ, illud Trotulæ videtur latine conscriptum. Nescio qua ratione Gesnerus ipsum tribuat Liberto cuidam Juliæ Augusti Filiæ. Sed omnia confirmant, operis auctricem fuisse Obstetricem Salernitanam Trotulam vocatam, quæ decimo tertio Sæculo effloruit. In hoc Opusculo de Arte Obstetricia non modo Sermo habetur verum de plerisque Mulierum morbis agitur. Denique fuci plurimi describuntur, quibus Salernitanæ mulierculæ utebantur.

Hoc opus cum præcedenti insertum fuit in collectione *De Gynæceis* Gaspari VVolphii, & Israelis Spachii. Esset optanda nova hujus collectionis impressio, non ut aliquid novi addisceretur, cum jam Ars Obstetricia summum perfectionis gradum attigerit; sed ut ejusdem successivi progressus paterent.

Tertio loco venit considerandus Tractatus Eucharīi Rhodionī Medici Francofurti ad Menum, Germanice conscriptus. Ejusdem versionem latinam conspexi, impressam Francofurti anno 1532. sub titulo, *Libeaus de partu, & quæ circa ipsum accidunt*; ex Epistola tamen ad Auctoris filium ejusdem nominis a Typographo Francofurti missa, videtur opus pluries antea excusum Germanico idiomate, libenterque acceptum fuisse.

Hoc opus complectitur duodecim capita:

L. Quo

- I. Quo situ, atque habitu partus in utero quiescit, & quot pelliculis idem circumvolvitur?
- II. Quod tempus parienti, & qui partus naturales, & qui contra naturam sunt?
- III. De facili partu, & difficili, & quo partus facilitas, aut difficultas hæc cognosci potest?
- IV. Quid parientibus maxime agendum, & quomodo egre parientibus subveniendum est?
- V. Remedia, quæ partum adjuvant, & facilem reddunt?
- VI. Quomodo secundina a parientibus eximenda, si ea sponte sua non discessura sit?
- VII. Varii casus qui circa aut etiam post partum mulieribus accidunt; quo pacto, & quibus remediis præcaveri, atque curari debent?
- VIII. De abortientibus, & causis abortuum, & quibus remediis iidem præcaveri possint?
- IX. De Partibus emortuis, & quibus signis cognoscantur, & quomodo?
- X. De recens natis, quomodo fovendi, alendi, & curandi sint?
- XI. De lacte, & nutrice, & quandiu infanti mamma præbenda?
- XII. De variis morbis, & casibus, in quos recens nati incidere solent, & quomodo iidem curandi?

Jacobus Rueffus, Chirurgus Tigurinus, anno 1554. opusculum exaravit sub titulo: *De conceptu, & generatione Hominis*, in sex libros distinctum. Prior sex capita complectitur, tractatque de generatione hominis. Secundus alia sex capita continet, agitque de Matrice ejusque partibus, & conditione infantis in utero. Tertius in totidem digestus capita, de partu & parturientium, infantiumque cura omnifaria pertractat. Quartus in quindecim capita distinctus differit de varietatibus non naturalis partus, & earundem curis. Quintus in sex capita divisus, de Mola aliisque falsis uteri tumoribus, simulque de abortibus tractat. Sextus tandem in undecim capita discerptus, de Sterilitatis causis diversis quæstionem habet. Quatuor postremi libri ad Artem Obstetriciam pertinent; quare hujus Operis mentionem facere meum quidem putavi. Auctor sensisset melius, si postremos 4. libros typis mandare sui juris tantum recognovisset; quam ultra virium metam vagatum, inanem aucupantem gloriolam, alienam sibi disciplinam perstringere, prioribus duobus libris comprehensam.

Idem puto de Tractatu Ambrosii Paræi, Chirurgi primarii trium Regum Francorum, sub titulo: *De generatione hominis*, qui XXIV. librum Operum suorum constituit editionis Parisiensis, anno 1582. In hoc libro specimen reperitur regiminis necessarii in variis partuum speciebus, & juxta illud tempus utilia multa complectitur; quæ meliora essent, nisi quæstiones quasdam fuitiles, difficiles, & ab Arte Obstetricia alienas ingressus esset; sed hoc erat ingenium Auctoris, qui speciem ferebat eruditionis græcæ, & latinæ, veterum Auctorum effata afferebat, libenterque arduas magis Medicinæ quæstiones suscipiebat; sed cum tanta videatur in Chirurgi operibus citra litteras jactantia; merito suspicari licebit, quod ipso vivente plures animadverterint, aliorum juvenum Medicorum laboribus esse usum.

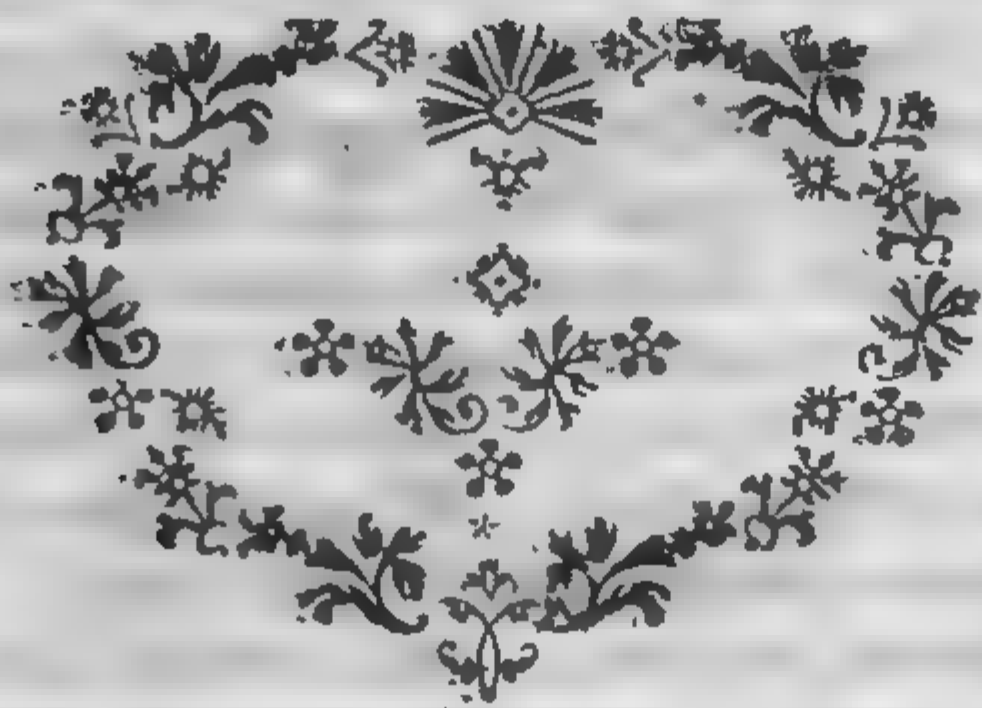
Postremum ostendam opusculum exaratum ab Aloysia Biurgeois, sive Bourcier, Obstetrice Mariæ de Medicis, Galliarum Regina, cui est dicatum. Hoc opus complectitur quinquaginta capita, est Lutetiæ Parisiorum impressum anno 1609. sub titulo: *Observations diverses sur la sterilité, perte de fruit, seconde, accouchemens, & maladies des femmes, & enfans nouveaux nés.*

ides. Patet enim ex parte tantum partus hoc opus respicere; ubi ordo tamen deest, quamvis fideliter, & ingenue conscriptum videatur, ut credendum sit, Auctricem, quidquid circa Artem Obstetriciam sciebat, aut tunc temporis scire poterat, non reticuisse.

Post illud tempus innumeri Tractatus apparuerunt, & omnes Europæ gentes declarare, perscrutari, Artem Obstetriciam perficere simul sategerunt. Haud facile possem opera omnia latino, aut gallico sermone conscripta indicare; sed impossibile mihi esset ea præbere, quæ ab Anglis, Batavis, Belgis, Germanis, aut Italis exarata fuerunt, quorum pauciora ad me pervenerunt; multa tamen pervolvi recentiora, & potiora, ut satis mihi suadeam, utiliores notiones in hoc Opere collexisse.

Æmulatio, quæ circa hanc materiem inter Scriptores sexaginta abhinc annis viget, tantum videtur Artem Obstetriciam perfecisse, ut nihil amplius desiderari posse videatur, & quasi geometricè demonstrari; neque mirum hoc est, si animadvertamus, omnem Artem Obstetriciam ad sequens mechanicum Problema redigi posse, nempe: *data cavitate extensibili cujusdam capacitatis, extrahatur corpus flexibile datæ longitudinis, & profunditatis per aperturam in certa quadam ratione dilatabilem*; hujusmodi propositio geometricè resolvi posset, si varii gradus inertix, & elaterii uteri, roboris, & laxitatis infantis, qualitatis sanguinis, plus minusve inflammatorii, irritabilitatis nervorum uteri &c. innotescerent, cui addi oportet incertitudo, quam importantæ physica phænomena in omnibus quæstionibus Physico-Mathematicis.

ARS OBSTETRICA

ad sua Principia redacta.

XX

LIBER PRIMUS

Prolegomena Artis Obstetriciæ.

CAPUT PRIMUM

De Ossibus, quæ pelvim constituunt.

Terus, qui graviditatis tempore infantem complectitur, continetur & ipse inferna abdominis parte, in spatio quodam sub pelvis nomine cognito, ab ossibus undique circumcincto. Hoc spatium pro matre, atque foetu commodum evadit; pro ipsa, ex eo quod infans ab ossibus pelvis inferius sustentatus, facilius a matre fertur; pro infante vero, ex eo quod iisdem ossibus innixus, omni gaudet sese movendi, sursumque porrigendi facultate, ubi tantum fluctuantia viscera, & facile cedentia imi ventris circumponuntur.

Ossa, quæ faciunt pelvis latera, tria sunt; os *Sacrum* in postica parte locatum, & reliqua duo innominata utrinque ad latera sita, sed antèius inflexa. Horum ossium enim Artis Obstetriciæ Tyrones potissimum nosse debent positum, figuram, nexum, magnitudinem, & circumferentiam, ut facile cognoscant spatium ab ipsis inferius relictum, per quod infans in partu debet transire. Describi igitur debent, arcto tamen ordine, ut pateat, quid ab eorum conformatione in partu pertimescendum sit.

I. Os Sacrum in parte inferna, & postica pelvis locatur ad finem vertebrarum dorsi, quarum integram columnam quodammodo sustinet. Hoc os pene triangulare est, latius, spissiusque superius, angustius atque tenuius inferius, ubi in acumen desinit. Eiusdem facies anterior satis lævigata est, & duplici serie perpendicularium foraminum quaternorum, aut quinquorū utrinque perfossa. Supra hoc os convexum apparet ex interiore parte pelvis, ubi frequenter infans in transitu impingit; contra concavum est in parte media, sed in inferna iterum reflectitur intus, & coccygem sibi conjunctum efformat, ac cum ipso infernam partem pelvis constituit.

Quoad posteriorem faciem attinet, ipsa inæqualem se offert. Variæ conspiciuntur prominentiæ, quæ stigmata æmulantur apophysium quatuor, aut quinque vertebrarum simul coalitarum. In hac facie quatuor, aut quinque foramina utrinque observantur, sed minora sunt illis partis internæ, quibus respondent.

Præter duplicem huiusmodi foraminum seriem aliud observatur foramen, seu melius ductus, qui a media superna ossis Sacri parte totam longitudinem pervadens, in eiusdem acumen finem facit. Hic canalus recipit extremitatem medullæ spinalis, quæ ad acumen ossis Sacri finem habet; qua de causa respondet canali vertebrarum, qui circa longitudinem spinæ progreditur. Foramina interiora, & posteriora nuper indicata in utraque facie ossis Sacri locata, sunt transitui dicata nervorum medullæ spinalis, qui utrinque in propinquas partes disperguntur.

Os Sacrum nectitur cum quatuor ossibus, pars superior postremæ vertebræ lumborum jungitur, ita tamen ut aliqua flexio non prohibeatur; pars inferior cum coccyge, interpositione cartilaginis, & quorundam ligamentorum, quæ aliquem motum coccygis undique sinunt. Tandem partes laterales supernæ utrinque ossibus innominatis copulantur. Hæc articulatio compacta valde est, ob infertionem reciprocarum prominentiarum horum ossium firmata, & interpositione tenuioris cartilaginis connexa, ut nullum motum etiam in statu naturali ossibus innominatis permittat.

II. *Coccyx* os ita appellatum ob similitudinem cum rostro cuculi, ad extremitatem ossis Sacri locatum. Constat ipsum ex quatuor ossibus exilibus, sphaerica circiter figura præditis, quæ imminuuntur, prout magis a Sacro distant. Hujusmodi ossicula in eadem linea apparent, simul per cartilagines adhærentia, & per speciem quandam ligamentosæ membranæ, ut facile possint quaquaversus moveri; linea tamen, quam hæc ossa sequuntur, curva est, & curvitatem sequitur infernæ partis ossis Sacri pro usibus similibus.

III. Ossia *innominata* grandiora sunt, & constituunt maximam partem ipsius pelvis. Hæc ossa utrinque in foetibus in tria alia distinguuntur, simul juncta per tenuiores cartilagines, quæ in diem adolescente puero ossificantur, ut tandem unicum os ex utraque parte constituent. Hæc ossa in adultis simul coalita nomine carent, ex quo *innominata* dicuntur: sed tria ossa componentia distincte proprio nomine pollent.

Duo priora appellantur *Ilia*, & occupant partem posticam ossium innominatorum; nectuntur utrinque cum osse Sacro; lata sunt, plana, parumque concava ex parte pelvis; verum eorum pars superior semicirculi speciem præbet, ut supremam lumborum partem constituent.

Reliqua duo utrinque *Ischia* dicuntur, mediam partem innominatorum tenent, & fovea profunda donantur, extrinsecus posita, *cotyloide* dicta, quæ caput *femoris* recipit. Insuper est animadvertenda protuberantia rotunda inferne locata, quæ *tuberositas ossis Ischii* appellari solet.

Tandem ossa *Pubis* postrema dicuntur, quia *pubim* occupant, faciunt externam pelvis fabricam, utrinque magno foramine cum Ischiis communi perfodiuntur, quod tamen nullum habet in partibus usum. Anterius simul junguntur, sive melius, eorum partes supremæ tanguntur, & specie quadam cartilaginis nectuntur, ita tamen ut partes inferiores nonnihil divaricando, spatium relinquant pro urethra in viris, & vagina in feminis.

IV. Hæc ossa innominata superius admodum excavantur, ut amplam capacitatem superius relinquant, quæ inferne angustior fit, arctiorem aditum relinquendo, qui magis magisque restringitur ab osse coccygis, & a prominentia utraque Ischii. Per hanc aperturam infans in partu transibit; quare ipsam attendere oportet, ut ex matris conformatione de facili, aut difficili transitu prænuntiare valeamus.

V. Ut magnitudinem pelvis cognoscamus, sceleton muliebre cum virili est comparandum. Apparebit mulierum pelvim ampliorem esse illa virorum, latioreque præbere aditum pro faciliiori infantis transitu.

1. Os Sacrum in mulieribus enim magis convexum est, exteriusque magis porrigitur; quare in ipsis tumidiores sunt nates:

2. Ossia Iliorum intus cava, foras magis convexa sunt, ut latiores feminae lumbos ostendant.

3. Ossia Ischiorum extrinsecus magis cum suis prominentiis expanduntur, ut liberum foetui pandant transitum.

4. Ossia

4. Ossa, ubi denique ex una parte extrinsecus magis eminent, amplioremque reddunt aperturam; ex altera vero, superius nempe, sese magis contingunt, & per exiliorem cartilaginem, mollioremque junguntur; inferius vero in mulieribus magis quam in viris sejunguntur, quod latiore viam stemit foetui erumpenti.

5. Tandem ossa Coccygis simul junguntur per cartilagines laxiores, mollioresque, ut facile foras explicentur, & grandiore aperturam faciant.

VI. Hæ dispositiones ossium pelvis juvant, quando ossa in statu naturali persistunt; sed quandoque male conformantur, & infans in transitu detinetur in duplici quasi anfractu, quem sedulo attendere oportet. Locus, in quo crebrius, & difficilius obtinetur transitus, est pars suprema inter os Sacrum, & Pubis. Os Sacrum naturaliter versus pelvim in hac parte eminent; os Pubis vero, quod naturaliter extrinsecus porrigitur, interdum complanatur, vel intus reflectitur. Quapropter distantia inter superiorem partem Sacri, & Pubis coarctabitur valde, ut interdum duplicem pollicem cum dimidio non superet, præsertim in medio. Nam ad latera spatium paullo amplius est tali pacto, ut tota capacitas notam & aliquomodo ostendat. In hoc statu partus difficilis admodum aut impossibilis evadere debet.

Alter aditus infernus pelvi est, cujus angustia a prominentiis Ischii, aut ab horum ossium crassitudine, aut curvitate procedit, vel a longitudine, & convexitate nimia ossis Sacri, vel a Coccygis longitudine, & rigiditate.

VII. In his circumstantiis enim vitiata conformationis pelvis, interdum accidit, quod infans contra parietes agens, tandem ossa pubis aliqua ratione separet, tum illorum nexus cogat, augeatque proinde aperturam, ut infans facilius transbeat.

Hæc sejunctio ossium pubis, & innominatorum, quam jamdiu observarunt Hippocrates, (a) Aetius, (b) & Avicenna, (c) valde oppugnata fuit a Recentioribus nonnullis; sed nunc firmiter, & indubiis observationibus (d) sancita fuit.

Ut pateat modus hujus sejunctionis in feminis, animadvertendum est, ossa pubis in ipsis jungi per exiliorem cartilaginem, quam in viris, eamque cartilaginem molliorem esse, faciliusque produci. Quare foetus in transitu detentus, vicinarum partium circulationem intercipiendo, ferositatis eruptionem promovet, quæ paulatim hanc cartilaginem emollit, unde ipsa producit, ceditque tandem impingenti infanti. Rebus eo perductis, vel quod cartilagines innominatorum ossium emolliantur, vel quod foetus pro horum ossium longitudine, vectum more, extendat, nexus ossium innominatorum parum resistunt.

Prout ossa pubis dilatantur, & articulationes magis magisque separantur, tali pacto infans sibi viam parat, quod a modica etiam pubis dilatatione contingit.

Quando infans jam eruperit, humorum circulus libere restituitur, & omnes ossium cartilagines compinguntur, atque ossa pelvis suum locum recuperant, neque præter levem dolorem circa os Sacrum aliud quidpiam superest.

C A-

(a) Lib. de Natura Pueri, in fine. (b) Tetrabiblos IV. Sermones IV. cap. 22.
(c) Lib. III. F. m. XXI. Tract. I. cap. 3. (d) Ambroise Paré, livre XXVIII. chap. 13.
Jean Riola, Anthropograph. lib. V. cap. 13.
Caspar Bauhin, Theatri Anatomici, lib. I. cap. 49.
Guilelmus Harvey, lib. II. de Generatione Animalium, exercit. 57.
Guilelmus Fabricius Hildensis, Observ. Chirurg. Centur. VI. Observ. 94.
Isbrandus Diemerbroeckius, Anatom. lib. IX. cap. 26.
Adrianus Spigelius, lib. II. de Humani Corporis fabrica, cap. 24.

C A P U T I I.

De utero, varioque ejus positu.

COgnitio Anatomica uteri, & vasorum, quæ per ipsum reptant, haud necessaria videtur Obstetricibus pro partuum opere; notio vero accurata aliarum partium, per quas foetus erumpit, vaginæ nempe & pudendorum, minus etiam necessaria videtur. Quare ea tantum veniunt ostendenda methodo arctissima, quæ magis in eorum opere opportuna putantur.

I. Distinguuntur in utero tres partes, *fundus*, *collum*, & *orificium*. Oportet quidem, Obstetrices genericam harum partium notionem habere.

1. Fundus enim matricis partem supremam occupat, & saltem duas tertias partes absolvit totius voluminis. Infans ipsi nectitur, ac proinde ab incremento foetus satis dilatatur, ut majori extensione non sit in partu indigus. Credendum esset, fundum in graviditate, sese extendendo, attenuari; sed contra majorem crassitudinem adipiscitur ob vasorum sanguineorum undique repentium intumescuntiam. Eiusdem crassitudo tum plerumque octo, decem, aut duodecim interdum lineas adæquat; quod juvat, ne a vehementioribus infantis commotionibus perfodiatur, ut quandoque evenit.

2. Pars inferior matricis *collum* vocata, compacta nimis est etiam circa finem gestationis, ut renuat infantis exitum; tamen infantis mora dilatatur, postquam statuto tempore se inverterit, eoque facilius, quo pro majori volumine premendo magis parietes uteri, & humorum circuitum retardando, lymphaticæ serositatis transvasationem promoveret, quæ collum emollit, atque extendit.

3. Præ reliquis partibus angustissimum est uteri *Orificium*, ubi maxima est in pariendo periclitatio. Hoc orificium in gravidis penitus occluditur, & nisi in partu aperitur, ut infantis sinat exitum. Hæc dilatatio præsertim tribuitur actioni infantis, qui nititur uterum superare, adjuvante etiam contractione simultanea fibrarum radiatarum, orificio circumpositarum, & emolli-tione earundem fibrarum, quam intulit infantis mora.

Difficultas elidendi resistantiam hujus orificii in plerisque subjectis variat. Sunt enim nonnullæ feminae, primiparæ præsertim, quæ angustum valde ostendunt orificium, cujus margines densi, cornei, atque compacti difficultatem pariendi augent.

Sunt nonnullæ, in quibus hujus ostii margines duri, callosi, & pene scirrhosi undique, vel in aliqua parte saltem apparent post morbum, aut difficilem partum; quare exitus infantis, nisi cum labore obtinetur.

Sunt & aliæ contra, ubi orificii margines planos, tennesque se offerunt, ut facile infantis impulsibus cedant, promptumque partum excitent; sed in his casibus raro graviditas statum tempus citra abortum attingit.

Sunt tandem mulieres, in quibus pro mollitie, & facili uteri, ejusdemque orificii dilatatione, neque citius, neque serius, quam par est, aperitur uterus; qui casus obvius magis est, magisque partui proficiuus.

Quando infans difficulter orificium uteri superat, præsertim si oblique incedat, interdum margines orificii nimis tensi scinduntur cum gravioris affectionis periculo. Obstetrix hæc phenomena avertere debet, orificium butyro recenti obliniendo, leniter dilatando, caput infantis dirigendo, ne ipsa pro inscitia, aut festinatione periculum adaugeat.

II. Cum

II. Cum semel caput infantis orificium uteri superaverit, & jam scapulæ progressæ fuerint, dicitur infans in *transitu* esse, quia ipse jam vaginam ingressus est, & merito quidem partus absolutus habetur. Nam vagina, cujus margines molliores sunt, facile erumpenti cedit infanti. Ejusdem orificium, aut sunt Carunculæ myrtiformes, est paullo angustius, acriusque obsistit, non diu tamen.

III. Infans tandem in vulvam decidit, ex qua penitus, citoque erumpit, quia plicæ hujus partis, *Nymphae* dictæ, extenduntur, liberumque sinunt infantis transitum.

Accidit aliquando tamen, ut caput infantis oblique se offerat, & ex parte coccygis in vulvam impingat, ita ut perinæum dilaniet, & deformem, molestantque scissuram producat.

I I.

Magnopere interest, positum uteri in pelvi cognoscere, quando feminæ proxime parere debent, quod maxime præstat ad partum manu bene dirigendum; idcirco Obstetrices de eo sedulo instrui debent.

Positus uteri magis naturalis, atque utilis est, ita recta locari, ut fundus, & orificium in eadem directione cum vagina sint. Facile est in hoc casu animadvertere, functiones his partibus proprias facilius perfici; ex una parte liquorem semineum facilius penetrare; ex altera liberius foetum erumpere.

Dantur quandoque mulieres, quæ uterum ita locatum habent; sed earum pleræque hoc beneficio destituuntur, neque mirabimur. Matrix enim per mucronem, sive angustiore partem vaginæ extremitati innititur, nihil est, quod latera in hac directione detineat, præter putata ligamenta teretia, quæ facile cedunt, & quæ in graviditate, ubi magis necessaria evaderent, nullum afferunt profectum, quia collo uteri tunc tantummodo inferuntur, ac proinde fundum uteri dirigere nequeunt, valde elevatum, dilatatumque ob incrementum infantis. Levi igitur de causa uterus potest in alterutram partem inclinari, ideoque quin miremur de frequenti uteri obliquitate, de ea non constanti multo magis mirandum foret.

In filiabus, atque mulieribus, quæ nunquam conceperint, multiplici de causa hujusmodi obliquitas oriri potest. Si uterus paullo crassior, aut tumidior ex latere sit; si vaginæ meatus contractior, sive ejus extremitas, sive matricis collum ex alterutra parte laxius sit; si præcise a præfatis conformationis defectibus mulieres ex uno latere jugiter decumbere assoleant; si urinam diu detineant, ut plena vesica uterum retro urgeat, vel si natura stypticæ sint, ut Rectum nimis distensum uterum antrorsum propellat. Præter hæc omnia possunt viscera uterum inæqualiter comprimere, & en vobis plures, quam requirebantur, causæ ad obliquitatem matricis inducendam.

Quamvis obliquitas uteri haud rara videatur in illis, quæ nunquam pepererunt, frequentior tamen est in his, quæ gravidæ sunt, & hoc duplici de causa. *Prima*, quia uterus, qui nisi supra collum ejusdem gravitat, grandior tunc, latiorque est, ut impossibile videatur, æquilibrium tenere posse, supra angustam basin locatum, quin in alterutram partem flectatur. *Secunda* ratio est, quod foetus, quo oneratur uterus, frequenter debet in alterutram partem uterum dirigere. Videbimus sequenti capite, placentam fundum uteri tenere, non semper tamen centro ejusdem insidere. Modo enim paullo excentrica sit placenta, en vobis altera obliquitatis causa.

Quando mulier semel habuerit in prima graviditate obliquum uterum, &
in

In subsequētib; gestationib; eandem obliquitatem passuram esse, non erit dubitandum; quia fibris ex parte inclinati uteri jam contractis, oppositæ pandiculatæ fuerunt; quæ dispositio uteri & in reliquis graviditatibus subsistit. Ex eo sæpe asserunt mulieres, infantes circa renes, aut alterutrum latus gestasse, quod ad Medicum sermonem redigendo, importat in singulis gestationibus uterum posterius, aut ad alterutrum latus oblique tulisse.

Hortari oportet Obstetrices, ut obliquitatem uteri, in partu saltem, animadvertant; nisi prius cognoverint, frequenter, hac cautela neglecta, partus diutinus, & laboriosus fit. Quando uterus oblique posterius fertur, infans antè in orificium uteri, & pubim impingit: contra vero in os Sacrum nititur, si uterus antè oblique feratur. Tandem in ossa Ilii infantis nisus feruntur, si in alterutrum latus uterus inclinetur.

Idcirco in omnibus his casibus labor diutinus est; mater, filiusque ob frustraneos conatus languescunt; partus minime progreditur, crebroque letalem finem habet, modo Obstetrix non perpendat, nec infantem recta dirigat, quod commodius primo perficere potuisset.

C A P U T I I I.

De secundinis, earum in utero, fœtusque in ipsis positu.

I.

INfans in utero occlusus, membranaceo sacculo circumcingitur; a duplici distincta membrana conflato, proxime adhærenti. Hæc cystis præter fœtum multum serum complectitur, nomine *aquarum* partus cognitum. Tandem portio faciei externæ hujus cystis cooperitur a rubicundo, molli, & spongioso corpore, *placenta* dicto. Hujusmodi variæ partes complexim sumptæ, *secundarum* nomine insigniuntur.

I. Membrana exterior hujus sacculi *Chorion* appellatur; densa, firma, spissa, lævigata, & expolita ad latera apparet, ubi internam membranam contingit; sed extrinsecus exilibus prominentiis rubris, & spongiosis donatur, quorum usum sequentibus articulis indicabimus.

II. Membrana interior *Amnios* dicitur; tenuis valde est, & utrinque expolita; applicatur internæ faciei chorii, sed ipsi non adhæret, pauca impediēte mucilaginis interjecta lympha.

III. Tertiam circiter portionem prioris membranæ, sive chorii obtegit substantia mollis, pulposa, spongiosa, & rotunda, 17. aut 18. pollicum diametri, & profunditatis pollicis 1. vel $\frac{1}{2}$ ita tamen ut in circumferentia ad dimidium pollicis attenuetur. Hoc corpus pulmentum valde æmulatur, unde ipsum a Latinis *Placenta* vocatur; ipsum potissimum recipit pro fœtu alimentum, ipsique transmittit. Exigui grumi, qui in chorio observantur, pro totidem placentulis habentur, iisdem usibus dicati, quod etiam structuræ similitudo confirmat.

IV. Fœtus intra serosam lympham amnii natat, & per funiculum 6. aut 7. lineas latum cum secundinis nectitur. Hic funiculus ab umbilico infantis ortus, in centrum placentæ desinit; duas arterias, unamque venam ipse complectitur; arteriæ originem trahunt utrinque ab arteriis iliacis internis, & ferunt sanguinem fœtus in secundinas; vena reducit sanguinem secundinatum, cum succo matris nutritio a placenta recepto, pro fœtus nutritione.

Astruc de Arte Obstetr.

B

Hæc

Hæc vena umbilicum attingens, hepar quærens, perfodit truncum venæ-portæ, & sanguis, quem ipsa fert, maxima ex parte canalem venosum intrat, per quem in venam cavam ascendit. Hæc tria vasa in centro placentæ innumeras ramificationes producant, quæ pluries subdividuntur, donec innumera capillaria vascula, undique per placentam dispersa, atque membranas, sed chorion præsertim progignant.

I I.

Positus secundinarum in utero, foetusque in secundinis constantes nuntis sunt, ut minime accidentali causæ tribui possint. Etenim a speciali mechanismo pendere debent, quod nostrum interest perscrutari, quia positus hujusmodi valde conducunt ad faciliorem, vel difficiliorem modum, quo infans in exitu se offert.

Secundinæ in utero constantem habent positum, a placentæ adhæsiōe uterī fundo determinatum. Mulierum gravidarum dissectio hoc confirmat, neque ulla Obstetrix ignorat, a fundo uterī, si unquam contingat, placentam extrahi.

Hæc constans lex animalis œconomiz a constanti etiam physica causa derivat. Ovum foecundatum, in ovaria a conceptione descendens, ibi per aliquod tempus intra liquorem lymphaticum lacticinosum in utero collectum natat. Per illud tempus placenta, quæ portio magis spongiosa est, & reliquo ovo levior, superiorem partem occupat, quæ respondet fundo uterī, ibique servatur, donec accrescendo adhæreat; quod determinat positum reliquarum secundinarum pro integra graviditate.

Hæc demonstratione admissa, placenta deberet continuo cum centro fundi matricis necti, directe adversus orificium uterī, quod profecto contingeret, si ovum æquale undique pondus haberet, atque uterus constanter recta in vaginam incumberet; sed alterutra harum conditionum plerunque deest. Quare his generalibus notionibus positis, facile erit præternaturales positus divinare.

I I I.

Fœtus secundinis circumvolutus, & aquis amnii innatans, jugiter caput porrigit, ac ita observatur, quotiescunque gravidæ mulieres a morte dissecantur. Hic positus infantis intra involucra ab eadem causa dependet, quam pro placentæ positu admisimus. Pars enim superior est in embryone reliquo corpore levior, tum ob cavitates thoracis, narium, oris, aurium; tum ob paucam cerebralem substantiam, quæ cranium implet. En vobis fatis, ut superior infantis portio pro majori levitate sursum porrigatur, reliquum vero corpus pro majori gravitate deorsum tendat.

Hæc lex, quamvis generalis videatur, aliquas tamen exceptiones patitur; idcirco si fœtus grandius præter morem caput ferat, aut hydrocephalo laboret, caput deorsum tendet, si reliquo corpore gravius sit; aut inæqualiter per aquas fluctuans, huc illuc natabit, si fere æquale cum ceteris partibus pondus obtineat.

I V.

Non modo fœtus caput sursum tollit; verum faciem antèrè versam habet, dorsum contra maternum innixum. Hic positus confirmatur gestantium cadaverum sectionibus, qui etiam deduci potest ab ipsa obversione infantis circa finem

finem graviditatis, ut capitulo sequenti videbimus. Tunc non modo caput inferne prope uteri orificium fert; verum faciem ossi Sacro matris apponit, quod confirmat, prius habuisse caput sursum porrectum, faciemque anterie obvolutam, ut jam diximus.

Fœtus probabiliter pro sui commodo positum sibi parat. Dum exiguus est, undique se vertere quit; grandior factus cum sit, positum a nobis assignatum occupat. Tali pacto convexitas dorsi respondet concavitati ossis Sacri matris; caput, genua, & pedes commodius locantur contra tegumenta abdominis, quæ nisi mollem resistantiam faciunt; secus multam paterentur resistantiam, si alia ratione positum contra ilia, aut vertebra capesseret.

V.

Tandem non pro sui commodo, sed necessario intra illud angustum spatium arctissime implicatur; calcaria clunes tangunt; caput inter genua est; manus vultui applicantur; brachia plicata femoribus adhærent; uno verbo globum infans refert, ut minus spatii occupet, & uteri capacitati aptetur; articulationes proinde tunc temporis flexibiles valde sunt.

Præter brevem alicujus artus productionem, vix se movere potest, donec speciali de causa, infra capite V. animadvertenda, caput obvertat. Ab hac obversione liberior fit, & est quasi primus gradus partus.

C A P I T U L U M IV.

De Indagine partium ante partum.

Obstetrices non advocantur plerunque, nisi instante fœtu; tunc potius agendum, quam perquirendum est. Sed quando parturientes finant, prudentis est indagare circa finem graviditatis partium statum, ut facilius recognoscatur futuri partus felix, vel infaustus eventus. Hæc indago quatuor capita respicit; statum vaginæ; structuram ossium pelvis; conditionem orificiî uteri; & positum matricis: quamvis non omnia unam mereantur animadversionem, tamen veniunt sigillatim pertractanda.

I. Examen vaginæ facile obtinetur; raro enim inveniuntur, quæ nostram attentionem mereantur, præsertim in gravida muliere, quæ jam suis partibus usa sit. Nihilo tamen minus observationes docent, tumores steatomatosos interdum lumen ejusdem coarctare; interdum vero cohesiones post neglecta ulcera efformari; vel occludi membranaceis appendicibus, undique vaginam obtegentibus præter exiguam aperturam. Mirandum porro est, his præsentibus obstaculis has feminas tamen concepisse; hoc tamen ostendit, vaginam certis quibusdam occasionibus, peristaltico quodam motu præditam esse, ex quo, ut in œsophago, & intestinis contingit, paucus seminalis liquor in uterum facile transfertur. Inter hæc obstacula quædam sunt, quibus statim mederi oportet. Id genus sunt, membranacea velamenta, quæ cavitatem vaginæ occludunt, quæ eandem indolem præferunt, ac membranæ, quæ collo vaginæ in filiabus, sic dictis *imperforatis* reperiuntur. Interdum possunt unguibus abradi; quod nisi benevertat, culter adhibetur, quo crucialis instituitur incisio.

Si vagina aliquo grandiori tumore steatomatoso deturpetur, qui lumen impleat, & infantis exitum intercipiat; aut cultro, aut vinculo extirpatur: Sed in hoc casu prudentes feminæ, quæ hoc affectu laborant, Obstetricem monere

solent, ut opportune ipsi medeatur. At si exiles superessent tumores, vix ullam attentionem merentur, quia pro maxima extensibilitate vaginæ nullum in partu incommodum afferunt.

Quoad adhaesiones parietum vaginæ attinet, si ipsæ exiguae extensionis videantur, tendineisque tantum filamentis conflatae, cultri obtusi ope facile scindi poterunt. At si adhaesiones extensae valde, & compactae appareant, cunctari necessum erit, naturæ opus relinquendo; quod interdum feliciter perficit, ut legitur absolvisse in Actis Academiae Scientiarum, anno 1712. pag. 27. At si natura non valeat, prope partum decernendum erit, an opus Caesareum, vel incisio juxta longitudinem vaginæ sit instituenda.

In omnibus his casibus si qua constrictio vaginæ super sit, erit emollienda, atque extendenda, pessarium introducendo plantarum emollientium, aut spongiam introducendo, emollienti decoctione imbutam.

Vitia vaginæ, aut pudendorum nuper allata, rara profecto sunt; ea tamen nosse oportet, ut partus removeantur tempore obstacula.

II. Vitia conformationis ossium pelvis majorem sane merentur attentionem, quia frequentiora sunt, nullumque remedium admittunt. Hæc vitia, ut supra retulimus. Capite I. ad duos anfractus rediguntur, *supremum* unum, alterum *infernum*, qui pro angustia interdum retardant, aut omnino impediunt infantis exitum.

Superior trames locatur inter partem superiorem ossis Sacri, & symphysem pubis, quando videlicet postrema vertebra lumborum cum suprema parte ossis Sacri incurvatur nimis, & os pubis extrinsecus planum, intusque contra naturam convexum videatur. Hic trames proinde in sua mediana parte latior est, quam ad latera, ut notam 8 repræsentet. Hic transitus profecto semper difficilis, sæpe vero impossibilis evadit, ut pro salute matris, & filii, nisi Caesareum opus opportunum videatur.

Inferior trames reperitur inter prominentias ischiorum, & coccygem, quando hujusmodi eminentiæ crassiores, longiores, intusque magis reflexæ videantur; os Sacrum intus magis plicetur, & coccyx minus flexibilis sit. Quamvis postremus hic locus interdum difficile valde partus reddat; minorem tamen difficultatem parit, quam supremus, faciliusque ab exeunte infante superatur.

Facile est recognoscere vitia superioris tramitis, oblitos digitos per vaginam introducendo. Nam prope orificium matricis, & convexitas ossis Sacri interna, & curvatura pubis facile discernentur; tum distantia inter hujusmodi ossa facile patebit, ac proinde obstaculum, quod foetus erit passurus; solo etiam externo inspectu hujus conformationis vitium innotescet, nam in hujusmodi subjectis supra clunes lumborum quædam apparet excavatio, quæ convexitatem internam ossis Sacri satis denotat, & pubis externa complanatio apparet, quæ ejusdem curvitatem internam manifestat.

Facilius etiam recognoscitur status inferioris tramitis, quia a crassitudine, longitudine, & curvitate prominentiarum ischiorum facile se offert, æque ac a longitudine, & inflexione extremitatis ossis Sacri, aut inflexibilitate coccygis. Obstacula, quæ hujusmodi tramites, supremus præsertim, opponunt exeunti foetui, insuperabilia sunt, modo saltem caput infantis admodum non compingatur, atque producat, ut hujusmodi angustii aptari valeat, vel in juvenibus, & primiparis ossa pubis invicem se jungantur.

III. Orificium uteri est carceris janua, quare pro faciliiori, aut difficiliori ejusdem aperitione, majus, vel minus est periculum in exitu.

1. Si margines hujus orificii fuerint molles, flexibiles, pulposi, & infans directe se offerat, optimus eventus erit sperandus. Imo hac orificii dispositio manifestat optimam conditionem matricis, quæ pro sui robore facilius foetum expellet.

2. Quando margines hujus orificii plani, & laxi nimis appareant, facile profecto dilatabuntur; pertimescendum tamen est; ne pro nimia uteri laxitudine impar sit foetum expellere, eoque magis, si infans oblique incedat, qui si vividus erit, facile poterit tenues uteri parietes scindere.

Hi duo uteri status naturales sunt, & a primæva conformatione dependent. Juvat perscrutari, an orificium latum, aut angustum sit, quod tamen difficulter obtineri poterit graviditatis tempore. Certum tamen est, majorem angustiam in primo partu habere, quam in subsequentibus.

3. Orificium uteri variis fit interdum contra naturam vitiis obnoxium, a præsentis, aut præcedenti morbo derivatis. Margines enim callosi, scirrhusi interdum fiunt, cum lancinantibus doloribus, & carcinomatis metu; interdum etiam cancro aperto, ulcere foedo, vel saltem excoriationibus deturpantur. Hæc vitia tandem, modo integrum orificium occupant, modo portionem aliquam.

Hæc vitia omnia uteri orificii difficilem, laboriosum, molestumque præbent partum, eoque magis, quò faviora, & latiora fuerint: sæpe etiam vitia orificii a reliquo affecto utero originem trahunt. Hujusmodi vitiis semel cognitis, multa requiritur Obstetricis peritia, atque patientia. Nam partus in his casibus lente semper perficitur.

Modo etiam hæc orificii vitia tempore cognoscerentur, vix ipsis mederi posset, nisi relaxantia, & dulcificantia adhiberentur, superius articulo 1. hujus capituli indicata.

IV. Positus naturalis uteri est in directione vaginæ. Hic juvat infantem, quia tunc sponte, & directe ab uteri orificio in vaginam transit. Certiores esse possumus hujus positus uteri, modo orificium ejusdem axi vaginæ respondeat.

Attamen adversa sorte plerunque oblique ponitur uterus, antè, postè, dextrorsum, aut sinistrorsum inclinando. Tunc infans exeundo, in alterutrum parietem impingit, ibique insistit, modo manu non dirigatur, atque in directione vaginæ collocetur.

Positiones hujusmodi obliquæ uteri facile se pandunt, orificium perquirendo, nam uterus semper ad oppositam partem inclinati orificii inflectitur: ita orificio dexterum latus vaginæ contingente, uterus in sinistrum tendet.

Indicavimus jam Capite præcedenti causas, quæ uterum ad alterutram partem inclinant, & Libro IV. cap. 1. remedia enunciabimus, quibus huic affectui succurri poterit.

V. Filiarum pleræque, quamvis utero gestantes, jugiter graviditatem negant, ut etiam ventris tumor ipsas accuset. Ad decipiendos enim Medicos, & adstantes, fatentur potius hydrope laborare. Conspici possunt in Tractatu de Morbis Mulierum Lib. II. cap. 7. §. 4. signa, quæ distinguunt graviditatem hydropis ab illa matricis. Perquisitio vero uteri, de qua in hoc capite agitur, a tertio saltem mense rem patefacere potest. Sat enim videtur binos digitos oblitos ad orificium uteri usque intromittere, alteram manum aperiam circa fundum matricis exterius applicando, qua ratione uterus, supra os pubis elatus, prementi se manifestabit.

Tunc aliquantulum contrectando uterum, facile apparebit, ipsum corpus

rotundum complecti, sed quantumvis sollers fuerit, qui hoc inquisiverit, non erit facile distinguendum hujusmodi corpus a foetu, polypo, aut alia hujusmodi excrescentia. Quare ut certum judicium afferatur, foetus se commovere debet, quod facile ob contrectationem perfititur a quarto saltem gestationis mense. Sunt nonnullae feminae, quae tempore inquisitionis tussunt, ut hujusmodi contractiones non percipiantur; sed praeterquamquod voluntaria tussis ipsas accusat, hortari debent, ut ab ipsa desistant, & tunc magis commotus infans certiora praebet pro existentia indicia.

VI. Methodus inquirendi hujusmodi partes, facilis admodum est. Obstetrix enim breves ungues habere debet, nuper dissectas, & sine angulis expositas; digitos vero butyro recenti oblinitos, manum seligendo, quae juxta inquirendae partis positum commodior evadat. Locatur mulier tali pacto perinvestiganda cubili, clunibus parum elevatis, genubusque parum inflexis, digitos blande tunc in vaginam intromittendo. Haec indago etiam stante persona institui potest, quae interdum commodior evadit ob depressionem uteri. Juvat etiam interdum, priusquam partes inquirantur, clyisma injicere; quod tamen minus necessarium videtur.

C A P U T V.

De iis, quae contingunt infanti, atque utero prope partum.

I. **N**uper vidimus Capite antecedenti, levitatem specificam partium, quae supra umbilicum locantur, cogere foetum, caput altius ferre. Hic positus per integram gestationem perdurat, & una matri, atque infanti favet.

Sed hic positus, quamvis utilis videatur in tota gestatione; prope partum tamen inutilis prorsus evadit. Exitus enim infantis, ut benevertat, necessum est, ut speciali ratione infans positum mutet. Partes inferiores, & superiores corporis infantis, quoad carnes, & ossa pertinet, aequabiliter per integram graviditatem crescunt, ut nulla appareat inter ipsas augmenti differentia; eveniunt tamen in superioribus partibus mutationes nonnullae, quae aequilibrium tollunt. Hepar itaque in embryone vix conspicuum, in diem maximum volumen, atque pondus adipiscitur: pulmones, qui vix in ipso distinguuntur, grandiores, & compactiores evadunt, ut valeant inspiratum aerem sustinere: aurium, nariumque cavitates, quae in foetu latiores apparent ob ossium augmentum, in nato quam maxime coarctantur: Oculorum orbitae per bulborum incrementum penitus replentur: dentium germina inter alveolos ingrandescunt: tandem cerebrum, & cerebellum, quae in embryone rara, & spongiosa apparebant, tantum volumen, & consistentiam acquirunt, ut eas functiones sibi proprias subire valeant, ac proinde pondus augeant.

Omnes haec causae circa finem graviditatis simul junctae faciunt, ut partes superiores infantis inferioribus pondere praecellant; quare ex constanti hydrostatices lege, inferius istae decidere, illae sursum protrudi debent, ac proinde infantis positus variat, id est, quod appellant infantis *obversionem*, quae proximum annuntiat partum, ipsumque praecedit ternos quaternos dies, citius, vel serius pro varia celeritate incrementi foetus.

Si attendamus positum infantis in materno gremio: incurvato Corpore caput anterieus flectitur, ut in obversione hoc primum in collum matricis prope ejusdem orificium impingat; reliquum vero corporis, quod ipsum subsequitur, artusque inferiores versus superiores uteri partes erigantur. Facile simul

ex anteaactis patebit, faciem infantis, quæ antea ventrem maternum contingebat, nunc dorsum, & os Sacrum contingere, videlicet contrarium omnino positum priori habebit, qui necessarius videtur, ut partus benevertat.

II. Hæc infantis obversio & abdominis formam mutat: Infans casus in uteri collum, fundum ejusdem haud amplius occupat, nisi pedes illud spatium nunc tenent. Uterus igitur non omnino repletur, venter aliquantisper complanatur, & omne infantis pondus in lumbos, atque inguina matris tendit, ut ipsi liberum impediatur incesum. Nihilominus infans in novo positu valde compactus, gaudet pro libitu pedum motu, & sese contrectando in internam faciem uteri, fundum præsertim versus, calcaribus impingit, levioresque dolores producit, qui proximum partum annuntiant.

III. His porro de causis sensum partus progreditur. Caput enim infantis, collum matricis premendo, referat, & vasa sanguinea, atque lymphatica comprimendo, eruptionem ferositatis inducit, quæ parietes emollit, & œdematosos facit, atque ad dilatationem disponit: hoc œdema quandoque tantum extenditur, ut pudenda contingat.

Prout parietes colli matricis referantur, infans sensim descendit, ob conatus etiam pedum, quos versus fundum uteri impellit, tum ob contractiones matricis, quæ sub hac contrectatione excitantur, donec tandem orificium uteri ipso pertingente, talis oriatur in hac parte commotio, quæ ut alibi explicavimus, reliquas partes in contractionem trahat, quæ complexim exitum foveant.

Hujusmodi motus excitati ab impressione, & irritatione certæ cujusdam partis, sympathici dicuntur, & undique in corpore fiunt. Hac enim de causa parum Nicotianæ, nares laceffendo, sternutamentum movet; Impressio vero, quæ in ventriculum interdum fertur, vomitum, aut singultum excitat; fumi actio, aut lymphæ bronchialis acrimonia tussim parit; pari enim de causa impressio, distractio, atque irritatio, quam caput infantis in orificium uteri producit, matricis & reliquarum partium contractionem inducit, quæ parum promovet.

Fibræ radiatæ, tunc orificium uteri circumcingentes, sese contrahendo ostium expandunt; uno eodemque tempore vero fibræ musculares matricis, circulares præsertim, quæ fundum occupant, sese constringendo infantem orificium versus impellunt, qui facile sibi parat viam: tunc in laboriosis partibus diaphragma, & ipsi muscoli abdominis erumpenti foetui auxiliantur: tandem actio simul juncta harum causarum partum prompte, & feliciter absolvit, modo grave non obiciatur impedimentum.

IV. Maxima difficultas, quam infans patitur, est ad orificium uteri, quod tamen post diutinam emollitionem tandem erumpenti foetui cedit. Attendere tamen oportet, ne infantis conatus ab utero pressi margines orificii lædant, aut scissuras pariant, quæ admodum periculosa evaderent. Hac enim de causa Obstetrix hujusmodi phænomena præoccupare debet, neque valde sollicitando partum, neque avara manu matricis hiatus obliniendo, blande ejusdem dilatationem fovendo; nam haud infrequenter pro nimia festinatione morbum excitare posset, quem avertere satagit.

Modo vero caput infantis uteri orificium transierit, & humeri in transitu versentur, partus jam absolutus est; nam vagina, & pudenda necdum exitui officiunt. Evenit tantum quandoque, nisi tempore huic incommodo satisfiat, ut caput oblique incedendo, in coccygem impingat, & perinaeum infringat; id non parum molestiæ infert, sed raro contingit, & Obstetricis culpam incuriam.

Demum ab infantis exitu vulva, vagina, & uteri orificium lati canalis speciem referunt, per quem Obstetrix oblitam manum introducere valet, donec cavitatem uteri intret, ad secundinas carpendas, si adhuc adhærent, ipsasque jam avulsas detrahendas, simulque grumos, si qui aessent, extrahendos. Sed hujusmodi partes celerrime ita occluduntur, proprioque elaterio constipantur, ut paullo post nulla sit ingrediendi facultas præter grandiores, nifus, maximosque cruciatus.

CAPUT VI.

De iis, quæ necessaria sunt ad partum fovendum.

I. **M**aximi momenti est parientes collocandi modum ante partum decernere. Obstetrices alias parientes stantes tenebant, supremo corpore brachiis ex fulcro sustentis, divaricatis cruribus, ipsisque in partu retrorsum auxiliabantur. Me: latet, an hujusmodi usus adhuc apud villicos subsistat, jamdiu tamen apud Civicos obsolevit.

Huic methodo sellam perforatam substituerunt, quam adhuc rusticola adhibent; hodie tamen apud nos pene & ipsa exolevit. Diu in usum vocarunt cubilis speciem, facile mobilis, atque pensilis, ut facile quaquaversus moveri posset. Hujusmodi cubile satis angustum erat, ut Obstetrix facile suum officium implere valeret; culcita crinibus rudioribus contexta obducebatur, ne femina in labore æstuans, altius lecto subsideret; erat ad infernam partem hypopomoclium, contra quod pedes impellendo sub conatibus facilius se sustineret, simulque ad latera utrinque duo extabant sustentacula, quibus manibus adhærebat. Hujusmodi cubile commodum evadebat, præsertim cum facile elevaretur, ut opus requirebat; nihilo tamen minus hodie fere nunquam adhibetur. Postremis itaque temporibus eo res redacta est, ut parturientes, aut proprio lectulo, aut vulgari sella pariant. Hæc methodus molesta tum parturientibus, cum Obstetricibus magis evadit; sed laborantes femina tristantur valde, si speciale machinamentum pro hoc opere adhibendum conspicerent.

II. Superveniente pariendi tempore, vulva, vagina, & uteri orificium butyro recenti inungi debent; juvat etiam hujusmodi partes decoctione emollienti madefacere radicum, & foliorum, Malvæ, Bismalvæ, Brancæ-ursinæ, feminum lini &c. vel quod melius vertit, vapores ejusdem decoctionis per sellam familiaricam intromittere.

III. Primis supervenientibus cruciatibus est clyisma emolliens injiciendum, ex butyro recenti, aut oleo amygdalarum dulcium confectum, vel etiam purgandi facultate donatum, ex melle aut alio lenienti paratum, ut alvus cieatur, & abdomen a facibus repurgetur. Eadem de causa mictum præscribendo vesica evacuetur; si partus diu perduret, hæc pluries repetuntur, nam Recto, & vesica exinanitis, facilius infans transibit.

IV. Supervacaneum videtur, Obstetricem monere, ut anulos armillasque digitorum in opere removeat. Hoc enim in partu necessarium esse quis ignorat? Juvat, quod Obstetricum manus exiguæ sint, & digitis oblongis, exilibusque instructæ, sed id Natura præstat, non vero Ars. Saltem oporteret, ne vilioribus laboribus Obstetrices rudiores manus redderent.

V. Quoad venæ sectionem attinet, si parturiens in toto graviditatis curriculo raro, vel nunquam secta fuerit, juvenis appareat, cum pulsibus tumentibus, ab initio phlebotomizari poterit. In adversis vero casibus cunctari necessum erit, donec partus conditio, phenomena supervenientia venæ incisionem poscant.

LIBER SECUNDUS

PARTUS NATURALIS.

Hujusmodi partus naturales duas species complectuntur; altera, quando infans caput offert; altera, quando ipse pedes præmittit. Nos in hoc libro perscrutabimur utramque speciem in omnibus casibus, qui occurrere possunt.

CAPUT PRIMUM.

De partu naturali prioris speciei, quando Infans caput in exitu præmittit.

Partus naturalis prioris speciei tres condiciones importat. 1. Quod infans caput tantummodo præsentet, quo melius valet sibi pandere viam. 2. Quod facies sit retrorsum obversa. 3. Quod positus ita dirigatur, ut capitis acumen directe respondeat orificio matricis.

Hæ tres condiciones necessario consequuntur obversionem superius allatam, quando nono mense ipsa contingat. Itaque hujusmodi partus, qui tres hæc condiciones complectitur, obvis magis est, & communi consensu unicus, qui naturalis videatur.

Primo. In hoc partu, æque ac in reliquis, de quibus infra locuturi erimus, quatuor tempora sunt distinguenda, ut diversa munera Obstetricis appareant. Præludium, partus initium, labor, & laboris finis, sive infantis exitus.

I. In præludio parturiens, quæ ad expellendum foetum disponitur,

1. Levissimos dolores perſentit, a commotionibus pedum, aliarumque partium infantis inductos, quos Galli *Mouches* appellare consueverunt. Hi dolores vividi, frequentes, aut diutini plus minusve sunt, pro vario infantis robore.

2. Interdum, quando hi dolores validiores sunt, aliquam matricis contractionem, sive conatum, insufficientem tamen, & fugacem, comitem habent.

3. Infans de repente in his casibus descendere videtur, ut mulieres minus peritæ ejusdem casum pertimescant.

4. Orificium uteri ob infantis impulsum paulatim hiat, parumque in nonnullis lacticiñosi feri jam in chorio contenti stillat.

Mulieres pavidæ juvenes, quæ nondum pepererunt, facile propinquum partum annuntiant, antequam reapse proximus sit, quod nunquam contingit iis, quæ pluries filios in lucem ediderunt.

II. Initium partus signa certiora ostendit.

1. Dolores vividiores, crebriores, & diuturniores sunt, eosque validi commitantur conatus, quod indicat, foetum vehementer in utero agitari, enixe exitum petere.

2. Hi conatus deorsum in vaginam tendunt, sensim orificium matricis eogunt, satisque aperiunt, ut caput infantis proferatur, & tunc infans coronare dicitur.

3. Tunc temporis, cum nondum caput infantis perfecte uteri ostium occludat, aquæ amnii per latera effugiunt, secum portionem secundinarum, caput ob-

obtegentium trahendo, & cystis tunc producitur, in vaginam descendens, aqua repleta, ex qua, dicunt Obstetrices, aquas *efformari*.

4. Aquæ hujusmodi, siue melius, cystis complectens ipsas, duplicem formam præbet. Modo *angusta*, & *oblonga*; modo *lata*, atque *plana* apparet. *Angusta* cystis videtur, quando orificium uteri parum referatur, nam extensio aquarum jugiter respondet dilatationi hujus orificii, quod basin constituit; uno, eodemque tempore *oblonga* perstat, quia caput infantis nondum ingressum, nedum ostium occludit, & aquæ Amnii continenter in cystim profluunt, quæ magis, atque magis producitur. Contra vero, quando matricis orificium facile aperitur, & caput infantis, aut ejusdem acumen ostium firmat, hæc cystis *latior* fit, & pro majori apertura magis *complanata* apparet, potissimum cum infantis caput majorem fluxum aquarum impediat.

Secunda periodus partus quandoque diuturna evadit, quando dolores, conatusque debiles sunt, & obstacula ex parte orificii removenda grandiora se offerunt. Ex quacumque causa difficultas procedat, partus ab initio diuturniores, plerunque & laboriosi sunt; nihilo tamen minus facile decipimur a pavidis mulieribus, quæ cito nimis laboriosum partus initium reputant.

III. Cum foetus jam erumpit, omnes partes simul agunt, & proprie hic status partus appellatur.

1. Infans valide se commover, uterus contrahitur, diaphragma, & muscoli abdominis succutiuntur, deorsumque infantem pellunt, dolores continentes sunt, ipsisque respondentes conatus sine mora foetum expellunt.

2. Hæ diversæ causæ una copulatæ, dilatationem uteri promovent, qui tandem recluditur, ut infantis caput transabeat. Cum vero ipsum ad aures usque transabierit, infantem *in exitu esse* dicunt.

3. Tunc temporis cystis illa, aquas complectens, infringitur, & aquas fundit. Hujusmodi aquæ *primæ* dicuntur. Cum caput infantis progredia- tur, non vero circumposita velamenta, aquæ contentæ, a capite pressæ, cystim disrumpunt; quod opportunum erat, ut infans sibi panderet viam, qui aliter secundinis involutus, difficulter erumperet. Evenit quandoque infantis exitus, secundinis obducti, (a) seu sacculo inclusi, qui molem informem repræsentat, ex qua extrahitur, membranas scindendo; sed id rarissime contingit, nisi forte in faciliori partu.

Haud infrequenter accidit, ut infans, exeundo, limbo secundinarum obdu- eatur, quod Latini *galeatum nasci* dicunt, (b) & pro bono omine habent, felix profecto pro infante augurium affert, nam semper supponit facilem, promptumque exitum.

Laboris status non unus semper est. Modo enim brevis, levisque apparet, duo, aut tres sufficiunt conatus pro excernendo foetu, totumque opus intra horæ quadrantem absolvitur; quandoque vero partus diuturnior est. Habentur enim feminæ, quæ in labore diu cunctantur, antequam secundinas ejicient. Hujusmodi differentiæ quandoque ex parte infantis originem trahunt, frequen- tius tamen ex defectu matris derivant.

IV. Quando infans in transitu est, partus absolvi videtur.

r. Pri-

(a) Thomas Bartholin, in Actis Hafniensibus, Volum. II. Observ. 35. pag. 93.

Fridericus Ruyschius, Obs. 11. pag. 18.

(b) Solent Pueri pileo insigniri naturali, quod Obstetrices rapiunt, & Advocatis credulis ven- dunt; siquidem Cauidici hæc juvari dicuntur. Aelius Lampridius in vita Antonini Diadumeni.

Lampridius asserit, Imperatorem Antoninum, filium Macrini, Diadumenum appellatum fuisse, quod significat coronatum, quia simili pileo sub specie diadematis in ortu suo obtegebatur, quod pro omine imperii, quod attigit, recegerunt.

1. Primus conatus, debilis etiam, caput impellere valet, atque humeros; his vero transactis reliquum corporis, quod exilius est, sponte erumpit.

2. Secundinae, membranae nempe, & placenta foetum plerunque sequuntur, quia nifus pariendi, videlicet contractiones uteri jam abraferunt, aut fortiter distraxerunt placentam, quam sufficit leniter per funiculum trahere.

3. Semel capite elapso, cum collum haud orificium uteri repleat, aquae in amnio superstites effugere incipiunt; sed non omnes, nisi post humerorum eruptionem profiliunt; haec secundae aquae dicuntur, quarum impetus infantis exitum absolvit.

4. Uno, eodemque tempore humor lactiginosus ex vermicularibus, chorion inter & matricem funditur; purus, si placenta adhuc adhæreat; sanguine vero commixtus, si placenta abrafa sit, & venae coecales patefiant, qui postremus fluxus *lochia* producit, & per aliquot dies post partum perdurat.

Secundo. In omnibus hisce diversis partus periodis plura animadvertere, pluraque alia administrare Obstetrix debet.

I. In praeludio instantis partus.

1. Statum orificii uteri, perscrutari debet, ut addiscat, quando hiare incipiat, aut aliquem humorem fundere, ex quibus tempus agnoscat erumpentis foetus.

2. Distingui debent dolores *veri* a *falsis*: Dolores *veri* renes infestant, & ad umbilicum plerunque extenduntur, quod annuntiat, ipsos ab uteri fundo oriri, & in collum, aut vaginam protrahi. Ipsi dilatationem orificii semper comitem habent. At si alterutra harum conditionum desit, merito quidem suspicari licebit falsos esse dolores.

3. Cognosci pariter oportet *efficaces* dolores, ipsosque ab *inefficacibus* distinguere. *Veri* enim dolores semper efficaces sunt, & proximum partum annuntiant, quando vividi, & frequentes apparent; sed *falsi* dolores semper inefficaces evadunt, atque partum difficilem, diuturnumque minantur, praesertim si debiles, & rari contingant.

4. In singulis partibus Obstetricem animo, & corpore tranquillam permanere necessum videtur, laborantem sermone, & animi praesentia exhilarando.

II. In progressu laboris perpendere oportet:

1. Si orificium uteri planum, molle, dilatabile, atque satis apertum sese offerat.

2. Si apertura hujus orificii brevi, & celerius dilatetur.

3. Si aquae cystim latam, planamque producant, quae semper magis dilatetur.

4. Si infans caput praesentet, quod ex rotunditate cognoscitur.

Ex his omnibus patet, partum facilem, promptum, atque naturalem evenire.

In hac periodo enim Obstetrix pauca exequi debet; potest tamen parum ostium uteri dilatare. Qua de causa binos digitos intromittet manus dextrae indicem, & medium, bene iunctos, deinceps integram manum introducendo.

III. Est enim in statu laboris partus, quo Obstetrix fovere debet:

1. Majorem semper uteri dilatationem.

2. Moderationem dolorum, conatumque, horrando videlicet, ut parturiens minus ululet, & spiritum reducat.

3. Semel transactio capite, disruptionem membranarum, fluxumque aquarum curare. Plerunque cystis sponte infringitur, quod erit expectandum, modo tamen diu exitui non officiat. Generice aquarum fluxus non est festinanter promovendus, nam partus siccus semper difficilis evadit.

4. Involucris disruptis, attendere debet Obstetrix positum infantis, an caput offerat, & ipsum directum, nullaue alia corporis parte consociatum erum-

erumpat. Hic partus naturalis dicitur prioris speciei. Si aliqua harum conditionum desit, vel plures simul, partus non naturalis, vel ad summum naturalis secundæ speciei eveniet.

5. Quando caput infantis in transitu est, si aliquod obstaculum ipsi objiciatur, Obstetrix intromittere debet duos utrinque digitos, butyro illinitos, ad aures usque pervadendo, & tunc superveniente dolore, leniter trahet infantem commodumque ipsi iter parabit. Vix scapulis transactis, infans protinus exhibit, partusque statim complebitur.

6. Natum infantem indagare necessum est, si aliquo defectu deturpetur; verum cunctari, perquirendo, an secundus foetus, vel mola superesset. Foetus, ut primus, erit expectandus; mola vero methodo infra enuncianda extrahi debet.

IV. Reliquum est, secundinas excerpere. Qua de causa:

1. Si ipsæ sponte non erumpant, Obstetrix, commode collocato infante procul ostium vaginæ, ne supervenientia lochia ipsum suffocent, cum primum respirare incipit, funiculum leniter trahere debet, ut exitus secundinarum promoveatur, quod plerumque benevertit. At si placenta adhuc adhereret, leviter modo huc, modo illuc oblique funiculum contrectando, tandem separabitur.

2. Post exitum secundinarum, facile est recognoscere, an placenta omnis exierit. At si portio aliqua superesset, statim indicem, aut integram manum introducendo, facile erit superstitem portionem, cruorisque grumos distrahere.

3. Denique si placenta arcte cum utero coire videatur, inter nodos reciso funiculo, solutoque infante placenta methodo infra explicanda excerpi oportebit.

Specialia capita exarabimus, in quibus ostendemus, quid agere necessum sit, cum respectu parturientis jam a secundinis liberatæ, cum infantis recenter nati.

C A P U T I I.

De Partu naturali secundæ speciei, quando infans in exitu pedes præmittit.

Mirabimini fortasse, partum, in quo pedes primo erumpunt, inter naturales reponi; sed spero admirationem abituram esse, cum rationes innotuerint, quæ me coegerunt, quas capite sequenti fufe ostendam. In hoc enim nisi causas hujus positis proponam, modosque ipsum recognoscendi, atque methodum hujusmodi partum promovendi, præsertim cum facies deorsum tendat; nam hæ conditiones omnes necessariae sunt, ut partus naturalis secundæ speciei benevertat.

1. Loco enim capitis infans pedes tantum offert, solum quia nondum obversionem inivit, vel saltem multiplici de causa inconcinne perfecit.

1. Exilitas capitis infantis, quod non superet pedum pondus, obversionem impedit.

2. Abdomen hydrope affectum in infante obversioni officit.

3. Magnitudo corporis infantis, uterum omnino implendo, motus necessarios tollit, ut hujusmodi obversio contingat.

4. Angustia matricis, quæ exiguum spatium obvertenti foetui præbet.

5. Præsentia duorum foetuum geminorum, qui, sese invicem premendo, motus necessarios impediunt.

6. Tandem defectus sufficientis aquarum quantitatis, ut infans in illis suspensus difficulter pervolvatur. Quibus omnibus addi debent.

1. Ni-

1. Nimia obliquitas uteri in alterutram partem inclinati, quod efficit, ut obversus foetus, in alterutrum latus impingat matricis, ac proinde occasionem præbeat erumpentibus pedibus.

2. Plura alia accidentia, ut casus, succussio, equitatio primum positum mutare possunt, ut pedes capitis locum sibi vindicent.

II. Ad Obstetricem omnino pertinet, cito recognoscere, si infans pedes, aut caput offerat.

1. Id etiam conjectari poterit, antequam uterus hiat, & vel ante digitorum introductionem, ex eo quod orificium vaginam ingressum, nequaquam rotundam, æqualem, latamque superficiem exhibeat, quod jugiter evenit, quando infans caput profert; sed econtra uterus, dum in vaginam producit, si pedes primo erumpant, exiguus ille, & inæqualis apparet. His addi potest, in hoc casu naturam debiles dolores, conatusque suppeditare, nam desunt pedum impulsus in uteri fundum, nullumque nisum caput in ipsum exercet.

2. Facile vero patebit, infantem pedes proferre, quando uterus satis aperiat, ut unus, vel alter digitus introducatur, adhuc integris velamentis, quia trans ipsa etiam pedes distingui possunt. Ceteroqui aquæ in vaginam productæ, longam, & angustam vesicam faciunt, quia orificium uteri a pedibus imperfecte occluditur, & aquæ amnii facilius stillant, quam si caput ostium firmaret.

3. Certum dein iudicium circa hanc materiam proferre nequimus, nisi involucria concisa sint, & pedes nudi profiliant. At minime eousque cunctari oportet, & modo suspicio adsit hujus positis, necessum est secundinas infringere, ut phenomena arte avertantur, quæ hic positis inducere posset. Non inficiabor in fractione secundinarum tum priores, cum posteriores aquas stillare, quod partui officere posset; sed hoc incommodum vitare nostrum non erit, cum id occasio postulet, ne pejus contingat. Sat erit enim Obstetrices monere, ut in hoc casu opus naturæ non omnino relinquunt, sed foveant exitum, donec humidus uterus extractionem sinat.

4. Auxilia, quæ Obstetrix primo præbere potest, reducuntur ad dilatationem orificii matricis. Hæc dilatatio obtinebitur, digitos intromittendo, probe oblitos; at si constrictus uterus hanc introductionem renuat, saltem unicum digitum intromittat Obstetrix, quamvis melius arrideret, si duo, vel plures introduci possent, quibus orificium facilius dilataretur.

5. Hac methodo positis infantis omnino manifestatur; si duo pedes erumpant, id boni ominis est, modo tamen ad duplicem infantem non attineant, quod interdum evenit, utrumque nascentem necando.

Hac de causa plerunque digitorum forma, positusque pollicum inquiritur, ex quibus facile patet, si ambo ad unicum foetum pertineant. Tutius etiam erit, digitos circa alterutrum pedem ad clunes usque intromittere.

6. Contra vero si infans unicum pedem præsentet, alterum carpere statim juvat; postquam apparuerit, qualis desit, ut inquisitio recte instituat, solebant Obstetrices pedem primo exeuntem, alias laxo vinculo firmare. Hæc cautela hodie obsolevit, & revera frustranea videtur; sed cum nullum incommodum importet, haud contemnerem Obstetrices, quæ ipsa utuntur.

Inquisitio deficientis pedis facilis est; quandoque enim genu prope uteri orificium perferitur, ut facile apprehendatur; quandoque vero genu a pede distat, sed digitum inflectendo circa uteri orificium, facile invenitur. Tandem, si occasio postulet, juxta femur inuncta manu progrediendo, facile alter carpitur pes, qui deinceps extrahitur.

Ut commodè pes abripiatur, necessum est impedire, ut jam eruptus altera non procedat, secus enim nimis plicaretur abripiendus artus, qui facile scindi posset. Plerumque juvat, infantem in uterum repellere, si id fieri possit, aut saltem pulvillis elevare clunes matris, ut ab uteri orificio ad eundem fundum aliqua habeatur inclinatio, ex qua matrix, filiusque descendant, & pedem recuperandi modum permittat.

Pedibus ambobus carptis, antequam extrahantur, certior fieri debet Obstetrix, quod ad unicum infantem pertineant.

7. Verum si infans solo crure incedat, necessum videtur in matricem ipsum repellere, clunes matris sublevando, ut reperiatur pes deficiens, & partus proinde perfici possit. Non inficior quosdam fateri, unico etiam pede foetus in lucem editos fuisse. Cum id evenerit, femur antrorsum plicatum fuerit; sed præterquamquod haud verisimilis videtur hæc flexibilitas, semper imprudentis est hujus partus progressum sinere.

III. Semel pedibus abreptis, ad unicum infantem pertinentibus, partus admodum proficisci videtur.

1. Reliquum est, conatibus probe matris uti, nam tunc, ut alibi ostendimus, sufficit leniter, sensimque infantem trahere, quod plerumque benevertit. Hac de causa crura carpuntur, dein femora, quæ si præ pinguedine manus effugiant, linteolis obducuntur.

2. Cum infans ad nates usque eruperit, animadvertendum est, an abdomen, atque facies antrorsum, vel retrorsum revolvantur, quod facile dignoscitur, digitos ad lumbos usque intromittendo.

Si facies, atque abdomen retrorsum tendant, id est, quod optatur; sed plerumque contrarium positum infans tenet, quia impedita obversione nondum naturalem positum fumere potuit: in hoc casu est foetus obvolvendus, ita ut facies dorsum matris contingat.

3. Hac de causa dextera manus plana circa renes introduci debet, & prout infans exit, vel altera manu trahitur, leniter revolvi debet. Hoc facile contingit, quando foetus adhuc vigeat, proprioque robore donetur; sed difficilius id obtinetur in mortuo infante, colli præsertim respectu, quod non sequitur motus reliqui corporis.

4. Semel obvoluto foetu, superest partum sine festinatione promovere. Olim prius brachia utrinque trunco accommodabant; hodie unicum brachium carpunt, alterum circa caput relinquendo; tandem melius est utrumque brachium sibi relinquere, nam partus æque benevertit, imo impeditur, quod caput in transitu detineatur.

5. Nihilo tamen secius, cum recte timeri possit, ne caput in transitu constringatur, quia orificium uteri, scapulis transactis, facile occluditur; hortari propterea matrem necessum est, ut statim a transitu humerorum conetur valde, ut una caput transbeat, antequam orificium constringatur.

6. Invitis his cautelis omnibus, crebro infans in transitu cunctatur; in hoc casu nequaquam est ipse violenter trahendus, sed leniter quaquaversus succutiendus; matrem hortando, ut errhino sumpto, foetum expellere conetur; cavendum est potissimum in hoc casu ab intromissione digiti in os infantis, quod nihil præstat, sed facile maxillæ inferioris nexus solvit.

7. Tandem nato infante, tum matris, cum filii respectu ea respicienda sunt, quæ infra speciali capite dicemus.

C A P U T I I I

Comparatio partus, in quo caput antecedit, cum eo, in quo pedes præcedunt.

I. **V**Eteres autumaverunt, partum naturalem illum tantummodo esse, in quo caput se offert, ac proinde præter naturalem putarunt alterum, in quo primo pedes erumpunt.

Hippocrates itaque quæstionem nitide solvit; ait ipse: (a) *Si parturiendi dolores detineant, diuque in enitendo laboret, is transversus, aut in pedes fere exit, in caput autem prodire præstiterit.* Addit vero ipse paullo post: *Grave est, si in pedes prodeat, & plerunque matres, aut puelli, aut ambo etiam perierunt.*

Aristoteles (b) pariter pluribus in locis suæ animalium historiæ de hoc loquitur, & Galenus (c) ipse, sed Plinius (d) quæstionem resolvit: *In pedes procedere, ait ipse, nascentem contra naturam est, quo argumento eos appellavere Agrippas, ut egre partos.* Cui addi potest, quod si animadvertatur modus cumulandi corpora, communi videtur consensu receptum esse, ritumque naturæ, capite hominem gigni, morem esse pedibus efferri.

Post hujusmodi auctoritates non est inquirendum Medicorum judicium, qui paullo post vixerunt, simulque ita convenerunt, ut adhuc sint, qui commiserentur matrem, filium per pedes parientem.

Non defuerunt tamen inter Medicos veteres, qui, potius quam hujusmodi partum damnare, profecto commendarunt, imo monuerunt in omni laborioso positu ad hunc esse reducendum nascentem. In hoc numero sunt Celsus, Ætius, Paulus Ægineta, Avicenna, pluresque alii, circa quod consuli potest *Historia nostra Artis Obstetriciæ.*

Paullo post docti insurrexerunt Medici, qui non modo facilem hujusmodi partum cognoverunt, quinimo naturalem prædicarunt, inter quos Dolæus (e) ipsum commendat, quem secuti sunt Goveyus, (f) & ipse Daniel Hoffmannus, (g) cum reliquis Obstetricantibus Chirurgis, qui hujusmodi partum promoverunt; quotiescumque alius infantis positus difficilem, aut impossibilem partum reddebat.

Hujusmodi auctoritates libenti animo in testimonium advocavi, quia mihi verecundiam dempserunt, quod primus paradoxum annuntiarem; sed fateor, quod ipsum protulissem, modo etiam primus fuisset, quia mihi persuasissimum est, ceteris paribus, partum hujusmodi, in quo pedes præcedunt, minus molestum, breviorē, facilioremque evadere illo, in quo caput proferatur, ac proinde meretur saltem secundum locum inter partus naturales. Deinceps confido, huic sententiæ omnes fautores, modo utriusque partus comoda, atque incommoda simul comparare non renuant.

II. Comoda, quæ tribuuntur partui, in quo caput erumpit, maxima esse non inficiabor.

1. Summitas capitis, arietis caput æmulans, aptior est pedibus ad aperiendum uteri orificium.

2. Quando infans caput præsentat, valet pedibus contra fundum uteri impin-

(a) De Morbis Muliebribus, Lib. I. textu 50.

(c) De usu partium, Lib. XV. cap. 7.

(e) Encyclopæd. Medic. Lib. V. cap. 7. pag. m. 673.

(f) De generatione fœtus, pag. 104. & seq.

(g) Annotationes in hypotheses Goveyanas.

(b) Histor. Animal. Lib. VII. cap. 10. & 13.

(d) Histor. Naturalis, Lib. VII. cap. 8.

pingendo , dilatationem orificii fovere ; sed hujusmodi succutiones in altero partu defunt .

3. Modo caput infantis transibierit , reliquum corporis , quod minus extenditur , facile erumpit ; sed e contra in eo partu , in quo pedes incedunt , etiam transactis cruribus , corporis reliquum amplius est , difficiliusque excernitur .

4. Cum caput primo erumpat , infrequens est , quod ipsum in transitu detineatur , aut reliquo corpore separetur ; sed hæc pericula graviter pertimescenda videntur , cum pedes primo exeant , præsertim si jam foetus obierit .

5. Maxima aquarum portio , in partu illo erumpentis capitis , utero detinetur , quia summitas ejusdem orificium matricis obturando , fluxum aquarum impedit ; ipsæ vero in utero detentæ , ejusdem compactioni obsistunt , detinentque humiditatem , & flexibilitatem secundinarum , ac paulatim stillando , & tramitem madefaciendo , exitum foveant . Omnes hujusmodi utilitates defunt , si pedes primi profiliant , quia aquæ omnes statim effugiunt , & crura infantis nequeunt orificium matricis occludere .

6. Quando infans caput offert , pedes versus uteri fundum impingendo , vividas impressiones excitant , conatusque in expulsionem necessarios movent ; sed in altero casu caput fundum contingens , nullam , vel debilem impressionem suscitatur , ex quo partum breves conatus comitantur .

7. Tandem quando infans caput orificio uteri apponit , plerunque facies dorsum matris contingit , quia hic positus necessario obversionem subsequitur ; contra vero sursum facies porrigitur , si pedes erumpant , quia tunc nulla , vel imperfecta contigerit obversio .

III. Utilitates , quæ in partu secum trahunt pedes primum erumpentes , pauciores profecto iis sunt , quando caput antecedit , at majorem conjunctum profectum habent .

1. In hoc partu gradatim uterus referatur , & infans , pedes offerendo cunei speciem refert , cujus basis sensim augetur , & insensibilem dilatationem singulis momentis excitat ; contra vero in partu , ubi caput primo erumpit , hæc dilatio protinus fieri debet .

2. In partu , in quo pedes exeunt , obliquitas foetus , aut uteri inclinatio minime implicat Obstetricem , quia , semel pedibus carptis , & infans , & uterus facile diriguntur . Hujusmodi auxilia nulla ratione prodesse possunt , ubi caput erumpat ; imo ea vitia , cum nequeant corrigi , letalia plerunque evadunt .

3. Tandem in hujusmodi partu Obstetrices tantummodo pedes arripere possunt , atque ita revolvendo , atque dirigendo infantem , laborem parientibus demere , partum fovere , atque quamplurimis aliis incommodis mederi ; quod frustratur , si caput antecedit , in quo casu Obstetrix iners perstare debet , modo aliquam orificii dilatationem promoveat .

His omnibus rite perpensis , merito dici potest ,

1. Partum pedes protendentem minus dolorosum evadere eo , in quo caput præcedit , quia hoc fundum uteri occupando , nullam impressionem movet .

2. Faciliorem evadere , quia uteri orificium paulatim dilatatur , & Obstetrix facile potest , pedibus infantem carpando , in exitu auxiliari ,

3. Celerius hujusmodi partum contingere , quia hujusmodi dilatio orificii , quæ gradatim fit , facilior est , quam si derepente accideret , præterquamquod hac occasione facilius partum Obstetrix promoveat .

4. Tandem tutiorem evadere hujusmodi partum , ut appareat ex nuper enunciatis

ciatis rationibus, præter periculum detentionis capitis; sed hoc periculum maxime distat, postquam brachia circa latera capitis extensa relinquuntur, præsertim si facies retrorsum obvertatur: secus enim mentum impingeret in os pubis. Verum caput infantis potissimum detinetur in mortuo infante, non vero in viventi; & tunc periculum minime est tribuendum partui hujusmodi: nam tunc non pro electione, sed pro necessitate adhibetur.

Concludi itaque poterit,

1. Quod potiusquam hujusmodi partum formidare, ut olim, & hodie etiam apud villicos fieri solet, boni ominis esse putandum est, præsertim si prudens Obstetrix in auxilium advocetur.

2. Quod ad hunc partum reduci debent positi omnes, in quibus infans scapulas, manus, dorsum, clunes &c. profert, minime caput inquirendo, quod difficulter obtinetur.

3. Ad hunc positum infans est reducendus, si oblique scaput offerat ex defectu matricis, aut positus ipsius embryonis, circa quod Obstetrix tempore, antequam mater, aut filius majori labore periclitentur, infantem suo loco reponat.

4. Tandem nemo inficiabitur, harum utilitatum complexum tueri hujusmodi partum, ut naturalem saltem secundæ speciei.

C A P U T I V.

De methodo puerperas pertractandi.

MUnera Obstetricis puerperarum respectu respiciunt potissimum,

1. Regimen, quod attendere debent statim a partu.

2. Regimen sequentibus diebus magis necessarium.

3. Tandem, qua ratione lac ex mammis evacuari debeat.

I. Semel matre a fœtu, atque secundinis liberata, Obstetrix vulvam obducere debet linteo calido, & modice compresso, ne aer externus interiora pudendorum lædat.

Deinceps si partus in sella oblonga perfectus fuerit, erit parturiens transferenda in lectulum duplicato panno obtectum.

Hortari oportet parientem, ut statim a decubitu mingere incipiat, quod interdum benevertit; interdum vero difficulter obtinetur, quando vulva tumefacta urethræ coarctat extremum.

In hoc casu, & reliquis omnibus, in quibus pudenda emolliiri debent, applicari poterit cataplasma, confectum ex luteis ovorum, cum oleo amygdalarum dulcium quassatis, quod renovari poterit quatuor post horas, si opus requirat.

Plerunque statim puerperis exhibentur duæ uncie olei amygdalarum dulcium cum dimidio syrupi capillarium ad dolores imi ventris leniendos.

Exhiberi etiam oportet copiosum jus, præsertim cum partus diutinus fuerit.

Tandem postquam uterus exoneratus fuerit, abdomen parturientis obducitur duplicato linteo, quadrata, aut triangulari forma prædito, & e regione matricis applicato; utrinque ad latera apponuntur similia linteola duplicata, totumque apparatus fascia modice vinciendo: sed simplex linteum pudendis apponitur.

II. Subsequentibus diebus quantitatem, & qualitatem lochiorum, sive ex utero fluentis laticis attendere oportet.

Hæc lochia ex duplici vasorum genere originem ducunt. *Aliæ* sunt venæ *cœcales*, sive appendices *venosæ*, quæ graviditatis tempore in placentam inferuntur, ibique cellulas placentæ ingredientibus sanguinem fundunt, pro fœtus nutritione necessarium, sed statim a partu ipsum in uteri cavitationem effundunt. *Aliæ* sunt vasa lactea, sive *vermicularia*, quæ gestationis tempore lac in cellulas placentæ fundunt, quod post partum per uterum disperditur. Quamvis in hujusmodi lochiis maxima sit lactis copia; difficulter tamen primo distinguere potest, quia cruor exuberat, & lac ipsum valde inficit.

Hic fluxus lochiorum statim a partu duplici de causa valde imminuitur. *Prima*, quia uterus ob proprium fibrarum elaterium constringitur, & sese coarctando orificia appendicum, & vasorum lacteorum occludit. *Altera*, quia orificia horum vasorum ex proprio tunicarum robore in diem compinguntur.

Prima harum causarum æque agit in orificia tum venarum cœcalium, cum vermicularium; secunda vero validior est in orificia vasorum sanguineorum, quæ majori elasticitate donantur, quam vermicularium, quare vasa sanguinea citius, arctiusque constringuntur. Ea enim de causa fluxus cruentus celerius post partum imminuitur, & omnino circa quartum, aut quintum diem, vel a tertio quandoque desistit.

Prout fluxus cruoris imminuitur, albidior fit, & lactiginosior, quia sanguis non amplius erumpit, sed solum lac. In hoc statu diu lochia perdurant, quia vermicularia minus elaterii habent, difficilisque occluduntur; nihilo tamen minus, & lactiginosus fluxus tertio, quarto, aut quinto die imminuitur, quando lac in mammas reducitur, sed non omnino desistit, nisi a vigesimo, vigesimoquinto, aut interdum a quinquagesimo, quod dependet a majori, vel minori nutritione puerperæ, vel majori, aut minori elaterio matricis, ejusdemque vasorum.

Haud infrequenter feminæ cum lochiis albis etiam humores extraneos fundunt, mucilaginosos, qui a parietibus uteri in subjectis pituitosis separantur, simulque a pure ulcerum, aut abscessuum latitantium, vel etiam a fragmentis placentæ in utero superstitis, circa quod Obstetrix Medicum percontabitur.

Ut quantitas lochiorum innotescat, poterit Obstetrix linteola pudendis apposta inquirere, præsertim primis diebus; nam in progressu raro remouentur.

Prout linteolum mutatur, vespere, & mane vulva erit abluenda decoctione tepente hordei, pauco lacti vaccino etiam remixta, vel cum levi decoctione feminum lini, & chærephylli, quibus addi potest mel rosatum, si labia pudendorum scissuris videantur deturpata. In progressu, quando lochia desistere incipiunt, decoctio parum adstringens adhiberi solet, confecta ex floribus rosarum, foliisque plantaginis, argentinæ, aut corticibus granatorum ad elaterium restituendum.

Si puerpera alvo stipata videatur, semel vel bis in die clyisma erit injiciendum, ex decoctione paratum foliorum artemisiæ, & matricariæ, tum florum meliloti, quibus oleum amygdalarum dulcium, aut butyrum recens additur.

Prout uterus constringitur, fascia etiam abdomen circumcingens constringi debet, ut in eadem ratione abdominis tegumenta constipentur, & avertantur rimæ, quas deformes partus relinquunt.

Tandem quadraginta, aut quinquaginta diebus transactis, fluxuque lochiorum posthabito, puerpera portione modice purgante relaxatur, deinceps balneo abluitur.

III. Præterea Obstetrix potissimum attendere debet febrim lacteam, ejusque consecutiones. Puerperam enim in hoc statu puerperas negligunt Obstetrices, easque

etque mulierculis committunt, cum Medici prudentia requireretur. Ut regimen in his circumstantiis necessarium ostendamus, longius est incipiendum.

1. Post partum igitur orificia vasorum lacteorum in uteri cavitatem labertim fundunt usque ad initium tertii diei; sed tunc hic fluxus lacteus valde imminuitur, vel quod sese compingendo uterus orificia vermicularium occludat, vel quod vermicularia sponte coeant.

2. Necessum enim est, ut lac uterinum, quod fluere amplius nequit, in sanguinem refluat, & mammarum lacti remisceatur, cum quo maximam affinitatem habet, vel ab ipso minime differt. En vobis causæ febris lactæ a secundo, vel tertio partus die supervientis, atque symptomatum ipsam subsequentium. Tunc lac ictu oculi, & ubertim in vesiculas mammarias transducitur, ipsasque ita inflat, ut venis circumpositis valde compressis, cruor copiose detineatur. Ex connubio harum causarum tensio dolorosa, tumor, atque calor mammarum insurgunt, atque axillarium glandularum, in quas lac regreditur; ex eo pariter oriuntur dolorosæ tensiones, quæ cordarum modo a mammis ad hæc glandulas producuntur, ab intumescencia vasorum lymphaticorum lac ferentium exortæ. In hoc statu thoracis exterior facies tensam se exhibet, respiratio præcluditur, & impressio doloris ad scapulas usque protenditur, ut ægræ necessario brachia extendere debeant, ne axillarum glandulæ cum dolore comprimantur.

3. Insuper lac in sanguine diutius reses, facile acescit, spissumque evadit, quare horrorem parit cum pulsum concentratione, faciei, unguumque pallore, cutis crispatione, dentiumque stridore &c. Hic horror interdum duas horas perdurat, interdum celeriter evanescit; ipsum tamen febris subsequitur plus, minusve intensa, ut in intermittentibus contingit. Hujusmodi paroxysmus, postquam quindecim, aut viginti horas, vel integrum diem cum dimidio etiam perduraverit, tandem, ut in febribus intermittentibus, per copiosos sudores judicatur, modo tamen aliqua specialis causa hanc febrem ephemeram in continentem non mutet.

4. Hujusmodi phenomena, atque febris ipsa multiplici de causa variare solet. Prout nutritio, quæ puerperis permittitur, uberior, parciorque est, vel majorem, minoremve chyli, plus minusve densi copiam suppeditat.

Prout vesiculæ mammariae plus minusve angustæ sunt, ut in primis, aut posterioribus partibus.

Prout uterus, & vasa vermicularia citius, vel serius coeunt.

Tandem prout lac majori, vel minori copia per papillas excernitur.

5. Hoc postremum confirmat, olim febrem lacteam, ejusque consecutiones minus molestas fuisse, cum puerperæ sugendum mulierculis exhibebant sinum. Qua ratione facilis aperiebatur lacti exuberanti exitus; tumor dolorosus mammarum, axillariumque glandularum, tensionesque imminuebantur; portio exuberantis lactis tollebatur; causa febris, & febris ipsa subigebatur; tandem lactis infartus præoccupabatur, jugiter periculosus.

6. Hodie tamen hujusmodi usus obsolevit, uti venustati mammarum officiens. Tantum hæc ratio invaluit, ut mulierum nulla hodie mammarum suctionem ferat. Amant potius, quod lac in mammis superstes cum maxima molestia in axillas regrediatur.

Hac de causa, sequenti a partu die, cooperiunt mammas gossypio, linteisque duplicatis obducunt, donec febris subacta videatur.

In hoc statu parum lactis in sanguine latitantis in mammas valde pressas transire potest; ipsum vero neque suctione evacuari, neque per papillas stil-

lare valet. Ergo necessum est, ut ex vesiculis mammariis in glandulas axillares, ex his in subclaviam sinistram, atque in sanguinem deferatur. Ita omne lac puerperii, vel in sanguine superest, vel in sanguinem regreditur, ex quo per sudores, urinas, aut alvum excernitur; sed hæc praxis periculosa videtur, levique de causa infartum producere potest.

IV. Quamvis contemnenda videtur hæc praxis, cum ea frequenter uti necessum sit; juvat docere Obstetrices, ut a pravis consecutionibus puerperas præmuniant.

1. Donec horror perdurat, ægra est operienda calidis linteolis, nullus ipsi exhibendus potus, quantumvis sitiat, quia experientia docuit, copiosum haustum diuturniorem, intensioremque horrorem producere.

2. Fervore vero febris incepto, embrocationes supra sinum, atque axillam utranque fundi possunt, ex oleo rosato, aut amygdalarum dulcium recenti, ut partes relaxentur, & citra dolorem inflentur.

3. Postmodum sinus, & axillæ sunt gossypio obtegendæ compressis superimpositis, ut lac erumpens, quo gossypium imbibitur, & reliquum in mammis superstes fluidum persistet, nequaquam concreseat.

4. Hunc apparatus firmare oportet ope linteoli duplicati, quod modice sinum sine compressione nimia vinciat.

5. In hoc casu opportunissima evadunt clysmata, ex decoctione artemisiæ, matricariæ, & meliloti, pauco oleo superaddito amygdalarum dulcium, aut olivarum, parata. Hac ratione per alvum portio lactis excernitur, in sanguine exuberantis.

6. Potus abundans ptisanæ tepentis convenit, ex infusione capillarium, aut decoctione radicis arundinis confectæ, ut sudores, lotiumque provocentur, ac per alterutram viam lac excernatur.

7. Optimum erit, si id puerperis suadere copia sit, solum jus exhibere, donec febris abeat, ut copia lactis minuatur; sed saltem strictam dietam præscribere necessum erit ex solis jusculis, donec febris adsit; ipsa vero cessante, parum crassiora alimenta erunt suppeditanda, nunquam tamen carnes convenient, nisi decimus transierit dies.

8. Tandem, si febris lactea ultra triginta, ac quadraginta horas perduret, aut ipsam comitentur graviora symptomata, uti delirium, convulsio, inflammatio &c. Medicum advocare oportet, qui opus dirigat.

C A P U T V.

De iis, quæ postulat infans recens natus.

Cura, quæ habenda videtur recenter nati, qui novum vitæ genus ingreditur, hujus capituli pertractationem complectitur.

I. Est enim vincendus umbilicalis funiculus. Id perficitur, filum cannabinum fumendo, ter quaterve duplicatum, & quartam partem brachii oblongum, tum in extremis nodatum.

Funiculus ab unico, vel duplici pollice umbilici simplici vinculo firmatur, duplici tamen nodo contorto, iterumque simili ratione filum circumcingendo.

Reliquum funiculi ad pollicis distantiam a vinculo secatur, quin infans dolorem perferat.

Vinculum rite concludi debet, ne sanguis exeat, tali ratione tamen, ut a filo non secetur.

Eunius

Funiculus duplici linteolo molli involutus, superne, & inferne obducitur compressis, angusta fasciola apparatus circumcingendo.

Paucis diebus transactis, funiculi statum animadvertere debent Obstetrices. Nam pro crassitudine interdum relaxatur, prout exsiccatur, in quo casu novo vinculo circumcingi oportet.

Funiculus exsiccatus sponte decidit a sexto, vel septimo die, vel a nono, aut decimo ad summum. Non est itaque distrahendus, ut firmior evadat cicatrix.

Quocumque loco instituaturs vinculum, funiculus tamen prope umbilicum jugiter separatur, quia funiculus extraneus est infanti, & in eo loco tantum ipsi conjunctus.

Nunquam repelli debet in infantis corpus sanguis funiculi, nam id multum detrimentum ipsi afferret; sed vinculum sine expressione perfici debet.

Frustraneum videtur, longiorem relinquere funiculum maribus, breviorē feminis. Rationes, quæ pro hac praxi admittuntur, futiles ita sunt, ut vix recenseri mereantur.

II. Est abluendus infans, abstergendusque prope ignem.

Mucus albidus, cruorque, quo deturpatur, vino rubro, & aqua tepentibus abraditur.

Si sordities valde adhæreat, oleum amygdalarum dulcium, aut butyrum recens in vino rubro fustum adhibetur; sed parvi momenti est, crassamentum omne statim tollere, quod sponte paulo post decidit.

III. Perpendendus est,

1. Status ossium capitis, futurarum, cervicis, ipsa suo loco leniter collocando, si opus requirat.

2. Status ossium narium, si nimis complanata videantur.

3. Status articulorum, qui liberi esse debent, & facile mobiles.

4. Status penis in pueris, vulvæ in puellis, ani in utrisque; ut patulæ hæ partes cognoscantur.

5. Tandem status membrorum ut conspiciatur, an aliqua collisione afficiantur, in quo casu levi frictione indigebunt ex oleo amygdalarum dulcium, pauca aqua vulneraria commixto.

IV. Est fovenda excretio lotii & meconii.

Plerumque infans sponte mingit, dum prope ignem est, redditque etiam meconium, sed imperfecte. Ut hæc evacuatio completa evadat, uncia olei amygdalarum dulcium, tantundemque syrupi rosarum pallentium exhiberi solet.

V. Fasciis obducitur infans, circa quod oportet,

1. Compressam mollem galero adhærentem apici capitis apponere.

2. Simulque linteola pone aures, axillas, & inter inguina sternere.

3. Supra thoracem, & pudenda pulvillos, sive splenia accommodare.

4. Tandem tali ratione vinciri debet, ut integrum sublevari possit infantis corpus, absquequo plicetur.

VI. Lac non est ipsi exhibendum nisi 15. 20. aut 24. transierint horæ; sed interdum parum vini saccharati exhiberi poterit, ut pituitola ventriculi saburra concoquatur.

VII. Tandem, si infans debilis videatur ob partus laborem, erit ipse excitandus, Eiusdem corpusculum linteis calidis fovendo;

Stomacho eiusdem lintea vino calido imbuta applicando;

In faciem, atque os ipsi vinum insufflando;

Plantas pedum ipsi peniculo contrectando;

Tandem concisas cepas naribus apponendo.

Sed inutilis evadit superimpositio placentæ, aut secundinarum vino calido imbutarum, quamvis id non lædat.

LIBERTERTIUS

PARTUS CONTRA NATURAM.

Sub nomine Partuum contra naturam *duæ* species comprehenduntur. *Modo* infans, quamvis naturalem positum ostendat, nempe caput, aut pedes offerat, dorsum tamen, aut artus ita stratos habet, ut exitui officiant. Partus hujus speciei obvii sunt, parum detrimenti conjunctum habent, & paucos casus admittunt. *Modo* vero infans pro capite, aut pedibus aliam corporis partem præsentat, quod reddit partum difficilem, aut impossibilem. Partus hujus speciei periculosi sunt, innumeros casus suppeditant, qui tamen rari esse solent.

CAPUT PRIMUM.

De Partu, ubi infans caput offerens, multiplici ratione proprio officit exitui.

HAud sufficit igitur pro naturali partu, quod caput infans primum offerat, nisi idoneo positu contingat. Etenim necessum est,

1. Quod caput cum trunco in directionem vaginæ ponantur, ut hanc recta ingrediantur.
2. Quod caput solum sine aliorum membrorum consortio producat, ut facilior exitus evadat.
3. Tandem, quod facies inferne obvertatur, ob rationes pluries enunciatas. Unica harum conditionum si desit, quamvis infans caput offerat, partus contra naturam videtur, qui triplici ratione contingere potest.

CASUS I.

Quando infans oblique incedit, ut transversim caput, & truncus descendant.

Obliquitas capitis, & corporis infantis relate ad ingressum, atque directionem vaginæ facit, ut infans in latera orificii matricis impingat, ibique cunctando varias partes capitis offerat. *Modo* enim facies sit inferne obversa, apice capitis contra marginem anteriorem orificii impingente, infans in exitu solam faciem præsentabit; contra vero si in posticum limbum offendant, occiput offeret; tandem partes laterales capitis prodibunt, si in alterutrum latus vertex urgeat. Infans tamen positus omnino contrarios adipiscetur, si facies sursum fuerit obversa, & oblique insuper incesserit.

Cum hic supponamus matricem directam, ut ejusdem positus nihil influat in obliquitatem infantis; ideirco hæc, nisi irregulari obversioni tribui potest, quæ incompleta fuerit, quando caput antè impigit; nimia, quando in posticam partem urfit; vel ad alterutram partem revoluta, quando in alterutrum latus caput impulit.

Ex quacumque causa procedat inconcinnus hic capitis, atque corporis infantis

fantis positus, dummodo perduret, partum impedit: ideirco, ne mater atque infans frustra laborent, ipsi mederi oportet. Sed variorum casuum, in quibus obliquus infantis positus vaginæ respectu observatur, illi tantum sunt perquirendi, ubi uterus cum axe vaginæ directus est, infans vero tantummodo obliquus existit. Videbimus infra (a) quid fieri debeat, quando obliquitas infantis ab obliquitate vaginæ dependet.

In sequentibus vero casibus, pro capite infantis dirigendo, aut reliquo corpore, sine mora absolvi debent, quæ infra ostendemus.

1. Parturientem enim in lectulum demittere oportebit, ita ut caput & truncus paullo inferius clunibus jaceat, & corpus in oppositam partem vergat, illi, in quam caput infantis agit. Lectulus a nobis superius descriptus (b) commodus valde est pro hoc matris positu; sed etiam vulgari cubili id obtineri potest.

2. Positio nuper indicata uterum in pelvim reducit, & infans ipse versus fundum matricis tendit. Ut tali pacto caput a prima impactione nonnihil removeatur, tunc facilius manus oblitæ inter margines uteri, & caput infantis introduci possunt, atque directionem necessariam infanti suppeditare.

3. In hoc statu cunctari oportet, donec conatus aliquis, aut uteri contractio apicem capitis in medio canalis ponat: quod positum reliqui corporis determinat. Cum fieri possit, mulierem in horizontali linea reponere debet Obstetrix, ut a primis conatibus facilius caput vaginam ingrediatur.

4. Sin vero, his auxiliis frustra adhibitis, caput obliquum persistat; manus introduci debet ex ea parte, quæ magis patet ad humeros usque infantis, ut eum intro-retrudat, & facilius caput in viam dirigat. Secus enim, si inscienter quis tentaret infantem per caput impellere, facile esset, cranium infringere.

5. Hac methodus plerunque sufficit ad caput, corpusque infantis dirigendum, si vero obnitantur graviora obstacula insuperabilia, postremum erit, infantem per pedes obvertere, ut infra explicaturi erimus.

C A P I T U L U M I I I.

Quando caput infantis alterutri, aut ambabus manibus junctum erumpit.

Hic casus contingit, quando infans in obversione, alterutram, vel utranque manum capiti injiciat, ut cum ipsis caput proferat.

Si partus jam progressus videatur, impleri ita poterit; in mulieribus, quæ pluries pepererunt, aut uteri orificio donantur tenui, molli, & facile dilatabili sufficit producere brachia, ipsaque capiti applicare, ne angulos faciant.

At si videatur hic positus partum difficilem reddere, ipse levare poterit, sequenti modo;

1. In lectulum parientem deponendo, ita ut horizontaliter, vel parum elevatis clunibus persistet, ut infans facile regrediatur.

2. Repellendo leniter infantem versus fundum uteri, manus introductione in humeros impingendo.

3. Manus, atque brachia infantis circa latera reponendo, caput juxta orificium detinendo, donec conatus revertatur.

4. Hujusmodi conatu proficiendo, ut caput orificium ingrediatur, impediatque proinde manus, aut brachii incessio.

C 4 Tan.

(a) Lib. IV. cap. 1.

(b) Lib. I. cap. 1.

Tandem si difficulter brachia dirigantur, ut partus laboriosus evadere possit, ipsumque per pedes trahere, ut nuper diximus *Lib. II. cap. 2.* & infra dicemus *Lib. III. cap. 3. cas. I.*

C A S U S I I I.

Quando infans exit facie versus pubim obversa.

Hic inconcinuus infantis positus rarus est in partibus, in quibus caput se offert; interdum tamen evenire potest.

1. Quando infans in utero modo naturali opposito collocatur, ut in obversione facies contra ossa pubis sistat; sed hoc rarissime evenit.

2. Quando infans imperfecte se obvertit, ut naturalis positus frustretur.

3. Quando infans, quamvis bene locatus, necessario se torquere debet, ut vaginam ingrediatur, quod evenit, quando orificium uteri in os Sacrum offendit.

Hic positus neque partum impedit, nec periculosus evadit,

1. Nisi quod vultus, & nares praesertim, aliquantulum fricantur contra ossa pubis, quae non cedunt, ut coccyx;

2. Quia infans infici potest lochiis, tunc temporis erumpentibus.

In hoc casu nulla est ratio obvertendi infantem, quia caput ipsum carpens locum non praebet. Cogimur enim opus naturae relinquere. Tantum enim licebit,

1. Manum, aut digitos oblitos ex parte coccygis intromittere, ut promoveatur exitus nascentis.

2. Cavere a nimia elevatione capitis, ne augeatur faciei contra pubim attritus.

3. Semel transactis scapulis obvertere in alterutrum latus corpus, ne facies lochiis inficiatur.

Methodi infra enunciatae difficiliores evadunt, quando uterus & ipse obliquus est. Videbimus (a) infra, quales cautelas hic casus exigat.

C A P U T I I.

De Partu, ubi infans pedes offerens, multiplici ratione impedit, aut difficilem reddit exitum.

Partus, qui per pedes absolvitur, tres conditiones exigit, ut naturalis evadat:

1. Quod pedes in directione vaginae orificio uteri offerantur:

2. Quod pedes juncti producantur:

3. Quod pedes ita collocentur, ut annuntient, faciem esse inferne obversam, qua de causa necessum est, ut pedum digiti inferius tendant. Itaque harum conditionum defectus sufficit, ut casus peculiaris contra naturam oriantur, quem nunc aggrediemur.

C A S U S I.

Quando infans pedes oblique praemittit.

Cum infans nunquam pedes offerat, nisi quia obversio imperfecte absoluta fuerit, ex causis superius (b) allatis; idcirco non est, ut miremur, si fre-

(a) *Lib. IV. cap. 1.*

(b) *Lib. II. cap. 2.*

frequentē pedes oblique incedant, etiam directo utero, potius mirari oportet, quando matrix oblique existit. Interdum etiam evenit, ut infans, sese commovendo, pedes concinna ratione positos retrahat, & oblique postea reponat.

Ex quacunque causa id procedat, neque difficile est, neque periculosum. Modo enim uteri orificium satis pateat, & secundinæ concisæ sint, ut manus introduci possit, sunt pedes carpendi, & leniter in axem vaginæ dirigendi.

At si aliqua oriretur difficultas in genubus plicandis, digiti protrahi poterunt ad femora usque, eaque plicando pedes facilius diriguntur, & in directionem vaginæ reponuntur.

Demum si inaniter hujusmodi auxilia adhibeantur, necessum erit parturientem in lectulum demittere, eo positu, ut uterus, atque infans retrocedant, & ita commodius artus infantis removeantur, atque necessaria ratione dirigantur.

Quando pedes semel collocati sunt, atque certiores fieri possumus ad unicum infantem ipsos pertinere, ut supra *Lib. II. cap. 2.* enunciavimus, erunt in hac directione detinendi, donec ab aliquo matris conatu in vaginam producantur; tunc carpi debent, atque retrahi, ut partus promoveatur. Nam aquæ, quæ facile fluunt, cito matricem siccam relinquunt, ac partu difficultatem proinde augent.

C A S U S I I.

Quando infans unicum pedem, aut pedem cum genu offert.

UTerque casus, qui frequenter in hac specie partus accidit, ab iisdem causis antecedentis casus procedit. Sedulo enim est obsistendum foetui egredienti, nam si alteruter pes in transitu nimis processerit, ægerimum erit alterum plicatum revolvere, non absque metu crus infringendi.

In utroque casu, 1. est corpus parturientis deprimendum, clunes elevando, ut inclinatio habeatur ab orificio uteri ad fundum ejusdem; ita infans regrediens sine periculo patitur in uterum manus ingressum.

2. Si pes se obtulerit cum altero genu, sat erit digitos oblitōs intrmittere, & alterum pedem carpere, coxam plicando, aut talum capere, & ad orificium uteri juxta prolapsum pedem ducere.

3. Si vero unicus pes proferatur, statim inquirendum est, ad quam partem attineat, ut qualis sit capiendus, cognoscatur.

4. Inquisitio deficientis pedis haud difficilis evadit. Sat erit, digitis intromissis, per uterum ipsum quærere; ad summum conveniet, oblitam manum juxta longitudinem cruris egressi pedis ad truncum usque perducere, ubi alterum femur invenietur, ex quo descendendo quæsitus pes obtinebitur.

5. Cum uterque pes capti sint, & prope orificium, vel ultra etiam producti, antequam ulterius producantur, quod ad unicum infantem pertineant, pro certo haberi oportet, methodo superius (a) indicata.

6. At si iniqua sorte unicum crus, jam productum ad femur usque videatur, necessum erit, ipsum in uterum repellere, clunes matris, ut pluries diximus, sublevando, ut deficiens pes capiatur, partusque benevertat. Me non latet, infantes tali pacto in lucem proditisse, in quo casu femur magnopere contra abdomen plicari debuerit. Ceteroquin minus certi esse possumus de
hac

(a) *Lib. II. cap. 2.*

hac summa flexibilitate, & partus ipse difficillimus evaderet, nisi impossibilem dicam; quare imprudentis est, hujus partus progressui studere.

C A S U S I I I.

Quando infans digitos pedum præmittit, sursum obversos; quod indicat, faciem pariter ex eadem parte esse obversam.

Vidimus capite antecedenti, quod infans, dum faciem sursum porrigit, per caput educi debet, cum alia ratione obverti nequeat. Hic positus tamen rarus est, & consecutiones parvi momenti sunt, præter narium erosionem, vultusque interdum sugillationem.

Res tamen alio se vertit, quando facies sursum porrigitur, pedibus primo erumpentibus. Ex una parte enim ob irregularem obversionem facilis est faciei correctio; ex altera hic positus infanti nocuus evadit; quia frequenter accidit, quod mentum in ossa pubis impingat, & non modo partum retardet, sed interdum caput e trunco sejungat. Id tamen facile avertitur, si tempore revolvatur foetus.

A pedum enim observatione animadvertendus primum est capitis positus; nam si digiti altius ferantur, signum est, faciem pariter sursum porrigi.

His igitur perpensis, cum clunes jam transferint, dexteram manum circa renem intromittere debet Obstetrix, ut, prout infans exierit, leniter obverti queat. Id facile obtinetur in vividis infantibus ob corporis firmitatem; non ita tamen in mortuis foetibus, in quibus corpus nullo donatur elaterio.

C A P U T I I I.

De Partu, ubi infans manus, scapulas, aut cubitos præsentat.

Hoc caput tres varios casus complectitur sigillatim explicandos.

C A S U S I.

Quando infans manus præmittit.

Hic casus tunc accidit, quando infans imperfecte obvertitur, & caput in medio obversionis detinetur, manusque libere producuntur, atque orificium pertingunt, vel post obversionem sese contrectando idoneum positum foetus mutat. In hoc statu infans modo unicam manum, modo utranque præsentat. Secundinis vero diffractis hic positus facile dignoscitur, & cum infans necdum egredi possit, proinde ipsi auxiliari oportet.

Interdum putarunt, in hoc casu partum esse ad caput reducendum, sed potius quam hoc frustra tentare, juvat infantem per pedes trahere, antequam aquæ prorsus exierint.

Hac de causa, 1. convenit matrem horizontaliter, aut elevatis clunibus in lectulum deponere.

2. Deinceps uterum in pelvim repellere, foetumque uteri fundum versus.

3. Femora infantes digitis supra corpus reptantibus carpere, quibus captis, parumque antè inflexis infantem obvertere oportet.

4. Pedes trahendo, corpus non modò dirigere, verum pedes intra orifi-

cium

cium matricis ducere convenit, ex quo caput etiam fundum uteri attingit.

5. Si unicum primo reperiatur crus, alterum erit perquirendum, facile inveniendum.

6. Tandem infanti opitulari in transitu, pedes trahendo, cautelis superius allatis utendo, *lib. II. cap. II. lib. III. cap. II. cas. I.*

C A S U S I I.

Quando infans cubitos offert.

IN hoc casu infans multiplici ratione offerri potest, vel per unicum cubitum, vel per utrumque simul, vel per cubitum una, & manum. Hi varii positi ab iisdem causis nuper expositis procedunt, & eadem postulant auxilia.

Idoneo itaque positu est mater collocanda, matricem in abdomen, & in matricem foetum repellendo; tum digitos ad axillam usque producendo, versus fundum supremum corpus infantis propellere, quod trahit pedes circa orificium, quibus captis, ut nuper enunciavimus, partus per pedes perfici poterit.

C A S U S I I I.

Quando infans humeros præbet.

Hic casus jugiter accidit, vel quia obversio nimia fuerit, ut capite trans orificium uteri prolapso, scapulæ ejusdem locum obtineant, vel ob inconcinnam obversionem, quæ ordinem, obviamque legem hujus casus pervertat.

Interdum infans unicum humerum præbet, interdum utrumque, sive melius inter scapularem regionem, interdum humerum cum brachio. Sed in variis his casibus eadem requiruntur auxilia.

In omnibus igitur hujusmodi circumstantiis exitus infantis per pedes promoveri debet, methodo pluries supra enunciata.

Nonnulli Auctores suadent, pedem statim carpere, & circa orificium trahere; nam putant alterum pedem esse secuturum, & caput, atque humeros facile fundum uteri deinceps attingere posse. Reticent tamen ipsi, tali pacto facile crura infantis infringi.

Magni momenti est animadvertere, quod in hisce tribus posterioribus casibus, cum in reliquis superius expositis, cito fanciatur, quid agendum sit; nam aquis fluxis exsiccantur partes, uterus celeriter constringitur, & foetus facile producit.

2. Quod frequenter brachium, manum, vel alteram partem extra uterum relinquendo, ipsa inflatur, ut difficilius suo loco pro pedibus carpendis reducatur.

C A P U T I V.

De partibus ubi infans genua, natesque in exitu præbet.

C A S U S I.

Quando infans genua producit.

INfans genua multiplici ratione offerre potest; sed quilibet modus ab iisdem causis dependet, & eadem auxilia postulat.

I. Quan-

I. Quandoque infans utrumque genu præsentat. Hoc plerumque accidit, quando infans pro capite pedes producit ob causas supra allatas (a) & pedes impingendo in marginem internum orificii uteri, genua necessaria inflectuntur, & orificio opponuntur.

Tutior methodus, qua huic incommodo occurri potest, est elevatio clunium, ut uterus, atque foetus in pelvim regrediantur, ac proinde, cruribus carptis genua repellantur, pedesque capiantur; quorum favore pedes facilius simul juncti in directionem vaginæ ponuntur, foetusque extrahitur.

Nihilo tamen secius, si genua valde producta fuerint, partus hujusmodi permitti poterunt, præsertim in mulieribus, quæ pluries pepererunt, in quibus orificium matricis facilius extenditur. Superest tantum partum fovere, orificium dilatando, coccygem amovendo, totumque tramitem butyro liniendo.

II. Interdum vero unicum genus orificio uteri apponitur.

In hoc casu sublevata matre, repulsoque in uterum infante, quæritur crus oblatus genu, quo reperto, plicatur femur, quantum sufficit, ut pes egrediatur, alterumque crus tunc facile carpitur, plicaturque, donec pes ejusdem & ipse orificium uteri transabeat, ac tunc, ambobus pedibus captis, foetus retrahitur.

Possent tamen, postquam alteruter pes captus fuerit, sine genu explicatione partum fovere, præsertim cum valde productus, aut tumefactus fuerit; sed nisi mater pluries pepererit, aut margines orificii uteri molliores admodum fuerint, hujusmodi partus semper laboriosus evadit.

III. Tandem infans una crus, genuque producit.

In hoc casu æque ac in ambobus præcedentibus, cum utrumque valde progressum fuerit, hunc partum sinere necessum erit; præsertim si mulier pluries pepererit, & molliori orificio prædita sit, sat erit ostium extendere, partem oblinire, atque coccygem amovere.

Tutius est partes suo loco reponere, matrem sublevando, ut pluries diximus, in quo casu facilius pedes carpuntur, & per eos foetus retrahitur.

In hoc partu æque ac in reliquis ejusdem speciei attendere oportet, ut superius diximus, (b) quod uterque pes ad unicum infantem pertineat, & infantis corpus deorsum obvertatur, ut facies dorsum matris attingat.

C A S U S I I.

Quando infans nates præmittit.

INfans hunc positum dupliciter capere potest, vel quando in obversione caput orificium transabit, ibique proinde clunes locantur; vel quando nulla accidit obversio, & parum distitis pedibus clunes se offerunt. Frequenter inconcinnus hic positus tribuendus videtur commotionibus infantis.

Quando clunes producuntur, facile cum capite confundi possunt, præsertim si involucria nondum concisa fuerint; distinguuntur tamen ob majorem mollitiem, minorem rotunditatem, & clunium scissuram.

Cum Obstetrix certior facta sit, clunes se offerre, statim involucria scindere oportet, & aquas extrahere foetumque obvertere, ut per pedes capiatur.

Hac de causa mulier, lectulo collocata, elevatur, ita ut uterus, & infans in pelvim repellantur, crura carpuntur, & in directionem vaginæ reponuntur, tunc, pedibus captis, paullatim infans retrahitur, modo pluries enunciato.

Sed

(a) Lib. II. cap. II.

(b) Lib. II. cap. II.

Sed si foetus in hoc statu valde productus fuerit, cum difficulter obverti possit, putant esse ita relinquendum, ut penitus exeat, quod mihi tamen imprudentiam maxime sapere videtur. Obstetrix tamen in hoc laborioso casu saltem dilatationem orificii curare debet, ubertim obliniendo tramitem, & coccygem removendo, simulque digitos ad inguina usque foetus introducendo, ut aliqua ratione foetum retrahat: nisi caute tamen agatur, scrotum lacerare facile erit.

Animadvertendum est in hoc casu, interdum ab abdominis compressione foetentem materiem erumpere, siue *meconium*, quod manus auxiliatrices inficit.

C A P U T V.

De partu, ubi infans dorsum propellit.

ID infanti accidit, quando obversio nimia trans orificium caput affert, & juxta ipsum dorsum ponit; vel quando nulla perficitur obversio, ac supra dorsum primo decumbit. Tandem cum hunc praternaturalem positum casu fortuito acquirit.

Juvat hunc positum tempore distinguere; ut ipsi prompte medeatur. Cognoscitur enim 1. ex eo quod solae aquae persentiantur, vel ad summum funiculus animadvertatur, 2. tum ex eo quod, digitis productis, resistentia spinæ dorsalis persentitur.

Tunc frequenter funiculus umbilicalis per orificium effugit, quod detrimentum auget, rationibus infra dicendis. (a) Exitus funiculi a positione infantis oritur, qui in utero transversim collocatus, permittit cum aquis funiculi descensum.

Huic incommodo cito mederi oportet, tum quia uterus, celeriter sese contrahens, arcte infantem amplectitur non amplius revolvendum; tum quia foetus facile necatur ob validam compressionem capitis, & thoracis, quam ipse patitur. Quare hoc positum simul animadverso, convenit statim involucri scindere, infantem obvertere, pedesque retrahere.

Hac de causa necessum est,

1. Manum intromittere probe oblinitam, postquam innotuerit tamen latus, in quo pedes existunt.

2. Introducta manu, paullatim femora, & crura sunt sursum pellenda, ut transversalem positionem foetus relinquat.

3. Liberato ita infante, sensim pedes sunt in directionem vaginæ reponendi.

4. Saltem est obvertendus infans tali pacto, ut sursum dorsum porrigatur, & ita facilius pedes carpantur, partusque promoveatur.

Circa quod tria potissimum attendere oportet,

1. Quod ambo pedes ad unicum infantem pertineant.

2. Quod infans faciem habeat deorsum obversam.

3. Quod hujusmodi operationes perficiantur integris secundinis, quæ non modo uterum tuentur, verum pro earum maxima lubricitate motus infantis facile sinunt.

C A P U T VI.

De partu, ubi infans abdomen præsentat.

INfans hunc positum acquirit, quando caput in medio obversionis detinetur, vel corpus ejusdem oblongum nimis, aut uterus angustus valde est.

Hic omnium periculosissimus est positus;

1. Quia

(a) Lib. IV. cap. 4. cas. 4.

1. Quia venter forte comprimitur, atque in difficili transit facile in gangranam, aut inflammationem desinere potest.

2. Quia funiculus umbilicalis frequenter in his circumstantiis pender, facile inflari, aut in gangranam abire potest.

3. Quia thorax, atque caput facile compinguntur valde, ut filius facile interficiatur.

Recognoscitur hic positus, antequam aquæ effluant.

1. Ex eo, quod uterus lente aperiatur.

2. Aquæ prorumpentes angustam vesicam præferant.

3. Nihil tandem orificium matricis se offerat.

Sed semel diffractis involucris res se pandit.

1. Ob nexum funiculi extra orificium pendentis.

2. Ob molliem abdominis, modo tangi possit, nam spinæ dorsalis resistentia impedit, quominus digiti ostio uteri applicentur.

Hic positus impossibilem partum reddit, nisi pedes capiantur, & per ipsos partus promoveatur.

Hac de causa pluries propositas methodos adhibito,

1. Nempe horizontaliter demittatur ægra, ita ut clunes sursum tendant.

2. Hujus positionis favore in pelvim uterus depellatur, ut pro majori spatio infans transversione positum relinquat.

3. Deinceps contra ventrem plicetur femur, ut genu juxta orificium ducatur.

4. Altero genu simili ratione capto, ambo leniter repellantur, ita ut pedes orificium egrediantur.

5. Tandem infans trahatur, & prout pedes produci videntur, modis, & cautelis supra enunciatis, in exitu foetus dirigatur.

Antequam finem faciam sermoni partuum contra naturam, duo animadvertenda sunt.

Primum, Obstetricis est, quam citissime recognoscere positum, quo foetus in utero detinetur.

Clausa matrice, levissima de hac re indicia haberi possunt.

Hujusmodi indicia certiora evadunt, semel utero aperto, quamvis nondum membranæ sint diffractæ.

Signa tandem pene certissima obtinentur, quando concisæ secundinæ partium tactum permittunt. Nam tunc facile caput, pedes, manus, cubiti, humeri, genua, clunes, dorsum, atque abdomen persentiuntur.

Secundum, duo tempora veniunt in omnibus partibus distinguenda. *Illud* quod fractionem involucrorum, fluxumque aquarum præcedit; *alterum*, quod ipsum subsequitur.

In primo stadio nihil urget, nec festinare oportet, nisi mulier foetusque nimis patiantur, aut pars aliqua inconcinna ratione se præbeat.

Contra vero in secundo stadio, partus promoveri debet, quia uterus ab aquarum effluxu statim compingitur, foetum includendo; secundinæ vero exsiccantur, conatusque infantis debilitant. Tandem quia vagina, atque pudenda inflantur, ita ut infans semper magis retineatur.

Itaque citra errorem dici potest, quod semel aquis effluxis, periculum pro singula hora increseat, præsertim si loco capitis pedes primi erumpant.

LIBER QUARTUS

DE PARTU LABORIOSO ET DIFFICILI.

In partibus magis naturalibus relate ad positum infantis non desunt obstacula, quæ partum laboriosum, & difficilem reddunt. Sed hujusmodi incommoda graviora sunt, quando infans contra naturam incedit. Hujusmodi partus enim nunc aggrediemur. Difficultates, sive obstacula, quæ partum laboriosum faciunt, quatuor potissimum causas recognoscunt; ex parte videlicet *matris*, ex parte *infantis*, ex parte *secundinarum*, vel aliquo accidentali superveniente *incommodo*. In hoc libro de his quatuor instituemus capita, & in singulis capitibus varios casus explicabimus.

CAPUT PRIMUM.

De Partu difficili, & laborioso ex parte Matris.

CASUS I.

Difficultas ex obliquitate Matricis.

IN partibus adhuc expositis supposuimus, utrum directum esse, ut axis vaginæ per centrum orificii, & fundi uteri pertransiret. Hic est naturalis matricis positus, qui magis favet exitui infantis.

Hic positus tamen rarus est, & frequenter matrix vaginæ respectu obliqua existit; modo deorsum inflectitur, & tunc orificium versus ossa pubis porrigitur; modo antè obvertitur, & tunc orificium os sacrum contingit; modo tandem in alterutrum tendit latus.

Quamvis hujusmodi positiones omnes possibiles sint, plerunque tamen antroorsum tantum aut deorsum inflectitur, quia ad latera utrinque ligamenta rotunda inclinationem impediunt; tum quia ob certam quandam orificii complanationem ad latera inflecti ipsa nequit.

Positus obliquus matricis officit partui, quia infans oblique in vaginam incedens, in alterutrum limbum orificii impingit, conatusque eludit. Sed horum posituum magis periculosus videtur ille, in quo uterus antè inflectitur, ut in os sacrum impingat, & infantis caput ibi inseratur, ex quo loco difficulter remouetur.

Hic non repetemus causas hujus obliquitatis uteri, superius (a) indicatas, neque signa, quæ hanc obliquitatem manifestant, (b) jam enunciata. Sat erit monere, utrum obliquum altius tendi, ut difficulter contingi possit, & nisi colli portio antica, aut postica tangitur, vel alterutrum latus pro varia obliquitatis specie.

I. In omnibus his casibus uterus est dirigendus, quod sequenti modo obtinetur.

1. Mulier lectulo decumbens ita locari debet, ut clunes, dorsumque sursum tendant, ut uterus in pelvim regrediatur, quod facilius absolvitur, oblitam manum in vaginam introducendo.

2. Cum

(a) Lib. II. cap. 2. (b) Lib. I. cap. 5.

2. Cum tali pacto spatium habeatur, manu intromissa, est orificium uteri in directionem vaginæ perducendum.

3. Uno, eodemque tempore juvat altera manu extrinsecus abdomen comprimere, ut melius suum locum uterus recuperet.

4. Tandem cum caput infantis orificium vaginæ ingressum fuerit, partus erit vulgari methodo promovendus.

II. At si hæc malevertant, & uterus eandem semper obliquitatem servet, ut difficillimum partum reddat, tunc sine mora est foetus revolvendus, pedes carpendo, ut pluries diximus. Tali pacto enim corpus infantis dirigendo, & uterus ipse in directionem vaginæ reponitur. Nam obliquitas matricis, quæ valde noceret, dum caput exit, parum incommodi affert, quando pedes erumpunt.

Animadvertendum est, obliquitatem infantis in utero cum obliquitate ipsius matricis concurrere posse, sed hoc duplici modo. Interdum enim obliquitas infantis ex adverso loco apparet obliquitatis matricis, ex quo hujusmodi obliquitates invicem corriguntur, sed hoc raro contingit; interdum obliquitas infantis sequitur illam uteri, & tum difficilior evadit partus, eoque magis convenit infantem obvertere, atque pedibus carpere.

C A S U S I I.

De difficultate, quæ venit ex debilitate Matricis.

Contractio muscularis uteri potissima causa est expulsionis infantis; si hæc contractio debiliter exerceatur, labor diutinus fuerit, & ipse duplici modo.

1. Quando uterus paucis muscularibus fibris laxis, exilibusque instruitur, quæ validam contractionem excitare non valeant.

2. Quando fibræ quamvis confertiores, validioresque ab affluente sero intra chorium, & uterum fuso relaxantur, ut hydropem matricis faciat. Hæc aquæ stillant initio partus, statim ac matrix aperitur; sed mollis ipsa perstat, atque iners, ut debiliter contrahatur.

Attamen in utroque casu orificium matricis pariter relaxatur, quod proinde facilius erumpenti foetui cedit, & recuperatur ex hac parte, quod laxitas uteri abstulerat.

Obstetrix facile hunc statum matricis recognoscit ob debiles matris conatus; quare reliquum erit, parturientem erigere, promptum, & felicem partum annuntiando, ipsique exhibendo paucam aquam aurantiorum, aut vinum Iberum, nicotianum pulverem naribus intromittendo, clyisma irritans injiciendo, vel tandem dosin tartari stibiatæ præscribendo.

Quoad praxim attinet, per caput est detrahendus foetus, si per ipsum erumpat, vel per pedes extrahendus, si aliam inconcinne partem præsentet, modis, & cautelis pluries enunciatis; secus enim facile, aucta matricis laxitudine, a cunctatione periculum increfcit.

C A S U S I I I.

De difficultate, quæ oritur ex orificio Matricis.

Orificium uteri angustius est ostium, per quod infans transibire debet, ubi major etiam labor in partu est; quare a majori, vel minori aperi-
tione

tionē hujus orificii promptitudo, aut difficultas partus oritur. Difficultas tamen in tribus sequentibus casibus accidit potissimum.

1. Quando margines hujus orificii duri, compacti, denfi suapte natura sunt. Tale plerunque est orificium uteri in filiabus, quæ sero nubunt, in quibus partus jugiter longus, & difficilis evadit.

2. Quando rimæ, aut cicatrices ulcuscula consequentes in limbis hujus orificii habentur, quæ extensionem, atque dilatationem impediunt.

3. Quando aliqua portio hujus orificii callosa, aut scirrhosa est, quæ consequitur laboriosum partum aut venereum inquinamentum, in quo casu orificium vix dilatarī quit.

Obstetrix satis experta, tactu hæc vitia recognoscere debet (a), antequam partus contingat, ac proinde ipsis mederi debet, fomentationes emollientes abdomini applicando, injectiones per vaginam introducendo, aut pessaria ex pulpa plantarum emollientium confecta intromittendo, tum partes vaporibus emolliendo, aut inunctionibus ex butyro recenti repetitis relaxando.

Quando mulier in labore videbitur, Obstetrix statim recognoscet positum exeuntis fœtus, qui, si caput offerat, sat erit orificium dilatare pluries, atque inungere.

Contra vero si infans pedes præsentet, utetur hoc positu, ad quem est deducendus fœtus, quotiescumque alium etiam procul diversum teneat, leviter ipsum pedibus trahendo.

Eadem methodus est adhibenda, quando mulier vesicæ calculo laboret, hamorrhoidibus, aut Recti intestini tumore, exitum infantis parumper cunctando.

C A S U S I V.

De difficultate, quæ ex vagina derivat.

Vitia vaginæ duo, quamvis rara, potissimum sunt.

Primum: quando membrana *Hymen* dicta, intercipit vaginam, foramen tamen pro catameniis relinquendo, ipsaque ita compacta existat, ut exitum infantis impediat. Casus rarus videtur, sed rarior casus est, quod præter integritatem hymenis conceptio perfecta sit per menstruorum foramen; nihilo tamen minus hæc contigisse observatio ostendit.

Hic affectus facile recognoscitur, ipsique medetur (b). Sufficit enim longitudinaliter, aut cruciatim membranam incidere, pessariumque intromittere, ne margines iterum coalescant, sed carunculæ Myrtiformes efformentur.

Secundum multo magis periculosum vitium est, quando parietes vaginæ invicem ita coeunt, ut separari nequeant, & exiguum tantum relinquant foramen, per quod menses exierunt, & semen introductum fuit. Hoc phænomenon sequitur vitium conformationis, aut ulcus hujus partis imperfecte tractatum.

Hujus rei habetur exemplum in *Historia Academiæ Scientiarum anno 1712. pag. 37. & 38.* in quo apparet ab ipsa natura omne auxilium esse expectandum.

„ Mulier enim, decimo sexto ætatis suæ anno viro juncta, vaginam angustam ita præseferbat, ut vix anseris calamus ingrederetur, nullaque membrana præternaturalis intercipiebat antrum... Ceteroquin juvenis sponsus,

Astruc de Arte Obstetr. ... *Dum vi...* vivi-

(a) Vid. lib. I. cap. 4.

(b) Vid. lib. I. cap. 4.

„ vividusque jugiter petebat ingressum, sed prorsus spe frustrabatur. Ipsa *hinc*
 „ *incommodo* mederi cupiebat, sed nullum nacta erat adhuc remedium. Tan-
 „ dem undecimum post annum concepit, absquequo conjux ultra progressus
 „ esset. *Chirurgus Dominus de Mery, a quo habetur hæc observatio*, sibi non
 „ immerito suavit, haud parituram esse; nihilo tamen minus circa quintum
 „ mensem vagina sponte sese dilatare incepit, donec in propinquitate par-
 „ tus tantam dilatationem adepta esset, quæ satis superque valebat ad partum
 „ citra laborem perficiendum. „ *Chirurgus (addit Vir a Secretis Academiæ)*
 „ tunc recte judicavit, quod prout uterus ob sanguinis affluxum extendeba-
 „ tur, vagina & ipsa simili de causa dilataretur, quod rationi valde conci-
 „ nere visum est.

Reperitur in Historia ejusdem Academiæ anno 1748. perquam simillima observatio. „ Mulier itaque Brestiensis vagina pollebat, quæ vix calamum ad-
 „ mittebat, quæque tamen concepit, feliciterque peperit vividum infantem. „
 Similis observatio habetur apud Riolanum, *Anthropographiæ lib. II. cap. 35.*
 Sed hujusmodi exempla frequenter apud Auctores inveniuntur.

CAPITULUM V.

Difficultas, quæ venit ex parte pelvis.

Ossa innominata, & os sacrum simul juncta cavitatem efformant, quæ
Pelvis dicitur, a nobis superius lib. I. cap. I. descripta. In hac cavi-
 tate uterus continetur in mulieribus, quæ nondum conceperunt; sed in gra-
 viditate corpus uteri supra elevatur, & a tertio, vel quarto mense nisi col-
 lum, & orificium matricis in pelvi superest. Per hanc cavitatem tamen fœ-
 tus post novem menses transire debet; quare sedulo perscrutari oportet diffi-
 ciles anfractus, qui in hoc transitu reperiri possunt.

Anatomia duos nobis offert. *Unus* initio pelvis in partem supremam ossis
 sacri, & ossis pubis, & appellari potest angustia, sive anfractus supremus;
alter est in inferna parte pelvis intra coccygem, & apicem ossis sacri, at-
 que tuberositates ischii, qui anfractus inferior appellari potest.

In statu naturali hujusmodi angustiarum nihil officiunt exitui infantis; sed
 maximum obstaculum faciunt duobus sequentibus casibus.

Primus, quando ossa pelvis conformata sunt, sed exilia valde, ut angus-
 tum relinquant transitum; *alter* quando hæc ossa male conformata sunt, &
 si ampla existant, ut inæquale spatium constituent.

Primus casus valde rarus est etiam in juvenibus, & humilibus feminis;
 rarus pariter est, quod ex eo ulla in partu difficultas oriatur, modo infans
 obviam capitis magnitudinem non superet. Ceteroquin, si ulla difficultas con-
 tingeret, ea opportuna sunt, quæ enunciabimus *capite sequenti*, quando sum-
 ma capitis extensio difficultatem facit, bene etiam constitutis ossibus.

Secundus casus majorem diligentiam postulat, prout deformitas pelvis ma-
 jorem, vel minorem angustiam pelvis facit.

I. Supremus aditus contra naturam angustus est, quando convexitas supe-
 rior ossis sacri nimis in pelvim protenditur, vel simul ossa pubis minime ex-
 terius, sed intus reflectuntur. In hoc casu tanta est angustia, ut infans in-
 terdum difficillime transeat, verum etiam quandoque nulla ratione transi-
 re valet.

II. Angustia inferioris tramitis similibus de causis contingit, quando apex
 ossis

ossis sacri, tum acumen coccygis producuntur valde, intusque incurvantur, vel tumerositates ossium ischii similibus vitiis deturpantur, ut angustissimum relinquant spatium.

Hæc vitia conformationis consequuntur plerunque Rachitim, quam in sua juventute passæ fuerint mulieres, neque observantur, nisi in feminis gibbosis, aut alia ratione deformibus, quæ citra rationem nubere amant. Ipsæ tamen plerunque libentius virum poseunt, & matres evadere concupiunt.

In angustia superioris tramitis cito juvarent deformitatem cognoscere, ut *lib. 1. cap. 1.* monuimus. Saltem vero convenit initio laboris statum pelvis perferutari, ut partium conditionem, partisque periculum prænuntiemus; sed potissimum, ut cognoscamus, si ulla spes elucescat transitori foetus, vel exitus impossibilis fuerit, in quo postremo casu opus Cæsarianum solummodo superest, ut infra videbimus *lib. 4. cap. 2.*

Insuper in his circumstantiis, non modo requiritur sufficiens spatium pro transitu infantis, verum oportet, quod ipse caput offerat; fecus enim vix succurri potest. Summa dein peritia requiritur, ut caput in alterutrum latus revolvatur. Nam cum minus latum sit inter aures, facilius tali pacto fortasse transibit. Eadem de causa, elapso capite, sunt humeri obvertendi, ut facilius transeant. Verum si caput, aut humeri ita implicentur, ut progredi nequeant, *forpices* D. Levretti erunt adhibendæ, quæ interdum utiles evaserunt. Tandem si in cassum & ipsæ adhibeantur, reliquum erit infantem concisum in frustula extrahere, prius exenteratum. Autumarem, Obstetrices facile in his circumstantiis Chirurgis, aut Medicis opus relinquere velle.

Quando vero infans in inferiori tramite detinetur, minus periculi adest, & tunc sufficit coccygem amovere oblititis manibus; tum, digito illinito, per axillas forcipis modo trahere foetum, tussim, sternutationem, vomitumque in matre excitando. Denique si hoc inutile evadat, erunt forcipes adhibendæ, quæ in hoc casu facilius operi cedunt.

Non sunt reticenda duo phænomena, quæ interdum in his partibus aliquam utilitatem afferunt; alterum est, quod ossa pubis, & iliorum parumper divaricantur, latioreque faciunt aditum; sed hoc nisi in juvenibus accidit fortasse, in quibus articulationes laxiores, & cartilagines molliores sunt. Alterum est, quod caput infantis, grandior profecto corporis pars sæpe emollitur, & hujusmodi anfractui accommodatur; quia in infantibus suturæ craniæ membranosæ sunt, & ossa flexibilia, ut ob conatus matris, atque foetus caput idoneam formam suscipiat, modo planam, modo sphericam, modo oblongam, ut angustus postulaverit trames.

Sed cum necessum sit, ut caput emolliatur, quod ipsum primum se offerat; propterea mali ominis erit, quod ipse pedes primum præsentet, in quo casu vel nunquam exhibet, vel caput intra uterum relinquet.

Si secunda sorte infans sanus in his circumstantiis obtineatur, statim oportebit sacris aquis ipsum abluere, modo prius injectæ non fuerint; paullo post erit conformandum caput, & si sugillationes adsint, erit totum corpus oleo amygdalarum dulcium fricandum, paucò vino rubro quassato.

C A S U S VI.

De difficultate, quæ speciatim ex parte coccygis oritur.

Coccyx, qui, ut vidimus *lib. I. cap. I.* apicem ossis sacri, cui adhæret, constituit, anum versus inflectitur, & constringit orificium pelvis, absquequo in statu naturali partui officiat, vel quod adeo longus non sit, vel quod pro flexibilitate facile impingenti foetui cedat. Attamen obstaculum facere videtur in duplici casu.

1. Quando plusquam solet, oblongatur, & ex quinque, non ex quatuor ossibus conflatur.

2. Si durus, compactusque evadit, ut in filiabus adultioribus contingit ob indurationem interpositorum ligamentorum, atque cartilaginum.

Cum hoc vitium innotuerit, sat erit coccygem extrorsum deprimere, digitum in podicem introducendo. Quandoque dum coccyx inflexibilis valde est, ejusdem officula luxantur; sed hoc parvi momenti est, nam post partum facile positum naturalem recuperant.

C A P U T I I I.

De partu laborioso, & difficili ex parte infantis.

Infans sibi ipsi exeunti officere potest, sequentibus casibus.

C A S U S I.

Difficultas ex magnitudine capitis infantis.

Infañtes non omnes unam amplitudinem habent. Patet enim grandiores exilioribus difficilior in lucem edi; sed hæc differentia relate ad integrum corpus parum difficultatem auget. Hic agitur de excedenti capitis magnitudine, aut humerorum, quæ corporis partes majus volumen in foetu habent, tantumque interdum increseunt, ut partum admodum laboriosum faciant.

Hæc præternaturalis capitis, aut humerorum in infantibus magnitudo, quandoque vitium conformationis esse potest; sed plerunque tribuenda videntur parentibus, qui grandiori capite, aut humeris donentur.

Omnibus rite perpensis, hic casus perfecte alterum æmulatur in quo pelvis angustior est, ut antecedenti Capite *Casu V.* ostendimus. Nam ex quacunque parte difficultas oriatur, perinde profecto est.

I. Ex eo consequitur, utilem esse duplici de causa, quod grandior foetus caput potius, quam pedes offerat, pari ratione ac si difficultas ex angustia pelvis veniret. *Primo*, quia in partu, dum caput antecedit, maxima aquarum copia in secundinis superest, quod impedit exsiccationem matricis, & ab ipsa validam compressionem infantis. Non ita vertit partus, quando pedibus primo erumpentibus, aquæ omnes ab initio fluunt. *Secundo*, quia capite se producendo, infans valet contra furtum pedibus impingere, atque contractiones matricis excitando, ad orificium uteri pulsare, exitum petere, vel faltem, quam par est, caput madefacere, atque oblongare. Hæc auxilia omnino desunt, quando pedes primo erumpunt, ut Capite præcedenti monuimus.

Qua-

Quapropter si infans caput proferat, facie deorsum obversa, ut plerunque evenit, Obstetrix mulierem hortabitur, ut audacter laborem patiatur, felicem eventum promittendo.

Deinceps partus erit fovendus, orificium matricis dilatando; ipsumque butyro recenti obliniendo, coccygem removendo, jus etiam aut cordialem mixturam exhibendo, hortando quoque patientem, ut identidem in diuturniori labore mingat.

Tandem poterit Obstetrix conatus excitare, sternutationem, aut vomitum movendo aut clysmata introducendo; & si caput jam transierit sub aliquo majori conatu, humerorum expulsionem fovere debet, quibus transactis, partus jam absolutus videbitur.

II. At si infans pedes proferat, aut inconcinnus positus pedes carpere cogat, erit festinandum, antequam aquæ effluant, & uterus exsiccetur. Infans sine labore ad clunes usque producit, in quo casu, si facies sursum porrigatur, quod in his circumstantiis plerunque accidit, erit foetus revolvendus, ne mentum in ossa pubis impingat. His rebus peractis, jugiter erit trahendus infans, donec humeri in transitum veniant, quem cum superaverint, fieri debet, ut caput dilatatione hujusmodi proficiat. Nisi tali pacto partus hujusmodi perfici potest; sed raro contingit, quod volumen capitis maximum obstaculum non inducat.

C A S U S II.

Difficultas ex hydrope infantis.

Hydrops capitis, sive hydrocephalus, & hydrops abdominis officere possunt infantis exitui, utraque ventrem tumefaciendo. Hydrops vero thoracis, modo in materno gremio foetum adoriatur, cum thoracem minime tumefaciat, laboriosum partum facere minime poterit.

Hujusmodi hydropis species infantibus superveniunt, tum nascendis, cum natis. Ex iisdem causis in utroque casu derivant, de quibus hic non est inquirendum, præter difficultatem, quam hi morbi in partu faciunt.

Potissimum Obstetricis est, indagare existentiam horum morborum. Nam valde nocerent remedia, quæ ipsi postulant, si citra opus adhiberentur.

1. Secundinis concisis, & infante nudo capite se offerente, hydrocephalus facile recognosci potest, quia caput magis extenditur, atque complanatur; suturæ vero inter se valde distant, & suturarum intermedia spacia molliora, & laxiora existunt.

2. In iisdem circumstantiis hydrops abdominis facile se pandit, nam capite, & humeris transactis, in transitu venter detinetur; & manum oblinitam introducendo, juxta thoracem inflatio abdominis persentitur.

In utroque casu primum partus vulgari ratione promoveri debet, quod frequenter obtinetur, modo hydropes grandiores non sint, & orificium matricis dilatari non renuat. Quare ea omnia convenire videntur, quæ in partu infantis ampliori capite donati docuimus.

At si obvia auxilia frustranea evadant, & periculum in mora videatur, oportebit aquas detentas extrahere, modis profecto periculosis, infanti potissimum. Debitum salvandi matrem nos tueretur, præsertim cum infans infirmus videatur, & pene moriens, cum jam gravissimo morbo, hydrope nempe, laboret.

I. Idcirco in hydrocephalo,

Astruc de Arte Obstetr.

D 3.

1. Ma-

1. Manus sinistra probe oblinita ad fontem pulsatilem usque duci oportet.
2. Dexterâ vero manus illuc erit ducenda, triangulari acu armata, acie cera obducta, ne partes in introductione lædantur.
3. Sinistra vero manu est instrumentum ad fontem perducendum, qui perfodietur, & tali pacto retracta acu, & canaliculo ibi relicto, aqua evacuetur.

4. Hac methodo caput complanatur, facile transibit cum reliquo corpore, cum infans jam in hoc casu macie laboret.

II. In hydrope ascite eadem auxilia adhiberi solent.

1. Manus sinistra juxta thoracem ad stomachum usque producitur.
2. Altera manus longiori acu instructa & similiter cera obducta, ad ventrem usque protrahitur.
3. Digitis apicem instrumenti dirigendo venter perforatur, & aquis effluxis, facile partus perficitur.

In utroque tamen casu, antequam hujusmodi methodus adhibeatur, erit fœtus baptizandus, per injectionem saltem, nisi portio aliqua nascentis pateat. Sumpto enim syphone satis oblongo, favore digitorum ad partem aliquam infantis secundinis denudatam producto, erunt sacra aqua injicienda, Sacramenti verba proferendo.

C A S U S I I I.

Difficultas, ex deformitate infantis.

Generatio monstrorum est naturæ arcanum, quod adhuc frustra perscrutati sunt Philosophi, nunquam explicaturi. Certarunt plures, num a connubio duplici germinis oriantur, aut aborigena sint. Prior hypothesis objectionum pondere destruitur; altera supponit aliquam rationem Naturæ supremi Artificis, ut ipsa efformentur. Sed cum ea comprehendere nequeant, frustraneum est ultra progredi.

Hanc quæstionem, obscuram profecto, neque ingredi, neque absolvere conabor, cum Arti Obstetriciæ ejusdem resolutio nullum emolumentum afferat. Generice animadvertendum est, duo monstrorum genera potissimum dari; alterum *a defectu*, in quo partes aliquæ desunt; alterum *ab excessu*, in quo partes aliquæ superabundant. Primum genus partui nihil officit; alterum aliquod incommodum affert.

Nihil tamen minus in hoc postremo genere nonnulla sunt monstra, quæ minus, quam alia, in partu nocent. Infans enim duplici capite instructus, difficilius exeritur illo, qui præfert triplex brachium. Ille vero, qui tribus brachiis instruitur, difficilius excernitur, quam si tres aures, aut sex digitos haberet.

Plerumque difficulter monstratus fœtus recognoscitur. Semel secundinis tamen diffractis, interdum grandiores defectus recognosci possunt, nempe quando duo capita, aut quatuor crura se offerunt.

Cum deformitas infantis aliqua ratione pateat, erit exitus tamen promovendus, qua de causa unctiones, dilatationes orificii, coccygis depressiones, fomentationes, clysmata, errhina, atque emetica, ceteraque auxilia impendi debent superius exposita; sed cum hæc omnia frustranea evadant, & mater valde langueat, post lustralem aquam injectam, erit fœtus in frustula discerpendus. In hoc casu tamen Obstetrices Chirurgum advocent.

C A

C A S U S I V.

De difficultate, quæ erit ex duobus in utero fœtibus existentibus.

G Emini fœtus sigillatim propriis secundinis obducuntur, neque ulla ratione in utero materna simul communicant, nisi utrinque disrumpantur involucria, quod raro prope partum accidit, præsertim ubi sese contingunt, nam ibi crassior est nexus, uno verbo gemelli fœtus considerari debent, ut duæ distinctæ graviditates.

Circa postremos menses duplicis graviditatis suspicio aliqua insurgit, quando abdomen cum summo pondere magnopere ingrandescat, quando venter quasi intermedia linea dividatur, quando duo diversi motus, & in diverso loco a matre persentiantur; sed major est certitudo gemellorum existentiae, quando, utero aperto, digiti introducuntur, quibus uterque infans facile distinguitur.

Gemelli fœtus duplici de causa partui officiuntur:

1. Quia invicem sibi regularem obversionem impediunt, ex qua alteruter, aut ambo inconcinne collocantur.

2. Quia uterque orificio se offert, vel frequenter alterutrius aliquis artus protenditur, quod impedit, aut retardat exitum illius, qui revera erumpere satagit.

Cognita existentia duplicis filii, partus illius promoveri debet, qui magis instat; si ipse caput naturali ratione præsentet, erit vulgari modo extrahendus; si placenta primum fœtum consequatur, reliquum erit, alterum fœtum ex utero detrahendum. At si placenta utero adhæreat, potius quam eam abstrahere cum sanguinis immodico fluxu; funiculo inter vincula dissecto, & infante Tutrici commisso, post alterius infantis exitum, qui promoveri citissime debet, erit placenta extrahenda.

Si primus infans pedes, aut aliam partem inconcinno modo offerat, erunt semper pedes capiendi, animadvertendo, quod ambo ad unicum fœtum pertineant, & in detractione faciem deorsum obvertendo. Plerumque utraque placenta post secundum infantem exit, & partus tunc absolvitur; quod si non contigerit, ligato funiculo, & inter vincula dissecto, erit duplex placenta matri adhærens, methodo infra capite sequenti describenda, protinus extrahenda.

C A P U T I I I.

De partu laborioso, & difficili ex parte secundinarum.

S Econdinæ complectuntur placentam, funiculum, & membranas. Harum partium qualibet partui nocere potest, & casus diversos nobis perquirendos præsentat.

C A S U S I.

Difficultas ex placenta fœtum in exitu antecedente, dum primo se offert.

P Lacenta tempore partus utero adhæret, quod valde confert, ne multum sanguinis effluat; sed circa finem eruptionis, contrectationes infantis, contractiones uteri, & distractiones funiculi faciunt, ut sejungatur, fœtum-

que sequatur: sed hic ordo duplici de causa pervertitur. Interdum enim placenta citissime separatur, ut ante foetum ipsum exitum petat; interdum post exitum infantis nexa utero superest, ut vix distrahi queat.

Citius, quam par est, in duplici casu ipsa sejungitur.

1. Quando funiculus umbilicalis brevis est, vel, quod idem est, circa artus infantis contorquetur. In his casibus infans sese revolvens, placentam secum trahit.

2. Quando mulier circa finem gestationis cadit, aut valde succutitur. In utroque casu frequens magis est hoc phaenomenon, quando uterus debilis valde est, aut placenta ipsi laxa nexa.

Quando placenta cito abraditur, duo consequuntur periculosa symptomata; alterum est, copiosus sanguinis fluxus, ex quo vita periclitatur agra. Hac haemorrhagia ex appendicibus venosis derivat, quae a placenta sejunctae sanguinem fundunt; alterum est, casus placenta in uteri orificium, quae ob propriam mollietatem, & pulposam substantiam conatus erumpentis foetus eludit, partumque diuturniorem reddit.

Necessarium erit itaque festinare. Quapropter si orificium uteri satis apertum videatur, vel si non pateat, satis dilatatum sit, oblatum corpus erit investigandum, quod placentam esse apparebit, modo spongiosum, laxumque persentietur. Tunc ad alterutram partem repellendo placentam, erunt unguibus infringendae membranae, ut aquae effluant; at si difficulter placenta removeatur, erit & ipsa rescindenda cum ipsis membranis, ut aquae facile, citoque erumpant.

Aquis semel evacuatis, haemorrhagia dimidium saltem diminuetur, quia uterus tunc compingitur, & sese compingendo, appendices venosas, per quas sanguis funditur, pariter constringit; nihilo tamen secius, cognito infantis positu, est statim promovendus exitus, pedes carpendo, si occasio postulet, cautelas attendendo superius pluries indicatas.

Infante semel elapso, uterus constringitur, haemorrhagia desistit, tantumque superest, parturientem quietam relinquere, ipsique simplicia jura exhibere, ne febris intendatur.

Reliquum est monere, placentam in vaginam casam esse infringendam, atque, aquis effluxis, in uterum reponendam; ut sejunctim a placenta foetus erumpat, quamvis interdum acciderit, infantem intra secundinas occlusum erupisse.

C A S U S I I.

Difficultas ex placenta post exitum infantis in utero diu superflite.

Placenta superflites duplici de causa post infantis exitum detinetur: *Primum*, quia uterus spissus, densusque interdum est, quare in placentam intimius inseritur, ejusdem prominentias ante amplectendo. *Secundum*, quia placenta supra naturam extensa, majori superficie, & intimius utero nequitur.

Quando placenta suae extractioni resistit, victo funiculo, ac inter vincula dissecto, foetuque separato, incumbendum est ad ejusdem extractionem.

Tunc Obstetrix, sinistra manu, linco siaco obiecta, funiculo carpto, alteram manum juxta funiculum intromittet usque ad orificium uteri, & ultra, si poterit; & funiculum hinc inde, sursum deorsum, leviter pertrahet, donec sensim placenta distrahatur: caveat tamen ipsa, ne valide funiculum trahens, uterum obvertat.

Si hoc primum tentamen inutile evaserit, juvabit sinere constrictionem matricis, quæ sese compingendo, facilius placenta abrasionem permittet; timendum tamen est, ne eodem tempore, occluso matricis ostio, intra ipsam omnis detineatur placenta. Hoc incommodum præoccupari poterit, digitis per horæ quadrantem orificium dilatando, quod nisi benevertat, novum tentamen, non incassum fortasse, erit instituendum.

Si placenta itaque adhuc obstiterit, manu circa funiculum ducta, ad placenta usque abrasio institui poterit; non est tamen a circumferentia incipiendum, ubi maximum insurgeret detrimentum, si placenta cum utero confunderetur. Juvat enim potius, indice digito placenta circa basin funiculi perfodere, & ex hac parte ad peripheriam pervenire, donec omnino separetur placenta.

Si iniqua sorte tamen sub prioribus tentaminibus funiculus disrumpatur, ut desit ad placenta semita, patet profecto, quantum detrimenti insurgat, cum maximum dubium supersit a manus introductione, quin uterus pro placenta lædatur. Tunc enim peritissimus est advocandus Chirurgus, qui probe placenta a matrice distinguere valeat, ipsamque tuto distrahat.

At si limbus placenta jam diffractus videatur, ut frequenter accidit, facilius erit ex hac parte placenta abrasio.

Occasione introductionis manus extrahi poterunt grumi coagulati sanguinis, aut frustula ipsius placenta in utero detenta, quod tamen non imedit per aliquot dies injectionem decoctionis tepentis malvæ, althææ, seminumque lini, qua ratione uteri cavitas perfecte abstergetur.

Quis mirabitur, me haud proponere remedia a plerisque Auctoribus pro expulsionem superstitis placenta commendata; sed cum nullam ab ipsis utilitatem cognovissem, penitus ea reticere sum arbitratus.

C A S U S . III.

Difficultas ex funiculo umbilicali ante fætum erumpente.

Funiculus umbilicalis in partu plerunque infantem profequitur; interdum tamen ipsum præcedit. Hoc phænomenon in triplici sequenti casu frequenter accidit.

1. Quando funiculus oblongus nimis existit.
2. Quando infans cunctatur valde, antequam caput offerat, ut funiculus præcedere valeat.

3. Quando aquæ ubertim effluentes funiculum secum trahant.

Generice funiculus ingreditur orificium duplici occasione, vel quando involucria adhuc integra sunt, vel quando jam diffracta apparent. In hoc postremo casu tactu funiculum egredi cognoscitur; etiam integris secundinis patet, non ita facile tamen, ut interdum pro majori certitudine oporteat secundinas scindere, ut etiam partus melius evadat.

His rebus confectis, si infans caput obtulerit, erit funiculus ad alterutram partem digitis detinendus, donec sub primo conatu, capite producto, productio funiculi omnino impediatur. Deinceps partus promovebitur obvia methodo toties enunciata.

At si infans pedes offerat, aut pro inconcinno ejusdem in utero positu pedes carpere necessum sit, erit ad alterutram partem removendus prius funiculus, aut intus repellendus: quod si diligenter perficiatur, partus facile benevertet.

Nom

Non est reticendus casus, in quo funiculus partum valde retardat, quando duplici, aut triplici gyro collum infantis circumcingit. Si hujusmodi circumvolutiones laxæ fuerint, difficultas parvi momenti erit; at si ante collum vixerint, periculum adest, aut suffocationis infantis, aut violentæ distractionis placentæ, vel interdum etiam obversionis.

Huic incommodo enim prompte mederi oportet, antequam infans egredia-
tur. Hac de causa mulier erit lectulo ita demittenda, ut clunes altius fe-
rat, & uterus in abdomen, foetusque in uterum retropellatur. Tunc, si fieri
poterit, erit devolvendus funiculus, collum a vinculis liberando, quo con-
fecto, felix obtinebitur partus.

C A S U S I V.

De difficultate, quæ a secundinis procedit.

Admonuimus jam, esse aquas in utero pro naturali partu detinendas, ut
motus infantis intra ipsas exerceantur, & lubricitas secundinarum ser-
vetur, phlogosis, atque oedema impediatur.

Juxta hoc effatum aquæ efformari permittuntur, videlicet, quod intra ve-
sicam ab ipsis secundinis confectam colligantur, donec caput infantis se se
productum, contentas aquas comprimendo, membranas dirumpat; & efflu-
xis aquis, foetus ipsas prompte subsequatur.

Interdum tamen accidit, quod hujusmodi involucria densa ita, aut spissa
appareant, ut infantis conatus non sufficiant ipsas infringere. Hoc obstacu-
lum tollitur enim, involucria digitis rescindendo, quod potissimum Obstetri-
cis est. Postquamquod partus feliciter accidit.

Monere tamen oportet inexpertam Obstetricem,

1. Ne secundinas scindat, antequam caput productum valde sit, ut secun-
dæ aquæ, quæ infantem subsequi debent, ipsum non præcedant.
2. Neve aliud instrumentum adhibeant in dissecandis membranis præter un-
gues, vel ad summum brevem cultrum digitis interpositum.

C A P U T I V.

De Partu laborioso, & difficili ob causas simpliciter accidentales.

C A S U S I.

De difficultate, quam Abortus inducit.

Meu non est, hic fuisse agere de Abortu, ut ipse postularet, cum jam
de ipso locutus sum satis in *Tractatu de Morbis Mulierum Lib. III. cap.*
12. sat erit monere Obstetrices, quid in his casibus præstare debeant, quod
tres Articulos complectitur.

I. Quid implere debeat Obstetrix, quando gravida mulier proximum perti-
mescat abortum.

II. Quid præstare Obstetrix debeat, quando abortus amplius impelli nequit.

III. Tandem quid agere debeat, quando a gravida muliere advocata fue-
rit, quæ sibi abortum induxit, sed a periculo perterrita auxilium poscat.

ARTICULUS I.

Quid prestare debeat Obstetrix, quando gravida mulier proximum pertimescat abortum.

Hic aggredimur tantum accidentales abortus, qui a causa aliqua externa procedunt, nempe a casu, ictu, tussi, vomitu, equitatione, saltu, curtu, ululatu, aut nisu in sublevando pondere. Si post hæc mulier persentiat dolores circa renes, foetus debiliter commoveatur, aut cruenti feri, vel fluoris, si aliqua jactura superveniat, merito timeri potest abortus, quamvis hujusmodi signa incerta sint, & effluens sanguis ab ipsa vagina, aut uteri orificio leviter aperto stillare possit.

In his circumstantiis, si Obstetrix, ut usus invaluit, primum advocetur, debet ægram in lectulum demittere, statim novem, aut decem uncias sanguinis ex alterutro brachio emittendo; dein cochlearia aliquot aquæ florum aurantii saccharati exhibendo, & clyisma ex decoctione artemisiæ, & matriariæ, cum duplici uncia olei amygdalarum dulcium injiciendo; insuper convenire videtur potio aliqua ex aquis distillatis plantaginis, aut millefolii, cui addi poterit parum mastices, radicis bistortæ, & tormentillæ cum confectio-
ne alkermes. Embrocationes denique supra ventrem opportuna sunt confectæ ex theriaca vino rubro diluta, tum fomentationes ex decoctione rosarum rubrarum, plantaginis, balaustrorum &c. Tandem ultimum erit apponere emplastrum Foquerianum.

Melius tamen conveniret Medicum petere, cui merito competit ægrôtantis regimen, Obstetrici relinquendo officium indagandi positum infantis, an motus naturales sint, aut debiles; an uterus pateat, necne fluxus augeatur; tandem si periculum abortus increſcat.

Hujusmodi phænomena triplici modo finem habent; quandoque a quiete, & adhibitis remediis cessant, nullum amplius dolorem mulier persentit, omnisque ab abortiendi metus.

Interdum phænomena descripta augentur; deprimitur venter, tormina frequentiora fiunt, augetur fluxus, uterus panditur, & abortus jam proximus videtur. Interdum tamen symptomata non augentur, sed sanguinis fluxus, quamvis modicus, tamen persistit, dolores mitescunt, & ægra amplius non queritur. Sequenti articulo igitur hos duos casus explicare conabimur.

ARTICULUS II.

Quid prestare debeat Obstetrix, quando amplius abortus impediri nequit, aut continens persistit.

Ambo hujusmodi status unum effectum tandem producant. Omnis differentia in hoc consistit, quod in primo casu abortus incipiens est; in altero vero casu, quamvis proximus ita non videatur, tamen nulla ratione averti potest. Quare Obstetrix, ut suum impleat officium, sequentia nosse debet.

Abortus est præpostera infantis expulsio jam concepti, quocumque graviditatis tempore contingat.

Haberi enim possunt abortus in toto graviditatis cursu ad nonum usque, vel

vel etiam ingressum decimi mensis . Quo tempore foetus jam ultimum augmentum suscipit , & tempore excluditur .

Consuetudo invaluit abortus primi , secundi , aut tertii mensis falsa gemina appellari , quamvis foetus sint rite concepti , etli exiliores .

Reliquæ exclusiones infantium a tertium ad septimum usque mensem abortus vocari debent , hac sola differentia , quod ii , qui quarto , aut quinto mense contingunt ; brevi pereunt , quia nondum completi sunt . Septimestres vero , aut octimestres , qui magis progressi sunt , facile vivere possunt .

Abortus primi , & secundi mensis nullum , vel brevem dolorem comitem habent , & sine cruoris fluxu aut paucio contingunt . *Dolor* in his casibus *abest* , quia germen , videlicet secundinæ embryonem complectentes , parum , vel laxè utero adhærent , ut facile distrahantur . *Nulla hæmorrhagia* supervenire solet , quia appendices venosæ parum , vel nihil aperiuntur . Tandem *sine molestia* , quia germen ovi magnitudinem non superat , ac proinde facile orificium matricis transabit , satis affluente latice emollitum ,

Reliqui abortus difficiles , & laboriosi sunt magis , quam naturales partus , ubi infans tamen grandior est , & hoc multiplici de causa .

1. Quia in abortibus a violenta causa ortis , placentæ divulsio nisu fit , & cum dolore .

2. Quia hæc divulsio placentæ violenta , jugiter venosas appendices uteri infringit , quæ non valuerunt tempore constringi , funduntque proinde diu , & copiose sanguinem .

3. Quia abortus contingunt , antequam orificium uteri ab instante foetu emolliatur .

4. Quia abortivi foetus propriæ exclusioni parum , vel nihil favent ; contra infans completus valide nititur in uteri orificium .

5. Tandem quia secundinæ , quæ in abortu grandiores sunt , quam in partu naturali , ad ostium matricis detinentur , qua ceteroquin exilior foetus facilius pertransiret .

His rebus perpenſis prudens Obstetrix rectum iudicium proferre poterit , & potissimum regimen prosequi , semper animadvertendo , quod ubi major est sanguinis jactura , ibi celerius est promovendus exitus infantis : quod unicum est in his casibus auxilium .

1. Si abortus jam inceptus fuerit , & uterus satis apertus , ut introductionem digitorum sinat , erunt primo secundinæ dirumpendæ , ut aquæ facile effluant .

Si caput infantis tunc idoneo modo se offerat , erit tali pacto exitus promovendus ; at si infans pedes præsentet , vel pedes carpere necessum sit , propositis cautelis utendo , erit foetus per pedes educendus ; elapsus vero foetus baptizati debet , si vitæ signa præbeat .

In abortu vero , quem comitatur magna sanguinis jactura , placenta jam abrasa est , & immediate infantem sequitur ; quare si ejusdem volumen maximum sit , ut supra evenire ostendimus , erit ipsa digitis conscindenda , & in frustula extrahenda .

Parturiens vero in lectulum demitti debet , cordiale aliquod exhibendo , & si pulsus quatuor , aut quinque post horas erigantur , febrisque insurgat , vena erit ex brachio incidenda , nisi maxima fuerit sanguinis jactura . Si ægritudo vero periculosa videatur , prudentis Obstetricis erit , Medicum advocare , qui de curatione particeps fiat , tutiusque opus dirigat .

II. In secundo casu abortus minus proximus est , sed nulla ratione vitari potest .

potest. Jam diu putarunt, & adhuc nonnulli autumant, præoccupari posse; sed experientia docuit, Medicos in hac re semper frustratos fuisse. Dolores ventris, tormina, & renum affectus persistunt, sanguinis fluxus, plus minusve insistit, qui in diem augetur, abortiens semper magis languet, quæ omnia annuntiant, placentam ex parte esse distractam, quod sanguinis continuam jacturam inducit, absquequo abortus contingat.

Cum certum sit, placentam ex aliqua parte distractam, haud posse amplius connecti, incassum quidam autumant, graviditatem posse suum finem attingere. Mater enim sensum labefactata cum filio perit, nisi ipsi medeatur, sed unicum remedium est exitum infantis promovere. Reliqua auxilia, quæ impendi solent, prorsus inutilia evadunt, ideoque partus, per vim pene dicam, moveri debet, cum nulla sit dispositio naturalis partus. Hanc methodum Obstetrices omnes audacter sequi solent. Bis in his casibus vocatus fui, mihi que suum habui, matrem, filiumque esse perituros, quotiescumque aliam medendi rationem amplexus essem; quod etiam animose suscepi ex monito Celsi, qui ait *in evidenti mortis periculo satius est adhibere remedium incertum, quam nullum*, sed fateor id mihi displicuisse, cum animadvertissem periculum, cui necessario abortiens exponitur.

Nisi occasio urgeat, partes emolliri poterunt ope pessarii ex pulpa plantarum emollientium confecti, aut emollienti decoctione imbuti, modo frequenter renovetur, simulque convenient fomentationes emollientes circa hypogastrium, aut emollientia clysmata.

Cum hujusmodi opus suscipi vult, primo jura veniant impertienda, postea vero uteri orificio, & vagina oblitis, hortatur ægra, ut mingat, & alvum excernat; dein digitus introducit, qui multiplici ratione revolvitur, ut orificium aperiatur, & alter post ipsum, ut tertius, & quartus digitus, vel integra manus introducatur. Tunc digitos divaricando, paulatim dilatatur, uteri os, & si fieri potest, membranae dirumpuntur, ut aquæ effluant, atque pedes carpuntur, quibus foetus trahitur. Si extractus foetus vitæ signa præbeat, ululando, prudenti cuiquam traditur, ut eum absque moro baptizet, ac interdum Obstetrix secundinarum expulsionem promovebit, modis superius (a) enunciatis. Secundinis elapsis abortiens erit in lectulo demittenda, potionem cordialem exhibendo, & post alicujus horæ quietem, jus exhibetur, dein si pulsus erigantur, novem, aut decem unciae sanguinis extrahuntur, præsertim si febris insurgat, ne uteri inflammatio superveniat.

Neque Obstetrici, neque Chirurgo opus est omnino relinquendum sine Medici præsentia, qui præsit, & auxilia magis necessaria præscribat.

A R T I C U L U S I I I.

Quid præstare debeat Obstetrix, advocata in provocato abortu.

HAud crederem, Obstetrices complices fieri posse filiarum, aut viduarum, quæ abortum provocant, ut se e triciis eximant. At frequenter accidit, ut vitæ periculo perterritæ deinceps auxilium poscant. Nam remediorum adhibitorum indoles, conatus matricis, lacerationes appendicum, ac interdum tunicae ipsius uteri dolores, & convulsionem vehementes movent, sanguinis jacturam inducunt, & inflammationem excitant, quam subsequitur gangræna aut ulcus quod tumores scirrhosos, aut cancrasos matricis producit. Si mul-

lieru-

(a) Lib. IV. cap. 4. cas. 2.

lierculæ, quæ abortum excitant, periculum cognoscerent, quod intentat provocatus partus, nisi Dei timore, saltem vitæ periculo perterritæ, a tanto crimine abstinerent.

In his miserrimis circumstantiis, Obstetricum frequenter auxilium poscunt. Et ipse ter quaterve advocatus, quamvis a dolo horrescerem, humaniter ipsis auxiliatus sum, quarum nonnullas secunda sorte a morte abripui. Obstetrices appellari possunt in duplici casu, vel quando abortus amplius impediri nequit, superstitæ tamen in utero ovo; vel elapso foetu, sed immodice fluente sanguine ob valida remedia adhibita, & excitatam separationem secundinarum.

In primo casu, ut imminuatur sanguinis jactura, primum foetus est extrahendus, rationibus articulo præcedenti indicatis, qui si vitæ signa præbuerit, a funiculo, modis pluries enunciatis, separatus, erit consulto viro committendus, ut eum sacro tingat lavacro, & paucis guttis vini saccharo remixti refocillandus. Deinceps secundinarum extractio erit promovenda, ac tali pacto primus casus ad secundum redigetur, ut solummodo immodicam sanguinis jacturam cohibere opportunum videatur.

Hac de causa in lectulum, ex fermentis avenæ peractum, erit demittenda, ubi quiescat parumper; dein jus aliquod hauriat; paullo post est vena brachii incidenda, quantitatem sanguinis extrahendo, quam conditio pulsuum sinat, venæ sectiones deinceps reiterando, minus copiosas tamen, prout vires permiserint.

Pro vulgari potu serum lactis depuratum erit exhibendum, aut jus pullo- rum, & vituli, in quo radix consolidæ ebullierit. Tertia quoque hora tria cochlearia exhiberi poterunt potionis, confectæ ex decoctionibus plantaginis, symphiti, cui pulveres radices tormentillæ, bistortæ, & filipendulæ ad drachmam semis addi poterunt; tum drachma una sanguinis Draconis, & cretæ Brianchoniæ cum duplici drachma confectiois Alkermes, immo cum paucis guttis tincturæ anodynæ, si id exigant dolores, motusque convulsivi.

His rebus confectis, juvat assatim exhibere decoctionem radices consolidæ majoris, aut quinquaginta quinque guttas aquæ Rabellii cum uncia una, & semis syrupi capillarium in largo vehiculo dilutas. Si morbus urgeat, ut plerunque est, integra lagenæ in die potus Rabelliani est propinanda, subinde dosim imminuendo, prout fluxus destiterit, & si maximum videatur periculum, injectiones etiam ex trifana tepenti in uterum impulsæ valde convenient; immo admonui in Tractatu de Morbis Mulierum tom. V. pag. 350. Editionis Parisiensis, Chirurgum utiliter acetum tepentem in his casibus adhibuisse. Ceteroquin Obstetrix, dum medica auxilia præstare satagit, reliqua habet duomunera implenda. *Primum*, Confessarium advocare, qui in urgenti casu animam dirigat; *alterum*, Medicum postulare, qui opportuna consilia præbeat.

DE DIFFICULTATE, QUAM MORTUUS FÆTUS FACIT.

Hic casus duos articulos complectitur sejunctim pertractandos: *primus* respicit extractionem infantis in utero mortui; *secundus* extractionem capitis a trunco sejuncti, & in matrice superstitis.

ARTICULUS II.

De extractione infantis mortui.

Infans in sinu materno diverso tempore obire potest. Vel in graviditatis cursu ob casum matris, ictum, morbum supervenientem, pleuritim, dysenteriam, variolas &c. sive per morbum ipsius foetus. Tempore vero partus, quando labor diutinus valde est, & infans violentibus compressionibus exponitur, diu in transitu cunctatur, aut ruditer contrectatur.

Prænuntiatur infantis mors in graviditatis cursu ob naturam, & vehementiam causarum præcedentium, ut casus, ictus, morbus, qui foetum necare poterint; tum quia mater infantem non amplius per sentit, venter laxatur, & mammae flaccescunt; quia saepe male genitrix se habet sine causa manifesta, aut ex utero nigrum, foetidumque serum erumpit &c. Hujusmodi causæ nisi indicia præbent, quæ tamen demonstrant, facile esse imposterum abortum se patefacturum. Sufficit hortari matrem, ut quieta persistet, dietam tenuem servet, identidem parum vini Iberi sumendo, aut mitioris cordialis, modo cordis affectus superveniat.

Eadem signa apparent, quando infans in labore partus obit; sed nondum certa evadunt, ut Obstetrix in exitu infantis promovendo doceatur, cum ipsa vitam ejusdem sedulo sub opere extractionis servare debeat. Ut audacius in extractione agat, certior esse debet de morte infantis, quæ nisi subsequenti-
bus signis animadversis patet.

1. Si manu oblitera in uterum introducta ad umbilicum usque infantis, pulsus arteriarum umbilicarum non per sentiantur, foetum mortuum esse patebit. Sed ad umbilicum usque manus est producenda, nam facile a tactu arteriarum funiculi decipi possumus, cum ipse debiliter pulsant.

2. Si infans non sugat apicem digiti in os intromissi.

3. Si placenta, & funiculus jamdiu foetum antecesserint, quod sine morte infantis nunquam evenit.

4. Si futuræ crassi laxæ ita appareant, ut ossa invicem superimponantur, quod ostendit, cerebrum esse resolutum.

5. Si cuticula corporis, & capillatæ partis potissimum distrahatur, digitisque adhæreat.

6. Si ex utero serum acre, nigrum, foetidumque effluat, quod indicat infantem non modo obisse, verum putrescere. Ceteroquin haud confundi debet hoc serum cum meconio, quod interdum in laboriosis partibus cum foetu erumpit. Meconium enim faciunt excrementa infantis, quando abdomen ob inconcinnum positum comprimitur, præsertim si clunes se offerant, quod citra mortem foetus accidit.

Quando Obstetrix certior facta sit de morte infantis, extractionem ejusdem absolvere debet, animose tamen, & patienter, quia partus hujusmodi multiplici de causa semper laboriosus, & diutinus evadit.

Quia uterus non excitatur a motibus infantis, & mater debiles, rarosque dolores patitur.

Quia infans proprio exitui nihil favet, neque valet capite orificium uteri superare.

Quia pro mollitie corporis emortui, foetus nulla habetur consistencia, sed omnis in glomum circa orificium reducitur.

Tan-

Tandem quia in partu mortui foetus, cum paullo exitus producatur, uterus semper phlogosi laborat, quæ ejusdem contractiones impedit.

Quoad methodum medendi in hujusmodi partu, certa pene est. Si uterus nondum apertus videatur, orificium ejusdem dilatari oportet, digitos primum, dein manum introducendo, tunc disrumpuntur membranæ, ut aquæ effluant, revolvitur foetus, pedes ejusdem carpando, diligenter tamen, ne uterus lædatur. Hic est unicus modus trahendi mortuum infantem, quia tali pacto facilius trahitur. Non inficior tamen, caput in transitu detineri posse, sed hoc raro contingit, modo facies tempore deorsum obvertatur.

At si mollicies corporis infantis obversionem impediat, etiam tali pacto sine periculo separationis capitis foetus extrahi potest, modo avertatur impactio capitis in os pubis, aut pro summa putrefactione caput jam sejunctum non fuerit.

Ex antea actis consequitur, foetum mortuum esse revolvendum, quando etiam ipse, ut in partu naturali, caput offeret; quod obtinebitur, pedes carpando modis superius toties indicatis.

Hæc lex tamen abrogatur, quando caput productum ita videatur, ut amplius in uterum repelli nequeat. In hoc casu usuveniunt unci, quibus caput trahitur; cavendum tamen est, ne ipsi matrem lædant.

Unci itaque sequenti ratione adhibentur. Introducitur manus sinistra satis obliterata intra marginem orificii, & caput infantis, ducitur vero uncus circa hanc manum, donec oculi orbitam, sive melius concham auris attingat. Tunc uncus inferitur, posteaquam altera manu fovendo exitum, vel ex opposita parte secundum uncum intromittendo, paulatim caput trahitur. Interdum tamen accidit, ut uncus imperfecte, aut superficialiter insertus, caput fugiendo, uterum dilaniet, quæ labe valde periculosa esse solet.

Capite lapso, reliquum corpus facile consequitur. Nam etiamsi humeri in transitu detinerentur, manum ad axillam usque introducendo, facile foetus retrahi poterit. Quod si digiti eo non attingerent, unci sunt adhibendi, qui pro extractione trunci valeant.

Hæc extractione confecta, opus absolutum est, nam secundinæ, aut præceserint, aut foetum brevi subsequuntur. Sat erit quietam parturientem relinquere, paullo post jus exhibendo. Postea in uterum injicitur decoctio repens radicis althææ, pauco addito melle, ut matrix abluatur, aut a sanie emortui foetus abstergetur.

Hodie tamen praxis procul diversa est, quare pro extrahendo foetu mortuo, in transitu detento, adhibent *forcipes recurvas* D. Levret, quæ utiles evadunt, & periculi sunt expertes. *Vide Historiam Summariam Artis Obstetricæ, Art. 2. n. 4.*

ARTICULUS III.

De extractione capitis infantis in utero superstitis.

Caput infantis mortui interdum in utero superest, quando per pedes extrahitur. Hoc incommodum frequenter accidit, quando infans pro summa mollicie revolvitur non potuit, nam facie sursum reversa, mentum in pubem impingit, & caput separatur. Id tamen potissimum evenit, quando caput pene putrefactum laxè trunco adhæret.

Hoc phænomenon valde periculosum est. Nam pro liberanda ægrotante caput

ut excerpī debet, quod difficulter obtinetur. Non quia caput orificium transire nequeat; sed quia pro illius expulsionē, aut intus impelli, aut extrinsecus trahi debet, quod utrumque impossibile est, duplici de causa. *Ex una parte* intus nihil urget, nam uterus parum, vel nihil contrahitur, & tussis, vomitus, conatusque reliqui excitati debile auxilium præstant, modo uterus sponte non agat. *Ex altera parte* extrinsecus caput carpi nequit pro sua rotunditate, nisi aliqua adhibeantur instrumenta, quæ infra exponemus, sed plerunque periculosa sunt.

I. Quidam suadent, manum dexteram intromittere, & introducendo indicem, & medium digitos in os infantis, pollice vero mentum captando, caput trahere. Hoc auxilium non est contemnendum, quando foetus pedes primum obtulerit, sed plerunque pro putrefactione maxilla reliquo capite separatur.

II. Quando hoc teterrimum phænomenon accidit, alii solent caput dextera manu captare, indicem digitum juxta palatum infantis ad *lacunar faucium* introducendo, reliquis digitis genas, & occiput pollice carpando.

Decipiuntur enim, qui credunt, hoc benevertere, nam caput sanie deturpatum, manum facile captantem effugiet; nihilo tamen minus hæc methodus valebit ad caput in frustula extrahendum.

III. Commendam sequens medium, si adhiberi potest. Proponunt fasciam lineam brachium oblongam, quatuor, aut quinque digitos latam, quæ manibus in ejusdem extremitatibus detineri debet, mediam partem trans caput ducendo, posteaquam per extrema trahendo, caput facile extrahi poterit. Hæc methodus felicem haberet eventum; sed mihi impossibilis videtur, neque crederem, unquam adhiberi posse.

IV. Unum judicium proferam de funda inventa a D. Amandio, quæ probe excogitata fuit; sed qua nunquam uti posse autumarem.

V. D. Gregorius instrumentum chalybeum excogitavit, quo litteram L, repræsentat. Hoc instrumentum in duas partes dividitur. Introducitur ipsum in uterum plicatum, dirigendo ejusdem apicem juxta foramen occipitis, tunc aperitur, & in duas partes dividitur, ut utrinque caput capiat, dein recte caput extrahitur.

Nullum incommodum derivare posse arbitror ex hoc instrumento, præsertim cum ipsum in foramen cranii intromissum, parietes uteri neque tangere, neque lædere possit; necesse tamen est, ut omnes vertebræ separatæ sint, secus enim frustraneum evaderet.

VI. Quidam commendant uncōs orbitis, aut auribus introducendos, ut tali pacto caput extrahatur; sed vidimus, quantum periculi importet usus uncōrum, præsertim quod uterus lædatur; quod periculum majus est in extrahendo capite; quod mobile est, & difficulter carpi potest.

VII. Tutior methodus est, summitatem juxta capitis suturam sagittalem incidere, & detracto cerebro ossa cranii complanare, alterum parietalium os separando, ut caput melius capiatur. Opus manu sinistra perficitur probe oblinita, & cultro armata, qua non modo cranium inciditur, cerebrumque extrahitur, sed etiam ossa complanantur, ut facilius caput trahatur.

Dum hæc operatio perficitur, abdomen jugiter comprimere oportet, ut caput versus orificium uteri pellatur; sed frequenter hæc methodus frustranea evadit, quia interdum loco summitatis foramen occipitis præsentat. Quidam proponunt capitis obversionem; sed non animadvertunt ipsi, haud obverti posse caput sanie deturpatum, quod captationem omnino effugit.

Animadversiones nuper allatæ circa extractionem capitis in utero superstitis, satis valere putarem, ut Obstetrices velint opus Chirurgis, aut Medicis relinquere. Hujusmodi notiones tamen attuli, ne illas saltem ignorarent, quæ ad artem pertinent. Fateor tamen, hodie omnes hujusmodi difficultates sublatas esse inventionem *forcipum* D. Levretti, quibus sine periculo caput in utero superstes retrahi potest. Hic veniunt revocanda, quæ supra attulimus in *Historia Summaria Artis Obstetriciæ Lib. II. n. 4.*

C A S U S III.

Difficultas ab eruptione molæ.

EXplicavi jam in Tractatu de Morbis Mulierum *Lib. III. cap. 17.* naturam, & generis molæ. Sed hæc theoria minime necessaria videtur Obstetricibus, quæ, si curiosæ fuerint, citatum librum pervolvere poterant. Sat erit hic animadvertere, tres molarum species dari.

I. Prima species producitur ex secundinis parum deformibus, ubi placenta majus volumen adepta est, & foetus paullo post conceptus periit. Quando placenta post infantis mortem utero adhærens superest, sese nutriendo, volumen maximum acquirit, & *mola propria dicta*, producitur, de qua in hoc Articulo potissimum agemus. Sed interdum contingit, quod a secundo, vel tertio mense necato foetu, placenta distrahatur, & sine novo augmento in utero supersit, ex quo mola nascitur primæ quidem speciei, sed exilis valde, & parum cognita.

II. Mola secundæ speciei efformatur ab aggerie Hydatidum, communi nexu simul adhærentium. Hanc speciem molæ diu ignorarunt Physici; sed hodie multiplici observatione confirmatur, & *Mola Hydatidica* appellatur.

III. Mola tertiæ speciei nec hoc nomen quidem meretur. Hæc est limborum placentæ congeries, ab aliquo partu in utero superstes, donec sine augmento in glomum compingeretur. In ea enim nulla cavitas reperitur, quæ potissimum signum est veræ molæ.

Quamvis Obstetricibus frustraneum videatur, causas formationis molarum cognoscere; utile tamen evadit signa nosse, quæ earum existentiam, aut indolem diversam prænuntiant, ut a reliquis morbis distinguantur, qui aliquam cum istis similitudinem habent.

I. Grandior mola *prioris speciei*, quam magni interest perscrutari, quatuor signa potissimum ostendit. Ipsam enim initio formationis comitantur phænomena omnia in graviditate obvia, nempe anxietas cordis, vomitus, inconcinnus appetitus &c. absquequo ullus motus ullo tempore observetur &c. celeriter crescit, & juxta nonum mensem volumine infantem ipsum superat; tumorem sphericum æmulatur, qui sine duritie valde resistit. Ex his enim hujusmodi mola a reliquis uteri tumoribus distingui potest.

1. *A graviditate*, quia infantis motus in ipsa persentiuntur circa quartum mensem; in mola vero nulli. Dein mola cum rotunditate abdomen tumefacit; foetus vero longitudinaliter inflat.

2. *Ab hydrope abdominis*, quia initio hydropis symptomata graviditatis desunt, non ita in mola; simul in illa abdomen pulsando contra-nisus persentitur, non vero in hac.

3. *A scirrbo*, in quo non patitur ægra incommoda graviditatis, ut in mola for-

læ formatione; scirrhus vero tumor est durus, & inæqualis, mola vero æqualis, molliorque.

4. A *steatoma*, aut *Polypo* uteri, quia *steatoma* non præcedunt phænomena graviditatis, ut in mola contingit; segnius vero, quam mola perficitur.

II. Quo ad molam *secundæ speciei*, aut *hydatidicam* rarior est. Incipit cum phænomenis incipientis graviditatis, quod indicat, molam certo adesse; tamen tumorem sphericum non producit, sed planum, & mollem, qui proinde distinguitur a vera mola, cum ipsa nisi pediculo utero adhæreat; facile a proprio pondere circa octavum, aut nonum mensem distrahitur, & in orificium matricis cadens, pari ratione ac infans proprium excitat exitum, eoque facilius cum earum vesicularum congeries valde ostio uteri accommodatur.

III. Quo ad exiguam molam *prioris speciei*, & falsam molam *tertiæ speciei*, ipsæ exiles ita sunt, ut feminæ vix eas animadvertant, aut pro illis auxilium poscant. Sponte itaque exeunt, vel sub partu, vel sub uberiori sanguinis, aut albi fluoris profluvio, vel ab aliquo vehementiori conatu.

Etenim nisi grandior mola *prioris speciei*, sive mola proprie dicta, medellam postulat. Reliquæ vero molæ, de quibus locuti sumus, vel nunquam adhæserunt, vel si unquam sponte, citoque deciderunt. Sed grandior mola raro ab utero sejungitur, non modo per novem menses, sed ultra interdum.

Cum vero mola, donec utero inhæret, in diem increseat, & deformis evadat, extrahi cito debet, modo de ejusdem existentia circa quantum mensem certiores facti sumus. Attamen, ut extractio obtineatur, duo sunt modi difficiles ambo, & periculosi, de quibus assidentes sunt monendi.

Primus modus est separatio molæ ab ipsa matrice; nam mola, cum grandiori placenta, quam foetus completus, instruatur, ideoque validius etiam coeirit, quam in vulgari partu.

Secundus modus est, exitum molæ fovere, præsertim cum uterus non sit ad hoc dispositus, neque ulla ratione mola excitatus; circa quod observari possunt, quæ superius diximus circa difficultatem caput trahendi in utero superstes.

Ut separatio placentæ obtineatur, proponunt.

1. Relaxare, & emollire uterum, usu balneorum tepentium, aquarum mineralium, purgantium, injectionum emollientium, suffumigiorum, tum vaporum decoctionum malvæ, althææ, brancæ-ursinæ, verbasci &c.

2. Exhibere emmenagoga, martialia præsertim, & mercurialia non purgantia, largiori dosi propinata.

3. Intendere actionem remediorum, sternutationem, aut vomitum movendo, alvum ciendo, in rheda ægotantis corpus succutiendo &c.

Hujusmodi auxilia quandoque utilia evadunt, sed raro. Quare ad coactum partum erit deveniendum, ut proposuimus pro sistendo habituali sanguinis fluxu in gravida muliere *cap. 4. art. 2.*

Quapropter postquam ægra in lectulum idoneo posita demissa fuerit, & quis ipsi manus firmas detinere susceperit, ne præter opus succutiat, est manus in vaginam introducenda, ut medius plerunque digitus orificium uteri ingredi valeat. Post medii digiti ingressum index digitus erit introducendus, quibus tantum orificium dilatabitur, donec successive quinque digiti omnes simul juncti cunei modo intromitti possunt.

Cuneus hujusmodi digitorum paullatim orificium uteri aperit, & officium speculi uteri implet, donec manus omnis ingrediatur. Manu ingressa quæritur molæ cohesio, quæ plerunque fundum uteri contingit. Cohæsione vero

detecta, unum digitum molæ apponendo, alterum matrici applicando, sensim invicem separantur; sed circa finem abrasionis, cum sanguis abunde effluat, erit, quo fieri poterit, festinandum.

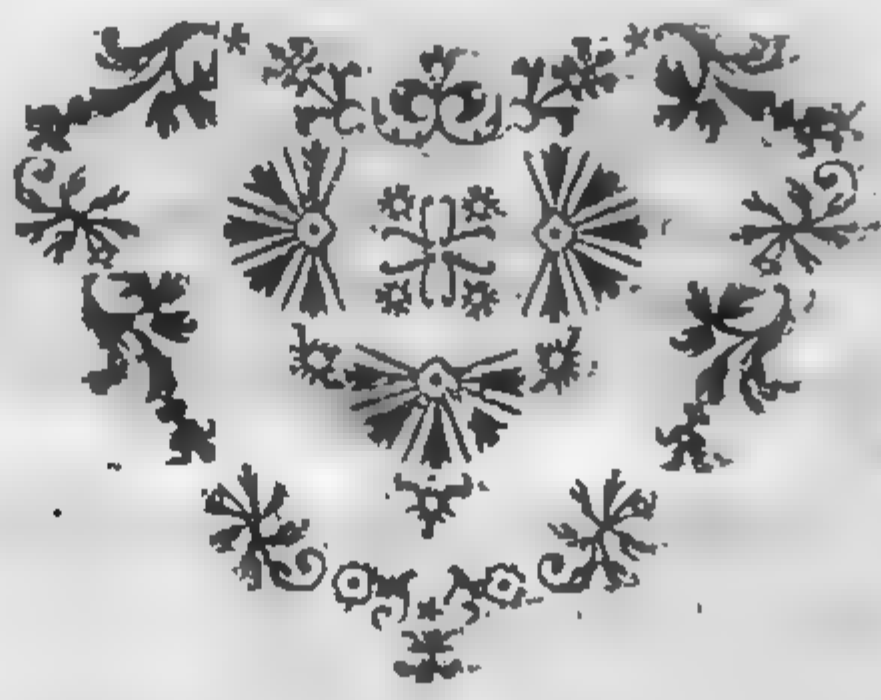
Mola distracta in orificium uteri decidit, quæ ibi retinetur, non modo elevando truncum ægrotantis, quam leviter abdomen premendo, ne mola sursum regrediatur.

Extractio deinde vulgari modo difficulter obtineri potest, quare unci, sive *forcipes* adhiberi debent. Sed cum unci sæpe perniciosi sint, *forcipes* melius operi cedent. At si mola insignis fuerit, necessum erit ipsam in frustula discindere, atque discerpere.

Hac enim de causa in substantiam ipsam molæ digitos introducendo, portiones ejusdem abradi debent, donec omnis dissecta videatur. At si prosumma duritie digiti impares sint, culter impendi debet, a quo recisa mola, facilior exitus evadit. Postea vero manu introducta, erunt sanguinis grumi extrahendi, in utero superstites.

Sub opere cordialis quædam potio, minus spiritiosa, propinatur, quæ etiam absoluto labore exhiberi poterit. Deinceps quietam relinquendo ægram, post aliquot horas jus erit exhibendum, & si pulsus erigantur, vena brachii venit incidenda, venæ sectionem reiterando, prout febris gradus, & inflammationis minæ postulaverint.

Ex his, quæ nuper exposuimus, facile mihi suadeo, Obstetrices nedum vel le tantum opus aggredi; quamvis tamen nunc opus facilius redditum sit ab usu *forcipum* Dom. Levret, quibus molæ facile extrahuntur, modo insignes non sint.

LIBER QUINTUS⁶⁹

Symptomata teterrima, quæ interdum partus subsequuntur.

CAPUT PRIMUM.

De casu, sive descensu Uteri.

MInime putavi, hic agere de causis, symptomatis, & curatione descensus uteri. De ipsis jam locutus sum in Tractatu de Morbis Mulierum.

(a) Sat erit specimen præbere indolis, & causarum hujus descensus, ut melius hoc phenomenon intelligatur, ipsique medeatur, quando in partu contingit?

Rostrum, sive apex colli matricis in vaginam semis pollicem circiter producit, & vagina ipsi continua apicem hujusmodi in statu naturali circumcingit, atque ita firmat, ut uteri descensum impediat.

Donec omnia in hoc statu persistunt, uterus suo loco detinetur; sed descendit, quotiescunque vagina dilatabilis valde, & laxa sit, aut uterus valde urgeat, vel aliqua de causa impellatur.

Etenim 1. vagina nimis dilatata est, vel ob propriam naturalem conformationem, vel ob præcedentem partum deformis, & insignis foetus.

2. Vagina facile dilatari solet, vel quia sua natura mollis est, & paucis fibris muscularibus instructa, vel ab habituali albo fluore relaxata.

3. Uterus valide in vaginam impellitur a conatibus, vomitionibus, sternutationibus, aut a violentiori rursu.

Ex concursu itaque harum causarum quandoque evenit, ut corpus integrum uteri foetu turgidum in vaginam progrediatur; interdum nisi ad medietatem vaginæ descendit, & tunc *incompletus* descensus uteri dicitur; interdum tamen trans orificium vaginæ ultra pudenda cadit, & tunc descensus *completus* dicitur.

Nulla est Obstetricum, quæ hunc statum matricis recognoscere non debeat, quia collum uteri, & rostrum præsertim, rima instructum, facile patet, ut vix falli possint, productum corpus foetum, non uterum esse.

Descensus uteri in partu semper periculosus est, cum pro matre, cum infante, eoque magis, quo grandior erit.

Ipse *pro matre periculosus* evadit, quia valde laborat ob distractionem uteri extra naturalem positum locati; quia difficulter parit ob pressionem, quam uterus patitur, quæ ejusdem validam contractionem impedit; quia denique in hoc statu uterus facile inflammatione, aut gangræna corripitur.

Ipse vero *pro infante periculosus* evadit, quia a valida vaginæ compressione non modo difficulter excernitur; verum facile in hoc inconcinno positu necari potest.

Obstetricis igitur erit, prompte huic incommodo mederi, quod a cunctatione semper magis periculosum evadit.

Hac enim de causa parturiens est in lectulo reponenda tali pacto, ut clunes eleventur; postea vero oblitam manum introducendo, erit uterus suo loco restituendus.

Si conatus ad uterum aperiendum validi appareant, dilatio leviter foveri

Astruc de Arte Obstetr.

E 3

pote-

poterit; sed si debiles, & rari videantur, digitos in orificium uteri introducendo, erit osium matricis, ut pluries diximus; patefaciendum.

Utero semel aperto, manus in matricem intromitti oportet, qua diffractis membranis aquæ effluent, & infantis positus recognoscetur, qui si caput obrulerit, partus feliciter implebitur.

At si diversus sit infantis positus, & mater, foetusque langueant, foetus erit revolvendus, modis supra toties descriptis; sed quacunque ratione partus perficiatur, necessum erit, manum sinistram in vagina detineri, ut impediatur, quominus orificium uteri infantem sequatur.

Post exitum infantis, vulgari modo secundinæ extrahi poterunt; deinceps relinquatur ægra lectulo decumbens, clunibus tamen elevatis, citra aliud remedium; sed a partu descensui mederi oportebit ea methodo, quam docuimus (a) in *Tractatu de Morbis Mulierum*, sed præsertim pessarium intromittendo.

C A P U T I I.

De obversione Matricis.

Non est confundenda obversio uteri cum matricis descensu, de quo nuper sermonem habuimus. In descensu enim integrum uteri corpus in vaginam producit, naturalem formam servando; in altero vero casu fundus matricis obvertitur, & per orificium erumpit, internam faciem offerendo, & magnum tumorem efformando, primum ovum, aut malum æmulantem, qui sibi relictus, magnitudinem capitis infantis interdum adæquat. Hæc obversio nisi in partu accidere potest; quandoque ab imprudentia Obstetricis derivat, quæ vehementer nimis cum placenta fundum matricis traxerit; quandoque a convulsivis motibus uteri procedit, qui in laborioso partu fundum uteri extra orificium ejusdem adhuc patulum propellit, simili ratione ac contractiones peristalticæ intestinorum in colicis portionem alicujus intestini in alterum introducit, quod passionem iliacam facit.

Ex quacunque causa obversio uteri producat, semper periculosum est symptoma, quia tunc vasa uteri maxime turgent, & elapsa uteri portio cito inflatur, eoque promptius, quo celerius orificium uteri constringitur, atque sanguinis refluxus impeditur. Obversa hæc uteri portio non modo celeriter inflatur, verum etiam ob externum frigus indurefcit, ac quod magis terribile est, in gangrænam facile abit.

Quando hoc phænomenon contingit, Obstetrices plerunque trlicantur. Earum pleræque terrentur, aliæ obversum uterum placentam credunt, aliæ molam putant, & dum elapsum corpus trahunt; morbum, & periculum augent: sed facile edoceri possunt. Quotiescumque enim ex orificio uteri corpus sphericum exierit, cujus superficies inæqualis sit, & innumeris exiguis foraminibus perfossa, sanguinem fundentibus, cujus substantia mollis, & spongiosa appareat, ibi nulla conspiciatur rima, quæ indicare possit, ipsum corpus uteri esse, necessum erit discernere, fundum matricis obversum tantum esse, præsertim si hoc in partu, aut uteri convulsione contingat, vel Obstetrix sciat, placentam vehementer adhuc uteri fundo nexam retraxisse.

At si dubium adhuc superesset, potissimum erit, hoc corpus in uterum repellere. Nam si matrix fuerit, ægræ vita servatur; si vero placenta, facile

pote-

(a) Lib. II. cap. 19.

poterit impofterum extrahi; ſi mola denique fuerit, non defuerit proinde extractionis occaſio.

Hac de cauſa elevando clunes ægrotantis, huiusmodi corpus, oblitis manibus, paullatim in vaginam reponi poterit ſimili methodo, ac Herniæ reduci ſolent. Corpus denique iſtiusmodi ad fundum uteri uſque perducendo, facile patebit, utrum placenta, aut deformis fœtus fuerit: ſed hoc infrequenter contingit.

Utero ſuo loco reposito, ſi ob motus convulſivos nova obverſio timeatur, manus erit juxta orificium detinenda, donec ſpaſmodici uteri motus deſiſtant. Hac methodo morbus perfecte tollitur, non vero ita in uteri deſcenſu accidit, ubi mulier ſemper ægrotat, neque ipſi, niſi palliativa methodo, mederi poteſt.

C A P U T . . . I I I .

De motibus convulſivis uteri in partu.

Motus convulſivi matricis, qui in partu accidunt, ſemper periculoſi ſunt. Hi motus multiplicis naturæ videntur.

1. Quandoque ſuccuſſiones validæ matricis apparent, quæ manum Obſtetricis ita labefaciunt, haud ſecus ac torpedinem tetigiffet.

2. Quandoque huiusmodi motus integrum corpus uteri commovent, quod undique proinde compingitur; ſed ipſi continentes non ſunt, & per aliquod tempus interdum uterum tranquillum relinquunt.

3. Quandoque motus convulſivi uteri diaphragma, & propinquas partes aggrediuntur, ut totum corpus exagitetur, & morbus epilepticus videatur, ut ægra rationem, ſenſumque amittat, ſpumamque cruentam interdum ex ore emittat.

4. Tandem huiusmodi convulſivis motibus quandoque ſopor additur: a *Caro*, aut *Cataphora* haud abſimilis, quod accidit, quando hi motus characterem epilepiæ ſuſcipiunt; ſed interdum etiam hic ſopor ſine convulſione aggreſſitur, & ægra apoplexia laborare videtur.

Motus convulſivi matricis, in duplici ſupremo articulo enunciati, veniunt a concurſu duarum cauſarum, a vividis nempe impreſſionibus infantis, & nimia ſenſibilitate uteri; quare huiusmodi motus juvenes præſertim infeſtant, timidas, hyſtericas, & epilepticas mulieres, præſertim in laborioſo partu, quando infans vividus valde uterum exagitat.

Cum in ſymptomate III. articulo propoſito, duo habeantur morbi ſimul complicati, facile patet duplicem etiam cauſam complexum morbum facere, nempe motus convulſivos nuper explicatos, & infartus vaſorum ſanguineorum cerebri, qui ſoporem producit; ſed hic infartus a contractione convulſiva uteri, aliorumque abdominis viſcerum derivat, quæ comprimendo aortæ truncum inferiorem, ſanguinem ubertim in ſuperiores ramos repellit, & vaſa cerebri proinde tumefacit.

Quod ad ſoporem apopleticum attinet, de quo articulo IV. diſſeruiſimus, derivat pariter a cerebri infartu, ſed grandiori, quam qui caroticum ſoporem producit. Hoc phænomenon aggreſſitur præſertim plethoricas mulieres, quæ remuerunt in graviditate neceſſarias venæ ſectiones, & diutinum laborem in partu paſſæ ſunt, ex quo contractis abdominis viſceribus, aorta inferior comprimitur, & ſanguis pene omnis caput verſus repellitur. Confirmato tamen

sopore, motus convulsivi cessant, quia pauci spiritus animales a cerebro exprimuntur, qui convulsiones excitare valeant.

Quatuor casus nuper enunciati gravissimi sunt, & ut admonuimus, letales frequenter evadunt.

I. In primo casu enim, infans ab uteri commotionibus valde compactus, proprio exitui haud favere potest, & uterus ipse, ut necessum esset, contrahi nequit, ideoque partus non progreditur, dum tamen foetus continuis uteri succussionibus exponitur.

II. Similiter accidit in secundo casu, in quo tum infans, cum uterus exitum fovere nequeunt, nimis a convulsionibus exagitati, ut nimia cunctatione a validis uteri succussionibus infans interficiatur.

III. & IV. In duobus posterioribus casibus, cum cerebrum infarciatur, mater vita periclitari videtur, ac proinde filius, praesertim si diu validis matricis succussionibus fuerit obnoxius.

Cum hoc symptoma magni momenti videatur, Obstetricis erit, Medicum advocare consulentem. Interea si convulsiones incrementum accipiant, erit vena statim ex brachio incidenda, capite adhuc libero; ex pede vero si ipsum infarciatur. Hæc sunt potiora auxilia, quæ Medicus reiterabit ter quaterve, si pulsus permiserint.

Uno, eodemque tempore fomentationes emollientes abdomini applicari, atque clysmata leviter purgantia, vel simpliciter anodyna intromitti poterunt; balnea etiam tepentia utilia evadere solent, ut fibrarum membranarumque tensio tollatur. Quidam Medici emeticum commendant; sed hoc remedium periculosum evadit, quia diaphragmatis in uterum compressionem augendo, foetus facilius necari potest.

Potissimum erit in his casibus partum promovere. Nam infante expulso, convulsiones uteri magna saltem ex parte cessabunt, & mater facile restituetur, praesertim si lochia copiosa subsequantur. Sed partus huiusmodi accelerari nequit, nisi in intervallis a convulsionibus relictis: quamobrem ex his profectus est expectandus.

Si uterus ita aperiatur, ut manus introductionem permittat, hoc bonum omen profecto erit; sed si compactus persistat, erit orificium digitis dilatandum, & introducta manu, secundinæ infringendæ, foetusque revolvendus, pedibusque retrahendus, modis, & cautelis supra allatis.

Si secundinæ infantem subsequantur, Obstetrix primo in lectulum demittet ægram, paucò vino libero ipsam refocillando; dein infanti detergendo, atque induendo consulat; quem primum, si opus fuerit, sacro madore perfuderit.

At si secundinæ in utero persistiterint, separato ab ipsis infante, placentam retrahet, & in lectulum ægra deposita, exinde infantis statui prospiciet.

C A P U T I V.

De Ruptura Matricis.

Ruptura matricis, omnium periculosissimum est symptoma in partu contingens, quod certo matrem una cum filio necat. Habentur tamen nonnulla exempla mulierum, quæ post uteri fractionem adhuc vitam duxerunt, ut apparuit in muliere quadam Tolosana, quæ intra abdomen per viginti quinque annos filium gestavit, quo irrepperat sub laborioso partu, matricem perfodiendo, quod a Matris obitu apparuit.

Hæc

Hæc calamitas accidit, quando infans oblique, sive melius transversum collocatur, ut se se valide agitando uterum perfodiat. Interdum ruptura modica est, sed tandem integrum corpus infantis transibit, & in abdomen decedit.

Plura signa hanc calamitatem prænuntiare possunt, modo ipsa parumper attendamus: Inconcinnus positus infans, qui haud difficulter recognoscitur; vehemens ejusdem agitatio, absquequo partus progrediatur; conditio uteri, qui utrinque ad latera extenditur, & per axem abbreviatur, ut orificium altius porrigatur, arctiusque occludatur; Tandem atroces dolores, quos ægra patitur, & ab infante derivare cognoscit. In concursu horum phænomenorum, vel plerorumque, saltem maxima calamitas præoccupari poterit, statim exitum infantis promovendo.

Reliquum enim erit manus in uterum introducere, & pedes carpendo, fœtum retrahere, ut pluries docuimus; quo extracto, antequam uterus recludatur, secundinæ deinceps erunt ab utero sejungendæ, ut opus perficiatur.

Tali pacto enim una matris, & infantis vita servatur, qua ambo valde periclitantur. Plura tamen insurgunt obstacula. Ex una parte enim uteri orificium difficulter aperitur, ut manus vix introduci queat; ex altera parte, etiam si manus introducatur, infans ita compactus reperitur, ut difficulter crura plicari possint; ut orificium egrediantur. Quare si hujusmodi difficultates obversionem infantis impediant, ruptura matricis proxima videtur, ex qua mors genitricis, atque filii impediri profecto nequit.

Medicus quidam Germanus egregiam dissertationem circa hanc rem exornavit, qua operationem Cæsaream proposuit, neque citra rationem fortasse. Certum enim est, tali pacto saltem infantem servari, cum nulla spes habeatur amplius matrem servandi: Præterea uteri scissura non semper incurabilis est. Sed, ut hujusmodi opus salutare evaderet, necessum esset statim ventrem secare: nam mater, fœtusque brevi sunt perituri. Sed quis auderet, periculosum opus instituere supra mulierem, quæ tantum passa est, & pro summo languore vix pulsus præsert? In his tristibus enim circumstantiis, parumper cunctari oportet, vino Ibero, aut alia cordiali potione vires restituendo, quibus paullo relictis, non jam Opus Cæsarianum, quia jam uterus disruptus est, sed abdominis incisio institui poterit; quæ minus periculi habet, & sufficere potest ad infantem, & matrem etiam quandoque a morte abripiendam.

C A P U T V.

De Ruptura Perinæi.

HOc septum efformatur a tunicis vulvæ, & illis ani, simul coalitis. Quare nihil mirandum, si interdum in partu disrumpatur, ut ex duplici apertura unica fiat.

Hoc incommodum valde periculosum est, & tunc potissimum accidit, 1. quando infans grandior est, 2. quando uterus anterieus inclinatur, ut caput infantis in posticam partem impingat; 3. vel quando Obstetrix manibus, aut forcipibus hanc partem ruditer premit. Forcipes; rectæ præsertim, hoc incommodum afferunt, quapropter ipsas recurvas nunc fabrefaciunt.

Juvenes mulieres præsertim huic incommodo fiunt obnoxie, quando labiis vulvæ donantur densis, parumque extensibilibus, ex quo omnis violentia distensionis in frænum definit, modo Obstetrix id non impediat. Oportet enim

nim

nim. caput infantis erigere, oblique erumpens, vulvam circum oblinire, & digitum in anum introducere, quo & coccyx removeatur, & pressio in frænum sustineatur.

Facile apparet, quid hoc incommodum importet; nam vulva disrupta cum ano communicans, facibus deturpari potest, præsertim si grandior fuerit apertura, ut ex eo uxorem mariti fastidiant. Ipsi medetur, statim labia concisajungendo, quod facile est in leviori scissura; sed opus difficilius evadit, quando grandior apertura duplicem, vel triplicem futuram exigit.

Antequam vero vulnus suatur, est vulnus vino calido abluendum; ac si vetus fuerit, forcipibus margines vulneris recidi debent, ut fieri solet, in cohaesione labii leporini. Postea suturæ perficiuntur, & vulnus pertractatur, introducendo turundam in anum, digestivo, aut balsamo Arcei onustam; ex parte vero vaginæ pulvinos applicando, similibus unguentis imbutos, apparatus cooperiendo panno serico, cera obducto, ne urina operi officiat.

Lectulo enim ægram detinendo, simplex jus ipsi exhibetur, ne dura excrementa excernat, quæ etiam solvuntur frequenter emollienti clysmate, partem toties abluendo, quoties excernit, ut in fistula ani fieri solet.

Medicus deinceps hortabitur ægram, ut cum semel convaluerit, a conceptione caveat; quod si contigerit, prudentem Obstetricem advocabit, quæ abunde læsam partem obliniendo, quo fieri potest, in partu frangi distensionem impediat, ne facile scissura renovetur.

C A P U T V I.

De operatione Cæsarea.

IN hoc opere, cito incisio perficitur tegumentis imi ventris in gravidâ muliere, ac ferme statim etiam membranis matricis, ut infans ibi contentus extrahi possit. Hoc in triplici satis diverso casu fit.

1. In muliere, quæ versum finem graviditatis casu, ictu, apoplexiâ, veneno, gladio aut alia subita, ac violenta morte decesserit, ut aliqua rationalis spes habeatur, infantem mortuum non esse, eique posse aut salutem, aut saltem Baptismum conferre.

2. In muliere adhuc viva, quoties certa adsunt indicia, infantem in ejus sinu jam mortuum, nulla alia ratione extrahi posse; ob quod hoc opus, quantumvis crudele, pro matris salute est prorsus necessarium.

3. In muliere, quæ ad finem usque graviditatis feliciter pervenit, sed ejus partus modis consuetis obtineri; nequit quo casu ad hoc opus necessario est recurrendum, ut vel mater, vel filius, vel etiam uterque, si fieri possit, salvetur.

Nunquam putarem, Obstetrices sic audaces, ut simile opus aggredèrentur. Arbitratus sum tamen maxime conveniens, eas docere, & quomodo sit perficiendum, & quid de eo sentiatur, quidque ipsæ sentire debeant. In duos itaque articulos hoc caput dividam. In primo modum hoc opus faciendi exponam; in altero vero, quid de eo judicandum sit, animadvertam.

ARTICULUS II.

De mediis opus Cæsareum perficiendi.

Opus Cæsarianum, quod in primo casu mulieris jam mortuæ usuenit, nil miri, aut difficilis habet. Ad hoc perficiendum adhibebuntur præcepta, quæ in opere mulieris adhuc vivæ assignabo, saltem cum matrix erit scindenda, ut infans etiam vivus ibi contentus extrahatur: quia incisio abdominis nihil obest. Primum enim loquar de sectione mulieris jam mortuæ, quæ vetustior est, & occasionem præbuit, ut etiam in vivis mulieribus opus institueretur. Morientibus non est venter scindendus, nisi certa sit mulieris mors.

II. Quoad opus, quod in viva femina est instituendum, in duobus posterioribus casibus ipsum magni momenti est, ut valde periculosum; neque eligi debet, nisi alia supersit via salvandi matrem, & infantem, vel saltem alterutrum.

Antequam opus instituat, necesse erit;

1. Tubum intestinale clysmate expiare, & vesicam, mictum hortando, evacuari; deinceps erit ægra idoneo positu collocanda, ventre parum elevato, artubus vero ab adstantibus firmiter carptis, ut vinculorum horror auferatur.

2. Dissentiunt circa locum incisionis. Alii excogitant lineam rectam, a nexu ossium pubis ad partem magis elevatam cristæ iliorum ejusdem lateris, atque docent juxta mediam partem, & directionem hujus lineæ esse sectionem perficiendam. Alii, ut D. Levret, (a) consulunt, *d'imaginer une ligne tirée de l'extrémité antérieure de la crête des os des îles, à la jonction de la dernière des urages cotes avec son cartilage, & de choisir pro incisione l'entre-deux de cette ligne, & de la ligne blanche*. Differentia tamen parvi momenti est, ut alterutra methodus pro libito eligi possit.

3. Olim novaculam adhibebant linteo obductam, cui hodie substituerunt scalpellum anatomicum. D. Levret (b) proponit cultrum recurvum, qui ex parte convexa tantum incidere valeat, quia uniformem sectionem, magisque continuatam efficit; ideoque ceteris anteponi debet.

4. Hæc incisio pro libito ad alterutram partem institui potest; sed plerumque eligitur latus, in quod uterus magis inclinatur. Ceteroquin audacter inciditur cutis, adeps, & tegumentum ad Peritonæum usque; sed ibi protracta incisione caute incedendum est, brevem aperturam instituendo.

5. Ut hæc apertura grandior evadat, adhiberi potest specillum tubulatum, quod cultrum recurvum dirigat; sed commolius digitus index, aut medius sinistræ manus adhibetur, circa quem obtusus culter producit. Hæc incisio sex, aut septem pollices æquare debet, ut manus citra lacerationem introduci queat.

6. Incisione peracta, intestina per ipsam erumpunt, quæ suo loco reponi, atque contineri debent. Perpenditur tunc uteri status. Raro placenta ad latera uteri adhærens reperitur, quæ si adhæreret, vitari debet. Reliquum operis facile evadit, si sectionis loco sola involucria infantis observentur.

7. Antequam opus perficiatur, cognosci oportet, num aquæ effluxerint, nec ne; quæ, si superfuerint, incisio uteri facilius evadet, quia foetum tueren-

ter;

(a) M. Levret. suite d'Observations pag. 251.

(b) Ibid.

tur; sed contra majori cautione indigebit Chirurgus, si fluxis aquis, infans matricem contingat.

8. Modus incidendi uteri, non abfimilis est ab eo incisi abdominis. Incisio quinque, aut sex pollices æquare debet. Introducitur tunc manus in uterum, rescinduntur membranæ, placenta abraditur, foetusque cum secundinis extrahitur, atque statim, si vigeat, sacris abluatur aquis.

9. Detergitur insuper spongia, aut splenis sanguis, a patulis vasis erumpens, qui haud ita copiosus est, uti causa verituri essemus. Uterus sibi ipsi relinquitur, qui statim ingreditur, & sponte coalescit; relate ad abdominis vulnus, tribus sicutur punctis, ut in reliquis abdominis vulneribus. Postea cochlearia aliquot cordialis potionis exhibentur, & in lectulum demittitur ægra in vulnus inclinata, ut fluxurus sanguis facilius erumpat.

10. Hora transacta, jus propinatur, & si postea febris defæviat, vena brachii inciditur, semel, vel pluries, prout vires, aut supervenientia symptomata postulaverint, in jure, atque pitana patienti exhibendis cunctando.

11. Vulneri tandem extrinsecus splenia sicca applicantur, digestivo etiam, atque idoneis balsamis imbuta. Intromitti possunt etiam liquores anodynii, & detergentes per vulneris rimas, quæ injectiones in uterum etiam per vaginam introduci possunt. His rebus confectis, totum opus Naturæ relinquitur.

A R T I C U L U S II.

Observationes circa hujusmodi operationem.

Primum opus Cæsareum institutum fuit jamdiu in gravidis mulieribus prope partum emortuis, ut foetus extraheretur, vividusque servaretur. Plinius (a) nos docet, Romæ olim tres infantes illustris generis servatos fuisse, *auspicatus*, ait ipse, *eneclæ parente gignuntur, sicut P. Cornel. Scipio Africanus prior natus*, (b) *primusque Cæsarem a cæso matris utero dictus*; simili modo natus esse Manilius, qui Carthaginem cum exercitu intravit. Ab hoc opere usque adhuc nunquam destiterunt in similibus circumstantiis. Humanitatis enim sensus ad infantem salvandum ad hoc excitabat; religio vero superaddita fuit, ut nisi vita, saltem æterna salus Baptismo ipsi quæreretur.

Sed hujusmodi opus, quamvis necessariissimum, illos tamen valde angit, qui ipsum instituere debent. Neque est ineundum, nisi certò mater obierit. Qualis enim horror excitaretur, si sub sectione vitæ signa præberet! Partium tamen tremor non est sufficiens indicium vitæ matris. Similem animadverti tremorem irritabilitati fortasse tribuendum, in canibus recenter dissectis; nihilo tamen minus hujusmodi tremores in mulieribus recenter emortuis aliqualem semper suspicionem movent.

Qui enim in hoc casu agendum erit? Ex una enim parte certa matris mors est expectanda, antequam aperiatur; ex altera juvat statim a morte matrem secare, ne foetus pereat. Quid sentiendum est, cum nondum appareant certa

(a) Hist. natural. Lib. VII. cap. 9.

(b) Perperam quidam crediderant, per hæc verba, *primusque Cæsarem a cæso matris utero dictus*, Plinium, C. Julium Cæsarem, postea Imperatorem intellexisse, qui a cæso utero erupit. Sed hoc falsum est, quia Aurelia nunquam fuit dissecta, & Cæsar non modo matrem cognovit, sed patrem, avumque, qui Cæsares Julii vocabantur, circa quod pervolvi potest opus Joan. Glandoupii *de familia Gentis Juliae*, in qua duo habebantur stipites, quorum alter cognominabatur *de Tuili*, alter *de Cæsaribus*, quamvis postremus veniret ex *primo Cæsare*, a Plinio indicato, *a cæso matris utero*, ita dicto.

certa mortis indicia? Narrant, Vesalium (a) celeberrimum Anatomicum in hoc deceptum fuisse, quia imprudenter feminam ante mortem dissecuit, cujus cor post sectionem adhuc pulsavit.

Unum in hoc casu mihi reliquum esset, quando omnia ostendant matrem jam emortuam, nempe alte clunes incidere, ut vitæ signa præberet; quæ incisiones, si adhuc viveret, brevi convalescerent. Hujusmodi opus, si ab octavo, aut nono mense graviditatis instituatur, vita infantis servari poterit; sed etiam a sexto mense usuvenit, nisi pro vita foetus servanda, saltem pro Baptismo conferendo. Semper tamen animadverti oportet, utrum mater jam obierit, ut nuper admonuimus. In morbis diuturnis, ut in febre lenta, phthisi, hydrope; tum in acutis morbis, ut in pleuritide, peripneumonia, febre continua, aut maligna, variolis &c. infans ante matrem obire solet; nihilo tamen minus prudentis est, etiam in hujusmodi circumstantiis ventrem secare.

Opus enim perficitur, tegumenta incidendo, & uterum caute secando, ne foetus lædatur. Per latam fissuram manus oblitata introducitur, secundinæ dirumpuntur, & funiculo vincto, foetus separatur, qui si vivus appareat, sacris lustratur aquis.

II. Sed operationes, quæ fiunt in duobus reliquis casibus pro extrahendo foetu mortuo, aut vivido ex muliere adhuc vivente recentes magis sunt. neque ascendunt ad finem sæculi decimi sexti. Bauhinus (b) revera refert, laniationem quendam tali pacto extraxisse infantem a propria conjuge anno 1500. postquam id feliciter obtinuerat in scrophis; sed hujusmodi exemplum vix recenseri meretur, cum nisi post ann. 1565. hujusmodi opus Chirurghi inierint.

Franciscus Russeus (c) Medicus Regius Facultatis Monspessulanæ (d) edidit Parisiis anno 1581. Sequentem Tractatum, *Traité nouveau de l'Hysterotomotomie, ou enfentement Césarien, qui est extraction de l'enfant par incision laterale du ventre, & de la matrice de la femme grosse, ne pouvant autrement accoucher: & ce sans prejudicier à la vie de l'un, & de l'autre, ni empêcher la fécondité maternelle par apres.* Hoc opus tanti existimarunt, ut Chirurgorum nonnulli hanc praxim secuti sint. Russeus enim inventor fuit hujus operationis, saltem in viventibus feminis, tum nomenclaturæ Operis Cæsariani (e) relatæ ad ortum Scipionis, perperam a Plinio relatam, & pejus a Russeo interpretatam, ut supra monuimus.

Hic Tractatus sex complectitur sectiones. In prima, quæ majoris momenti est, postquam ostenderit necessitatem operis Cæsariani in pluribus casibus, demonstrare conatur haud letalem hujusmodi experientiam, quatuor observationibus ipsi communicatis, & aliis quinque ab ipso visis. In secunda sectione demonstrat, partes incidendas convalescere posse. In tertia eandem materiem prosequitur. In quarta sectione aliquas observationes refert, tum infantium emortuorum, atque putrefactorum, qui per tegumenta sibi viam aperuerunt, tum matricum abrasarum sine vitæ discrimine, ex quibus concludit, ab hoc opere

(a) Editores postremæ collectionis operum Vesalii, Hollandiæ impressarum, hoc affirmant in epistola quadam Huberti Languetii.

(b) In Appendice ad Tractatum Francisci Russei.

(c) Varandæus in Tractatu de Morbis Mulierum; Lib. II. cap. penultimo. Russeus, inquit is idem, sect. 4. cap. 5. Histor. I. qui morabatur Monspessulii apud Saportum Professore Medicinæ, & sui Doctoratus promotorem habuit Rondeletium Cancellarium Universitatis.

(d) Du Laurens, Anatom. Lib. VIII. cap. 32.

(e) Cum Romanorum Imperator primus, Scipio videlicet Africanus, ex matris utero, Cæsaris nomen sortitus sit, ad illius imitationem hunc nostrum partum Cæsarei nomine inscripsimus. Russeus, cap. 7.

opere nihil pertimescendum esse. In quinta deinceps sectione tūetur Opus Cæsareum exemplo femellarum brutorum, ex quibus frequenter uterus extrahitur sine mortis periculo. In sexta tandem ostendit, hujusmodi opus feminas necdum steriles reddere.

Statim ac apparuit Tractatus Russei, Gasparus Bauhinus celeberrimus Vir ipsum latine vertit, & dissertationem addidit, in qua aliquibus observationibus sententiam Russei sustinuit anno 1582. sub Titulo: *Exsectio foetus vivi ex matre viva, sine alterius vite periculo, & absque fecunditatis ablatione, a Francisco Russeo gallice transcripta, a Gasparo Baubino latine reddita, & variis hystoris aucta*. Hujusmodi observationes sex numero, sunt a duobus Medicis Gallis acceptæ, aut a Felice Platero desumptæ.

Opus Russei a Bauhino latine versum cum addita dissertatione reperiuntur in collectionibus Gasparis VVolphii, & Israelis Spachii.

Laudes, quibus hoc opus extulerunt, plures excitarunt ad ipsum tentandum; sed malevertit in manibus Gulielmi, (a) qui bis incassum ipsum tentavit, præsentente Ambrosio Paræo, neque melius contigit Chirurgis Sancti Cosmi. Quare opus Ambrosius alte damnavit, quam damnationem plures secuti sunt Medici, & Chirurghi, sed præsertim Mauricæus.

Ex altera parte tamen hujusmodi opus a pluribus comprobatum fuit, sed quod magis admirandum est, a Patre Theophilo Rinaldo, Jesuita, qui circa materiam librum exaravit extra Provinciam suam. Tandem D. Simonius Chirurgus Sancti Cosmi simile opus perfecit, in quo ejusdem naturam sexaginta quatuor observationes attulit.

Neque numero, neque auctoritate votorum est quæstio absolvenda præter intimiorem rationum indaginem. Mortale itaque opus putant, ex eo quod regumenta ad sex pollices saltem incidi debent; ex eo quod similis apertura in utero institui debet; ex eo quod vulnere abdominis mederi poterit, non vero illi uteri, quod est omnino naturæ relinquendum. Tandem ex eo quod portio saltem sanguinis ex vulnere fluentis impediri nequit, quominus in abdomen decidat, ibique gangrenam faciat. His de causis judicant hoc opus letale evadere, quia exceptiones, si quæ sint, sic raræ videntur, ut his non sit detinendum.

Ex alia parte rationes hujusmodi ab aliis oppugnabantur; sed præsertim asseriebant infelices eventus tum matris, cum infantis. Russeus ad hoc argumentum obtinendum plures observationes attulit secundas pluresque alias Bauhinus, & Simonius retulerunt.

Quæstio penitus absolveretur, si hæc observationes fide essent dignæ. Vix enim suadendum est, difficile opus, quod infelicitè contingit Chirurgis Parisiensibus, prosperum eventum habuisse apud villicos, arte plerunque ignaros; vel apud juvenes Chirurgos anatome inscientes, ut in sexta observatione Russei, & secunda Bauhini observatur. Neque magni facere juvat Historiam Chirurghi cujusdam vino imbuti, in quinta observatione Russei allatam. Tandem Lanionis observatio contemni debet a Bauhino relata.

Habetur nostra secunda sorte certa, & ineluctabilis observatio, quæ omnes difficultates dirimit, quæque ostendit, non modo Operationem Cæsaream benevertere; verum matrem, foetumque incolumes evadere. Nos debemus hanc observationem D. Sumenio Chirurgo Parisiensi, qui opus hujusmodi anno 1740. in Patria perfecit coram Chirurgis quamplurimis sine matris aut infantis discrimine. Ergo statuendum est, hanc Operationem, quamvis periculosam,

(a) Mauricæus, de Maladies des femmes grasses, & accouchés. Liv. II. cap. 3.

Nosam, interdum necessariam evadere, etiam monitum Celsi sequendo, qui generice Medicos excitare solet, sequenti effato in evidenti mortis periculo *sapius est anceps remedium experiri, quam nullum.*

Reliquum enim erit, casus indicare, in quibus opus opportunum videtur, nunquam imitando eos, qui perperam opus inierunt, ut in nuper superius allatis casibus adhiberi vidimus; quando infans transversim collocatur, aut mortuus est, quamvis obviæ exitus viæ liberæ videantur, ut apparuit in plerisque mulieribus, quæ post hujusmodi Operationem iterum conceperunt, feliciterque pepererunt; quando tamen viæ liberæ sunt, & patentes, facile est infantem extrahere male collocatum, aut mortuum, solis manibus, aut *forcipibus*, modo patienter procedatur.

Pari methodo uti debemus, quando venit monstrum, aut deformis fœtus extrahendus; nam, ut vidimus, non desunt extrahendi rationes tutiores, facilioresque: Et quando infans detinetur a callositatibus, aut tumoribus tantum, vel polypis uteri, aut vaginæ. Nam experientia frequenter docuit, solam naturam hujusmodi vitia corrigere posse. Ad summum juxta Artis leges extirpari possunt, & tali pacto parturiens doloribus, atque incommodis minoribus subicietur, quam in Opere Cæsariano.

Tandem neque baptizandi infantis causa opus est ineundum, cum, ut infra videbimus, citra hoc periculum per injectionem baptizari possit.

Rebus probe perpensis, D. Levret Chirurgus Dolphinae, qui de hoc opere (a) egit luculenter admodum, duos casus tantum recognovit, in quibus tuto agi potest, quibus tertius addi potest a D. Simonio indicatus.

Primus casus, quem manifestat D. Levretus (b) talis fuit circumstantia in qua reperiebatur mulier a D. Sumenio pertractata, de qua nuper locuti sumus (c) *la partie inferieur de l'epine, & l'os pubis etoient tellement rapprochés, qu'il n'y avoit entre eux, que deux pouces de distance.* Cum facile sit tactu recognoscere hoc vitium ossium pelvis, in casu Opus Cæsareum profecto necessarium evadit.

Alter casus D. Levretti sequens est, *celui ou l'enfant se seroit formé hors de la matrice, & se trouveroit renfermé dans le ventre, & ou il seroit parvenu jusqu'à son terme parfait sans avoir perdu la vie, quod impossibile esset; ou bien qu'étant mort, il menaceroit la mere de pareil sort.* Quibus addi debet magnitudo tubarum, & ovariorum, in quibus casibus mater non restituitur, nisi ventrem incidendo, ut refert Abraham Cyprianus, Chirurgiæ Professor. (d) Id fassus est, examinando statum uteri, quem exiguum reperit, vacuumque, dum tamen tumor, utrinque in abdomine observabatur.

Tertius casus, qui addi potest, ille est, quando infans vividus in laborioso partu transversim utero locatur, ut matricem perfodiendo in abdomen irruat. Hic casus ostenditur, quando fœtus non amplius in utero, sed in abdomine perferitur.

In primo casu, ubi infans in utero perstat, abdomen cum utero omnino incidendum est, maximumque periculum proinde videtur. In reliquis duobus casibus, est tantum fœtus a ventre extrahendus: quare labor minor est, quia sola tegumenta incidi debent (e).

C A-

(a) Suite d'Observations sur les causes, & les accidens de plusieurs accouchemens laborieux, pag. 297. (b) Ibid. pag. 263. (c) M. Simon, pag. 646. de son memoire.

(d) M. Levret, ubi supra, pag. 241.

(e) Epistola Historiam referens fœtus humani post 21. menses ex uteri tuba, matre salva, ac suspensis excisi.

C A P U T V I I .

Animadversiones circa munia Obstetricum, in artis suæ exercitio absolvendo.

HÆ animadversiones tria complectuntur objecta : circa regimen partuum clandestinorum ; circa administrationem Sacrorum ; tandem circa Baptisma, quod infantibus conferri debet, facile morientibus. Munera Obstetricum tanti momenti sunt, ut sigillatim proponi debeant.

A R T I C U L U S I.

Quid præstare debeant Obstetrices in partibus clandestinis.

IN grandioribus Civitatibus usus invaluit, quod filia, aut mulieres, quæ citra honestatem conceperunt, domus Obstetricum adeant, ut clam pariant. Non est profecto contemnendus usus, quo saltem scandalum tollitur, & virtus extrinsecus saltem servatur. Obstetrices proinde, quibus mulieres hujusmodi fidunt, quatuor saltem attendere debent.

I. Humaniter itaque hasce feminas recipient, recreando miseras in earum calamitate, minime tamen laudando errorem.

II. Modicum accipere debent præmium, tum pro nutritione, cum pro hospitio, præsertim pro illis, quæ pauperes sunt, ne nimium tristentur.

Humanitas, & Religio liberalitatem simul postulant : sed magis præmio consulere possunt occasione opulentium mulierum, quæ rependere debent aliarum inopiam. Nam justum est, quod divites saltem crumena errorem luant.

III. Secretum potissimum servare debent Obstetrices, nunquam registrum servare debent parturientium, & si speciali aliqua de causa numerum teneant, mulierum hujusmodi, aut filiorum nunquam cognomina sunt inscribenda, sed nomina tantum *Mariæ, Metbildis, Franciscæ* &c. secus enim plures feminæ, & familiæ interdum fama læderentur.

Interdum necessum esset, quod mulieres obliviscerentur nominis, & qualitatis seminarum clam parturientium. Demum easdem diligentias habere deberent, ac Confessarii ipsi habere solent, cum æque magni momenti videatur negotium.

IV. Tandem Obstetrices Baptismo infantes instruere debent, cum matribus conveniendo de modo nutriendi, & educandi natum. Apud nos solent plerunque infantes ad Nosocomium mittere, ubi facile recipiuntur. Hoc est Institutum Piissimum, usque hodie Publica auctoritate diligenter servatum. Sed in Provinciis, aut ruribus res alio se vertit. Necessum enim est, natos alere, & Obstetrices possunt, atque debent eorum nutritioni consulere ; sed caute incedere debent, ut de impensis quis curet, frequenter enim vidi, Obstetrices gratis infantes aluisse ipsis a matribus relictos. Frustra enim de matribus conquererentur ; earum quidem decus læderetur, non minus tamen ipsæ fraudis accusarentur.

ARTICULUS II.

De sollicitudine, qua debent Obstetrices hortari parientes, ut Ecclesiae munera impleant, cum vita periclitari videantur.

Pietas movet, ut propinquis aliqua ratione personis pro animae salvatione consulamus. Obstetricum enim munera ea sunt, ut potissimum attendant parientium non modo sanitatem, sed etiam animae salvationem, ideoque ipsas de hoc commonefacere debent, ut sacra tempore suscipiant.

Hoc munus, quod constans est, in variis casibus valde implicatis diversas attentiones importat.

I. Nulla est in obviis casibus difficultas, quando mulier in propria domo parit, ubi plerunque pia mulieres ante partum Sacra sumunt; & ubi, si aliquid infortunii accideret, facile adstantes commonefacere possunt Obstetrices, ut iterum Sacramentis parientem muniant.

II. Majoris momenti est, Sacra mulieribus praebere clam parientibus, quae, cum mollem, & contemnendam vitam duxerint, Sacra respuunt falsam causam fingentes, neque Confessarium, neque Parochum eas nosse debere. Cum tunc omne opus dependeat ab Obstetrice, ipsa debet monere parientes, ut in rectam viam Confessione regrediantur; secus enim, cum vita periclitentur, Parochum monefacere debet, qui validius renitentes hortabitur.

Eludere possunt excusationes parientium, eas tutas & securas reddentes, quod in advocando Confessario cubilis fenestras claudent, ne ipse parientem distinguat; itemque praeter unicum cereum servabunt obscurum cubiculum etiam in communione ministranda sub titulo, quod lumen valde agram offendat.

III. Maxima difficultas insurgit, quando Obstetrices mulieres fovant, quae natum perdere tentarunt. Hoc raro contingit, sed plerunque de Dei pietate desperare solent.

Sed quo magis teterrima est conditio harum mulierum, eo increfcere debet Obstetricum pietas, & religio, ostendendo maximam Dei misericordiam, modo una cum Sacramentorum usu criminum ex corde poeniteat. Ceteroquin, cum magni momenti videatur, hujusmodi tricas in abscondito tenere, ipsis omnem diligentiam promittere debent.

ARTICULUS III.

Pari ratione debent Obstetrices curare, ut infantes vitam periclitantes baptizent.

Religio nos docet, neminem ingredi regnum Caelorum, qui aquis salutaribus Baptismatis lotus non sit. Caritas itaque debet in nobis summum studium excitare, ut Baptisma comparemus infanti, in vitae discrimine esistenti. Hoc autem potissimum est Obstetricum, quae nascentes infantes excipiunt, quaeque de eorum statu judicare valent. In triplici autem circumstantia quoad hoc possunt esse Obstetrices.

I. Cum infans natus est, & de ejus vita timetur; in hoc casu, si adsit Sacerdos, aut alius auctoritatis vir, eidem linguere debet Obstetrix Baptisma-

Astruc de Arte Obstetr.

F

ris

tis ministerium. Alioqui ipsa infantem baptizare tenetur; sed magnitudinem ministerii perpendens, quod explere debet, secum ipsa elicere debet actum contritionis, & amoris Dei. Ad validitatem Baptismi duo requiruntur, quod aqua immediate applicetur alicui corporis parti, & præsertim capiti, & quod eodem instanti clara voce formula Baptismatis proferatur.

His principiis debet Obstetrix se moderari. In hoc ordinario casu, cum scilicet infans jam natus baptizatur, aspersio fit in caput nudum, & hiberno tempore, ac frigido aqua calefit. Si infans aliquid monstruosum præferat, vir sapiens erit consulendus; quod si hoc imminens periculum non permittat, tunc infans erit baptizandus sub conditione, *si tu es homo, ego te baptizo*.

Advertendum est tamen, ut periculum imminere debeat, ad hoc ut admitatur Obstetrix ad conferendum Baptisma. Alioqui ordo postulat, ut qui est baptizandus, ad Ecclesiam deferatur. Sed in re dubia, melius est baptizare quatuor infantes, qui potuissent ad Ecclesiam ferri, quam unum permittere ob nimiam circumspectionem absque Baptismo mori.

II. Frequenter accidit, ut infans in utero matris male constitutus, brachium, aut crus præsentet, & Obstetrix timens, ne infans propter nimis longum, aut vehementem laborem pereat, justam habeat causam eidem conferendi Baptismum.

In hoc casu nullum est dubium, quod Baptisma conferri debeat, aquam fundendo in eam corporis partem, quæ foras apparet, & eodem tempore verba formæ pronuntiando.

III. Tertius casus sese offert valde difficilem, in quo nulla infantis corporis pars conspicitur, sed aliqua solum tangitur, atque eidem per injectionem aqua deferri potest. Per aliquod tempus dubitatum est de validitate Baptismi sic collati; sed nunc communis est Theologorum sententia, posse, immo debere tali pacto Baptismum administrari, & baptisma sic valide esse collatum. In fine hujus capituli demonstrabitur.

Sic igitur est procedendum, & ideo certa esse debet Obstetrix, aliquam infantis corporis partem vere, & immediate tangere, omnibus prorsus involucris liberam.

Parandus est parvulus sypho probe nitidus, cujus tubus quinque, aut sex saltem pollices sit oblongus, rotundus, & obtusus, qui aqua clara, & tepida repleri debet.

Debet tunc introduci manus inuncta, donec tangatur infantis pars, quæ jam detecta fuit. Postea introducitur Sypho prope manum jam introductam, quousque illius apex eandem corporis partem tangit. Tum propellitur embolus, & aqua tunc expanditur supra eam partem, formam eodem tempore pronuntiando.

D E C I S I O

Doctorem Sorbonæ de validitate Baptismi per injectionem collati.

Chirurgus, qui Artem Obstetriciam exercebat, DD. Doctoribus Sorbonæ representat, quandoque, quamvis raro, contingere, mulierem aut parere non posse, aut sic in utero infantem complecti, ut nulla ipsius corporis pars appareat, qui esset casus, ipsi juxta Ritualia conferendi baptisma sub conditione. Chirurgus sic consulens contendit, medio exigui tubi posse absque periculo matris infantem immediate baptizare. Petit, an propositum hujusmodi medium permisum sit, ac legitimum, & an in proposito casu liceat cuique eo uti.

Ref-

Responsum.

Consilium existimat, propositam quæstionem magnas difficultates involvere. Theologi tanquam principium constituunt, Baptismum, utpote spiritualem ortum, aliam prius nativitatem supponere. Natum prius esse oportet, ut renascatur in Christo, sicuti vulgo edocetur. S. Thomas 3. part. quæst. 88. art. 11. hanc doctrinam, sicut constantem veritatem sequitur; nullo modo, inquit S. Doctor, *infantes in maternis uteris existentes baptizari possunt*. Et tali ratione suffultus, inquit, quod *pueri in maternis uteris existentes nondum prodierunt in lucem, ut cum aliis hominibus vitam ducant, unde, concludit, non possunt subjici actioni humanæ, ut per eorum ministerium Sacramenta recipiant ad salutem*.

Ritualia idipsum in praxi præscribunt, quod de hac re definierunt Theologi, omnesque simul prohibent, baptizari infantes, qui sic in uteris maternis existant, ut nullam eorum corporis partem præferant. Theologorum, ac Ritualium concursus, quæ sunt pro regula Diœcesis, auctoritatem constituere videtur, quod omnem prorsus quæstionem tollat. Interim Consilium conscientia ex una parte considerans, Theologorum discursum solummodo in quadam decentia fundari, ac Ritualia sic prohibentia supponere, posse immediate Baptismum conferri infantibus in utero materno existentibus, quod præfenti hypothefi adversatur; ex alia vero parte animadvertens, eosdem Theologos docere, Sacramenta a Jesu Christo instituta, tamquam media ad salutem facilia, ac necessaria, posse in discrimen adduci; & aliunde perspicuens, infantes in utero matris, ut damnationis, sic etiam salutis esse capaces; hisce animadversionibus motum, necnon etiam expositis; ex quibus comperitur, certum medium adesse, quo in utero infanti absque periculo matris Baptisma conferatur, Consilium decernit, posse propositum hujusmodi medium adhiberi, sibi suadens, Deum hosce infantes absque auxilio prorsus non deseruisse, atque propositum medium supponens maxime idoneum ad Baptisma eis comparandum. At cum ageretur, propositam praxim firmando, regulam universim acceptam permutare, Consilium arbitratur, ad Episcopum esse recurrendum, ad quem pertinet de utilitate, vel damno propositi medii indicare. Et quoniam, cum licentia tamen Episcopi, Consilium arbitratur, recursum esse habendum ad Pontificem, qui jus & potestatem habet explicandi regulas Ecclesiæ, iisque derogandi, quoties lex obligationem inducere nequit: quantumvis sapiens, ac utilis videatur propositus modus baptizandi, Consilium tamen absque duarum hujusmodi auctoritatum concursu minime approbare posset. Sic consulens saltem monetur, quod suum Episcopum petat, eumque de hac decisione certiore faciat, ut Prælati rationes videns, quibus Doctores fulciuntur, possit aliquo fundamento, atque auctoritate muniri. In casu necessitatis, in quo profecto nimis infantis salutem in periculum adduceret, si expectaret, quod permissio petita, & obtenta fuerit, nec statim curaret, quod propositum medium sic utile adhiberetur. Ceterum Consilium judicans, posse hoc medio uti; nihilo tamen minus si infans tali pacto baptizatus in lucem contra expectationem sic baptizantium prodiret, censet, eum denuo esse sub conditione baptizandum, & in hoc omnibus Ritualibus se conformat, quæ approbantia Baptisma infanti collatum, qui aliquam sui corporis partem præferret, addunt tamen, & volunt, eum in lucem feliciter exeuntem, denuo sub conditione baptizari.

Statutum Sorbonæ, 10. Aprilis 1733.

A Lemoyne L. de Romigny de Marcelly.

Dominus Gamachius celeberrimus Doctor eandem quaestionem eodem modo definierat. *De Sacrament. Baptismi, ad quaestionem 68. disp. 1. art. 5. n. 11.*

Notandum tamen, quod si puer ita inclusus possit aspergi realiter aqua naturali per aliquod instrumentum, & verba formae proferantur cum debita intentione, cum fore valide baptizatum; quamquam ad maiorem cautionem, sit postea baptizandus, saltem ad minus sub conditione.

R E S P O N S I O.

Respondetur Epistolae D. D. F. B. circa regimen Adami, & Evae respectu primorum natorum.

TE itaque in disputationem cum moderno Philosopho devinxisti circa modum, quo Adam, & Eva usi sunt relate ad umbilicalem funiculum, ac placentam primorum eorum infantium. „ *Fuitne hic ab ipsis devinctus, atque amputatus, ut nunc fieri solet? At tibi objectum fuit, quomodo nosse banc praxim poterant? a quonam eam receperunt?* Ipsi absque umbilico creati fuere, nec ullum unquam nasci viderunt: *anne hunc nec devinxerunt, nec amputaverunt? Eorum itaque infantes debuerunt omnes misere mori.* Hoc tanquam verissimum fuit ab omnibus Medicis cognitum, & en totum humanum genus deperditum.

Fateris hanc objectionem te quam maxime implicuisse, & me oras, ut aliquam tibi responsionem assignem. Sed mihi videris, satis imbutus illo sapientis aspectu, quo haec tibi facta fuit objectio. Ignorasne hunc esse horum sapientium morem? Hi suarum cognitionum sublimitate referti, sibi suadent, eorum difficultates etiam leviores, debere veritates patentiores invertere. Verum brevi hoc vano eorum triumpho fruuntur. Eis respondetur, & en jam confusi.

Hic est casus illius, de quo loquitur Horatius: (a)

Qui fragili quærens illidere dentem,

Offendit solido.

Et hic præcipue est casus tui Philosophi. Nil levius ejus objectione. Ad te plures responsiones mitto, ut is, quam vult, eligat. Omnes commendationem merentur, & possem etiam asserere, quod solidis fundamentis fulciantur.

Prima solutio.

Adam, nascente Caino, debuit profecto mirari massam illam informem, quæ nunc placenta appellatur, quæque ejus umbilico ope funiculi adhærebat. Credibile est, ne ipsam quidem tangere ausum esse, timentem hujusmodi massam esse inter partes corporis infantis connumerandam. In nostris hisce regionibus hæc placenta, quæ ob maiorem, atque abundantiorum mulieris nutritionem sanguine repletur, brevi principium putrefactionis conciperet. At in regione, ubi erat Adam, utpote nostris calidiore, probabilius aruit, præfertim si animadvertatur, hanc placentam propter frugalem Evæ fructibus tantum vescentis nutritionem, debuisse minus esse sanguine refertam. Ceterum suppona-

(a) *Saturnum. II.*

ponamus, quod putresceret: Adam, & Eva diu certe implicati non fuere, quia quinto, aut sexto die funiculus se sua sponte revulsit, & sic infans fuit hoc extraneo corpore liberatus.

Adam certo est hac observatione usus. Cognovit hanc massam minime ad corpus infantis spectare, eamque detrahi posse, & debere. Tali pacto ex suis animadversionibus proficiens, funiculum Abeli, ejus secundo filio amputavit, & videns, aliquam sanguinis guttam ab eo profilire, illum devinxit. En dissectio, & devinctio funiculi ab Adamo cognita, qua usus est in ortu ejus secundi infantis, & en humanum genus saluum.

Secunda solutio.

Adam noverat animalium naturam, quoniam eo tempore, quo in Paradiso terrestri moratus est, cuique nomen imposuit, (a) quod singulorum proprietates exprimeret. Sciebat itaque, cum pluries hoc viderit, omnium quadrupedum filios nasci cum quadam informi massa, eorum umbilico funiculi rope conjuncta. Sciebat pariter horum animalium feminas, ac eorum etiam, quæ carne non vescuntur, post partum filiorum, hujusmodi massam seu *placentam* edere, funiculum dentibus scindere, & sic eorum natos liberare.

Adam potuit de hisce exemplis proficere, cum ejus uxor una simul cum eo a Paradiso terrestri expulsa, cepit infantes parere. Non dico, Adamum *placentam* edisse, at potuit quidem dentibus eorum funiculum rescindere. Ita facere solebant Rustici Brasilienses, cum Galli illos adorti sunt, ut testatur Lery in *Historia suæ Navigationis ad Brasiliam*, cap. 16. Saltem Adam perspicuus, funiculum absque periculo infantis dentibus scindi, potuit arguere eundem, quacunque alia ratione scindi posse, prout ipse fecerit, imo ad impediendum, ne sanguis ex eo effluat, ipsum devinxerit. En devinctio, & sectio funiculi jam constituta, & en hac etiam secunda suppositione saluum genus hominum.

Tertia solutio.

At hic jam dicta omittamus, suppono Adam, cui forte *placenta*, & funiculus ab umbilico pendentes displicebant, hæc omnia rescidisse. Quid ex hoc evenerit? Mors certa Caini, respondet tuus Philosophus. Sic communiter sentire omnes Medicos protestatur; verum fallitur. Utrunque constanter scinditur primo eorum ortu omnibus vitulis, quin ulla prorsus hæmorrhagia sequatur; scinditur quoque fuculis absque ullo periculo; scinditur sæpe imprudenter foetibus humanis, quin aliquid funesti contingat. Possunt consuli duæ dissertationes Joannis Henrici Schulze, Medicinæ Professoris in Hall, ambo in *Collection des Theses Anatomiques D. Halleri, Tom. V.* una de *vasis umbilicalibus natorum, & adultorum*; altera, *an umbilici deligatio in nuper natis absolute necessaria sit?* in quibus negative concludit; necnon illa Joannis Georgii Roederari, Professoris Gottingæ, & in *Arte Obstetricia celeberrimi*, in secunda parte ejus operis *Opuscula Medica, & de funiculi umbilicalis deligatione non absolute necessaria inscripta*. In hisce dissertationibus plures alios auctores citant, qui idem senserunt, quique plures infantium observationes reaverunt, quibus absque ullo vitæ periculo funiculus devinctus non fuit.

Vere plures contrariæ observationes opponuntur, quæ funiculi devinctione

Astruc de Arte Obstetr.

F 3

fem.

abscoudita sub forma, quæ ea reddit prorsus incognita, & plures repetitæ operationes, solum possunt eis formam naturalem impertiri. Temporibus Tubalcaini potueruntne invenire venæ metallicæ, quæ æs & ferrum suppeditarent, & modus ea parandi eratne tunc fortassis inventus? non certe. Quomodo igitur poterimus de his rationem aliquam reddere, nisi & hæc omnia a Deo recognoscendo, qui & Adamum sermonem erudivit, quo loquebatur, & Cainum artem, qua terram colebat, & Tubalcainum necessarias notiones quibus metallâ inveniebat, parabat, atque fundebat. Quare itaque pariter non crediderimus, Adamum etiam de iis a Deo fuisse institutum, quæ necessaria erant pro infantium nascentium conservatione.

Quinta solutio.

Hactenus nihil aliud elaboravi, quam tibi modos subministrare tuo huic Philosopho respondendi. Sed nunc stylus est immutandus, & ejus argumentum contra eundem retorquendo, ipsum ad respondendum cogere. Hi satis se firmos arbitrantur, cum aggrediuntur; sed debiles valde sunt, cum ad se defendendum coguntur: nunc facile tibi erit hunc tuum Philosophum confundere.

Genus humanum existit; requiritur igitur, quod vel existere inceperit voluntate Dei, qui ipsum creavit; vel quod necessario existat per totam æternitatem.

Si tuus Philosophus primum asserat, ejus opinio nil differet a fide Ecclesiæ, nisi in hoc, quod concedet majorem Mundo antiquitatem, supponendo, quod a centum quinquaginta mille annis creatus fuerit. In hac hypothese erit redarguendus circa ortum ab eo admissum Adami, & Evæ, in quo centum mille annorum discrepantia insurget. Nam juxta communem sensum, nisi a sex mille annis ortum habuerunt, & juxta ab ipso statutum primorum viventium natalè tempus responsionem desumes.

At si putet unquam, genus humanum ab omni tempore extitisse, esset statuenda *series æterna*, & *neccessaria individuorum* contingentium, quod absurdum revera importat. Sed quid ultra certandum? Homines hujus seriei, vel didicerint continua observatione necessitatem vincendi funiculum, & in hoc casu, quot homines recenter nati perierint, antequam modum perfecte noscerent hoc incommodum præcavendi; vel ipsis fuerit innata cognitio vincendi funiculum, & eni novum absurdum. Sed quod mirum, si contentio seriem potius absurditatum complectitur. In hoc casu dici posset, primos homines hujus seriei hanc innatam cognitionem possidere; sed non necessariam, tantumque a Deo tributam, & tali pacto clavum clavo pellendo, aggressoris argumentis ejusdem impietatem everteris.

Ostende quæso hanc lucubrationem aggressori, quem, si ipsam sedulo perolverit, confido, non magni facturum amplius proprias opiniones, multumque lætarer, si meis animadversionibus obtinerem, quod ipse rectum cogitandi tramitem recuperaret, atque in observantiam Revelatæ Veritatis reverteretur. Vale.

E N E S.

IN.

I N D E X

R E R U M L O C U P L E T I S S I M U S .

89

A

A *Bortus* quid sit . . . pag. 59.
a secundo mense sine labore con-
tingit . 60. post illud tempus labo-
riofus evadit . ibi . quomodo se ge-
rere debeat in his casibus . Obste-
trix . . . . . ibi .
Adam , & *Eva* quid excogitaverint res-
pectu suorum natorum . relate ad
placentam 84
Ætius laudat partum pedibus inceden-
tem 6
Agnodis juvenis filia , quæ se homi-
nem simulavit , ut *Artem* Obstetri-
ciam exerceret 3
Albucasis partum pedibus erumpentem
laudabat 6
Amnios membrana interna secundina-
rum 17
Aqua secundinarum sub duplici specie
initio partus erumpit . 26 . modo
angustæ , & oblongæ prodeunt ; mo-
do latæ , & complanatæ ; quæ de cau-
sa . . . ibi . quomodo infringant , sub
maximo labore , continentem mem-
branam , & hæc primæ Aquæ dicantur .
ibi . *Secundæ Aquæ* nisi exitum Infan-
tis sequuntur 27
Arx Obstetricia : historia ejusdem con-
tracta . 1 . quæ personæ ipsam exercu-
erint . . . ibi . a Mundi incunabulis
exercebatur . . . ibi . quæ ratione perfe-
cta sit . 4 . ejusdem conditio tempo-
re Hippocratis . ibid . tunc partum
progressa erat , ut vix ipse , qui Me-
dicinæ Pater videbatur , Artis Ob-
stetriciæ appellari posset . ibid . Ani-
madversiones circa hoc utiles Celsi .
5 . regula præcipua Artis Obstetri-
ciæ . 6 . tractatus speciales hujus ma-
teriæ . 8 . olim exercebatur a mulie-
ribus . 1 . nostris temporibus pene
ultimum perfectionis gradum attingit
11 . redigitur omnis ad solutionem
problematis mechanici , ibi . difficul-
tates , quæ efficiunt huic solutioni . ibi .

Auxilia Spiritualia , quæ præstare de-
bent Obstetrices partus occasio-
ne 81

Avicenna laudat partum pedibus erum-
pentem 6

B

B *Alneum* in partu idoneum . . . 34

Baptismus quando , & quibus cau-
telis ab Obstetricibus sub periculo
mortis infantis subministrari debe-
at . 83 . multiplex methodus ipsum
subministrandi . ibi . per modum in-
jectionis etiam conferri potest . ibi .
decisio Theologorum circa validita-
tem baptismi per injectionem . 84

Bauhinus ; ejusdem observationes cir-
ca opus Cæsareum 77

Benedictus (*Alexander*) laudat partum
pedibus procedentem 6

Bourgeois (*Aloysia*) Obstetrix *Mariæ de*
Medicis optimam regulam sancivit
circa sanguinis jacturas . 7 . judi-
cium sui tractatus de partu . . . 10

Brachia ab Obstetricibus multam atten-
tionem merentur , quando infans pe-
des in exitu offert 30

C

C *Caput* infantis oblique in utero
collocatum a matris positu diri-
gi potest . 39 . at si hoc utile non
evadat , manuum introductione ad
scapulas usque dirigi debet . . . ibi .
etenim nisi manus scapulas attige-
rint , periculum est , quod in revol-
vendo capite cranium perfodiatur .
ibi . quæ de causa caput interdum
in utero supersit . 64 . multiplex ra-
tio ipsum extrahendi . 65 . quæcumque
methodus sua habet incommoda præ-
ter instrumentum *D. Gregorii* . ibid .
tutius est caput evacuare . ibid . om-
nes difficultates tolluntur inventio-
ne , & usu forcipum curvarum . 66

Cataplasma pro tumore doloroso vulvæ
post partum 33

Celsus quædam utilia animadvertit cir-
ca . . . . .

ca progressus Artis Obstetriciæ. 5
Chirurgia olim ab ipsis medicis exerc-
 cebatur, quare noviter duæ provinciæ
 institutæ sint. 9. sunt jam 300. an-
 ni transacti ab hac distinctione.
 ibid.

Cborton membrana externa secundina-
 rum. 17

Clysmata emollientia, & purgantia pri-
 mis accedentibus doloribus idonea.
 24. qualia conveniant mulieribus
 puerperis adhuc ventre tumentibus.
 34. per alvum qualia detrahant lac
 exuberans. 36

Coccyx describitur. 13

Colica puerperarum oleosa potione su-
 bigitur. 33

Constipatio puerperarum postulat clyf-
 ma. 34

Cotyloides cavitas describitur. 13

D

D*Escensus* uteri. 69. causæ hujus
 morbi. ibid. est completus, vel
 incompletus. ibid. periculosus in
 partu tum matri, cum infanti. ibid.
 cautela in hoc casu necessaria.
 ibid. quomodo huic affectui medea-
 tur. ibid.

Des-Roches laudat partum per pedes
 erumpentem. 6

Doleus pariter laudat hujusmodi par-
 tum. 31

Dorsum si infans in exitu offerat, par-
 tus est contra naturam. 44. metho-
 dus revolvendi fœtum. ibi. cautela
 in partu duplici necessaria. 45

E

E*Alsus* partus: nondum statutum fuit
 quomodo pertractari debeat. 58. si-
 gna quæ ipsum prænuntiant. 59. ve-
 næ sectio, & quies sunt potiora au-
 xilia. ibid. quomodo se gerere de-
 beant Obstetrices, quando abortus,
 ob hæmorrhagiam præsertim, amplius
 impediri nequeat. ibi.

Falsum germen improprie ita appellari
 solet, cum conceptio realis sit, &
 ejusdem exclusio, verus abortus. 60.

Febris lactea quid postulet ab Obstetrici-
 bus, & quales habeat consecutiones.
 34. causa ejusdem a secundo, vel

tertio die partus. 35. causæ præce-
 dentis hororis. ibid. ratio variorum
 symptomatum, quæ febrem comitan-
 tur. ibid. symptomata minus sævire
 solent, quando puerperæ lactis ex-
 tractionem permittunt. ibid. sed si
 febris augeatur ultra quadraginta ho-
 ras, alia sunt necessaria auxilia præ-
 ter illa Obstetricum. 36

Finis partus est quando infans in tran-
 situ videtur. 26. exitus secundarum
 aquarum tandem exitum omnino ab-
 solvunt infantis. 27

Fœmina gravida quomodo olim pro
 partu collocabatur. 24

Fœtus naturalis: ejusdem positus in ute-
 ro qualis sit. 18. positum mutat cir-
 ca finem partus. ibid. fœtus ipse
 idoneum sibi locum parat. 19. quo-
 modo in utero minimum spatium oc-
 cupare soleat. ibid. mirabili mecha-
 nismo hæc positus mutatio circa fi-
 nem gestationis perficitur. 22.

Forcipes curvæ D. Levret quomodo
 adhibeantur pro extractione mor-
 tui infantis. 64. quomodo ipsis ex-
 trahatur caput in utero superstes. 66
 aut mola. ibid.

Frænum vulvæ, *Gallis* (*Fourchette*)
 quid sit. 73. causæ lacerationis hu-
 jus partis. ibid. juvenes huic incom-
 modo sunt magis obnoxia. ibid.
 quomodo ipsi medeatur. 74. caute-
 læ in curatione necessaria. ibi.

Funiculus umbilicalis primum a Pro-
 pheta Ezechiele enunciatus fuit. 4.
 funiculus umbilicalis quid sit. 17.
 vasa ejusdem, & usus. ibid. ligatu-
 ra qua ratione conficiatur. 36. quid
 postulent ejusdem reliquiæ, ut pro-
 be separentur. 37. num magis oblon-
 gum maribus, aut feminis relinqui
 oporteat. ibid. exitum funiculi an-
 te fœtum laboriosum partum indu-
 cere solet. 57. quid hic casus requi-
 rat. ibid. quale incommodum pariat
 funiculus bis, terve collo infantis
 contortus. 58. methodus ipsi me-
 dendi. ibi.

Galeatius putat contra naturam partum, in quo pedes primum erumpunt. 5

Galeatus infans quid significet. 26

Galenus idem judicavit. 5

Gemelli partum laboriosum reddere possunt. 55. duplici de causa. ibid. regulæ in hoc partu necessariae. ibid.

Gordonius reputat pedum eruptionem contra naturam esse. 5

Græci mulieres Obstetrices in partu adhibebant. 1

Hebraei Obstetricibus mulieribus pro partibus utebantur. ibid.

Hæmorrhagia in gravidis. 6. methodus curativa, quando a vagina procedit. ib. phænomena quæ comitantur illam uteri. ib. quid hæc minetur. ibid. methodus curativa. 7. Mariæ de Medicis debemus potiore regulam illi medendi. ib. media in hoc casu magis opportuna. ib. quando hæmorrhagia abortum minetur, potissimum est exitum infantis promoveri. 60. Obstetrices sæpe decipiuntur spe præoccupandi abortum. 61. quomodo compescatur hæmorrhagia post abortum. 62. injectio aceti in extremo casu utilis evasit. ibid.

Hæmorrhoides tumefactæ quales cautelas occasione partus exigant. 49.

Hippocrates: ejusdem opinio circa prælationem partus, in quo caput, non vero pedes exeunt. 31.

Hyror febrem lacteam præcedens a quo dependeat. 35. nullus est exhibendus potus, quantumvis ægra sitiat. 36.

Hydrocephalus: methodus in hoc casu partum obtinendi, qui sanè impossibilis evaderet. 53. & seq.

Hydrops infantis partum difficilem reddit. 53. signa quæ hydropem capitis, aut abdominis prænuntiant. ib. validiora auxilia, quæ interdum occurrunt in iis casibus. ib. & seq.

Hyginus fabulosus Auctor qui ostendere conatur; Veteres obstetricibus mulieribus nunquam usos fuisse. 3.

Infans recens natus quid requirat.

36. ablui, atque detergi debet. 37.

membra ejusdem considerari debent. ibid. idoneæ evacuationes sunt tunc promovendæ. ib. cautelæ necessariae,

ut commode fasciis firmetur & idoneo cibo vescatur, antequam lac sugat. ibid. quomodo foetus ob partus laborem labefactatus refocillari debeat. ib. infans nisi a septimo mense vivere solet. 60. infans in gravitate emortuus quomodo cognoscatur. 63. qualia indicia habeantur infantis sub labore partus emortui. ib. foetus emortuus statim extrahi debet. ib. quomodo hoc obtineatur. 64.

Ilia ossa describuntur. 13.

Injectiões adstringentes pro sistenda uteri hæmorrhagia. 62. in extremo casu ex aceto utiliter conficiuntur. ib.

Initium partus dolores, conatusque manifestant. 25. distinguitur duplex modus quo tunc aquæ se offerunt. ib.

quomodo tunc temporis partus difficilis, & laboriosus distingui possit. ibid.

Innominata ossa describuntur. 13.

Involucra foetus. 17. nimis densa partui officiunt. 58. methodus in hoc casu magis opportuna. ib.

Ischion, descriptio hujus ossis. 13.

Labor maximus Partus: causæ, quæ potissimum orificium uteri aperiunt. 26. membranas aquæ secundinarum infringunt. ib. interdum tamen foetus suis membranis involutus erumpit. ibid. quare foetus tunc

galeatus dicatur. ib. labor partus non est semper ejusdem gradus. ib. hujusmodi differentiæ aliquando a foetu veniunt, frequentius tamen a matre ipsa. ib. ideoque Obstetrices sedulo attendere debent indigentias matris. 27.

Lac quomodo in puerperis a sanguine separetur. 35. ratio impediendi pravas consecutiones, quas inducunt futilia muliercularum remedia. ib.

Le-

Lectulus pro partu idoneus. 24. nunc tamen obsoletus. ibid.
Leuret (D.) Chirurgus Obstetricans *Serenissima Delphinae* plura monet circa opus Caesareum. 75. opus exaravit circa laboriosos partus maxime laudatum. 8.
Liebaux (D.) partum in quo pedes procedunt, praternaturalem putat. 5.
Lochia ab exitu infantis apparent. 26. origo hujus fluxus. 34. causae, quae a partu ipsum retardant. ib. examen linteorum pro detegenda quantitate hujus evacuationis. ib. decoctio emolliens qua tunc temporis vulva detergitur. ib. interdum adhibentur decoctiones adstringentes. ib. post quadraginta, aut quinquaginta dies puerpera purgari solet, & balneo madefieri. ibid.

M

M*amma*: causae tensionis harum partium post partum. 35. embrocationes emollientes, ut sine dolore intumescant. 36.
Maria Terefia Austriae Sponsa *Ludovici XIV.* suam Obstetricem habere consueverat. 3.
Marinellus laudat partum pedibus incedentem. 6.
Matrix ubi collocetur. 12. describitur. 15. fundus ejusdem utiliter sub graviditate crassior evadit. ib. collum ejusdem ultimis mensibus dilatatur. ib. orificium uteri praecipua sedes laboris. ib. qualia vitia hujus orificii partui officiant. ib. quales conditiones ejusdem partui faveant. ibid. positus naturalis uteri in partu utilissimus est. ib. paucae tamen mulieres hoc commodum gaudent. ib. obliquus uterus altius porrigitur. 47.
Mauriceus statuit necessitatem infantem per pedes trahendi. 6.
Mercatus praternaturalem reputat partum, in quo pedes primi exeunt. 5.
Mercurialis idem putavit. ib.
Mola difficulter expellitur. 66. triplex ejusdem species. ib. *prima* ob quatuor signa sibi propria dignoscitur.

ib. quomodo a graviditate distinguitur. ib. *ab hydropse*. ib. *a scirrbo*. ib. *a steatomate*. 67. *secunda species mola hydatidica*. 66. *tertia species*. ib. operationes pro extractione verae mola difficiles, & periculosa sunt. 67. obvia auxilia plerumque frustranea evadunt. ib. coacta expulsio extremum remedium videtur. ib.

Moschionus Auctor Graecus pedum expulsionem in partu laudat. 6. vetustissimum opus exaravit circa *Artem Obstetriciam*. 9. utilissimum esset ipsum recudi. ibid.

Motus convulsi uteri valde periculosi, & terribili sunt. 71. aliis partibus etiam communes fiunt. ibid. causae eorundem. ibid. partum impediunt. 72. venae sectionibus subiguntur. ib. partus est potissimum remedium. ibid. motus sympathici omni corpori communes; eorum exempla afferuntur. 23.

(*Mousches*) dolores leviores, qui partum praenuntiant. 23.

O

O*bliquitas* infantis uteri scissuras periculosas inducit. 15. quomodo ipsi medeatur. ib. interdum coccygem laedit. 16. obliquitas uteri quomodo oriatur in filiabus, atque feminis quae nondum pepererunt; ib. quare magis frequens in gravidis. ib. uterus modo antrosum, modo in posticam partem, modo lateraliter inclinatur. 17. quales periculosa oriuntur consecutiones. ib. signa variarum inclinationum matricis. 21. obliquitas capitis infantis in partu tollitur contrario matris positu. 39.

Obstetrici feminae recensentur in *Genesi* & *Exodo*. 1. tum in libro primo *Regum*. ib. mater *Socratis* Obstetrix erat. ib. *Plato* diu de ipsis agit. ib. *Hippocrates*, *Aristoteles*, & *Plinius* de illis mentionem faciunt; tum *Moschionus* atque *Aetius*, qui saepe *Aspasia* Obstetricem quandam recenset. 2. *Comediae Plauti*, & *Terentii* confirmant Romanos Obstetricibus mulieribus usos esse

esse. 2. Etymologia latina *obstetricis* idem confirmat. 2. Obstetrices sub Imperii occasu vigentes. ib. varia nomina adeptæ sunt apud Hispanos, Italos, Gallos, Anglos, Germanos &c. ib. Obstetrix quid præstare debeat statim ab exitu infantis. 24. quid cum abortus proximus videatur. 59. quid si phænomena intendantur. ib. monita obstetricibus mulieribus in suæ artis exercitio magis necessaria. 80. silentium maxime necessarium videtur. ib. quid prudentia ab ipsis postulet, quando feminas pertractant, quæ abortum promoveri subdole tentarunt. 61. Chirurghi obstetricantes olim medici erant, nunc ad Chirurgos pertinent; tantum vocabantur in casibus difficilioribus, ideoque nisi ab anno 1663. communiter in partibus adhibentur. 3.

Obversio infantis in utero partum indicat. 22. obversio uteri sive ejusdem prolapsus. 70. causa hujus symptomatis. ib. error Obstetricum circa diagnosim hujus affectus. ib. utilis medendi ratio etiam in casibus dubiis. ib. methodus uterum prolapsum reducendi. 71.

Oedema pudendorum ante partum utile esse solet. 23.

Opus Cæsareum quando matrem filiumque a morte tollat. 20. proponitur in ruptura matricis. 73. Sed plerunque frustraneum est, in hoc casu. ib. quid sit hujusmodi opus. 74. quando adhibeatur. ib. multiplex ratio ventrem secandi emortuæ matris, adhuc vigente foetu. 75. cautela necessaria, matre adhuc vivente. ib. opinionum circa hoc varietas. ibid. instrumenta, & locus magis idoneus. ib. quid post incisionem contingat. ib. quid post ipsam requiratur. ib. vulneris pertractatio post extractionem infantis. 76. observationes circa hujusmodi operationes. ib. pravæ earum operationum consecutiones. 78. plerique tamen opus Cæsareum commendant.

ib. certissima observatio ejusdem felicitis eventus. ib. interdum citra necessitatem hac operatione usi sunt 79. *Dominus Levret* prudenter de hoc opere locutus est. ib. quando tamen absolute conveniat, ostenditur. ib. *Orificium uteri* est anfractus, per quem infans transit. 20. qualis esse debet dispositio orificii, ut partus promoveatur. 21. status vitiatus orificii. ib. reddit partum laboriosum. ib. irritatio hujus orificii potissima est ex causis partus. 55. quomodo hæc actio peragatur. ibid. cautelæ adversus vehementes uteri conatus necessariae. ibid.

Ossa quæ pelvim constituunt. 12. necessitas ipsa agnoscendi. ib. descriptio horum ossium. ib. & seq. ossa innominata in partu non nihil se junguntur. 14.

P

Parallelum, sive *comparatio* partus in quo caput præcedit cum eo, in quo pedes primum profiliunt. 31. *Primus* casus multum utilitatis habet. 27. *Secundus* minus frequens, sed valde commendatus. 32.

Paræus, (*Ambrosius*) laudat in partu pedum præcedentiam. 6. tractatus de Generatione ejusdem auctoris. 10. Judicium hujus operis. ib.

Parturientes recenter foetu exoneratæ qua ratione ab Obstetricibus, primo præsertim a partu die pertractari debeant. 33. quid ipsæ postulent subsequenter diebus. ibid. regimen primis diebus puerperis magis idoneum. 36. quid postulent occasione abortus. 39.

Partus maximus labor est ad orificium uteri. 15. quando hoc orificium majorem laborem faciat. ib. quales condiciones hujus orificii partum foveant. ib. quid partum promoveat. 24. primis supervenientibus cruciatibus urinam, & alvum ciere oportet. ib. *Partus naturalis*. *Prima* ejusdem *species*, ubi infans caput offert. 25. multiplex periodus, quæ distinguere debet in singula partus specie.

cie. ib. initio, & progressu laboris status orificii, conditio aquarum, & positus infantis observari debent. 27. quid in hac periodo Obstetricis sit. ib. circa finem partus, quando infans in transitu videtur, quid Obstetrix agere debeat, ostenditur. ib. & seq. necessaria inquisitio post exitum infantis, circa existentiam alterius foetus, aut molæ in utero superstitis. 28. *Secunda species* partus naturalis, ubi infans pedes offert. ib. causæ hujus positus. ib. quomodo hæc infantis positio cognosci possit, ut Obstetrix in casu recte se gerat. 29. nullum est certum indicium ante rupturam membranarum. ib. incommoda, quæ cunctatio hujus judicii importat. ib. auxilia quæ afferre potest Obstetrix. ib. qua ratione ipsa possit in variis circumstantiis pedes carpere. ib. quomodo partus perficiatur pedibus semel carptis. 30. cautelæ, quæ brachia respiciunt. ib. comparatio partus, in quo caput, cum eo, in quo pedes procedunt. 31. hic ab Hippocrate, & Galeno præternaturalis consideratur. ib. maxime vero a Plinio. ib. contraria opinio veterum Medicorum. ib. partus in quo pedes præcedunt, minus laboriosus, quam si caput antecederet. 32. ad hunc positum sunt reducendi infantes, qui alias se offerunt. 33. *Partus præternaturalis* duplicis est species. 38. *Primus casus*, quando infans caput offert, ita tamen ut exitui officiat. ib. hæc obstacula insurgunt. 1. quando caput non sequitur directionem vaginæ. 2. quando cum alia quadam corporis parte prorumpit. 3. quando facies in exitu sursum obvertitur. ibid. incommoda prioris casus. ibid. methodus medendi, quando recto utero obliquitas infantis obstaculum facit. 39. *Secundus casus*, partus contra naturam est, quando infans cum capite alterutram, vel utramque manum offert. ibid. in quibus circumstantiis hujusmodi partus perfici pos-

sit. ibid. quomodo ipsi medeatür, si laboriosus nimis appareat. ibid. quando in hoc casu reliqua auxilia frustranea evadant, unicum erit pedes carpere. 40. *Tertius casus*, quando infans erumpit facie pubim versus obversa. ibid. quamvis partum hoc non impediat, qualia incommoda tamen afferat. ib. cautelæ tunc necessariae. ibid. *De partu contra naturam*, ubi infans pedes offert. ibid. *Primus casus* ubi infans pedes oblique orificio uteri præbet. ibid. *Secundus casus*, ubi infans unicum pedem, vel unum pedem cum genu præsentat. 41. *Tertius casus*, ubi infante pedes offerendo, digiti sursum poriguntur, quod indicat faciem in eandem plagam vergere. 42. est pervolvendus necessario foetus. ibid. quod facile obtinetur in vivis infantibus. ibid. *De partu præternaturali*, ubi infans manus profert. ibid. tunc oportet foetum pedibus carpere. ibid. ubi infans cubitos offert. 43. ubi infans humeros præsentat. ib. statim huic incommodo mederi oportet, ac aquæ disruptæ fuerint. ibid. ubi infans genua præbet. 43. methodus medendi, quando infans unicum genus præbet. 44. quando nates offert. ibid. quomodo tunc pedes accipiantur, nisi foetus valde productus sit. ibid. casus ubi infans dorsum offert. 45. juvat statim hunc casum cognoscere. ibid. methodus revolvendi infantem. ib. casus, ubi infans ventrem in exitu præfert. ibid. hic positus omnium periculosissimus est, quomodo cognoscatur. ibid. quomodo foetus tunc revolvatur. 46. animadversiones necessariae in partibus contra naturam. ib. *Partus laboriosus*, & difficilis. 47. ex parte matris. 1. ob obliquitatem uteri. ibid. uterus magis in posticam partem, quam in anticam, & latera inclinat. ib. positus magis periculosus est, quando uterus anterieus flectitur. ibid. quo-

quomodo obliquitas uteri tolli possit. ibid. secus infans revolvitur debet. 48. obliquitas infantis cum illa uteri jungi potest, in quo casu magis necessaria videtur revolutio infantis. ibid. 2. ob inertiam matricis. ibid. quæ recognoscitur a debilitate conatum. ibid. praxis in his casibus quid doceat. ibid. 3. ob vitium orificii matricis. ib. qualia sint hujusmodi vitia, describuntur. 49. quomodo ipsis medeatur. ibid. 4. ob vitia vaginæ. ibid. opus necessarium in nimia densitate *Hymenis*. ib. difficultas partus ob angustiam vaginæ. ib. 5. ob vitia pelvis. 50. a mala conformatione ossium innominatorum. ib. & seq. 6. ob vitia coccygis. 52. quid agere debeat Obstetrix in his casibus. ib. *Partus laboriosi, & difficiles ex parte infantis*. ibid. 1. quando caput magnum nimis est. ibid. idem est ac si pelvis nimis angusta esset. ibid. in hoc casu tamen juvat, quod infans caput potius, quam aliam partem proferat. ibid. quid requiratur ab Obstetrice, si in his circumstantiis infans pedes præferat. 2. quando hydropicus foetus est. ibid. Signa quæ hydropem capitis ab illa ventris distinguit. ibid. nisi vulgari ratione obtineatur partus, sunt validiora auxilia adhibenda. ibid. opus in hydrocephalo necessarium. ibid. & seq. aut in hydrope abdominis magis idoneum. 54. 3. quando infans monstruosus est. ib. regulæ in his casibus necessariae. ib. 4. Quando duo infantes simul erumpentes laborem faciunt. 55. qualis oriatur ex ipsis difficultas. ibid. *Partus laboriosi, & difficiles ex capite secundinarum*. ibid. 1. quando placenta prima se offert. 56. pravi effectus hujus positus. ibid. necessitas accelerandi partum. ibid. 2. quando placenta post partum in utero superest. ibid. cautela tunc necessaria, ne uterus obvertatur. ib. & seq. opus magis necessarium in

his circumstantiis, 3. quando funiculus umbilicalis ante foetum erumpit. ib. 4. quando secundinæ difficultatem pariunt. 58. quomodo rescindantur, si densæ nimis videantur. ib. *Partus laboriosi, & difficiles accidentalibus de causis*. ib. 1. ob abortum. ib. partus acceleratus in sanguinis jactura. 61. cautela necessaria. ib. 2. ob mortuum in utero infantem. 62. 3. ob molarum. 66. quomodo distrahatur. 67. partus clandestini quid ab Obstetricibus postulent. 80. *Paulus Aegineta* laudat partum, ubi pedes procedunt. 6. *Pè (Lazarus)* contra, hujusmodi partum contemnit. 5. *Pedes* antecedere non contemnit tamen *Celsus*; falsa contemptio hujus partus *Arti Obstetriciæ* valde nocuit. ib. partus, ubi pedes antecedunt, naturalis est. 28. necessitas cognoscendi utrumque pedem, nempe si ad unicum, vel duplicem infantem pertineat. 29. Signa, quæ hoc manifestant. ib. si unicus pes profiliat, quomodo alter capiatur. ib. *Perdulcis* non laudat partum, ubi pedes antecedunt. 5. *Periodus* multiplex partus. 25. præludium. ib. initium. ib. maximus labor. 26. & finis partus. ib. *Pelvis*, complectitur uterum. 12. ossa, quæ hanc cavitationem faciunt. ib. comparatio pelvis muliebris cum virili. 13. pelvis duas habet angustias in statu præternaturali. 14. observationes ostendunt ossa nonnihil disjungi. ib. vitia conformationis nocent partui. 20. quando hæc vitia postulent opus Cæsareum. ib. quomodo ipsa cognoscantur. ib. conformationes vitiosæ pelvis plures esse possunt. 50. & seq. cognosci debent, ut prognosis instituat futurum partum. 51. angustia superior pelvis maxime periculosa est. ib. methodus medendi in his casibus. ib. ossium separatio aliquod auxilium præbet, sed incertum. ib. *Petra vesicæ* partum lædit. 49.

Pla-

- Placenta* describitur. 17.
Plinius contranaturalem putat partum, in quo pedes incedunt. 31. quid ipse afferat de opere Cæsareo. 76.
Potus puerperis magis idoneus, ut lac a mammis amoveatur. 36.
Præjudicia vulgi difficulter destruuntur. 6.
Præludium partus. 25. Obstetrix quales observationes tunc instituere debeat. ib. circa uteri orificiū, dolores &c. ib.
Priscianus (*Theodosius*) Medicus Sæculi VIII. qui circa partus scripsit. 2.
Prisana adstringens in uteri cruento fluxu post abortum. 62.
Pubis describitur. R 13.
R *Espiratio* quare lædatur febris lactea. 35.
Rhedion (*Eucharis*) tractatum exaravit de partibus. 9. perperam contemnit partum præternaturalem. 5.
Riverius hunc partum pariter damnat. 6.
Romani Obstetricibus mulieribus utebantur. 2.
Roussel egit de opere Cæsareo. 77. analysis hujus operationis. ib.
Ruess (*Jacobus*) Chirurgus Tigurinus de partibus tractatum habet: judicium hujus operis. 10. perperam indicavit partum præternaturalem illum, in quo pedes antecedunt. 5.
Ruptura uteri qua de causa contingat 72. signa. 73. ratio medendi. ib. ruptura fræni vulvæ qua de causa eveniat. ib. juvenes mulieres huic incommodo sunt magis obnoxia. ib. curatio, & cautelæ necessariae. 74.

S

S *Aburra*, quæ in lochiis ab utero separantur. 34.
Sacrum os. 12.
Santa Sophia (a) præternaturalem putat partum, ubi pedes præcedunt. 5.
Secundina, quid sint. 17. constantem positum in utero servant. 18. non semper tamen. ib. quomodo extrahantur. 28. quid requiratur, si primo se offerant. 55. quid hoc phænomenum periculi importet. 56. necessitas accelerandi partum. ib. secundinae interdum adhærent post partum. ib. quomodo extrahantur si-
ne obversione matricis. ib.
Secretum Obstetricibus valde commendatur. 80.
Sejunctio ossium, quomodo perficiatur in partu. 14. quomodo iterum uniantur. ib.
Serapio laudat partum, in quo pedes antecedunt. 6.
Scirrbus orificii matricis partui officit, quomodo ipsi medeatur. 49.
Scissura orificii uteri oriuntur ab obliquitate erumpentis foetus. 19. quomodo præoccupentur. 15.
Sopor apoplecticus sequitur motus convulsivos uteri. 71.
Suctio lactis ex mammis puerperarum juvat in febris lactea. 35. falsæ rationes, quæ hoc præscribunt. ib. infans post 24. horas sugere debet. 37.

T

T *Ractus* partium in partu necessarius. 19. quomodo ex eo a tertio Mense graviditas cognoscatur. 21. ratio partes observandi in filiabus, quæ Obstetrices decipere tentant. ib. methodus, qua partium examen instituitur. ib. & seq.
Transitus: quid intelligi debet, quando infans in transitu est. ib.
Trotula Obstetrix Salernitana, quæ sæculo XIII. scripsit de partibus. 9.

V

V *Agina*, quibus vitiis sit obnoxia. 19. quomodo ipsis medeatur. ib.
Valesius (*Tarentinus*) laudat exitum infantis per pedes. 6.
Valliere (*Ducissa*) prima apud Gallos anno 1663. Chirurgus in suis partibus usa est. 3.
Varandæus perperam ait præternaturalem esse partum, in quo pedes præcedunt. 5.
Vapores emollientes, quando partum foveant. 24. 49.
Venæ sectio quando conveniat initio partus. 24. quando in abortu. 62. quando in motibus convulsivis uteri. 72.
Venter formam mutat prope partum. 23.
Uncus quomodo adhiberi soleat pro infante mortuo ab utero extrahendo. 64. ipsi nunc substituuntur forcipes. ib.

TRACTATUS
DE
MORBIS MULIERUM
PARS ALTERA,

Quæ solidam Theoriam, praxi certiori, & experiētiis
comprobatam complectitur.

ACCEDUNT
DISSERTATIONES DUE;

*Altera tuetur systema appendicum & vermicularium uteri, adversus
dubitaciones nonnullas Celeber. VAN-SVVIETTENII.*

*Altera perfringit criticas quasdam Philologicas animadversiones ad hoc opus
attinentes, quæ in Diario Literario ann. 1762. repertæ sunt.*

AUCTORE
JOANNE ASTRUC

PROF. REG. MEDIC. ET REGIS A CONSIL. MED.

Gallico sermone nuperrime conscripta, nunc primum Latino
versa, omnique diligentia excusa.

Publ. Hieronymi *George M. G. Calarion*

VENETIIS,

Typis, & impensis NICOLAI PEZZANA.

CID ID CCLXVII.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Uterus sexcentarum ærumnarum in mulieribus
causa.

Democr. ad Hippocr. *de natura humana.*

MONITUM.

UT promissis satisfaciā, hosce de Morbis Mulierum postremos libros exarare, atque edere fatēgi. In eorum primo, sive tertio totius Operis, plures quæstiones, *Studiose Lector*, reperiēs difficiles admodum, & obscuras. Quid mirum proinde? Agitur de Generatione, arcanum profecto Naturæ opus.

Nisi 100. abhinc annis Anatomici, atque Medici hanc provinciam novis inventis illustrarunt: *Multum egerunt, sed non peregerunt.*

Seneca, ex quo hoc affatum decerpſi, postquam in similibus dubiis circumstantiis, sed circa diversam materiam ita locutus est, sic deinceps prosequitur (a). *Multum adhuc restat operis, multumque restabit, nec ulli nato, post mille secula, præcludetur occasio aliquid adhuc adjiciendi.*

Quamvis ipse diutinum profecto temporis spatium sumperit ob sibi propositum perficiendum Opus; affirmarem tamen audacter, generationis respectu longius adhuc procedendum esse; quinimo mihi suasum habeo, difficultatum, quæ circa hanc rem passim occurrunt, solutionem nunquam futuram esse, nam ad summa Auctoris Maximi consilia spectant, quæ penetrare nunquam valebimus.

Hac veritate perfusus, minime verear, cum occasio se obtulerit, propriam fateri inscitiam. In hoc equidem gaudeam, non ut Neotericorum quosdam altiores spiritus perfringam, qui a facto impenetrabilia *Facientis* divinare audent; sed ut ipsos potius evincam, in Natura mysteria dari incomprehensibilia, quæ mirari tantum, suumque Au-

a. 2.

æto.

(a) Epistolar. Lib. I. Epist. LXIV.

Etorem colere, neque ultra proficisci sani Philosophi est.

In his duobus postremis libris eandem prorsus methodum, ac in præcedentibus sum prosecutus, & cum de aliquo morbo erat agendum, in distinctis articulis, ejusdem naturam, causas, symptomata, diagnosin, prognosin, atque curationem, figillatim explanare sategi, quæ potior videtur docendi ratio.

Quoad quæstiones Physiologicas attinet, quas in hoc tertio libro enunciare necessum fuit, occasione *gestationis, & morborum, qui ipsam respiciunt*, quo fieri potuit, illas in plures alias distinxî, quas seorsim explicavi, ut facilius integra propositionis solutio deduceretur. Putavi hac ratione brevitati una, & claritati consulere posse, quod curari oportebat, multumque gauderem, si id consecutus essem.

Ad calcem hujus Operis duæ dissertationes extant; altera dubitationes quasdam elidit Celeberrimi Van-Svviettenii circa distributionem vasorum, quam jam proposui, ac jamdiu Tolosæ, Monspeffulii, & Lutetiæ jugiter docui.

Celeritas, atque humanitas hujus Medici id a me postulabat. Nihil reticui, ut ipsi suaderem, venas uteri, quas nuper illustravi, a pluribus Anatomicis perspectas fuisse, & quod ipsi cognoverint, multum ponderis augere observationibus meis, quæ non parum ulterius proficiuntur.

In altera dissertatione nonnullis criticis animadversionibus respondeo, quæ reperiuntur in Diario Literario; sed ipsæ versantur circa quæstiones Philologicas, a Medicina procul diversas, ac tanta humanitate propositas, ut pro laude habere possem. Sed cum ratio me cogat, amo potius meam tueri sententiam, quam cuilibet cedere palmam.

INDEX CAPITUM.

LIBER TERTIUS,

De Gestatione, & Morbis, qui illam respiciunt.

CAPUT PRIMUM.

De partibus in mulieribus generationi
inservientibus, Pag. 1

- §. I. De utero, ejusdemque partibus. ib.
II. De testibus mulierum, sive ovariiis,
ac de tubis Fallopiianis, 5

CAPUT II.

De involucribus fœtus, sive secundinis, 8

- §. I. De membranis Chorion, & Am-
nios, 9
II. De placenta, ib.
III. De funiculo umbilicali, & aquis
in secundinis contentis. 11

CAPUT III.

De conceptione. 13

- §. I. Opinio Veterum circa generationem.
ibid.
II. Nova inventa circa hanc mate-
riam, quæ occasionem præbent tri-
plici opinioni circa generationem,
14
III. Tertia opinio, quæ verior videtur,
17
IV. Signa conceptionis, 9

CAPUT IV.

Explanantur difficultates circa con-
ceptionem. 20

CAPUT V.

De falsis conceptionibus, 26

- §. I. De conceptione, sive fecundatione
inter ovaria, 27
II. De conceptione sive graviditate tu-

barum, 30
III. De graviditatibus abdominalibus,
31

CAPUT VI.

De sterilitate, 34

- §. I. Descriptio, ib.
II. Causæ sterilitatis, ib.
Causæ sterilitatis absoluta, ib.
Causæ sterilitatis relativa, 38
Symptomata, 39
Diagnosis, ib.
Prognosis, 40
Curatio, ib.
De methodo curativa in utero ni-
mis ferventi, 41
De methodo curativa in utero fri-
gido & nimis laxo, ib.

CAPUT VII.

De graviditate, 44

- §. I. De adhesionibus in utero fœtus, ejus-
demque positu, ib.
II. De nutritione fœtus, 46
III. De vario incremento fœtus in ute-
ro, & mutationibus, quæ ipsi
sub incremento contingunt, 48
IV. De signis graviditatis, 51

CAPUT VIII.

Historia progressuum successive factorum
circa notionem formationis, & incre-
menti humani fœtus, 53

- §. I. Quid veteres Medici cognoverint
circa formationem fœtus, ib.
II. Quid Medici Recentiores detexe-
rint, 54
III. Qualia indicia deduci possint ex
ob-

INDEX CAPITUM.

observationibus supra ova incubata institutis ,

57

CAPUT IX.

Perquisitio quarundam opinionum circa nutritionem fœtus ,

59

- Propositio I. ib.
Propositio II. ib.
Propositio III. 60
Propositio IV. 63
Propositio V. 64

CAPUT X.

De regimine, quod tempore gestationis mulieres prosequi debent. De incommodis gestationis propriis. De cautelis necessariis in pertractatione morborum, qui gravidis mulieribus superveniunt ,

65

- §. I. De regimine tempore gestationis necessario , ib.
II. De incommodis gestationis propriis, & ipsis medendi rationibus , 67
Descriptio , ib.
Causæ , 68
Symptomata, Diagnosıs, & Prognosis , 70
Curatio , 71
III. Cautelæ necessariae in morbis accidentalibus gravidarum , 12

CAPUT XI.

De naturali fine gestationis, sive de partu naturali ,

76

- §. I. Rationes, & leges, quæ determinare debent tempus naturalis partus , ib.
II. Quid credendum sit de observationibus, quibus nonnulli utuntur ad explicandos serotinos partus , 79

CAPUT XII.

De Abortu ,

83

- §. I. Descriptio .

ib.

- II. Causæ , ib.
Causæ ex parte matris , ib.
Causæ ex parte fœtus , 86
Causæ ex parte placentæ , ib.
Causæ externæ, quæ abortum inducunt , ib.
Methodi, quas nonnullæ impie mulieres adhibent ad abortum præpostere promovendum , ib.
III. Symptomata , 87
IV. Diagnosıs , 88
V. Prognosis , ib.
VI. Curatio , 89

CAPUT XIII.

De partu naturali , 93

- §. I. Causæ, quæ partum determinant, tempore idoneo a natura sancito , 94
II. Causæ, quæ tunc partum promovenent , 97
III. Quid agere debeant mulieres in partu , 100

CAPUT XIV.

De lochiis , 101

- §. I. De lochiis moderatis , 102
II. De lochiis immoderatis , 103
I. Descriptio , ib.
II. Causæ , ib.
III. Symptomata , 104
IV. Diagnosıs , ib.
V. Prognosis , ib.
VI. Curatio , 105
III. De lochiis suppressis , 106
I. Descriptio , ib.
II. Causæ , 107
III. Symptomata , ib.
IV. Diagnosıs , 108
V. Prognosis , ib.
VI. Curatio , 109

CAPUT XV.

De feбри lactea , 110

- §. I. Descriptio , ib.
II. Causæ , ib.
III. 111

III. Symptomata,	114
IV. Diagnofis, & Prognofis,	115
V. Curatio,	116

CAPUT XVI.

De lacte alio devoluto, & retardato,	118

§. I. Descriptio,	ib.
II. Causæ,	ib.
III. Symptomata,	119
IV. Diagnofis, & Prognofis,	120
V. Curatio,	121

CAPUT XVII.

De mola,	122

§. I. Descriptio,	ib.
II. Causæ molæ primæ speciei,	123
III. Causæ molæ secundæ speciei,	125
IV. Causæ molæ tertie speciei,	ib.
V. Symptomata,	ib.
VI. Diagnofis,	126
VII. Prognofis,	127
VIII. Curatio,	128

LIBER QUARTUS.

De morbis mammarum, & de lactis defectibus,	129

CAPUT I.

De structura, & uſibus mamma- rum.	

§. I. De structura mammarum.	ib.
II. De uſibus mammarum.	132

CAPUT II.

De intumefcentia dolorosa mammarum in nutricibus quæ Coloſtratio dicitur,	136

CAPUT III.

De inflammatione mammarum,	141

CAPUT IV.

De abſceſſu, ſive apoſtemate mamma- rum.	145

CAPUT V.

De ulcere mammarum,	150

CAPUT VI.

De glandulis ſcirrhoſis mammarum,	153

CAPUT VII.

De cancro mammarum,	159

§. I. De cancro mammarum magis ob- vio,	160
II. De cancro mammarum minus ob- vio,	164

CAPUT VIII.

De morbis papillarum,	166

CAPUT IX.

De defectu lactis in nutricibus,	169

CAPUT X.

De pravis in nutricibus lactis qualita- tibus.	

Differtationes due, quæ integrum opus colluſtrant.	

I. DISSERTATIO.

Auctor tuetur Systema appendicum, & vermicularium uteri adverſus dubita- tiones nonnullas celeberrimi Van-Suvi- ettenii.	

II. DISSERTATIO.

Perfringit ipſe criticas quafdam Philolo- gicas animadverſiones, ad hoc opus attinentes, quæ in Diario Literario an- no 1762. repertæ ſunt.	

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la fede di Revisione, ed Approvazione del P.^{re} Fr. Filippo Rosa Lanzi Inquisitor General del Santo Ufficio di Venezia, nel Libro intirolato *Traſſatus de Morbis Mulierum Pars altera, in qua ſolida Theoria praxi certiori, & experientiis comprobata, &c. Accedunt Diſſertationes due &c. Auctore Joanne Aſtruc, M.D.* non v'eſſer coſ'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Segretario noſtro, niente contro Principi, e buoni coſtumi, concediamo Licenza a Niccolò Pezzana, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 15. Novembre 1766.

Œ *Sebastian Zuſtinian Rif.*

Œ *Andrea Tron Cav. Rif.*

Œ *Girolamo Grimani Rif.*

Registrato in Libro a Carte 296. al Num. 1945.

Davidde Marchesini Segr.

20. Novembre 1766.

Registrato al Magiſtrato Eccell. degli Eſecut. contro la Beſtemmia.

Eranceſco Gadaldini Segr.

TRA-

TRACTATUS

MORBIS MULIERUM. LIBER TERTIUS

De gestatione, & morbis, qui ipsam respiciunt.

CAPUT PRIMUM.

De partibus in mulieribus generationi inservientibus.

Descripsimus jam superius, initio hujus operis, uterum, ejusdemque tum sanguifera vasa per ipsum distributa, cum lactea sive *vermicularia* a nobis sub gestatione perspecta: ea sufficiebant ad morborum explanationem, de quibus usque adhuc erat sermo; At in hoc postremo libro, ubi de gestatione, ex morbis, qui ipsam consequuntur, differere oportet, partium generationi in mulieribus inservientium subtiliorem indaginem prosequi necessarium videtur; videlicet uterum, ovaria, tubasque scrutari, quæ simul opus generationis absolvunt. Qua fieri potero; brevitate utar, nihil tamen magis necessarium prætermittam.

§. I.

De utero, ejusdemque partibus.

I. **U**terus vesica, & recto intestino interjacens in pelvi locatur inter ossa innominata, & sacrum, ubi in statu naturali omnis contrahitur; sed sub gestatione tumefactus supra margines pelvis elevatur. Haud facile est definire formam, volumen, ac capacitatem ejusdem, qui plures mutationes patitur, tum relate ad mulierum ætatem, cum ad varias circumstantias quibus ipsæ fiunt obnoxia: in filiabus enim nondum catameniis donatis exiguus ille est, durus, figura pene triangulari præditus, atque parum ex antica in posticam partem complanatus, deinceps ejusdem cavitas exigua ita fit, ut vix minimam fabam capiat. Dum menses vero erumpere incipiunt, ac præsertim

Astruc de Morbis Mulierum.

A

cum

cum jam periodico fluxu confirmari videntur, uterus aliquantum ingrandescit, rotundus magis, mollisque evadit, ut ejusdem cavitas amygdalum complecti valeat. In mulieribus denique nuptis, quamvis nunquam conceperint, volumina, mollities, rotunditas, atque capacitas uteri a matrimonii usu magno-pere increfcunt: sed hæc omnia majus augmentum fufcipiunt, cum ipse pluries pepererint. Tandem cum ætatis confiftentis ergo in iis catamenia deficiant, uterus compingitur, occluditur, atque indurefcit in diem, prout fenefcunt. Maximum tamen uteri incrementum in poftremo geftationis mense obfervatur; tunc enim rotundus, pulposus, latusque magis uterus fit, atque fœtum complectitur, qui 12. 14. aut 15. libras æquat, cui addi oportet fecundinarum complexus, qui cum contentis aquis tantundem plerunque pendit.

Diftinguitur in utero pars *superior*, quæ latior eft, & fundus appellatur; partes vero *laterales* tum dextrorfum, & finiftrorfum, cum antè, atque pofterius; tandem pars *inferior*, quæ collum audit, & arctior eft, ut quodammodo uterus pyri figuram referat. Collum uteri parum in vaginam defcendit, ibi roftrum catelli repræfentat in apice tranfverfa rima pertufum, quæ eft orificium uteri, & tranfitum in partu finit infanti.

Nemo dubitaverit hoc orificium non modo in ftatu naturali, fed sub geftatione potiffimum a musculo quodam constrictorio five fphinctere ex pluribus circularibus fibris conflato arctè firmari, contra vero apparet, & orificium referari, & musculum relaxari conceptionis, & partus occasione ob tonicam radiatarum fibrarum contractionem, quæ illum circumcingunt. Similis apparatus in quamplurimis aliis partibus obfervatur, quæ functionibus minoris momenti inferviunt: funt musculi pro aperitione; & dilatatione pharyngis in deglutitione; funt in dejectione pro podicis relaxatione; funt denique in oculis ad visionis perfpicuitatem pro pupillæ extensione. Supremus Auctor tantopere in humani corporis fabrica noftris commodis ftudens, reliquerit fortaffe folo infantis impulſui uteri aperitionem, vel conceptionem incertam, & accidentalem reddiderit, niſi certis mechanicis legibus matricis orificium ad ſpermaticum liquorem recipiendum idoneo tempore aperiretur; quamvis ea, quæ adhuc allata funt, veritati admodum conſona videantur, non inficior tamen conjecturis tantum fulciri, donec obſervatio ipſa certiora reddat.

In filiabus igitur hoc orificium valde exiguum apparet, in puberibus ingrandeſcit, maxime vero in nuptis; extra geftationem plerumque occluditur; ac in iis quæ utero graves funt, lymphæ mucilaginofa plerumque obducitur, quæ ibi per glandulas prope collum uteri poſitas ſecernitur, atque congeritur.

In plerisque mulieribus limbus hujus orificii ſpiſſus, æqualis, pulpoſus, mollisque apparet, ut facile ſub partu dilatari queat: in aliis vero inæqualis, durus & pene ſcirrhoſus; quare ad neceſſariam in partu orificii extensionem minus idoneus. In aliis tandem tenuis, complanatuſque eſt, ut prompte, & facile extendatur, ſed ſuſpicari licebit, quod ſub dilatatione aliquam ſciſſuram patiatur, quæ valde uterum læderet.

Communiter receptum eſt, quod prout uterus in geſtatione extenditur, parietes omnes eadem pariter ratione undique dilatentur. Hoc fortaffe conveniret illius uteri portionis reſpectu, cum qua placenta coit, ubi ita ſpiſſatur uterus, ut venæ ibi reptantes decuplo grandiores fiant illis, quæ in ſtatu naturali perſiſtunt; ſed reliqui parietes vulgarem ſpiſſitudinem ſervant, quod tamen non officit augmento voluminis, quod ſub fœtus extensione uterus

acqui-

acquirat: nam in mulieribus a partu discessis uterus usque duplicem libram æquabat, cum in statu naturali nisi duas, tresve uncias pendat.

Uterus propinquis partibus adhæret; cum vagina per ejusdem collum cohæret; cum recto, & vesica per expansionem peritonæi, lumborum vertebri, & ossibus ileis per ligamentum latum conjungitur; tandem cum in quinibus ligamentum rotundum ipsi adhæSIONem præbet. Uterus dein utroque latere circa fundum dextrorsum nempe, & sinistrorsum ab extremis tubarum Fallopii perfoditur, quæ in ejusdem cavitate aperiuntur ob usus infra explicandos. Anatomici credunt tubarum orificia radiatis fibris instrui, quæ dilatationem promoveant, præsertim cum & constrictionem, & extensionem tubarum ipsi observaverint.

II. Reperiuntur in utero æque ac in aliis corporis partibus nervi, arteriæ, venæ & vasa lymphatica. Nervi ab intercostalibus, aut ab illis spinalis medullæ procedunt, qui exeunt per foramina vertebrarum lumborum, aut per os sacrum. Arteriæ derivant ab arteriis spermaticis, hypogastricis, aut hæmorrhoidalibus internis pro diversis uteri partibus, per quas distribuuntur superiores, mediæ, aut inferiores nuncupatæ. Venæ, quæ singulis partibus ex utero sanguinem reducant in venas spermaticas, hypogastricas, & hæmorrhoidales, internas simul confluunt. Vasa lymphatica denique postquam lympham deposuerint, ipsam refluent in glandulas ad bifurcationem aortæ descendentes locatas; ex his in glandulas mesentericas lymphæ transducitur; tandem in pequetianam cisternam colligitur, juxta lymphæ vulgarem circulationem.

Vasa hujusmodi per uteri substantiam distribuuntur, sed uterus triplici membrana conflatur: *exterior*, sive tendinea, quæ est processus peritonæi fundum & latera cooperiens; *media*, sive carnea a carnosa pariter membrana intestinorum, & ventriculi haud absimilis, & ex innumeris fibris carneis conflata, valde conspicui in utero gravidarum. Harum fibrarum aliæ longitudinales sunt, & a fundo orificium versus producantur, aliæ dupliciter obliquæ fiunt, nempe a dextra ad sinistram partem, & a sinistra ad dextram pergunt: sed pleræque circulares sunt, præsertim circa fundum, quas *Ruyfchius* pro *musculo orbiculari* uteri sumpsit; *interior* tandem, intus uterum circumcingens, quæ exilis ita apparet, ut *D. Mery* (a) ipsam haud conspiceret. Hæc membrana facile extendi potest, & innumeris exiguis foraminibus in statu naturali perfoditur, quæ tamen conspicua sunt sub fine gestationis, ac totidem vaginulas constituunt ad vasa sanguinea, & lactea recipienda, quæ infra ostensuri erimus. Hæc membrana lævigata admodum est; & cum reliquo utero cohærens, sed collum versus complicatur, ubi plures rimas efformat, quæ expansioni favent in partu necessariæ. Inter hujusmodi rimas plerumque exiguæ vesiculæ sphæricæ reperiuntur, lymphæ viscida repletæ, quas *Martinus Naboth* Medicus Lipsiensis pro veris oculis foetus generationi dicatis habere voluit.

Arteriæ uterinæ post varias divisiones frequenter repetitas, atque plures implicationes, desinunt tandem in innumeras capillares arteriolas, quæ cum totidem venulis similibus coeunt, ubi sanguinem deponunt; hæ parvulæ venæ majoribus plicis donantur, quam ipsæ arteriolæ, & post plures nexus tandem in alterutram venarum confluunt, quas sanguinem ab utero reducere animadvertimus.

A 2. Præ-

(a) *Histor. Acad. Scient. an. 1706. p. 22.*

Præter hujusmodi anastomoses directas arteriarum cum venis, laterales innumeræ in utero anastomoses observantur sejunctim inter ultimas ramificationes arteriarum cum venis, quod duplex distinctum reticulum gignit, modo arteriosum, modo venosum, valde conspicuum in utero gravi inter carneam, & internam membranam locatum, sed potissimum ubi placenta adhærebat.

In plerisque nodis hujus venosi reticuli, videlicet ubi duæ, vel plures venulæ simul confluunt, surgunt exigui tubuli, sive *appendices* venarum ex parte interioris uteri membranæ, quem ipsæ perfodiunt, sed in naturali statu occlusæ sunt, ac proinde *venæ cæcales* etiam dicuntur; hæ tamen in quibusdam circumstantiis aperiuntur, & in uteri cavitate sanguinem effundunt, ut in menstruis, in nutritione placentæ pro foetus alimento, vel in lochiis post partum, aut in hæmorrhagiis.

Hæ appendices venosæ, sive cæcales nisi in mulieribus utero gerentibus, ac præsertim in postremo gestationis mense conspicuæ fiunt, tunc ipsæ in utero patefcunt, ubi placenta nectitur ad tres, quatuor, vel quinque interdum lineas; ob hanc productionem sibi parant ingressum in placentæ substantiam, atque ita fulciunt adhæSIONem placentæ cum ipso utero; tandem in gestationis progressu per earum extrema maternum sanguinem in placentæ cellulas ducunt, ex quibus a venis umbilicalibus foetui transducitur.

Cum in his circumstantiis appendices grandiores fiant, quamvis non undique æqualiter, possunt idcirco non modo nudis oculis distingui, verum ope specilli, quod ad originem usque ramificationum venarum ascenderit, certiores fieri poterimus de earum existentia.

Præter hoc vasorum sanguineorum genus, alterum est novæ speciei, quod inter carneam, & intimam membranam situm, nomine vasorum lacteorum ob colorem, & indolem contenti humoris cognoscitur, vel illo *vermicularium* ob multiplicem complicationem ibi observatam. Vasa hujus generis sub fine gestationis magnitudinem adæquant setarum suillarum, quæ albo lacticino humore turgent, & simul ac cum vasis sanguineis, venosis præsertim, magnopere implicantur; singulorum longitudo quatuor, vel quinque lineas plerumque non superat, ipsa simul conjuncta innumeros glommos efformant, sigillatim ex quaternis, vel quinis vasis conflatos; hæc componentia vascula in unum confluunt, ibique parum extenduntur, & internam membranam fodiunt, ut contentum humorem in uterum effundere valeant.

III. Præter nexus uteri cum partibus propinquis, de quibus adhuc locuti sumus, ipse, ut asserunt, a tribus sibi propriis ligamentis sustinetur: prius supernam partem respicit, quod *ligamentum latum* appellant, reliqua duo ad latera uteri nata inferius versus inguina descendunt, ipsaque *ligamenta teretia* dicunt.

Ligamentum latum nihil aliud est, quam processus peritonæi, quod abdominis cavitatem, ac viscera in eo contenta undique circumvestit. Hoc ligamentum enim, sive productio peritonæi, postquam exterius aliquam partem funli uteri cooperuit, utrinque extenditur usque ad ossa ilei, & vertebrae lumborum; revera tamen hoc ligamentum neutiquam uterum amplectitur, quia valde laxum est, & in uteri prolapsu simplici, vel cum uteri obver-

obversione facile distenditur. Unicus superest in ipso usus, nempe testes si-
ve ovaria in mulieribus sustinere.

Ligamenta rotunda fulcimentorum nomen quodammodo magis merentur: na-
scuntur ambo ex utroque matricis latere circiter ad libellam ovariorum, & de-
scendunt versus inguina; transeunt annulos muscutorum abdominis, & in ingui-
nibus utrinque inseruntur, ipsis tribuunt facultatem firmandi uterum, ne ad
alterutram partem declinet, quod revera valeret, quando uterus vacuus esset,
quia tunc prope fundum ejusdem adhærent: sed tunc hujusmodi usus inu-
tilis est, quia uterus in pelvi firmatus in neutram partem versari haud posset.
Id potius utile evaderet gestationis tempore, quando uterus supra margines pel-
vis elevatus egeret fulcimento, quod ipsum rectum detineret, ac proinde par-
tus facilius evaderet; attamen hujusmodi ligamenta tunc profecto hunc usum
absolvere imparia sunt, quia uterus circa fundum potissimum valde se exten-
dit, & ligamenta teretia, nisi per ejusdem collum, ipsum sustinere valent, ideo
uteri volumen sibi relictum omnino nutabit.

Crediderunt alias hæc ligamenta tendinea esse, sed intimior scrutatio inje-
ctionum præsertim auxilio detexit, ipsa ex innumeris conflari vasculis sangui-
neis arteriosis, & venosis multipliciter invicem contortis atque tunicæ spe-
cie obductis, quam putant processum exterioris membranæ matricis. Non abs-
re etiam suspicari licebit, hanc tunicam fibris muscularibus longitudinalibus
esse instructam, quæ contractionibus sejunctim, vel complexim horum liga-
mentorum faveant. Hanc hypothesim admittendo hæc ligamenta valerent ad
descensum vaginam, & vulvam versus matricis promovendum, ut in quibus-
dam circumstantiis pro conceptione fovenda uterus facilius liquorem semina-
lem reciperet; sed hoc auxilium vel raro vel nunquam fortassis necessa-
rium videtur.

§. II.

De testibus mulierum siue ovaris, ac de tubis Fallopianis.

Partes, quarum descriptionem aggredimur, ad uteri substantiam minime per-
tinent, sed ipsæ utero valde proximæ sunt, & in generationis opere tan-
tum faciunt, ut intimius eas perscrutari necessarium videatur.

I. Testes muliebres, qui nunc *ovaria* dicuntur, duo corpora sunt ovalia, pa-
rum complanata, exiliora tamen, & molliora testibus virorum, utrinque
ad latera matricis circa fundum ejusdem locantur sub ligamento lato, quod
ipsa tegit, & funiculi ope pollice, vel paulo magis oblongo eadem cum ute-
ri substantia nectit, idcirco ex uno extremo cum latere inferno alarum tu-
barum cohærent, præterquamquod cum ligamento lato testes hujusmodi per
abdomen nutant.

Distributio vasorum sanguineorum in his partibus, quæ adhuc vasorum sper-
maticorum nomen retinent, veterum opinionem confirmavit, qui hæc corpo-
ra testes revera crediderunt, præsertim cum conformatio exterior una sit
cum testibus virorum. Singulum ovarium arteriam habet, quæ a trunco aor-
tæ descendens originem trahit infra arterias emulgentes, quæque in ovarii
substantiam sanguinem defert. Hic sanguis vero resumitur ex utroque latere a
vena, quæ sinistrorsum in venam emulgentem ejusdem lateris influit, de-
strorsum vero in truncum venæ cavæ confluit infra venam emulgentem simi-
liter ac in viris. Ovaria nervos etiam præferunt qui veniunt ab interco-

stali denique vasis lymphaticis scatent, quæ in propriis glandulis lympham deponunt, ex quibus in glandulas mesenterii ipsa transducitur, & ex his in piquetiano hydrophilacio colligitur.

Tunica quæ ovaria tegit, lævigata & densa valde est, a peritonæo non absimilis, quam non abs re credunt processum ligamenti lati, quod & ipsum est productio peritonæi. Quando ovaria hac tunica denudantur, duæ substantiæ diversæ & inæquales apparent, superior, quæ duas tertias partes voluminis occupat, & flavam se offert, spongiosam, pluribus tendineis fibris contextam, inter quas *D. Littrius* (a) fibras musculares vidisse asserit in ovario quodam per abscessum tumefacto.

Intimior fabrica ovariorum alba est, & componitur ex innumeris cellulis sejunctis, sive membranosis loculamentis, in quibus totidem vesiculæ observantur repletæ lymphâ, quæ a calore instar ovi albumen indurescit; vesiculæ hujusmodi cum propriis cellulis calide coeunt, ipsæ tamen sensim sejungi solent prout intumescunt, imo facillime separantur, modo secundæ evadant. Non abs re dixero, modo *secundæ fiant*, nam semel cognita muliebrium testium fabrica, ex earum vesicularum existentia semel perspecta nemo inficiabitur, ipsas haberi pro foetuum germinibus, imo si comparentur cum avium ovulis, a quibus nisi exilitate, ex defectu testæ tantum differunt, ovorum nomen ipsis competere, ut pro certo habeatur *omne animal ab ovo* procedere; tandem usus invaluit ipsas vesiculas ovaria appellari, quas prius testes dicebant, quo nomine ovariorum nunc temporis hæ partes veniunt.

En vobis nova inventa, & quidem magni ponderis, nil mirum enim si magni nominis viri ea persecuti sint. *Harveus* enim observavit in damis, quos Rex Anglus ipsi laniandos concesserat, sub diverso gestationis tempore, in duplici ovario apparere exiguas cavitates rubicundas, quas *cicatriculas* appellabat, ex quibus ova abrafa fuisse facile patebat, jam in uterum foetu turgida prolapsa. *Graafius* reiteravit, confirmavitque easdem observationes in cuniculis quamplurimis propriæ curiositati dicatis.

Statuendum enim erit, hæc satis confirmare hujusmodi vesiculas sive ova ex ovariis decerpta, germina revera esse embryonum, qui in utero reperiuntur. Sed majoribus fulciuntur observationibus opiniones superallatæ: observarunt enim embryones intra ova in cavitatem abdominis prolapsos; eosdem animadvertenterunt sapissime in tubis detentos, ubi ad octavum usque ac nonum mensem increbuerunt; horum ovorum denique nonnulla in ipso ovario repperunt, quæ cum ex cellulis erumpere non valuissent, intumuerunt valde, & certas embryonis notas prætulērunt. Post hujusmodi observationes, de quibus fusius infra disserturi erimus, haud erit dubitandum hujusmodi vesiculas germina non esse, quod nos cogit, ut omnes circumstantias circa hanc rem intimius perscrutemur.

Ova in utroque ovario innumera sunt, ac singula sphaerica apparent, inter se ramen magnitudine differunt, quædam granum miliaceum æquant, quædam alia ciceris volumen superant, & lineam cum semisse, aut duplicem lineam diametri ostendunt. Observarunt Anatomici in ovariis filiarum hæc ova exigua valde esse, vix conspicua, in nubilibus tamen grandiora fieri, sive melius matura esse, & ad fecunditatem disposita: tandem in mulieribus, quæ jam

(a) Acta Academia ann. 1701. p. 109.

jam catameniis deficiunt, & annum quinquagesimum attingunt, ova hujusmodi constricta, stipata, & pro generatione inutilia evadere.

Hic nostrum non est perpendere, quomodo ovorum fecundatio perficiatur, sed valde probabile est, pro hoc opere certam quandam magnitudinem, & maturitatem necessariam esse. Ipsa enim cum semel fecundata fuerint rapide crescere deteximus, celerius tamen quam propinquæ partes, ac sub hoc incremento continentes cellulas extendere, forasque erumpere, portionem communis thecæ attenuando; credendum pariter erit, quod ab hac dilatatione, theca concisa, ova tandem sibi aperiant viam; attamen abs re videtur, Deum tanti ponderis opus, a quo animalium progenies dependet, incertitudini reliquisse solutionis continui, idcirco magis naturæ, & rationi consonum videtur singulas cellulas exilissima rima (a) instrui, quæ tamen pro ovi transitu relaxetur quando tunica valde extensa, & attenuata fuerit. Hæc hypothesis confirmatur ab exemplo ovariorum pullorum ceterarumque avium, ubi rima conspicitur transitui dicata ovulorum in *ovi-ductus*.

Inspexerunt etiam cavitatem a decerpto ovo relictam, quam sphericam esse, duas lineas latam, observarunt, atque in ejusdem fundo stabulari corpus flavum, quod *corpus luteum* (b) appellarunt, quandoque saniosum, & calicis speciem referens ad ovum continendum, destinatum, ut capsulæ in quercubus glandes complectuntur; valde probabile est hunc nexum fieri per placentam ovi, vel si lubeat per id, quod placenta fuerit, quod evenire videtur per simplicem adhesionem, ut sine scissura facile abradi possit, ac arborum folia hyemali tempore sponte decidunt. Animadverterunt etiam, hanc substantiam in duplicem laminam separari, quarum interior lutea, & glandulosa erat, exterior rubra & muscularis.

Exilitas ovariorum, & usus cui ipsa dicantur, pluribus morbis ea afficiunt, de quibus superius locuti sumus *lib. 2. cap. 12.* hujusmodi morbi sunt hydatides, hydropes, scirrhi, aut tumores scirrhusi, tum abscessus, & tumores steatomatosi. Perturbationes, quas in ovariis hi morbi producant frequenter Anatomicos deceperunt, qui veram fabricam harum partium imperfecte divinarunt: sed tunc temporis circa hanc rem valde profecti sumus, ut facile morbosæ harum partium perturbationes a vera naturali conformatione distinguamus.

II. Tubæ sunt canales recurvi ad latera utrinque uteri positi, post ovaria, tres, aut quatuor pollices oblongi, modicæ crassitudinis, inferius tamen exiliores, ubi in utero aperiuntur, latiores versus ovaria, ubi laciniatos se offerunt, ibique *corpora fimbriata* dicuntur.

Hi ductus jamdiu innotescunt (c) sed ipsis usum diversum, atque nomen valde improprium tributum fuit, cum crediderint veteres in mulierum ovariis liquorem spermaticum secerni, ut in testibus virorum, ideoque hi canales ad transmittendum hunc liquorem destinabantur, & hac de causa *vasa deferentia* etiam dicti sunt. Sed Harveus, qui muliebres testes observavit, atque in illis vesiculas detexit, sive melius germina embryonum in utero descendenti-

A 4 tium

(a) D. Duvernejus junior observasse asserit in ovariis vaccarum eorum thecam perfodi sub incremento, rimis exacte clausis, ab eadem membrana cujus limbi invicem superstabant more squamarum piscium: *Act. Acad. Scient. ann. 1701. p. 192.*

(b) *Act. Acad. Scient. ann. 1701. p. 109.* Observatio est ejusdem Litræ.

Idem Auctor hoc confirmat in *Histor. Acad. Scient. ann. 1706. p. 26.*

(c) Rufus Ephesus Medicus vetus tubas exacte descripsit. *de Corp. human. part. appellatione lib. 1. cap. 29.*

TRACTATUS DE MORBIS MULIERUM.

tium; animadvertit etiam hasce vesiculas necessario per hos ductus iter peragere, idque illi persuaserunt experientia pluries reiterata in Damis pro sectionibus a Rege Anglo ipsi concessis, tali pacto mutato nomine testibus illud ovariorum substituit, pariterque vasa differentia *ovi-ductus* nuncupavit, seu *tubas* ex similitudine, quam habent cum tubis, quia dum coarctantur ab uteri parte, ovaria versus magis extendantur. Consequenter corpora *fimbriata*, sive gallice *Pavillons*, extremitates laciniatas horum ductuum appellavit, pari ratione ac latior tubarum portio dici solet.

Hujusmodi tubæ (vel consuetudinem prosequendo illius respectu, qui primus usum earundem illustravit, *tubæ Fall-piæ*) sustinentur a ligamento lato uteri, quod ipsarum respectu mesenterii usum habet, & nectuntur suis laciniis, inferiori angulo ovariorum, in uteri proximitate; fimbriarum reliquæ fluctuant per abdomen, ut in cadaverum sectionibus conspici solet.

In his canalibus tres tunicæ observantur: *exterior*, quæ membranosa est, & producit a peritonæo, vel quod idem est, a ligamento lato; *media*, quæ muscularis est, in qua lentis ope distinguuntur fibræ longitudinales, & circulares, præsertim cum denudata externa theca in aceto tubæ macerentur; tandem *interior* se offert, quæ cum interna uteri tunica valde convenit, id facile comprobatur ob promptam adhesionem embryonum, quæ observatur in gestationibus tubarum.

Tubæ pluribus morbis sunt obnoxia, ut superius enuntiavimus l. II. c. 12. art. 2. interdum observantur obstructam earum extremitatem, ubi in utero aperiantur, interdum aliud orificium occlusum, quod respicit ovaria; quandoque per earum longitudinem crispationes animadverterunt, quæ perfecte cavitatem obturabant; tandem collectores harum observationum nos docuerunt tubas inventas esse hydrope, abscessu, polypo, steatomate, aut atheromate affectas &c. Hujusmodi observationes singulates sane medicos, & anatomicos implicare debebant circa veras functiones harum tubarum, sed ut superius admonuimus ovariorum respectu, jamdiu hujusmodi dubitationes evanuerunt, & observatores satis nunc distinguunt statum naturalem tubarum ad generationem perficiendam idoneum a morbosis perturbationibus, quæ ipsas inutiles in conceptionis opere prorsus redderent.

C A P U T I I.

De involucribus fetus, sive secundinis.

Fœtus donec in sinu materno perstat, intra marsupii speciem colligitur, quod duæ membranæ component, *Chorion* videlicet, & *Amnios*. Priori harum membranarum supersedet corpus circulare modice densum, & utero valde adhærens, quod integrum secundinarum complexum in uteri medio firmum retinet, & *placenta* nuncupatur. Huic placenta fœtus nectitur per funiculum, qui ab umbilico descendit, ac proinde *funiculus umbilicalis* appellatur. Hæ partes omnes simul sumptæ, communi nomine *secundinae* vocantur, quia ipsæ plerumque post infantis exitum erumpunt; quamvis idcirco generationi nequaquam faveant, ad conservationem tamen, & nutritionem fœtus admodum faciunt, ut earum fabricam, atque usum enunciare necessarium videatur.

§. I.

De membranis Chorion, & Amnios.

Chorion, exterius involucrorum foetum circumcingentium, est membrana densa, compacta, & inæqualis ex ea parte, quæ uterum respicit, ubi ipsa pluribus apparet tuberculis interspersa e substantia quadam rubra, pulposa & a placenta haud absimili conflatis, sed lævigata eadem membrana apparet, expolitaque ad alteram faciem, quæ Amnios respicit, cui absque intimo nexu tamen applicatur; ibique mucilaginosæ lymphæ interposita obducitur.

Alterum involucrum, sive Amnios, membrana est tenuior, magisque diaphana; hæc ex parte chorii lævigata est, & huic applicatur, quamvis cum ipso non conjungatur. Ex altera facie pariter lævigata est, & humore quodam mucilagineo oblitur. Chorion quamplurimis arteriarum & venarum ramificationibus interspergitur; pauciores tamen in Amnios observantur.

Ambo hæc involucra amplam cavitatem efformant, quæ facile foetum usque ad nonum mensem complectitur, ipsique necessarios motus inhibet. Præter foetum hujusmodi cavitas maximam serosæ lymphæ copiam continet, cujus naturam, originem, & usum infra explicabimus, cum de funiculo umbilicali sermo instituetur.

Observatur in secundinis brutorum tertia membrana, quæ involucri nomen haud meretur, quia ipsa revera ad foetum non attinet; hæc est marsupii membranacei species, atque oblongi, quod intestinum æmulatur, & græco nomine *Allantoides*, latino vero *Membrana farciminalis* appellatur. Ipsa locatur intra Chorion, & Amnios; facile etiam distinguitur, quia receptaculum urinæ est, ubi guttatim defluit infantium lotium per canalem *uracum* dictum.

Sed hæc membrana in secundinis non reperitur humani foetus. In-cassum id tentarunt, & si quandoque eam reperisse crediderint, quod pro Allantoide habuerunt, Chorii alicui portioni abrasæ tribuendum esse videtur. Hodie tamen contentio omnino composita est, neque ullus defendit allantoidem in secundinis humanis reperiri.

§. II.

De Placenta.

Supra faciem externam Chorii, ut nuper diximus, corpus pulposum, spongiosum, atque rubicundum apparet, decem & septem, aut octo pollices latum, unius pollicis, aut paullo magis in centro profundum, ad circumferentiam duplo minus crassum, chorio valde adhærens, ex parte uteri conversum, ex altera vero parte, quæ foetum respicit, fornicis modo concavum. Corpus hocce a latinis *placenta* appellatur ob ejusdem similitudinem cum coliphio.

Facile cognoscitur placentam ex parte foetus a chorio obtegi, cui ipsa applicatur, simulque ab amnio, quod & ipsum chorio adhæret, quæ duplicis tunicæ officium præbent: sed quæstio est, si ulla habeatur membrana convexam uteri par-

partem circumvestiens. Quidam Anatomici aliquam non denegarunt externam membranam, & Ruyschius præsertim asserit hujusmodi tunicam a lamina chorii derivare posse, ipsamque satis firmam densamque esse testatur; attamen facile est suspicari hujusmodi anatomicos se deceptos esse, cum succi, atque humores ad foetus nutritionem destinati placentam intrare debeant, ut ad foetus pertingant, & hæc tunica magnopere eorum penetrationi officeret: statuendum enim erit ex hac placentæ facie, nullam dari tunicam ut D. Merri (a) confirmavit, vel si qua est tunica, tantum dari exilissimam ab aliquibus membranosis filamentis simul reticuli forma contextis, ut facile per eorum intervalla nutrientes succi valeant permeare. Hoc tantum asserit D. Merri postquam hanc partem diligentius perscrutatus est.

Hæc facies exterior placentæ a protuberantiis quamplurimis dividitur, magnitudine inæqualibus, inter quas anfractus variæ profunditatis observantur. Conspiciuntur in singulis prominentiis duo vel tria foramina circularia variæ magnitudinis, quæ ad tres vel quatuor lineas placentæ substantiam penetrant. Prout foetus ingrandescit, hæ eminentiæ, & anfractus imprimuntur in pulposam uteri substantiam, ut sigillum in cera facit, videlicet prominentiæ placentæ in uteri substantiam, foveam faciunt, & anfractus, contra placentæ uteri substantiam recipiunt. Hæ mutæ insitiones uteri cum placenta priorem nexum præbent foetui in utero materno.

At validiores nexus ad sustinendum foetum, qui in diem ingrandescit, necessarii sunt. Tunc venæ sive appendices cæcales producuntur, & in proximam placentam inferuntur foramina circularia superius indicata inducendo. Hujusmodi venarum insitiones pluries reiteratæ faciunt postremos, fortioresque placentæ cum utero nexus, ut sustineant secundinas cum infante tempore gestationis in ipsis contento.

En vobis satis circa formam, tunicas, nexusque placentæ: superest substantiam inquirere, quæ ipsam componit, sed ut clarius procedamus, in duas laminas est placenta distinguenda, quarum altera chorion respiciet, uterum altera. Prior innumeris conflatur arteriarum truncis, sed confertioribus, atque amplioribus venarum ramis invicem complicatis. Hujusmodi arteriæ, atque venæ totidem sunt vasorum umbilicalium propagines, de quibus paullo mox locuturi erimus; hæc vasa postquam innumeras divisiones subierint, in exilissimis iterum innumerabilibus capillaribus vasculis dividuntur, non solum per placentæ substantiam, sed per externam chorii faciem, præsertim ubi globuli superius descripti apparent, qui placentæ officium præstant. Nonnullæ etiam exiliores arteriarum, venarumque hujusmodi ramificationes ad amnios usque descendunt.

Quoad alteram placentæ portionem attinet, quæ uterum respicit, componitur ipsa ad profunditatem usque pollicis, vel cum semisse etiam a pluribus vesiculis sive cellulis membranaceis. Id confirmat facilis hujus partis intumescencia a flatu per aliquod foramen instrumenti ope intromisso. Hæc constructio enim usui cognito placentæ valde satisfacit, cum ipsa succos nutritios foetus recipere debeat, ipsisque per ramificationes venarum umbilicalium transmittere, nam cellulae, sive vesiculæ facile onerari possunt lacteō, qui defluit ab utero, latice primo gestationis tempore, atque paullo post sanguinem

reci-

(a) Hist. Acad. Scienc. ann. 1714. p. 121

recipere a venosis appendicibus, & ambos hujusmodi liquores ex una in alteram cellulam transducere usque ad grandiores truncos venarum, cum quibus per anastomoses communicant, ibique ipsos deponere, ut foetui tandem transmittantur.

Scimus jam *Ruyschium* putasse placentam vasculosam simpliciter esse, quod constanter demonstravit: suspicor tamen ipsum a propria præparatione placentæ deceptum fuisse; vasa enim sanguinea liquata cera usque ad ultimās ramificationes replebat, postea placentam idoneo liquore sibi relictam putrefaciebat, ita ut vasorum sanguineorum complexus superesset cera turgens, qui liquoris actioni restiterat; huic itaque fidendo talem esse veram placentæ fabricam autumabat. Timendum merito est similem præparationem supra reliqua viscera institutam simul celeberrimum Anatomicum decepisse circa structuram aliarum partium, quas omnes vasculares volebat.

Huic faciei itaque exteriori placentæ (ob injectionem aquæ tepentis) venæ lymphaticæ tribuendæ videntur tunc conspicuæ, quarum distributionem neque ibi, neque circum funiculum umbilicalem profequi nunquam valui.

§. III.

De funiculo umbilicali, & aquis in secundinis contentis.

PARTES de quibus usque adhuc sermonem habuimus, fœtus conservationi inserviunt, ac nutritioni potissimum, sed ut is hoc fruatur beneficio, necessum est, quod partibus hisce nectatur, quod per funiculum umbilicalem fit; ergo hunc describere, ejusdemque usus ostendere oportebit.

Funiculus hujusmodi ex una parte cum umbilico infantis nectitur, ex quo *umbilicalis* dicitur, ex altera vero parte placentæ adhæret, centrum versus plerumque, interdum tamen circa limbum ejusdem cohæret. Crassitudo hujus funiculi magnopere variat; quandoque crassior est, & nodis quamplurimis refertus; quandoque tenuior, æqualis magis, magisque lævigatus apparet. Ejusdem longitudo pariter variat, haud infrequenter ita producit, ut motus suos libertatem exercendi fœtui relinquat; interdum vero vel pro ejusdem brevitate motus infantis inhibet, vel pro nimia longitudine illos incommodos reddit. Tandem hic funiculus, quamvis umbilico valide inhærens ab aliqua tamen ipsius marginis reflexione sejungi videtur, quod animadversione dignum est.

Tunica quæ hunc funiculum obtegit, densam, firmam, atque humore quodam oblitam se offert, eumque chorion, & amnios producunt. Cum ipsa per longitudinem scinditur, tria vasa ibi reclusa se offerunt, videlicet duæ arteriæ, & una vena, quæ interdum parallelum positum servant, tunc funiculus modice crassus apparet, & æqualis; crebrius tamen hujusmodi vasa multiplici ratione invicem contorquentur, quod crassitudinem majorem, & plures nodos hujus funiculi gignit. Inter hujusmodi vasa circa eorum longitudinem gelatinæ cujusdam species diaphanæ & mucilagineæ reperitur, quæ manibus contractata facile solvitur. Quandoque illa exigua est, alias vero uberrima, & tunc funiculus ingrandescit. Quandoque inæqualiter cumulat, & ea de causa nodos in funiculo inducit. In secundinis brutorum, ubi allantoides conspicitur, a vesica ductus *Uracus* nuncupatus erumpit, qui in funiculo comprehensus, intra hanc tunicam urinam defert; sed uracus ultra umbilicum
in

in humano foetu non producit, ibique abit, vel formam uraci deponit, ut per funiculi longitudinem distingui nequeat.

Duæ arteriæ umbilicales sanguinem foetus in placentam transducunt; ortum habent dextrorsum, & sinistrorsum iliacarum internarum, circa latera vesicæ transeunt, per umbilicum exeunt, & per funiculi iter indivisæ in placentam tandem desinunt, ubi ipsæ plures ramificationes efformant, quæ postquam subdivisiones alias innumeras subierint, in innumeras tandem capillares arteriolas dividuntur, quæ per placentam chorion atque amnios confertim reptant. Quoad venam umbilicalem spectat, quæ sanguinem a placenta recipere debet, ut ipsum foetui transducatur, ipsa gignitur ex connubio innumerabilium venarum capillarium, quæ postquam ab arteriis sanguinem receperint, cum ad umbilicum pervenerit, hepar versus ascendens truncum venæ portæ ingreditur, & una directione in sanguine servata, cruor venosum hujusmodi canalem intret, ex quo in venam cavam immediate transducitur; quare conspicuum est, sanguinem infantis unum subire circulum in secundinis, ac in propriis artubus.

Observarunt Anatomici lumen venæ umbilicalis superare summam luminum arteriarum. Hæc differentia in comparatione cæterarum venarum cum arteriis infantium reperitur. Cum motus sanguinis in arteriis velocior sit, quam in venis, ideoque ut æquabilis servetur circuitus, necessum est, quod lumina venarum illa arteriarum respondentium superent. Sed præter hanc rationem venis omnibus communem, alia specialis pro vena umbilicali superest, ea est, quod sanguis non modo per arterias umbilicales transduci debet, foetui integraliter conveniens, verum lac, & cruor, quod mater foetui nutriendo suppeditaverat, quod exigit majorem vasorum capacitatem.

Reliquum tamen est singulare phænomenon, & explicatu difficillimum, idest cavitas a chorio, & amnio producta, quæ serositate lymphatica repletur; ubi foetus natat, ibique gestationis tempore piscium more sine respiratione, salubrem tamen vitam ducit. Hæc serositas initio graviditatis simplex lymphæ est, ut degustata apparet in secundinis trium mensium; in progressu tamen dulcis minus evadit, magis salita, imo pene urinosa; nam neque abs re fortasse suspicari licet, humanum foetum allantoide carere, ideoque in cavitate amnii urinam deponere, modo quispiam non crederet, ipsam in vesica detineri per integrum gestationis spatium, quod absurdum admodum videtur.

Vulgo creditur, serositatem amnii uberiores esse initio, quam sub fine gestationis, quod sane non inconsulto asseritur, modo relate ad volumen embryonis intelligatur; nam in gestationis initio est volumen aquarum ad embryonem ut 10. vel 12. ad 1., sub fine vero earundem volumen vix stat in ratione 2. ad 1. sed decipiuntur valde, qui putant absolute loquendo majorem aquarum copiam haberi initio graviditatis, quam circa finem; nam certum est, in secundinis partus maturi decuplum plerumque aquarum inveniri, quam in abortu trium mensium, vel eo magis in illo unici mensis.

Nos adhuc latet origo aquarum amnii, idque confirmant multiplices scaturigines, quas anatomici ipsis assignant; modo credunt ipsas procedere a putatis nonnullis glandulis, quas collocant circa longitudinem funiculi umbilicalis, ac præsertim ubi ipse in placentam inseritur; at has glandulas nemo adhuc conspexit; modo putant humorem lymphaticum ex embryonis corpore erumpere, sub initio præsertim gestationis, qui gignat, vel saltem concurrat ad augmentum harum aquarum; sed si admitteretur hujusmodi transudatio,

opi.

opinio debili valde fulciretur argumento, cum exiguum humorem præbere valeat embryon, tunc temporis vix fabam adæquans; magis rationi consonum videtur suspicari, infantis urinam magnam partem hujus ferositatis suppeditare, quamvis non omnem, quia aquæ in amnio existunt, antequam fœtus mingat. Tandem hujusmodi aquæ in brutorum secundinis reperiuntur, quamvis nulla admisceatur urinæ guttula, in brutis enim urina omnis per uracum in allantoidem deponitur. In his ambagibus mea esset sententia, si qua haberi posset, vasa lymphatica ipsius placentæ, quorum progressum in funiculo haud observari licet, in amnion eam ferositatem transducere. Mea sane opinio hypothesis tantum est, admodum tamen verosimilis, neque prorsus contemnenda.

Ufus harum aquarum tamen magis cognoscuntur. 1. Ipsæ enim molliem corporis infantis servant, quod ejusdem augmento magnopere favet; citra hoc beneficium enim embryonum plerique in sinu materno exsiccarentur. 2. Impediunt ipsæ, quod contractiones uteri multiplices de causa in gestatione excitatæ, vel ictus tenellum corpus pene mucilaginosum infantis lædant, ut eveniret, si fœtus his contractionibus aut ictibus sine aquarum interpositione immediate exponeretur. 3. Hæ aquæ denique, dum fœtum natantem in earum centro detinent, ejusdem artuum explicationes motusque sinunt, quod nunquam ipse valeret, si in utero materno aquis evacuato detineretur.

CAPUT III.

De Conceptione.

Nihil est in natura magis admiratione dignum, quam productio per modum generationis, quando mas, & femina tertium gignunt ejusdem speciei organicum corpus, cujus forma ipsis simillima sit, ipsumque per certas mechanicas leges patrant, quas prorsus ignorant, æque ac admirabilem structuram novi individui.

§. I.

Opinio Veterum circa generationem.

Cum in animalibus perfectis sexuum connubium pro generatione necessarium sit, idcirco probabile videtur, ambo concurrere, & quidem æqualiter ad infantis productionem. Hac de causa haud infrequenter in puerulis lineamenta utriusque parentis conspiciuntur. Hac pariter de causa in monstruosa copula animalium heterogeneorum animal hinc exortum sensibiles notas utriusque speciei producentis retinet, sed quod sensibile magis reddit hoc effectum; illud est, quod deducitur ex nuptiis *Nigritarum* cum mulieribus *albis*; ex eorum coitu primum obtinetur *ibrida*, sive *mulastro*, qui minus patre nigrescit, crassa minus labia ostendit, nares minus complanatas habet, capillosque minus implicatos: ex matrimonio hujus ibridæ cum alba femella oritur infans albus magis, crispus minus, exilioribus labiis donatus, qui tamen ab albis facile distingui potest, & appellari solet *ibrida tertia*, seu *mulastra terzerone*; etenim, nisi in quarta generatione, videlicet infantes ex tertia ibrida, & alba femina nati, qui *quartæ ibridæ* sive *mulastræ quarteroni* differentiam speciei omnino amittunt. Eædem mutationes, & eodem ordine obser-

fervantur, quando nigra femella albo viro desponsatur, atque eorum filia, neptesque in progressu ad quartam usque generationem albis maribus junguntur. Potest igitur utroque modo obtineri, quod post quartam generationem a statu nigredinis ad illum perfectæ albedinis transeant nati, vel superallata ratione nigritas albis femellis, vel albos mares nigris mulieribus jungendo. Potest pariter contrariis modis, & simili ordine post quartam generationem a statu albedinis ad illum perfectæ nigrifici transitum fieri, copulando albos mares cum nigris femellis, vel albas mulieres cum nigris, ac reiterando sponsalia eorum infantium per tres vices successivas cum nigris maribus, aut femellis, quod clare, & aperte confirmat utrumque sexum, & quidem æquabiliter ad infantium productionem simul concurrere.

Horum phenomenorum pleraque Veteres non ignorabant, atque ex iis deducebant embryonum productionem ex admixtione liquorum seminalium procedere, quos sexus uterque suppeditabat; putabant etiam hos liquores intimius in uteri fundo conjunctos portionem aliquam menstrui sanguinei recipere, & ex hac miscella, calore uteri fovente, & speciali quadam obveniente virtute sensim corpus infantis oriri; ex hoc tempore enim insurrexit distinctio partium corporis tunc recepta in *partes rubras*, sive sanguineas a sanguine menstruo inductas, & *partes albas*, sive feminales a femine utriusque sexus natas.

Opinio, quam veteres tuebantur circa formationem maris, aut feminæ ex iis notionibus immediate derivabat. Juxta ipsos mas producebatur, quotiescunque semen masculinum copia, aut virtute feminine superabat; contra vero femella originem trahebat a præcellentia feminei. Sed hæc sententia, quamvis diu invaluerit, nunc absolute rejicienda videtur.

1. Nam necessum esset suspicari hanc liquorum miscellam, motumque eorum intestinum sufficere semper ad corpora organica componenda, qualia sunt animalia, quorum structura mirabilis ita apparet, ut omnes partes constantem inter se rationem servant, quod in minimis eandem absurditatem, Epicureorum propriam, gignit, qui autumabant mundum, ex inordinato concursu atomorum in vacuo se moventium, universum productum fuisse.

2. Insuper hæc sententia a recentioribus inventis prorsus destructa fuit, quæ multum lucis effuderunt circa hanc materiam, quamvis tenebris jamdiu obtectam.

§. II.

Nova inventa, quæ occasionem præbent triplici opinioni circa generationem.

EX una parte igitur, ut jam superius Capite 1. §. 2. a nobis relatum est, mulierum respectu Anatomici detexerunt in interna (a) ovariorum parte innumeras cellulas, sive distincta loculamenta, quorum singula replebat vesi-

---

(a) Guilielmus Harveus. Exercitationes, de generatione animalium. Londini 1651.
 Joannes Van-Hornius in Epistola de Genitalibus ad Guarnerum Rolfsium. 1668.
 Theodorus Kerkringius. Anthropogenia Ichthyographia. Amstelodami. 1670.
 Nicolaus Stenonius Elementorum Myologiæ Specimen, cui accedit . . . . dissectus piscis ex canum genere. Amstelodami. 1669.
 Joannes Swammerdamus, Miraculum Naturæ, sive uteri muliebri fabrica. Lugduni Batavorum. 1672.

vesicula exigua, & rotunda, similem fabricam, non unam tamen magnitudinem ubique præferens; dein animadverterunt ipsi in mulieribus ad pubertatem perductis vesiculas hujusmodi nonnullas jam incrementum adipisci pro fecundatione necessarium; fecundatas vero vesiculas a propriis cellulis distrahi, per tubas in uterum descendere, ibique totidem distinctos embryones producere, quod eo magis confirmatur ex embryonum numero, qui perfecte respondet vacuis in ovariis cellulis, ex quibus vesiculæ jam eruperint.

His rebus perpensis recte crediderunt, singulas vesiculas, pro exiguis ovibus esse habendas, ut exacte loquendo omnem differentiam inter ovipara, & vivipara animalia in hoc consistere videatur, quod priora foveant propria ova, prout in ovi-ductum descendunt, qui uteri officium præstat, ac deinceps ipsa calefaciant, ut foris fetus erumpant; posteriora vero ova in utero detineant, eoque foveant, usque dum a se ipsis valeant nati sibi parare exitum.

Ex altera parte (a) quoad mares pertinent, observarunt 1. Cujusque speciei fuissent, modo generationi apti, semine ipsos donari innumeris exiguis animalculis scatente; seu melius, vermiculis, aut anguillulis vividissimis, atque velocissimis huic humori propriis, quosque neque in sanguine, neque in lympha, neque in reliquis corporis humoribus conspexerunt.

2. Hæc vero animalcula, sive vermium species minime in maribus juvenibus apparere, vel si unquam immobiles persistere, incipere ipsos visibiles fieri & moveri, prout mares pubertati appropinquant, tunc etiam innumerabiles fieri, & velocissimos; destrui tandem, aut valde languescere in senibus, prout in diem magis senescunt.

3. Ea animalcula unam formam, & figuram in eadem animalis specie constanter servare, tantummodo majori, vel minori magnitudine inter se differre.

4. Eadem forma, & figura invicem discrepare in semine animalium diversæ speciei.

5. Hujusmodi vermes, nisi microscopii ope, ob eximiam tenuitatem, distinguere posse, sed Leevvenoechio erit fidendum, qui sane optimus (b) fuit horum animalculorum scrutator, quamvis neque primus, neque unicus.

6. Tandem hos vermes plus minusve confertiores fieri, plus minusve in semine velociores, prout animalium species magis generationi sunt paratæ, aut ejusdem speciei individua majori rapiuntur amore.

Hæc inventa in progressu tribus diversis opinionibus occasionem præbuerunt circa causam generationis.

1. Semel cognitis exiguis vesiculis, aut ovibus muliebribus, animose concluditur: (c).

1. Hæc ova germina revera esse fetus, qui secundinis involutus existerat.

2. Fetus sive embryonem in hujusmodi ovibus a Deo factum positumque fuisse, vel ob generales mechanicæ leges nobis tamen incognitas, vel ob actum specialem supremæ suæ voluntatis.

3. Prout femina crescit, ova ingrandescere, inæqualiter tamen, quo magis minusve in eo, quem occupant, positu premuntur.

4. Tunc

(a) Leevvenoechius, & Hartsoecherus inter se de hoc invento maxime disputarunt, sed inferius videbimus ante ipsos feminales vermes perspectos fuisse.

(b) Epistola data ad Hermannum Van-Zoelen. Oper. Tom. 3. p. 58.

(c) Rainerius Graafius primus fuit, qui ovorum usus declaravit, atque hoc sistema dilucidavit.

4. Tunc partes subtiliores, vividioresque liquoris masculini ad ova usque penetrare jam matura, ibique motum rarefactionis, aut fermentationis excitare, ut ovula novum augmentum facile suscipiant ad explicanda exigua infantis rudimenta, quod opus fecundatio dicitur.

5. Ovum semel fecundatum celeriter crescere, atque ingrandescere, propriam cellulam dirumpere, in tubæ cavum decidere, & per ipsam in uterum descendere, ubi adhærens *conceptionem* complet.

6. In aliquibus animalibus, in quibus ova plura eodem tempore fecunda evadunt, unicam copulam ea facile fecunda reddere, cum in aliis animalibus unum tantum, vel duo ovula fecundari possent, quia nisi unum, aut duo idoneo tempore ad maturitatem pertingunt.

II. Novum vermium in semine inventum alteri opinioni occasionem præbuit, quam pauci secuti sunt, sed ipsam valde interest referre. Quidam enim crediderunt:

1. Vermium singulos totidem foetus completos esse embryonem alterutrius sexus complectentes, propriis involutum secundinis.

2. Millia, & ultra horum vermium cum liquore, quo obliniuntur, cavum uteri penetrare sub æstu venereo, & tres, vel quatuor in quibusdam animalibus, vel duo in aliis tantum fecundari, idque a majori robore, aut idoneo eorum in utero positi procedere posse putarunt.

3. Hujusmodi vermes fortunatos necti sensim utero per placentam, propriis involucribus superimpositam, ex qua ipsos nutriri.

4. Crescere paulatim hac methodo, donec magnitudinem completi foetus attingant, & possint statuto tempore in singulis animalibus foris erumpere.

III. Tandem defectus utriusque opinionis tertiam excitavit, ex ambabus tamen confectam.

1. In conceptione singuli foetus femina ovum suppeditat, mas vero vermem aut animalculum.

2. Virtus partium subtilissimarum seminis masculini ovaria ingredientium excitat in ovis quibusdam unius, vel utriusque ovarii mutationem illam, quæ fecundatio appellatur, videlicet augmenti occasionem præbet; dirumpitur cellula, & in tubam decidens ovum, per ipsam in uterum descendit.

3. Hoc ovum cum in uterum pervenerit, quamplurimos spermaticos vermiculos reperiet, quorum nonnulli per exiguam rimam sibi in ovulo paratum loculamentum ingredientibus, ibi placide locabuntur.

4. Tunc hoc ovum vermibus onustum completum foetum evadit, qui utero per placentam adhæret, & necessarium augmentum acquirit, usque dum exire ipsi fas sit.

5. Idcirco in hac sententia tum mas, cum femella æque ad generationem concurrunt: mas enim embryonem præstat, mulier vero nidum parat, ubi locari debet foetus pro sui vita aut incremento, videlicet secundinas femina præbet, quæ embryonem circumvestiunt.

Tres hujusmodi opiniones auctores inter se dividunt, nihilo tamen minus earum nullam complecti possumus sine maxima perscrutatione.

Prima etenim femellis potissimam, sive melius unicam partem generationis præstat, sed ab observatione infirmatur.

Præterquamquod nullo modo explicat existentiam vermium in virili semine, tantum supponit ipsos in maribus amorem, æstumque venereum excitare, quod omni verisimilitudine denudatur; eadem de causa necessum esset in lym-

lympha gastrica, vermes putare, qui stomachum irritando famem producerent.

Secunda opinio iisdem de causis peccat, nimis enim maribus concedit, nihilque femellis; usum itaque ovariorum, ovorumque necdum explanat, neque quid ova in uterum descendencia ad generationem faciant, ullo modo explicare satagit.

Tertia verisimilis magis apparet, quia tum maribus, cum feminis generationis partem concedit, ac duplici observatione tum ovorum, cum vermiculorum fulcitur. Duplici tamen etiam defectu infirmatur: alterum quod haud facile esset explicare, quomodo semen in utero detentum ovum fecundare valeat, aut in quo fecundatio consistat; alterum, quod nos lateret explanatio graviditatum, quæ in abdomine, ovariis, aut tubis Fallopiianis contingunt, & quam plurimis confirmantur magnorum virorum observationibus.

§. III.

Tertia opinio, quæ verior videtur.

HUJUSMODI hypothesis enim corrigi oportet, quod sequenti ratione facile obtinebitur.

Credendum itaque erit, quod etiam partium structuræ consonum videtur uterum ob contractionem fibrarum longitudinalium vaginæ, & abbreviationem ligamentorum teretium pudendis appropinquare, atque uteri orificium ob constrictionem tonicam radiatarum circumpositarum fibrarum, ac vividi sensus stimulum aperiri; etenim tunc in propatulo est, ob hujusmodi positum matricem liquorem seminalem maris recipere debere; hic liquor in iis circumstantiis uterum intrans validam impressionem suscitatur, quam *æstum venereum* appellant, & plures motus repentinos excitat, pari ratione ac nicotianæ pulvis membranam pituitariam irritando, subitam illam contractionem musculorum inducit ad sternutationem necessariam.

1. Orificium uteri a contractione fibrarum circularium statim contrahitur, postquam semen receperit, quod amplius effundi nequit.

2. Fibræ radiatæ, quæ circa aperturam tubarum in utero persistent, contrahuntur simul, & ob earum tonicam contractionem tubæ hiant magis. Pari ratione sex musculi pharyngis una contracti guttur in deglutitione dilatant.

3. Ob eam impressionem pariter tubæ abbreviantur, & ob contractionem fibrarum longitudinalium eriguntur, earum vero fimbriæ excitatæ, atque contractæ parti infernæ ovariorum adhærent, & laciniatis extremitatibus, quæ veri musculi sunt, ovaria arcte amplectuntur.

4. Uterus ipse non parum compingitur ob constrictionem subitaneam omnium fibrarum carnearum longitudinalium, obliquarum, atque circularium, tum ejusdem cavitas non parum imminuitur. Mulieres tunc temporis magis intentæ, callidæque, modo in extremo gaudio non distraherentur, uteri commotiones facile persentiunt, ob levem supervenientem *horripilationem*.

5. In hoc statu semen ab utero pressum, qui valde constringitur, impedito per uterum exitu necessario hiantes tubas intrat, & per ipsas ad ovaria usque transducitur, quæ ab ipso madefiunt. Hoc bis animadvertit celeberrimus *Ruysebius* (a) in

Astruc de Morbis Mulierum.

B

fortu-

(a) *Adversar. anatomic.* 4. p. 2. 3. & 4. & *Thesaur.* 6. n. 21.
Reinerius Graafius. *De mulier. organis generationi inservientibus*, art. ante-penult. refert cum Fallopio in tubis semen invenisse.

fortunatis quibusdam circumstantis, quibus summa cum laude profecit, & ut ita dicam, *naturam improvise deprehendit*. Ideirco ob nonnullas repentinas uteri constrictiones liquor seminalis ad ovaria usque muliebria evchitur absque quo excogitemus partem subtiliorem feminis sive *ovum* *seminalem* tubas ingressam ad ovaria usque illabi; multo minus nefas esset putare, partem illam spirituosam vasa uteri sanguinea permeare, ac ita sanguine remixtam, tandem per circulationis viam ovaria attingere. Haud facile esset per hujusmodi hypotheses explicare, quomodo seminales vermes ad ovaria pervenire possent, sine quibus conceptio nunquam perfici potest.

6. Tunc enim cum partes infernæ ovariorum madescant semine, quo tubarum fimbriæ replentur, & exponantur ingressui innumerabilium ibi natantium vermium, eorum quispiam vividior, aut felicior post inutiles quosdam conatus, rimam tandem tunicæ ovariorum ingreditur, atque in ovulum descendet, ibique sedem constituet, ac proinde en vobis *fecundatum ovum*.

7. Non abs re videtur rima tunicæ ovariorum, quæ grandius ovum obtegit, magis etiam patula esse, quia ad ampliorem cellulam attinet; iisdem de causis præsumi debet aperturam ipsam hujus ovi pro vermibus ingressu in crassiori ovo potentiorē esse; quare facile concludi poterit, ova grandiora facilius fecunda evadere.

8. Ex hac fecundatione consequitur, fecundatum ovum celerius augeri; minime tamen credam, hoc augmentum tribuendum esse vivificantibus feminis spiritibus, qui ob fermentationem rarefaciant humores in ovo contentos, quod prorsus futile inaneque cogitatum rejiciendum esse putarem; potius enim fecundationis effectum ab eo procedere tuerer, quod motus vividi ipsius vermibus, quod vivum animal est, sensim propinquis ovi partibus communicentur, & regressum lymphæ nutrientis intercipiendo ipsam pro hoc augmento ubertim retineant; hac de causa in Insulis mari Ægei, Rustici (a) ut ficus promptius nutriantur, quæ apud ipsos maximam partem reddituum constituunt, supra domesticas ficus, silvestres imponunt insectis onustas, quæ statim ficibus cultis inhærentia maturas ipsas facile reddunt. Hoc opus, quod *caprificatio* ruricolæ appellant, specimen præbet in utero fecundationis.

9. Ovum prout increfcit in diem, rimam dilatare debet obtegentis tunicæ, & capsula, cui in fundo propriæ cellulæ adhærebat, derelicta foris erumpere ac per lacinias in tubam decidere adhuc ovario nexam ad ipsum recipiendum paratam. Suspicio enim expulsionem fecundati ovi fovere non modo augmentum corporis lutei in fundo cellulæ locati, quod a fecundatione auctum extra ovum expellat, quam contractionem fibrarum muscularium, quas *Malpighius* (b) *Litriusque* (c) conspexerunt circa corpus luteum, quod calicem ovi præbebat; simulque tandem concurrere fibras musculares corporis spongiosi ipsius ovarii, si tamen existant, ut idem *Litrius* (d) animadvertisse testatur.

10. Ovum intra extremas lacinias, sive fimbrias tubarum receptum sensim in iterum descendit, leviter pressum a motu earundem peristaltico, seu vermiculari, qui perficitur eadem mechanica lege motus peristaltici intestinorum, semel

(a) Turnefortius. *Acta Acad. Scient.* an. 1701. p. 340.

(b) Vid. Epist. missam an. 1676. Gaspare Bartholino, quam hic ad calcem posuit sui tractatus, *De ovarii mulierum, & generationis historia*.

(c) *Acta Acad.* an. 1701. p. 292.

(d) *Historia Acad.* an. 1701. p. 41.

semel itaque ovum uterum ingressum non amplius simplicem conceptionem, sed veram graviditatem facit, ipsumque mutato nomine *embryo* appellatur.

11. Juxta observationes D. Graafii (a) in cuniculis institutas, qui triginta dies fœtum gerunt, tres dies interponuntur post coitum inter conceptionem, & descensum ovi fœcundati in uterum. Hoc ipso didicit plures cuniculos vario tempore a copula dissecando. Quis ignorat easdem experientias in mulieribus nefas esse instituere, ideoque nedum hujusmodi intervallum earum respectu statui posse. Attamen (b) verisimile est, eandem proportionem consequi relate ad durationem graviditatis.

12. Dum ovum maturescit, duas uterius mutationes subit embryo necessarias: Ex una parte matrix, quæ contracta permanet, exprimit ex vasis lacteis, sive vermicularibus contentum liquorem, qui lymphæ tunc est lactinosa, sive serum lactis admodum proportionatum embryonis indigentis, qui illum laticem nedum hauriret, si ea spissitudine donaretur, ac in progressu donari solet; ex altera parte appendices cœcales, quæ uterum ingrediuntur, valde constrictæ ob uteri compactionem, nullum sanguinem suppeditare valent, idcirco tunc temporis menses statim supprimuntur, quod absolute necessarium est pro conservatione embryonis, cui sanguis menstruus fluens nocuisset, atque facile initio gestationis ei mortem intulisset. Quare si mulieres quædam sub graviditate menstruata videantur, menstrua tunc non ab utero, sed a vagina procedunt.

Finem faciamus huic narrationi animadversione quadam, quam mihi materies hujus capituli suppeditat. Non abs re dici solet mortem omnes æquare; sed rectius etiam dici oporteret, originem etiam nostram superbiam deprimere; nam nil aliud sumus, quam viliora insecta, quæ intra mille millium similiarum insectorum viridiora, aut feliciora cum fuerint, exiguas vesiculas ingressa sunt, ubi aucta merita sunt a Deo animas spirituales, quæ tandem ipsa ad hominis dignitatem extulerunt.

§. IV.

Signa conceptionis.

Mulieres, quæ filios post se relinquere cupiunt, parvi faciunt leges conceptionis adhuc enunciatas; postulant potius signa, quæ ipsis palam faciant, si jam conceperint, necne, neque abs re id poscunt, sed quæstio æque difficilem solutionem admittit.

Mulieres utero gerentes & ipsæ possunt in se animadvertere,

1. Si feminalis latex in utero detentus nulla ratione efluxerit.
2. Si sub æstro venereo universalem commotionem, cum frigoris, aut horripilationis sensu passæ fuerint.
3. Si paulo mox abdomen imminutum fuerit, ut debuerint thoracem constringere.

B 2

Modo

(a) De Mulier. organ. generat. inservient. art. antepenultimo.

(b) Kerckringius, *A. throo* c. 2. narrat feminam quandam post coitum immediate a mensibus peractum, quatuor transactis diebus statim vita demigrasse, atque in utero tunc ovum fœcundatum protulisse. Si hoc verum sit, ovum fœcundatum in nostra specie celerius, quam in cuniculis in uterum descendit.

Modo horum phenomenorum certiores evaserint, concepisse spei locus erit. *Primum* supponit liquorem seminalem utiliter impensum fuisse; *secundum* ostendit contractionem pro conceptione necessariam in utero absolutam fuisse; *tertium* demonstrat matricem se compegisse, ut in conceptione solet.

Sed quandonam feminæ potis sunt hæc phenomena, secundum præsertim, animadvertere? earum plures consuli, & una vel duæ tantum falsæ sunt perfectæ specialem illam horripilationis commotionem persensisse, ac proinde graviditatis tempus rite cognovisse; sed mulierum pleræque vividiori tunc, & voluptuoso sensu distrahuntur, ut hujusmodi impressionem observare haud possint; seipsas enim, non vero Medicos objurgent, de incertitudine suæ conceptionis.

Sexaginta olim, aut octoginta circiter transactis annis de Medicorum consilio contentæ magis fuissent. Clinici igitur illius ævi facile affirmavissent ipsas concepisse, modo sponsi blanditias minus concupivissent; cum externi corporis facies obscuruisset, quando vultus, & frons præsertim rubris maculis deturpata apparuisset; quando denique earum lotium per plures dies inspectum vermiculos natantes ostendisset.

Sed ulterius ipsi procedebant audacter prænunciando, mulieres marem gestare, si deambulando dexterum pedem præmitterent; si dextero brachio supra scamnum incumbendo dextrorsum potius acquievissent; si dextera mamma grandior, compactiorque sinistra evasisset; si venæ manus dexteræ ampliores, inflatioresque illis sinistra apparuissent.

Omnia hujusmodi indicia in veteribus libris reperiuntur. Postrema signa, quæ graviditatem maris distinguunt, deducuntur ex Hippocratis effato, qui fatetur mares dextrorsum, femellas vero sinistrorsum in utero locari, *mares dextra uteri parte, feminae sinistra gestantur*, quod sufficiebat, ut hæc opinio, a tanto Auctore derivata, admodum sustineretur.

Hodie tamen scimus hunc aphorismum falsum omnino esse, & Medici minus ignari etiam recognoscunt hujus prænunciationis absurdum, atque provectiores Physiologi ab his futilitatibus medicinam repurgarunt; inanis tamen hæc sententia nondum omnino exolevit, subsistit adhuc, & diu permanebit apud Agyrtas, & Sagas, qua utiliter erunt usuræ ad feminas leves decipiendas, quæ hujusmodi plebeculas in auxilium advocant.

C A P U T - I V.

Explanantur difficultates circa conceptionem.

EXplicatio conceptionis animalium in præcedenti capite allata, certis fulcitur experimentis, satisque expedit, quidquid ad hanc materiam pertinere possit, nullumque dubium superesse deberet: sed in re tam difficili, atque obscura nil mirum est, si difficultates nonnullæ adhuc supersint; earum quædam speciatim respiciunt sententiam, quam nos amplexi sumus, quas solvere pro viribus cogemur, conjecturarum saltem ope, quæ nisi veritate sustineantur, verisimiles tamen ita videntur, ut nulla ratione rejici possint. Nonnullæ vero aliæ habentur hujusmodi difficultates, quæ reliquas etiam generationis opiniones offendunt, & quæ insolubiles pene sunt, quia pro earum integra explanatione necessum esset consilia, ac summam Dei sapientiam a Mundi creatione penetrare. Earum itaque respectu, postquam a me enunciatae fue-

fuerint, atque circumpositis tenebris aliquantisper denudatæ, fateri propriam incertitiam non verear, quoniam non (a) *me pudet fateri me nescire, quod nesciam*, quinimo, *quod non possim non nescire*, dicam.

I. Quidam enim mirantur tot millia seminalium vermium hominum productioni dicata crudeliter perire præter unum, quod secunda sorte ovum ingredi valet, & multo magis queruntur, millia atque millia horum vermiculorum nullo excepto in coitu perire, quando eorum quodpiam ovum pervadere nequeat, quod sæpissime evenit.

Hæc difficultas nostram non modo, quam reliquas circa generationes hypotheses offendit; attamen ipsa haud proponi meretur, modo naturæ historia innotescat, & certum probatumque sit, Deum voluisse germina augere omnium entium viventium ad progeniem tuendam. Granum itaque tritici plantam gignit, quæ ad non modicam altitudinem porrigitur, & plures ramos gignit spicis singulos onustos, atque spicarum unaquæque centenis granis scatet, quod granorum millia, & ultra adæquat. Pari ratione rana in unico partu mille & ducenta ova gerit; multiplicatio vero in vilioribus insectis mirabilior est, quia magis destructioni, & jacturæ ipsa sunt obnoxia. Deus itaque hac germinum immensa copia conservationi consuluit omnium specierum viventium, quarum nulla a Mundi incunabulis periit. Absurdum enim fuisset, Deum exiguo germinum numero hominum productionem, atque conservationem reliquisse.

Facile cognoscam, quod vermiculis pro totidem embryonibus habitis contra prudentiam, atque bonitatem Dei fieri nonnulli credant, cum ipse tot homunculorum jacturam sinat.

Sed ab omni angore desisti facile poterit, quoniam hujusmodi vermes præter nobilem eorum usum in progressu, tamen in semine viliora insecta sunt, quæ a reliquis nihil differunt, quæ plantas undique deturpant, idcirco eorum jactura nihili ducitur. Ille enim tantum fortunatus vermis, qui ovum maturum attingit, ibique crescit atque ad hominis dignitatem pervenit pro spiritu recipiendo, naturæ tutamen, nostramque attentionem meretur.

II. Opponunt alii quidam continuitatem funiculi umbilicalis cum fœtu, qui ex arteriis umbilicalibus fœtus respondentibus congeneribus vasis secundinarum, & similibus convenientibus venis conflatur; ex quibus deducunt, ut ipsi putant, secundinas, fœtumque unam continuum corpus semper constituisse, ac nunquam has duas partes sejunctas fuisse, nullaque proinde ratione secundinas ad matrem, fœtum ad patrem pertinuisse, ut in meo systemate supponi oportet.

Fateri oportet hanc difficultatem non parum urgere, neque miror si quibusdam illuserit, facile tamen ipsa resolvi poterit, modo sequentia animadvertere velint.

1. Videlicet, quod in vermem patris arteriæ, & venæ ejusdem umbilicales, quæ in embryone, æque ac in fœtu umbilico terminantur, imperviæ sunt; sed in earum extremitatibus replentur ipsæ sanguine, aut melius lymphâ, quæ ad vermem pertinet, & ab hac turgentia impeditur, quominus hæc vasa oblitterentur.

2. Vermis dein in ovum intromissus ab idonea capsula recipitur, in cujus

Astruc de Morbis Mulierum.

B 3

medio

(a) Cicer. Tusculanar. l. 1. c. 25.

medio exurgit reliqua portio funiculi, cujus vasa obturata pariter perstant, ut in foetu, quamvis æque sanguine, aut lymphæ repleantur.

3. Vermis in hac capsula receptus pro sui configuratione, & illa capsulæ, nisi una ratione locari potest, ob quam venter adversus capsulæ partem apponitur, ubi appendix funiculi umbilicalis se offert foetus umbilico respondentem, & ita arteriæ, venaque ex utraque parte una coalescunt.

4. Hac ratione verme in diem aucto, funiculi umbilicalis portio, quæ capsulam respicit, cum illa coit, quæ ad umbilicum embryonis attinet; extrema vasorum occlusa extenduntur, referantur, atque simul junguntur, sanguis ab arteriis umbilicalibus foetus in eas reliqui funiculi transducitur, & sic de venæ in venæ portionem transit, ut junctio umbilici cum foetu intimior ita evadat, quasi continens fuisset.

Istiusmodi effectus exempla habentur in arborum virgultis, quoniam si arbori applicetur ramus diversæ prorsus speciei, paullo post insitionem cortex ramusculi arboris ligno statim adhæret, ipsique firmiter nectitur: cortex enim coalescit, vasa utriusque arboris, quæ succum nutritium ferunt, æque ac tracheæ pro deferendo aere simul coeunt, tandem insitus ramus crescit, ingrandescit, & cum patre novo unam consanguinitatem, ut ita dicam, init.

Suasum habeo invite quosdam hanc hypothesin pro difficultatis solutione admittere velle; attamen nihil ex eorum favore posco, quod nequeam experientiis clare, aperteque confirmare.

1. Circa insitiones arborum tumores quidam producuntur probabiliter ob difficultatem, quæ primo objiciuntur transitui succi nutritii ex arbore in corticem. Similis nodus observatur, ubi funiculus cum umbilico coit, quod comprobare videtur, ibi aliquam statim esse humorum exortam.

2. Cum infans natus est, obstetrices statim funiculum vinciunt, scinduntque; juvenes sponsæ tunc ab ictu forcipis perterritæ miserentur nati; attamen ab ipsa nunquam infans ingemiscit, nullumque dolorem patitur, quasi extranea pars secaretur.

3. Funiculus dissectus, atque vinctus minime distrahitur circa ligamen, ut credi potuerit, sed ultra abraditur prope infantis umbilicum ad cutis libellam; videlicet ubi insitio originem traxerat, quod ostendit funiculum, aut ejusdem maximam partem, ab infante disjunctum fuisse, nostramque opinionem confirmat.

Quamvis hujusmodi experientiarum satis validis fundamentis innixæ videantur, quæstio tamen omnino absoluta non videtur: postulant enim oppositores, qualis sit hæc capsula, in qua vermis locatur, atque quid ipsa evadat, cum ejusdem in secundinis completi foetus vestigium non appareat.

Huic difficultati facile respondetur. Hæc capsula exoritur (a) ab amnios, & evanescit initio gestationis ob mutationes, quas subit tunc amnios; etenim paulatim lymphæ in capsula cumulatur, quam excludit amnios, eoque facilius cum lymphæ mucilaginea in chorio contenta minime impediat pro sui facili avolatione hanc exclusionem. Copia lymphæ ibi affusæ in diem augetur, amnios magis, atque magis extenditur, donec perfecte chorio applicetur. Hac metho-

(a) Kerckringius *Anthropogenia*, c.1. Miratur circa ovula nunquam pelliculam tunicamve invenisse; animadvertit idcirco solum chorion, quia amnios, quod capsulam gignit, in ovulo tunc minime conspicuum est.

methodo capsula evanescit, & amnio extenso, secunda funiculi tunica produ-
citur, atque embryon ex primo carcere eductus per funiculum in aquis amnii
natans suspenditur, videlicet fœtus conditiones ingreditur, sub quibus in se-
cundinis vitam ducit.

Nihil attuli, quod facili animadversione non confirmet amnii ipsius offi-
cium. Cui bono hoc secundum velamen? Chorion firmam compactumque, ut
apparet, sufficere deberet ad aquas secundinarum, fœtumque complectendum;
quapropter necessum erit aut amnio usum a nobis allatum tribuere, aut ipsum
inutile, & supervacaneum putare.

III. Reiterando quæ initio præcedentis capituli pro veris enunciavimus, sci-
licet, utrumque sexum ad generationem facere, fœtumque parentem utrum-
que æmulari, destrui videtur opinio a me prosecuta, quia vermis, qui est
germen fœtus, a patre tantum procedit, mater vero solas secundinas suppeditat,
nullaque ratione concurrat ad specialem confirmationem infantis.

Hujusmodi instantia reliquis omnibus validior est. Minime perpendam,
an vulgares hypotheses generationis eam solvere valeant, quod vix credam.
In mea sententia tantum ipsam eliminare conabor, quod facile obtinere mi-
hi suadeo, modo adhuc allatis conjecturis utar.

1. Autumo jam in rudimentis vermis seminalis eandem corporis confor-
mationem haberi, ac in homine, ad quem pertinet; hæc est ratio, ob quam
vermes patribus non absimiles esse debeant.

2. Puto simul in exigua capsula ovi muliebris stigma, aut imaginem ca-
vam dari, singulam femellam æmulantem, quæ in capsula ad eam partem
locatur, ubi est funiculi extremitas, quod præbet similitudinem infantium
cum matre.

Ex iis consequitur vermem virilem, qui ovum muliebre ingreditur, aptari fa-
cile capsulæ, ibique plus minusve imprimi, juxta ejusdem variam magnitudi-
nem, aut capsulæ latitudinem, ideoque, posita majori extensione, & crassitu-
dine in virilibus, quam in muliebribus ovulis, ut homines feminas magnitu-
dine superant, mares vermes muliebribus facilius in sinu materno locum aptum
invenient, magisque matres, quam patres æmulabuntur, & contra, quod etiam
observatio testatur.

Hinc pariter sequitur, juxta vermium diversam magnitudinem, infantes mo-
do perfecte novam imaginem maternam sumere, modo ipsos perfecte paterna
lineamenta fervare, alios tandem imperfecte instrui specie materna, ut mul-
tum adhuc patris effigiem servant, ac proinde facile in iis utriusque parentis
lineamenta, etsi commixta, distinguantur.

Tandem consequitur, mulieres quasdam infantes parere omnes omnino sibi
similes, quod ab eo procedit, quia capsulæ, ubi infantes locari debent, an-
gustæ ita sunt, quæ foveant perfectam embryonis impressionem; quasdam ve-
ro alias infantes in lucem edere a patribus nihil absimiles, quia capsulæ la-
tiores cum fuerint, infantes minus in ipsis aptantur, & primævam formam
retinent. Tandem infantes nonnulli patribus, atque matribus confuse similes
evadunt, ob permixtionem lineamentorum, & mediam latitudinem earum ca-
psularum, videlicet satis angustæ sunt, ut aliquam matris similitudinem præ-
beant, non tamen ut omnino illam patris demant.

Haud difficulter possem, iisdem si uterer fundamentis, successivas muta-
tiones explanare, quæ in nuptiis eveniunt nigrarum cum albis; multoque
magis monstra, quæ exurgunt ex copula variæ speciei; sed nimium a propo-
sito

sito meo discederem, verum suum habeo quemlibet facile posse, modo velit phenomeni explanationem instituere.

Pauca vero asserere audeam de internis similitudinibus infantium cum parentibus, infirmitatum nempe, morborum, temperamenti, ingenii, eaque omnia a genitoribus in ipsos derivant. Hujusmodi perquisitio difficillima est, & nisi post longum studium obtineri poterit, ut inter mysteria generationis reponenda videatur.

IV. Hujusmodi hypothesen, quæ pro eliminandis superioribus objectionibus necessariae fuerunt, responsiones suppeditant quarundam difficultatum circa hanc materiam adhuc insurgentium, quæ etsi reliquis sententiis circa generationes communes sint, atque in iis vix ullam explanationem admittant, non erunt in nostro systemate prætereunda, quamvis ipsis omnino satisfacere posse difficulter credamus.

1. Feminae plerumque, totidem mares, totidemque femellas pariunt; hoc indicium est, vermes feminales partim masculina, partim feminea, eosque indiscriminatim ova pervadere jam maturata.

2. Mulieres interdum filias tantum gignunt; quod ostendit, in ipsis rimam, per quam vermis introduci debet, arctissimam esse, quam nisi vermes feminei masculinis exiliores intrare queant.

3. Mulieres interdum etiam mares tantum in lucem edunt; quia rimæ ovulorum latiores sunt, ut vermes masculinos recipere possint, sed feminei, quamvis intrare valerent, pereunt tamen, quia capsula pro hujusmodi vermibus nimis lata, natantes ipsos relinquant, ut minus valeant cum funiculo necti.

4. Feminae plerumque unum gerunt fœtum, quia unicum ovulum solet pro singula vice maturitatem attingere; idem observatur in aliis animalium speciebus, ut in vaccis, ovibus, capris &c.

5. Quandoque tamen duos infantes una gestant, quos geminos appellant, hoc ostendit tunc dua ova ad maturitatem pervenisse, atque ad recipiendum vermem singula idonea, quod etiam evenit in reliquis animalibus nuper enunciatis.

6. Dantur alia animalia, quæ una gestatione plures fœtus gerunt, hujusmodi sunt canes, feles, scrophæ, &c. quia in ipsis plura ova eodem tempore ad maturitatem perveniunt.

7. Alia deinceps dantur animalia, ut columbæ, & turtures, quæ nisi duos fœtus constanter gerunt, quia in hisce speciebus duo tantum ova statuto tempore matura fiunt.

8. Tandem, quod magis animadversione dignum apparet: ex duobus ovibus a turturibus aut columbis fœcundatis unum semper marem, alterum femellam complectitur; id certo contingere haud potuisset, nisi ovorum alterum angustiori rima donaretur pro exiliori femineo verme recipiendo, reliquum latiori pro masculino, aliter vermis femineus periisset in ampliori ovuli masculini capsula, ut art. 3. indicavimus, quod cum eveniat, hujusmodi animalia, vel unicum ovum pariunt, vel si ambo, alterutrum albumen tantum complectitur.

V. At quispiam postulare posset, quomodo in viris hujusmodi vermes, aut in feminis ovula, & capsulae producantur; sed hoc postulatum extra rem videtur: vermes, ova, & capsulae minime per se producantur, Deus qui universum creavit, & hasce partes patravit, eæque ab ipsius omnipotentis manu immediate derivant. Deo favente nunquam semitas prosequar quorundam Philosophorum Neotericonum, qui Epicuri sententias amplectendo putarunt formationem embryonum explicari posse per admixtionem diversorum seminis

ele-

elementorum, & Epicurus suadere tentabat mundi formationem a concursu atomorum natam fuisse. Quamvis enim contra Epicurum recte oppugnaverint, haud posse moleculas sive atomos ratione destitutos simul coalescentes universum parere, tanto ordine, & eleganti forma conflatum, tamen perperam excogitarunt partes feminis materiales, quæ conjungi debent sensu, & intellectu quodammodo donari, ut sponte valerent sibi aptum positum distinguere, & reliqua, quæ ad corpus organicum producendum necessaria videbantur. Tali pacto enim dum sibi cognitum absurdum rejecerunt, aliud futile magis amplexi sunt, nos itaque patientia vestra abuti crederemus, hujusmodi somnia diutius perscrutando, sat erit si ipsa non reticuerimus.

VI. Nemo contendit feminis vermes, ovula, atque capsulas ovulorum opus esse omnipotentis auctoris, æque ac reliquas corporis partes, sed quis petet, an summus auctor, quotidie prout opus est, hasce partes producat, vel a mundi incunabulis productæ fuerint, & in hoc postremo casu quomodo in viros, atque feminas viventes per tot sæcula transmissæ fuerint?

Qui hoc quærunt, scire debent nullam esse rationem quæstionem solvendi. Generice Physicorum perpauci priorem opinionem amplectuntur, quapropter unicum cognovi Philosophum (a) Anglum, qui ipsam tueatur, sed ultra profectus est; excogitavit ipse *naturas* quasdam, quas *plasticas* sive formatrices appellavit, quas Deus creavit, ut corpora organica, prout ipse voluisset producerent, absque quo hujusmodi naturæ quid agerent, unquam cognoscerent: At admodum difficulter excogitari potest causa similium naturarum; Deus, qui per simplicem actum propriæ voluntatis omnia producit, qui dixit: *fiat lux, & lux facta est*, minime similibus causis instrumentalibus est indignus ad quodlibet corpus producendum; cur non hujusmodi naturis in mundi creatione usus est? Idcirco hypotheses Philosophi Angli, ejusque plasticas naturas sapientum nemo admisit, & quamvis Clericus (b) ipsas valde tueretur, tandem in oblivionem ceciderunt, ex qua nunquam sublevari debuissent.

Communiter receptum est Deum creasse homines transactos, præsentis & futuros Adami tempore, ipsosque omnes intra Adami vermes compactos fuisse, atque successive explicatos fuisse, prout incresebant, eorumque explicationem esse profecuturam, donec species humana substituerit.

Minime dubitarem plures mirari exiguitatem infinitam homunculorum præsentium, eoque magis nasciturorum, qui simul in Adamo existere debebant, sed multo magis admirationi locus erit, si calculum ingrediamur; subductionem tamen, ne aures offendamus, in cane, ejusque testibus instituemus, in quo argumentum idem valet.

Ponamus enim primum canem a Deo creatum in suis testibus canes omnes complexum esse jam natos, viventes, & nascituros; sumamus unicum testem, & calculo in omnibus regenerationibus utamur, quod nos minime juvat, quia argumenti robur imminuitur.

In priori itaque creati canis teste germen exiguum continebatur, quod integrum canem comprehendebat, qui proprios testes præseferbat, & in singulo teste exiguum pariter germen existeret, quod alter canis erat, qui eodem testes, & similia germina complectebatur, ac sic in progressu, donec canes erant.

Hæc

(a) Radulphus Cudworth. *True intellectual system of the universe*.

(b) In decem prioribus voluminibus, *Bibliotheca selecta*.

Hæc, ut cuique apparet, progressio est descendens, quæ pro singula generatione imminuitur in ratione prioris canis ad germen proprium testium, sed hoc germen vix grani quadrantem æquare debuisset, & canis vulgaris magnitudinis saltem mille libras æquasset, quod est 9216000. grana vel quod idem refert 36864000. granorum quadrantia.

Primus canis enim erat ad proprium germen ut 36864000. ad 1. hoc primum germen ad secundum fuerit in ratione eadem, & ita secundum ad tertium, & sic de cetero. Ad statuendam enim exiguitatem, quam in priore germine habuerit canis adhuc vivens, sat erit nunc multiplicare in se totidem vices numerum 36864000. quot fuerunt a mundi creatione canium reproductiones.

Etenim citra errorem asseri potest, a mundi incunabulis ad nos usque habuisse ducentas canium regenerationes; itaque multiplicando 36864000. bis centies in se ipsum, facile apparebit, maximum canem viventem in germine testis prioris canis fuisse 20916620. &c. partem (a) quadrantis unius grani.

Nulla ratione huiusmodi calculum mentis acies prosequi valet, sed ulterius procedendum videtur, nam hoc germen ut canem complectatur, corpus esse debet ex iisdem principiis conflatum, ac canis ipse, sed nulla est composita pars, quæ cum hac exilitate convenire possit; germen itaque ad hanc exilitatem redactum minime mixtum corpus constituit; ideoque non amplius germen, sed nihil erit.

Si applicaveris calculum huiusmodi Adami progeniei, idem inveneris; quinimo productum eo augebitur, quo generationes hominum ad nos usque illis canium uberiores fuerint. Ex his itaque facile deduci poterit systema involuorum seu *des. developpemens*, quod jamdiu amplexi sunt Philosophi, futile esse, atque inane cogitatum.

Quid ergo sentiendum est in huiusmodi circumstantiis, in quibus insolubilis profecto exurgit difficultas? Quid, inquam, agendum? id quod pluries dixi, & infra pluries repetam; mirari summi Auctoris opera, ejusdemque sapientiam colere, nostram exiguitatem cognoscere, atque limites ingenii nostri; neque audere profunditatem penetrare consiliorum suorum profecto impetrabilium. Sapientiam igitur Ciceronis imitari fas erit, qui etsi minus Dei naturæ conscius, similem tamen huic objectioni responsionem dedit, inquiens: (b) *Non reperto causam, latet fortasse obscuritate involuta naturæ. Non enim me Deus ista scire, sed his tantummodo uti voluit.*

C A P U T V.

De falsis Conceptionibus.

Explicavimus jam *cap. 2.* conceptionem juxta naturæ leges ordinatam, in qua ovum intra ovaria foecundatum e propria cellula distrahitur, per fibrillas in tubas descendit, atque ex his in uterum decidit, ubi postquam increbuerit, novem mensibus transactis, foras erumpit, ut infra explicaturi erimus; huiusmodi conceptio igitur naturam prosequens *vera Conceptio* appellatur.

Certissimæ observationes, sed recentes, quæ centum annos minime retro-

gra-

(a) Illud &c. locum tenet 1505. c. 12. prater octo indicatas.

(a) Libro i. de Divinis. c. 12.

gradiuntur, circa hanc rem singularia phenomena ostenderunt, quæ veteres minime cognoverant, ut observatores pene deciperent, qui propriis oculis non fidentes primo non parum in dubio hæserunt. Hujusmodi phenomena sunt:

1. Ovum fecundatum quandoque in ovario detentum ita ingrandescit, ut veram ovarii graviditatem inducat.

2. Interdum ipsum intra tubas detinetur, ibique inflatur, atque graviditatem tubarum gignit.

3. Tandem haud raro ovulum fecundatum in abdomen decidit, ibique graviditatem ventralem parit.

Quamvis hujusmodi conceptiones veræ, & reales sint, tamen cum ad generationem perficiendam minime faciant, & naturæ legibus derelictis, inutiles evadant, idcirco *falsæ conceptiones* merito prædicantur.

Medicina nullum auxilium præstat ad hæc conceptiones præveniendas, nullumque, quo quis mederi valeat; nihilo tamen minus, ut completam ideam præbeamus generationis, singulas hujusmodi speciatim perscrutari necessum videtur cognitæ causas enunciando, atque medendi methodum, si qua est, indicando.

De conceptione sive fecundatione intra ovaria.

EXempla conceptionum, sive melius, graviditatum intra ovaria, rara sunt, anno 1682. primum hujusmodi historiam relatam esse scimus a Medico quodam Petricoriensi a *Sancto Mauritio* appellato; reperitur hujusmodi relatio in Epistola quadam Diario Gallico addita, quod Abbas *De la Roque* composuit, nemo ignorat hujusmodi historiam & Epistolam *Sancti Mauriti* in latinum sermonem versam, in Bibliothecam Anatomicam *Mangeti* insertam fuisse. (a)

In hoc casu fœtus in abdomine repertus est sanguinis maxima copia circumcinctus, sed symptomata antecedentia, ac præsertim ovarii scissura ibi alimentum suscepisse ostenderunt. Sed cum grandior factus fuerit, ovarium disruperat, donec tandem in abdomen caderet; scissura fortasse ægrotantis mortem induxerit, vel ob vehementem syncopem a dolore natam, vel ob hæmorrhagiam a vasorum laceratione ortam; ceteroquin uterus sanus, & integer, æque ac tubæ, erant, ut vix suspicari liceret infantem ex iis partibus erupisse.

D. Montagner Medicus Lambescensis in Provincia haud absimilia observavit; mulier enim Lambescensis de repente post vivos dolores abdominis, pluresque syncopes emortua, ad inveniendam excidii causam statim dissecta fuit; oculis tunc se obtulit fœtus duplicis mensis in multo sanguine natans citra ullam uteri, aut tubarum læsionem; ovarium tamen dexteri lateris tumefactum, scissumque erat in inferna sui parte, ut pateret, embryonem ex eo loco in abdomen cecidisse. *D. Vieussenius* hanc observationem retulit in sua dissertatione *De structura, & usu uteri, & placentæ*, quæ ad calcem secundi voluminis, postremæ editionis Anatomix *Verheyenii* reperitur.

Potiores etiam observationem debemus Clarissimo (b) *Litrio*, qui tali pacto ipsam

(a) Tom. I. p. 623.

(b) Acta Acad. Scient. an. 1701. p. 109.

ipsam Academiam communicavit; asserit enim ipse: *Reperisse in sinistro ovario vesiculam fetum complectentem unicam lineam cum dimidio latam, tres vel paullo magis oblongam, etsi exiguus esset contentus foetus, ipse tamen testatur, sensibilibus caput distinxisse, & in ipso exiguam pro ore aperturam, levem loconarium prominentiam, & brevem lineolam sive impressionem utrinque ad narium radicem locatam pro ovulorum orbitis probabiliter destinatam; animadvertit insuper, circa inferiora trunci conspexisse eminentiam quandam rotundam, exiguamque, tum similes duas eminentias, exiliores tamen, in superiori trunci latere, ipseque hasce eminentias judicavit elementa extremitatum superiorum, inferiorumque fetus esse; tandem addit, hujusmodi fetum interiori membranarum parti adhaesisse illius vesiculae, cui necebat per funiculum tertium lineae profundum, & supra lineam aliquantisper oblongum, quod ostendit hanc vesiculam secundinas constituisse.*

Historia Academiae Scient. an. 1756. p. 48. quartam observationem suppeditat a D. Varocquiero traditam, qui in sectione corporis filiae cujusdam, Civitatis Insulae circa trigessimum annum a constanti dolore regionis Iliacae sinistrae emortuae, ovarium vidit *sinistrum magnitudinem, & figuram ovi gallinacei referens. D. Varocquierus* " cum ipsam disseccuerit, uncia circiter liquoris lymphatici „ erupit, sero non dissimilis, deinceps fetum reperit cum placenta, & funiculo pollicem cum semisse oblongum, & aliquot lineas latum, placenta „ adhærebat superiori parti ovarii, cum qua confusa coalescebat. Fetus duplicem pollicem oblongus erat a capitis summitate usque ad genua, reliquæ „ extremitates inferiores parumper oblitteratæ duplicem lineam æquabant. Femora circa longitudinem abdominis nexa apparebant, atque ita brachia „ thoraci intimius conjungebantur, & quinque lineas truncus a scapulis ad „ coccygem usque producebatur; reliquæ superiores extremitates duplicem lineam tantum extendebantur.

In hac observatione fetus grandior factus erat, & jam extremitates apparuerant, quod ostendit hunc vetustiores fuisse illo, quem D. Litrius in simili occasione observavit.

In hujusmodi itaque conceptionibus germen in ipso ovario perit, quibus referri debent tumores cistici, sæpe in substantia cellulari ovariorum reperti, qui modo steatoma, atheroma, aut meliceritem referunt, atque materia quadam replentur caseosa, sebacea, puriformi, plus minusve densa, & variis coloribus prædita, fusco, cinereo, atque flavo, ubi frequenter glomi capillorum reperti sunt, & D. Ruyschius (a) fatetur dentium seriem invenisse: quod simili observatione confirmavit D. le Riche Chirurgus (b) Transburgensis.

Ea, quæ adhuc exposita sunt, ostendunt conceptiones ovariorum triplicis speciei esse.

1. Ipsæ quandoque exiguum tumorem steatomatosum æmulantur, ut nuper demonstravimus, qui tumor paulatim ingrandescit, & pari ratione ovarium inflat; tumorem diu ferunt ægræ, citra gravem noxam, tandem a majori augmento in abscessum ille mutatur puriformem, qui febrem lentam, hydropem ovarii, & ipsam ascitem inducit, quique interdum in abdomine disrumpitur, & terribilia symptomata producit infra perpendenda.

2. In-

(a) Advers. Anatomic. Decad. 3. p. 6. & 20.

(b) Histor. Acad. Scient. ann. 1743. p. 88.

2. Interdum vero ovum fecundatum in propria cellula detinetur, embryo ibi vivit, crescit, atque explicatur, non modo cellulam, sed ipsum ovarium tumefaciendo; in quo casu dolor non abest; moritur tandem fecundatus, auctusque vermis, vel ob nimiam compactionem, vel ob inopem nutritionem a fundo capsulae receptam, hoc est quod animadverterunt perillustres *Litrius* & *Varoquierus*.

3. Tandem quandoque evenit quod sub augmento ab embryo disrupta cellula, in abdomen decidat, quod citra gravissimos dolores, atque uberissimam sanguinis jacturam fieri nequit, quae matri ultimam affert diem, id referunt *D. a S. Mauritio*, & *Montagnerus*.

Primus casus, in quo embryo, cito perit, multiplici de causa accidere potest, quae difficulter conjecturari poterit, sed levissimam esse non dubitarem, parum enim requiritur, ut ille pereat. Vermis enim in propria capsula nimis compingi potest; ejusdem umbilicus cum funiculo appposito difficulter, vel nulla ratione conjungi potest; sed libentius putarem in hisce rebus maximam partem habere angorem, verecundiam, & sollicitudinem, in quibus mulieres in illicito commercio reperiuntur, quae omnia suspendunt, atque perturbant oscillationes, pro fecundatione necessarias, eoque magis id suspicari licebit, cum haec eveniant plerumque filiabus, atque viduis, & illis potissimum, quae castitatem simularunt.

In hoc casu embryo dissolvitur, & cum lymphâ ovi permixtus materiem tumoris steatomatosi producit; quandoque in eo capilli conspiciuntur, qui etsi exiguiissimi in embryo fuissent, tamen in tumore crescunt, & satis conspicuos capillorum glomos producant. Germina dentium, interdum crescunt, & indurescunt; modo tamen observationes *Raysschii*, & *De la Riche* veræ sint; facillimum est, hunc tumorem scirrhum evadere ob indurationem, aut in abscessum converti ob suppurationem supervenientem, quod tamen raro evenit.

Diagnosis horum morborum perquam difficillima est, ac proinde prognosis prorsus incerta: Diximus jam Medicinam hasce ægitudines præoccupare, aut ipsis mederi haud posse; ad summum remedia enunciare potis esse, valide dulcificantia, solventia, aut diluentia, eoque pro circumstantiarum varietate prudenter immutando.

II. In secundo casu, ubi infans diutius in ovario vitam ducit, ut *Litrius*, & *Varoquierus* referunt, ipse explicatur, ingrandescit, & volumen proinde ovarii extendit, sed tamen perit, vel quod nimis compingatur, vel quod a fundo capsulae cui adhæret, parum nutriatur; & mater tunc tensionem, sive obtusum dolorem in ovarii regione per sentit, dum embryo ovarium distendit, sed semel emortuo foetu tensio, atque dolor pene insensibiles fiunt.

Embryo in ovario emortuus putrescendo abscessum, aut arescendo scirrhum parere valet; primus casus febrem lentam inducere potest; terque ovarii hydropem frequenter gignit.

Nullum est signum, quod nos de hac conceptionis specie, aut supervenientibus reliquis œconomiae perturbationibus satis commonefaciat; sed modo ea cognosceremus, ipsis medendi deficerent auxilia, idcirco remedia superius enunciata tantum exhiberi poterunt.

III. Quando embryo diutius adhuc in ovario degit, ut *D. a S. Mauritio* observavit, mater sub majori hoc incremento vividiores in ea parte ob distractionem thecae ipsius ovarii cruciatus per sentit, hi dolores, qui lancinantes

tes sunt, modo infans thecam disrumpat, syncopem pene continuam inducit, quæ, hæmorrhagia a ruptura superveniente, mortem tandem ægrotanti affert. In hoc casu neque de natura morbi judicium proferre, neque damna avertere integrum erit, & si ea paterent, nulla ratione auxilium afferre valebimus.

§. II

De conceptione, sive graviditate tubarum.

Graviditates tubarum non admodum raræ sunt, sed ipsas non melius veteribus cognoscimus. Joannes Riolanus in sua *Anthropographia* (a), quam edidit an. 1650. refert 60. retro annis, videlicet an. 1590. Chirurgum quemdam earum unam observasse, sed cum ipsum haud cognosceret, Observationem etiam reticuit; quinquaginta vero annis transactis, videlicet 1640. alterum Chirurgum similem graviditatem animadvertisse Riolanus testatur, sed & ipsam neglexit. *Illustrissimus* tandem Riolanus hujusmodi graviditatem secunda sorte observavit in purgatrice quadam Reginae Annæ Austriæ, quæ dissecta fuit coram Petro Seguino ejusdem Reginae Archiatro. Attamen Riolo parum fiderunt, & Patinus ejusdem amicus (b) Bartholino retulit, Riolanum haud credidisse, quod suadere tentaverat, sed eam retulisse, ut inserviret Medico cuidam Archiatro, videlicet Petro Seguino.

Paulo post an. 1669. Chirurgus quidam Parisiensis *Benedictus Vassal* dictus gestationem tubarum vidit, sed minime cognovit, quia sumpsit tubam, in qua foetus continebatur, pro altera placenta. *Mauriceus* (c) Celebr. Obstetriciæ artis Professor, qui rem intimius perscrutatus est, rite cognovit eam partem alteram placentam haud esse, sed defendit neque tubam esse, sed simplicem herniariam expansionem matricis, quæ foetum complectebatur.

Tandem cedere necessum fuit recentioribus observationibus graviditatum tubarum, quas tot, ac toties Recentiores conspexerunt; nunc in hoc omnes conveniunt, & tot. Auctores proprias observationes publici juris fecerunt, ut circa hanc rem amplius catalogus institui posset; sat erit tamen indicare eas, quas produxerunt celebriores. Anatomici fide dignissimi, quales sunt *Graafius*, (d) *Busserus*, (e) *Dionysius*, (f) *Litrius*, (g) & *Duverneyus*.

In quolibet casu ovum fecundatum ex cellula in tubam decidit, & ex hac in uterum descendit, sed ultimam hanc itineris partem minime patrare valet, vel quod tuba angustior facta sit ob fibras circulares ejusdem tunicarum, vel quod tubercula interdum cavitatem repleant. Cum hæc obstacula minime impediverint ovi fecundationem, nec proinde seminis transitum, supponi oportet post fecundationem ipsa exorta esse, vel quod magis probabile est, canalem tubarum pro sui angustia, necdum fecundationem impedire, attamen ovi transitui satis officere posse.

Hoc ovum in tuba alitur, crescitque per placentam, cujus interiori tunica adhæ-

(a) Lib. 2. Cap. 35.

(b) Bartholinus id refert, *Anatom. Lib. 1. Cap. 37.*

(c) Tractatus de Morbis Mulierum gravidarum Lib. 1. Cap. 5.

(d) Paulus Busserus Chirur. *Transactions Philosoph. an. 1694. n. 20. art. 2.*

(e) Anatomia de homine 6. edit. p. 217. C. 162.

(f) Acta Academiæ Scient. an. 1702. p. 234.

(g) *Ibidem*, p. 298.

adhæret ab ea matriæ parum diversæ, ut valeat ipsa idoneum succum foetui suppeditare. Hujusmodi alimentum modicum sane est, sufficit tamen initio, dum embryo exiguus est, sed inops fit, dum fœtus ingrandescit; ideoque embryo in tubis minime vivit, nisi ad quartum, quintum, vel ad sextum usque mensem.

In initio mater fœtum gestare putat, quod prænunciant symptomata omnia gravidis propria: inappetentia vulgarium ciborum, appetentia insuetorum, cordis affectus, vomendi conatus, menstrua suppressa &c. nihil tamen indicat ovum in tuba esse retentum, sed cum embryo augetur in latere tubæ, ubi degit, tensionem, obtusumque dolorem parit, qui cum incremento fœtus pariter augetur, præsertim cum satis roboris habeat, ut sese movere valeat; distinguere etiam facile debent usque ad quartum mensem fœtus viventis contorsiones.

In gestationibus tubarum duplex casus obvius est: *prior*, quando fœtus in tuba permanet, vel quia debilis nimis, vel nimis densa sit: *alter*, quando fœtus tubam dirumpit, & in abdomen ruit.

I. In primo casu morbus triplicem desinentiam habere potest.

1. Quando fœtus arefcit, corneus fit, & tartaro quodam obducitur, quem tuba suppeditat, atque scirrhum producit, qui ipsam tubam frequenter invadit.

2. Quandoque fœtus molliores partes in pulvem quasi mutantur, quæ steatoma producunt, in quo ossa nondum soluta reperiuntur.

3. Quandoque tandem in pus partes illæ convertuntur, atque abscessum gignunt; quomodocumque tamen id evadat, mater in ægro latere tensionem perferit, lenta febre deinceps corripitur, & hydropem frequenter patitur.

Cum tumor, cruciatusque prænuncient sedem morbi in tuba esse, quia fœtus motus, & mater ipsa hoc testatur, certa diagnosi proponi potest, atque ægritudinis damnum judicari, sed hoc minime præstat, ut morbo medeamur, nisi per operationem Cæsarianam, in qua abdomen secatur circa ventrem, & fœtus ex tuba extrahitur. Hoc auxilium *Abram Cyprianus* Professor Anatomicus, & Chirurgicus Universitatis Franeckeræ in simili casu circa initium hujus sæculi feliciter adhibuit. Suspicio enim operationes Cæsareas, quæ quibusdam Chirurgis Villicis beneverterunt, institutas fuisse in graviditatibus tubarum, non vero in illis uteri.

In secundo casu, ubi fœtus satis valet ad scindendam tubam, ipsamque sane dirumpit, mater frequenter perit, vel ob letalem syncopem, quam lancinantes dolores excitant, vel ob hæmorrhagiam, quam scissura parit. Interdum tamen mater valet hæc omnia perferre, quando tunica ipsius tubæ exiles valde, & tenues sint, sine multo dolore scindantur, & parum sanguinis per dilaniata vasa suppeditent; in hoc casu vel post scissuram infans vivat, vel moriatur, ægritudo nomen mutat, & graviditas abdominalis fit, de qua sermonem aggredimur.

§. III.

De graviditatibus abdominalibus.

Graviditates abdominales rariores sunt, minusque cognoscuntur illis tubarum; triplicis speciei esse solent. In primo casu ovum fecundatum antequam tubam ingrediatur, in ventris cavum ruit, quia tubæ fimbriæ minime ovario, vel imperfecte applicantur, quia ipsæ induratae, immobiles, aut con-

contractæ nimis excitant, vel quia laxæ nimis, & productæ sint, vel tandem quia earundem motus ob animi passionem, atque angorem suspendantur, aut intercipientur.

Quod tamen admiratione dignum est; ovum fecundatum in locum ad ipsum recipiendum minus idoneum descendit, ibique necessariam nutritionem reperit; initio sane parum alimenti oportet præter simplicem lympham, quæ partes abdominis humectat, sed in progressu uberiori alimento fœtus indiget, & tunc per placentam necitur partibus propinquis, videlicet superficiei externæ intestinorum, coli præsertim, uteri, mesenterii, & peritonæi; attamen si fœtus maturitatem attingat, nisi extenuatus laxusque ad ipsam perveniet.

Nonnulla habentur exempla hujusce graviditatis: unum retulit valde conspicuum D. Courtial Professor Medicinæ Tolosanus in suo tractatu sub titulo, *Nouvelles (a) Observations sur les Os*. Fœtus, de quo locutus est, novem menses attingebat, ipsumque reperit in sinistro latere abdominis, capite obversum, & pedibus porrectum per placentam epiplooo, & ventriculo adhærentem. Asse-ruit idem Professor nullam scissuram, neque in utero, neque in tubis, neque in ovario, reperisse, ut haud dubio locus sit, ovum ab ovario in abdomen statim cecidisse.

Observatio D. Jouy Chirurgi, quam refert Dionysius (b), non absimilis est; juxta illum fœtus novem menses pariter attingebat, & in lævo latere abdominis detinebatur, intra cavum cruenta lymphæ repletum, ejusdem funiculus cum placenta neciebatur, & hæc mesenterio, atque colo inhærebant; nulla conspiciebatur scissura, aut cicatrix in utero, in tubis, aut in ovario. Crederem hic referendam esse duplicem observationem, quam duo medici de Join-gny retulerunt Academiæ Scientiarum an. 1748. in ejusdem actis insertam p. 108. In hac observatione fœtus in sinu materno 30. annos degit; repertus est in latere dextro imi ventris propriis involucribus obrectus, durus, compactusque factus, qui cum epiplooo, peritonæo, mesenterio, & extica matricis facie conjungebatur, fœtus probe conformatus erat, satis grandis cum capillis, & duobus dentibus incidentibus erumpentibus citra uteri, tubæ aut ovarii ejusdem lateri labem.

Secunda species gestationis abdominalis, obvia magis est, at nunquam hoc nomen meretur. In hujusmodi gestatione fœtus minime in ventre alitur, sed altus ex ovariis, aut tubis pro nimio incremento in ipsum descendit. Plerumque a casu perit, matremque occidit, interdum tamen mater superest, præsertim cum ex tuba decidat.

Prior observatio D. a S. Mauritio, quam paulo antea §. I. enuntiavimus, exemplum suppeditat embryonis ex ovario in ventrem lapsi. Observatio D. Vassal §. II. indicata offert exemplum fœtus e tuba erumpentis. Facile esset similia exempla innumera congerere, sed hoc supervacaneum videtur.

Tertia species gestationis hujusmodi minime simul meretur abdominalis nomen, quoniam nunquam accidit, nisi infans vividus perfectusque oblique in utero locatus, impedito per vaginam exitu, uterum dilaniet, sibi in abdomen pandat viam. Exempla hujusmodi rara admodum non sunt, sed sat erit exemplum indicare infantis Tolosani, qui 25. annos in abdomine perstitit, ubi

con-

(a) *Observat.* 10.

(b) *Anat. de homine edit.* 6. p. 223. 227.

confugerat per foramen sibi in utero paratum, quod 25. post annos a sectione cadaveris matris adhuc conspiciebatur.

Phenomena, quæ infantes in hujusmodi circumstantiis inducunt, admodum variare solent;

1. Quandoque fœtus exsiccantur, indurantur, aut sensim tartarea crusta obducuntur, quam mucus partium vicinarum suppeditat, & in hoc casu diu servantur. Hujusmodi fœtus *Lithopœdia* vocantur, sive fœtus putrefacti, quamvis revera non sint in lapidem redacti, sed tantum extranea crusta obtecti.

Talis fuit infans Senonensis (a) *Lithopœdium Senonense ann. 1582.* mater ipsum gestavit ann. 28. & cum post mortem ex abdomine extractus fuerit, crusta tartarea obtegebatur, sed in uteri cavitate semper degit.

Ab eo nihil distabat *Lithopœdium Mussi-pontanum ann. 1659. (b)*, quod ann. 30. in corpore materno perstitit, donec post mortem extraheretur, obducebatur pariter simili crusta tartarea, & uterus sine labe integer permanerat.

Non multam fidem hæc observatio obtinuit, neque mirari oportet; ipsa novissima, & singularis erat, quæ ostendebat fœtum completum, altumque extra uterum, quod evertibat omnes circa generationem conceptas notiones. Quare non abs re observatio suspicioni locum præbuit, sed postea tot hujusmodi exempla patefacta sunt, ut nemo de his dubitare queat.

Tale fuit *Lithopœdium Dolanum ann. 1661.* quod mater tulit ad mortem usque per ann. 16. cooperiebatur eadem crusta; sed verisimiliter ipse in utero degebat, saltem relationes ejusdem implicatae videntur.

Hujus rei historiam (c) debemus D. Francisco Bouchard Medicinæ Professore in Universitate Dole, Vesontium dein translata ann. 1691. Auctor Gallico sermone edidit hujusmodi historiam Dole ann. 1661. deinceps ipsam communicavit sociis *ephemeridum curiosarum Alemanniæ*, qui ipsam latino sermone reddiderunt & an. 1672. inseruerunt in *Diario Decade 1. Tom. 3. Obs. 12.* cum aliquibus aliis observationibus ab ipso simul acceptis.

Ejusdem generis fuit (d) *Lithopœdium Tolosanum ann. 1678.* quod in ventre materno post 25. ann. repperunt, quo effugerat in laborioso partu, uterum dilaniando, ut a sectione cadaveris apparuit.

2. Quandoque fœtus putrescunt, & in suppurationem quodammodo an malam, acrem, & corrodentem convertuntur, quæ ulcus, gangrænâ, & mortem ipsam matri affert.

3. Tandem quandoque segnius infantes hujusmodi putrescunt, & pus minus acre producitur, ut indolentem suppurationem inducant in propinquis partibus, quæ sponte aperiuntur, & parato puri exitu mater supersit. Hac ratione enim evenit in observatione D. Blanci (e) Taurinensis, & D. Calvi (f) ubi abscessus indicia circa umbilicum apparuerunt. Blancus itemque

Astruc de Morbis Mulierum. P. II.

C

refert

(a) Joan. Albosii: *Observ. Lithopœdii Senonensis* . . . Senonis in 8. 1582.

(b) Honoratus Maria Lantier Aquensis. De fœtu Mussi-Pontano Aquis sextiis in 4. 1660.

Laurentius Straußius: Resolutio observationis singularis Mussi-Pontanæ fœtus extra uterum in abdomine retenti, tandemque lapidescentis. Darmstadii in 4. 1661.

(c) Vide Epistolam Francisci Bouchard. Medici Bisuntini in M. N. C. *Decad. 1. Ann. 3. an. 1672.*

Et Arnoldi Senguerdii *Discursum de Ostento Dolano*, Amstelodami 1662. in 12.

(d) Epistola Francisci Baile, Professoris Tolosani, edita *Tolosa an. 1678.*

(e) In *histor. naturalis, & vitiosæ generationis p. 84. 100.*

(f) *Acta Acad. Scient. ann. 1714.*

refert in muliere quadam Vercellensi (a) reperisse ossa, & carnes putrefactas fœtus in abdomen lapsi, quæ per plures abscessus ex abdomine eruperant. Pari de causa *Dionysius* (b) testatur mulierem quandam Brestiensensem per aperturam tumoris umbilicalis evacuasse enormem copiam fœtentis saniei, ac paulo post ossa fœtus reliqua. Demum mulierem Parisiensem per anum expulisse integrum fœtum cum ossibus in pelvi putrefactum plures testantur; detinebatur infans trans rectum, cujus membranas propinquus abscessus perfodiendo foris eruperat. Celeberrimo *Litrio* (c) potissimum debemus hujus observationis historiam, qui hanc speciem partus summa solertia facilem reddi posse ostendit. Reperitur in Academia Scientiarum ad an. 1746. p. 43. 44. observ. mulieris cujusdam, quæ per podicem sine maximo incommodo expulit per vires fœtum quinque mensium, qui in ventre perierat ob lapsum paullo antea supra pavimento matris. Reminiscor an. 1705. similem expulsionem accidisse in Bergensi femina, quæ per abscessum inguinum ossa, dentes, capillosque ejecit ab abdominis graviditate. Multum Monspessulii circa hujusmodi phenomenon differtum, sed admodum inscianter, cum hujusmodi graviditates nondum innotescerent.

C A P U T . VI.

De Sterilitate.

§. I.

Descriptio.

Mulier infœcunda, aut *sterilis* dicitur, cum ad pubertatem perducta, (quæ plerumque inter decimumquartum, & decimumquintum perstat annum) quamvis bene valeat, & coitum exerceat, tamen nunquam concipit; idcirco sterilitas est impotentia concipiendi in sana femina, idoneam ætatem attingente, atque juveni sano, & amanti viro desponsata.

Duæ sterilitatis species distingui debent: *altera absoluta*, quæ persistit in novis sponsaliis, quæ mulier successive contrahit; *altera relativa*, quæ etsi in primo matrimonio cum apto viro appareat, in secundo, nihil in ipsa mutata animali œconomia, penitus abit. Cum causæ harum specierum inter se admodum discrepent; ideo optimum erit consilium sejunctim de ipsis loqui.

§. II.

CAUSÆ STERILITATIS.

Causæ sterilitatis absolutæ.

Vidimus superius *Cap. 3.* condiciones omnes ad conceptionem necessarias: hic summam ipsas revocabimus, ut clarius pateant causæ sterilitatis absolutæ; sed animadvertendum est, quod cum omnes simul requirantur,

(a) Ubi supra, p. 11.

(b) Anatomia de homine 6. edit. p. 328. 331.

(c) Acta Academiæ Scient. an. 1702.

tur, ut femina concipiat, sufficit, ut earum una deficiat ad conceptionem impediendam, femellamque sterilem, & infecundam relinquendam; Bonum enim a complemento causarum omnium, malum a quocumque defectu.

Innumeræ enim sunt conditiones ad perficiendam conceptionem necessariae, sed cum jam a nobis superius allatæ sint, hic sat erit compendiaro modo ipsas indicare.

1. Liquor seminalis maris ad fundum usque uteri penetrare debet.
2. Uterus sanus a nullo peccanti humore infectus esse debet, qui necdum qualitatem recepti feminis pervertat, videlicet nulla ratione contentos vermes destruat.
3. Uterus mollis, pulposus, qui facile absolvat motus ad conceptionem idoneos, existere debet.
4. Margines orificii uteri pariter requiruntur molles, flexibiles, atque modo dilatabiles pro recipiendo, modo contractiles pro retinendo semine.
5. Aperturæ tubarum esse debent, vel alterutrius saltem, conspicuæ, & etiam expansæ a contractione fibrarum radiatarum, earumque lumina penitus vacua.
6. Oportet, quod uterus satis sensibilis sit a stimulo feminis, ut facile in contractione occludatur, & liquorem feminalem utrique tubæ, aut alterutri impingat.
7. Necessum pariter est, quod sperma ovaria pertingens fimbrias tubarum variis nexas reperiatur, ubi ova in parte inferna persistent, ac proinde lacinia tubarum suo positu valeant liquorem feminalem contra faciem inferiorem ovariorum retinere.
8. Requiritur pariter, quod alterutrum saltem ovariorum integrum sit, nequaquam scirrhus, abscessu, steatomate aut hydrope deturpatum.
9. Oportet, quod in hoc casu exigui vermes in semine contenti unam saltem ingrediantur rimarum, quæ in tunica ovariorum observantur.
10. Indiget insuper vermis, quod superne ovulum inveniat ad necessariam magnitudinem auctum, sive maturum, quod patulam offerat aperturam, ad illum recipiendum idoneam.
11. Neque ovum debet in hoc casu aliqua ratione peccare, sed tale esse, ut valeat mutationes subire, quas ingressus vermis inducit.
12. Tandem opuserit, quod nullum superveniat fecundato ovo incommodum, ut in ovario, aut in tuba pereat, vel in alterutra parte detineatur, secus enim naturalis conceptio haud perficeretur, nisi ovum fecundatum in uterum deinceps descendat.

Spektato numero conditionum, quæ requiruntur, ut conceptio perficiatur, admodum infrequens esse deberet, ipsa tamen sæpe, & feliciter accidit, quare sapientiam bonitatemque mirari debemus supremi Auctoris, qui ita disposuit in animali œconomiam, ut hujusmodi conditiones potissima ratione simul concurrant ad conceptionem perficiendam, ad propagandam humanam speciem necessariissimam; nihilo tamen minus quandoque defectu alicujus conditionis infirmatur ipsa, quod scrutari necessum erit, ut causæ sterilitatis absolutæ pateant.

I. Oportet, quod semen in uterum magno cum nisu projiciatur, sed hoc multiplici ratione impediri potest.

1. Quando vagina nimis oblongata existat; attamen natura huic incommodo consulens ex una parte contractiones fibrarum longitudinalium instituit, quæ ipsam abbreviarent; ex altera parte contractionem ligamentorum teretium,

quæ uterum pudendis admovent. Idcirco hoc vaginæ vitium potest conceptionem difficilem aliquantulum reddere, ut aliquæ observationes confirmant, sed raro valide impedire valet conceptionem, modo fibræ musculares vaginæ, & ligamenta rotunda admodum relaxata & soluta non sint.

2. Quando fibræ radiatæ orificii ipsius uteri admodum debilitatæ minime dilatent, aut imperfecte extendant foramen matricis, ut liquor seminalis inutiliter projectus ab utero recipi nequeat.

3. Quando orificium uteri obturatur ab aliqua prominentia præternaturali, aut intumescencia scirrhusa, vel carcinomatosa parietum, quod certo obstaculum conceptionis parit, ut plures observationes affirmant.

4. Quando orificium uteri non juxta vaginæ directionem, sed latera versus oblique locatur, ita ut liquor seminalis orificium matricis invadere minime possit.

II. Oportet, quod uterus sanus, nulloque humore sit infectus, hac enim de causa conceptio in mulieribus deest, in quibus cancro, aut ulcere uterus corripitur, ex quo pus, aut serositas corrodens perfluit, quæ vermes seminecat. Fluores albi, dum acres erumpunt, idem pariunt; quandoque etiam in quibusdam mulieribus uterus calidus ita existit, ut sterilitatem inducat, vermes necando.

III. Necessum est, quod uterus mollis sit, pulposus, & motus omnes exequi valeat, qui ad generationem una concurrunt, quæ omnia defunt, quando uterus scirrhusus, obstructus, induratusque sit ob defectum mensium nunquam erumpentium, vel ab illo tempore deficientium: quare hujusmodi vitia matricis communi Medicorum consensu inter causas sterilitatis recenseri debent.

IV. Margines uteri orificii molles, flexibiles, & contractiles esse debent, ut liquorem seminalem retineant; semen tamen refluit, quando margines duri, scirrhusi, & inæqualiter tumentes sint, tunc conceptio seminis defectu perfici nequit, quia sperma tubas minime intrat.

V. Ambæ tubæ, vel unica saltem, hiare debent, ut semen in ovaria deferendum recipiant; sed experti sumus, tubarum extrema quandoque occludi: id quod sæpe evenit, non tamen sæpissime, ut quidam Anatomici (a) crediderunt, nam conceptio haud perficeretur. Oportet etiam, quod tubarum orificium satis pateat, ope contractionis simultaneæ, quam radiatæ fibræ pariuntur, illud ambientes; ut in feracibus mulieribus evenit. Haud dicerem, defectum contractionis harum fibrarum perpetim conceptionem impedire, quando tubæ sponte nimis aperiantur; sed certo aliqua ratione detrimenti est. Tandem eadem de causa requiritur, quod canalis tubarum in omni sua longitudine liber, & patulus sit, secus enim sterilitatem induceret.

VI. Simul necessum est, quod eodem tempore orificium uteri occludatur, fibræ radiatæ sese contrahendo tubas dilatent, matrix ipsa compingatur ad semen contentum in tubas projiciendum, ex quibus ad fimbrias deinceps ascendat. Hæ contractiones simultaneæ pro conceptione necessarissimæ sunt, quæ excitantur ob sympathiæ leges, occasione vividi sensus seminis in uterum projecti, qui sensus in interiori tunica uteri exercetur, modo ipsa idonea tunc temporis sensibilitate prædita sit. Sed si hæc sensibilitas desit, vel quia suapte natura laxa nimis sit, vel quia albo fluore deturpetur, vel denique quia densa nimis,

(a) *Ruyfchius* asseruit in suis observationibus Anatomico-Chirurgicis, *observ.* 83. Fallopii tubas sæpe in mulieribus occlusas reperisse.

Celebr. Morgagnus postquam *Ruyfchii* sententiam retulit, ab ipso dissentit *Adversar. anatom.* 1. p. 49. revera sustinendo, tubas sæpe occlusas apparere, sed rem intimius scrutando raro hoc evenire.

nimis, aut compacta appareat ob mensium defectum, hujusmodi motus, ac proinde ipsa conceptio absolvi nequaquam poterunt.

Quapropter filiae minus pudicae, sive Lesbiae nostrae raro concipiunt, quia uterus a nimio sensu, quo delectatae sunt, parum, vel nihil amplius sentit; hac pariter de causa accidit, quod qui infantes gignere festinanter cupiunt, plerumque minus propriis optatis satisfaciunt illis, qui uxores sibi relinquendo earum desideria, atque petitiones cunctentur.

VII. Fimbriae, sive laciniae tubarum ex uno saltem latere ovarium amplecti debent, ut semen applicitum retineant, & vermibus tempus relinquunt, quo valeant ovum ingredi, ipsumque foecundare. Haec fimbriarum contractio contra ovaria dependet ab impressione, quam semen in utero excitat, a quo pariter dependent motiones nuper enunciatae, quae eadem mechanica lege expediuntur. Etenim si sensus in utero languidus fuerit, fimbriae vel nunquam, vel imperfecte ovaria amplectentur, & semine in abdomen lapso nulla habebitur conceptio; idem accidere poterit ob fimbriarum labem, si ipsae laxae nimis, oblongae, aut corneae fuerint, vel scirrhus, aut alio tumore affectae, quae amplexum ovariorum impediunt, quavis fuerit matricis sensibilitas.

VIII. Ovaria sana, & in statu naturali esse debent, ut ova in ipsis facile increcant, & maturitatem attingant; idcirco conceptio deerit, quotiescumque ovaria constipata, scirrhusa, suppurata, steatomatosa, oedematosa, aut hydatidibus repleta fuerint, quae omnia frequentissimae observationes confirmarunt.

IX. Vermes feminales tunicam ovarii transabire debent, ut ovum attingant. Supposuimus jam hujusmodi tunicam totidem rimis perfodi, quot in ovario ovula sunt, & rimarum singulam paulisper aperiri, prout ovorum singulum maturescit, ut vermis facile recipi possit. Ex iis concluditur, quod si rima haud satis dilatari queat, vel quia sponte exigua sit, vel quia tunica compacta nimis dilatationi haud cedat, vermis non ingredietur, & conceptio prorsus deficiet: Animadvertendum tamen est, hanc opinionem hypothese tantum fulciri, ut pluries fecimus, nullaque observatione firmari; sed ita partium structurae mea aptatur hypothesis, ut vix respui mereatur.

X. Pro conceptione perficienda necessum est, quod vermis ovum ingrediat, ac proinde, quod ovum maturum reperiatur, rima instructum ad ipsum recipiendum satis lata. Conceptio itaque deerit, quotiescumque nullum in ovario ovum existat, necessaria magnitudine donatum, quod evenit in filiabus nondum pubertatem attingentibus, non vero in illis, crederem, qui hanc transabierunt. In his enim sterilitas continget, quando ova, quamvis matura, exiguo nimis foramine instruantur, quod vermis superare nequeat; in hoc casu conceptio haud fieri poterit. Haec sane, ut videtis, hypothesis est, non contemnenda tamen, ut infra ostendemus.

XI. Ova ut fecundari possint, sana, clara, & diaphana esse debent, qualia in ovario observantur, quandoque tamen obscura, turbida, opaca, lutae, aut suppurata reperiuntur, ut quamplurimis observationibus facilis negotii esset confirmare; in hoc casu fecundatio nunquam absolvitur. Insuper oportet, quod ova plena sint, laevigata, atque tensa, ut in juvenibus se offerunt; quare mulieres senescentes raro concipiunt, & steriles tandem evadunt, quia cum aetatis incremento pari ratione ova coarctantur, ac pene obliterantur, ut observationes docuerunt.

XII. Tandem requiritur, quod ovum fecundatum a tubis in uterum latum
Abstrac de Morbis Mulierum. P. II. C 3 fit,

fit, neque in ovario detineatur, neque in abdomen decidat, neve in tubis persistat, ut quandoque evenit. Non quia tunc conceptio revera perfecta non sit, sed ipsa neque veram graviditatem inducit, neque generationis operi satisfacit.

Si varias causas usque adhuc allatas perscrutemur, facile apparebit ob earum nonnullas conceptionem raram, aut difficilem evadere, non vero absolute semper impediri: sed huiusmodi speciei raræ sunt causæ sterilitatis, nam allatarum pleræque absolutam sterilitatem faciunt, & propositum scopum proinde absolvunt.

Causæ sterilitatis relativæ.

Sterilitas relativa ea est, quæ in femina contingit cuidam viro, non vero alteri nupta: videlicet mulier nullum parit infantem cum primo conjugē, filios tamen concipit, atque in lucem edit cum alio sponso, quamvis primus conjux cum alia femina filios habuerit. Omnes Medici, qui de mulierum morbis scripserunt, hanc sterilitatis speciem animadvertunt, cujus duo satis conspicua exempla observare mihi contigit.

Olim communiter huiusmodi sterilitas tribuebatur defectui proportionis, aut affinitatis seminis utriusque sexus, videlicet cuidam latitanti qualitati, quæ valida ratione haud explicari poterat. Nunc difficultas pariter viget, atque explicationes ejusdem conjecturales omnino sunt, sed intelligi saltem facile possunt, & perbelle respondent principiis in generationis negotio ab Anatomicis sancitis, quare rectius ipsas amplecti possunt.

Mihi videtur enim hanc sterilitatem a multiplici causa oriri posse,

1. Femina albo fluore laborare potest, qui etsi corrodens valde non sit, pro sui acritate tamen valeat vermes seminales necare prioris sponsi, quia ipsi sponte debiles sint, quod valde conceptionem impedit. Idem effectus tamen non producit respectu vermium alterius mariti, qui vividiores erunt, & cum ipso huiusmodi mulier non amplius sterilis.

2. Possunt exiguæ rimæ ovariorum, & foramina ovorum vermium transiitui dicata angustissima esse, ita ut vermes prioris conjugis grandiores cum fuerint, transire haud possint huiusmodi rimas, ac proinde nullum fecundare ovum, sed vermes secundi mariti vividiores, exilioresque facile rimas ingressuri erunt.

3. Capsulæ ovorum muliebrium latiores, quam par est, fortassis erunt ad recipiendos vermes prioris sponsi, qui exigui sunt, ut per ipsas fluctuantes cum funiculo necti haud possint, pereantque; non vero vermes secundi conjugis, qui pro majori amplitudine capsulam replent, ipsi adherent, ovumque foetum reddunt.

Alia sterilitatis relativæ species admittitur, quæ a sponso minime derivat, sed ab uxoris ætate; narrant quidam, mulieres interdum 10. aut 12. post nuptiarum annos steriles perstitisse, secundas tamen evasisse cum eodem viro, modo ætate proveciores factæ fuerint. Si id verum sit, cum facile error subesse possit, explicari phenomenon oportebit iisdem adhibitis principiis, aut hypothësis.

1. Si mulier in sua juventute album fluorem passa fuerit, qui vermes seminales necaverit; hic fluor remediorum usu, aut tractu temporis corrigi poterit, in quo casu vermes non amplius pereunt, & conceptio perfici quit.

2. Si mulier in sua juventute albo fluorem passa fuerit, qui vermes seminales necaverit; hic fluor remediorum usu, aut tractu temporis corrigi poterit, in quo casu vermes non amplius pereunt, & conceptio perfici quit.

2. Rimæ tunicarum ovarii, tum illæ ovorum exiguæ, in muliere juvenē cum esse potuerint, ne vermes ingrederentur, quia in prima ætate hujusmodi partes firmæ, & tensæ apparent; tamen ætatis processu molliores factæ, & patentēs rimæ ingressum vermi ad fœcundandum ovum sinere poterunt.

3. Ex parte ipsius maris vermes, qui in juventute grandiores fuerint, meliusque alti, ut ovum pervadere minime valerent, ætate gravescente exiliores fieri possunt, ac proinde potius evadere ovula permeare citra ullam mutationem in partibus muliebribus.

Symptomata.

Sterilitas nullum habet proprium symptoma, quia functiones, quæ speciei propagationem respiciunt, frustratæ, minime important individui conservationem; nihilo tamen minus hujusmodi mulieres frequenter de quibusdam incommodis conqueruntur, sed hæc a sterilitatis causis, aut steriliū feminarum imprudentia, procedunt.

I. Perspicuum est, fluores albos, ulcus simplex, vel carcinomatosum uteri, suppressionem mensium, tumorem scirrhosum ovarii, calorem nimium, laxitudinem, vel inertiam harum partium sterilitatem frequenter inducere. In his casibus mulieres steriles sunt obnoxie symptomatibus, quæ causæ illæ producere solent, de quibus supra locuti sumus. Idem dici potest de abscessu, scirrho, hydatidibus tubarum, ceterarumque partium vicinarum, quarum naturam, & symptomata jam explicavimus.

II. Præter hujusmodi casus mulieres steriles integra sanitate gaudent, & fœcundis feliciores sunt, cum graviditatis incommodis nunquam subjiciantur; sed pleræque infantes concupiscentes Empiricorum remediis, tum Sagarum, Agyrtarum consiliis maxime utuntur, ut fœcundæ evadant.

Diagnosis.

I. Minime convenit, mulieres percontari de sterilitate, ipsæ sunt, quæ propria incommoda circa hanc rem statim annunciant. Olim Medici sedulo occupabantur ad sterilitatem cognoscendam. Autumabant lumbis, vulvæ, aliisque propinquis partibus applicari, aut intromitti debere quædam remedia certo proficua; at ipsa inhonestum est dicere, ridiculum adhibere, præsertim cum prorsus inutilia evadant, ut pleraque auxilia veterum Medicorum, qui etsi diagnosim non parum callerent, in therapeuticis tamen minus sapiebant. Hujusmodi remedia nondum adhibere conspexi, at si quis curiosus cupiat ipsa noscere, opera pervolvat, *De Morbis Mulierum* 80. aut 100. jam annis edita, in quibus ea frequenter reperiet.

II. Quamvis morbi diagnosi facilis sit; illa causarum difficillima videtur. Apparet sane causa sterilitatis, quando mulier copioso albo fluore laboret, aut ulcere simplici, vel carcinomatoso uteri corripitur; quando uterus obstructus, aut scirrhosus existat; quando calidus nimis videatur, ut vermina, & urinæ biliosæ, vel temperamentum salax ostendunt, &c. quando, contra, urinæ claræ, serosæ erumpant, & ægra debilis indicent uterum lapsum, labefactumque esse; quando menses deficient, aut uteri hæmorrhagia persistat, in omnibus hujusmodi casibus sterilitatis causas facile recognoscunt Medici, & enunciare possunt morbum, qui ipsam excitaverat. His omnibus addi possunt

sunt morbi ovariorum, quando dolor, tumor, aut tensio in ipsis labem præ-
nunciant: attamen haud cognosci poterit, qua labe corripitur uteri orifi-
cium; an ipsum occlusum sterilitatem faciat, neve tubæ obstructæ in aliqua
sua parte, aut ovaria steatmate, scirrho, abscessu, aut hydatidibus deturpa-
ta, neve denique ovula ipsa indurata, aut sanie turgida sterilitatem faciant.
Sed cui bono varias causas distinguere, quibus sterilitas tribui posset, cum
nulla ratione hujusmodi causis mederi possit?

Prognosis.

I. Ostendimus jam, sterilitatem nullum habere proprium symptoma; quare
per se neque detrimentum conjunctum habet; plures enim dantur steriles mu-
lieres, quæ citra ullum incommodum diutinam vitam ducunt; exemplum Mo-
niales præbent, quæ etsi austeram vitam servant, hoc incommodum tamen pa-
ti possunt, & cetera plura profanis communia.

II. Sterilitas quandoque noxias consecutiones habere solet, causæ producen-
tis ergo; idcirco si sterilitas a fluore albo, & acri valde, ab ulcere, cancro,
aut scirrho matricis, a suppressione mensium, aut ab uteri stillicidio depen-
deat; si denique ab ovariorum morbis procedat, omnium harum causarum va-
ria pericula conjuncta habebit, quæ quandoque sequiora fient.

III. Tantundem monere oportet, si mulier infœcunda suspectis remediis ab
Agyrtis acceptis imprudenter utatur: ut plurimum hujusmodi remedia calidif-
sima sunt, quibus temperamentum excitari posse credunt; aut violentiora
sunt emmenagoga ad revocandos, qui deficiunt, menses propinata. Hæc
plerumque perperam adhibita subsidia, vel sanguinis sputum, vel per uterum
ejusdem fluxum, vel intestinorum vermina, aut inflammationes producunt,
& maximum afferunt sterili feminæ nocumentum.

IV. Habentur tamen quædam sterilitatis species, quæ idonea methodo
adhibita convalescere possunt; tales sunt, quæ originem ducunt a fluore al-
bo, mensium suppressione, uteri cruento stillicidio, nimio matricis fervore,
aut ejusdem nimia laxitudine, quia hujusmodi morbi extirpari possunt, ut
frequenter contingit, sed reliquæ causæ superius allatæ penitus incurabiles
sunt, & prudentis Medici erit, de earum curatione spem haud nimiam præbere.

Curatio.

Quæ adhuc dicta sunt, non parum abbreviant, quæ erunt dicenda circa ste-
rilitatis curationem.

I. In sterilitate, quæ a fluore albo, ulcere, scirrho, cancro, matricis ob-
structionibus, mensium suppressione, aut uteri cruento stillicidio derivat,
morbos hujusmodi diversos profligare necessum erit; idcirco ea erunt percur-
renda, quæ speciatim circa singulos hujusmodi affectus superioribus capitibus
enunciavimus.

II. Tantundem disserendum erit de morbis ovariorum, de quibus superius
pariter locuti sumus; non inficiabor, efficacia auxilia adversus ipsos deesse,
sed aliqua reperiri poterunt, ad quæ data occasione lectores mittemus.

III. Supervacaneum est mederi sterilitati ab occlusionem orificii uteri proce-
denti, vel a tubis obstructis, aut ovariis, vel ovulis deturpatis ortæ. Hæste-
nus nos latet remedium, & sanum consilium erit, curationem negligere.

IV. Re-

IV. Reliquum enim erit in hoc capite ea indicare, quæ in duplici appposito casu frequenter conveniunt, nempe quando uterus fervidus nimis sit, ut vermes seminales facile pereant; vel quando uterus pro nimia laxitudine non ita valide in copula contrahitur, ut liquorem seminalem in tubas, ex his in ovaria projiciat: sequentibus articulis duplex hujusmodi objectum pro viribus absolvam.

De methodo curativa in utero nimis ferventi.

1. Cum nimius uteri calor, nisi a cruoris affluentis copia deriveret, idcirco venæ sectiones potissimum præstabunt auxilium ad sanguinis copiam imminuendam; pluries enim vena erit incidenda, prout pulsus postulaverit, jugiter ex brachio sanguinem extrahendo, & pro singula vice uncia decem extrahi debent, præsertim si ægotans juvenis, & rubicunda fuerit.

2. Verno tempore exhiberi poterunt jura ex juveni pullo, aut vituli frustulo confecta, in quibus per semihoram ebullierint radices oxalidis, & nymphææ ad unciam unam, vel paullo minus, ac per horæ quadrantem folia lactucæ, portulacæ, ad manipulum singula; filtrando vero jus, drachma semis, aut una crysalli mineralis solvi poterit, in hujus remedii usu per 15. aut 20. dies persistendo.

3. Postquam hujusmodi decoctiones haustæ fuerint, cyathus circiter feri lactis probe trans chartam bibulam filtrati exhiberi poterit, ejusdem usum mane quotidie jejuno stomacho reiterando per unum mensem duabus vel tribus dosibus, interjecto pro singulis horæ intervallo. Huic sero uncia cum semisse etiam syrupi nymphææ adjungi oportebit.

4. Verno etiam tempore proficere oportet, lac asininum propinando, quod potissimum est remedium, modo ipsum stomachus ferat. Primo enim mane jejuno stomacho dosis octo unciarum exhiberi poterit, sensim augendo dosim ad duodecim usque uncias; quod si benevertat, paucos post dies cubitum ituræ tantundem erit exhibendum, diu in hoc persistendo; imo hic confert lac recens exhibere, minime calefactum, ut venter, sine excessu tamen, lubricus servetur.

5. Æstivo tempore proderunt balnea, & aquarum thermalium potus; pro singulo æstatis mense per 12. dies balneo madefieri poterunt agræ parum tepenti, in quo, si lubeat, manipuli aliquot ebulliri poterunt brancæ-ursinæ, aut malvæ; in singula balneatione hora cum semisse cunctari necessum erit, & cum hoc mane institui soleat, ægotanti in balneo decumbenti propinari poterit decoctum, aut serum lactis, ut superius n. 2. & 3. indicavimus.

6. Quoad aquarum thermalium usum attinet, & ipsæ sumi debent per 15. sequentes dies, pluries & earum haustus, & balnea æstivo tempore reiterando; aquæ seligi debent leviores, acidulæ, & diuretici, ferro parum imbutæ; illæ de Forges Normanniæ valde commendantur, sed aquarum id genus obvium est; earum plerumque culigna cum semisse quotidie præscribi solet, & ut venter lubricus fiat, in duobus prioribus cyathis solvitur uncia circiter salis polychresti.

7. Identidem ægotantem purgare oportet, præsertim cum ab uno ad alterum remedium transitus fiat. Hujusmodi purgationes leves esse debent, quemadmodum sequentes exhibentur. Uncia enim cum semisse Tamarindorum per horæ dimidium in unciis duodecim ebulliat aquæ communis. In manica sub filtratione infundi debet drachma folliculorum sennæ, & drachma

cum semine salis vegetabilis, per integram noctem. Mane duplex uncia mannae calabrensis addi oportet, & postea filtrata portione ipsam ægrotanti propinare.

8. Dieta tenuis, & refrigerans esse debet; ægrotantes comedent carnem vitulinam, juvenes pullos, leporesque, vervecem, bovemque vitando. Herbas, oryzas, & juscula similia ex vegetabilibus confecta bis in die sument; abstineant a piscibus, carnibus salitis, aut aromatizatis, minutalculis, vino, caffè, & liquoribus spirituosis. Infusio stirpium capillarium pro quotidiano potu sufficiet, a labore ægræ pariter abstineant, & quo fieri potest, requiescant, frequenter lavacris ex sero lactis, in quibus soluta sit drachma crystalli mineralis, utantur. Tandem ab usu matrimonii saltem per sex menses caveant.

De methodo curativa in utero frigido, & nimis laxo.

Methodus, quæ hic adhiberi oportet, directe præcedenti opponitur. Requiritur, quod serositas, quæ fibras uteri relaxat, per urinas, aut diaphoresin evanescat, tum quod fibræ elaterium, & sensum recuperent pro conceptione necessarium; simul etiam requiritur, quod humores in uterum affluentes a vagina, prostratis, aut glandulis *Couperii*, eam tenuitatem, fluiditatem, & virtutem adipiscantur, quæ valeat opus conceptionis sustinere, & ipsa veneris desideria excitare. Hujusmodi indicationes sequentia remedia plerumque implent.

1. Exhibentur idonea tempestate jura cancrorum, asellorum, & viperarum, quæ cum pullo, aut libra semis vituli conficiuntur, quibus circa finem adduntur radices petroselini, eryngii, aristolochiæ rotundæ, aut longæ, singulorum ad unciam semis, itemque folia fumariz, chærephylli, nasturtii aquatici, rutæ, singulorum ad manipulum semis; juri sumendo addi pariter poterunt grana 30. terræ foliatæ tartari, sanum tamen esset consilium pro hujusmodi opere vas stanneum probe obductum interposita crassiori charta adhibere, intra balneum Mariæ locatum: in hujus remedii usu per dies viginti persistere necessum erit.

2. Juris hujusmodi loco decoctiones substitui possunt, sive ptisanæ sudoriferæ ex lignis incisis confectæ, aut radicibus, nempe ex guajaco, saxafras, sarfa-parilla, china radice, &c. Hujusmodi pharmaca majori vel minori dosi, ac in uberiori, vel pauciori aquæ copia erunt ebullienda, prout decoctiones validiores, aut infirmiores optentur. Exhibentur plerumque duo cyathi pro singulo die hujus decocti, quod purgans, vel non, reddi poterit, prout circumstantiæ ægrotantis postulaverint; per tres hebdomadas, aut menses hoc auxilium tandem præscribendo.

3. Ægrotantes verno, aut autumnali tempore ad balnea ducuntur, ut aquas hauriant, in ipsis madescant, supra lumbos embrocationes patiantur, fumum per tubum intra vaginam aquarum thermalium recipiant, aut quod commodius, & efficacius erit, ut injectiones ex aqua balnei modice tepenti intra vulvam fiant. Horum remediorum usus plures cautiones postulat, quas Medici, & balneatores ipsi satis noscunt; hujusmodi tamen auxilia inter se diversa, uno tamen eodemque tempore nequaquam institui debent; singulis idoneum tempus juvandi relinquendo.

4. Regimen calefaciens esse debet, eoque magis, donec temperamentum valeat

leat perferre, idcirco circa cibos permitti poterunt ii, qui saliti, aromatizati, stimulantur, ut minutalcula, tubera, fungi, & similia. Vini haustus non erit proscribendus, præsertim illud, Rotæ, aut Alicantis, itemque liquores, cocolatum etiam, & caffè permitti poterunt. Pedibus spatari, aut in rheda circumvehi, utiliter poterunt; lavacra erunt exhibenda ex decoctione foliorum artemisæ, matricariæ, aristolochiæ, marrubii albi, & rutæ; cujus olei uncia una pro singulo lavacro semper additur. Tandem matrimonii usus erit prohibendus, modo hoc solamen ipsæ non possint.

5. Si hujusmodi auxilia optatum non producant effectum, reliquum erit remedia exhibere, quæ sensum excitant, & eo nomine aphrodisiacorum cognoscuntur; eorum nonnulla calida, & acria valde, sane urentia sunt, quæ vitari debent; alia quædam nullam aliam virtutem præferunt, quam illam, quæ inveterata consuetudo in ipsis confirmavit. Hic referemus ea, quæ mitiora sunt, & cujus effectus satis innotescit.

Inter priora recensentur pistachia, & pineola, ex quibus dulciora conficiuntur; balsamum Copai ad guttas 4. aut 5. saccharo involutum bis, terve in hebdomada sumptum secundum locum obtinet; opium denique ad granum vespere ante decubitum sumptum inter hujusmodi remedia interdum locum habet. Aphrodisiacis remediis addi possunt sequentia.

Radices Eryngii	} confectæ a ʒss. ad ʒj.
Satyræ	
Nux myristica	

Semina Eruce	} a gr. xx. si eorum duo tantum adhibeantur, sed ad minorem dosim, si plures usuvenerint.
Nasturtii.	
Becabungæ	
Seseli	
Ammii	
Eryngii	

Ex iis conficiuntur boli & rotulæ, aut opiata cum syrupis Kermes, Artemisæ, Melissæ, &c.

Ceteroquin in ea curationis methodo, quæ instituitur, ubi sterilitas a laxitudine, aut frigidityte uteri dependet, duæ potissimum cautelæ haberi debent.

Prior: nunquam remedia nimis calefacientia impendi debent, ne intestina, aut ventriculus lædantur. Nihil magis obvium est, quam Empiricos observare, qui sanguinis sputum, aut phthisim urentibus hisce remediis inducunt, ut mulieres fecundæ evadant.

Posterior: cum necessariis adhibitis cautelis diu mitiora remedia adhibita fuerint, ab ipsis erit abstinendum, cum inutilia evadant, quia facile credendum est; ab alia causa prorsus incurabili sterilitatem pendere.

Supprimenda sunt, sed non reticenda quadam futilia remedia a veteribus commendata, qualia sunt.

Funiculus umbilicalis

Secundina

Matrix Cervæ

Scrofæ

Leporis

Testes Vulpis

Apri

Arietis

Renes Scimie

Priapus Tauri

Cervi

Ebur rasum

Omnia exsiccata, & pulverizata ad ʒj. exhibebantur.

Hepar

Testes

Verris recenter nati minutalculorum more parati, & ad eandem dosim comesti.

Fides, quam similibus remediis habere solebant, & animus, quo ipsa sustinebant, consecutiones erant credulitatis, quæ apud Medicos olim observabatur; tum multum errores hujusmodi a congerendi more derivabant remedia omnia, quæ in Veterum Operibus passim, quamvis inutiliter, reperiiebantur.

C A R U T . VII.

De Graviditate.

Vidimus superius *Cap. 3.* ovum fecundatum post vermis seminalis ingressum a propria cellula distrahi, intra lacinias tubæ recipi, paulatim per tubam descendere, denique in cavitatem uteri labi, qui ad ipsum recipiendum jam paratus erat, videlicet conceptionis opus omnino absolvimus. Quæstiones nonnullæ, quas perscrutari necessum fuit, non parum sermonis ordinem interceperunt; quare in viam regrediemur, investigando, quomodo ovum explicetur, fœtusque evadat; videlicet, quomodo graviditas perficiatur. Ut concinnam methodum prosequamur, tres quæstiones nobis se offerunt:

1. Quomodo ovum, & in posterum fœtus utero nectatur, ac proinde qualis fuerit ejusdem positus.
2. Qua materia vescatur fœtus, & qua ratione ipsam accipiat.
3. Quomodo fiat ejusdem incrementum, & qua ratione partes subsequenter explicentur.

§. I.

De adhesionibus in utero fœtus, ejusdemque positu.

Ovum fecundatum per tubæ ostium decidens, in sphericam cavitatem recipitur, quam efformat uterus constrictus, lymphæque lactea repletus, quam vasa vermicularia suppeditant pro usibus *Cap. 3.* jam enunciatis. Patet enim hanc lympham per uteri orificium haud effluxisse, quod occluditur, ut eodem loco admonuimus.

Cum spherica uteri cavitas, quam uterus compactus induit, ovo capacior sit, ideoque sine nexu, ovum per ipsam natare debet; nos latet, quamdiu ovum

ovum in hoc statu nationis persistat, quia experientia defunt, quæ nos de hoc commonefaciant; autumant tamen nonnulli, hoc tempus mensem conficere; habentur enim quædam animalia, ut jumenta, in quibus hæc conditio, videlicet foetus natatio, sine ulla adhæsione per integram gestationem perdurat.

Donec ovum ita in utero fluctuat, tali ratione disponitur, ut placenta, quæ in leviori est ovi parte, supremam partem occupet; hac enim de causa, si ligni frustulo plumbi bractea alligetur, lignum in aqua fluctuans altiore partem tenebit.

In hoc positu, parte ovi, quæ secundinas facit, in diem, ocyusque crescente, placenta utero arcte coalescit, ita ut prominentiæ exteriores superficiei ejusdem foveas substantiæ uteri penetrent, quæ post conceptionem pulposa apparet, atque matricis ipsi anfractus, ad latera compressæ placentiæ inæqualitatibus ita invicem aptantur, ut per hanc adhæsionem, quæ in diem augetur, secundinæ ingrandescant, & placenta perfecte cum utero coeat.

Cum jam animadvertimus, placentam partem supernam uteri occupare; ex eo pariter consequitur, cum parte superiore fundi ejusdem necessario necti debere; ibi profecto placenta plerumque utero jungitur, & hujusmodi positus idoneus magis videtur ad secundinas in utero sublevandas, ne fecus uteri orificium decidant; denique magis opportunus est ad partum promovendum, ut infra suo loco videbimus.

Non inficiabor, placentam quandoque etiam prorsus diversum positum tenere, cum non semper occupet uteri fundum; sed neque uterus ipse perpendicularis jugiter persistat; plerumque plus, minusve dextrorsum, aut sinistrorsum inclinatur. Si dexteram partem versus uterus tendat, placenta, quæ altius necti debet, aliquantisper sinistrorsum adhærebit; dextero vero lateri inhærebit, si uterus fuerit in sinistram partem conflexus; tandem in mulieribus, quæ continuo decumbunt, ut ab abortu sibi præcaveant, placenta anticam uteri partem occupabit; sed hujusmodi exceptiones minime impediunt, quod placenta, prout matricis positus finit, fundum uteri plerumque occupet.

Hæc prima placentiæ adhæsiō sufficit ad secundinas cum fœtu sustinendas, dum infans exiguus sit; putandum tamen est quam minus valere circa tertium gestationis mensem, quando foetus majus admodum volumen, atque pondus attingit. Natura tamen huic consuluit; placenta tunc validius utero applicata eo magis venas uterinas in omni extensione suæ adhæsiōis comprimit, & circuitum sanguinis magis retardat, ut ipse ibi persistens tantum venas extendat, quantum in gestatione necessum esse cognovimus; cruor enim directo ipsi itinere impedito in venas, aut appendices laterales, vel cæcales deflecti debet, ipsasque inflare, & producere, donec ex utero pendulæ erumpant, ac tandem in cellularem placentiæ substantiam viam multiplicem sibi parent. Sequenti articulo videbimus hæc venas apertas sanguinem fundere pro foetus nutritione; hic fat erit animadvertere, quod sanguis in placentiæ cellulas intromissus, ipsas, atque placentam ipsam tumefacit, ut hæc valeat arcte cæcales venas amplecti, quod specialem nexum constituit per integram graviditatem persistentem.

Donec placenta per hujusmodi adhæsiōes secundinas in utero firmat, embryo per funiculum suspensus, secundinis involutus, atque lymphæ innatans, positum deinceps ratione status aptiorem, motus proprietates servans, occupat. Extemplo foetus perpendiculariter insistit, caput placentam versus altius ferens,

ferens, quod juxta Statices leges contingit, quia caput reliquo corpore levius est, & thorax, qui cavus est, eo levior existit.

Quidam mirantur de hac propositione capitis respectu, quia ipsum in embryone, aut fœtu maximam rationem habere videtur cum inferioribus corporis partibus, quæ exiles sunt; sed hujusmodi partes, quamvis exiguæ videantur, solidæ tamen, & compactæ sunt, ut complexim capite magis pendant, quamvis grandiore, nam intra caput, infantis præsertim, multum vacui habetur circa aures, oculos, os, naresque, & cerebrum, quod capitis internam partem implet, rarefactum valde est; ac proinde levissimum.

Embryo, dum ita per funiculum suspensus in aquis secundinarum natat, caput jugiter altius ferens, in quolibet latere flecti potest, modo exiguus sit, nec ab utero pressus, sed non parum impeditur imposterum ab ipsius incremento, & uteri compressione. Spina dorsi itaque antèrèus plicatur, caput eandem partem versus dirigitur, femora, atque genua compinguntur, ut pedes pene clunes tangant, & genua mentum. Brachia ita caput versus, & circa latera costarum complicantur, ut fœtus glomum constituat, qui perbelle utero cavo accommodatur.

Id tamen maxime animadversione dignum est, videlicet, quod in hoc positu fœtus debeat spinam prope matris dorsum tenere, & faciem circa ventrem: hic solus est positus ipsi conveniens, & unicus, quem servare possit; hunc pariter positum in reliqua gestatione jugiter retinet, quare mulieres decipiuntur, quæ credunt fœtum in ventre moveri, & huc illuc transduci. Soli motus ejusdem reducuntur ad aliquam genuum, aut femorum explicationem, levem capitis sublevationem, & levissimam circa axem per sui longitudinem rotationem.

§. II.

De nutritione fœtus.

Certum est in ovo fecundato reciprocam circulationem dari intra embryonem, & secundinas. Quid enim interesset haberi embryonem, & secundinas, ac utrinque vasa arteriosa nectentia, quæ sanguinem embryonis ad secundinas ferrent, & vas venosum, quod e secundinis cruorem nutritium in embryonem deferret?

Certum est hanc circulationem necdum fieri, nisi embryo funiculo umbilicali nectatur, & arteriæ umbilicales embryonis in illas funiculi patulæ sint, simulque vena utrinque, & aperta, & coalita sit. Ex iis rebus, quæ oppugnare nemo audebit, plura magni ponderis consequuntur.

1. Ante junctionem vermis seminalis cum ovulo nulla in vasis ovuli propriis circulatio fit, quia nulla adest in ovulo vis motrix, quæ hanc circulationem producere potis sit, neque arteriæ, venaque umbilicales, per quas circulus exerceri deberet, adhuc cum fœtu communicant. Tunc temporis ovulum nutritur per communem sanguinis, atque lymphæ circulationem, quæ in matre, ut in reliquis corporis partibus, exercetur. Tantum supponi debet, quod vasa ipsius ovuli, quæ tandem circulum subire debent inter embryonem, & secundinas, sint lymphæ repleta, quæ eorum obliterationem impediat, quod ceteris vacuis corporis vasis pariter evenire solet.

2. Quoad vermem seminalem embryonis, cum ipse vivat, neque vita sine circulo habeatur, ideoque aliqua tenuissimorum humorum circulatio in ipso

ante

ante junctionem etiam perfici debeat, hæc circulatio, que in verme absolvi-
tur, eadem esse debet, ac in fœtu, vel ipso homine, nam-hic vermis homo
est, hoc solo discrimine, quod cum respiratione careat, & pulmones quies-
cant, Auctor naturæ statuit specialem circulationem, ob quam liquor circulans
ex dextera aure in sinistram per foramen ovale transit, revehendo per cana-
lem arteriosum ex arteria pulmonali in aortam maximam partem circumve-
hentis liquoris, ne pulmones ob eorum inertiam nimis intumescerent. Hujus-
modi circulus in fœtibus recenter natis observatur, quamvis respirationis usus,
quo tunc gaudent, hunc circulum frustraneum reddat. Animadverti tantum
debet, portiones vasorum umbilicalium, quæ ad vermem pertinent, fluido
repleri, ut patula existant, quamvis omnis circulatio absit.

3. Humorum circuitus nuper allatus, qui in solo verme ante junctionem
cum ovulo fit, & postea in utroque exercetur, puræ lymphæ circulus est,
qualis in insectis observatur, & in reliquis animalibus rubro sanguine desti-
tutus, quæ hac de causa dicuntur *exanguja*.

4. Notiones hujusmodi *punctum saliens* facile explicant, sive punctum ru-
brum sese contrahens, atque distendens, quod in pullis sub prima incubatio-
ne observatur, quandoque ad reliquos embryones comparative refertur. Ne-
mo negat punctum hocce cor esse pulsans, sed credunt tunc solummodo pul-
sum incipere, cum aliunde certi sint, ante incubationem, & in verme ipso
feminali a femella sejuncto punctum illud pulsare; quamvis tamen nisi tunc
sensibiliter animadverti queat, cum rubro sanguine repleri incipiat.

His explicatis patet, nec embryonem, nec involucra initio gestationis ali-
mentum mutare, eaque in uterum delapsa, citra adhæSIONem in lymphæ lactea
natare ibi collecta, ut *Cap. 3.* ostendimus. Embryo tunc vescitur non absimi-
li ratione, ac planta quælibet intra vas terra repletum; ea lege enim, qua
terræ succus nutritius poros radicis pervadit, & per integram plantam distri-
buitur, simul lymphæ cellulas placenta intrat, & ex hac per venam umbili-
calem in uteri corpus evehitur. Nihil est hoc nutrimento tenuius, quia lym-
pha in cellulas ob propriam tantum subtilitatem intrat nullo fovante impetu,
nihilque est hac lymphæ levius, quæ omnino serosa est, ut nihil magis exi-
guitati, & mollitiei embryonis tunc temporis aptetur.

Prout embryo crescit, copiosius nutrimentum requirit, magisque succosum
quod jam naturæ Auctor paravit. Tunc temporis placenta utero cohæret, &
lympham immediate recipit ex vasis vermicularibus uteri, ipsamque a pulsi-
bus arteriarum impulsam per funiculum intra embryonis fœtum transmittit.
Lymphæ hujusmodi uberior est, & succulentior, quia lac admodum æmulatur.

Id nisi circa secundum graviditatis mensem accidit, quando menses bis jam
defecerunt. Menses suppressi volumen sanguinis augent, quare sanguificationem
segniorem reddit, quia sanguis attenuatur minus, quando vasa turgida magis
fiunt; chylus enim diutius impermixtus in sanguine morabitur; & sub hac
forma crebro circumvectus, uberius tandem cum lymphæ uterina copulabitur,
ipsamque chylosam magis, seu quod idem sonat, magis lacteam reddet, quod
augebitur in eadem ratione per integram gestationem.

Animadverti oportet, lympham mammarum participem fieri in graviditate
mutationum omnium, quas subit lymphæ uterina. Cum hujusmodi humores si-
miles sint, vel, ut melius dicam, iidem sint, chylus idcirco in sanguinem
refluens, qui valet tumefacere vasa vermicularia, mammariam lympham pa-
riter auget & vesiculas mammarias tumefaciendo, sinum pariter inflat,
hujus

hujus inflatio, atque tensio in finem usque gestationis increfcit.

Sed ea ad opus non sufficiunt, naturæ supremus Auctor aliam tertiam nutritionem foetui suppeditavit, validiorem profecto, videlicet sanguinem ipsum matris. Vidimus jam paullo ante, placentam utero nexam sanguinis cursum retardare in venis uterinis, inflare, & producere appendices venosas jam descriptas, quæ sunt venarum propagines; has appendices productas in cellularem substantiam placentæ intromitti, ibique explicatas fundere sanguinem, qui in fœtum per venam fertur umbilicalem.

Me non latet, hunc nutritionis modum apud Auctores in discrimine esse, ideoque defensione indigere, sed huic scopo satisfacere sequenti capite proposui. Hic sat erit animadvertere, sanguinem a matre ad fœtum segniter, & exigua copia transduci; ita ut necdum timeri possit, ne fœtus suffocetur. Ut hoc melius comprehendamus, animadvertendum est, appendices venosas, quæ ipsum in placentam fundunt, a venis uterinis ad angulos rectos venire; ita ut cursus directus sanguinis in canalem venosum exiguam copiam ejusdem transferat, parumque motum ipsius acceleret; ac proinde sanguis in placentam fœtus nutrimento deferri debeat, rationibus nuper indicatis.

Sed elenchum hujus articuli instituamus. Ante conceptionem in vasis vermibus seminalis, nisi simplex circulans lymphæ debebat. Hic status post conceptionem perstitit, donec ovum fecundatum uterum pertigerit, vel si embryo aliquid receperit, nisi pauca guttæ humoris fuerint in ovulo contenti. Cum ovum in uterum descenderit, fœtus lymphæ lacteæ ibi congesta vesci incepit; hoc nutrimentum largius fuit secundo graviditatis mense, quando placenta utero adprime coaluit. Tandem embryonis nutrimentum plenum, cumulatamque fuit, quando appendices venosæ sanguinem maternum in placentam fuderunt, ut per circulationem fœtui tandem deveheretur.

§. III.

De vario incremento fœtus in utero, & mutationibus, quæ ipsi sub incremento contingant.

Neminem latet, fœtum in sinu materno magnopere crescere; unusquisque tamen ignorat hujus incrementi ordinem, ipsumque, qua lege perficiatur, mens quantumvis fervens prosequi nequit. *Leeuwenhoekius*, & *Hartsoekerus* referunt mille millia vermium in singula spermatis guttula inesse. Se insolenter efferunt ipsi novis inventis, quæ ob animi impetum ad miraculum usque extollunt. Vidi & ipse hosce vermes admodum distinctos; minus tamen conferti erant, quam hujusmodi Auctores testantur, ac propterea fateri possum, eorum mille necdum granum æquare.

Interim hujusmodi vermis, qui nisi atomus est, intra novem mensium spatium fœtus evadit ponderis 14. aut 15. librarum, videlicet granorum 138240. Si hic vermis granum penderet, summum esset incrementum ut 1. ad 138240. at cum ipse nisi millesimam partem grani adæquet, incrementum, quod ut 1. ad 138240000. producit, immensum profecto evadit.

Progressus hujus incrementi in toto graviditatis cursu inæqualis admodum est; maximus in primo mense videtur, in secundo decrefcit, & sic de ceteris usque ad nonum mensem. Similis incrementi imminutio observatur in infantibus in lucem editis, donec perfecte adolescant; in priori anno maxime cre-

scunt, minus in subsequenti, minus denique in progressu usque ad decimum octavum, aut vigesimum primum ætatis annum, ubi tandem consistunt.

Non abs re credunt Physiologi, quod æqualibus positis succo nutritio, & vi ipsum impellente, incrementi quantitas proportionalis esse debeat gradui mollitiei, & extensibilitatis partium, ut facile cedant ingressui succi nutritis, qui ipsas distendit, producit, ac proinde auget; contra vero, quando partes certa ratione indurescunt, minime expandi possunt, & succus nutritius valet profecto jacturam atomorum reparare, quod nutritio partium dicitur, minime vero fibras earum producere, ut increcant.

Hujusmodi principia cum experienciis magnopere conveniunt. In fœtu enim unius mensis mollities, & extensibilitas maximæ sunt, ac proinde incrementum etiam maximum esse debet. Hæc mollities, & extensibilitas in fœtu singulis mensibus imminuitur; ergo pari ratione augmentum infantis imminui debet. Idem evenit in natis; nunquam eorum partes molliores sunt, quam in primo ætatis anno, in quo profecto maxime increcant. Hujusmodi qualitates in singulos annos decrescunt; quare & corporis augmentum ad 18. & 21. usque annum decrescere debet, quia tunc partes talem firmitatem adeptæ sunt, ut minus cedant impulsui succi nutritis.

Contra ea tamen in graviditatis cursu placenta volumine quotidie imminuitur; ea in fœtu trium mensium major est, quam in fœtu quinque mensium; & multo major respective fœtu sex mensium, quam in altero novem mensium apparet. Id fortassis proficiscitur ab eo, quod in primis mensibus uberiores succum nutritium recipiat, quam embryoni suppeditet, ut facile intumescat; posterioribus vero mensibus largiorem nutritioni fœtus præbeat, quam ipsa a matre obtineat, ac proinde vacuis cellulis magnopere compingatur. Utcunque autem res se habeat, hujus placentæ voluminis decrementum utilissimum evadit, quia ipsius separationem ab utero in maturo partu magnopere promovet, atque facilius per viam a fœtu sibi late paratam erumpere potius fit; contra vero in abortu cum grandior sit, difficilius abraditur, atque segnius post fœtum per vaginam expellitur.

Dum fœtus tanta celeritate in utero crescit, plures mirabiles ipsi mutationes obveniunt. Excogitare oportet, quod exiguissimus embryo rudimentum quoddam sit, in quo membra delineata, & perfecta sint, ut ab homine, nisi exilitate, differat; hæc saltem est imago, quam putatus Dalepantius de verme seminali retulit in sua Epistola (a) latina, quæ in *les Nouvelles de la Republique des Lettres*, mois de Mai, article 5. année 1699. reperitur.

Facile ipsi parcerem, si hujusmodi sententiam, tanquam hypothesein, pronuntiasset; minime tamen veniam meretur, cum ipse animose fateri ausus sit, integras embryonis partes microscopii ope in tanta exilitate detexisse, partiumque icones a ferventi mente confictas delineasse, ut suum excogitatum fide dignius faceret. Quod in causa fuit, ut celeberrimum Antonium (b) Vallisnerium fefellerit, qui cum laude Dalepantium nominat, ejusque duplicem exigui embryonis figuram admittit, ut alibi ostendimus (c). Talis est

Astruc de Morbis Mulierum. P. II.

D

even-

(a) Auctor hujus Epistolæ ingeniosus erat Monspeffulanus, qui itineris causa Bataviam petens an. 1699. hanc epistolam ad oblectamentum scripsit, ut ipse mihi asseruit, vocabatur *Plantade*, latine *Plantadejus*, ex quibus anagramma Dalepantius excogitatum est. Obiit, dum munere Juris-Consulti Publiciungebatur Monspeffulii.

(b) Della Generazione dell' Uomo p. 1. c. 2. art. 4.

(c) De morbis venereis Tom. 1. p. 1002. Edit. Paris.

eventus futillum observationum, quæ obviæ nimis sunt in physicis, atque medicis rebus.

Attamen neminem imposterum Dalepanti commentum decipiet, cum ejusdem futilitas jam innotuerit. Vermis enim seminalis nequaquam exilissimum microcosmum constituit in omnibus suis partibus perfectum, ut ipse prædicavit; quinimo embryo ipse aliquot a conceptione dies, quamvis vermem magnopere volumine superet; tamen paucam mucilaginem refert filo nexam, quæ informis apparet.

D. *Dodartius* (a) embryonem quendam perscrutatus est, qui a diebus 21. conceptus erat; animadvertit ipsum 7. lineas produci, & infra 7. grana pendere, quare vermi seminali admodum grandiolem; attamen truncus erat informis. „ Femora nondum explicata erant, amulabantur duas simplices pro-
„ minentias in inferna abdominis parte locatas, brachia pariter similem aspe-
„ ctum superius offerebant, caput saltem tertiam partem totius longitudinis
„ 7. linearum æquabat, & duo exilissima nigerrima puncta oculorum vicem
„ gerebant. Os satis latum patebat. Nihil prominebat, quod nares indicaret
„ præter duplicem foveolam ambo narium foramina annunciantem, scapula-
„ rum locus maximam latitudinem offerebat 4. lineas æquantem.

D. *Litrius* (b) inter Acta Academiae Scientiarum anno pariter 1701. admirandam profecto observationem retulit. Reperit enim ipse in ovulo fecundato intra ovarium adhuc degente, fœtum tres lineas oblongum, & unam cum
„ semisse latum, intimæ adhærentem portioni membranarum vesiculæ, vel
„ ovuli funiculi ope, tertiam lineæ partem lati, & unam cum semisse li-
„ nearum producti. Distinxit perbelle, ut ipse fatetur, in fœtu caput, in hoc
„ oris aperturam cum exigua prominentia narium loco, & exigua lineola utrin-
„ que ad latera narium. Hujusmodi lineolæ, ut ipse credidit, orbitæ erant;
„ utrinque etiam ad inferiorem partem trunci animadvertit protuberantiam ro-
„ tundam, crassamque adinstar mucronis minoris aciculæ, in superiore vero
„ trunci parte similem utrinque eminentiam observavit, exilem magis; probabiliter
„ hujusmodi prominentiæ superiores inferioresque extremitates fœtus referebant.

D. *Litrius* testatur pariter distinxisse ea, quæ superius allata sunt, partim nudis oculis, partim lentis auxilio. Embryo enim celeberrimi Litrii junior esse debebat illo D. *Dodartii*, videlicet paullo post conceptus, quia *Dodartiano* brevior & minus crassus erat; at vero forma prope eadem videbatur.

Ruyfchius (c) plures hujusmodi observationes refert embryonum similis ætatis, aliorumque provectioris. Crederem tamen supervacaneum esse ipsas tradere, quare sat erit loca (d) indicare, e quibus excerpti possunt.

Conjecturari facile possunt metamorphoses, quæ in embryone succedunt, eas observando, quæ in ranarum productione oculis se offerunt. Ex ovulis, quæ ranæ ubertim effundunt, singulis exilissimi pisciculi erumpunt, qui celeriter digiti magnitudinem adæquant, in quibus caput satis crassum cum longa cauda, vermium seminalium instar dispicitur. Hujusmodi animalcula rōgeros a Græcis appellantur, *Tetards* a Gallis, & *ranulæ* a Latinis ob eorum grandius

(a) Acta Acad. Scient. ann. 1701. p. 19.

(b) Ann. 1701. p. 112.

(c) Thesaur. Anatom. 6. a n. 11. ad n. 62.

(d) Idem Adversaria Anatom. Decad. 2. art. 10. pag. 18. Ubi sic ait: Apparent nulli omnino artus in primo embryonis statu. Postea vero in locis ubi humeri, & femora deinceps apparebunt, tubercula modo exigua prominent, ex quibus post longum diem, humeri, brachia, manus, femora, crura, pedes, explicantur, & prodeunt.

dius caput. Æque difficulter rana sub hac specie, ac homo sub vermiformi formæ recognoscitur. Sed paullo post in huiusmodi pisciculis utrinque ad latera capitis exigua tubercula prominent, quæ sese explicando anteriores artus evadunt, ut in embryone ex duabus exiguis prominentiis superiores extremitates produci animadverterunt Dodartius, atque Litrius. Deinde in nostris pisciculis inferius duo alia tubercula erumpunt pro cruribus perficiendis, quæ in ranis longiora sunt. Pari simul ratione in embryone posteriores prominentiæ ab iis Auctoribus observatæ inferiores extremitates gignunt. Tandem cauda in ranis compingitur, atque evanescit, ut in vermiformi seminali gestationis tempore evenit.

Hæc comparatio, quæ opportunissima mihi visa est ad multiplicem metamorphosin explanandam, quæ in embryone accidere solet, fortasse illis displicitura erit, qui nobiliorem ortum accepisse putant; sed mihi gaudeo elatiores eorum animos moderatum esse, ut præter speciei excellentiam, originem (a) nostram cum vilioribus animalibus communem penitus esse percipiant.

Si Dalepantius deceptus est, ut jam ostendimus, putando formam vermium seminalium, & multo magis embryonum unam cum hominibus esse, nihilominus in errorem incidit affirmando, conspexisse hosce vermes involucro, quo obtegebantur, spoliari, ut naturalem speciem ostenderent. Non inficiabor, hanc metamorphosin in pluribus infectis observari; hac de causa vermes, seu melius *Eruca* thecam exuunt, & *Cbrysalides* evadunt, quæ secundam thecam iterum spoliando in papiliones immutantur. Quamobrem non immerito dicerem, falsum Dalepantium in errorem incidisse; attamen in physicis perquisitionibus non sunt consecutiones actutum inferendæ. Dantur enim quædam animalia, quæ formam mutant, & nullo tamen involucro spoliantur; huiusmodi sunt ranæ, de quibus nuper exemplum adduximus; idem pene evenit in vermibus seminalibus, qui non parum ranarum rudimenta æmulantur; minime ipsi thecam mutant, dum embryones fiunt, & quam habemus cutem, quæ fuit, est, quæque pulchram venustularum mulierum faciem obtegit.

Altera similitudo embryonum cum ranulis est capitis magnitudo reliqui corporis respectu, quæ tamen in utrisque imminuitur, prout & ranæ, & embryones grandiores fiunt. Enunciavimus jam superius in embryone 21. dierum longitudinem capitis tertiam partem totius longitudinis æquare; Juxta pictores, qui huiusmodi proportionem intimius scrutari solent, nisi quartam partem totius corporis in infantibus, & octavam in adultis attingit.

§. IV.

De signis Graviditatis.

Signa graviditatis, quæ tantum ad secundum mensem referri potest, certiora illis conceptionis sunt, quæ ad primum mensem tantum pertinet; attamen nostri respectu, nisi quarto, vel quinto mense de iis tuto judicare possumus.

1. In secundo mense menstrua jam bis defecerunt, mammae tumescere incipiunt, cordis affectus, vomendi conatus, inappetentia, inusitatorum ciborum desiderium, pluraque alia symptomata superveniunt infra perpendenda.

De 2. In

(a) Pudet atque etiam miseret æstimantem, quam sit frivola animalium superbissimi origo. Plinius *Hystor. Natural.* l. 7. c. 7.

tus erat, ut asserit, sex, aut septem hebdomadas saltem attingere debuisset, ut ex subsequenter observationibus facile judicari poterit.

Quamvis Hippocratis notiones circa hanc materiam imperfectæ admodum fuerint, Medici tamen, qui ipsum consecuti sunt, eas libenti animo admiſerunt. Galenus *De Formatione Fetus cap. 1.* priorem Hippocratis relatum textum refert, animadvertendo ipsum ex Libro *De Natura Pueri* excerptisse; & hic dubitari admonet, num Hippocrati, vel Polybio ejus discipulo liber hicce sit adscribendus; nihil tamen novi addit, ut ad hoc tempus usque posteriores Medici nihil, quod dictum ante non fuerit, retulerunt.

Volcherus, Coiterus, Medicus Groningensis, qui tractatum edidit de offibus infantis, refert animadvertisse fetum præpostere expulsum, qui digiti longitudinem non superabat, atque admonuit tantum caput reliqui corporis respectu maximum fuisse, & illud scimiæ prorsus æmulari.

In Fernelio pariter in sua *Physiolog. lib. 7. De hominis procreatione c. 10.* legitur: Auctorem hujusmodi embryonem observasse 40. circiter dierum, semis digitum transversum oblongum, ac, ut ipse asserit, formicæ crassitudine latum, in quo distinguebantur partes omnes completæ, oculi nempe, nares, aures, brachia, manus, femora, crura, atque digiti; quapropter foetus adoleverat, magis quam Fernelius crediderat; sed quod magis mirandum videtur, illud est, quod ut ipse testatur, embryo formicæ æqualis, caput tamen præsefererat amplissimum, & ut ipse ait, par avellanæ.

§. II.

Quid Medici Recentiores detexerint.

PRiores observationes accuratiores, quas reperi, sequentes duæ videntur à Riolano seniore relatæ. En prior (a) *Vidi*, ait ipse, *fetum unius mensis . . . in quo partes omnes externæ jam descriptæ, & conformatæ erant, quæ tamen non apparebant, nisi merso in aquam fetu. Tunc licebat intueri oculos duobus punctis nigris designatos, pro auribus duo apparebant foramina ipsis oculis inferiora. Os jam patebat, tota manus perfecta erat, in digitos secta; pedes tamen erant imperfecti, breviores manu, nec in digitos fissi. Inter femora rimulam observabam, quæ locum vulvæ referebat.*

Altera observatio supra juniorem foetum instituta videtur. *Anno sequenti*, ait Riolanus, *alterum fetum inspexi bombicis magnitudine; eique figura plane similem; exceptis artubus, qui velut filamenta candida & trunco corporis explantata apparebant. Manus quidem in digitos divisa erat, pedes autem integri . . . Caput reliquo corpore grandius apparebat, pro oculis bina foramina quibus interjectum erat spatium naso destinatum; aurium foramina oculis paullo inferiora, quæ quidem omnia, nonnisi fetu in aquam merso, conspiciebantur.*

Reperitur pariter apud Theodorum Kerkringium in sua *Anthropogeniæ Ichnographia*, Amstelodami edita an. 1670. cap. 1. 2. & 3. triplex observatio, quæ respicit priora tempora graviditatis, quare ipsam referre, & Icones præbere cogor, ut ab ipso Auctore fuerunt exhibitæ.

(a) *Anatomica fetus humani historia*, Capite ult. an. 1698.

Fig. II.

Ex Kerchringio Antropogen.

Page 54

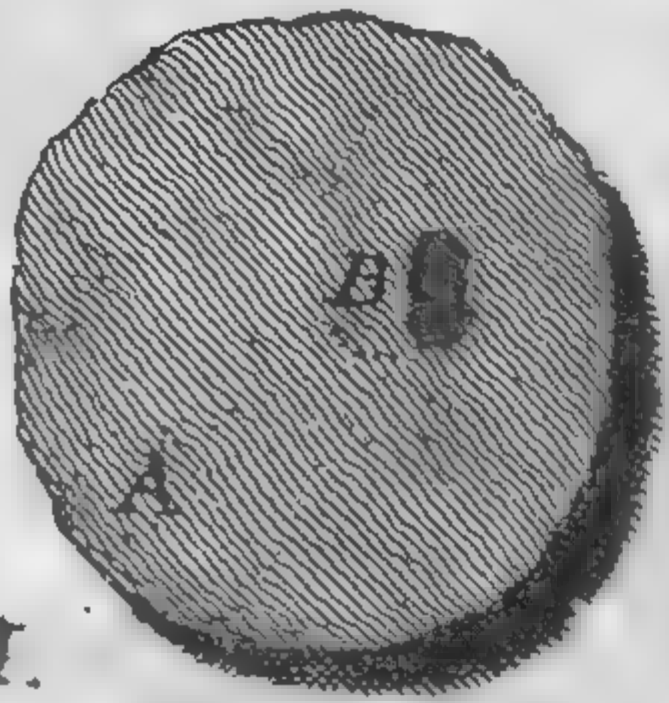

Fig. I.

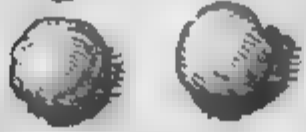
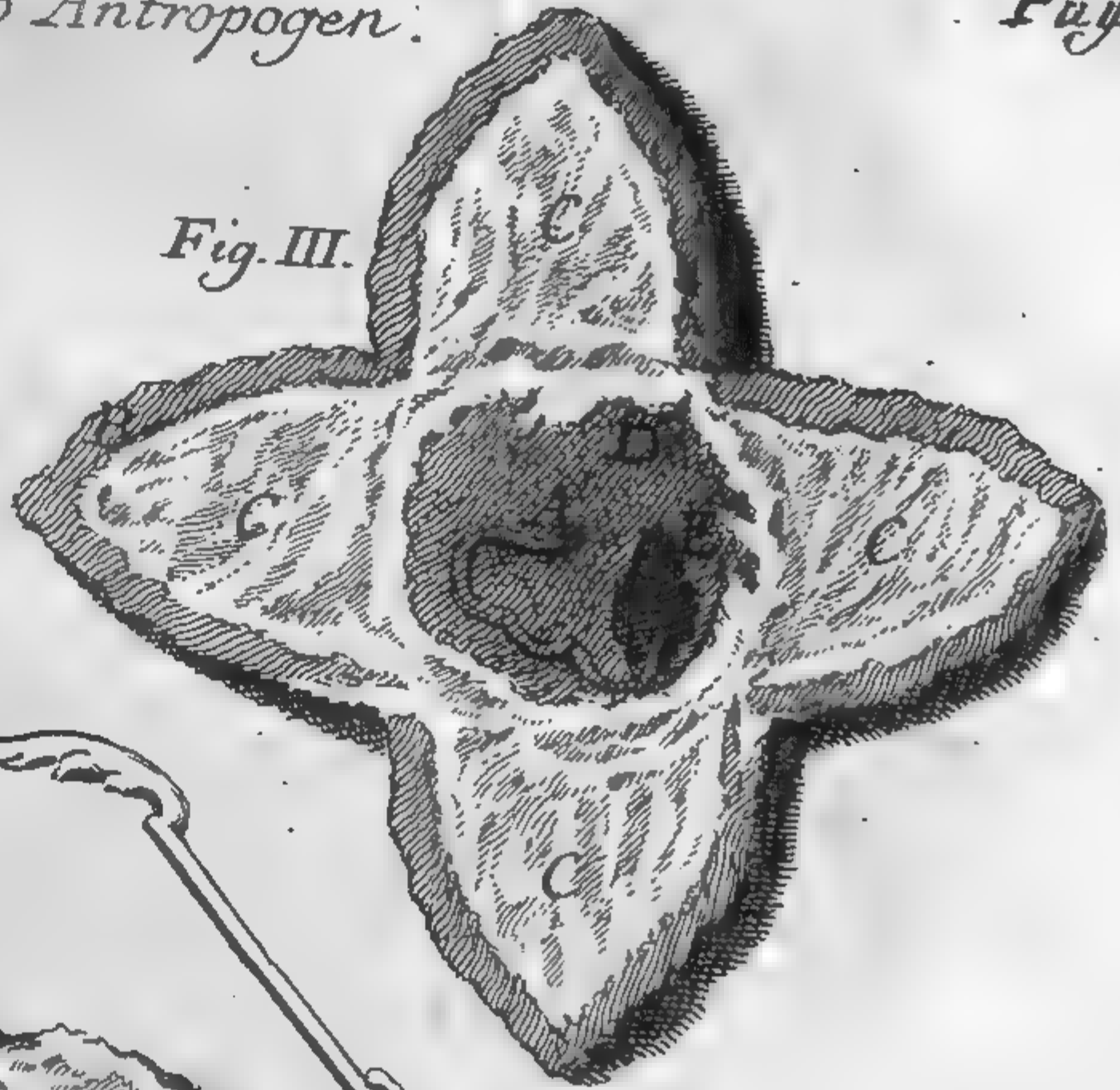

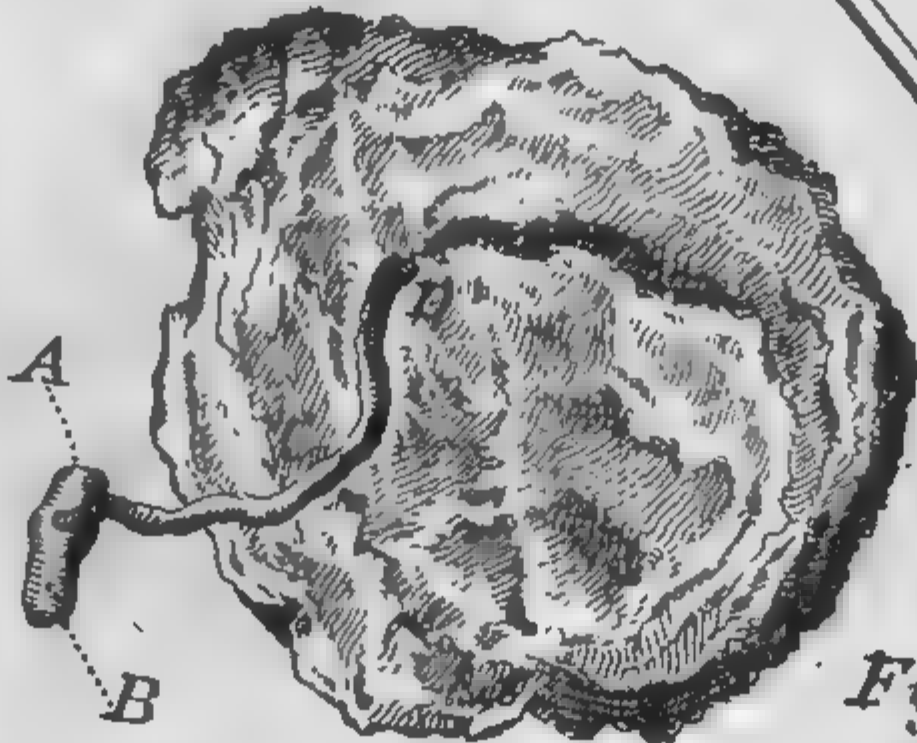
Fig. III.

Tab. I.

Ex Rhwyschio T.A. VI.

Fig. I.

Tab. II.

Fig. III.

Fig. IV.

Fig. V.

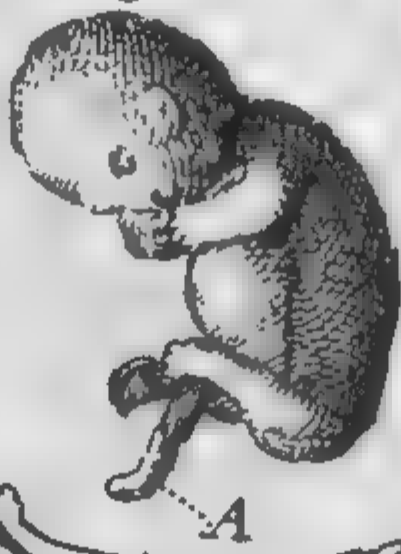

Fig. VI.

Ex Blanco Taurin.
Tab. III.

Fig. X.

Fig. I.

Fig. II.

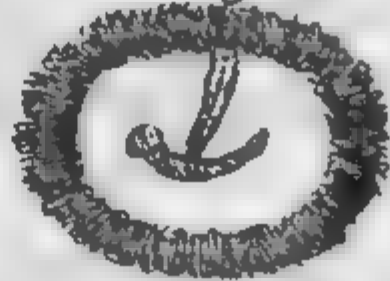

Fig. III.

Fig. IV.

Fig. VIII.

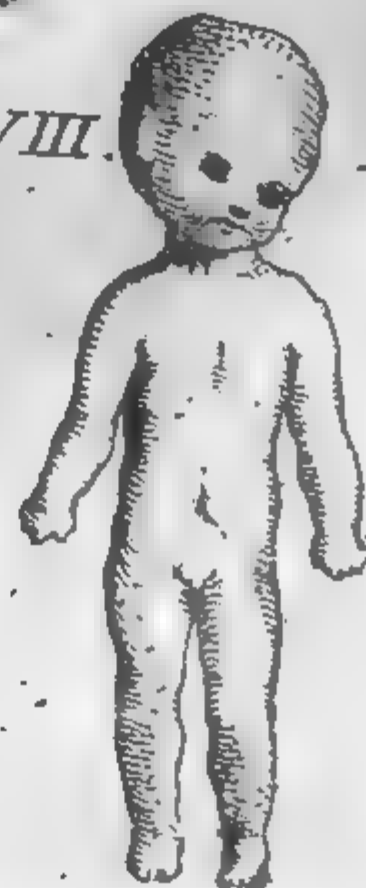

Fig. IX.

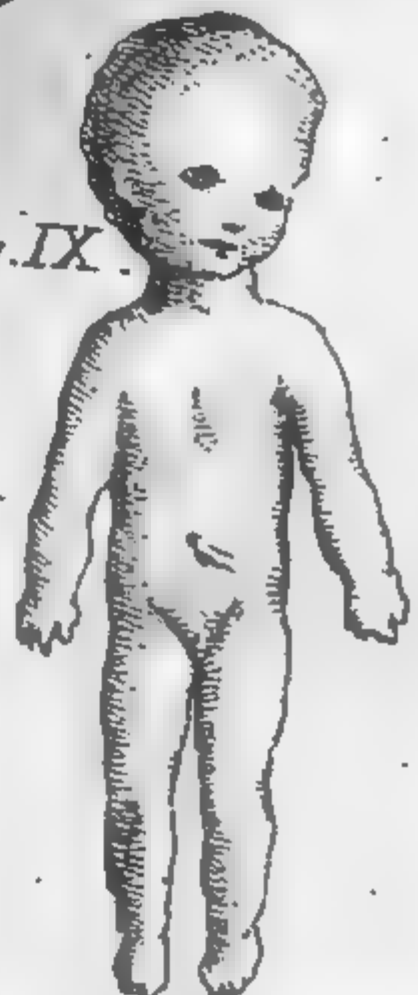

Fig. VII.

Fig. VI.

Fig. V.

Quemadmodum Kerckringius cum Arveo, & VVariono opinabatur, homines ab ovis derivare in muliebribus ovariis locatis, idcirco describit priori Capite duo ova ab ipsis ovariis excerpta. Hæc ova, ait ipse, vesiculæ sunt rotundæ, exiguum granum adæquantes, quamvis non unam omnes magnitudinem servant, ipsæque lymphatico humore replentur, modo luteo, modo pelucido, qui a calore, ut ovorum albumen, stipatur.

Inspice priorem Iconem, atque ejusdem descriptionem, quæ cum nuperri-
mis Anatomicorum observationibus prorsus collineant.

In capite secundo deinceps Auctor observationem affert majoris momenti. Mulier cum conjugè paullo post menses coiens, quatuor post dies subito occubuit. Kerckringius ad ipsam secandam advocatus, mortisque causam recognoscendam, reperit in utero ovum magnitudine cerasum attingens, quod intimius scrutandi causa domi secum attulit. In ipso enim observavit corpus cylindricum materia quadam grummosa-tartarea conflatum, in quo nulla apparebat forma, tantum caput a reliquo trunco distinguebatur ob exiguam coarctationem, circa quam puncta nonnulla observasse fatetur debiliter partes fetus indicantia. *Caput*, ut ipse ait, clare a corporis mole distinctum. In capite quasi per nebulam annotata organorum puncta. Corporis autem reliqui rudis, indigestaque moles, uti eam vides hic eadem, quæ est, magnitudine depictam.

Secunda figura huic descriptioni omnino respondet.

- A. Ostendit faciem internam Chorii, & Amnii, in qua nullum apparet placentæ indicium.
- B. Embryo delineatur, in quo caput a trunco distinctum conspicitur, sed nulla ulterior apparet fetus conformatio.

Tertia observatio, quam Kerckringius refert in Cap. 3. embryonis est quindecim dierum, in quo jam caput distinguebatur, atque in ipso rudimenta apparebant oculorum, narium, oris, atque aurium, quod facile credi poterit; sed ipse addit corpus brachiis, atque cruribus instructum fuisse. *Corpus*, ait, *in brachia pedesque divisum erat*, quod contradicatur, ut infra innotescet a certioribus observationibus.

Ipsa III. Icon, quam Kerckringius præbet, cum allata descriptione imperfecte collimat.

- A. Repræsentat placentam exiguis nonnullis arteriis, atque venis interspersam.
- B.B.B.B. Chorion ostendunt in quatuor partes divisum.
- C.C.C.C. Amnios indicant pari ratione dissectum.
- D. Funiculus umbilicalis.
- E. Embryo, in quo membrorum indicia apparent, brachia, & crura nequaquam tamen, quæ Auctor in sua descriptione nunciaverat.

Prout ad nostram ætatem descendimus, observatores solertiores sunt, & observationes ipsæ veriores. Dux hujusmodi reperiuntur inter Acta Academiæ Scientiarum anni 1701. quas in cap. De Graviditate referre opportunum credidimus. Prior est D. Dôlartii, Medici Facultatis Parisiensis, observatoris diligentissimi, qui non facile alucinabatur. Altera est D. Litrii celeberrimi

Anatomici, magis singularis tamen est illa Dodartii, cum qua tandem collineat. Hæ duæ observationes illæ sunt, quæ majorem lucem circa hanc materiam afferunt.

Hiscæ observationibus et addi poterunt, quæ reperiuntur in Friderico Ruyschio Medico, & Anatomico Amstelodamensi, & in Joanne Baptista Blanco, Professore Medicinæ, in Universitate Taurinensi.

Ruyschius pluries in suis operibus claro, & conciso ordine circa hanc rem differuit. Nos superius pag. 50. ejusdem opinionem retulimus, & cum ipsa perfecte concinat observationibus Dodartii, atque Litrii, supervacaneum foret, ipsius opera hac de causa intimius perscrutari; sat erit potius ejusdem sex icones præbere, quarum tres ex Tabula II. & reliquæ ex III. Theatri Anatomici VI. sunt depromptæ.

I. Icon ostendit embryonem granum hordei æquantem, per funiculum umbilicalem placentæ nexum

- A. Caput embryonis.
- B. Corpus ejusdem sine crurum, aut brachiorum indicio.
- C. Funiculus umbilicalis
- D. Placenta.

II. Icon repræsentat embryonem paullo grandiore, in quo caput a trunco magis sejunctum distinguitur, & membrorum rudimenta sub tuberculorum specie aliqua ratione apparent.

- A. Facies interior placentæ
- B. B. Facies exterior ejusdem.
- C. Caput embryonis.
- D. Ipsius corpusculum.

III. Icon offert embryonem semis digitum transversum oblongum, cujus caput a trunco patentius distinguitur, & membrorum rudimenta cum funiculo umbilicali magis conspicua sunt.

IV. Icon ostendit embryonem paullo etiam grandiore, in quo membra eo magis distincta apparent cum funiculo umbilicali A; morbi fortasse causa, crassiori.

V. Icon præbet embryonem quoque grandiore, cujus funiculus A. exilior est, sed in ipso ad artuum extremitates digitorum elementa apparent.

VI. Icon tandem repræsentat embryonem, sive foetum, cujus membra satis explicata se offerunt.

Blanchus pari nitore, ac Ruyschius explicationem partium in embryone attulit in suo opere sub titulo edito, Historia de naturali in humano corpore, vitiosa, morbosaque generatione, Taurin. ann. 1741. in 8. possem ejusdem verba referre, sed icones sufficient, quarum x. ex tabula prima ejusdem operis desumpsi.

I. Icon offert ovum a quarto die, ut ipse putat, fecundatum, nam mulier, quæ ipsum edidit, quatuor tantum antea diebus menstruata erat. Ovum parum oblongatum apparebat, & in exteriori facie rubicundum nonnihil, & inæquale; sed quod magis singulare est, Blanchus in centro ovi conspexit nudis oculis exiguum vermem, qui erat signum, atque elementum fecundationis.

II. Icon

II. Icon præbet ovum a septimo die fœcundatum, atque præcedenti ovale magis, in cuius medio grandior vermis distinguebatur, cauda acuminata instructus, sine ullo membrorum indicio, præter capitis satis distinctum indicium, atque totum corpus per filum sustinebatur, qui funiculus erat.

III. Icon ostendit vermem figuræ præcedentis lentis ope auctum: Blanchus testatur, hoc ovum a muliere quadam expulsam fuisse septimo a nuptiis die.

IV. Icon vermem, seu, melius dicam, embryonem exilissimum septem dierum ostendit, in quo, ut ipse ait, caput a reliquo trunco magis distinguitur, & exiguæ in ipso prominentiæ apparent nascentium membrorum, cum cauda valde contracta.

V. Icon offert embryonem sexdecim dierum, qui amissa vermiculari forma caput satis distinctum porrigit, artus satis productos, a crassiori trunco pariter distinctos, nullo prorsus caudæ reliquo superstite.

VI. Icon ostendit embryonem viginti dierum, in quo partes explicatæ magis apparent, quamvis nondum perfectæ sint. Cum Dodartii descriptio fœtum præbeat viginti dierum completum minus illo, quem ejusdem ætatis Blanchus descripsit; idcirco hic Dodartio opponit suum fœtum septem dierum tantum fuisse, ut in 4. icone delineavit.

VII. Icon repræsentat embryonem viginti quinque dierum placentæ per funiculum adhærentem, in quo membrorum productiones conspiciuntur, & digitorum rudimenta jam distinguuntur.

VIII. Icon fœtum triginta sex dierum offert, &

IX. Icon similem fœtum ostendit quadraginta dierum, atque in ambobus progressus evolutionis partium, nondum tamen completarum, conspiciuntur.

X. Tandem icon fœtus duplicis mensis cum dimidio ostendit, ubi exteriores partes omnes naturalem conformationem jam attigerunt, ac nisi incrementum, & robur postulare videntur.

§. III.

Qualia indicia deduci possint ex observationibus supra ova incubata institutis.

Flnem faciam triplici monito circa hanc rem explanandam utilissimo.

I. Icones, quas ex Kerckringio, Ruyschio, atque Blancho desumpsi, male sibi coherent, & Blanchus, qui hunc errorem recognovit, icones illorum negligentia accusat. Non abs re fortasse hoc dixerit; non auderem tamen proferre, ipsius icones diligentius exaratas fuisse. Nihil difficilius est, quam humani corporis partes veritati respondentes delineare, quare jugiter minus anatomia iconibus tribui, eoque magis cum humani corporis partes sub eodem aspectu non semper se offerant. Nihilo tamen minus hujusmodi configurationes satis indicare mihi visæ sunt methamorphoses admirandas, quæ vermibus seminalibus, & embryonibus primo gestationis tempore superveniunt.

II. Parum veritatem hujusmodi Auctores secutos esse apparet circa germinum, aut embryonum ætatem, de quibus icones attulerunt. Ruyschius enim redargutione dignus videtur plerisque in locis, & potissimum Thef. 4. num. 40. num. 4. & Thef. 6. num. 49. & tab. 6. Colliguntur tamen circumstantiæ nonnullæ ex observationibus Auctoris, quæ embryonum æta-

tem iconibus respondentem satis distinguunt; verum paucorum dierum error circa hanc materiem parvifaciendus est, consecutionum respectu, quas inferre volumus.

III. Insuper forte fortuna tantummodo hujusmodi Auctoribus se obtulit occasio videndi, atque perscrutandi germina, aut embryones, de quibus descriptiones iconesque attulerunt. Solertissimi interdum observatores vitam integram duxerunt, absquequo similia animadvertere potuerint. Possumus tamen huic infortunio mederi, quotidie vel pluries in die progressus perpendendo pullorum, a primo momento incubationis, ad vigesimum primum usque diem, quo pulli solent prodire. Pro hoc opere gallina Inda est cicuranda, quæ 20. aut 22. ova incubare valeat, vel pro ipsa duæ gallinæ communes sumi poterunt, quarum quæque 15. ova incumbat.

Hippocrates longum post tempus hocce monitum præbuit. „ (a) Si quis enim ova viginti, aut etiam plura, gallinis duabus, aut pluribus, ut excludantur, supponat, & singulis diebus a secundo exorsus ad ultimum usque, quo ovi putamen detrahatur, subtrahat, frangat, diligenter inspiciat, is eo quo dixi modo, omnia se habere deprehendet.

Medici diu cunctari sunt, antequam hoc consilio uterentur; tandem solertiores facti post 100. annos ipsum secuti sunt, & egregia opera de incubatione conscripserunt, quæ multum lucis tribuerunt foetus humani mutationibus detegendis, & generationis arcano intimius investigando. Id genus est *Tractatus De Formatione ovi, & pulli* a Hieronymo Fabricio ab Aquapendente, impressus Venetiis an. 1621. in fol. pariterque Guilielmus Arveus opus edidit, *De generatione animalium*, Londini ann. 1657. in 4. quod præsertim agit de formatione, & incremento pullorum sub incubatione observatis. Ejusdem generis sunt observationes Theodori Aldes Angli, seu, melius dicam, Matthæi Plade Amstelodamensis, circa idem subjectum, Amstelodami impressæ an. 1673. in 12. Eandem materiem tandem persecutus est celeberrimus Marcellus Malpighius in duplici ejusdem egregia dissertatione, altera *De formatione pulli in ovo*, Londini impressa an. 1666. in 4. altera, quæ est sub titulo, *Appendix repetitas, auctasque de ovo incubato observationes continens*, sed utraque in Bibliotheca anatomica Clerci, & Mangeti reperitur. Neque est prætereundus celeberrimus Alerus, qui nostris postremis temporibus, ovorum indaginem ulterius etiam profecutus est.

Quamvis tamen hujusmodi observationes omni solertia initæ fuerint, plurimique observatores facere debeamus, curiosos tamen eas reiterare libenter admonerem, ut propriis oculis quid hujusmodi Auctores viderint, inspiciant, atque perpendant, si recte viderint, atque omnia. Series horum experimentorum neque difficilis est, neque magnis impensis obnoxia, ceteroquin dispendium rependeret frequens occasio bonitatem, sapientiam, atque divinam potentiam perpendendi in mutationibus, quæ sub pullorum formatione eveniunt, præsertim comparata cum explicatione humani foetus.

CAPUT IX.

Perquisitio quarundam opinionum circa nutritionem fœtus.

IN Cap. 7. attulimus tantummodo, quæ certiora nobis visa sunt circa fœtus nutritionem intra alvum maternam, absquequo interciperemus ordinem explicationis nostræ pro confirmandis, quæ illic allata sunt, vel confutandis, quæ opponi potuissent, quia jugiter suavum habuimus, sufficere veritatem aperire, ut errores facile, penitusque evanescant. Nihilo tamen minus fateri oportet, plura in dubium nonnullos asferre, quæ superius tuebatur, & inter objectiones aliquas dari, quæ speciem veritatis referunt; quare opportunum esse credidimus propositorum veritatem confirmare, atque allatas objectiones pro viribus obtundere.

PROPOSITIO I. Funiculus umbilicalis, seu melius vena, quam ipse complectitur, fœtui nutritionem defert, quam placenta a matre recipit.

Huic veritati nullus adversabitur, modo conformationem funiculi animadvertat, atque distributionem inspiciat arteriarum, venæque umbilicalium per placentam reptantium, tum continuum circuitum, qui a fœtu per arterias in placentam, & ab hac per venam in fœtum exercetur.

Cui bono enim hic apparatus, si alii diverso usui inserviret ab eo, quem nos ipsi tribuimus, sive, melius, omnes tribuunt? Insuper hæc omnia fœtus respectu perbelle confirmantur exemplo oviparorum, quorum embryones per umbilicum aluntur, donec intra ovum cunctantur.

Me non latet, quosdam opponere, fœtus interdum perfecte altos fuisse, quamvis in ipsis umbilicus cum placenta minime neceretur, a qua alimentum reciperet. Hujus indolis tamen tres tantummodo observationes didici, quas inferius (a) adnotavi. Sed facile esset ostendere, parvifaciendas esse, quia in iis casibus funiculus abrasus fuerit probabiliter in ipso parturiendi actu, vel paullo ante, quod frequenter evenit, quando fœtus flaccidus valde sit, vel breviori donetur funiculo, ut infra (b) adnotabimus; sed supervacaneum videtur diutius morari circa necessitatem funiculi pro fœtus nutritione, quam nemo inficiari audebit.

PROPOSITIO II. Dum ovum fœcundatum ovario inhæret, reliquarum partium materni corporis more alitur, sed hoc tempus breve est. Semel ab ovario distractum nutritur ipsum ex succo, quem placenta jugiter absorbet; in tubis vero lymphæ mucilaginosæ vescitur, quæ per tunicas secernitur, & sufficit pro nutritione, atque augmento fœtus in graviditatibus tubarum. In utero enim prolapsus, donec ab ipso sejunctus natat, lacticinosa lymphæ circumposita alitur, quæ densior fit, cum placenta validius, circa secundum mensem utero coalescit.

Hæc propositio certissima est; nam solus hic est nutritionis modus, per quem embryo, sive fœtus ad tertium usque mensem alimentum accipere valeat.

In

(a) Diar. Litterar. ann. 1673.

Stalpart van der Viel *Observ. rarior.* Cent. 2. *Observ.* 32.

Acta naturæ Curiosorum. Decur. 2. anno 7. *Observ.* 209. p. 322.

(b) *Acta naturæ Curiosorum.* Vol. 1. *Observ.* 217. p. 451.

Acta Eruditorum Lipsiensia. ann. 1707. Septemb. p. 402.

In hoc enim miramur, qua sollicitudine Divina Providentia fœtum conservationi consulat. Placenta enim gestationis initio eam tantum nutritionem recipit, quam sugere valet, quin ab ulla vi in ipsam impellatur; parum enim recipit nutrimenti, & hoc segniter valde. En quod embryo postulabat, videlicet pro exilissimo corpore exigua quidem, levisque requirebatur nutritio, ne discerperetur, aut suffocaretur mollissimus embryo.

PROPOSITIO III. In tertio graviditatis mense placenta ingrandescens contra uteri parietes valide applicatur, cursum directum circulationis retardat, dilatationem venarum promovet, sive appendicum cacalium, quæ producuntur, substantiam placentæ cellularem ingrediuntur, ibique sanguinem fœtui nutriendo fundunt. Tunc fœtus adolescens non modo lacte uterino vescitur, quod ex vasis vermicularibus effluit, sed sanguine ipso, quem venæ cæcales ipsi suppeditant.

Hujus propositionis veritas eruitur inspectu ramificationum venarum uteri, quæ in placenta inferuntur. Ostendimus jam, quod certum, comprobatumque est ab uteri dissectione mulieris postremo graviditatis mense interitæ, vasa plura venosa patefieri, quorum nonnulla duplicem lineam diametri, triplicem longitudinis præferunt, a lateralibus uterinis venarum ramificationibus derivata. Apparet enim hujusmodi vasa venosa maternum sanguinem in placentæ cellulas fundere, ubi patula fiunt; idcirco cruorem in fœtum transferri per venam umbilicalem, quæ nutritionem vehit.

Neque necessum erit, matricem nono graviditatis mense secare, quod raro contingit. Sat erit lochia inspicere, quæ partum subsequuntur; sanguis enim, qui tunc ubertim erumpit, ab hisce appendicibus venosis procedit, quæ in uterum cruorem versant post placentæ abrasionem. Evidens itaque est, hujusmodi cruorem antea in placentam transduci, donèc utero ipsa inhærebat, & ab ea pro nutritionis opere in fœtum tunc transferri.

Post ineluctabiles hujusmodi rationes prætereunda videretur observatio D. Mery; sed cum Celeberrimus vir ipsam magnificat in suæ sententiæ tutelam, quæ cum nostra perfecte convenit, idcirco ipsam haud reticebimus (a), „ Mulier enim gravis, quæ postremum gestationis tempus attingebat, a casu repente illico interiit; post cadaveris sectionem septem, aut octo sanguinis lagenæ in abdominis cavitate repertæ sunt, vasaque sanguifera penitus exinanita. Infans obijerat, citra læsionis indicium, ejusque vasa sanguine, æque ac matris, vacua erant. Corpus placentæ adhuc internæ superficiæ uteri adhærebat, ubi nulla facta erat cruoris eruptio. Sanguis infantis igitur, nisi per uteri venas versari poterat, quod commercium manifestat vasorum infantis cum illis matris.

D. Mery autumabat, reciprocum hujusmodi commercium; & juxta ipsum ramificationes capillares arteriarum uteri, quæ cum extremitatibus venarum coeunt, sejungi debuissent, ac novum fœdus inire cum vena umbilicali, quæ receptum sanguinem in fœtum transmitteret: ex quo per arterias umbilicales in placentam reduceretur, ubi extremitates capillares cum venis uterinis jungerentur, ad circulum cum ipsa matre revocandum; ita ut ob continuum intra matrem, atque fœtum cruoris circuitum fœtus ipse, quasi portio materni corporis, necessario haberetur.

At

(a) Acta Academiæ Scient. an. 1758. p. 87. q. 1. d. 1. 1. 1.

At qui quæso D. Mery excogitare potuit hoc systema directe oppositum distributioni vasorum sanguineorum, tum in utero, cum in placenta, quodque aliunde chimericum prorsus videtur? Quomodo enim rami capillares arteriarum uteri, quæ juxta circulationis leges cum similibus venarum ramificationibus coeunt, sponte distrahi debebunt? Deinceps post abrasionem horum vasorum qua ratione, inquam, cavitatem uteri intrabunt, ut novum foedus ineant cum ramis capillaribus venæ umbilicalis? Qua ratione vero capillares umbilicales arteriæ obviam ire poterunt capillaribus extremitatibus venarum uteri, ut hoc foedus confirmant, ipsisque restituant sanguinem venæ umbilicali per arterias uteri transductum? Quid enim accidit de extremitatibus utriusque generis vasorum uteri, semel distracta ab utero placenta? Vetus forasse connubium recuperant, quod impossibile videtur, vel potius invicem sejunctæ persistunt? Ergo neque sanguinis per uterum circulus amplius produci poterit.

Is, qui a secretis erat Academiae Scientiarum, quamvis non Medicus, hujus systematis fallaciam optime detexit. „Mirandum enim est (a), ait ipse, quod toti in se ipso complexo, atque probe firmato, quale est corpus animale, nova pars adjungi possit (placenta nempe cum foetu) quæ arte, ut reliquæ partes, coeat, attamen distrahi possit citra ullam continui læsionem „.

Systema, quod nos amplexi sumus, hujusmodi objectionibus minime obnoxium videtur; ipsum potius distributioni in utero vasorum perfecte respondet. In eo enim mater sanguinem foetui subministrat circa tertium gestationis mensem ope venarum cæcalium, sed foetus ipsum nunquam in statu naturali matri restituit. Sanguis vero juxta D. Mery a foetu ad matrem retrocedit, prout matris vasa per easdem venas evacuantur, quia ipsæ minime valvulis instructuntur, quæ reductionem retardent. Tandem cum placenta, ab utero distractitur, eæ venæ, postquam lochia suppeditaverint, contrahuntur pari ratione, ac post menstruationem absolutam.

Neque reticebo, quantum Divina Providentia foetus nutritioni prospexerit. Ipse enim grandior, & validior factus, uberiori nutrimento indiget, hoc post tertium mensem sanguis est, quem mater præbet; verum nequaquam arteriæ, sed venæ ipsum suppeditant. Neque venæ per cursum directum, sed venæ cæcales per cursum lateralem illum ex utero ducunt. Hujusmodi cautiones omnes necessariae videbantur, ne foetus copia, aut impetu affluentis sanguinis suffocaretur, quinimo necessum fuit, motum sanguinis venosi adhuc retardari, ope substantiæ cellularis placenta, ubi cunctaretur, quoadusque foetus conditioni cederet.

Post hujusmodi rationes quis crederet, foetus nutritionem sanguinis materni ope præstitam oppugnata fuisse? Attamen ex observationibus nuper alatis D. Mery plura corollaria deducta sunt, ex quibus ann. 1711. Thesis Physiologica in facultate Medica (b) propugnata est, in qua ad nostrum systema infirmandum sequentem experientiam pluries repetitam magni fecerunt Adver-

ver-

(a) Acta Acad. Scient. an. 1708. p. 38.

(b) Hujusmodi Thesis hisce terminis proposita fuit... *An foetus sanguis maternus alimento?* Negative concluderunt. Me latet, an hujusmodi sententia trioni debuisset Præsuli, D. Camillo Falconer, vel Propugnatori, D. Antonio de Jussieu.

versarii. Canem enim prope partum sumpserunt, quam omni pene sanguine exinanierunt, ut paucæ cruoris uncix circa cor vix superessent, ipsa dissecta natos repererunt, non modo sanguine turgentes, sed vividissimos, quamvis dissectio horam semis post matris interitum instituta fuisset.

Hæc observatio directe opponitur illi, quam D. Mery retulit, ac proinde destruit inductiones hujusmodi Observatoris. Difficultas apud Academicos magni momenti fuit, idcirco D. Mery commoveri videbatur. Nihilotamen minus hoc experimentum nihil probat, vel ad summum ostendit, canes sanguinem minime suppeditare pro embryonum nutrimento, nullumque in ipsis dari commercium inter vasa sanguinea uteri, & illa placenta, quod facile crederem canum non modo, verum ceterorum brutorum respectu. In utero enim eorum neque venæ cæcales, neque appendices venosæ conspici solent. Etenim cum a cane prope partum interfecta placenta cum embryonibus abraditur, nulla apparent vasa, quæ a placenta sejungantur, neque ab utero cruoris guttulae stillant. Idem minime affirmari potest de vaccarum cotyledonibus. Hæc animalia catamenia cruenta minime fundunt, neque post partum lochia in ipsis rubra apparent; pater enim nullum rubrum sanguinem hujusmodi animalia foetibus suppeditare, quod tantummodo concludi potest ex experientiis insuper allata thesi indicatis: hoc tamen nihil officit, ut contrarium pro mulieribus sanciamus, quarum circumstantiæ penitus diversæ apparent.

Quidam facile sibi suaderent, ex hac enunciata brutorum nutritione idem deduci posse mulierum respectu; vaccæ enim, dicerent ipsi, vitulos alunt, & jumenta proprios embryones solo lacte citra ullam cruoris guttam; feminæ igitur & ipsæ proprio lacte exiguos embryones nutrire deberent, absquequo uberiores, aut crassiores nutritionem suppeditent, cum hæc necdum necessaria videatur in aliis quamplurimis animantibus, quæ tamen grandiores, vividioresque foetus gerunt.

Verumne possunt ob similes erroneas consecutiones ineluctabiles observationes obverti? Hoc jam demonstratum est, mulieres sanguinem foetibus præbere; quis itaque audebit hoc inficiari, quamvis brutorum femellæ idem non præstent? Qua enim de causa tamen, quidam insisterent? hæc differentia probabiliter ex eo derivare poterit, quod foetui humano validiorem nutritionem præbere necessum sit, ut ejusdem partes, & cerebrum potissimum robur, firmitatemque adipiscantur pro nobilioribus functionibus patrandis, quibus homines dicantur. Demum quidnam sumus, qui volumus impenetrabilia Dei consilia audacter perscrutari? sat erit admirari ejusdem divinam sapientiam in operibus suis, absquequo rationes, atque modos factorum ulterius inquiramus.

Quod tamen citra hujusmodi fuites rationes magni facere possent, est *Ruyschii* opinio, (a) qui communicationem vasorum uteri cum placenta prorsus negavit, ac proinde sanguinem a matre in foetum ulla ratione transire.

Mirandum porro est, *Ruyschium* se decepisse, qui obstetricantium præceptor erat apud suos, ac frequenter advocabatur in difficillimis circumstantiis, in quibus operam suam solertissime navabat, quique proinde pluries mulierum uteros a partu emortuarum perscrutari poterat; attamen quæ ratione ignorasse ipsum distributionem venarum cæcalium vix credendum est, quamvis ejusdem uteri icones, atque descriptiones illas ostendat, absque-

---

(a) *Theaur. Anatomic. Theaur. 2.*

absquequo usum earum, ut infra videbimus, cognovisse appareat. (a)

Ne veritatem inficiat, Ruyschius plurimum valebat ad injiciendas, atque secandas humani corporis partes. Utinam eas parandi methodus interdum illusionis occasionem non præbuerit; sed non est omnino suo judicio fidentum. Cum pro aris, & focis contra evidentiam sustineret faciem externam placentæ, quæ contra uterum erat, membrana obduci a chorio producta; necessario enim & vasa uteri ab utero in placentam inserta pro deferendo sanguine negare debebat, ac tandem per hanc viam (b) infantem nutriri. Contendit pariter placentam lac suppeditare, quæ sententia non parum celeberrimam virum implicavit, cum foetus nutritionem explanare vellet, ipsamque potius ignorare fassus est. Poterimus igitur in hujusmodi circumstantiis sua auctoritate uti ad controversiam rescindendam?

PROPOSITIO IV. Foetus in materno sinu per os minime alitur.

Ut contrarium tueamur, necessum esset fateri, fetum sugere, ac pro suctione respirare, ac certum est foetum in utero secundinis involutum respiratione minime gaudere; ergo impossibile est, ipsum per os vesci. Quidam fortasse putaret, ipsum sine suctione ingurgitare, quod impossibile non videtur, modo tamen animadverti velit, hac ratione parum nutritionis suscipere posse: sed cur certamus circa hanc rem ab observationibus satis definitam? Innumeri fetus hominum, atque brutorum reperti sunt, qui capite, ore, vel alio quopiam supplemento carebant, & tamen in lucem editi sunt bene alti. Plura eorum exempla (c) enunciare possem, sed sat erit tria sequentia referre a D. Litrio desumpta (d). Priora duo masculorum erant, alterum septem mensium, alterum mensium octo; ambo crassi, & pingues. Ille septem mensium capite, & collo carebat, ac pars superior trunci obducebatur pelle, ab ea reliqui corporis non absimili; caput vero tantummodo deerat in fetu octo mensium, & pars superior colli cute obducebatur. Postremus, sive tertius fetus, qui femineus erat, completus, atque bene altus, narium, & oris foraminibus deficiebat, & in foraminum parte nulla erat a propinquis partibus, tum colore, cum consistentia diversitas, quod ostendit vitium a prima conformatione extitisse.

Post hæc vereretur in hac futili objectione retundenda morari. Infans recenter natus altricis mammas fugit, modo papilla ori apponatur, ex quo creditur in utero materno primum suxisse. Quæro ab iis, qui hoc opponunt, an fortasse, cum primum fetus in utero suxerit, antea sugere didicerit. Sed cui bono hujusmodi difficultates proponunt? Ignorant fortasse ipsi, Creatorem tali ratione humana corpora construxisse, tum ipsa animalia, ut quædam sensuum impressiones quosdam respondentes motus in ipsis excitare valeant? Hac enim de causa canarius avis semel aqua inspecta in ipsam se projicit, simulque pulli ex ovo erumpentes, statim percurrunt, carpuntque ad inveniendum cibum. Tandem eadem prorsus ratione infans recenter natus, quamvis nunquam ubera exsugerit, papillam altricis lambit, atque lac haurit, modo ori appropinquetur.

PRO-

(a) In Dissert. ad calcem hujus operis, ubi dubitationes Celebr. van-Svict. declarabimus.

(b) Ubi supra, & Thesaur. 5. Tab. 2. n. 41.

(c) Præter alia innumera exempla pervolvito Acta Natur. Curiosor. Decur. 1. an. 3. p. 990. Ibidem Decur. 2. an. 2. p. 358.

(d) Acta Acad. Scient. ann. 1701. p. 91.

PROPOSITIO V. Fœtus non alitur liquore in amnio contento.

Hæc propositio ex præcedenti directe consequitur. Ut hic liquor fœtus nutrimento cederet, per os introduci deberet, sed plures fœtus reperti sunt ore carentes, nulloque foramine huic usui dicato; sed tamen pingues, & bene alti; ergo nec liquor amnii nutritionem suppeditat, neque nutritio in fœtu per os perficitur.

Deinceps liquor amnii, qui fortasse valeret primis mensibus pro fœtus nutritione, quia tunc lymphæ mucilaginea videtur, quasi ovi albumen, impar esset medio, & fine graviditatis, quia tunc admixtione urinæ deturpatur, & serositatem salinam, atque muriaticam refert; attamen tunc magis necessaria videretur, quia fœtus grandior factus uberiori nutrimento indigeret.

Frustra quidam opponunt, gutture, atque stomacho infantum statim ab ortu emortuorum liquorem lymphaticum reperiri, ab illo amnii non absimilem; tum in intestinis materiem nigram, spissam, viscosam, pici analogam observari, quæ *Meconium* dicitur, quamque recentem nati sponte, vel arte revocant, quasi digestionis superstitem, quæ tempore graviditatis in eorum ventriculo exercetur.

Sed quis ignorat, in fœtu secretiones absolvi per universum corpus, quæ in diem uberiore fient, absquequo tamen per canales excretorios unquam eliminantur? Quare in ipsis toto graviditatis curriculo a glandulis salivalibus, œsophagicis, atque gastricis humor lymphaticus secernitur, qui os, œsophagum madefacit, ac in stomacho deinde colligitur; pariterque succus pancreaticus, intestinalis, & biliosus secernitur, qui congestus, inspissatusque in intestinis picem illam producit, ut colligi potest ex biliosa amaritie, qua gustatum *Meconium* pollet.

Ita rebus discussis concludimus, opinionem a nobis allatam circa indolem humorum fœtum nutrientium, & nutritionis ordinem veriore esse, atque eam, quæ magis cum observationibus convenit, ut dissentire impudentis sit, ideoque fateri necessum erit.

1. Quod ovum fœcundatum ex ovario per tubam in uterum descendens ex lymphæ mucilagineæ a glandulis tubarum secreta, æque ac contentus embryo, tunc temporis nutriatur.

2. Quod ovum uterum pertingens, donec circumposito liquore natat, ipso vescatur, qui lymphæ lacticinosa est, a vasis vermicularibus uteri suppeditata.

3. Quod, ubi placenta crescendo utero necitur, fœtus crassiori lymphæ in diem densiori facta nutriatur, quæ a vasis vermicularibus in placentam, & ab hac in fœtum transit.

4. Tandem quod quarto graviditatis mense ingrediente, appendices venosæ, sive cæcales uteri producantur in substantiam cellularem placentæ, ubi sanguinem fundunt fœtui transducendum, qui eo vescitur ad finem usque graviditatis, simul cum lacte uterino, cruoreque a matre accepto.

CAPUT X.

De regimine, quod tempore gestationis mulieres prosequi debent. De incommodis gestationis propriis. De cautelis necessariis in pertractatione morborum, qui gravidis mulieribus superveniunt.

Cum hæc tria sibi valde affinia sint: in eodem capite, sed sejunctis articulis ea absolvi posse credidimus.

§. I.

De regimine tempore gestationis necessario.

Methodus, quam observare debent gravidæ mulieres, respicit vel diætæ regimen, vel remedia, quæ ipsis erunt exhibenda.

I. Quoad regimen pertinet, temperantiam sequi oportet respectu copiarum alimentorum; videbimus infra exuberantiam sanguinis, quæ in mulieribus suppressionis mensium ergo redundat, potissimam causam esse molestiarum, quibus ipsæ, foetusque exponuntur. Quapropter ciborum copia erit imminuenda, habita tamen ratione consuetudini. Reor enim inappetentiam, & vomendi conatus, gravidarum primo gestationis tempore proprios, prudenter a naturæ Auctore sancitos fuisse, tum ad appetitum retundendum, cum ad chyli ubertatem imminuendam, quæ nimium nutrimentum suppeditaret, quæque embryo ni valde officeret pro sui tunc temporis summa exilitate.

Nec sufficit quantitatem alimentorum subducere; cibos etiam eligere oportet, qui blandi sint, facilis digestionis, ut carnes tenellæ bovis elixæ, aut affatæ, tum juvenes pulli, columbi, leporesque, pisces etiam elixi, frictique, sed potissimum juscula oryzarum, vel similium granorum brodio ebullitorum. Ipsis interdici oportet alimentum macrum, salitum, aromatizatum, artificiali modo paratum, aut ex pulve subactum; fructus pariter crudi, præsertim si maturi non fuerint, minus conveniunt. Ab hac methodo tamen severa nimis erit abstinendum pro vilioribus mulieribus crassioribus cibis assuetis, quæ ceteroquin sanam vitam ducunt. Gravidis mulieribus vini usum, aut cerevisiæ permittendum esse putamus, modo hujusmodi liquoribus uti soleant. Videbimus infra regimini magnopere indulgendum esse initio gestationis, donec cordis anxietates, aut inappetentiæ persistant.

Necessum est, quod utero gerentes feminae tantum requiescant, quantum ipsis mos est; tamen si facile expergesiant, somnum conciliare idoneum erit emulsionis ope, aut decoctionis capitum papaverum cum uncia semis syrupi diacodii, aut tantillo theriacæ; contra vero si nimium obdormiant, cibis parcendum erit, & sanguis detrahendus.

Idem pariter observari oportet corporis motus ergo, qui utilis profecto evadit; mulieres enim popelli, rusticæ præsertim, multum se exercent, & tamen graviditates, partusque felices habent: ipsis præterea commendare necessum erit, ne nimis laborent, aut alia de causa nitantur. Præ ceteris deinde civicae mulieres moderatiores esse debebunt in corporis exercitio, tum in nimia quiete, exceptis primis graviditatis mensibus, in quibus secundinae nondum utero nexæ facile erumperent, si exercitii abusus, aut casus matricis

orificium unquam aperiret. A motu pariter nimio abstinere debebunt juvenes, gracilesque feminae, praesertim si abortum in secundo, aut tertio mense pluries passae fuerint; ipsisque prohiberi debent thoraces balenae ossibus instructi, qui abdomen facile comprimerent.

Coitum pariter cum conjugē moderari oportet; quinimo primo gestationis tempore ab ipso omnino esset abstinendum, donec secundinae cum utero perfecte coaluerint; sed post hoc tempus matrimonii usui indulgere poterunt jugati, modo non excedant.

Animi pathemata, ira, tristitia, pavor, atque dolor embryoni nocuentum facile afferunt, & initio gestationis haud infrequenter abortum excitant; gravidae enim mulieres ab animi affectibus caveant, & quod melius vertit, occasiones omnes perturbationis sedulo effugiant.

II. Quoad remedia pertinet, ea, quae in graviditatibus usuveniunt, sunt tantummodo venae sectio, purgatio, stomachica, atque cordialia interdum, modo saeviora symptomata validiora non poscant.

Paullo antea credebant Medici, venae sectionem abortum certissime promovere, & magnas Hippocrates (a) idem asseruit, cui omnes fidebant. Hodie tamen contrarium sustinent Recentiores, & experientia Hippocratis auctoritatem in hoc prorsus obvertit. Sapissime necessum fuit, mulieribus venam secare in praecipiti occasione, quae id postulabat. Nihil proinde mali accidit; quinimo aegrae summum levamen persenserunt, ut audaces facti Clinici tantum hodie in graviditate venae sectionem commendent, quantum olim ab ipsa cavebant.

Hae methodus ratione perfecte collimat. Plethora enim in infantibus frequenter in sinu materno interitionis causa videtur; plethora in matribus pariter molestiarum causa est, quibus in iis circumstantiis fiunt obnoxiae; venae sectio igitur, quae plethora tollit, tum matri, cum embryoni, ut experientia confirmat, utilissima evadit; post venae sectionem itaque mater minus opprimitur, hilarisque fit, infans vividior cognoscitur; quare uterque melius se habent.

Numerus venae sectionum variat pro indole graviditatis, & vitae gerendae methodo. Nunquam proinde, vel raro rusticae, & defatigatae mulieres sunt venae sectione tentandae, quia parum nutriuntur, multum se exercent, nullamque proinde plethora patiuntur; contra vero pluries in mulieribus venam secare oportet, quae cibis indulgent, segnem vitam ducunt, & plethoricae facile fiunt, plerumque in iis ter scinditur vena, tertio nempe, sexto, & nono mense; interdum cum minus occasio urgeat, bis, aut semel vena inciditur: pro singula sectione sanguinis extracturi copia novem, aut decem uncias plerumque non superat. Vidi tamen mulieres, quibus sex, aut septem vices, sive singulis mensibus venam secare necessum erat, sed pro singula vice quinque tantum sanguinis unciae extrahebantur, & hac de causa solummodo abortus in ipsis impediabatur.

Venam incidere tunc potissimum convenit, quando menses citra gestationem erumpunt, ex brachio sanguinem extrahendo; sed si morbus pedis sectionem postulet, ut in apoplexia, aut capitis affectibus, ex hac parte venae sectio animose institui poterit; bis hac methodo utiliter usus sum.

Purgationem autem in gravidis mulieribus similiter vitabant Medici, sed hunc pavorem hodierna praxis abstulit, quamvis tamen rarius usuveniat. Plerumque plebeculae mulieres, & rusticae nunquam, vel raro purgatione sunt indigae.

(a) Aphorism. 31. Sect. 5.

digæ. Civica tamen, parumque exercitata mulieres interdum purgari debent, ut a ventriculo indigestæ ciborum reliquiæ eliminantur, quod potissimum in delicatulis, & cacochymicis mulieribus locum habet, quæ stomacho frequenter laborant, & idoneo regimini minus consulunt.

Hujusmodi mulieres plerunque bis purgantur in toto graviditatis cursu, tertio circiter quoque mense ad saburras eliciendas in ventriculo congestas ob inordinatos appetitus tunc temporis obvios; quinimo nono mense purgatio utilis evadit ad partum promovendum, & perniciosas consecutiones a fordibus in ventriculo stabulantibus præoccupandas. Per tres vices etiam mutato ordine, nempe tertio, sexto, & nono mense ægræ purgari possunt, raro tamen trans hunc numerum in purgatione progreditur, modo specialis morbus id non exigat. Hujusmodi purgationes leves plerunque sunt ex rhabarbaro, sale vegetabili, aut de duobus, manna, aut cassia; sed si mulier fuerit adstrictioris alvi, drachma folliculorum sennæ per infusionem addi poterit.

Jugiter in graviditate stomachica usu venerunt, præsertim in mulieribus, quæ cibis minus parcunt, aut villiori nutrimento vescuntur, vel debiliori stomacho gaudent. Inter reliqua stomachica eligi solent rhabarbarum, kinakina, coralia, aut oculi cancrorum sub pollinis specie, quorum duo, vel plura ad decem, aut duodecim singulorum grana exhiberi possunt, crebro dosim reiterando. Elixir etiam proprietatis simplex usu venit ad duodecim, aut quindecim guttas in vini cochleare propinatus, vel idem distillatus exiguo cochleare, cum totidem aquæ fontis, aut aurantiorum exhibitus.

Cordialia denique non propinantur, nisi in cordis affectibus, aut lypothimiis. Cum morbus levior fuerit, duo, vel tria cochlearia sufficient vini Iberi, vel dimidium aquæ Carmelitarum cum totidem aquæ fontis commixtæ; tum adhiberi poterunt confectiones hyacinthi, aut alkermes ad drachmam semis, & ultra in duplici meri cochleare solutæ, simulque triginta, aut triginta quinque grana theriacæ in duplici vini cochleare in iis casibus frequenter usum habent. At si morbus gravior fuerit, statim præscribi poterit potio ex aquis distillatis cardui benedicti, & similium, quibus addi poterunt theriaca, aqua florum aurantiorum, melissæ, liliorum &c. ea dosi, quam circumstantiæ postulaverint.

§. I. I.

De incommodis gestationis propriis, & ipsis medendi rationibus.

Descriptio.

Molestiæ, quæ in hoc statu feminas vexant, plurimæ sunt; ab initio enim gestationis usque ad finem tertii, & initium quandoque quarti mensis gravidæ mulieres vulgares cibos respuunt, insuetos, aut viliores poscunt, cordis anxietates, nauseas, vomitus, vermina, cordis palpitationes, mammarum dolorosam turgentiam, denique capitis, atque dentium dolorem patiuntur.

Circa quintum, aut sextum mensem vero, renum, lumborumque dolores superveniunt, tum per nares hæmorrhoides, atque per vaginam sanguinis fluores.

Tandem in postremis mensibus gravidæ mulieres constipantur, frequenter mingunt, aut urinæ suppressione quandoque laborant, infernos artus, vulvamque œdema aggreditur, crura labefactantur, & varicibus deturpantur, tandem abdominis tegumenta hic illic scinduntur.

Hæc incommoda non in omnibus æqualia sunt, neque intensiōis respectu; feminæ enim ceteroquin defatigatæ, atque sobriæ parum, vel nihil iis rebus sunt obnoxia; leviora tamen huiusmodi symptomata se offerunt in delicatulis mulieribus, quæ multum comedunt, nullum regimen servant, mollem, segnemque vitam ducunt, aut cachecticæ sunt.

Raro, aut nunquam omnia huiusmodi incommoda complexim eandem feminam vexant; plerunque in diversis subjectis numero, & intensitate variant.

Causæ.

Vidimus jam superius, *libro primo* gravidarum plerasque molestias primis gestationis mensibus simul in filiabus accidere, in quibus menses difficulter erumpunt c. 3. easdemque noxas evenire, quando catamenia supprimuntur, vel saltem imminuntur c. 4. vel quando penitus abeunt c. 5. in omnibus huiusmodi circumstantiis causas sigillatim explicare non præterivimus; quare ne crambem recoquamus, sat erit hic summam easdem causas enunciare, prout ipsæ ad gravidas mulieres pertinere visæ sunt, intimiusque perscrutari nostrum erit causas ceterorum phenomenorum, quæ speciatim graviditatem respiciunt. Hæc incommoda itaque in tres classes distinguemus juxta tres gestationis status.

I. Gravidæ mulieres a secundo, vel tertio mense quasdam peculiare animæ œconomia mutationes patiuntur.

Prior est augmentum voluminis rubri sanguinis ob catamenia suppressa; qua de causa cum vasa sanguinea maxime turgeant, cruoris circuitus segnior fit ob validiores attritus: sanguinis vero spissitudo augetur ob ipsam circuli segnitiam, minoremque proinde attenuationem; omnium humorum secretio minus exuberat, quia ceteris paribus jugiter proportionalis est velocitati sanguinis circulantis.

Alterà est redundantia in utero lacticinosæ lymphæ, quæ non amplius cum rubro sanguine mensium tempore in uterum affluens, redux proinde in vasis exuberat. Cum hæc lymphæ, postquam cum sanguine aliquantulum circulaverit, sensim analogis humoribus remisceatur, quales sunt lymphæ mammæ, salivæ, gastricæ, pancreaticæ, & intestinalis, ea hinc pluribus in locis plura gignit incommoda.

Ex super allatis ergo consequitur: ex una parte lentorem, & spissitudinem sanguinis, quæ, ut enunciamus, primis gestationis mensibus eveniunt, causas esse potissimas, ipsum in partibus mollioribus præsertim, parumque elasticis, ut in cerebro, retardari, quod capitis affectus, aut cephalalgiam producit; si in spongiosa gingivarum substantia stasis fiat, odontalgia induci solet; si in pulmonibus, anxietas, & cordis palpitatio ob difficile transitum cruoris ex dextero in sinistram ventriculum, & trans turgentes pulmones. Easdem causas lentorem, & raritatem pulsuum initio gestationis obvias producere in propatulo est.

Ex altera parte vero consequitur, lympham mammariam spissiore factam ob adventum lacticinosæ matricis lymphæ vesiculas mammæ tumefacere, ipsasque mammas, quod cum repente fiat, absque dolore fieri nequit; salivam vero perturbatam ob admixtionem lymphæ lacteæ, quæ ipsam subigit, propriam diluentem virtutem amittere, ut obvia alimenta insipida videantur, insueta vero, aut viliora bene sapiant, quæ tamen vitia salivæ emendare potis sunt.

Demum lympham gastricam eadem de causa peccantem digestioni haud favere, eoque minus cum alimenta prava, difficiliorisque digestionis fuerint; imperfectæ enim digestiones fient, quæ fundum, & latera cardiæ irritando languores, cordis affectus, cardialgias, nauseas, vomitusque producent.

Tandem chylum acrem, & indigestum, e ventriculo in intestina transeuntem, simul a lymphâ pancreaticâ, & intestinali, & ipsa vitiata deturpatum, tunicam nervosam intestinorum laceßere, & vermina, fluxusque ventris excitare.

Inter varias hujusmodi molestias, quæ a sanguinis plethora dependent, nocuæ magis, & periculosæ in iis mulieribus videntur, quæ sponte sanguinæ sunt, & copiosis catameniis donatæ, quæ ubertim comedunt, parumque defatigantur; contra vero leviores in oppositis casibus apparent.

Pariterque incommoda, quæ a lymphæ lacticinosa uteri plenitudine derivant, aut ejusdem cum reliquis humoribus admixtione, vehementiora sunt in cacheticis mulieribus, in quibus sanguis biliosus, & acer est, quia lymphâ cum sanguine circumvehens, vitia adipiscitur, quæ ipsa reliquis humoribus communicat; leviora tamen hæc incommoda observantur in iis, quæ puriori, dulciorique sanguine gaudent, quia lymphâ lactea uteri, quamvis sanguini ob circulationem remixta, nullum; vel levissimum vitium acquirit.

II. Hæc incommoda sponte cessant circa finem tertii, aut initium quarti mensis, vel saltem valde imminuuntur; tunc, placenta satis utero nexa, appendices venosæ partem materni sanguinis fundunt, plethoramque proinde imminuunt; vasa vermicularia pariter lac, quo turgent, effundunt, imminuuntque proinde ejusdem copiam, & utraque diminutio major erit, quo fœtus grandior evaserit, uberiolemque nutritionem postulaverit.

Circa graviditatis medietatem fœtus satis amplificatus dilatat, cogitque uterum sese contrahere. In mulieribus, in quibus uterus naturaliter magnus, mollisque extat, hæc dilatatio nullum, vel levem dolorem comitem habet, sed in illis, in quibus uterus exiguus, densus, stipatusque est, extensio uteri difficulter perficitur, ideoque contractiones dolorosæ excitantur, quas mulieres ad lumbos, inguina, aut umbilicum referunt pro diverso uteri positu, quem adversus fœtus validius agit.

Tunc temporis uterus fœtu grandiori repletus, comprimit truncum aortæ descendentis, imminuitque lumen ejusdem, atque sanguinis cursum retardat, ut proinde uberius sanguis in superiores aortæ ramificationes deflectat, quæ ipsum ad caput transferunt, ac proinde capitis affectus, dentium dolores, & hæmorrhagiæ superveniunt.

Uterus itaque ita compressus venas hæmorrhoidales internas validius etiam comprimit, quod hæmorrhoides fluentes gignit. Eadem de causa ob compressionem, quam patiuntur reduces venæ vaginæ, ramificationes earum capillares nimis tumentes scinduntur, tandem, & per vulvam sanguinem fundunt.

III. Uterus, prout in diem ingrandescit, impedimenta circulationis in partibus inferioribus simul auget; venæ enim iliacæ, quæ sanguinem ex femoribus, cruribusque reducant, atque truncus simul venæ cavæ ascendentis, ubi ipsæ confluunt, a matricis volumine valide comprimuntur, quod cruoris ab extremis refluxum retardat, & varicibus femorum, crurum, pedumque occasionem præbent.

Vasa lymphatica ob conjunctionem venarum lymphaticarum extremitatum

inferiorum nata ab utero pariter per pelvim transeuntia comprimuntur; quare refluxus lymphæ vel intercipitur, vel retardatur; & hinc oritur cedema artuum inferiorum, quod etiam auget copia serositatis, quam sanguis in vasa varicosa affluens relinquit.

Mulieres circa finem graviditatis summam debilitatem crurum, pedumque perferunt, difficulter eriguntur, ut levi de causa facile cadant. Hæc debilitas, aut ab cedemate crurum, pedumque derivat, quod partes segniiores, minusque flexiles reddit, aut ab eo, quod minorem spirituum copiam hæ partes recipiant, ob pressionem, quam nervi crurales in pelvi ab utero patiuntur.

Tandem in postremis gestationis mensibus mulierum pleræque adstrictiorem habent alvum, quia uterum rectum valde comprimit, frequenter ipsæ mingunt ob vesicæ compressionem, quæ exiguam urinæ copiam continere valet. Tandem quandoque urinæ suppressione laborant, quando uteri intumescencia vesicæ communicatur, & D. Litrius (a) gravidam mulierem observavit, cujus vesica triplo crassior erat, quam in statu naturali.

Symptomata, Diagnofis, & Prognofis.

I. Incommoda mulierum gravidarum sunt ipsa graviditatis symptomata, neque alia ulla cognosco, quæ ab his dependant.

II. Diagnofis vero respectu, hujusmodi incommoda statim patefcunt visu, & inspectu ægotantium; ceteroquin, modo in gravidis mulieribus superveniant, causam nemo ignorabit, quod sufficit, ut a reliquorum morborum phenomenonis distinguantur.

III. Prognofis facillima est. 1. Communiter hæc incommoda nullam habent periculofam consecutionem; ipsa sponte circa tertium, aut quartum mensem desinunt.

2. Cum intueris mulierem obvia alimenta respicientem, quæ vilioribus solummodo, impurisque cibus vescatur, languores, cordis affectus, lypothimias, nauseas, vomitusque patiatur, fortasse credideris, rem in deterius prorsus vergere; nihilo tamen minus, terrore transacto, infans, & mater contrarium evincunt, & bene valere ostendunt.

3. Moderari sane possumus hujusmodi incommoda, si vehementiora fuerint, ea tamen subigere nefas esset. Quod si obtinere valemus, laborem frustraremur, inutiliter ægram laceffendo; si autem res bene verteret, maximum ipsa pateretur nocumentum, quia humores per vomitum erumpentes remediorum opere detenti febrim producerent.

4. Sat erit ægotantem admonere, ne ipsa infuetis cibus abutatur; cavendum tamen est, ne severius, quam par est, cibi ipsi prohibeantur, ne nimia tristitia corripatur, quæ infanti perniciosissima evaderet, ut pluries, & ipse expertus sum.

5. Post venæ sectionem, & purgationem in gravidis, hæc phenomèna valde imminuuntur, neque ea nostris temporibus amplius pati solent mulieres, quæ veteres medici asseruerunt.

Cura

(a) Acta Academiæ Scient. an. 1701. p. 299.

Curatio.

Ut superius enunciavimus, non sunt incommoda graviditatis magni facienda, nisi maxima videantur, & in his casibus etiam remitti potius, quam tolli debent. Concinno ordine remedia proponemus, quæ in singulis casibus magis opportuna videntur.

I. In vulgarium ciborum inappetentia, aut insuetorum, fordiumque appetentia adhiberi solent:

1. Absorbentia, qualia sunt coralia, oculi cancrorum, aut boli ad 12. aut 15. gran. dosin sub forma boli cum pauca confectione hyacinthi.

2. Stomachica simplicia, ut rhabarbarum, kinakina, cascarilla, cassia lignea, radix gentianæ, ad 10. aut 12. gran. in aliquo vehiculo, vel sub forma bolari cum paucis syrupo absynthii.

3. Stomachica etiam magis spirituosa, ut aqua florum aurantiorum, aut carmelitarum ad unicum, vel duplex cochleare, additis quandoque elixire proprietatis ad 12. vel 15. guttas in vino prius soluto, vel garo ad similem dosin, qui etiam in cochleare coffe cum duplo aquæ solvi potest; usuveniunt simul confectiones hyacinthinæ, & alkermes ad drachmam semis in vini cochleare soluta.

Si ipsæ vomant, parumque nutriantur, exhiberi possunt cochlearia aliquot vini iberi cum dulciariis, aut vini rubri, vel albi cum saccharo, nuce myristica, simulque exhiberi solet crusta panis tosta cum dimidio vini, totidemque aquæ, paucis saccharo, & cinnamomo cum cyatho cocolati pro singula libra.

Tandem si hæc incommoda persistant, & ægotantem valde debilitent, venæ sectio ex brachio ad octo, aut novem uncias erit instituenda, & purgatio deinceps cum infusione drachmæ rhabarbari, & duplicis uncie mannæ calabrensis.

II. In vomitu frequenti, & violento, octo, aut novem sanguinis uncie ex brachio extrahuntur; purgantur vero rhabarbaro, sale de duobus, & manna, proposita stomachica deinceps exhibentur. Tandem per aliquos dies mane exhibetur granum ipecacuanhæ in pollinem redacta cum granis viginti, aut viginti quatuor theriacæ.

III. In verminibus intestinorum per vices aliquot uncie olei amygdalarum dulcium exhibentur cum tertia parte syrupi bismalvæ, aut limonis, simulque unus, aut duo cyathi usuveniunt infusionis florum camomelli ad modum thei confectæ, addita pauca aqua florum aurantiorum; clismata etiam ex jure intestinorum, aut oleo amygdalarum dulcium conveniunt; fomenta emollientia etiam applicantur; tandem soluta alvus servari solet.

IV. Eadem remedia circiter in fluxu ventris adhiberi solent, quibus adduntur clisteria ex jure intestinorum, & luteo ovorum; absorbentia superius art. 1. proposita; itemque granum unum, vel duo ipecacuanhæ cum granis 24. theriacæ subacta locum habent; sero drachma semis diascordii propinari potest, & pro quotidiano potu decoctum album præscribitur; nutritioni vero cedunt lentes excoctæ cum brodio, & ovis recentibus. Tandem purgantur ægræ cum syrupo magistrali ad unius, aut duplicis uncie dosin, vel etiam cum electuario catholico ad drachmas sex, vel unciam unam.

V. In capitis affectibus, cordis palpitationibus, odontalgia, mammarum in-

tumescencia &c. venæ sectio medicinam præstat, cui pro odontalgia addi potest emplastrum de laudano temporibus appositum, simulque gargarismata aquæ calentis cum paucis spiritu vini, aut cum tinctura anodyna ad guttas viginti, quæ texturam gingivarum emolliant, vel tandem dentem ipsum extrahere necessum erit, quod etiam tempore gestationis institui potest, modo ægra sensibilis adeo non videatur. Dolorosæ vero sinus inflationi mederi poterit, mammam fricando cum medulla bovilla; vel quod magis arridet, cum oleo amygdalarum dulcium, quod est odoris expers.

VI. Nihil postulat renum, & lumborum dolor, qui nunquam vehemens fit, sed ut ægrotantibus satisfaciamus, emplastrum Foquetianum applicari poterit.

VII. Hæmorrhagiæ narium, vaginæ, & hæmorrhoidum per venæ sectionem ex brachio institutam compesci possunt. Propinatur etiam decoctio radicis consolidæ majoris, cui pro singula lagena quinquaginta quinque guttæ addi possunt aquæ Rabeli, addito triplici cochleare syrupi capillaris; intra viginti quatuor horarum spatium tres cyathi hujus ptisanæ, quorum singulus quinque, aut sex uncias non superet, exhiberi tantum poterit ad perfectam usque valetudinem; ac si hæmorrhagia a vagina, aut hæmorrhoidibus internis originem trahat, injectiones interdum convenient & repenti decoctione foliorum plantaginis, in qua ebullierit sanguis draconis, modo proposita ptisana pro eodem scopo non adhibeatur.

VIII. Stipticitas in graviditate maximam attentionem meretur; prompte ipsi mederi oportet exhibendo oleum amygdalarum dulcium, decocta vitulina cum plantis emollientibus confecta, aut cassiam ad dosin trium drachmarum; lavacra etiam ex iis plantis confecta, quibus multum butyri recentis, vel duplex drachma saponis Veneti, aut uncia electuarii lenitivi addi poterit.

IX. Urinæ frequens mictus perferatur, necessum est, atque sumi poterit serum lactis, aut infusio feminum lini; at si urinæ retentio superveniat, ipsam extrahi oportet, relinquendo etiam syringam, si opus requirat, quod tamen raro contingit.

X. Unica methodus, qua oedema, & varices impediri possunt, decubitus videtur horizontalis, quo sanguinis refluxio ab extremitatibus promoveatur.

XI. Crurum debilitas satis conspicua, ut Medicorum sollicitudinem mereatur, in gravidis mulieribus raro accidere solet. Gestantes, quæ pro lassitudine deambulando claudicant, famulorum auxilium poscant, ut casum evitent, qui magni momenti esset; hoc phenomenon sero in graviditate observatur, sed ad finem usque gestationis perdurat, & a partu sponte recedit.

XII. Ut abdominis scissuræ præoccupentur, a sexto mense bis in die cum medulla bovina, vel quod melius arridet, cum oleo amygdalarum dulcium paucis essentia guttis aromatizato ipsum oblinire necessum erit.

ab I. I. I.

Cautelæ necessariae in morbis accidentalibus gravidarum.

Mulieres gestationis tempore, æque ac in diverso statu, obviis morbis fiunt obnoxia; ipsas enim frequenter vexant febris intermittens, continua, maligna, variolæ, erysipelas, pleuritis, ictus, asthma, apoplexia, epilepsia.

epilepsia &c. Hippocrates (a) sancivit, omnes hujusmodi morbos acutos præfertim in gravidis letales evadere, cui Medici usque adhuc fiderunt. Nihil mirum proinde, nam Hippocratis ævo, & proxime subsequenter Medici necdum audebant gravidis, his morbis laborantibus, remedia validiora exhibere, quæ ægritudinum causam compescere valerent. Quiescebant igitur in palliativa inefficaci medela, vel recte loquendo, totum opus naturæ conatibus committebant.

Nunc Medici audaciores cum sint, felices etiam magis evadunt, ac frequenter morbos in iis circumstantiis tollunt, quos alias letales crediderint. Non inficiabor tamen, omnes morbos in graviditate periculosiores evadere, quia facile abortum movent ex se valde periculosum, quique deinceps ægritudinis periculum auget.

Minime mirari itaque oportet, si Medici peritiores in iis circumstantiis ancipites videantur. Exhibeant ipsi remedia validiora pro matris valetudine & interfici potest infans. Servetur porro infans? mater interdum sanitate, aut vita periclitatur. Sic haud infrequenter inter tot ambiguitates, dum utrumque servare tentant, uterque perit.

Sedulo enim quærendum est, quomodo matrem sanare citra infantis noxam tuto possimus; hoc est, quod explanare satagam. Reticebo, quid in singulis morbis conveniat, qui in graviditate occurrunt, ne ab instituto recedam. Animadvertam tamen cautiones, quæ impendi debent, ut pro circumstantiarum varietate *remedia herculeæ* præscribi possint; nihil proponam, quod a peritioribus clinicis observatum non fuerit, & a me ipso feliciter animadversum.

I. Venæ sectio inter validiora auxilia reponitur, quæ ars nostra in febribus, inflammationibus, viscerum infartibus præstare valeat, eaque in similibus circumstantiis, in gravidis etiam adhiberi debet. Hoc tamen non audebant Medici, qui Hippocratis monitu abortum pertimescebant. In progressu tamen audaciores facti sunt, quia experientiæ docuerunt in gravidis venam secare posse non modo citra noxam, sed summo cum profectu: adhuc tamen pavebant Medici, sed nuperrima praxis circa hanc rem omnem omnino pavorem elisit.

Facile tamen non est, numerum venæ sectionum assignare, quæ in gravidis institui possunt. Hoc enim a natura, & vehementia morbi, ab ægrotantis viribus, & ætate, a pulsuum conditione &c. dependet, ac providæ Medici solertiæ totum opus committi debet. Si morbus vehemens, & præceps ab initio appareat, decem, aut duodecim cruoris uncias semel, vel bis extrahi possunt. Sed in reliquis casibus trans septem, aut octo uncias sanguis non erit extrahendus; potius venæ sectiones identidem iterari possunt, quod mater, & infans facilius ferent.

Venæ sectiones ex brachio institui solent, ne cruor ubertim in uterum irrumpat; nihilo tamen minus, si indoles, aut sedes morbi postulet, ex pedibus etiam sanguinem extrahere tuto poterit, præsertim si prius brachii vena incisa fuerit, quæ imminuat, vel omnino tollat derivationem. Tali pacto incedendum est in cerebri repentino infartu, apoplexia, capitis, aut faciei erysipelate, absquequo a futilibus veterum opinionibus perterreamur; si

venæ

(a) *Apher.* 30. Sect. 5.

venæ sectio ex pedibus abortum facile promoveret, nulli essent nothi filii.

II. Hippocrates non respuebat purgationis usum in graviditate, alvum cedere permisit in quibusdam (a) casibus a quarto ad septimum mensem; quare facilius Medici purgationem præscripserunt, quam venæ sectionem; sed ipsi jugiter Hippocrati fidentes primo, secundo, tertio, octavo, & nono mense gestationis ab ipsa caverunt. Hodie tamen Clinici, vel quod magis intelligent; vel magis audeant, toties gravidas purgant in singulis mensibus præter duos priores, quoties occasio se offert. In duobus prioribus mensibus caute incedendum est, quia embryo nondum cum utero nexus adhuc fluctuat; at si morbus urgeat, possunt, atque debent ægræ purgari, mitiora tamen remedia exhibendo.

Lenientia, purgantia, quæ gravidis mulieribus præscribi solent, conflantur plerumque ex rhabarbaro, sale vegetabili, manna, decoctione Tamarindorum, cassia, de quibus interdum una, aut duæ drachmæ folliculorum sennæ addi possunt; si alvus tamen adstrictior fuerit, tutius erit ptisanam regiam exhibere, quæ blande plerumque sine verminibus purgare solet.

III. Veteres emetica parum cognoscebant: hodie ipsa nemo ignorat, præsertim antimonialia, ac inter hæc tartarum emeticum potissimum, quod summo cum profectu in pluribus morbis usuvenit. Interdum cum copiosiori vehiculo exhibetur, videlicet aliquot grana tartari hujusmodi in tepenti aqua solvuntur, quæ singulo semihorio exiguis dosibus tribus horis a potione solutiva propinantur, ut ejusdem augeatur effectus. Hac methodo enim tuto in gravidis mulieribus exhiberi potest ad dosin unius, vel duplicis grani in septem, aut octo aquæ cochlearibus solutum, unicum cochleare de semis in semis horam exhibendo, quando lenientis prius sumpti actio intendi velit. Emeticum tali pacto propinatum parum sursum agit, multum tamen deorsum actionem purgantis adaugendo.

Frequenter integra dosis tartari exhibetur, quæ Parisiis tria, aut quatuor grana æquat; hac dosi enim convenit in cerebri affectibus, & apoplexiis, in quibus uberior evacuatio, & vividior succussio excitari debet. Non contentam, labefactatum a morbo, aut a medicina infantem vita periclitari posse, si matri hæc emetici dosis exhibeatur. Frustra faterer feminas frequenter vomere gestationis initio citra infantis noxam; simulare enim minime poterō, maximam differentiam interesse inter spontaneos, & pharmacis excitatos vomitus.

Nihilo tamen minus non abs re videtur interdum gravidis mulieribus integram emetici dosin propinare, ubi morbus hoc remedium postulet, & ægra citra ipsum certo perire debeat: vidi sapientes medicos absque timore hanc viam sternere. Ipse semel, vel bis cum matris, & infantis levamine idem expertus sum; in iis casibus tamen non parum trepidabam. Anceps Medicus itaque in hujusmodi circumstantiis, antequam nihil audacter præferibat, aut pavidè omittat, animadversione uti debet, quam ad calcem hujus articuli ponimus.

IV. Quis crediderit, clismata etiam caute esse intromittenda, dum morbo laborant; attamen & hoc attendere necessarium videtur.

I. Semilavacra enim tantum exhiberi debent, ne plena clismata rectum.

(a) Cic. Tusc. I. 35.

Num tumefaciendo uterum comprimat, atque labefactatum infantem lædat.

2. Lavacra vero hujusmodi emollientia tantum esse debent ex butyro recenti, oleo amygdalarum dulcium, una, aut duplici drachma saponis albi, duplici uncia mellis solutivi, aut ad summum ex uncia una cassiæ excoctæ parata. Si exhiberentur clismata irritantibus pharmacis conflata, quæ intestinum lacefferent, facile intestinorum contractiones propinquam matricem irritando abortum excitarent.

V. Sedulo attendere oportet nutritionem ægotantium gravidarum. Ex una enim parte infans materno gremio detentus uberiores cibum postulat; ex altera vero morbi indoles diætæ indiga esse solet. Ex iis tricis non eximitur clinicus, nisi mediam diætam præscribendo. In cronicis affectibus, ubi febris abest, ut in icteritia, asthma &c. cibis aliquantisper erit indulgendum, sed in acutis morbis, qui febrem cum exacerbationibus frequenter comitem habent, tenuiori victu erit utendum, ne febris, & morbi periculum augeatur. In his casibus enim jura tribus, aut quatuor primis diebus tantum exhiberi poterunt, donec febris vehemens persistat. Semel vero per venæ sectionem febre subacta quotidie cochlearia aliquot exhiberi poterant cremoris oryza-rum, farinarum nutrientium, aut luteorum ovorum, in duplici, aut triplici juris cyatho, quæ febrem minime augebunt, modo ea in febris intermissione propinentur.

VI. Præ manibus etiam haberi oportet aliqua ex potionibus sic dictis *cordialibus*, cujus cochlearia aliquot erunt propinanda, præsertim post venæ sectiones, aut aliud medicinæ opus. Potio tamen hujusmodi ex nimis ardentibus spiritibus, aut pharmacis calefacientibus necdum componi debet. Conflari enim poterit ex aquis distillatis artemisiæ, cardui benedicti, florum aurantiorum, singulorum uncia una, vel semis uncia aquæ cinnamomi hordeatæ, in qua diluta fuerit drachma una confectionis hyacinthinæ, aut al-kermes, quibus etiam addi poterunt, si opus requirat, 15. aut 20. grana pulveris viperarum, vel similis dosis guttarum lilii. Potest etiam stomacho, & umbilico epithema confectum ex crusta panis torrefacti, & vino hispaniensi imbuta, vel etiam confectione hyacinthina oblinita applicari.

Finem faciam Medicos monendo, qui gravidas mulieres quotidie præ manibus habere debent, idest quod dum spes supersit matrem restituendi mitiorum remediorum usu citra infantis periculum, ea tantum præscribi debent. At si mater vita periclitetur, neque valetudinis spes videatur præter efficaciorum remediorum usum, cum embryonis etiam periculo, tunc nihilominus matrem sanare necessum erit, æque ac gravida nequaquam esset. Non erunt proinde pharmaca exhibenda, quæ infantem directe necent, ut mater salvetur, quod crimen certo esset, sed ea erunt auxilia animose præscribenda, quæ morbus postulaverit, absquequo ab eorum exhibitione infans prohibeat. Nihil est hac methodo sapientius: etenim si mater obit, infans & ipse interficitur, ac proinde ambo pereunt, sed matris salutem saltem curando, unum saltem salvate, & utrumque fortasse, de quo non desunt exempla.

CAPUT XI.

De naturali fine gestationis, sive de partu naturali.

ANceps diu hærebam, antequam hujusmodi quæstionem aggrederer; verè enim patefacere debere nimiam credulitatem plurimorum, tum veterum, cum recentiorum Medicorum, quorum ingenium tamen, & scripta alias magnificiebam; sed cum hæc materies magni momenti videatur, atque amplissimum campum disputationibus aperiatur, ipsam haud præterire sancivi. Mihi visum est, tempus esse definiendi limites partus, usque adhuc incertos, atque artem nostram a fabulosis observationibus repurgandi, quæ ipsam deturpabant. Sed ut concinna ratione incederem, in duos articulos hoc caput distinxi. In priore enim principia ostendam, quæ quæstionem solve-re potis erunt; in altero vero perscrutabor, quantum contrariis observationibus fidendum sit, quas profecto multi majoris faciunt.

§. I.

Rationes, & leges, quæ determinare debent tempus naturalis partus.

I. **N**atura in suis operibus constans est, & quotidie cum ordine, & mensura agit. In arboribus igitur certum temporis spatium requiritur, ut flores edant, tantundem vero, ut fructus maturi fiant, hoc intervallum plerumque idem est in arboribus ejusdem speciei. Certum deinceps tempus necessarium videtur, ut semina ex terræ gremio exurgant, & surrecta nova semina e propriis plantis pariant: hoc tempus idem pariter esse solet in stirpibus congeneribus. Tandem ova certo dierum numero incubationis indigent, ut excludantur, quod spatium unum plerumque est in singulis oviparis animantibus.

Eadem lex observatur in gestatione animalium viviparorum. Femellæ enim embryones per statum tempus gerunt; a conceptione ad partum usque. Jumenta, & asellæ undecim menses constanter fætum gerunt, vaccæ novem, pecudes, & capræ quinque; canes sexaginta dies; lepores, & cuniculi tringenta; sed in singulis speciebus hoc intervallum fere æquale semper est.

Graviditates mulierum eandem legem sequi debent, quod observationibus illico tuemur. Id tamen comprobabimus comparatione naturæ operum, quæ constantem ordinem servant. Quis enim autumaret, Deum summum naturæ auctorem, qui gestationem reliquorum animantium sancivit, humanam speciem neglexisse, quæ scopus videbatur operum suorum, ita ut incertum relinqueretur tempus nascentis hominis; ac modo hallucinari nolumus, fateri oportet mulierum gestationem æque ac in ceteris animantibus a mundi incubulis determinatam fuisse.

Hæc invaluit opinio apud omnes omnium temporum nationes: ita sentiebant Hebræi, Græci, & Romani; idem hodie omnes gentes affirmant per totum orbem, quamvis diverso sub cælo vivant, variis alimentis vescantur, variisque exercitiis incumbant. Constans hujusmodi consensus diversorum populorum, qui nullam inter se communionem habent, nisi effectus videtur constantis observationis, & haberi debet, ut potissimum
ful-

fulcimentum potioris nostræ, quam amplectimur, opinionis (a) *Omniū consensu naturæ vox est.*

II. Quamvis in mulieribus definiti videantur partus termini, haud tamen credendum est; quod si innotesceret momentum conceptionis, certum etiam tempus pariendi prænunciari posset, ut eclypses planetarum prædicuntur; hic limes suas variationes patitur, non modo in partibus diversarum mulierum, cum in variis ejusdem feminae partibus. Videbimus infra, cum pariendi causas explicaturi erimus, quomodo hujusmodi variationes contingant; interdum, ut naturæ motibus uniformemur, statuendum est in feminis naturale gestationis tempus ad certum spatium, quod omnes variationes complectatur, quæ tamen parum sancitis a naturæ legibus distant.

Communiter receptum est, hujusmodi variationes in mulieribus tantum observari, sed hoc falsum est: reliqua animantia similia phenomena præbent; quinimo in iis magis patent, quia conceptionis tempus facilius innotescit. Itaque me non latet vaccas, computando a die junctionis cum tauro, post nonum mensem foetum expellere, sed dies expulsionis plerumque variant. Modo enim sexto, aut octavo die decimi mensis, modo decimo quinto, aut vigesimo pariunt.

In hoc calculo menses triginta dies non superant, qua ratione olim computabantur; idcirco novem menses, a quibus est naturalis terminus gestationis, in vaccis 270. dies complectuntur, & portio decimi mensis, quæ interdum additur, 300. dies simul complet, ita ut extensio, sive productio hujus termini 30. dies æquare soleat; computando menses nuperrimo modo annus 365. dies complectitur, qua de causa differentia pro decem mensibus gestationis dies 25. non transiliret.

Non inficiabor enim, ut observatio docet, hujusmodi variationes frequentiores, & grandiores esse in mulieribus; quam in brutorum femellis, quod explicari facile est. Mulieres enim pluribus alimentis, & diversa ratione paratis nutriuntur, indigestionibus plus minusve, sed frequentibus fiunt obnoxia; animi pathematibus vehementioribus laborant, cum sponso per integrum plerumque gestationis tempus cohabitare solent, quod retardare, vel promoveri infantis exitum facile poterit; at in brutis nulla habetur harum, cau-
farum, & embryones omnis commotionis expertes obvias naturæ leges trans-
quille subeunt, æquum eruptionis tempus expectando.

III. Iis duobus principiis semel statutis reliquum est, ut omnis difficultas evanescat, verum & legitimum gestationis tempus sancire, & quantum productionis huic addi oporteat. Modo auctoritates magni momenti sufficiant, quæstiones hujusmodi statim solutæ erunt. Hippocrates enim vetustior auctor, qui de hac re scripsit, ad calcem tractatus de Carnibus, asserit gestationis terminum in mulieribus ultra nonum mensem decimum subsequenti diem attingere, novem autem mensium, ait ipse, & decem dierum foetus editur, & vitalis est. Clarius loquitur in tractatu de Natura Pueri, ubi asserit, quod in decem mensibus, quod longissimum est, nascitur foetus, & hoc paullo post fusius explanat, nempe cur non longiore, quam decem mensium spatio foetus gestari utero contingat.

Hippocratis opinio circa finem gestationis omnium sæculorum, & nationum

(a) Cic. Tuscul. I. 35.

num consensu confirmatur. Apud Hæbreos Salamon testatur in libro Sapien-
tiæ capite 8. se in ventre matris figuratum esse carnem decem mensium tem-
pore. Apud Græcos Menander Poeta dramaticus asserit, feminas post de-
cem menses parere *τὴν νύκτα δ' ἐκείνην*. Aliunde vero scimus (a) Leotychidem
filium Timeæ Lacedæmonum Reginae nothum reputatum fuisse, & jure Re-
gni orbatum, quia absente Rege Agide natus est, cum ultra decem menses
ille abesset. Tandem apud Romanos Virgilius (b) idem testatur dicens, *ma-
tri longa decem tulerunt fastidia menses*, quod etiam fulcitur auctoritate Plauti (c)
Terentii (d), & plurium aliorum Auctorum.

Sed quod magis evincit, leges Romanorum iisdem fundamentis fulcieban-
tur, judicando de Natorum legitimitate, & jure successionis. Leges duode-
cim Tabularum itaque excludebant a successione infantes trans decimum men-
sem a morte sponsi natos. Lex illa *Gallus de Liberis*, & *Posthumis* hanc re-
gulam supponit, simulque penultima sub titulo *de suis*, & *legitimis heredibus*
idem statuit sub his verbis. *Post decem Menses mortis natus non admittitur ad
legitimam hereditatem*. In Codice lib. 5. titulo 29. lex *Quidam cum Testa-
mentum*, confirmat eandem legem, & Justinianus in *Narratione* 39. cap. 2.
eam sumit pro inviolabili lege. Mulier quædam, quæ iterum nupsit anno vi-
duitatis, *undecimo Mense perfecto* peperit a primi sponsi obitu. Imperator san-
civit hunc infantem ad primum sponsum nequaquam pertinere, quia, *non esse
possibile*, ait ipse loco citato, *quod de defuncto fuisset partus, neque enim in-
tantum conceptionis tempus extendi posse*, idcirco matrem variis pœnis multavit.

Tandem pene Medici omnes, qui de hac re egerunt, eandem opinionem
tuentur, idemque tempus sanciunt; sed ne inutilibus citationibus opus infar-
ciam, Mercurialis magni nominis viri effatum afferam, (e) cujus hæc sunt
verba: *Decimus mensis est verus terminus partus humani*.

Tot omnium sæculorum consensus, tot nationum omnium exempla, tot
Romani Imperii leges sufficere videntur ad quæstionem enucleandam: at si
quod superesset dubium, & certiores observationes optarentur, quæ tutum
judicium exhibere valerent, facile profecto id obtineretur, modo Principes
vellent a purioribus Moralis regulis dissentire. Necesseum itaque esset, quadra-
ginta sumere feminas viris desponsatas, optime constitutas, statisque mensibus
donatas, easque in secreto loco conclusas reservare; ibique cum spon-
sis cohabitando, copulæ tempus adnotare, simulque partus terminos; tali pacto in-
notesceret singularum tempus durationis graviditatis. Hujusmodi experientias
per quatuor, aut quinque annos renovando 150. aut 200. observationes obti-
nerentur, quæ circa hanc materiam regulam generalem præberent. Hac me-
thodo enim centeni Tractatus evanescerent, & innumeri supprimerentur, qui
in diem passim exeunt, quia nunquam tantum scriptitatus, quam circa insolu-
biles quæstiones; quinimo, quod majoris momenti est, cessarent odiosæ in-
quisitiones Tribunalium, quæ sæpe implicant in judicio posthumorum infan-
tium sero erumpentium.

S. II.

(a) Plutarch. In *Alexandro*.(b) Bucolic. *Eclog.* 5.(c) In *Cistellaria*. *Act.* 1. *Scen.* 3.(d) In *Adelphis*. *Act.* 3. *Scen.* 5.(e) De *Morbis Mulierum*. l. 1. c. 3. de Mola *art.* Signa *Molæ*.

Quid credendum sit de observationibus, quibus nonnulli utuntur ad explicandos serotinos partus.

Consequitur ex iis, quæ nuper allata sunt in præcedenti articulo, finem in mulieribus naturalis partus legitimum esse, cum intra decimum gestationis mensem ipse occurrat; immaturum vero citra hoc tempus & illegitimum circa finem decimi mensis, aut trans ipsum, ut Hippocrates monuit, quod tempus partus longissimum esse sancivit.

Objectiones omnes, quæ huic opinioni opponere poterant, jam prospexi, & auctoritates omnes objiciendas animadverti. Autumo enim indaginem, quam sum aggressurus, satisfacere ad difficultates omnes retundendas.

Ab Hippocrate itaque initium faciam, qui Medicorum omnium verustissimus, & celeberrimus est. Vidimus paullo antea ipsum decrevisse, infantem, nisi ad decimum usque mensem, in materno gremio gestari, quod longissimum tempus videtur; nihilo tamen minus in duobus Tractatibus de Septimestri partu, & de Octimestri partu, qui in unicum tractatum coalescunt, de quibusdam infantibus undecimestribus loquitur, quod directe superallatis opponitur. Ingenioso, callidoque commentario (a) contradictiones conciliare satagerunt. Juxta Commentatores undecimus mensis initium sumit circa finem alterius mensis, finem faciens initio alterius mensis. Sumit enim ipse duos menses dimidiatos pro duplici mense, cui novem addendo, undecim menses perficiuntur. Supponit enim ipse gestationem 15. Januarii incipere, & 15. Novembris absolvi, utrumque horum mensium computando pro integris mensibus, mensis ergo inchoatus, juxta ipsum, pro completo habetur, & addendo hac ratione novem mensibus intermediis eos dimidiatos, infans circa medium undecimi mensis in lucem apparuerit, quamvis revera, nisi decem menses, in sinu materno remanserit. Hoc modo enim Hippocratem locutum esse de partu undecimestri autumant. Sed hæc conciliatio parvi facienda mihi vimendam obscuris, atque amphibologicis verbis usus esset. Satius credendum puto nim in collectione operum Hippocratis plura dari, quæ ad ipsum minime pertinent, quæque congeffit Erotien sub Imperio Neronis, neque tamen duplicem hunc tractatum admisit.

Aristoteles, qui paullo post Hippocratem inter vivos erat, opera certo ejusdem pervolvit, eandemque opinionem secutus est. Animadvertit enim ipse: „Cum cetera animalia omni singulari ac simplici modo partum suum perficiant, (unum pariendi tempus statutum omnibus est) homini uni multiplex datum est, nam & septimo mense, & octavo, & quod plurimum, decimo, nonnullæ etiam undecimum tangunt.

Ex iis patet, Aristotelem statuisse, animalia statum tempus pariendi habere, sed feminas nostras plura habere quarum aliæ septimo, & octavo mense

(a) Joan. Peyssonel. *Du temps de l'accouchement des femmes, selon Hippocrate*. Vide Diar. Scient. Tom. 1. ann. 2666. p. 455.

menſe foetum expellunt, pleræque tamen decimo, & nonnullæ in pariendo undecimum menſem attingunt; quare Ariſtoteles incertitudinem partus tantum reſpicit citra decimum menſem, & pariendi terminum ad initium uſque undecimi menſis tantum extendit, circa initium, dixi, cum ipſe ait, tantum undecimum tangunt.

Plinius deinceps Hippocratem, & Ariſtotelem proſecutus eſt, & juxta eorum ſententiam (a) affirmat, quod reliqua animantia quamvis pariendi ſtatutum tempus præſeferant, homo tamen nullum habet. „Ceteris enim animantibus, ait ipſe, ſtatim pariendi tempus, & partus gerendi eſt. „Homo toto anno & incerto gignitur ſpatio. Alius ſeptimo menſe, alius „oſtavo, & uſque initia decimi, undecimique. „Quare idem conſequitur, ac de Ariſtotele animadvertimus. Statuunt enim ipſi tempus pariendi in animantibus, nihil vero certi pro hominibus afferunt, qui modo ſeptimo, modo oſtavo, modo alio tempore erumpunt, citra decimum menſem, aut undecimi initium, quod ſpeciatiim indicat 7. 8. & 9. qui decimum, & undecimum menſem præcedunt, ſed ultra hoc tempus pariendi terminum hujusmodi Auctores non produciunt.

Nihil invenimus de hac re apud Galenum, aut reliquos Medicos Græcos, qui poſt ipſum ſcripſerunt; ſed magis mirari oportet, nihil reperiri apud Arabes (b) quamvis apud ipſos paullo poſt diu Medicina floruerit, præſertim inter Medicos, qui Europæ ſcripſerunt, poſt medicinæ reſtitutionem ad nos uſque. Plerique verbis abutendo Ariſtotelis, & Plinii incertitudinem partus decreverunt trans decimum geſtationis menſem, & ab ipſis derivarunt obſervationes illæ admodum erroneæ infantum 11. 12. 13. & 20. aut 22. menſe productorum. Duo Auctores haud veriti ſunt referre, mulierem quandam peperiffe completum infantem, vividumque a ſecundo conceptionis anno (c), imo auſi ſunt afferere, infantem ſtatim deambulaffe, & locutum eſſe; miror, quod faſſi non ſint, jam indutum more Gallorum fuiſſe.

Harum obſervationum pleræque reperiuntur apud Joannem (d) Schenchium, Adam Spigelium, Martinum (e) Schurigium, & plures alios, qui de hac re ſcripſerunt.

Ut ſutilitas harum obſervationum innoſceſceret, plura afferre poſſem recentiorum Medicorum teſtimonia; poſſem ſimul ipſas ſigillatim perſcrutari; ſed pro rei claritate ſupervacaneum cenſeo.

Multo magis mirarer, ſi hujusmodi ſutiles obſervationes a Medicis venirent, qui ortum infantum hujusmodi perſcrutati eſſent; ſed ipſi nihil inquiſiverunt, ea a mulieribus obſtetricantibus fortaffe inordinate habuerunt. Quamobrem Medici hujusmodi proſecto contemnendi ſunt, cum fiderint perperam mulier-

culis,

(a) *Historia Natural.* l. 7. c. 5.

(b) Applicari poterit Medicis vetuſtioribus, quod Cicero de Philoſophis agebat: *Nihil tam abſurdum dictum, quod a quodam Philoſophorum dictum non ſit.* Qualis enim abſurditatum congeries apparet, ſi recolamus, quæ a Medicis veteribus de maleficiis, molis, commotionibus uteri in hyſtericis paſſionibus, de qualitate venenata menſtruati ſanguinis, & de ſignatura plantarum dicta ſunt.

(c) Albertus Krantzius in *Confutatione Legum* apud Marcellum Donatum de Medica hiſtoria mirabili l. 4. c. 13.

Joan. Aventin. lib. 5. ann. Bojorum apud Joan. Schenchium *Obſerv. Medic.* lib. 4. de Partu.

(d) *Obſerv. Medic.* l. 4. de Partu.

(e) De Incerto Partus tempore.

(f) *Embryologia* Seſſ. 6. c. 2. & 2.

culis, qua de causa merito a Diemerbroeckio aspernati sunt (a). Minime tamen acrimoniam cujusdam Professoris Lipsiensis (b) æmulabor, qui adversus hæc observationes, & earum Auctores animose insurrexit.

Merito dicitur, caute incedendum esse in hujusmodi observationibus peragendis. Facile crederem, Medicos jugiter tales esse; nunquam tamen mulierculas satis prudentes fuisse circa judicium durationis graviditatis, circa quod modo falluntur errore, modo fallunt nequitia, ut infra ostendemus.

I. Mulieres sæpe falluntur errore, quia ignorant gestationis initium, quod longius, quam par est, desumunt. Si mulier enim passa fuerit mensium suppressionem per duos, aut tres menses, cum uteri tumore, post animi pathemata, aut aliud levius incommodum, & circa finem secundi, aut tertii mensis hujus suppressionis concipiat, ipsa facile autumabit, graviditatem incepisse a prima mensium interceptione, videlicet duos, aut tres ante menses. Idcirco si pepererit decimo mense, ut plerunque accidit, crediderit facile, duodecimo, aut decimo tertio mense peperisse, sed hujusmodi errores parvi fiunt, cum mulier conjugii adhæreat.

Hippocrates hos casus animadvertit, & en, qua ratione locutus est in *Tractatu de Natura pueri*. „ At vero, si quæ ultra decem menses utero gerere, „ sibi visæ sunt, (quod jam sæpe audiui) ex hoc, quem referam modo, fallunt, (falluntur) cum uteri a ventre flatum suppeditante spiritu distenduntur, & intumescunt . . . tunc mulieres se concepisse existimant . . . quod „ si post aliquot menses cum viris congressæ concipiunt . . . harum rationum, „ ac rerum ignaræ eo tempore se concepisse reputant, quo menses suppressi „ erant, & uteri intumuerant.

Aristoteles (c) animadvertit gestationes diuturniores illis, quas credunt undecim mensium, ipsasque tribuit muliercularum errori, quæ deceptæ sint circa initium graviditatis. „ Simili modo, ait ipse, & qui diuturniores, quam undecimo mense nati videntur, latere videntur. Latet enim mulieres conceptus „ initium, si cum ante inflatus fuerit uterus, ut sæpe accidit, post coierint, „ atque conceperint; hoc enim principium esse sui conceptus existimant.

II. Mulieres quandoque fallunt nequitia, quod majoris momenti est; id dupliciter contingit.

I. Quando mulier parit undecimo, duodecimo, aut decimo tertio mense a conjugis absentia, aut morte. Vidimus superius exemplum Timeæ Reginae Spartanæ: plura alia hujusmodi afferre possem; sat erit tamen unum præbere exemplum, quod in Germania multum increpuit 100. abhinc annis, & Medicus quidam publici juris fecit (d). Titius, cum nomen prudenter reticendum videatur, Militum Præfectus, & Nobili genere natus, castra profectus est die 22. Julii 1672. Subsequenti an. 1673. Julia uxor ejus, mense Junii, conjugem Astruc de Morbis Mulierum. P. II.

F pro-

(a) Verum inania sunt hæc omnia, ait Diemerbroeckius, de his observationibus loquendo, nullis firmis rationibus innitentia, nullis veris experimentis probata; sed e solis muliercularum verbis descripta, quibus nonnulli nimis creduli docti viri aliquod tamen adjecerunt, ut quibusdam rationum verosimilium fulcimentis hanc rem fulcirent. *Anatomes* l. 1. c. 34. de partu.

(b) Paulus Ammanus *Irenic. Num. Pompil.* p. 62. & seq. Omnes illæ partus differentia ab antiquitate in hunc usque diem observatæ, nonnisi ex fungoso vetularum cerebro, atque ecliptico veteranorum medicorum, utpote Aniculis lippientibus plus sæpius fidei, quam par est, tribuentium judicio provenerunt.

Andreas Ottomarus Goelicke hoc refert, *Medicin. forens. Specimine* 1. 9. 16. & seq. & Martinius Schurig. *Embryologia historico-Med.* p. 281.

(c) Ubi supra. (d) Michael Bernardus Valentini *Novellæ Medico-Legales* cas. 3. p. 37.

prosecuta est, peperit vero masculum die insequente Julii. Titius, qui non cognoverat uxorem per undecim, & ultra menses, dedignatus est infantem recognoscere, suoque nomine baptizari. Uxor innumeras rationes attulit pro tuendo serotino partu, & in auxilium advocavit Medicos, Theologos, & obstetricantes; qui omnes mulieri indulserunt. Tandem eo res redacta est, ut sponsus sibi mortem intulerit, & ea e tricis exempta, obmutuerit res.

II. Postea, quando infantes posthumi in lucem veniunt undecimo, duodecimo, aut decimo tertio mense a morte conjugis. Hoc nunquam accidit citra graves quæstiones, superstitem inter matrem, & sponsi heredes. Haud difficulter absolveretur quæstio ob ea, quæ circa partus sancivimus; at facilius, simpliciusque tollitur difficultas. Querelæ enim nunquam insurgunt, nisi post obitum conjugis, qui multa bona relinquendo, nullum relinquat infantem, ut opes in heredes collaterales transire debeant. Hæc plerunque non occurrunt in pauperum familiis, in quibus nihil lucratur a posthumo filio; facile enim suspicari licebit, quod voluptas servandi bonum amittendum, maximam partem habeat conceptionis posthumi filii, ut opes sibi adscribantur, in quo casu mulieres scienter lucri causa fallunt nequitia.

Jam prospiciebam opponi posse, serotinos partus pluries legitimos judicatos fuisse. Plinius refert (a) Lucium Papyrium Prætorem Romanum veterum Medicorum testimoniis suffultum, quibus incertum statuebatur pariendi tempus, recognovisse legitimum infantem, natum decimo tertio mense a morte conjugis, ipsique tribuisse bona defuncti, cum heredis detrimento, qui eam merito postulabat.

Imperator Adrianus, ut testatur Aulus Gellius, (b) legitimum pariter judicavit infantem, natum undecimo mense a morte conjugis, contra legem duodecim tabularum, quæ decreverat, illegitimos esse reputandos infantes, ultra decimum mensem editos. Gellius simul refert, Imperatorem ante hujus judicii pronunciationem, plures Medicos, atque Philosophos consuluisse.

Addi possent edicta aliorum, qui decreverunt, legitimos infantes habendos esse, decimo mense a morte sponsi natos, ipsisque bona tribuerunt.

Sed quid concludendum ex similibus decretis, quorum speciem ignoramus; quum vel satis valida habuerint argumenta judices, ut hac ratione decernerent, vel decepti fuerint a Medicorum opinione, vel denique commiserati fuerint matris, aut infantis conditionem? Hujusmodi judicia, etsi confertiora essent, nunquam naturæ leges perverterent, quæ constantes sunt, ut eas jugiter in similibus casibus judices prosequi debeant.

Paulus Zacchias doctus Medicus, & celebris Jurisconsultus Romanus, cujus *Quæstiones Medico-Legales* magnificiunt docti, commiserabatur an. 1630. incertitudinem legitimi partus, ut judicium prudentia servaretur. Cum quæstio adhuc anceps videatur, spei locus est, ut Magistratus hoc incommodo tacti, postulent a nobis propositas experientias, ut inveniatur certum, magisque obvium pariendi tempus, quod certa quadam prudentia, experimentis suffulta confirmetur, ac ex eo impofterum jurisprudentia quæstionis solvendæ certam habeat normam.

C A-

(a) Histor. Natural. l. 7. c. 5.

(b) Notium Adicar. l. 1. c. 56.

CAPUT XII.

De Abortu.

§. I.

Descriptio.

Nuper capite præcedenti observavimus, terminum legitimum partus intra decimum gestationis mensem contineri. Tunc enim solummodo fœtus satis perfectus est, satisque roboris habet, ut aeris, & linteorum impressiones ferat, ac citra noxam functiones vitales subire valeat respirationis, lactationis, atque lactis digestionis. Ex iis consequitur, immaturos partus, qui ante finem noni mensis occurrunt, revera abortus esse.

Dux species dantur abortus, relate ad gestationis tempus.

I. Ea, quæ initio graviditatis accidit, videlicet primo, aut secundo mense, quæ dolore, & labore vacat, quia ovum fecundatum adhuc exiguum est, nullumque ipsam subsequitur sanguinis effluvium, sed potius lymphaticum sequitur profluvium, parum copiosum tamen, nullumque lac in sinu gignitur. Me latet, qua de causa obstetricantes hujusmodi ovum falsum germen appellant; est porro germen perfectum, sphaerica figura donatum, ab involucris fœtus plus minusve crassis pro tempore graviditatis conflatum, quod in sua cavitate embryonem complectitur per funiculum umbilicalem placenta adhærentem: at si interdum non observetur, id pro exilitate evenit, vel quod a lymphatica serositate, qua natabat, liquatus fuerit.

II. Abortus, qui a tertio mense ad decimum graviditatis usque accidunt, nisi cum labore plus minusve gravi, aut doloroso occurrunt, juxta varium graviditatis tempus; & cruciarum intensitas fœtus magnitudinem prænunciat. Lochia hujusmodi abortus consequuntur uberrima; interdum febris lactea pariter supervenit, si abortus circa finem gestationis occurrat. Tandem hujusmodi abortus frequenter uteri inflammationem, fluorem album, scirrhum, ulcusque gignunt.

III. Immaturi hujus generis partus insuper in duas classes distingui debent. Alii tertio, quarto, quinto, & sexto mense occurrunt, & infans mortuus in lucem editur, vel saltem paullo post obit, seu, ut appellari solet, *vitalis* non excernitur. Non inficiabor, quædam exempla allata fuisse infantium, qui a sexto mense vixerunt, imo eorum, qui a quarto, vel quinto nati, quod minus credendum est, vitam duxerunt; sed modo hæc vera sint, errori supputationis matris potius tribuenda videntur.

Alii deinceps ab initio septimi mensis ad finem noni accidunt, & infantes vivere possunt: habentur plura certa exempla septimestrium, multo magis octimestrium, & nonimestrium natorum; plerique Medici hujusmodi partus completos, infantesque vitales existimant. Quis enim negabit, puerulos circa finem noni mensis editos ab illis vix differre, qui initio decimi mensis erumpunt?

IV. Apparet enim, duos esse modos computandi abortuum stadia. Quandoque dicimus abortum duplicis, aut triplicis mensis esse, quando circa finem secundi mensis, aut intra tertium, vel quartum, & sic de ceteris ipse con-

tingat. Juxta hanc significationem abortus septimestris ille est, qui post septimum mensem completum intra octavum evenit, & octimestris abortus, qui ab octavo intra nonum mensem contingit.

Alias vero diximus, mulierem abortum passam esse secundo, aut tertio graviditatis mense, quod significat ipsum secundo, aut tertio mense accidisse. Simul diximus, feminam septimo, aut octavo mense præpostere peperisse, quod indicat septimo, aut octavo mense abortum tulisse: quare patet, differentiam oriri circiter unius mensis. Hæc animadvertere optimum censui, ut obvia nimis tollatur confusio, qua abortus, aut partus fines fanciuntur: quare apparet, hæc duo effata, parere a nono mense, aut parere intra decimum mensem, idem significare.

§. I. I. *Abortus* . . . . .

Causæ.

Tot sunt causæ, quæ abortum movere possunt, ut, si rite rem perpendamus, vix credendum sit, unquam partum statum tempus attingere. Plures interdum partus decimo mense contingunt, & minores numero sunt infantes, qui intra graviditatis cursum pereant; quod ostendit has causas innumeras esse, non vero communes.

Ut in ordinem recolamus causas diversas abortus, optimum censui, ipsas in quinque classes distinguere. 1. Aliæ veniunt ex parte matris. 2. Aliæ ex parte foetus. 3. Aliæ ex parte placentæ. 4. Aliæ extraneæ sunt matri, aut foetui, & accidentales videntur. 5. Aliæ denique ex matris nequitia procedunt, quæ fructum destruit.

Causæ ex parte matris.

Ipsæ in quatuor classes distinguuntur. 1. Vitia uteri. 2. Quantitas, & qualitas sanguinis, lactisque, quibus mater foetum alit. 3. Morbi, quibus corripuntur matres, qui nocent, aut mortem inferunt infanti. 4. Sævia, quæ matrem angunt, animi pathemata.

I. Ut cognoscamus vitia uteri, quæ abortum parere possunt, qualitates omnes attendere necessum erit, quibus uterus pollere debet, ut infans postremum attingat nascendi tempus. Defectus cujuslibet harum qualitaturn pro causa abortus haberi debet.

1. Uterus enim satis amplus, vel dilatabilis esse debet, ut foetum completum contineat; secus enim si angustus, compactusque fuerit, foetum completi haud poterit, & infans valide compressus circa tertium, aut quartum mensem peribit.

2. Sanguinis circulatio libere per uterum perfici debet, ut foetus alatur; sed hoc non contingeret, si uterus scirrhusus, tuberculis induratus, aut obstructionibus constipatus fuerit; ex quibus nutritione deficiente certa erit foetus jactura.

3. Substantia uteri mollis, & pulpofa requiritur, ut prominentiæ placentæ ipsam pervadant, & firma producat invicem cohesio. Hæc adhaerentia facile solvi poterit, quando foetus grandior fiet, quoties matrix tenuis, parumque pulpofa erit.

4. Ute-

4. Uterus certo quodam elaterio donari debet, ut altius foetus detineat, ne in pelvim hic decidat, ubi ab ossibus innominatis valde premeretur; ergo abortus frequentiores erunt in feminis, quæ laxa matrice donantur, ubi infans inferius corruit; idem evenit mulieribus, quæ naturaliter matricem declivem habent; generice mulieres, quo inferius gestant infantem, eo facilius abortiunt.

5. Tandem orificium uteri satis firmum esse debet, ne lymphæ lactea fecundato ovo nutriendo destinata primis duobus mensibus, deficiat, & ovum ipsum, quod exiguum est, a minimo conatu foras erumpat.

II. Facile cognosci poterit detrimentum, quod nutritio matris foetui inferre valuerit,

1. Si nutrimentum copiosum nimis fuerit, quod observatur in feminis plethoricis, helluonibus, parum exercitatis, quibus raro vena inciditur, foetus nimis altus suffocabitur.

2. Si mater contra deficiat, pravaque nausea corripitur, ut omnem fastidiat cibum, foetus sufficienti nutritione cæsus, inanitione occumbet, sed hoc raro contingit.

3. Si maternus sanguis deleteriæ indolis fomite fuerit deturpatus, ut a viro venereo, aut scorbutico, nutritio pariter deturpetur, quare foetus facile erit periturus, matre superstite; sed & hoc rarum est, quia infantes vividi, & completi nascuntur, quamvis lue celtica, aut scorbutica infecti,

4. Tandem ulcera carcinomatosa in utero interdum reperiuntur, a quibus pus erumpens placentæ glomos tumefaciendo, per chorion deinceps dispersum ad foetum tandem per hanc viam transibit, quem facile necabit; sed impossibile, aut admodum rarum est, mulierem concipere ulcere matricis laborantem.

III. Sanitas matris necessarissima est, ut illa infantis servetur; quare si ipsa aliquo morbo corripitur, apparet, & ipsum pati, ac interfici quandoque, quod abortum pariet.

Hoc enim haud infrequenter continget, quando intra gestationis cursum mater laboret febre putrida, maligna, variolis, diarrhæa, dysenteria, tenesmo, stipticitate (a) vomitu continuo, epilepsia, hydrope, peripneumonia, pleuritide, &c. Sed id præsertim accidit in diarrhæa, dysenteria, & tenesmo, ubi exercendi conatus succutiunt, premuntque uterum, atque foetum distrahunt.

IV. Mulieres fiunt obnoxie vehementioribus animi pathematibus, vividioresque impressiones omnes subire valent; hac de causa constrictiones, convulsionisque in variis corporis partibus oriuntur, ad intestina præsertim, & uterum, qui sese contrahens placentam distrahit, foetumque expellit.

Id genus sunt ira, tristitia ab inopinato casu, excessus lætitiæ cum immoderato risu, altus angor, qui & ipse eundem effectum parere posset, sed raro producit. Auctorum plerique inter huiusmodi causas ingratos odores recensent, qui nares afficiunt, sed potissimum magnificiunt odorem candellæ (b) sebaceæ extinctæ, sed hæc non tueor.

(a) G. Fabricius Hildanus Observ. Cent. 6. Observ. 62.
(b) Plinius Histor. Natural. l. 7. c. 7.

Causæ ex parte fœtus.

Hæ causæ non multæ sunt, & ad specialia quædam accidentia reducuntur, quæ in materno gremio fœtum occidunt, quam necem subsequitur abortus. Hujusmodi accidentia eveniunt,

- I. Quando fœtus hydrocephalo, aut hydrope in materno sinu laborat;
- II. Quando funiculus umbilicalis pro longitudine collo infantis contorquetur ob motus ejusdem, & sanguinis circulum intra cor, & caput intercipit. Hujusmodi casum afferunt, sed rarum esse puto.
- III. Quando funiculus contra pro brevitate (a) ab infantis commotionibus cum placenta ab utero sejungitur: id tamen æque rarum esse autumo.
- IV. Quando fœtus denique marasmo corripitur, consumitur, atque in sinu perit. Hic casus realis, & frequens est, sed raro abortum facit, quia placenta utero adhærens in molam convertitur, ut infra ostendemus.

Causæ ex parte placenta.

Minores numero sunt causæ, quæ ex parte placenta procedunt.

I. Placenta ob ejusdem cum utero cohesionem secundinas, atque contentum fœtum recte sustentat: pro hoc scopopulior esse debet, ut majus spatium uteri occupet, intimiusque ipsi adhæreat; ergo si ipsa exigua fuerit, aut conformationis vitio angusta, ejusdem adhæsiō cum utero debilis erit, levique de causa commota abortum facile pariet.

II. Placenta succos nutritios uteri recipere debet fœtui nutriendo destinatos; ergo permeabilis esse debet, sed necdum pervadi poterit, si scirrhus, aut tumoribus scirrhosis deturpetur. In hoc casu impedito nutritionis transitu, aut imminuto, fœtus post longum languorem peribit, abortu subsequente.

Causæ externæ, quæ abortum inducunt.

In hoc numero recenseri debet, quidquid valeat collisionem, attritum, validamque compressionem, aut vehementem succussionem uteri excitare, ut casus, aut ictus abdominis, ventris compressio, thoracis angustia, aut durities, & quidquid corpus succutit, chorea nempe, cursus, in sublevando pondere nisus, saltus, iter in rheda, aut equo, ululatus, &c.

Methodi, quas nonnullæ impie mulieres adhibent ad abortum præpostere promovendum.

Multa ad expellendum nequiter fœtum prædicant, quæ tamen inquirere, meo quidem bono, nunquam sedulus fui; nihilo ramen minus haud infrequentes occasiones feminas curandi, quæ hac de causa hujusmodi remediis usæ sunt, ut se e tricis eximerent, aliqua me edocuerunt, quæ prudenter reticebo: Nefas docere, quod scire non est utile. Pro juvenum Medicorum tamen instructione in prognostico hujus affectus quædam habentur, quæ teterrimos effectus horum abortuum, & medendi ipsis rationes manifestant.

Vidi-

(a) G. Fabricius Hildanus Cent. 2. Observ. 5.

Vidimus in enumeratione causarum abortus, nonnullas dari parvi momenti, quæ potius ad abortum disponunt, ut levi superveniente commotione facile abortus eveniat, qui secus non eveniret.

Animadvertendum insuper est, me sigillatim hujusmodi causas explicasse, quo fit, ut non semper abortum inducant; sed si duæ, vel tres simul coeant, ut facile possunt, tunc abortus certus, & inevitabilis fuerit.

§. III.

Symptomata.

Symptomata abortus juxta diversa ejusdem stadia variare solent, ubi initium, progressus, & finis distinguuntur, tum juxta celeritatem diversam, qua patrat; nam modo abortus de repente, aut brevi horarum spatio; modo segniter fit.

Abortus initio feminae conqueruntur de renum, lumborum, & ossis sacri dolore. Hic dolor a placenta distractione dependet, qui ad partes externas refertur utero respondentes, ubi est doloris sedes. Quando placenta distractio celeriter, & vehementer fit, dolor vehemens simul est, exiguus tamen, & insensibilis interdum apparet, quando placenta lente distrahitur. Major est hujusmodi cruciatus in abortibus sex, septem, aut octo mensium, quia placenta grandior facta intimius adhæret, mitior contra videtur in abortibus trium, quatuor, aut quinque mensium. Tandem vix quidquam persentiunt mulieres in iis duorum mensium, quia placenta nondum cum utero coit.

2. Plerumque placenta integra distrahitur; & tunc secundinae cum foetu in uteri orificium irruunt, ibique contractiones matricis excitant, atque cruciatus, vaginam versus progredientes, a quibus orificium aperitur, effluitque cum lacte uterino sanguis, qui post separationem placenta in uterum effluxerat, ab appendicibus, & vermicularibus.

3. Præsentia fetus circa uteri collum, ubi coercetur, validiores uteri contractiones inducit, quæ expellendo fetum magis magisque orificium matricis extendunt usque ad exitum infantis, in quo casu cruciatus majores sunt, quam in naturali partu, quia nondum collum uteri dilatationi erat dispositum. In hoc transitu dolores, convulsiones, cordis palpitationes, atque syncopes accidunt, quæ a motibus sympathicis, a doloribus excitatis dependent.

4. Quando fetus eruperit, sanguis per plures dies funditur, quia in abortu placenta distractio vehemens est, & venas cæcales adhærentes frequenter dirumpit. In quo casu difficilior est constrictio. Hæc copiosa cruoris jactura præsertim evenit, quando abortus per vim, & postremis mensibus accidit.

5. Quando abortus in posterioribus mensibus gestationis contingit; lac firmiter implet, febrimque lacteam parit, rationibus infra sequentibus capitibus enunciandis; modo tamen hæmorrhagia huic operi non officiat.

6. Observavimus jam abortus prioris, & secundi mensis citra dolorem contingere, quia ovum, aut germen pro exilitate sine violentia erumpit, nulla pariter evenit sanguinis jactura, quia neque placenta utero adhæret, neque vasa patula sunt.

7. Dantur abortus, in quibus placenta ex parte tantum distrahitur, dum reliqua cum utero perfecte coit. In hoc casu dolores modici sunt, sed continentes plerumque. Insuper hæmorrhagia continens simul est, quia venæ cæcales

cales semel distractæ, nisi post integram separationem placenta, occludi possunt. Hic fluxus plus minusve copiosus est pro majore, aut minore portione distractæ placenta. Frustra enim hanc hæmorrhagiam sistere tentabimus, donec fœtus in utero persistet, qui ipsum distentum retinet, impeditque vasorum occlusionem; ergo in hoc casu mater, & infans ob continuam cruoris jacturam pereunt, modo audacter non extrahatur fœtus, & placenta, quod plerumque benevertit. Non cunctabor circa hanc abortus speciem, quia unicum remedium est in obstetricantis opere, quod erit inquirendum in Tractatu meo de Arte obstetricandi.

8. Tandem laboriosi abortus frequenter inflammationem uteri inducunt, ob productas vasorum lacerationes, eosque subsequuntur frequenter fluores albi, scirrhus, & uteri ulcus.

§. IV.

Diagnos.

Duo tantum sunt inquirenda in abortus perscrutatione. Alterum si abortum præsentia signa prænuncient, ut ipsi medeamur, vel si jam inceptum illa ostendant, ut celeriter promoveatur. Alterum, si causæ, quæ ipsum produxerint, tolli poterunt, vel saltem si speciales effectus ab iis causis oriri potuerint.

I. Non abs re enim abortum suspicabimur, si aliqua causa præcesserit, quæ ipsum producere valeat; præsertim si ea valida, vehemensque fuerit; si post illud tempus motus infantis debiliores, & rariores fuerint; si mamma prius lacte turgentes exinanitæ fuerint: quod postremum evenit, quia distracta placenta, vel imperfecte coalita lac uberius in uterum effluit, parciusque in sinum defertur.

Abortum propinquum esse, imo inceptum, credideris, si latera ventris complanata apparuerint, quod ostendit, infantem jam in pelvim decidisse, simulque si mater dolores persentiat, uterique validos cruciatus, & frequentes, qui a renibus femora, inguina, & pubim versus producantur.

Tandem nullum supererit dubium incepti abortus, si orificium uteri dilatari incipiat, ut ejusdem aperitio sensibilibiter crescat; nec non lymphæ lactea, deinceps cruenta, aut putus cruor erumpat, & dolores, cruciatusque persistent, imo augeantur.

II. Quoad causas abortus attinet, ipsæ facile recognosci poterunt ab ægræ tantis historia, modo attendamus, quæ circa hunc affectum allata sunt, simulque clinicus potis erit judicare, si hujusmodi causæ abortum facere valuerint, vel adhuc averti possint.

§. V.

Prognosis.

I. **A** Bortus semper periculosus est, imo multo magis, quam naturalis partus, & hoc duplici de causa. Primo in naturali partu placenta sponte sine labe, aut scissura venarum distrahitur, sed in abortu placenta per vim, & cum laceratione semper sejungitur. Secundo in partu naturali uteri orificium

a na-

a natura jam emollitum, & dispositum videtur, non vero in abortu, in quo præterea placenta separatio violens est, & modo laceratur, modo ex parte tantum ab utero separatur, quod teterrimas consecutiones habet. Demum, ut supra enunciavimus, placenta abortus tempore grandior est, quam circa finem graviditatis, ideoque difficilius foras erumpit.

II. Abortus præsertim perniciosus est quatuor postremis graviditatis mensibus, vel quod tunc placenta validius adhæreat, ac proinde difficilius sine laceratione ab utero distrahatur, vel quod fœtus adultior factus sit. In iis circumstantiis porro maximum periculum conjunctum habet, si de repente violenti aliqua de causa contingat, ob casum nempe, aut ictum, quia pene impossibile est, quod placenta ab utero, & appendicibus celeriter distrahatur sine gravi partium læsione.

III. Inter periculosos abortus ii recenseri debent, qui aliqua ratione excitati fuerint, quia a violenti placenta distractione scissuræ vasorum producuntur, quæ hæmorrhagias immoderatas pariunt, aut inflammationes plerunque letales; vel si ægræ periculum effugiant, scirrhus tamen, ulcera, aut canceros uteri difficulter avertunt.

IV. Omnium periculosissimus est abortus, in quo placenta ex parte tantum separatur; hujus rei ratio ad calcem §. III. inspicitur. Inter teterrimos abortus simul recenseri solent illi, in quibus fœtus mortuus est, quia neque sibi ipsi auxiliari, neque uterum in contractionem trahere pro facili exitu valet, sed haud comparari possunt cum nuper indicatis, quibus minus periculi conjunctum habent, quamvis longiores observentur.

V. Præter incommoda nuper indicata alia supersunt, quæ abortus consequuntur.

1. Inflammatio uteri frequenter accidit ob lacerationes placenta, aut uteri orificii ab obstetricante productas.
2. Cruoris insignis jactura contingit, cum venæ cæcales labefactatae difficulter occludantur.
3. Sterilitas tandem incurabilis plerunque consequens est, quia excoriationes uteri, quamvis cicatrice obductæ, conceptionis operi valde officiunt.

§. I V.

Curatio.

Medendi ratio, quæ adhiberi potest, tria objecta potissimum respicit:

- I. Abortum avertere, si mature advocati simus,
- II. Inceptum jam abortum adjuvare, atque promovere,
- III. Abortus consecutionibus mederi, quæ periculo non vacant, si infantis exitum externa causa, aut nequitia excitaverit.

I. Quoad primum attinet objectum, duplex se offert casus. In primo enim abortus averti debet in femina, quæ etsi non gravida, prius tamen abortum passa sit, aut pro summa gracilitate abortum pati facile minetur. Hac enim de causa sequentia remedia impendi debent, antequam concipiat.

Frequens cum conjugæ copula erit inhibenda, ipsique regimen moderatum in cibis, motu, aut animo perscribendo.

Si ipsa alicui morbo sit obnoxia, qui graviditati officiat, nempe sanguinis jactura, mensium devolutioni, aut fluori albo, ipsis erit medendum, remedia exhibendo superius proposita l. I. c. 9. & 10.

Si mu-

Si mulier sanguine, & tumoribus acrioribus donetur, ut non abs re credendum sit, nutrimentum etiam fetus inquinari posse, ac abortum inde produci, humores erunt edulcorandi ope balneorum tepentium, decoctionum refrigerantium, aut aquarum de Forges, aut Nuceriæ, verum etiam usu feri lactis, aut lactis ipsius asinini.

Si suspicionis habeatur occasio, quod uterus pro nimia laxitudine placentam sustinere haud valeat, ut adolescente foetu facile distrahi possit, decocta vulneraria cum vitulo, aut nasturtio exhiberi poterunt, aliquot pugillos faniculæ, aut bugalæ addendo; ptisana pariter lignorum locum habet nullo purgante superaddito; solent etiam nonnulli, patientes ad balnea calida ducere, ut ipsas aquas hauriant, embrocationes, balnea, suffumigia, & injectiones subeant.

Si mulier cachetica fuerit, præter enunciata remedia, quæ potissima sunt, cauterium brachio, aut cruri apponi poterit. Zacutus (a) Lusitanus hanc praxim admodum laudat, pluresque abortus hac ratione avertisse testatur, quod Riverius (b) confirmat.

Tandem si invitis cautelis omnibus mulier concipiat, & jam indicia abortus persentiat, tunc in secundo casu erit constituta, quem aggredimur.

In secundo casu considerantur abortus accidentales, qui præoccupari nequeunt, & ab externis causis procedunt, a casu nempe, abdominis ictu, ira, timore, aut nequitia; tunc enim, modo proximus videatur abortus, mulier lectulo erit detinenda, venam secundo ad uncias circiter octo, crastina die venæ sectionem reiterando, si dolores persistierint. Duo clismata dulcificantia præscribi solent, confecta ex decoctione seminum lini, & oleo amygdalarum dulcium, vel partibus æqualibus decoctionis malvæ & lactis vaccini; jura deinceps in iis circumstantiis per duplicem saltem diem erunt propinanda, vel ad summum juscula cum cremore oryzarum, & pauco ovo subacta.

Hujusmodi sunt remedia efficacia, quæ sæpe juvant, quando placenta nondum distracta fuerit, nam cum distrahi inceperit, nulla est spes abortum præcavendi; nihilo tamen minus optimum erit consilium, adstringentia remedia reliquis cautelis addere, quæ valida reputantur ad placentam roborandam, tum intus sumpta, cum extrinsecus applicata. En vobis remedia interna, quæ magis commendant.

Animalia.

Ebur rasum

Spodium

* Cornu cervi combustum

* Corallium præp.

* Kermes

} s. p. a gr. xv. ad gr. xx.

Radices.

* Tormentilla

* Filipendula

* Bistorta

Consolida

} in pulv. a gr. x. aut xij. ad xx. in decoct. a 3℥. ad 3j.

Ligna.

(a) Medicor. Princip. Hist. l. 1. Hist. 10. Observ. 24.
Item Præcos admirand. l. 2. Observ. 159.
(b) Præcos Medicæ l. 15. c. 17.

Ligna

Santalum Rubrum
Album
Citrinum

f. p. a g. xv. ad g. xx. in decoct. ad ʒj.

Semina

Plantaginis } f. p. ad gr. xx. in decoct. ad ʒj.

Folia

* Millefolii
* Bursæ Pastoris
* Bugulæ
* Veronicæ

} in infus. a pugillis duobus ad sex

Succi, & Gummi.

* Mastice
* Myrrha

} f. p. a gr. v. ad xij.

* Terra Japonica

Hypocystis

* Sanguis Draconis

} f. p. a gr. xx. ad ʒj.

Conservæ

Rosarum rubrarum

Damascenarum

} ad ʒj.

Aquæ distillatæ

* Plantaginis
* Bursæ Pastoris
Consolidæ
* Millefolii

} Ipsæ adhibentur pro potionibus, aut julapiis sub-
gendis.

Syrupi

* Rosarum siccarum
Plantaginis
* Millefolii
Magistralis adstringentis
* Cydoniorum

} Hi pariter julapiis, & potionibus adhibentur ad ʒj.

Ex his pharmacis conficiuntur præparata, potiones, julapia, pulveres, boli, rotulæ, secundum artem; animadvertendo tamen eligenda fore efficaciora pharmaca, aut saltem communiora, asterisco (*) videlicet notata; insuper tria, aut quatuor tantum pharmaca debere ingredi in hæc compositiones: augere, aut imminuere dosin juxta numerum, qui usurpabitur; addere demum opportunam narcoticorum dosin, ad sedandos dolores, & ad præcavendos abortus, si justa adsit suspicio.

Quoad vero externa remedia, hæc primo spectant ad embrocationes ex theriacæ, seu confectioe alkermes solutis in vino rubro excerptas, quibus abdomen

men confricatur, quodque dein obtegatur panno laneo, aut alio duplicato linteo, eadem tamen solutione madefacto.

Secundo memorata pharmaca defumuntur ex stypticis fotibus, elaboratis decoctione rosarum rubrarum, plantaginis, bursæ Pastoris, centinodix, tormencillæ, balaustorum, malicorii, foliorum quercus, gallarum, &c.

Tertio tandem prostant emplastra styptica super renes, & quandoque super hypogastricam regionem applicata. Inter hujuscemodi emplastra, præcipua sunt

Emplastrum Comitissæ.

contra rupturam.

Foquetianum.

Arbitror meum esse, subnectere aliquot remedia, a veteribus Medicis jactata nimis, quorum aliqua sane, aut nihil, aut parum virium habent, sed quæ tamen innocue possunt adhiberi; plura vero alia superstitionem prorsus redolent, & hinc aspernanda. Qua de re opus fuit, edocere tyrones Medicos, ut confundere valeant Agyrtas, qui credulas femellas in eorum fidem adducunt.

Prioribus remediis sequentia addi debent.

1. Quatuor, aut quinque ovorum recentium germina, in cochleare vini iberi, aut jure sumenda. Hoc remedium sudorem movet, sed nihil adstringit.

2. Sericum rubrum, seu melius dicam, granis kermes tinctum, minute incisum, & cum luteo ovorum ingurgitatum. Facultas hujusremedii, si qua unquam fuit, ab eo potissimum originem trahit, quod sericum granis kermes infectum fuerit. Quod remedium hac de causa præsertim in abortibus commendant. Hodie tamen, quod sericum coccinella frequentius tingitur, eadem qualitate pollere haud crederem. Sed inficiatur, si mavis, sericum granis kermes, cur non melius arriderent ipsa kermes grana, quam sericum ex ipsis tinctum sumere, quod profecto infirmiori virtute gaudebit?

3. Pulvis Veronicæ ad drachmam semis in duplici cyatho ptisanæ adstringentis sumptus, inter hujusmodi remedia locum habet. Veronica revera ad abortus præoccupandos; sed medius fidius intervalidiora, & potentiora pharmaca adscribi debet.

Quoad remedia superstitiosa attinet, inter ea audacter primum locum habere fateor;

1. Lapidem Aetitem, qui brachio adnexus, aut collo pensilis infantem in maternò gremio sustinere valet; contra vero femori alligatus abortum promovet.

2. Magnes umbilico appositus foetum attrahendo, quasi ferreus esset, abortum impedit.

3. Eadem facultas tribuitur smaragdis, jaspidi, adamanti, atque ossibus cordis cervorum: utraque ridicula, & inutilia remedia.

4. Zacutus (a) Lusitanus ausus est, utilissimum jactare cingulum ex corio hippopotami fabrefactum, & abdomini circum ligatum, vel defectu corii hujusmodi, ex eo lupi constructum, quibus abortui medebatur, sed hoc nil mirum est, cum hic Auctor anilia recenseat.

II. Quamvis cautelæ omnes, & remedia potiora adhibeantur ad abortum præ-

præcavendum, ipse tamen interdum evenit; nec hic affectus averti potest, modo placenta ex aliqua parte distracta sit, namque novæ cohesionis nulla superest spes. Hoc est secundum objectum pertractationis abortuum.

Cum dolores persistant, inferiusque tendant, orificium uteri aperiatur, fluxusque sanguinis augeatur, abortus promoveri debet, cum non amplius impediri possit. Hac de causa oblinitur vagina, & præsertim uteri orificium recenti butyro, hortatur patientem ad conatus ferendos, deorsumque nifus dirigendos; nihil omittitur, quod vaginam, uterumque emolliat, atque distendat; sed hoc ad pertractationem artis obstetricantis attinet.

Medici tunc est, aliquot cyathos juris exhibere, si molestia diu protrahatur. Si vero syncopes superveniat, cordiale erit exhibendum, ex mitioribus tamen, ut ex vino Hispanico, confectioe hyacinthina, alkeres in vino, jure, aqua Carmelitarum, aut Melissæ puræ, vel aqua communi dilutæ, prout occasio postulaverit. Tandem si abortus laboriosus fiat, vena erit incidenda, & si infans exeundo, vitæ indicium præbeat, baptismo erit subvenien- dum, ut jubet Ecclesia.

III. Abortu confecto, phenomena concomitantia, & subsequencia spectari debent. Si insignis cruoris jactura eveniat, quod frequens est, modo pulsus finant, erit ex brachio vena secanda, exhibendo deinceps validiora remedia, quæ fluxum compescant, qualia indicantur. l. 1. c. 9. ubi de Mensibus immo- dicis, & appropriatis pharmacis locuti sumus.

Cognovi Chirurgum, qui in simili casu speciale remedium audacter, sed feliciter adhibuit. Inter rusticas cuidam medebatur mulieri, cujus intererat, abortum abscondere; supervenit tamen insignis hæmorrhagia, Chirurgus remediis destitutus, acetum in uterum injecit, sanguis statim fluere destitit, uterus nullam labem passus est, & obstetricans, quam obstetricata, feliciter e- tricis se exemerunt.

Si postridie abortus dolores uteri, & febris inflammationem minentur, methodum prosequi necessum erit, quam adversus matricis inflammationem l. 2. c. 1. docuimus. Si his rebus absolutis, mulier tamen pertimescat al- bum fluorem, ulcus, scirrhum, aut cancerum uteri, remedia erunt adhi- benda pro singulis idonea, lib. 1. cap. 10. lib. 2. cap. 4. 5. 7. indicata, ubi hos morbos fusius pertractavimus.

CAPUT XIII.

De Naturali Partu.

SI in præcedenti capite Dei Providentiam, atque Sapientiam pluries admirati sumus, relate ad conceptionem, & gestationem infantis in materno gre- mio; in hoc eo magis mirari debemus infinitam Bonitatem, qua multiplici ratione infantis exitum fovet, quamvis impossibilis videatur. Galenus (a) hanc mate-

(a) Quod os matricis eo usque aperiatur, ut possit fetus facilem præbere exitum, nemo ignorat: sed quo pacto id accidat, mirari possumus, intelligere non possumus. At natura tum hac, tum alia om- nia in partu animalis admiranda, machinatur commenta. . . In mente nobis inde venire debet, qua bona is artifex, qui nos conformavit, nobis sit largitus, tum agnoscere clare debemus non ejus modo sa- pientiam, verum etiam potentiam. Galenus, de nra partium, l. 13. c. 7.

materiam pertractando, & obstacula considerando, quæ infantis exitui officiant, modum miratus est, quo id contingit; sed haud cruciari debere nos monet, ipsum investigando, &, quamvis Gentilis, extollit summi Entis Sapientiam, atque Omnipotentiam.

Ut concinna methodo explicemus, quomodo partus perficiatur, & difficultates omnes explanemus, quæ in hac materia reperiuntur, Caput in tres Articulos erit dividendum. *In primo* causas referemus, quæ partum statuto a Natura tempore movent; *in secundo* causas exponemus, quæ partum promovent, sive melius illas explicabimus, quæ ipsum urgent; *in tertio* tandem ostendemus, quid Medici sit tempore partus, vel ad ipsum fovendum, vel ad puerperium rite dirigendum.

§. I.

Causæ, quæ partum determinant tempore idoneo, a Natura sancito.

I. **C**UM jam a Natura partus tempus statutum sit, ut *cap. 10.* monuimus, quod decimo mense contingit, ubi infans satis valet ad aeris impressiones sustinendas, atque lac debili stomacho subigendum; evidens est, tunc aliquid novi fœtui accidere, quod infantem cogat ex carcere prorumpere, novumque vitæ genus inire sibi idoneum, atque necessarium. Hoc potissimum inquirimus, nempe, quid statuto a Natura tempore partum moveat.

Nemo inficiatur necessitatem moventis causæ; in ea tamen stabilienda, in diversa abeunt Medici.

1. Juxta nonnullos, magnitudo fœtus ea est, cui tribuitur ipsius expulsio, cum decimo mense jam grandior factus, & ab utero compactus, amplius se dilatare nequeat, præter morem sese contorqueat, exitumque petat.

2. Juxta alios, pondus infantis in causa est, quod decimo mense deorsum trahendo per funiculum involucria, placentam distrahat, eoque facilius, cum circa finem graviditatis uterus magis complanetur, atque ejusdem anfractus, quibus cum placenta nectitur, magis oblitterentur, atque ita partus promoveatur.

3. Alii putant, causam moventem esse copiosum *Meconium*, videlicet piceam quandam faciem, sive materiam nigrescentem, quæ in intestinis colligitur, & vermina, ut ajunt, excitat, quæ fœtum agitando ad exitum invitat.

4. Alii insuper sunt, qui sibi suadent, lotii quantitatem in vesica collectam in causa esse, præsertim deficiente allantoide, quæ ipsam recipiat; idcirco fœtus, vesica lacerata, excutitur; exitumque sibi parat.

5. Alii tandem, & plerique sunt, qui omnes simul causas nuper enunciatas admittunt, ne decipiantur, & quatuor hujusmodi causis simul agentibus totum opus tribuunt; videlicet magnitudini, & ponderi fœtus, congeriei meconii, atque lotii in ejusdem corpusculo.

Hujusmodi opiniones, quæ usque adhuc Medicorum suffragia obtinuerunt, haud posse crederem statuto tempore partum movere, quod facilis negotii esset ostendere.

1. Duo gemini octavo mense, unico fœtu decimi mensis majores sunt; nihilo tamen ipsi necdum partum excitant, sed in materno gremio ad decimum usque mensem acquiescunt.

2. Item pariter animadvertendum est de infantis pondere, cum illud gemino-

minorum octavo mense admodum superet pondus unius fœtus decimi mensis. Sed ipsi, quamvis graviores, non excitant partum octavo mense; ergo neque unicus fœtus ponderis gratia decimo mense partum ciere valebit.

3. Si, qui autumabant copiam, aut fermentationem meconii causam modo nati reddunt, vel quæ in intestinis a morte ipsorum reperitur, & meconii consistentiam perpendissent, seposita omni fermentationis suspitione, facile facti essent propriæ opinionis fallaciam.

4. Tandem citra rationem omnino copiam urinæ arguunt in vesica collectæ pro partus causa, cum nunquam lotium ibi congeratur. Fœtus enim mingit in materno sinu, & urina cum liquore Amnii commixta, urinosum, & muriaticum ipsi præbet saporem, quem hic liquor circa finem graviditatis præsefert, simulque parum lotii, quod reddunt infantes statim nati, confirmat, haud potuisse corpusculum lacescere, partumque excitare.

Potius quam in huiusmodi futilibus rationibus cunctari, cur non animadverterent certum, & sensibilem motum, quo succutitur fœtus decimo mense paullo ante ipsius exitum? Hic motus est positus mutatio, sive fœtus *obversio*. Vidimus superius c. 7. huius libri, per graviditatis cursum fœtum Amnii liquore natum, caput sursum ferre, faciem ventrem matris versus depressam, & genibus applicitum caput pedes circa clunes, brachia super costas extensa, totumque corpusculum glomum constituere. Sed hic positus circa decimum mensem, aut prope partum omnino variat. Caput enim inferius decedit supra collum matricis, crura, atque pedes sursum fundum uteri attingunt; ob hunc positum facies dorsum maternum respicit, & cum tunc majus spatium acquirat, data occasione extenditur, atque producitur, cruribusque fundum uteri premit.

Quandoque mulieres, modo pluries pepererint, quando obversio infantis accidit, prorsus cognoscunt; omnes tamen obversionem peractam persentiunt. Tunc abdomen inferius decedit, latera complanantur, infantem inferiorem locum tenere percipiunt, difficiliusque incedere valent.

Hic motus infantis mechanicus simpliciter est, & a pondere capitis, ac superiorum partium dependet. Vidimus paullo antea in graviditatis cursu caput, & thoracem infantis, quæ partes superiores sunt umbilico, per quem suspenditur, leviores esse abdomine, & reliquis inferioribus partibus; quare juxta leges hydrostaticas sancivimus fœtum medium aquarum Amnii tenere debere, caput extollendo.

Ex contrariis ergo caput deorsum obverti debet, si caput, atque thorax decimo mense graviores evaserint; sed hoc revera accidit. Cerebri itaque, atque cerebelli substantia, graviditate progrediente, plusquam reliquæ partes, augetur, & cum mollior erat, in diem compactior fit. In thorace pariter pulmones, qui paullo post volumen, atque actionem aeris perferre debent, majorem crassitudinem, atque consistentiam adipiscuntur; his de causis pondus partium superiorum quotidie augetur, & per insensibiles gradus tandem pondus superant reliqui inferioris corporis, ut facile obversio contingat.

Nihil excogitavimus, quod experientia confirmari haud possit. Omnes infantes in lucem veniunt, amplum caput gerentes, reliquo corpore multo majus, quam in adultis observetur. Si enim infans supra dorsum (a) sustineri velit,

(a) Gravissima enim ei (fœtui) sunt superiores partes ex umbilico libratæ. Hipp. de Natura pueri,

velit, patet superiores partes inferioribus admodum graviores esse, ut facile puerili inconsulto gestantium manibus cadant.

In iis rebus a Natura peragendis, summi Auctoris sapientiam profecto mirari debemus, ea omnia disponendo, quæ necessaria videbantur ad partum fovendum. Necesse erat igitur, quod foetus tempore graviditatis caput sursum feret; & tunc reapse caput levius est. Requirebatur in partu, quod capite uteri orificio se sisteret, & tunc caput gravius fit, atque obvertitur. Oportebat, quod facies in obversione os sacrum oscularetur, ne ab osse pubis laderentur nares, vel deturparentur ab aquis Amnii, & fluente sanguine in obversione; profecto cum hæc antea fiat, hunc positum adipiscitur. Fas erat, quod foetus majus spatium acquireret, fixumque haberet hyppomocrium, contra quod pedibus insisteret, dum suis commotionibus uteri collum extendere conatur: in novo positu foetus minus compactus est, & valet pedes contra fundum uteri impingere. Decebat tandem, quod hæc omnia decimo mense contingerent, & tunc profecto suprema corporis pars necessarium pondus adipiscitur, quod paullo citius, vel paullo serius mutationes omnes superius allatas producat, juxta vim, sanitatem, aut nutritionem foetus parum diversas, quæ levem differentiam statuti partus inducunt.

Foetus in hoc positu satis quiescit; caput inferius impingens, ponderis sensum excitat, vix sensibilem; pedes producti, & brachia extensa breves dolores pariunt, qui proximum partum prænunciant; feminae, quæ pluries pepererunt, ipsos satis distinguunt. Plus, minusve validi, aut frequentes sunt, prout foetus vividior, uterus sensibilior, aut partus proximior est.

Quamvis tamen foetus quiescat, ejusdem mora tamen circa uteri collum haud inutilis est. Caput enim ipsum proprio pondere premendo venas, atque vasa lymphatica, quæ ab orificio uteri, vagina, vulva, & cartilagine pubis revertuntur, admodum comprimit, & retardat proinde sanguinis, atque lymphæ refluxum, & in iis partibus cedematis speciem inducit, quod pleræque feminae prope partum animadvertunt.

Hæc serofitas lymphatica, qua pudenda imbibuntur, ipsa relaxat, emollit, atque ad distensionem disponit, ut citra lacerationem foetus transbeat, partusque foveatur. Quapropter mulieres, in quibus spatium interponitur ab obversione ad exitum infantis, ceteris paribus, promptius plerunque pariunt illis, in quibus obversio foetus exitum parum antecedit.

Ob mollitiem colli uteri, & partium vicinarum foetus, qui jugiter progreditur, faciem internam orificii matricis attingit, & tunc causæ omnes una concurrunt, ut partus feliciter contingat. Sed, ut hoc clarius innotescat, hujusmodi naturæ opus intimius perscrutari oportebit.

Plures dantur in corpore mechanici motus, qui in aliqua parte interdum excitantur, ob alios in remotiori parte impresos. Hi motus, nisi nervorum communicatione fieri possunt, qui nervi a parte commota ad cerebrum, & ab hoc ad affectam partem impressiones transducunt. Hi motus *sympathici* dicuntur, & a cognitis legibus dependent, quas tamen hic explanare longum foret. Hac enim de causa nicotianæ pulveris aliquot grana per nares sumpta, membranam pituitariam laceffendo, validam contractionem musculorum inspirationi inservientium producant, quam statim consequitur crispatio musculorum expirationi respondentium, ac proinde repentina respiratio accidit, quæ magno cum nisu aerem per nares expellendo explosionis speciem gignit, quæ *Bernutatio* dicitur.

Non

Non abs re videtur, per motum sympathicum sternutationem fieri, simile ratione ac partus perficitur. Satis innotescunt partes, quæ in partu contrahuntur; ergo tantum inquirendum est, qualis uteri portio impressiones subeat, quæ matricem in contractione ponit, videlicet, ut clarius loquamur, quæ pars in utero *sensorium* constituat.

Hoc *sensorium* enim in interiori uteri superficie haud statuendum videtur. Fœtus novem menses in utero moratur, diversis contorquetur motibus, pariter obvertitur, tamen ex iis partus non excitatur. Mulieres enim partum propinquum non persentiunt, nisi caput infantis internum uteri orificium attingat, & proprio pondere, aut attritu laceſſat. Ibi enim *sensorium* locari debet, quod partum movere potis est.

Haud mirari debemus, *sensorium* hujus sympathici motus in exigua parte locari amplioris cavitatis. Idem in reliquis partibus observatur, ubi hi motus sympathici contingunt. Fœces enim defectionem non promonent, nisi Recti extremitatem, aut Sphincteris marginem contingant, ubi *sensorium* reperitur. Urina mictum non provocat, nisi collum vesicæ prope sphincterem irriter; sternutatio ipsa non excitatur, nisi stimulum nicotianæ pulvis in narium pinnas agat, ex quibus motus sympathicus ad reliquam membranam pituitariam transferatur. Non abs re igitur est, uteri *sensorium* in ea parte statuere, quæ impressiones proximi partus recipit, nempe in interno matricis limbo, præsertim cum partus non contingat, nisi fœtus eo pervenerit, & necessarias impressiones excitaverit. His positis, quidquid in partu evenit, facile explicatur, ut sequenti articulo apparebit.

Id facile confirmatur exemplo eorum, quæ in puerperis contingunt, quando a primo, vel secundo die partus cruoris grumi manant. Ob posicum, quem puerperæ tenent, lochia affluentia grumos parere debent; dum grumi in utero perstant, nihil mulieres patiuntur; sed cum orificium matricis pertingant, ibi compacti easdem pene contractiones, & contentiones excitant, ab illis haud absimiles, quæ in exitu infantis eveniunt, quæque nisi ob impressionem excitantur in partibus factam, quam pro sede *sensorii* posuimus.

§. II.

Causæ, quæ tunc partum promonent.

Nuper monuimus, vix fœtus capite limbum orificii uteri contingente, partum moveri, quia impressiones in hac parte a fœtu inductæ, eam in contractione ponunt, juxta cognitæ leges motus sympathici, & omnes musculares uteri fibræ contrahuntur, circulares præsertim ejusdem fundi, quas Ruyschius pro peculiari musculo habuit; tunc fundus uteri collo ejusdem appropinquatur, latera compinguntur, & fœtus valde pressus deorsum pellitur. Fœtus dein ita compactus succutitur, & pedibus in uteri fundum impactis circumvolvitur, atque extenditur juxta virium gradus, quod magnopere favet jam excitatæ matricis contractioni. Commotiones infantis, qui internam uteri faciem laceſſit, vermina juxta vires, plus minusve vivida, aut diutina parit, nondum tamen partus promovetur; contractiones enim uteri validiores, *nifus* appellari solent.

Ambæ hujusmodi causæ in uteri orificium una agunt, ipsumque aperire cogunt, eoque facilius, cum contractio tonica fibrarum radiatarum circum-

psitarum, ab iisdem impressionibus infantis excitata, ad hanc dilatationem concurrat.

Cum semel orificium hiare inceperit, certa lymphaticæ, & lacticinosa serositatis copia erumpit, quam obstetricantes aquas *silvestres* appellant. Hæ aquæ continentur inter uterum, & chorion, & sunt reliquæ serositatis lacteæ, quæ in utero secernitur, & resorbetur a chorio pro fœtus nutritione. Modo caput infantis orificium uteri transibire incipiat, vel, ut obstetricantes loquuntur, coronare, seu melius dicam, circumcingi ab orificii circulo, nihil amplius erumpet. Observatur tantum quædam aquæ amnii copia ibi affluens, quæ intra involucria continebatur, atque extrinsecus vesicam æmulari in vaginam productam.

Negligitur hæc productio, usque dum caput ad aures eruperit; sed tunc vel hæc vesica sponte dirumpitur, vel obstetricans ipsam dirumpit. Aquæ, quæ tunc exeunt, *priores aquæ*, sive *aquæ anteriores* dicuntur. His rebus confectis partus progreditur prompte, liberumque habet tramitem. Capite deinceps transibito, cujus volumen maximum est, corpus ipsum subsequitur, mucilagine quadam indutum, ob quam facile profilit, involucria ad ostium relinquendo. Tandem aquæ pone fœtum in secundinis relictæ, quæ *aquæ secundinæ*, sive *posteriores* dicuntur, per intervalla erumpunt, & reliquum infantis corpus lubricando, ejusdem exitum fovent; idcirco omnia concurrunt ad partum promovendum feliciterque absolvendum.

Ex antea dictis apparet, infantem nudum in lucem prodire, propria involucria ad uteri ostium plerumque relinquendo; sed interdum evenit, quod infans necdum involucria scindat, sed ipsis involutus foras erumpat; idest, quod Latini dicunt *nasci galeatum*; hoc nonnulli pro fortunato sumunt auspicio, neque desunt feminæ, quæ secundinas horum infantium diligenter custodiant. Hæc credulitas facile amantibus parentibus condonari potest, non vero Literatis viris, qui magni hujusmodi secundinas interdum emerunt, magnas utilitates acquirendi spe illecti, ut Lampridius (a) narrat.

Interdum etiam citra diruptionem secundinarum, fœtus involutus erumpit. Quæ tunc non insurgunt trepidationes adstantium, qui credunt, monstrum exiisse! sed obstetricantes dubium tollunt, involucria scindendo, & completum infantem statim extrahendo.

Hic est modus, quo absolvitur partus simplex; sed cum diuturnior, difficilior, & laboriosior fuerit, auxilia validiora necessaria sunt, quæ tamen natura præstat. Cum tunc caput infantis diuturniores, validiores, atque molestiores impressiones excitet in uteri orificio, quod hiare renuit, commotiones sympathicæ vividiores evadunt, & latius in varias partes agendo, videlicet in musculos abdominis, & diaphragma, contractiones fortiores pariunt, & insignis subsequitur uteri contractio, quæ valde conducit ad obstacula superanda, quæ partum retardant.

Id confirmant emetica, acria clismata, & pharmaca sternutamenta evocantia, quæ in iis casibus partum promovent. Hæc remedia exitui infantis favere nequeunt, nisi succutiendo musculos, & diaphragma, vomitumque movendo, aut sternutationem excitando.

Ex iis, quæ dicta sunt circa causas partus, concludi potest,

I. Quod

(a) Ælius Lampridius in Antonio Diadumeno.

1. Quod ceteris paribus partus facilius evenit, quando mater, & infans vivi sunt, quia ambo ad partus actionem concurrunt.

2. Quod partus difficilior evadit, si infans mortem passus sit; perficitur tamen, quia uteri contractiones cum iis simul diaphragmatis, & muscutorum abdominis pro expulsionem sufficiunt, citra fœtus auxilium.

3. Quod partus pene impossibilis fit, matre defuncta, quantumvis validum ponatur infantis in erumpendo auxilium; ideoque hujus casus observationes infidæ videntur.

4. Tandem omnino impossibilis partus videtur, si ambo, mater nempe, & filius obierint, ac circa hanc rem fictitiæ observationes haberi debent.

Antequam finem faciam, pro coronide addam elenchum eorum, quæ summus Auctor ad utilitatem parientium in natura sancivit. Vidimus præcedenti Articulo, quidquid natura paraverat ad felicem partum dirigendum; reliquum est perpendere, quæ ipsa in partu subministret, ut secunda forte contingat.

1. Involucra fœtus, amnios nempe, & chorion, dum circa orificium uteri subsident, ipsum tuentur ab attritu exeuntis fœtus, & digitorum obstetricantis.

2. Involucra humore quodam mucilagineo obliniuntur, æque ac infantis superficies, ex quo facilius ipse prorumpit.

3. Secundæ aquæ, quæ paullatim effluunt, & saponaceæ sunt, humefaciunt, relaxant, emolliunt, liniuntque corpus infantis, atque orificium uteri, quod exitui magnopere favet.

4. Mollities fœtus, futuræ cranii tendinæ, ossiumque capitis mobilitas, articulationes artuum admodum flexibiles, totidem adjumenta felicitis exitus videntur; nam caput producit, & aperturæ uteri aptatur, scapula, thorax, clunes cedunt, totumque corpus compingitur, faciliusque proinde fœtus transibit.

His utilitatibus, quæ veniunt ex parte fœtus, duæ addi debent ex parte matris, quæ valde profunt in partibus difficilibus, præsertim in juvenibus feminis.

Altera est flexibilitas coccygis, qui extra flectitur, ac proinde dilatatur per pelvis ostium, quod infans ingredi debet. Mulieres ætate constitutæ hac utilitate orbantur, quia articulationes coccygis compactæ, & inflexibiles evadunt. Hac enim de causa, quæ serius nubunt, difficiliter pariunt juvenibus sponsis.

Altera est diductio ossium pubis, ob quam innominata ossa se invicem sejungunt. Pro hac diductione non solum necessum est, quod ligamentum pubis molle, & productile sit; verum cartilagine ossium iliorum, quæ ipsa cum sacro conjungunt, mollia sint, ut productioni parum cedant; parum, inquam, quia certum est, hujusmodi diductionem, quamvis utrinque ad ilia lineam non superet, valere tamen pollicis latitudine pubim dilatare. Diu ancipites circa hoc hæserunt Physici, neque adhuc quieverunt; sed certæ habentur circa hanc materiam observationes, (a) quæ integram fidem merentur.

G 2 . . . . . tur.

(a) Sat erit indicare Ambrosium Pareum, *Lib. de generat. c. 13.* quibus addantur. Guilielmus Harveus *De generat. animal. Exercit. 57.* Spigelius, *Lib. 2. De corporis humani fabrica, c. 24.* Joannes Riolanus, *Anthropograph. l. 5. c. 13.* Isbrandus Diemerbroeck, *Anatom. l. 9. c. 26.* Joannes Baptista Morgagnius, *Anatomicorum merito Princeps, adversar. 3. animadvers. 15.* Omnes nuper allati Auctores in aliquibus laboriosis partibus ossium pubis diductionem animadvertunt.

tur. Hæc diductio tamen raro contingit, in juvenibus præsertim mulieribus ipsa observatur, in quibus cartilaginee valde flexibiles sunt, tum in difficilibus, laboriosis, & diutinis partibus.

§. III.

Quid agere debant mulieres in partu.

Raro Medici advocantur partuum occasione, vel si unquam, paucæ videntur, quæ ad eorum officium pertineant. Obstetricanti enim viro, aut feminae mechanicum opus relinquitur, ipsis namque convenit infantis extractio, positusque parturientis. Quapropter lectorem mittam ad *Tractatum de partibus*; hic tantum nonnulla afferendo, quæ Medici omnes edoceri debent. Hæc respiciunt tres status partus, quando ipse incipit, quando mulier in labore est, quando tandem peperit.

I. Initio partus clisma est injiciendum, ut intestina crassa evacuentur, urinæ exitus promovendus, ut neque urina, neque fœces exitui fœtus officiant. Si parturiens juvenis fuerit, & plethorica, necdum ipsi vena incisa in graviditate fuerit, vel raro, octo uncia sanguinis ex brachio extrahi poterunt; sed vix hoc necessarium est.

II. In partu, si mulier pavida fuerit, ipsa animose excitetur.

Si partus diuturnus evadat, & pariens jamdiu jejuna sit, aliquot juris cochlearia erunt exhibenda, vel, si debilis fuerit, cochlearia nonnulla vini Iberi, cum pauca etiam confectioe hyacinthina propinanda.

Si in diutino partu dolores vividi appareant, pulsusque elati, venam brachii incidito; sed hoc nisi in laborioso partu contingit, de quo in *Tractatu de Partibus* acturi erimus.

Ob uteri contractiones; ejusdem fundi præsertim, atque fœtus subsultus, plerunque placenta distrahitur, & secundinæ cum ipsa fœtum in exitu sequuntur; at si, jam elapso infante, placenta adhuc utero nectatur, tunc juvat funiculum scindere, quod peragitur, funiculum vinciendo utrinque; trium circiter pollicum inter vincula spatium relinquendo; tunc, inter nodos conciso funiculo, infans nutrici committitur, & obstetricans placenta extrahendæ consulit, circa quod vide *Tractatum de Partibus*.

III. Partu confecto nonnulla reliqua sunt, quæ obstetricantis officium potissimum respiciunt. Abluitur, atque detergitur parturiens, & molli reponitur cubili; abdomen fasciis, aut linteis duplicatis blande constringitur, arctius deinceps ventrem deligando, cum uterus exinanitus fuerit; vulva obducitur linteo molli, ne aer frigidus ingrediatur, & monetur ægra, ut mingat, cum primum poterit.

Si vulva, aut vagina doleant, applicatur cataplasma ex mica panis; quod tamen raro usuenit.

IV. Frequenter accidit, quod parturientes verminibus satis vividis laborent, cruciatuum tamen sedes satis indicat, utrum laborare, ut facile illi ab intestinorum torminibus distinguantur. Dolores hujusmodi duplicis speciei sunt. Alii derivant ab uteri distractionibus, dum ipse compingitur, ac nisi post laboriosos partus contingunt. Alii, qui magis obviæ sunt, producuntur a glomis cruoris, qui dum orificio se offerunt, matricis sphincterem ejusdem laceffunt, easdem impressiones pariunt, quas fœtus in exitu excitaverat. Positus horizontalis parturientis supra dorsum, ob quem sanguis

in utero detinetur, huic sanguinis congestioni locum præbet; quapropter juvat, puerperam tali pacto in lectulo collocare, ut renes clunibus, pudendis-
que altius ferantur; nihilo tamen minus affluentis sanguinis ubertas, aut spif-
situs, tum prompta orificii occlusio valde conducunt ad grumos in utero
cavitatem matricis ingreditur, qui ex una parte grumorum coalescentiam fo-
vet, ex altera rarefciendo uterum inflat.

Ut primæ speciei cruciatibus medeamur, duplex uncia exhiberi potest olei
amygdalarum dulcium sine igne parati, cum uncia syrupi limonum, vel tan-
tundem vini Iberi quassati. Injiciuntur vero lavacra ex decoctione matricariæ,
artemisiæ, paucò addito butyro recenti, aut oleo amygdalarum dulcium re-
center extracto; embrocationes etiam applicantur ex oleo camomillæ, & qua-
druplicatum linteam abdomini apponitur.

In secundo casu præter remedia proposita necessum est, quod obstetrix par-
turientem abluendo, grumos extrahat, qui in transitu videntur. Tandem si
morbus persistat, injectiones tepentes aquæ hordei cum paucò melle rosato
in uterum intromitti debent, quæ causam morbi penitus auferunt.

CAPUT XIV.

De Lochiis.

Nuper monuimus, post adhesionem cum utero placentæ, appendices veno-
sas inflari, atque produci, ipsamque placentæ substantiam ingredi, &
cum tunc patulæ sint, sanguinem per totum graviditatis cursum in ipsam fun-
dere pro fœtu alendo. Vidimus simul, vasa vermicularia, sive lactea uteri tu-
mesieri circa conjunctionem placentæ, ipsique lac præbere, quod pariter fœ-
tui nutriendo inservit. Ex his igitur consequitur, quod, placenta ex utero
semel abrafa, appendices venosæ adhuc sanguinem fundere debeant, & ver-
micularia lac, quod antea placentam ingrediebatur.

En vobis scaturigines cruenti fluxus, qui partum subsequitur. Hoc efflu-
vium a Græcis nuncupabatur *λοχία lochia*, ex verbo *λόχεω parturio*; Latini
ipsum *purgamenta uteri* vocarunt; Galli *Vuidanges*, quia uterus hac ratione pur-
gatur, & evacuatur. In lochiis nisi cruor distinguitur, quamvis lac, & lym-
pha contineantur; sed copia, & color sanguinis coccineus impediunt, quo-
minus hi humores primo conspiciantur; neque albidorum hujusmodi humo-
rum fluxus distinguitur, nisi prius sanguis fluere cessaverit, quod jugiter con-
tingit, antequam albidorum humorum fluxus desistat; hac de causa lochia di-
stinguuntur *in rubra*, cruore adhuc fluente; & *alba*, ejusdem fluxu confecto,
ubi sola lymphæ lacticinosa erumpit. De primis lochiis, nempe rubris hic
locuturi erimus, quæ potissimum nostram attentionem merentur. Reliqua, ut
albi fluores, habentur, ac cum ipsis similem medelam postulant.

Lochia rubra itaque triplici modo considerari possunt. Quando modica sunt;
quando immodica apparent; quando supprimuntur. Quare in tres Articulos
ipsa sejunctim examinabimus.

De Lochiis moderatis.

Lochia, ut moderata dici possint, talia esse debent, tum relate ad durationem, cum ad copiam effluvi; ac difficillimum est, limites sancire pro variationibus, quæ non modo in diversis subjectis, verum etiam in iisdem, sed in partibus diversis, pro varia ætate, temperamento, vitæ regimine, venæ sectionibus prius institutis, aut morbis, qui præcesserint, &c.

I. Generice lochia modica sunt, quando quatuor, aut sex dies perdurant, vel paullo citra, aut ultra, ut nondum immodica, aut suppressa vocari possint.

Difficilius est, copiam fluxus modici statuere. Magnum æmulatur effluvium cruoris eruptio, quæ consequitur fœtum, sed hic effluxus non omnis sanguis est, plerunque a reliquiis aquarum secundinarum paucò cruore tinctis conflare solet. Legitima lochia multo minus copiosa sunt; arteriæ enim in hoc casu sanguinem non suppeditant, sed venæ, ex quibus segnius erumpit. Hæ venæ insuper non recto tramite sanguinem in uterum ferunt, sed per laterales appendices venosas ipsum fundunt; cruor enim modice fluere debet in obviis lochiis, ut copia rubri sanguinis tunc effluentis, eam trium, vel quatuor menstruationum ad summum æquare queat. Sed hujusmodi subductio haud constans est, ut modo decrescat, in moderatis lochiis.

Vera ratio dignoscendi modica lochia ea est, ut effectus parturientis inquirantur. Si ipsa neque oppressionem, neque gravitatem capitis, neque tensionem, aut dolorem uteri patiatur, lochia modica esse possunt, quamvis uberrima, etiam si copiosius aliquantisper fluant, modo parturiens labefactari non videatur.

II. Quoad causas variationum, quæ in lochiis modicis observantur, ex nuper allatis theoriis ex facile deducuntur; idcirco lochia plus minusve copiosa apparebunt;

1. Prout parturiens plus minusve plethorica fuerit, plus minusve gestationis tempore comederit, aut plus minusve phlebotomizata fuerit.

2. Prout in ipsa fluidior, aut spissior, plus minusve erit rubra sanguinis pars, tum relate ad temperamentum, cum ad vitæ regimen.

3. Prout sanguis a febre, verminibus, aut pathematibus commotus fuerit.

4. Prout appendices uteri venosæ, per quas sanguis funditur, ab origine confertiores, & crassiores apparuerint.

Idem pariter eveniet durationis lochiorum respectu, quæ per diutinum, aut brevius tempus erumpunt.

1. Prout parturiens plus, minusve sanguine abundaverit, ut majorem, vel minorem cruoris copiam proinde fundat.

2. Prout uterus citius, vel segnius proprii elaterii ergo sese contraxerit; quæ constrictio statim a partu initium habet; & prout, sese contrahendo serius, vel citius, citius, vel serius venosas appendices occluserit, per quas lochia profluunt.

4. Prout appendices venosæ præter compressionem, quam in uteri compactione patiuntur, plus, minusve pro vario elaterii gradu sese coarctaverint.

III. Ex iis igitur consequens est, lochia, statim ac apparuerint, imminui debere, donec gradatim penitus abeant; & hoc triplici de causa.

1. Quia

1. Quia sanguis, qui ipsa suppeditat, pariter imminuitur, prout illa cessant.
2. Quia uterus, qui priorem habitum recuperat, claudit venosas appendices, prout & ipse constringitur.
3. Quia appendices venosæ ob proprium elaterium corrugantur, donec perfecte occludantur.

Hac enim de causa lochia rubra plerunque cessant a sexta die partus, & tunc primum distinguuntur lochia lactea, quæ cito non ita desunt; nam quamvis vasorum lacteorum ora, æque ac appendices uteri constrictioni subjiciantur; minori tamen elaterio prædita, æquali utilitate non gaudent, ut celeriter compingantur; imo diu fluunt, & quandoque in album fluorem desinunt.

IV. Lochia, dum modica persistant, nullum incommodum pariunt, naturalem evacuationem suppeditant, nullumque remedium postulant; idcirco omnis medela eo collineat, ut parturiens sanis, & facilis digestionis, parvisque cibis nutriatur; lectulo decumbat, ne lochia nimium augeantur; quotidie vero, aut alternis diebus clisma injiciatur ex decoctione chamæmeli, matricariæ, artemisiæ, pauco addito oleo amygdalarum dulcium; decoctione abluatur chærephylli; omnia tamen, quæ animum, corpusque perturbarent, vitando.

I. Lochia immoderata.

De Lochiis immoderatis.

Descriptio.

Sunt enim inter immoderata lochia reponenda illa, quæ nimis abundant, quamvis diutina non sint; quæ diutina sunt, citra ubertatem; & quæ una diutina, & copiosa sunt; sed in hac distinctione facile alucinari possumus. Etenim lochia copiosa, quæ parum durant, & nisi duobus prioribus diebus exuberant, parturientes non admodum labefaciunt, inter lochia moderata reponi debent; in iis tamen, quæ obviam quantitatem fluoris excedunt. Illa insuper, quæ diu perdurant, sed cum modica copia, minus angunt, minusque merentur immoderatorum lochiorum nomen. Immoderata igitur lochia nuncupari debent illa sane, quæ una diutina, & copiosa sunt, præsertim si teterrima phenomena consequantur, uti languor, syncopes, convulsio, quæ certum judicium de excedenti fluxu præbent.

Causæ.

Causæ, quas articulo præcedenti retulimus, utpote idoneæ ad lochia copiosa nimis excitanda, ex classe tamen lochiorum modicorum, quales sunt plethora, cruoris solutio, acrimonia, numerus, aut latitudo appendicum venosarum, ad lochia tamen immodica inducenda impares sunt; pro hoc enim validiores causæ requiruntur, quales infra enunciabimus.

1. Laceratio quarundam appendicum venosarum, plus minusve confertarum, quæ sæpe in laboriosis partibus evenit, ubi placenta distrahitur, aut in abortibus circa finem gestationis, præsertim cum inopinata causa ipsos exciter.
2. Scissuræ internæ superficiei uteri, plus minusve extensæ, quæ in iisdem casibus interdum eveniunt, ubi non modo plures venosæ appendices, quam arteriosa vasa etiam, disrumpuntur.

3. Excoriationes ipsius uteri substantiæ, plus minusve profundæ, ab ictibus etiam unguium imperitæ obstetricantis occasione partuum laboriosorum. Hujusmodi læsiones similem effectum lacerationum uteri pariunt.

4. His causis postrema addi oportet, minus periculosa, sed magis obvia. Hæc est spasmodica tunicarum uteri convulsio, quæ agitando sanguinem, copiosorem ejusdem fluxum excitat. Hæc commotio consequitur vermina matricis; impressiones detentæ placentæ, aut stabulantis coagulati sanguinis; irritationem, quam cruor ipse in utero parit circa ejusdem concisas, aut laniatas portiones stillans.

Symptomata.

Facile est ex anteactis notionibus symptomata derivare, quæ comitantur, aut sequuntur immodica lochia.

1. In hujusmodi lochiis uterus excoriatus, concisus, vulneratus, vel saltem expositus est causis, quæ ipsum laceant, quales sunt lacerationes, aut detenta cum grumoso sanguine placenta. Igitur dolor suscitabitur in utero, major, vel minor pro circumstantiarum diversitate.

2. Dolor in utero affecto, juxta cognitæ sympathiæ leges, fibras plus minusve, pro doloris varia intensitate debet contrahere; ergo tensio in utero erit dolori proportionalis.

3. Jactura sanguinis magna in lochiis immodicis apparet, eaque in diem increscit. Massa igitur sanguinis imminui debet, ac proinde illa spirituum animalium, quæ, ceteris paribus, cruoris quantitati proportionalis est; idcirco animales spiritus minori quantitate in cerebro secreti, minori etiam copia, & debilius in partes reliquas corporis irrumpent, ex quo derivabunt virium prostratio, cordis debilitas, pulsuum exilitas, alucinatio, syncopes &c.

4. Modo dolores uteri parum increcant, per sympathiæ leges toties enunciatas, spiritus animales in partes corporis reliquas ab utero refluentes, motus convulsivos excitabunt.

5. Tandem si scissuræ uteri inflammatione afficiantur, phlogosi increcente, febris excitabitur, & sanguinis profluvium copiosius fiet.

Diagnos.

Indago lochiorum immodicorum evidens est, quia patent copia fluxus, & indoles symptomatum concomitantium, quæ ipsa prænunciant.

Quo ad causam vero attinet, aliqua uteri scissura, plus minusve lata, plerunque in causa est. Excipi tantum debent lochia, quæ a retentione placentæ, aut coagulati sanguinis veniunt; reliquum est, quod obstetrix, quæ frequenter parturientem contrectat, Medicum de hoc commonefaciat.

Prognosis.

Omnis sanguinis jactura, quæ ab interna parte profilit, valde periculosa est; sed cum sanguis ab utero erumpat post laboriosum partum, ob scissuras uteri, majus periculum conjunctum habet.

1. Pertimescendum est, ne hujusmodi lacerationes inflammentur, & in sup-
pura-

purationem vergant; quod si contigerit, ulcus prodibit, curatu difficillimum, præsertim si in carcinoma mutetur.

2. Si vero secunda forte ulcus cicatrizari videatur, cum detergi haud poterit, cicatrix facile exurget callosa, aut fungosa. *In primo casu* scirrhus facile generabitur, cujus consecutiones valde teterrimæ sunt; *in altero casu* sarcoma exurget in uteri cavo, de quo jam superius l. 2. c. 6. differuimus.

3. Præter hæc detrimenta, quæ remotiora videntur, aliud superest in lochiis excedentibus, quando copiosa, & diutina est sanguinis jactura, nempe maxima virium prostratio cum vehementibus motibus convulsivis.

4. Tandem lochia immodica curatu difficillima sunt, quotiescumque ab uteri scissuris dependent, quo remedia idonea haud ferri possunt; si autem a detenta placenta, aut grunato sanguine originem ducant, facilius ipsis est mederi.

Curatio.

Semel cognita exuberantia fluoris in lochiis, idoneis auxiliis est imminuendus fluxus, non vero tollendus, ne deteriora contingant.

Hac de causa unica, vel duplex venæ sectio, octo, aut novem unciarum est ex brachio præcipienda. Si ægra febre non laboret; incrassantibus cibis erit alenda; hujusmodi sunt oryza, grana, juscula &c. cum ovorum vitellis parata; at si febris adsit, erunt tantum jura propinanda pullorum, vituli, ranarum, piscium, ac pro potu quotidiano, decoctionem radicis syphiti exhibendo.

At si proxima videatur aliqua lacerationum uteri inflammatio, si uterus tensus, dolens, convulsusque appareat, initam methodum prosequendo, prout ægrotantis vires permiserint, erunt venæ sectiones repetendæ, simulque exhiberi poterunt remedia adstringentia, uti bolus confectus ex terra Japonica, sanguine draconis, mastice, coraliis rubris &c. ad dosin x. aut xij. granorum, omnia subigendo cum syrupis rosarum siccarum, plantaginis, baccarum myrthi, aut similibus, mane, & vespere pharmacum propinando.

Veruntamen si hæmorrhagia copiosior fuerit, statim ad validiora remedia erit confugiendum, qualia sunt ambo sequentia.

Primum est bolus compositus ex radicibus tormentillæ, & filipendulæ pulverisatis, singularum ad xv. grana, ipsas cum syrupo consolidæ subigendo, quarta quoque hora pharmacum iterando.

Secundum est ptisana confecta ex duplici libra decoctionis radicis consolidæ majoris, cui affuderis guttatim 55. circiter guttas aquæ Rabeli *ad gratam aciditatem*, addendo duplicem unciam syrupi trichomanes. Secunda quoque hora sex uncia hujus mixturæ exhiberi poterunt, in eo persistendo, donec hæmorrhagia perduret, imminuendo dosin, & frequentiam, prout fluxus destiterit.

Juvat iis remediis interdum narcotica addere, ut doloribus, & commotionibus uteri medeamur, quæ confirmant, atque augment cruoris jacturam. Ipsa tamen modica dosi exhiberi debent, ne soporem inducant; imo narcoticis addi poterunt remedia adstringentia, validiora propinando a prandio, ut non solum ægrotantes quiescant, vel si lubeat, sejunctim narcotica exhiberi poterunt, modo tamen vespere dosis uberior sit.

In præcipiti casu injectiones tepentes decoctionis plantaginis cum paucis guttis aquæ Rabeli in uterum intromitti poterunt.

Si vero cognoscamus, hæmorrhagiam persistere ob detentam in utero placenta-

cen-

centam, aut grumatum sanguinem, utrumque primo ex matrice excerpere necessum erit, quod plerunque benevertit, placenta respectu; sed relate ad grumos, nisi ægra per fellam familiaricam ipsos excernat, injectionum ope eorum exitus erit promovendus, quod facilius obtinebitur, si injectiones ex jure hordeato cum pauco oxymelle confectæ fuerint.

Quamvis parvi facienda videantur externa remedia, haud adversari oportet feminis, quæ ipsa poscunt, ideoque lintea oxycrato imbuta renibus applicari poterunt, ventrique emplastra, aut fomenta adstringentia.

Lochia immodica, quamvis tandem abeant, in utero tamen frequenter relinquunt ulcera, plus minusve ampla, curatuque difficilia; consule proinde lib. 2. cap. 4. De Ulceribus uteri, vel lib. 1. c. 9. quæ circa immodicos menses allata sunt.

Suffumigia in lochiis immodicis haud conveniunt, nam, uterum calefaciendo, jacturam augent, modo valde adstringentia non sint, sed tunc valde periculosa sunt. Meum enim credam, referre suffumigium, quod Medicus quidam Germanus adversus lochia immoderata prædicat; fateor itaque citra noxam ipsum exhiberi posse, sed præter levamen etiam. En vobis (a) arcanum.

℞. *Segetis secalinae recentis* } aa. m. iiij.
Summit. arboris Betulae

Pulverisentur grosso modo pro suffumigio ter iterando. Admiratione profecto dignum est, addit ille, tale remedium, dictum sacrum, profuisse constanti cum eventu.

§. III.

De Lochiis suppressis.

Descriptio.

SI Lochia interdum immodica sunt, ut nuper vidimus, interdum etiam penitus supprimuntur, quod in opposito casu accidit. Hæc suppressio, vel perfecta, & absoluta esse potest, magisque periculosa; aut imperfecta, quæ potius est imminutio lochiorum, plus minusve incommoda pro circumstantiarum varietate.

Utraque, vel primis diebus puerperii, secundo nempe, aut tertio a partu accidit, & tunc valde periculosa est, ac teterrima phenomena inducit; vel tempore evenit magis a partu distito, septimo nempe, aut octavo puerperii die, & tunc periculum, atque symptomata leviora sunt.

Phenomena, quæ hunc affectum comitantur, non semper eadem sunt in omnibus subjectis; inter symptomata ramen magis obvia enumerari possunt tensio, tumor, atque dolor uteri; dolor deinceps renum, lumborum, inguinum, nausea, atque vomitus; spiratio difficilis, cruorisque sputum; denique horrores febris, matricis inflammatio, ipsum delirium, coma vigil, aut coma somnolentum.

Cau-

(a) M. N. C. Decad. 5. an. 7. & 8. Observ. 182. p. 301.

Causæ.

Hæ duæ species suppressionis ab iisdem causis procedunt; omnis differentia in hoc consistit, quod huiusmodi causæ efficaciores sint, ac validius agant, cum absolutam, & perfectam suppressionem producant; mitiores vero, & debilius agant, cum lochiorum imperfectam suppressionem, sive melius, eorum imminutionem pariunt.

Prima harum causarum est ægræ refrigeratio, vel quia obstetrix sinat frigidæ aeris in uterum ingressum, vel quod ægotans pedibus, aut aliis partibus frigus passâ sit, cubiculo imperfecte clauso, aut calefacto; vel quod tandem inscienter frigide ipsa potaverit. Frigoris impressio quacumque ratione puerperam offendat, in causa est subitæ contractionis uteri, quæ lochia supprimit; nil mirum, quod hoc puerperis contingat, cum similem effectum in sanis de cetero mulieribus frigus pariat, menstrua supprimendo.

Secunda est mæror, tristitia, aut timor, quæ de repente puerperam aggrediuntur. Hæc animi pathemata, cum statim ægras infestent, matricis constrictionem inducunt; quæ lochia omnino tollit. Scimus porro easdem causas in mulieres menstruantibus agere, quæ proinde mensibus orbantur.

Tertia est diarrhœa violenta, quæ in puerperio accidit, & pravæ digestionis consequitur, uberioresque epulas. Copiosa evacuatio, quæ per fellam familiaricam fit, necessario illam imminuit, quæ per uterum fieri deberet; idcirco, potius quam causæ præcedentes parere possint, imo pariant perfectam, & absolutam lochiorum suppressionem, nisi simplicem imminutionem lochiorum inducere possunt; quæ minime periculosa esset, quia devolutio humorum plethoræ medetur, ex qua in hoc morbo periculum fit; sed experientia didicimus, diarrhœam in puerperis jugiter detrimentum asferre.

Tandem quarta, & postrema causa est uteri inflammatio, quæ ejusdem substantiam inflando omnes appendices venosas obducere debet, ex quibus lochiorum fluxus prorumpit. Hæc inflammatio mortificationes, constrictiones, scissuras consequitur semper uteri post laboriosum partum, præsertim si ab obstetricis manu uterus læsus fuerit. Patet enim facile hanc postremam causam parere debere teterrimam suppressionem, quod pluries etiam experientia confirmavit.

Symptomata.

Explicatio symptomatum, quæ comitantur, aut subsequuntur suppressionem lochiorum, facile patet, ut in ea vix cunctari necessum sit.

1. Sanguis, qui ex utero erumpit, de repente in lochiis supprimitur; ergo replere, atque inflare matricis debet vascula, ut tensio, tumor, atque dolor hujus partis insurgant.

2. Quandoque dolor in utero sedem habet, quem cum ægra persentiat, ut reliquis internis doloribus evenit, ad propinquas partes refert; quare si uterus doleat in parte sua postica, de lumborum, renumque cruciatibus conqueritur ægra; si vero dolor matricis collum afficiat, pubim, vel inguina dolere accusat.

3. In suppressione lochiorum sanguinis fluxus de repente desistit; ergo petentim in reliqua totius ferme corporis vasa refluere debet; nempe

In

In vasa ventriculi refluet, quæ cum turgescant, sensum augebunt hujus visceris, vomitum, atque ematuriam provocando.

In ea pulmonis revertetur, ut spirandi difficultatem, sputumque sanguinis moveat.

In illa tandem cerebrum reducetur, ubi, tumefactis vasculis, *coma somnolentum*, *coma vigil*, delirium, atque hæmorrhagia narium facile excitentur.

4. Infartus dolorosus uteri sæpe phenomena passionis hysterica excitabit, ut superius explicavimus *lib. 2. c. 11.* quod etiam in simplici mensium suppressione contingit.

5. Tandem si morbus ab inflammatione uteri dependeat, vel ipsam producat, pleraque inflammationis internæ symptomata lochiorum suppressionem comitabuntur; qualia sunt horror, febris, urensque uteri calor, tumensionis, tumoris, atque doloris intensitas.

Diagnos.

Diagnos tria capita complectitur; morbum recognoscere: speciem ejusdem distinguere, causamque detegere.

Recognoscitur morbus ex puerperæ, aut obstetricis narratione, tutiusque tamen linteolorum cruore madentium inspectu,

Recognoscitur species morbi, nempe si lochia penitus, vel ex parte tantum suppressa sint, simili linteolorum inspectione. Si linteola enim munda amoveantur, perfecta erit suppressio; imperfecta contra, si linteola sanguine madescant; quare major, vel minor infectio suppressionis gradum prænuntiabit.

Intimius vero perscrutari ægotantem necessum est, ut causa morbi detegatur. Lochia enim alterutri causarum tribuenda videntur, quas nuper proposuimus; si per obstetricem, aut assidentes cognoscamus; ægram frigus, metum, pavorem passam esse, præsertim cum neque febris, neque devolutio humorum adsit, & reliqua symptomata leviora appareant.

Cum vero diarrhoea satis copiosa adoriatur, causa imminutionis lochiorum in propatulo est.

Tandem si febris suppressionem comiteretur, deinceps ægra tensionem, tumorem, calorem, atque dolorem uteri persentiat, haud erit dubitandum, in aliqua uteri parte inflammationem adesse, præsertim si morbus diutinus, & difficilem partum consecutus sit, ubi facile uterus læditur.

Prognosis.

Semper periculosam afferre necessum est prænunciationem, tum suppressionis, cum imminutionis lochiorum in puerperis, cum simplex mensium suppressio, in mulieribus ceterum sanis, periculosa sit; patet tamen suppressionem majus periculum conjunctum habere, quam simplicem imminutionem.

Ceteris paribus, suppressio, atque imminutio lochiorum, magis periculosa sunt, cum propius partui contingant, ubi copiosæ magis, & necessariae sunt.

Suppressio, atque imminutio hujus fluoris a duabus super allatis causis procedentes, minus periculi junctum habent, quia nullum vitium in utero supponunt; simplex imminutio lochiorum, quæ consequitur grandiorem humorum revulsionem, funesta plerumque est, quia hujusmodi revulsio in puerperis difficulter supprimitur; tandem omnium periculosissima suppressio est,

quæ

quæ ab uteri inflammatione originem agnoscit, quia præter symptomata teterrima, quæ ipsa inducit, vereri, oportet, ne pars affecta in gangranam, aut suppurationem tendat.

Quacumque de causa suppressio superveniat, plerumque uteri infartus relinquit, qui periodicum catameniorum fluxum perturbant, difficiliusque vulgari cursu restituuntur.

Tandem juvat, ut in lochiis suppressis copiosa superveniat evacuatio, quæ citra virium prostrationem plethoram imminuet; hujusmodi videtur hæmorrhagia, hæmorrhoides, sudor, mictusque copiosus.

Curatio.

Ut ordine procedamus in morbi curatione patefacienda, causas distinguere oportebit, quæ sigillatim diversam methodum postulant.

1. Si suppressio a duabus prioribus indicatis causis procedat, statim venæ sectio erit præscribenda, ut plethora amoveatur, uterus relaxetur, fluxusque restituatur. Diu certatum fuit, an ex brachio, aut ex pede vena esset incidenda; quæstio tamen mihi hodie absoluta videtur. Modo lochia nondum suppressa videantur, vena pedis secanda erit, ut sanguis in uterum deductus, obstacula removeat, fluxumque proinde restituat; at si lochia penitus suppressa sint, haud cruor in uterum erit deducendus, ubi nequit sibi pandere viam, ideoque superius, ex brachio nempe, erit sanguis extrahendus; numerus vero sectionum constans haud est, sed si morbus urgeat, & vires finant, quater, duobus primis diebus, vena incidi poterit.

Interdum remediis dulcificantibus, emollientibus, leviterque purgantibus tensus matricis contextus erit emolliendus. Quotidie mane apozema, aut jus pullorum, aut vituli erit exhibendum, cum cichoreo silvestri, pimpinella, aut capillaribus ebullitum, in quo soluta fuerit drachma salis *de duobus*; semel, vel bis in die clisma decoctionis emollientis cum uncia lenitivi erit intromittendum, largam portionem ptisanæ capillaris propinando, infusumque thei, aut veronicæ affatim exhibendo.

Fomenta emollientia utero apposita; deinceps embrocationes cum oleo liliorum, aut amygdalarum dulcium convenire videntur, matricem circum fricando, ut ejusdem contractio tollatur. In iis circumstantiis pariter suffumigia opportuna sunt ex simplici decoctione herbarum emollientium confecta, quæ per fellam familiaricam excipiuntur. Iis remediis quotidie addi oportet idonea dosis cujusdam narcotici, cujus tertia pars mane, tantundem autem vespere, propinari poterit. Nihil magis valet, quam narcotica, ad uterum relaxandum valde contractum. Tandem quamvis ægra febri vacat, jusculis vesci debet, donec lochia revertantur; fecus enim plethora augeretur.

2. Si ægrotans diarrhœa laboret, cui tribuenda videatur lochiorum immutatio, alvi fluxus, quo fieri poterit, erit cohibendus.

Semel, vel bis in die clisma erit injiciendum ex jure intestinorum, cum ovi luteo. Intra diem vero erit mixtura propinanda, confecta ex terra Japonica, sanguine draconis, efficacissimo cornu cervi, philosophice præparato, & corallo rubro ad 15. aut 20. singulorum grana, omnia diluendo in unciis quatuor aquæ plantaginis, & unica florum aurantium, unico grano ipecacuanhæ, & sex drachmis syrupi de Karabè additis.

Vespere deinceps idonea dosis præscribi solet diascordii, vel alius stomachici.

chici. Potus quotidianus erit decoctum album Sydenhamii; tenuissimus victus erit præscribendus, juris bovis, & volatiliū, in quo pro singula lagena drachmæ tres cornu cervi rasi, & linteo occlusi ebullierint, carnes coquendo in aqua prius chalybeata. Si animadvertamus, hæc remedia necdum benevertere, citra noxam exhiberi poterunt duodecim, aut quindecim grana ipecacuanhæ ad stomachum repurgandum, vomendi conatus fovendo, largo thei potu.

3. Tandem si uterus inflammatus videatur, pari ratione hic affectus erit pertractandus, ac intestinorum inflammatio pertractaretur, copiosas, atque frequentes, primo ex brachio, venæ sectiones instituendo, pauciores in progressu; jus pullorum cum emulsione propinando, aut aquam pullorum, vel serum lactis exhibendo; insuper fomenta emollientia cum ipsis ebullitis plantis utero apponendo. Tandem in hujusmodi circumstantiis copiosa dosis exhiberi solet olei amygdalarum dulcium sine igne parati, cum tertia parte syrupi limonum, subacti, ut venter cieatur, & abundans per alvum promoveatur dejectio. Validius ægram purgare deinceps oportebit, modo febris, & imminuta symptomata inflammationem abire prænuntient.

C A P U T X V.

De Febri lactea

§. I.

Descriptio.

Secundo, aut tertio a partu die puerperæ sunt tumori mammarum obnoxia, plus minusve amplo, aut repentino, quem lactis affluentis copia producit, & obstetrices *montar il latte* dicunt.

Hic lactis in mammas, plus minusve copiosus, aut promptus affluxus multiplici ratione contingit.

1. Interdum sinus sensim intra decem, aut duodecim horas inflatur, donecensus, amplus, firmusque appareat, sine dolore tamen, aut febris. Sed hic tumor cito abit intra duplicem diem, & *primus status* dicitur.

2. Interdum affluxus lactis copiosus magis, magisque repentinus sinum celerius tumefacit, & tumor, tensio, atque dolor grandiores ita fiunt, sub axillis usque, ut puerpera extensis brachiis necessario decumbat. Hæc intumescencia sine febris incipit, sed hæc crebro supervenit sub maximo tumore, sine horrore tamen, vel levi horripilatione, & *secundus status* appellatur.

3. Interdum morbus ab horrore vividissimo initium habet, quem subsequitur febris ardens, qua persistente sinus cito inflatur, durus, calidus, ruber, dolensque fit, & axillas non modo, verum collum, atque thoracem occupat, ut colli motus cum dolore peragantur, & respiratio segnis fiat, & hic *tertius status* vocatur.

Hujus indolis sunt phenomena, quæ lac copiosum in puerperis parit. Veteres hæc ignorabant, vel negligebant (a); hoc tamen parvi referebat, dum sym-

(a) Reinerus Solenandrus primus fuit, nō fallor, qui de febris lactea mentionem fecerit in opere, sub titulo, *Consilia Medicinalia*, impresso. *Frankfurti ad. Menum. an. 1596.*

Thomas Villis deinceps primus fuit, qui fusc de hac febris locutus sit in *Tractatu de Febris*, impresso *Hagæ Comitum an. 1659. c. 19. De puerperarum febribus.*

symptomata sine febris agrotantes adoriebantur, quia tunc vix sensibiles sunt, & facile abeunt. At cum febris præcedat, maximam attentionem hæc phenomena merentur. Hæc febris a lacte vocari solet, quia lac ipsam movet; multiplici vero ratione finem habet.

1. Interdum viginti quatuor, aut triginta horas perdurat; interdum duplicem, aut triplicem diem, & ultra haud infrequenter; sed tunc plerunque alia febris heterogenea copulatur.

2. Cum nisi viginti quatuor, aut triginta horas perduret, unica habetur febris irruptio, sive unicus paroxysmus, ut in ephemera; sed si ultra progrediatur, post viginti quatuor horas recrudescit, ut in febris continua duplo tertiana.

3. Plerunque in copiosam desinit evacuationem, sudoris, urinæ, aut alvi, sæpe etiam in ubertum profluvium lochiorum lacteorum mutatur, & tunc dicitur lac *inferne stillare*.

S. I. I.

Causa.

UT rationem reddamus hujus in sinum lactis affluxus, qui puerperas adoritur, plura sunt revocanda, sæpe in hoc opere relata.

1. Etenim vasa vermicularia, sive lactea uteri, & vesiculæ lacteæ mammarum maximam simul communionem habent; ipsaque utrinque sunt destinata, non modo ad lympham lacticiniosam chylo imbutam secernendam, verum vulgarem lympham recipiendam a propinquis partibus allatam, nempe ab utero, & uteri substantia, relate ad vermicularia, atque a mammis, vel externis thoracis partibus, relate ad vesiculas mammarias.

2. Hæc vasa uteri, æque ac vesiculæ mamillares, duplici instruuntur excretorio, tum ad lympham secretam, cum illam a partibus receptam sejunctim excernendam.

3. Duplex horum humorum trames, partim ex venis lymphaticis capillaribus procedit, quæ in cavitate vermicularium, & vesicularum lympham deponunt, productæ ex vasis lacteis uteri, & glandulis conglobatis ad bifurcationem iliacarum positis; partim derivat ex vesiculis lactiferis mammarum, in glandulas axillares finem faciens.

4. Hujusmodi ductus, ad vasa lymphatica quod attinet, jugiter patent, ut lymphæ, quæ in diversis vasis, aut vesiculis continetur, continuo transferatur in receptacula lymphæ juxta ejusdem circulationis leges; ex quo apparet, vasa lactea uteri, & vesiculas lacteas mammarum, ut priora receptacula lymphæ, habenda esse.

5. Alteri ductus horum vasorum, & vesicularum, in utero, aut mammis, sub eadem forma non conspiciuntur; respectu enim vasorum lacteorum uteri, hi ductus sunt ora, per quæ vasa hujusmodi cum uteri cavitate communicant, quæque brevissima admodum sunt; vesicularum vero respectu, hi ductus canales lactiferos constituunt, qui in papillas desinunt, eoque lac deferunt.

6. Hi ductus denique sunt naturaliter clausi, & nisi certis quibusdam circumstantiis aperiuntur; idcirco ora vermicularium uteri recluduntur menstruationis occasione, aut in gravidis pro foetu nutriendo, dein, morbi aggressu, in albo fluore lacticinioso, canales lactiferi mammarum circa finem gestatio-

stationis hiant ; lac per foramina papillarum fundunt, in nutricibus præsertim, quæ foetum alunt.

7. Ab ortu ad pubertatem usque utraque horum vasorum, aut vesicularum nihil secernunt, nihilque proinde complectuntur, præter lympham parum lacticinofam, valde tenuem, & facile a venis lymphaticis resorbendam, quin in iis vasis cunctetur, quæ proinde, neque in mammis, neque in utero, inflari non debent; quare filia, neque mammas fororiantes citra pubertatem ostendunt, neque uterus intumescit, sed planus, compactusque ad pubertatem usque persistit.

8. Filia non amplius increscunt, vel paullo ultra, cum pubertatem attingunt, omnis chylus, quem fabrefaciunt, non amplius pro nutritione impenditur, pars enim ejusdem in sanguine exuberat, ut diu circulando, ejusdem quædam moleculæ, lymphæ uteri, aut mammarum remisceantur, cum quibus maximam affinitatem habent.

9. Duplex hujusmodi lymphæ species, tum mammaria, cum uterina, spissa, & lacticinosa magis ob hanc admixtionem evadit, & cum in venas lymphaticas difficulter transire valeat, in propriis vasculis detinetur, quare mammarum fororiare incipiunt, & uterus amplius, rotundus, magisque pulposus evadit.

10. Ea omnia in hoc statu persistunt, donec mulier concipiat, sed tunc, cum chyli in sanguinem mutatio segnior fiat, chylusque diutius in sanguine detineatur, lymphæ proinde lacticinosa uteri, & mammarum uberius chyli partibus oneratur, spissior evadit, neque amplius resorberi potest a venis lymphaticis, ita ut vasa lactea uteri grandiora fiant, & per ora horum vasorum lac uterinum sibi viam sternendo in placentam irruat, pro foetus nutritione; vesiculæ denique mammarum, iisdem de causis tumefactæ, canales lactiferos dilatant, viamque sibi pandit lac, pro nato infante alendo.

In his successivis mutationibus, quæ in utero, mammisque eveniunt circa finem gestationis, nihil allatum est, quod ratione non fulciatur. Inquiritur hic, quid partus iterum mutet, ut appareat, quomodo perficiatur prompta, & copiosa lactis in mammas transfusio, quæ secundo, aut tertio a partu die contingit, tum indoles febris innotescat, quæ hanc transfusionem comitatur.

Nihil novi plerunque accidit primo, & secundo a partu die, vasa lactea uteri adhuc lac recipiunt, funduntque in matricem, sed hic ordo circa finem secundi, aut initium tertii diei pervertitur.

Uterus enim, semel edito fœtu, proprio elaterio coire incipit, hinc vasa lactea ejusdem coarctantur, nullumque lac amplius fundunt, lac igitur hac de causa in sanguine detentum, & cum ipso circumactum, mammarum lactitandem remisceatur, copiam ejusdem proinde auget, & ecce, quomodo incipiat lactis uterini in mammas transfusio.

Lac purum, & dulce esse potest, vel acescere. In primo casu, neque horrorem, neque febrem pariet; sed in altero transfusio superveniet cum horrore, atque febre, plus minusve intensa, pro vario gradu aciditatis ejusdem lactis. Hac est origo febris lacteæ; ambos hujusmodi casus nunc explicandos aggrediemur, ipsos applicando tribus *stadiis*, in quibus lactis transfusio oriri potest, qualia articulo præcedenti, morbum describendo, enuntiavimus.

I. Lac in mammas affluet, exigua copia, segniter, sine tensione, aut dolore, tribus sequentibus casibus.

1. Si puerpera parciori cibo uti soleat, præsertim intra gestationem; si a par-

partu jure tantum alta fuerit, quia in hoc casu parum chyli, parumque lactis proinde efformabitur.

2. Si uterus puerperæ laxus sponte sit, parumque elaterii habeat, quia tunc segnius coibit, debiliterque ora vermicularium compinget, quæ adhuc lac fundent, tantundemque ejusdem in mammas transfusio imminuetur.

3. Si ora vasorum lacteorum, vel latiora sponte fuerint, vel ob plures præcedentes partus admodum dilatata, ea quantumvis ab utero compingantur, eo adhuc tamen patula permanebunt, ut multum lactis effundant, quod alias in mammas irrupisset.

Unica harum causarum sufficiet ad imminuendam copiam lactis in mammas affluentis, multo magis duæ simul junctæ; maxime vero si tres una concurrant ad hanc transfusionem subducendam, in quo casu vix apparebit lac in mammas evehi. Feminæ insuper sobriæ perfecte plerumque digerunt; quare chylus, qui ab ipsis fit, dulcis erit, ac lac hinc productum dulce pariter erit, neque horrorem, neque febrim pariet, ut observatur in *primo stadio*.

II. Copia lactis in mammas affluentis largior esse poterit, ut eas tendat, rubefaciat, calefaciat, atque vexet; dolores tamen in tribus sequentibus casibus moderati erunt.

1. Si puerperâ copiosiori cibo in gestatione, & a partu præsertim vesci soleat, quia tunc, multo fabrefacto chylo, multum pariter lactis adipiscetur.

2. Si uterus majori gaudeat elaterio, citius, validiusque sese constringendo, ora vermicularium occludat, fluxumque per hanc partem lactis imminuat, uberiusque sit in mammas lactis refluxus.

3. Si ora vasorum lacteorum angusta nimis appareant, necdum a partibus dilatata, adeo ut facilius occludantur, ac proinde maximam partem lactis uterini in mammas transfundi cogant.

Copia lactis in mammis ab unica harum causarum derivare potest, sed modica apparebit; uberius, si a duabus causis procedat; maxima vero, si a tribus simul junctis.

Mulieres, quæ multum comedunt, difficulter digerunt, præsertim cum debili stomacho gaudeant, ut frequenter accidit: chylus, quem ipsæ suppeditalem indolem præferet. Idcirco lac hujusmodi male constitutum, in sanguinis quotidianæ; levem itaque horrorem, & anomalum excitabit, quem subsequetur modica febris, facile recrudescens, ut observatur in *secundo stadio*.

III. Tandem lac in mammas affluet celeriter, & copiose, amplum tumorem producendo, cum tensione, duritie, calore, rubore, dolore, & inflammationis minis, quæ phenomena mammas non modo, verum axillas, colulum, & thoracem afficient, tribus sequentibus casibus.

1. Si puerpera magnopere comedere soleat, ex pravis potissimum cibus, nullum in gestatione, aut a partu regimen servet.

2. Si uterus maxima elasticitate donatus, prompte, penitusque coeat, ac proinde omnino, & celeriter ora vasorum lacteorum compingat.

3. Si hujusmodi orificia vermicularium natura valde compacta sint, vel nondum a partu dilatata, ut in *tertio stadio* contingit.

Facile ex anteaclis colligitur, quomodo hujusmodi causæ, copiam lactis augendo, ejusdemque in uterum fluxum intercipiendo, quantitatem illius in mammas refluentis augere debeant; eoque magis, cum earum plures simul concurrant.

In hujusmodi mulieribus chylus plerunque deterioris indolis est, ac in præcedentibus casibus, revera acidus est, uti lac ab illo derivatum, ita ut hujusmodi lac cum sanguine circumactum eisdem effectus gignat, ac fomes febris tertianæ, videlicet intensum horrorem, quem febris ardens semper subsequitur.

§. III.

Symptomata.

1. **V**idimus superius, cum de causis egimus, quæ ubertim in mammas paulo post partum lac impellunt; ipsasque inflant, tendunt, indurantque, cruciatusque plus minusve vividos, eas tumefaciendo, pariunt; tandem calorem, ruborem, & ipsam inflammationem inducunt, sanguinis circulum retardando, aut interceptando.

2. Hic tumor mammarum cum tensione, duritie, calore, atque dolore per vasa lymphatica glandulis axillarum communicatur; & cum lac tunc spissum sit, ejusdem maxima pars moratur, cumulaturque, tumorem, tensionem, calorem, atque dolorem eousque producendo, ut ægræ extensis brachiis necessario decumbere debeant.

3. Hæc symptomata thoracem etiam adoriuntur, quia vasa lymphatica harum partium alio tempore ad lympham transducendam destinata, cum in turgidas mammarum vesiculas deponere lympham minime valeant, œdema thoracis phlegmonosi etiam quandoque occasionem præbet, quod respirationi officit.

4. Quandoque eadem symptomata collum etiam infestant, cum ejusdem lymphatica vasa pariter propriam lympham deponere nequeant; neque in mammas, neque in axillas, ex quo colli œdema frequenter producitur, collumque difficulter rotatur.

5. Hæc phenomena vehementiora sunt juvenibus primiparis, quia proprium regimen minus attendunt, tum quia in ipsis uterus elasticus magis est, & ora vermicularium arctius, citiusque occludit, simulque vasa istiusmodi, nondum a multiplici partu distensa, angustiora esse solent; contra vero in mulieribus de proprio regimine magis sollicitis, quæ pluries pepererint, eadem phenomena leviora apparent.

6. Copia lactis, quæ inflat, atque dilatat vasa mammarum, extendit pariter canales lactiferos, qui in papillas desinunt; cum id contingat, lac erumpens tensionem tollit, & levamen affert. Hoc solamen rarum est in primiparis, sed frequentius in iis, quæ pluries pepererunt, præsertim si lac præbuerint. Obstetrices dicunt tunc, *lac assurgere*.

7. Lac pariter in vasis uteri cumulatam, interdum ora eorum superat, & per hanc viam exitum petens, affluxum in mammas demit, levatque ægrotantem. Obstetrices dicunt tunc, *lac deorsum ferri*. Hoc levamen frequens est in illis, quæ plures foetus ediderunt; rarum tamen in primiparis.

8. Quando ambæ hujusmodi causæ desint, vel impares sint ad subducendum lactis in mammas influxum, quod in ipsis subsederit, necessario per viam resolutionis dissipari debet, videlicet per venas lymphaticas resorberi, quæ ipsum in glandulas axillares deferant, ubi ab aliis venis amplioribus recipiatur & per vasa rorifera bilis in venam subclaviam sinistram transductum, ibi sanguini remisceatur. Nec resolutio diutina, & difficilis est, ipsi tamen suf-

suffragatur, tum lymphæ ab extrinseco thoracis adveniens, quæ in mammas evecta, affluentes, cumulatæque lac solvit, cum lymphæ ex brachiis redux, quæ pariter sensim lac in glandulas axillares translatum diluit, obviumque ejusdem circulum promovet.

9. Febris lactea, & ephemera, tum intermittentis accessus in profusos sudores desinunt, copiosum mictum, aut albi fluxum. Hæ evacuationes a sanguine demunt lac, ubertim ipsis remixtum, ut evincit odor lacteus sudoris, atque urinæ, simul ac ipsum lac, quod in dejectionibus recognoscitur.

10. Quando lac copiose in mammas influit, & resolutio nulla ratione, aut imperfecte absolvitur, inflammatio frequenter accidit, quæ in abscessum desinit, & hic in ulcus convertitur, sed de his affectibus l. 4. differemus.

11. Tandem in mammarum infartibus, resolutio difficulter ita obtinetur, ut durities in scirrhum, aut cancerum desinentes supersint, quas libro sequenti de Morbis Mammarum explanabimus.

§. IV.

Diagnosis.

OMnia in hoc morbo satis conspicua sunt: febris lactea ita recognoscitur, ut facile præoccupari possit; tres status hujus morbi perbelle patent; modo parum morbi theoriam attendamus, causæ pariter innotescunt; ceteroquin hujusmodi indago supervacanea est, cum nihil pervertat curationis ordinem.

§. V.

Prognosis.

Prognosis æquali certitudine gaudet; primus status translationis lactis in sinum periculo vacat, neque remedia postulat; secundus status, quamvis aliqua ratione periculosus, paucis auxiliis indiget, modo puerpera de bono regimine satagat; tertius igitur status duntaxat periculo subest, quod vel ex parte mammarum, vel ex parte febris est.

I. Ad mammas quod attinet;

1. Tumor, quem lac in hoc statu inducit, inflammationem parere, & hæc in abscessum, aut ulcus desinere potest.

2. Si resolutio lactis imperfecta obtineatur, in mammis durities superest, quæ in scirrhum, aut carcinoma facile degenerat.

II. Quo ad febrim spectat;

1. Si lac, quod ipsam excitat, acidum valde fuerit, febris intensior, & revera acuta excitabitur, quæ infartum cerebri eventum, ac proinde soporem, delirium, aut comam vigilem parere poterit, sed & inflammationem pulmonum, & peripneumoniam.

2. Si in primis viis morbosus fomes extiterit, ab indigestis cibis collatus, ipse a potu dilutus, aut a febre solutus in sanguinem transiens, febrim duplo tertianam excitabit, quæ sibi propria incommoda præferet.

I. **P**rimus status ordinatus potius videtur Naturæ motus, quam morbus, & magis medentis diligentiam, quam pharmacopolæ pulveres exigit.

Sinus itaque unico, vel duplici linteo molli, & attrito est cooperiendus, collum simili linteolo circumvestiendo, ut focus lac fluidum servet, impediatque ejusdem in mammis stasim.

Pro vulgari potu decoctio plantæ capillaris, aut chamemeli affatim venit propinanda, ut lac facilius diluatur, sudor promoveatur, lotii, alvique fluxus cieatur, ac proinde lactis ubertas subducatur.

Unicum, vel duplex clisma erit injiciendum, ex decoctione confectum foliorum artemisiæ, aut matricariæ, pauco butyro recenti, aut oleo amygdalarum dulcium addito.

Tandem simplici jure ægra nutrienda videtur, donec lactis influxus desistat, atque mammæ pristinum volumen recuperent.

II. *Secundus* status eandem diligentiam postulat, sed paullo plura auxilia.

Sinus enim obiectus, calidusque erit detinendus; præterea embrocationes usveniunt ex oleo repenti amygdalarum dulcium, aut chamemeli, insuper gossypio, mollibusque linteis mammæ cooperiendo.

Clismata parum purgantia erunt intromittenda, ex lenitivo, catholico duplo, aut sapone albo parata.

Propinari largitus poterit tepens decoctio chinæ radicis, ut lac facilius attenuetur, obviumque circulum proinde subire valeat.

Quotidie simul cyathi aliquot erunt exhibendi infusionis thei, aut veronicæ, ut similes effectus obtineantur.

Tandem tenuior diæta erit præcipienda, quam in præcedenti statu.

III. *Tertius* status est revera morbus, præsertim quando tumor mammarum magnus, & dolorosus sit, febrisque adsit. Tunc cautelis supra enunciatis plura remedia addi debent, quæ morbum imminuant.

Loco embrocationum bis in die mammæ fricari poterunt cum melle fuso, & repenti, folia brassicæ applicando sub cineribus excocta, quæ pariter axillis apponi poterunt; caveto tamen ab applicatione olei rosati, aceti, aut linteorum omphacio imbutorum, aut vini sedimenti; nam hujusmodi remedia, quamvis apud nonnullos usitatissima, repellentia sunt, atque possunt lac in mammis detinere, quod teterrimas consecutiones haberet.

Larga copia ptisanæ tepentis propinari poterit, vel copiosus infusus thei, aut veronicæ citra exacerbationes febriles, ad lac diluendum, & sudores, aut urinas ciendas.

Clismata purgantia cum electuario lenitivo, aut catholico veniunt injicienda, simulque erunt exhibenda singulo mane apozemata ex borragine, chærephyllo, cum pauco sale de duobus ad alvum ciendam parata.

Si febris grandior sit, & tumor sinus inflammationem minetur, venæ sectio erit præscribenda, ex pede tamen, ne lochia supprimantur; uno, eodemque tempore fomentationes, & cataplasmata sinui applicanda, opportunissima erunt, sed lectorem mittam ad c. 2. & 3. l. 4. ubi de Morbis Mammarum agemus.

Facile itaque patebit, in hoc casu tenuem diætam esse præcipiendam, ex simplici jure pullorum plerumque.

Postea

Postea tamen potior methodus præoccupandi detrimenta *tertii stadii*, est irumatio, nequaquam infantis, aut catelli, qui insufficienter sugunt, sed puellæ, quæ pluries fellaverit, & valide sugendo aperiat, atque distendat canales lactiferos, ut præter lac, quod ipsa attrahit, ex quo summum levamen procedit, continuum etiam lactis fluxum promoveat, mammaeque emolliat. Olim hac methodo utebantur mulieres, quæ hodie tamen de propria venustate sollicitæ magis factæ, potius incommoda in hoc morbo obvia pati, & periculo occurrere, quam huic methodo obsequi malunt.

Ipsæ enim contrariam methodum sequuntur: ubi lac affurgat, magnæ embrocationes instituuntur, atque mammae circumvestiuntur, gossypio, linteoque quadruplicato cooperiuntur, idemque adversus tumefactas axillas, aut collium peragitur, & puerpera tali statu perstat, donec lac evanuerit, atque. ita omni via occlusa lactis exitui per papillas, opus hujusmodi *lac calefacere* appellant. Videbimus infra sequenti libro, de morbis mammarum locuturi, pravas consecutiones, quæ ab hac praxi derivant, tum relate ad glandulas scirrhusas, quas hic affectus relinquit, cum ad mammarum indurationem.

Diximus superius, febrim lacteam frequenter aliis duabus admodum periculosis febribus consociari. Prior, minusque periculosa febris continua est duplo-tertiana, quæ producitur ob congestionem pravorum ciborum, ab inconcinno regimine in intestinis collectorum. Hæ materiæ a copioso potu dilutæ, & a febris lactea solutæ, in sanguinem transeunt, atque febrim continuam recrudescentem producant, plus minusve vehementem juxta quantitatem, & qualitatem congestionis.

Hæc febris, ut reliquæ febres ejusdem speciei, pertractari debet, prout status puerperæ finit, videlicet semel, vel bis vena, lochiorum ergo, ex pede erit incidenda; mane autem propinanda videntur apozemata confecta ex borragine, cichorio, cum paucis sale *de duobus*, in quibus ebullierit interdum drachma folliculorum, aut rhabarbari, ut primæ viæ evacuentur. Præscribuntur etiam purgationes, si ipsas morbi gradus exigat; ceteroquin ægra simplici jure alitur, ptisanam assatim propinando, & clismata injiciendo.

Tandem febris imminuta, ad corticis usum erit confugiendum.

Altera febris inflammatoria est, peracuta, seu, ut melius dicam, ardens, ubi caput afficitur, & ægra in soporem, delirium, aut *coma vigil* incidit.

Obstetrices, quæ detrimentum conspiciunt, & causam suspicantur, statim febrim hujusmodi malignam esse pronuntiant; præsertim cum non desit delecteriæ indolis aspectus, statim affirmant, febrim ab uteri statu minime derivare, qui mollis, indolensque a pressione etiam apparet. Sed revera morbus circa collum, & orificium uteri sedem habet, quia hujusmodi partes in laborioso partu, aut sub obstetricis contrectatione multum passæ sunt. De hoc quisque facile certior fit, modo pubim paulisper premat, ex quo statim ægra, quamvis stupefacta, peculiaribus querimoniis excitabitur. Demum cadaverum sectiones omne jam dubium abstulerunt.

Cum hic morbus celeriter progrediatur, in remediorum administratione erit festinandum; idcirco duobus primis diebus bis, terve vena erit secanda; sedes morbi sectionem ex brachio postulat, quod secatur utique, modo lochia non amplius fluant; sed si ipsa adhuc erumpant, ex pede vena erit incidenda; insuper ægra purgari oportet ope apozematum, sed interdum etiam purgantium validiorum.

Ægra tunc temporis simplici jure pullorum alitur, plura lavacra injiciuntur.

tur, largus potus exhibetur, fomentationes, aut cataplasmata hypogastrio applicantur; tandem in vaginam injectiones impelluntur, ex lacte, & decoctione bismalvæ confectæ; sed raro hæc remedia optatum effectum præstant: cum collum, atque orificium uteri partes nervosæ, & sensibiles admodum sint, inflammatio in gangrænam statim convertitur, & ægra septimo, aut octavo die, & citius quandoque e vivis tollitur.

C A P U T X V I.

De lacte alio revoluto, aut alio retardato.

§. I. Descriptio.

FRequenter mulieribus adhuc in puerperio eveniunt grandiores in variis partibus infartus, quandoque in partu ipso, quandoque serius a partu.

Hi infartus plerunque cedematosi sunt, sed hujusmodi cedemata majorem plerunque resistantiam habent, quam obvia cedemata, & magis dolorosa sunt; dolent præsertim maxime, quando phlegmonosa fiunt, quod interdum contingit.

Hi infartus, cujusque indolis sint, per resolutionem plerunque dissipantur, omnino quandoque, non vero semper, cum interdum plures glandulas relinquant, modo laxas, sæpe tamen resistentes, & scirrhasas; quandoque etiam hujusmodi phlegmonosi infartus in suppurationem vergunt, & abscessus efformant.

Hi infartus plerunque partes externas afficiunt, nempe crura, femora, brachia, scapulas, collum &c. interdum, sed raro, partes internas infestant, nempe glandulas mesenterii, thymum, aut pulmones ipsos, ut teterrimos morbos inducant, qui ad hunc tractatum minime pertinent. Hi infartus minime sensibiles sunt, ut illi externarum partium, sed contingunt & ipsi, atque plures observationes hoc satis evicerunt.

Certum est hujusmodi phenomena a lacte devoluto, aut in aliqua parte retardato procedere. Olim raro ipsa contingebant, ut pene Auctores negligerent; hodie obvia magis facta sunt, ob rationes infra enunciandas, non ita tamen, ut obstetrices credunt; nam cum ægræ ipsas consulant, nullus est a partu morbus, qui a lacte devoluto, aut retardato non derivet.

§. II. Causæ.

OMne lac, quod in mammas irrumpit, illo excepto, quod per papillas extillat, a glandulis mamillaribus ad axillares, & ex his in sanguinem transire debet. Quare in puerperis, quæ lacte exuberant, multum lactis in sanguinem devolvi debet, quamvis ejusdem aliqua portio per papillas effugiat; insuper, ceteris paribus, maxima lactis copia in axillas transducetur in illis, quæ lac calefaciunt, aut ejusdem exitum undique impediunt.

Hoc lac nequaquam sanguini remiscetur, quia sanguis spissus nimis est, uti ipsum lac; cum lymphæ tamen facilius conjungitur, quia ipsa pro sua liquiditate lac solvit; sed lacticinosa fit, ac proinde densior.

Cum lactis copia in sanguinem transiens, modica sit, vel lac modice densum appareat, lymphæ, quæ ipso oneratur, quamvis aliquantulum condensatur,

tur, propriam circulationem tandem servabit, non modo in exilioribus lymphaticis venis, verum in cellulis glandularum conglobatarum, quas transibit, & in utroque casu ab hac admixtione nullum incommodum erit superventurum.

Attamen si lac in sanguinem transiens, copiosum nimis, aut spissum fuerit, in utroque casu lymphæ ipso onusta, cum conglobatas glandulas transibire haud possit, in earum cavitate detenta, glandulas tumefaciet, & infartus cedematosos in iis partibus excitabit.

Ex iis consequitur, quod etiam observationes confirmant, infartus lacteos magis obvios esse debere in mulieribus locupletibus, quam in pauperibus, quia illæ uberius vescuntur, & lac crassum nimis, spissumque conficiunt. Attamen hæc phenomena in illis potissimum frequentiora sunt, quæ lac calefaciunt, impediuntque ejusdem exitum: quæ de causa lactis infartus hodie frequens morbus evasit.

Plerumque hujusmodi infartus cedematosi sunt, quia nisi lymphæ circulus intercipitur, dum glandulæ segniter obstruuntur; phlegmonosi tamen crebro evadunt, si subito glandulæ intumescant, ut circumposita vasa sanguinea comprimant, cruorisque circulum retardent.

Stasis hæc lacticinosa utriusque speciei, duplici de causa plerumque externis partibus obvenit, quæ lentiores, atque difficiliorem reddit lymphæ cursum: *prima*, quia lymphæ in has glandulas irrumpens, a partibus externis corporis ducitur, frigori expositis, quod eam inspissat; *secundo*, quia hæc lymphæ in glandulas jam frigefactas transducitur; contra illa, quæ in internas partes influit, a calidis partibus secedit & in calidas glandulas irrumpit, quibus de causis, quamvis lacte onusta, melius suam fluiditatem servat. Idcirco enim lactis infartus crebrius, crura, femora, brachia, scapulas, collum, & aures aggredditur; raro vero mesenterium, thymum, pulmonem infestat, quamvis tamen non semper excipiantur.

Theoriam hujus affectus perscrutantes rerum possent, causam ejusdem generalem esse; idcirco universas glandulas conglobatas afficere debere, & universum corpus labefactare. Sed facile constat, hanc generalem causam pro circumstantiarum varietate, modo hæc, modo illas glandulas afficere, quia hic glandulæ magis, quam illic constipatæ, frigefactæ, aut compressæ sunt, quædam vero ictibus labefactatæ, alio modo deturpatæ, ut facilius infartum subeant. Hujusmodi exempla haud rara sunt; anne frigus in omnes corporis partes agit? Nihilominus rheuma universale non producit, & aliqua localis causa, sæpe ignorata, actionem certam partem versus speciatim dirigit.

§. III. Symptomata.

1. **I**N lactis infartu cedema ægrotantis partis fortius, densiusque est ceteris obviis cedematibus, simpliciter lymphaticis, quia humor lactinosus subsidens, lymphæ spissior est, ac proinde vasa melius implet, minusque emollit.
2. Hoc cedema vulgari cedemate magis dolet, quia pars, cum tensa magis, minusque emollita sit, nervi facilius debent distendi, atque distrahi, intensioremque sensum parere.
3. Tensio, resistentia, atque dolor sæviores fieri debent in lacteis infartibus, quando cedema phlegmonosum evadit, quia tunc vasa turgidiora sunt, nervi magis tensi, atque distractioni obnoxii.

4. Frequenter evenit, ut lymphæ lacteæ, quæ œdematosos infartus producit, cum ubertim collecta sit, sanguisque, qui phlegmonosos facit, retardatus, obvium cursum recuperent. Ex una enim parte calor, qui in agrotante parte excitatur, hosce humores commovet, & copiosus potus ipsos solvit; ex altera, remedia, quæ parti applicantur, canales emolliunt, & permeabiles reddunt, ut sensim propriam circulationem adquirant stagnantes latices, & omnis evanescat infartus.

5. Quando resolutio perfecte absolvitur, nihil superest in affecta parte; frequenter tamen nodi supersunt, qui ipsæ glandulæ sunt, adhuc aliqua ratione tumentes; interdum etiam hujusmodi glandulæ, quamvis turgidæ, molles tamen apparent, ut perfecta resolutio expectanda videatur; quandoque tandem duræ, & scirrhosæ fiunt, ac tunc resolutio longa, difficilis, & incerta plerumque evadit. In hoc postremo casu morbus facile recrudescit, præsertim ab aeris mutatione.

6. At si lymphæ lacteæ in œdemate simplici, vel sanguis in œdemate phlegmonoso segniter resolvantur, hi humores prout calori partis, & fibrarum oscillationibus subjiciuntur, naturam mutabunt, & in pus convertentur, præsertim sanguis, qui magis dispositus est, abscessumque efformabit, qui ulcera producet, curatu difficillima, de quibus alibi loquemur.

7. Glandulæ conglobatæ eæ sunt, quæ frequentius infarciuntur, quia majorem copiam lymphæ lacteæ refrigeratæ recipiunt; nihilo tamen minus, & in reliquis partibus lac deponi potest, quia nulla est pars corporis, conglobatis glandulis, etsi exilissimis, destituta; infartus tamen proportionales sunt magnitudini, & numero harum glandularum.

§. IV. *Diagnosis.*

L Actis infartus in partibus externis oculis se offert; est tamen a rheumate distinguendus, cui valde congruit, ab ipso vero differt in his: 1. Quod inflammatorius haud est, vel raro, aut parum inflammatur. 2. Quod minus dolet, quam rheumaticus affectus. 3. Tandem quod partum subsequitur, ob lac nondum evacuatum; non vero ob varias, & diversas causas, quæ rheuma faciunt. Ceterum error parvi momenti foret; nam remedia, quæ lacteo infartui conveniunt, rheumati idonea, vel saltem innocua evaderent,

Difficilius est cognoscere lacteum infartum partium internarum; nihilo tamen secius, si partum, aut suppressionem lactis subsequatur, etsi ipse citra causam manifestam suboritur, præter fixum dolorem in aliqua parte interna, qui functiones hujus partis labefacit, suspicari licebit, lac detentum esse, si potissimum glandulæ doleant; ergo exhiberi possunt remedia generalia, in lactis depositu enuncianda, eoque magis, cum mitiora sint, & citra noxam, etiamsi deciperemur, adhiberentur.

Tandem certo cognoscitur species externi lactis infartus, nempe, si in œdema, phlegmone, suppurationem, aut abscessum vergat, tum causa morbi, cum unica sit, negligentia scilicet evacuandi lac.

§. V. *Prognosis.*

1. **L** Actis infartus, sive melius dicam, depositio in aliquibus corporis partibus, raro periculum minantur, quia lymphæ lacteæ, quæ ipsum producit, raro in suppurationem, aut gangrænam desinit; sed diutius, curatu-
que

que difficillimus affectus est, quia excretoria glandularum lacte turgentium per quæ resolutio fieri debet, haud facile recluduntur.

2. Infartus lactis phlegmonosus, œlemaioso periculosior est, quia sanguis in phlegmone remoratus, majorem dolorem parit, quam in œdemate, febrim inducit, & suppurationem, aut gangrænam intentat.

3. Omnium periculosissimus est lactis infartus suppuratus, quia natum ulcus, spumofum evadit, difficulter detergitur, atque cicatrizatur, nisi omnis lactea lymphæ evacuata fuerit, eoque affluere impedita.

4. Lactis infartus in partibus internis sero resolvuntur, quia necdum topica resolventia applicari possunt; hoc tamen parvi penditur, quia lymphæ lactea ob circumstantium partium calorem tantam fluiditatem servat, ut omnem noxam avertat.

§. VI. Curatio.

UT lactis infartui medeamur, perfecta resolutio erit fovenda, tres sequentes indicationes absolvendo.

I. Lympham lacteam diluere in affectam partem affluentem, ut facilius effugiat.

II. Quantitatem ejusdem, tum a parte affecta, cum a sanguine demere, ut resolutio citius conficiatur.

III. Turgentes glandulas relaxare, ut facilius finant lymphæ lacticinosa transitum.

1. Altera harum indicationum absolvitur, largum propinando infusum capillaris, chamæmeli, aut decoctum radicis *arundinis*, aut chinæ dulcis; plures propinando cyathos thei, aut vulnerariæ; quotidie mane jejuno stomacho cyathum ptisanæ sudoriferæ simplicis, aut purgativæ exhibendo.

2. Altera indicatio unicam, aut duplicem venæ sectionem ex brachio, aut ex pede institutam postulant, lochiorum conditioni, tensioni, dolori, atque phlogosi infartus proportionatam; deinceps apozema quotidie mane erit exhibendum, cum cichorio silvestri, chærephylo, & nasturtio aquatico confectum, cui additur drachma, vel cum semisse salis *de duobus*. Præterea purgabitur ægra quarta quoque die, cum porione circumstantiis accommoda, vel clismata ex decoctione matricariæ, artemisiæ, paucove lenitivo, aut catholico parato.

3. Varia topica applicantur, præsertim circa morbi centrum, ut infarcitæ glandulæ emolliantur. Hujusmodi sunt cataplasmata *de mica panis*; & lacte oryza excoctæ cum paucis melle; lintea lixivio nitri imbuta, crebroque renovata.

4. Rebus ita dispositis, cum resolutio jam propinqua videatur, erit fovenda sequentibus auxiliis. Hujusmodi sunt lintea, aqua vitæ camphorata imbuta, juscula vinosa, emplastrum cicutæ &c. sed quod magis efficax evadit, crebra circa partem affectam confrictio, quæ oscillationes excitando, resolutionem magnopere promovebit.

5. At si suspicemur, infartum in suppurationem converti, suppuratio erit promovenda, cataplasmata applicando ex cæpis liliorum, pulpa malvæ, aut brançæ-urcinæ, cum theriaca parata, & super telam extensa. Usuenit etiam emplastrum *diachylum* cum *gummi*, & putrefacta jam materie, inciditur abscessus in parte magis declivi, ulcusque vulgari methodo pertractatur, quam explicabimus infra, cum *De Abscessu Mammarum* l. 4. c. 4. locuturi erimus.

6. Tandem si resolutio imperfecte perficiatur, & glandulæ tumefactæ, potius quam emolliantur, magis indurescant, cum id esset continens causa cruci-

ciatum in parte affecta; ideo resolutio erit ineunda, applicatione emplastri compositi ex partibus æqualibus emplastri de-Vigo, & emplastri de mucilagibus; tum interno usu martialium, & mercurialium non purgantium, lac attenuantium; verum etiam emmenagogorum, si ægra mensibus deficiat. Tandem postremum erit auxilium, aquas thermales propinare, & balnea, aut embrocationes subministrare.

En vobis remedia in lactis infartus commendata. Non omnia sunt exhibenda; plerique lactis infartus pauca eorum postulant; quinimo mitiora sunt eligenda; meum tamen esse censui, potiora indicare, quæ in deteriori casu essent usurpanda. In morbi pertinacia tenuem dietam prosequi oportet, prout febris invaluerit, nec ne.

C A P U T XVII.

De Mola.

§. I. Descriptio.

Mola est massa informis, lurida, plerunque sphaerica, sine ossibus, fibrosa, quæ in utero, simul ac conceptio, efformatur, & eadem incommoda graviditatis parit, imo sæviora; Græci appellarunt hanc massam *μούλη*, configurationis ergo; Latini vero *molam* dixerunt.

I. Dantur molæ variæ magnitudinis; aliæ manipulum non superant; aliæ caput adæquant. Hæ postremæ penitus sphaericae sunt, quia ab utero circumvestiuntur; aliæ perfecte rotundæ non sunt, quamvis sphaericam figuram aliqua ratione servant, sed angulos, aut prominentias ostendunt.

Dum hæc massa transversim secatur, observatur ipsa innumeris fibris tendineis, aut membranaceis contexta, quæ invicem intersecantur, & quarum intervalla pulposa, aut spongiosa materie replentur, quæ nullam speciem exhibet.

Molæ non unam densitatem ubique præferunt; grandiores in peripheria quatuor transversos digitos crassæ apparent; reliquæ multo minus. Hæc spissitudo imminuitur, & quandoque penitus deest in opposita parte, quæ mollior perstat, ut pars densior integrum circulum non perficiat. In hac parte plerunque cavitas reperitur lymphatica serositate repleta, & a densiori membrana conflata. Magnitudo hujus cavitatis non sequitur volumen totius molæ, modo enim angustior in amplioribus, modo latior in exilioribus apparet.

Sæpe in hac cavitate exiguum corpus, exsiccatumque reperitur, quod magnam formicam, vel apem interdum æquat; quandoque etiam latius, & filipendulum fornici cavitatis adhærens, ex ea parte, quæ spissior est. Videbimus infra, hoc corpus esse sceleton exigui embryonis. Quod si in omnibus molis non conspiciatur, vel evanuerit diligentioribus observatoris oculis, vel fuerit ob propriam molliem solutum, ut in abortu duplicis mensis evenit, ubi embryo interdum destruitur, & perperam pro falso germine habetur.

Molæ quandoque uteri fundo adhærent, grandiores præsertim, ut placenta; exiles vero per uterum fluctuant.

Plerunque mola in matrice incommittata est; observationes (a) tamen docent, interdum cum infante sejunctim exiisse.

II. Al-

(a) Scholiographus Hollerii, de morbis Internis, ad Caput de Mola.
Mæcellus Donatus, Hist. medic. mirabilis l. 4. c. 21.

II. Altera sequitur molæ species rarior, sed magis regularis: hæc est mola *hydatidica*, ita vocata, quia conflatur ex innumeris hydatidibus, videlicet vesiculis diaphanis, lymphâ liquida repletis. Hæ hydatides sunt variæ magnitudinis, a grano milii ad ovum columbi, & ultra; singulæ pediculis instruntur, qui tamen simul juncti racemum efformant, cujus grana distincta, & fluctuantia sunt.

Binas observavi: priorem mulierculæ monstrum credebant, & parturiens ipsam peperisse verebatur. Eam sedulo perscrutavi, & ex aliqua parte vulgarem molam æmulabatur; reliquum erat ex hydatidibus conflatum. Volumen complexim harum hydatidum maximum erat, & triplum vulgaris molæ æquabat. Nil proinde est mirandum, quia lymphâ, quæ hæc hydatides replet, pondus molæ valde augere debet. Altera mola, quam conspexi, descriptam pene referebat, sed minus extendebatur.

Hujusmodi materies animadversionem haud reticendam suppeditat, circa se-gnitiem, qua in Arte Medica nova inventa disperguntur. Paulus Portal (a) Chirurgus Parisiensis, qui ann. 1680. inter vivos erat, molam hydatidicam observavit; descriptio ejusdem, & figura perfectæ observationis ingenium attulit; nihilominus tamen hydatides non recognovit, quamvis multo ante a pluribus descriptas.

III. Tertia molæ species insuper observatur, a præcedentibus distinguenda. Hæc mola plerunque ovum pulli adæquat, vel manipulum haud superat. Cum reliquis quoad substantiam convenit, sed durior, compactiorque est, nulla cavitate continetur, rotundam figuram æmulatur, angulis tamen, ut prima species, acutioribus etiam instruitur.

IV. Nihil mirari oportet, si fabulas aniles prædicaverint, fortasse ob configurationem molarum primæ, & tertiæ speciei, quæ obstetricum, aut muliercularum imaginationem excitarunt. Si ipsis credendum esset, (b) interdum mulieres peperissent animalia mortua, nempe talpas, testudines, aut viventia quadrupedia cum unguibus arcuatis, ex quibus hæc monstra *harpias* appellarunt; simulque molas, quæ per cubiculum volitantes, mulierculæ *molas volatiles* dixerunt. Non defuere Medici, qui ipsis fidem dederunt, ac inscienter publici juris fecerunt. Deinceps his futilibus rebus ineptiora addiderunt circa generationem molarum; miror profecto, Medicos tunc temporis magni nominis deceptos esse (c). *Molestè fero tanta ingenia ... in tam leves, ne dicam ineptas, sententias incidisse.* Hæc opiniones ostendendo, aut refutando tempus non tero, veritas sufficit ad larvas, fabulasque hujusmodi retundendas.

§. II. Causæ molæ primæ speciei.

Verosimiliter veteres Medici abhorruerint molas incidere, nam brevissima indago earum indolem & formam declarasset. Reperitur in mola, quando recluditur, cavitas sphærica, & membranacea; hæc cavitas ab amnio, & chorio producitur, ubi embryo locari solet. Hæc cavitas lymphâ viscida repletur, quæ est serum lymphaticum amnii inspissatum. In hac cavitate suspen-

sum

(a) Praxis de Partibus. Observ. 40.

(b) Facile crederem, molæ nomine abutendo, Auctores molis plures monstruosas conceptiones designationis præbuerunt. Sed hanc excusationem etiam admittendo, notantur tamen credulitate, dum narrant, molas deambulasse, aut volitasse, inter quos est notatu dignus Cornelius Gemma, de divinis naturæ caracteribus l. 1. c. 6. Levinus Lemnius, de occultis naturæ miraculis, l. 1. c. 2. Thomas Bartholinus, At. Hoffmannii Volum. 1. Obs. 26. p. 56. &c.

(c) Cicero, de Natura Deorum l. 1. 21.

sum observatur corpus diversæ magnitudinis, & figuræ, quod embryo erat, nunc siccatum, per pediculum membranæ, sive fornici hujus cavitatis necitur, ubi mola densior est. Hic pediculus funiculus umbilicalis erat, in placentam insertus.

En igitur vobis solutum ænigma. Mola vera conceptio est, in qua 1. embryo periit, & cum funiculo exsiccatus fuit; 2. cavitas amnii in eodem statu perstitit, quo erat, tempore necati embryonis; 3. serositas lymphatica hujus cavitatis inspissata est; 4. tandem placenta adeo increbuit, ut haud amplius internosceretur. Si quatuor hujusmodi facta explicaverimus, natura, & causæ molarum parebunt; quod aggredimur.

I. Embryo primo, secundo, aut tertio graviditatis mense leve corpusculum est, perquam minimis impressionibus subjectum, ut mirari haud oporteat, si quis pereat. Levis enim infartus, exiguusque placentæ tumor sufficit, ut communicatio placentæ cum embryone intercipiatur; exigua obstructio funiculi umbilicalis; falsedo lymphæ amnii: tandem aliqua in corpusculo animalis perturbatio, totidem esse possunt causæ jacturæ embryonis, & cum neque circulus, neque nutritio in ipso perficiatur, in illa cavitate natans compingi, atque exsiccari necessario debet. Idem evenit de funiculo umbilicali dempta nutritione.

II. Duæ membranæ, quæ embryonem complectuntur, chorion nempe, & amnios, nutriuntur ab affluente sanguine arteriæ umbilicalis; sed hæc arteria a morte foetus, circulo jam intercepto, cruorem amplius non suppeditat; ergo membranæ amplius dilatari impotes erunt, & in eodem statu manebunt.

III. Lympha in ea cavitate contenta, haud renovari, aut augeri poterit, quia arteria umbilicalis huic usui dicata, sanguinem necdum suppeditare valet; ergo persistentia, & loci calore tenuiori parte dissipata, magis inspissabitur.

IV. Quoad placentam, ipsa magnopere increscit, quia utero adhæret, a quo per appendices venosas, & vasa vermicularia omnem sanguinem & lacte recipiunt, foetui dicatum. Hi duo humores per integram placentæ substantiam distribuuntur, ope propaginum ipsius arteriæ umbilicalis, quæ diametrum, & usus sibi proprios adhuc servant; ergo placenta adhuc nutritur, imo eo magis quam in graviditate, ut spissior, latiorque evadat, vix pro placenta recognoscenda.

Id tamen placentæ tantummodo convenit, quæ utero adhæreat. Cavitatis extensionem investigando, quæ fœtum complectebatur, non abs re videtur molas secundo, aut tertio mense graviditatis produci. Tunc vero placentæ nexus adhuc debiles sunt; quare frequenter placenta tunc ab utero distrahitur, si mulier gravida succutitur. Decidens vero ipsa in uteri cavum, non amplius crescit, sed per aliquod tempus conservatur. Hæc molæ species exigua esse solet, a reliquis tamen non absimilis, nisi quod cum exigua sit, molæ speciem non omnino ostendit.

Pro reliquis vero placentis adhuc matrici adhærentibus, aut nondum succussionibus obnoxiiis inhærentes perstant, atque increscunt. Earum nexus in diem validiores fiunt, prout volumen increscit, & hinc nata mola valide utero adhæret, non modo ad finem usque gestationis, sed ultra etiam; nam observationes prostant mulierum, quæ quindecim menses, duos, aut quatuor annos, vel per integrum vitæ cursum molam gestarunt. Merito ducitur, hujusmodi molas amplissimas evadere, a placenta omnino cooperiri, minusque naturalem placentæ formam ostendere.

§. III. De causis molæ secundæ speciei.

Molæ hujus speciei per placentam efformantur, quæ conversa est in innumeras vesiculas lymphæ repletas, sive hydatides simul pediculis junctas, informi massæ adhærentes, quæ reliquum placentæ videtur. Fuscè locuti sumus de hydatidibus in *Tractatu de Tumoribus* l. 3. c. 2. ubi naturam, & formationem hydatidum explicavimus. Quare, ne crambem recoquamus, Lectorem ad hujusmodi opus mittimus.

Sufficit animadvertere, in molis hydatidicis, quas perscrutavi, substantiam quandam spongiosam dari, quæ placentam ad amussim æmulabatur, & a qua hydatides pendebant. Frustra membranarum chorii, & amnii vestigia perquisivi; sed cum hæ membranæ exiles admodum fuerint, tempore destructi fœtus, ideoque haud possibile fuit, aliquid recognoscere.

Non auderem fateri, molam hydatidicam diu utero necti. Portionem saltem spectatam placentæ, in mola hujus speciei superstitem, non adeo grandiorē detexi, ut molæ pondus propria adhæsione diutius sustinere valeret. Donec vero utero adhæreat, hydatides crescere facile poterunt; nam semel disrupto nexu, cum nulla amplius adsit communio vasorum uteri cum placenta, neque hydatides nasci, neque crescere poterunt.

§. IV. Causæ molæ tertiæ speciei.

In hac molæ specie nequiquam cunctabimur; certum enim est, hujusmodi molas frustula placentæ esse præcedentium conceptionum, quæ in utero relicta, sine adhæsione fluctuantia servata sunt, quin ipsa suspicionem ingerant, cum neque menses, neque conceptionem impendant. Ruyschius plures hujusmodi (a) observavit, quas in suis operibus descripsit.

§. V. Symptomata.

1. **M**olæ duarum primarum specierum veræ conceptiones sunt, saltem ad secundum, vel tertium usque mensem, ideoque obvia phenomena juncta habent graviditatis, inappetentiam, palpitationem, vomitum, &c. Quare non decipiuntur mulieres, quæ primo concepisse credunt.

2. Hujusmodi suspicio tamen quarto mense evanescit, quia infans tunc aliquam commotionem ostendere deberet, nulla vero gaudet mola; nihilo tamen minus interdum femina fœtum gestare sibi blandiuntur, sed immobilitas molæ subinde omne dubium eliminat.

3. Juxta illud tempus, mola plerunque ab utero distrahitur, & sine augmento ibi stabulat, cum exigua tamen sit, nam si grandior fuerit, diutius utero nectitur, & admodum insuper crescit.

4. Exiguæ molæ per uterum fluctuantes, quasi lapides, in latus decumbentis femina decidunt; non ita tamen ampliores molæ faciunt, quæ pro diuturniori cohæsione pendulæ perstant.

5. Exilioribus molis ab utero semel distractis, vasa lactea, & appendices occluduntur, & catamenia periodice restituantur; hoc tamen non evenit, quando grandiores molæ adhærent, quæ omnem sanguinem cum lacte resorbent, impediuntque menstruationem.

6. In

(a) Observ. Anatomic. Obs. 28.

6. In exiguis molis conceptio fieri potest, quia menses regulariter apparent, imo observationes nonnullæ habentur mulierum, quæ molam gerentes conceperunt; molæ tamen, quæ mensibus officiunt, conceptionem etiam intercipiunt.

7. Molæ hydatidicæ cavitatem uteri replent, & citra grave incommodum, ventris, & pondus abdominis augent.

8. Quo ad exiguas molas tertiæ speciei attinet, ipsæ neque tumorem, neque pondus augent. Sollicitæ feminæ aliquid in corpore fluctuare persentiunt, pleræque tamen hoc ignorant, nisi molas expellant.

§. VI. *Diagnosis.*

Ipsa difficilis est, & fusio rem declarationem postulat.

1. In molis primæ speciei, quando ipsæ grandiores sunt, cum graviditate, aut hydrope, vel scirrho, aut steatmate uteri confundi possunt; sed modo parum attendamus, facile distinguuntur.

1. In graviditate enim infantis motus a quarto ad decimum usque mensem percipitur; nullus tamen in molis.

In graviditate, nisi media hypogastrii regio intumescit, ubi infans longitudinaliter locatur; in molis vero, quæ sphericæ sunt, undique æquabiliter venter intumescit.

In graviditate, abdomen umbilicum versus elevatur, ubi caput infantis perstat; in mola, quæ spherica est, nulla apparet acuminata prominentia.

2. In hydrope uteri, cum primum infestat, mulieres incommoda graviditatis non patiuntur, inordinatum nempe appetitum, cordis palpitationem, vomitum, &c. quæ initio molæ observantur.

In hydrope uteri, æquabiliter tenditur venter; in mola vero magis superius, quam inferius.

In hydrope uteri, ex uno latere pulsando, ad alterum oppositum motus, & pulsus transfertur, quod Græci *αὐτίτυπτα* appellarunt; nihil tamen in mola persentitur.

3. In scirrho, dum ipse producit, incommoda graviditatis ægræ non perferunt; utique tamen in mola.

Scirrhus postulat multum temporis, ut grandior fiat; mola a quinto, vel sexto mense maximum volumen adipiscitur.

Scirrhus offert tumorem inæqualem, & resistentem; mola vero tumorem mollem, & æqualem.

4. Tandem uteri steatomati incommoda graviditatis minime præeunt; molam vero jugiter ipsa præveniunt.

Steatoma lente progreditur; mola vero celeriter.

Animadvertendum tamen est, pluries Medicos sumpsisse steatomata, aut polypos uteri, pediculo exili a conatibus disrupto instructos, pro veris molis; quod ansam præbuit opinioni, filias, aut viduas molas peperisse citra viri conjunctionem. Observationes non desunt, quibus hypothesis fulciatur.

Exiguæ molæ primæ speciei parum ita incommodæ sunt, ut vix persentiantur, aut perscrutari mereantur. Sola signa, quæ aliquam suspicionem inferunt, sunt pondus in regione hypogastrica, prævia gestationis indicia, quæ, nullo secuto abortu, evanuerunt. Interdum etiam sumpserunt (a) pro nolis sanguinis.

(a) Adversarior. Anatomici. Decad. 2. p. 28.

nis grumos in utero stabulantes, induratosque; sed illi tantum decipiuntur, qui nunquam molas conspexerunt.

II. Molæ secundæ speciei non innotescunt, nisi per tumorem, & pondus uteri, quæ fictæ graviditatis indiciis succedunt; sed nunquam hydatidicam molam arbitrabimur, nisi aliqua hydatidis erumpat, quod raro contingit.

III. Tandem pro mola tertiæ speciei, cum nulla adsit suspicio ejusdem existentiae, neque signa ejusdem investigari solent; verum difficillima esset diagnosi, nisi in copiosis mensibus erumperet, aut partum subsequeretur.

§. VII. Prognosis.

PROGNOSIS circa duo puncta versatur.

I. Quid consequatur molas in utero contentas.

2. Qualis spes supersit ipsam extrahendi.

I. Quo ad primum articulum.

1. Exiguæ molæ prioris speciei, & illæ tertiæ speciei pro exilitate nullum detrimentum afferunt, ut semel abraas non amplius crescunt.

2. Molæ hydatidicæ ampliores, & graviores sunt; idcirco majus incommodum afferunt; sed neque ipsæ crescunt, quia utero haud nectuntur, & facile tolerantur.

3. Grandiores molæ enim, quarum consecutiones maximi momenti videntur, merito sunt pertimescendæ; præterquamquod a continua, quam ab utero recipiunt, nutritione, in diem crescunt, ipsi adglutinata. Quare maximum nonnunquam volumen, atque pondus nanciscuntur; in hoc statu præter incommoda, quæ ipsæ producant, possunt etiam vasa sanguinea, & lymphatica, tam uteri, quam abdominis comprimendo, sanguinis, aut lymphæ cursum intercipere, ac proinde matricis hydropem, vel ascitem producere.

4. Molæ diu in utero perstant citra suppurationem, ut Ruyschius (a) animadvertit respectu foetus emortui, & in utero detenti. Porro exulcerantur duplici casu: quando ægra albos fluores multum acres patitur: vel quando incassum extractio tentatur.

II. Quo ad secundum articulum attinet;

1. Expectari potest exiguarum molarum egressus, quæ nullam molestiam inducunt, & sponte erumpunt, fluentibus catameniis, vel post partum expelluntur. Interdum etiam hujusmodi molæ sibi pandunt viam, quando ægra sese valide commovendo, orificium versus molam impellat, ubi *sensorium* est, de quo *cap. 13. de Partu* locuti sumus, quod excitando, sympathicam contractionem matricis movet.

2. Molæ hydatidicæ eadem ratione sibi tramitem aperiunt; nam hydatides productæ tandem *sensorium* contingunt, motum uteri sympathicum excitant, qui tandem expulsionem hydatidum promovet.

3. Maxima itaque difficultas respicit exitum ampliorum molarum, quæ utero nectuntur, & eas sunt, quæ potissimum extrahi debent: nam sibi relictæ semper majus volumen acquirunt.

Id duplici opere obtinetur utroque difficillimo, ut quandoque labor relinquatur. Utrunque opus infra articulo *curationis* perpendemus.

§. VII.

(a) Advers. Anatomic. Decad. 2. p. 27.

§. VIII. *Curatio.*

Primum opus est, molam ab utero distrahere, cum quo eo magis juncta videtur, quo vetustior est. Primo enim matrix relaxanda, & emollienda videtur usu balneorum tepentium; aquarum mineralium acidularum parum purgantium, copiose haustarum; injectionum emollientium &c. modo satis pateat uteri orificium.

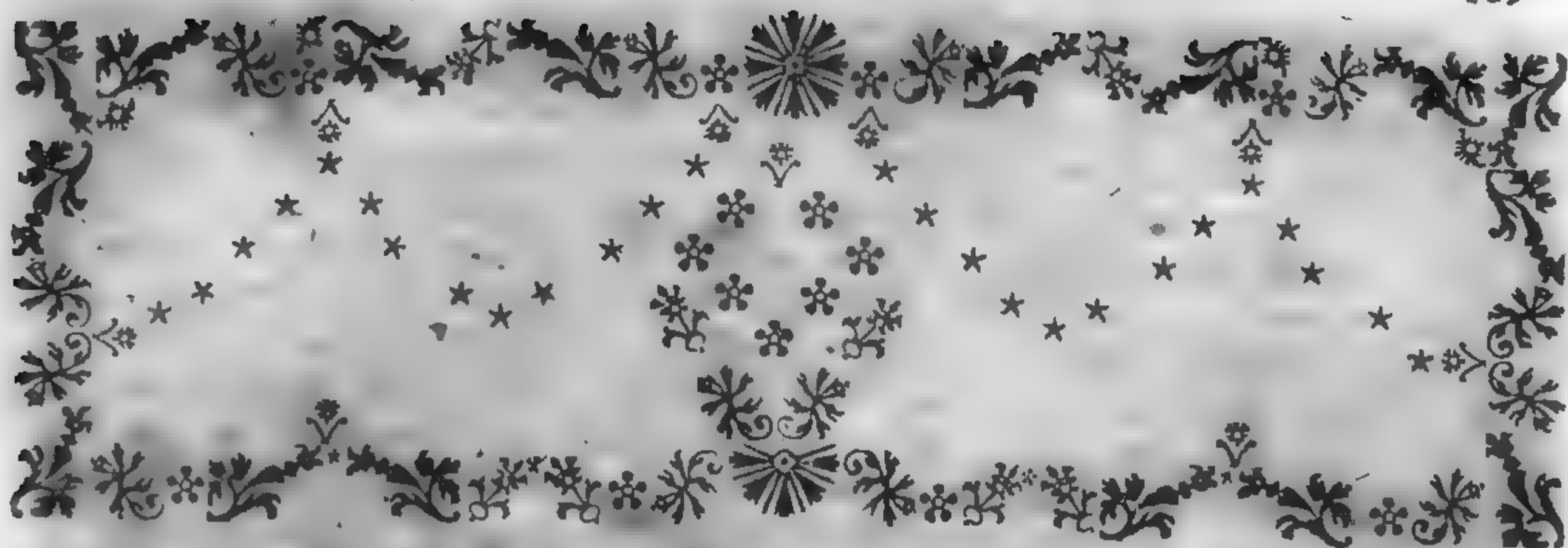
Ab iis remediis per aliquod tempus emmenagoga validiora sunt exhibenda sub forma decocti, aut apozematis, vel in bolos subacta, quæ ingredi debet copiosa dosis pulveris *Chalybis*, *Æthiopis Martialis*, croci *Martis* aperientis, aut *Æthiopis* mineralis per deflagrationem, ut sanguine copiose per nectentes appendices in molam irruente, ejusdem portio inter molam, & uterum rarefcat, quod certo separationem excitabit.

Cum mola carpta videatur, necessum est, ut ægra salter, vel junctis pedibus scalam descendat, ut his succussionibus mola distrahatur.

Si hac methodo mola collum versus uteri deciderit, effluet sanguis per appendices venosas, qui eo magis orificium uteri emolliet, exitumque promovebit: craentus tamen fluxus corrigi poterit, si nimius fuerit, per remedia in mensibus, aut lochiis immodicis proposita.

Hoc primo opere patrato, secundum reliquum est difficilius, nempe molæ extractio. Ipsa capite foetus crassior est, ea proinde difficulter orificium uteri transibit, nullo proprio donatur motu, ideoque haud valet uterum laceffendo, ipsum in contractionem trahere, ut foetus solet. Tandem amplitudo, & rotunditas impediunt, quominus *sensorium* ipsa attingat, quod si vellicaretur, exitum foveret; & peritissimus etiam obstetricans, quamvis orificium uteri dilatare conetur, frustra tamen id aggreditur, cum difficulter molam carpat.

Sed hoc opus ad Tractatum *Artis obstetriciæ* attinet. Hic sufficiet monere, Medicos posse Errhina, aut Tartarum emeticum præscribere, ut conatus diaphragmatis, & musculorum abdominis in uterum lati expulsionem molæ foveant. Hac enim de causa injiciuntur clismata irritantia, confecta ex decoctione foliorum origani, & calaminthæ, in qua ebulliatur drachma una, & semis pulpæ colocynthis, linteo implicata, vel remisceatur uncia una, & semis hieræ picræ, tantundemque diaphenici; vel eadem clismata conficiuntur ex libra una decoctionis emollientis vulgaris, additis uncia una diaphenici, & duabus, aut tribus vini emetici turbidi, ut succussiones excitentur, quæ diaphragma, & musculos cogant in uterum agere.

LIBER QUARTUS.

DE MORBIS MAMMARUM, ET LACTIS DEFECTIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Structura, & usibus Mammarum.

Titulus statim prænuntiat, nos hoc Capite duo pertractanda suscipere; quare ipsum in duos Articulos partiri necesse erit.

§. I.

De Structura Mammarum.

Numerum, formam, positumque Mammarum hic perscrutari nostrum haud erit, quum hæc ignoret nemo; neque communia velamenta describere, videlicet cutim cum adnexis partibus, quæ universum corpus undique obtegit. Hæc indago Mammarum structuram necdum respicit, minimeque ad propositam materiam pertinet. Agitur hic de partibus, quæ mammas potissimum componunt, quarum disquisitio maxime conducit ad intelligendos Morbos infra explicandos.

I. Prima harum partium, involucrium est mammarum proprium, immediate cuti substratum, quod mammas cum musculis pectoralibus nectit. Hoc involucrium membranaceum, densum, compactumque est, & quod magis admiratione dignum, innumeris instruitur muscularibus fibris, per sinum distributis, quæ propterea in contractione ipsum valent in arctum compellere, & substantiam mammarum comprimere. Hæc contractio crebro in altricibus evenit, quæ multo lacte turgent, quando lactis, quo mammarum exundant, ubertas, vel, quod frequentius est, quando lactentes titillamentis papillas laceßunt, quibus sympathiæ lege crispationem fibrarum Muscularium, tendinarumque erechismum in involucrio excitant: tunc enim accidit, quod lac ex universo mammarum corpore expressum, ubertim per foramina papillarum erumpat, lu-

teum interdum colorem præferens, quod a Latinis *expunctio* appellatur.

II. Detracto hoc involucro, corpus mammarum se offert, ex duplici substantia conflatum, adipe nempe, & peculiari glanduloso corpore, quod revera mammarum substantiam constituit. Circa basin mammarum supra musculos pectorales locatur stratum densæ pinguedinis, cui supersternitur corpus glandulosum, nuper enunciatum; alterum adipis stratum hoc corpus superius, & ad latera cooperit. Copia adipis in diversis subjectis variat; mulieres, quæ grandiores mammas ferunt, ceteris in hac parte pinguiōres sunt. Hæc pinguedo nullum specialem in mammis usum habet, nisi valeat mammas ab ictibus, & compressionibus tueri: advertendum tamen est, in plerisque mulieribus intra pinguedinem reperiri grumos quosdam glandulosos, præsertim in superiori parte, & a corpore glanduloso, superius indicato, parum diversos.

III. Hoc corpus, sola portio, quæ intentum animum mereatur (a), figuræ circularis est, plus minusve crassum, spissumque, & pancreatis substantiam valde æmulans: hoc viscere tamen solidum magis, densum, magisque compactum observatur, quod ostendit, ipsum compingi a filamentis tendineis, quæ universum sinum transabeunt. Non abs re videtur, corpus hocce ex pluribus vesiculis, sive cellulis distinctis conflari, æquæ ac pancreas, atque in eo plures vesiculæ distingui possunt, modo repenti aqua maceretur, & tubo aer insuffletur; quare hac methodo cellulæ patebunt, quæ ad secernendum, continendumque lac sunt destinatæ, ut similes vesiculæ in pancreate lympham pancreaticam separant, atque complectuntur.

Experti sumus, hoc corpus mammarum in diversis subjectis, & ætatibus diversis varias mutationes pati; in filiabus enim impuberibus exiguum est, quia vesiculæ pariter angustæ, & compactæ sunt; in puberibus vero ingrandescit, quia tunc vesiculæ magnopere dilatantur; in gravidis denique, & altricibus præsertim maxime increfcit; imminuitur subinde in anubus, & compingitur ita, uti in ipsis filiabus. Hujusmodi mutationes observantur pariter in utero, & reliquis partibus generationi servientibus, quia generatio, & lactatio sunt functiones, quæ nisi adolescentia, & constituta ætate exercentur, quo tempore solummodo necessum est, quod hæ partes suam perfectionem, & incrementum attingant.

IV. Singula vesicula substantiæ mammaræ duplicibus vasis sibi propriis instruitur. Priora sunt venæ lymphaticæ, quarum aliæ in vesiculæ cavitatem non modo lympham ex substantia mammarum deferunt, verum ex thoracis partibus mammis propinquis; aliæ ab eadem cavitate reducant affusam lympham, eamque devehunt in glandulas lymphaticas axillarum, ex quibus hujusmodi lympa in subclaviam sinistram deducitur per vasa alterius generis lymphatica, quæ *vasa rorifera bilis* appellantur. Ea priora vasa lymphatica, quæ lymphas in vesiculas mammarias vehunt, ceteris exiliora sunt, & venæ lymphaticæ *prioris ordinis* nuncupantur; quæ vero ex mammis in glandulas axillares lympham deducunt, minus exilia sunt, & venæ *secundi ordinis* lymphaticæ vocantur; quæ tandem ex glandulis axillaribus in subclaviam lympham deferunt, crassiora sunt, & venæ lymphaticæ *tertiis ordinis* appellantur.

V. In mammis præter venas lymphaticas, quæ constantem usum habent, tum in viris, tum in feminis, reliqua sunt peculiariora vasa, quæ veniunt describen-

---

(a) J. B. Morgagni, *Advers.* 5. *Animadvers.* 4.

benda, quæ nunquam pene in hominibus, in mulieribus vero in quibusdam occasionibus, lactatione præsertim, locum habent. Hæc vasa *canales lactiferi* dicuntur, quia in altricibus papillis lac afferunt. Ex singula vesicula unum saltem capillare erumpit; facile tamen distinguendum ob albedinem, quam contentum lac ipsi præbet. Hæc exigua capillaria vascula confertim jugata crassiores canales efformant, ac post multiplicem conjunctionem in septem, aut octo ampliores truncos abeunt, in papillis patentes.

Ceteroqui canalium lactiferorum amplitudo inæqualis est; cum dilatationi, & frequentius contractioni, quæ lactis cursum retardat, ea vasa sint obnoxia. Sunt quandoque *nutrices*, in quibus tanta est vasorum constrictio, ut lac se-gniter perfluat; ipsumque infantes difficulter sugant: ex quo *nutrices avaræ* appellantur. Aliæ contra sunt, in quibus ampla vasa lactifera copiosum lactis fluxum sinunt, puerique in sugendo nihilum laborant.

VI. Neminem autem latebit, mammas præter hæc specialia vasa, alia cum reliquis corporis partibus communia habere, arterias nempe, quæ afferunt, venas, quæ deferunt sanguinem post mammarum nutritionem, atque humo-rum in ipsis necessariam secretionem, simulque nervos, qui spiritus animales per illas diffundunt. Arteriæ duplicis generis sunt; aliæ ex arteria axillari, aut thoracica veniunt, quæ est axillaris subdivisio. Hæc arteria distribuitur per anticam mammarum partem, & *arteria mammarum externa* dicitur; aliæ mammarum propagines ex arteria subclavia procedunt, & per sternum reptan-do, cartilagine costarum transabeunt, feruntque sanguinem in intimiorem mammarum partem, atque ex his *arteria mammarum interna* oritur. Duplex pa-riter habetur venarum genus, *alterum*; quod ab externa mammarum facie cruo-rem in venam axillarem, aut thoracicam devehit, in axillarem, & ipsam con-fluentem, hincque *vena mammarum externa* producit. *Alterum* resumit san-guinem ex interiori mammarum substantia, transabit cartilagine costarum, & in venam subclaviam influit, ac proinde *vena mammarum interna* nascitur. Quoad nervos attinet, qui a quarto, vel quinto pari nervorum vertebralium proveniunt, distribuuntur ipsi confertim per mammas, atque papillas potissi-mum, a quibus summum, quo pollent, sensum agnoscunt.

VII. *Papilla*, in quam grandiores canales lactiferi desinunt, prominentia est cylindrica, quæ ex centro mammarum exsurgit, modicæ longitudinis, atque crassitudinis, quæ tamen in diversis subjectis variare solet. Obducitur ipsa tenuissima, & sensibilissima cuticula, a septem, aut octo perfossa canali-culis, ex quibus lac a canalibus lactiferis allatum defluit. Hi canales para-relli sunt, & interposita substantia spongiosa, quæ ipsos a pressione tuetur, valide firmanitur. Probabile videtur, papillas pluribus muscularibus fibris in-strui, quæ ipsas pro opere contrahant, producant, relaxent, aut erigant; quod evenit, quando papillæ leniter fricantur, aut ab infantibus apice linguæ irritantur.

VIII. Tandem papilla spatio circulari circumcingitur, quod *nutrices areola* vocant. Anatomici vero *areolam* vocant. Hoc spatium æque ac papilla haud albescit, ut reliquum mammarum, sed fusco colore refertur, qui ci-tribuitur, quod varicosa in hac parte venarum cutanearum cruore turgen-tium textura id præbeat; quare hujusmodi color juxta sanguinis speciem va-riat; nam in filiabus rubet, in altricibus livescit, & in anubus pene nigre-scit. In hac areola exiguæ glandulæ repertæ sunt, ex quibus nonnulli gut-culas liquidi albescentis a lacte haud absimilis exprimi crediderunt; alii hu-

morem sebaceum erumpere autumarunt. Celeberrimus Morgagnius (a) utrumque humorem a duplici organi genere secerni asseruit. Difficillimum esset ejusdem usum assignare; hoc tamen nos parvi facimus, cum parum institutum nostrum respiciat.

§. I. I.

De usibus mammarum.

Nuper animadvertimus, mammarias vesiculas duplici genere vasorum excretoriorum instructas esse: ipsorum alia sunt venæ lymphaticæ, quæ ibi contentam lympham in glandulas axillares devehunt, ex quibus propriam circulationis legem ineunt, circa quod consuli potest *Tractatus de Tumoribus* l. 3. c. 1. ubi de lymphæ circuitu locuti sumus occasione œdematis describendi; alia sunt ductus lactiferi, qui secreto lacte onerantur, ipsumque in papillas deferunt; mammæ igitur tum lymphæ, cum lactis respectu usus diversos præferunt, infra se junctim enunciandos.

I. Prior itaque vesicularum usus ille est, quod recipiant non modo lympham a substantia mammarum secretam, verum eam, quæ a partibus propinquis transfertur, ut per hanc viam lymphæ jugiter in glandulas axillares transducatur: quare vesiculæ mammariæ glandulas centrales mesenterii æmulantur, & in hoc consulunt utilitati ceterarum glandularum totius corporis, profectumque promovent, quem lymphæ circulus nobis præbet.

Hic usus mammarum tum viris, cum feminis communis est, ac in utroque sexu ab initio ad finem persistit. In mulieribus enim sine interruptione perdurat, quando etiam lac in mammis exuberat; nam circuitus lymphæ trans vesiculas continuatur, cum lacte simul, cum quo confunditur. Pari ratione opus perficitur, ac venæ lymphaticæ abdominis in Pecquetianam cisternam lympham transducunt in jejunis animantibus, quod minime impedit, hos canales cum lymphæ simul lac, chilumque ducere, modo intestina eum suppeditare valeant.

Lymphæ, quæ chylo in venis mesentericis lymphaticis miscetur, ad vitia ejusdem corrigenda valde conducit, ejusque circuitum magnopere promovet, simulque lymphæ cum lacte in mammis permixta tenuiorem, dulcioremque reddit, ejusdemque circulationem fovet: utilitates hujusmodi magni momenti videntur, quia summi Auctoris bonitatem ostendunt, qui nihil pro nostra utilitate reliquit (b) *Natura consultrix est & provida utilitatum, opportunitatumque omnium.*

Omnis differentia, quæ habetur inter miscellam lymphæ cum chylo, aut ejusdem cum lacte, ea est, quod duo priores liquores conjuncti, in subclaviam sinistram per eandem viam transducantur, posteriores vero humores dividantur, ac per diversum tramitem proficiantur; nam lac cum paucâ lymphâ superstitæ canales lactiferos in nutribus ingreditur; verum lymphæ cum paucâ retento lacte venas lymphaticas intrat, quæ ipsam in glandulas axillares deferunt. En nova occasio Dei bonitatem commendandi, qui tali pacto mammarum infartus præoccupare voluit, qui alias in mulieribus uberiori lacte præditis evenire potuissent.

II. Alter usus mammarum ille est, ut secernant, contineantque lac pro nutritione recenter nati. Hic usus minime continuus est, ut ille lymphæ mammariæ, quem

(a) *Advers. anatom.* 5. p. 8. 15.

(b) *Cicero de Natura deorum*, 58.

quem supra ostendimus, sed quam plurimis mutationibus fit obnoxius. Per diuturnum tempus nullum est lac in mammis; deinceps vero in quibusdam circumstantiis, sed varia copia mammas lac ingreditur, quod tandem evanescit, nulla ejusdem gutta superstite. Id tamen mirum est in hominibus, qui mammis similiter constructis ac in feminis gaudent, nihil prorsus lactis dari, quamvis tamen quum puberes facti sint, in similibus circumstantiis ac filia videantur. Hæ quæstiones curiositatem movent, ceteroqui cognitionem morborum mammarum, de quibus acturi sumus, non parum enucleant. Quare ipsis satisfacere conabimur.

1. Nullum sane est in mammis filiarum lac usque ad pubertatem, videlicet decimum quartum, aut decimum quintum suæ ætatis annum. Cum ante hoc tempus in filiabus nulla appareat sinus inflatio, & corpus glandulosum mammarum exiguum, compactumque sit, proinde in ejusdem vesiculis sola feceritur lymphæ, exigua chyli copia imbuta, lacticinosa hinc, nondum tamen perfectum lac constituens. Hæc lymphæ satis fluida videtur, ut libere angustos propriæ circulationis meatus percurrere valeat, ideoque minime in vesiculis mammarum detinetur, sed pro tenuitate æquali copia, & ingreditur ipsas, & ab ipsis erumpit; nulla proinde fit vesicularum intumescencia, aut sinus, mammarumque amabilis illa rotunditas.

2. Pubertate superveniente, sinus inflatur, mammarumque tumescunt. En vobis causam.

Circa hanc ætatem incrementum totius corporis in filiabus plerumque completum est, minusque sanguinis tunc consumunt; tamen idem vitæ regimen prosequuntur. Gignitur ergo in ipsis major, quam par est, chyli copia, quæ diu sub propria specie in sanguine circulando, facile lymphæ mammariæ, cum qua maxime convenit, copulatur: ob hoc connubium lymphæ magis lactea, spissiorque evadit, quare ipsa diutius in vesiculis mammariis detinetur, easque dilatat, atque urget, ac ea de causa mammae eleganter intumescunt.

3. Hic status persistit, donec filia nubant, aut graves fiant. Tunc mammae magnopere ingrandescunt, & multo, densoque lacte replentur.

In graviditate lac uterinum, cujus effluvium supprimitur, in sanguine superest, & cum lacte mammarum permiscetur; sanguis menstruus & ipse suppressus in sanguine extat, & augendo volumen circulationem retardat, difficilioremque reddit sanguificationem; quare ob cunctationem plerumque chyli partes lymphæ mammariæ facilius remiscuntur, eamque lacticinosa magis, magisque spissam reddunt, foventque mammarum intumescenciam, quæ in diem ad finem usque gestationis augetur ob persistentiam, & augmentum earundem causarum.

4. Paulo post infantis exitum lac ubertim mammas parturientis ingreditur, ipsasque cum tensione, atque dolore inflat, ac pene semper cum validiori, aut mitiori pirexia.

Ea est, quæ *febris lactea* nuncupari solet, antecedentem librum ad cap. 15. ubi de ipsa differuimus, iterum perlegito. Sat erit hic animadvertere, ubertum hujusmodi tunc lactis affluxum ab imminutione lochiorum procedere, quæ lac uterinum repellunt, quod cum lacte mammario copulatum repentinum tumorem producit.

5. Lac continuo, atque ubertim in sinum altricum per duplicis circiter anni tempus transducitur, modo lactentes valide sugant, & menstrua necdum revertantur.

Vividi infantes, fortiter sugendo, canales lactiferos patulos detinent; suppressio vero catameniorum, qui ab utero flueret, sanguinem omnem mammas versus impellit. Quare revertentibus menstruis, lac inter uterum, & mammas dividitur, ut hæc pro ejusdem inopia flaccescant, simulque cum infantes debiliter lac attrahant, canales mammarii occluduntur ob naturalem elasticitatem, atque ingressum lactis renuunt.

6. In mulieribus ætate constitutis, quæ mensibus deficiunt, mammae coarctantur, compinguntur, nullumque lac amplius recipiunt.

Hoc phenomenon necessario ætatem consequitur: scimus enim in senectute fibras omnes, membranas, atque corporis totius vasa proprio elaterio compingi. Hæc est causa rugarum, & crispationum omnium partium, tum suppressionis plurimarum secretionum, quæ tunc temporis cessant.

7. Tandem quamvis similis videatur structura mammarum tum in viris, tum in feminis; tamen juxta naturæ ordinem lac, tempore etiam pubertatis, viriles mammas non tumefacit: quamvis eadem causa in utrisque una ratione agere, similesque effectus edere deberet.

Differentia tamen maxima est: in filiabus enim lymphæ mammaria non parum lacticinosa est, ut nuper monuimus, ac proinde valde disposita ad conubium cum chylo incundum, cum quo summam affinitatem habet: in hominibus vero hæc lymphæ tenuissima est, nullum, vel difficile cum chylo conubium contrahit.

Quæ adhuc allata sunt, absolvunt plerasque quæstiones ad lactis productionem pertinentes, ex quibus consequitur,

1. Lac a chylo produci, cum quo perfectam similitudinem ostendit, non modo ob externas sui qualitates, sed potissimum ob globulorum conformationem in utroque simillimam. Si quis crederet, lac ex cruore produci, ut Veteres autumabant, multiplicaret abs re naturæ opera, quia supponi necesse esset, chylum in sanguinem converti, ut hic deinceps in lac reverteretur. Celeritas, qua nutrices post inanitionem mammarum, a pastu iterum lacte exuberant; satis ostendit, minime tot metamorphoses necessarias esse ad lactis reproductionem.

2. Lac a chylo procedere, qui in sanguinem transfusus, cum ipso circumactus, cordis, & arteriarum vires subit: qua de causa tenuius, dulcius, perfectiusque factum est.

3. Chylum ita paratum a sanguine separari per modum secretionis in membranis, & vesiculis mammarum, ut bilis in jecore, & humor pancreaticus in pancreate segregantur.

4. Inconsulto nonnullos credidisse, chylum immediate a canale thoracico in mammas transire, minime animadvertentes, chylum ita imperfectum, nisi crassum, inæquale, & grumosum lac suppeditare posse, facile acescens, ac proinde præcipuis necessariis qualitatibus deficiens.

5. Anatomicos pro hac sententia præoccupatos, diu canales investigasse, qui deferrent ex ductu thoracico chylum in mammas, sed ob experimentorum inutilitatem deceptos, seipso, & reliquos pro veriori sententia convictos fuisse.

6. Tandem hunc canalem lactiferum Pecqueti, quem ipse (a) ostendit *Riverio PP.* Monspeffulano in cane lacte bene alto, circa tertiam superiorum costarum

(a) *Dissert. de lact. Thor. exper. 4. an. 1654.* Animadvertendum est, Pecquetum minime venas lymphaticas cognovisse, quas nondum detexerat.

costarum ascendente, qui desinebat in mammam ejusdem partis, & lacte replebatur, minime vas fuisse, quod deferret lac in mammam, ut autumabat, sed venam lymphaticam, quæ in axillas lympham lacteam deferebat, a mammis desumptam, ut apparet ex ipsa *Pecqueti* descriptione.

III. Reliquum nunc est cognoscere, quomodo lac ex mammis exeat. In plerisque secretoriis organis humores secreti sponte effluunt, ut a jecore bilis, a pancreate pancreaticus liquor, & a glandulis salivalibus saliva. In plerisque simul hujusmodi visceribus auxilia dantur nonnulla, quæ eorum fovent officium, ut motus alterni diaphragmatis, & musculorum abdominis ad bilem, humoremque pancreaticum facilius secernendum; motus vero maxillæ inferioris, loquendo, aut comedendo, ad excernendam salivam. Hæc subsidia omnino deficiunt in mammis, quæ, etsi lacte turgeant, nisi per suctionem lac sumuntur; sed hæc affectio accidentale præbet tantum, & momentaneum effluvium, quod minime naturæ opus implet. Explicare enim oportebit suctionis modum, qui unicus est mammam evacuandi, & quod difficulter concesserint, rei explanationem a longe desumi necessum erit.

Aer proprio pondere æquabiliter undequaque integrum volumen mammarum comprimit; dum hoc æquilibrium perdurat, pressio aeris supra corpus mammarum, nulla ratione valet superare actionem aeris supra papillam, ut proinde aliqua gutta lactis erumpat. Sed res alio se vertit, modo hoc tollatur prementis aeris æquilibrium, & imminuatur pressio circa papillam: lac tunc sponte, atque ubertim effluit, ut passim observatur.

Nutrices, quæ infantibus carent, sequenti methodo utuntur ad mammam evacuandas. Sumunt phyalam vitream, cylindricam, satis amplam; fundum ejusdem calefaciunt, applicant vero ejusdem colli aperturæ papillam, ipsique adhærentem relinquunt, donec phyla frigescat. Prout aer magis densatur, relate ad illum rarefactum ope cucurbitæ circa papillam, prævalet aeris pressio supra mammam, & lac guttatim exprimitur. Opus acceleratur applicatione linteorum frigidorum, aut alia frigida admovendo. Nonnullæ etiam vasa quædam ad hoc fabrefacta adhibent, quibus ex una parte papillam amplectuntur, ex altera vasis parte, sive tubulata appendice lac sugunt: pro singula inspiratione rarefit aer in phyla contentus, ac proinde aer exterior validius supra mammam agit, & lac facile ex papilla exprimitur.

Quod hoc artificio obtinetur, infans recenter natus, nemine docente, perfectius conficit. Amplectitur ipse labiis papillam, & lingua circumcingit; tunc inspirare conatur, ut suctio, quæ inspiratio est, perficiatur. Tunc aer, in ore lactentis rarefactus, cedit actioni densioris externi aeris, & lac in os infantis defluit, ipsumque replet, & post ingurgitationem idem repetit infans donec satis altus videatur. Hac de causa lactentes pueri libenter id agunt, dum adolescentes, qui pro remedio lac e mammis sugunt, difficulter id patrare valent.

CAPUT I.

De intumescencia dolorosa mammarum, quæ in nutricibus colostratio dicitur.

Descriptio.

Nutrices haud infrequenter alterutrius mammæ tumore laborant, raro tamen utriusque, illumque comitantur tensio, dolor, calor, & rubor quandoque. Quando tumor magnus est, tensio, atque dolor usque ad axillam ejusdem lateris extenduntur, & manifestantur etiam circa dorsum.

Hic affectus plerunque aliquam mammæ portionem occupat, & tumor inæqualis est, ut facile distinguantur glomi corporis glandulosi mammarum, qui infarti sunt.

Quandoque morbus derepente producitur, nullo plerunque antecedente incommodo, quod eum prænuntiet: interdum tamen ægra ab initio levem rigorem per sentit, quem Medici horripilationem appellant: eam subsequitur motus febrilis, plus minusve validus, qui plerunque viginti quatuor horas perdurat, in sudorem desinens, & ephemeræ pirexiæ speciem refert.

In hoc statu dolor augefcit, si infanti præbeatur mamma sugenda, quia etsi utilis videatur in hoc casu mammarum evacuatio, nutrices tamen eam infantibus exhibere, & hi ipsam sugere renuunt, quia nihil prorsus lactis attrahunt.

Morbus brevis est, & plerunque a secundo, vel tertio die per resolutionem abit. Raro enim quartum, vel quintum transabit diem: ultra hunc limitem, facile in suppurationem venit, & abscessus, seu apostema gignitur, aut aliquam duritiem scirrhosam in sinu relinquit.

Medici Graeci hunc affectum appellarunt *τυρώσις*: quod significat *glomeramen*, & a Latinis *Colostratio* dicitur, utrique non abs re suasi, hunc mammarum tumorem a spissitudine, & glomeratione lactis procedere. Nescio qua de causa Galli hunc morbum *le Poil* appellant; fortasse credidissent, morbum *pilarem* fuisse, ab Aristotele (a) descriptum, qui putabat, per os pilos assumptos, per stomachum deinde in altricum mammas transire. Si id esset, hæc *Poil* nomenclatura fabulæ omnino tribuenda videretur, nam Aristotelis historia nullo certo fulcitur fundamento, & impossibile est, quod ingurgitati a nutricibus pili, in mammas transeant. Quum hic morbus communem nomenclaturam non habeat undique receptam, specialia nomina pro singula regione præsefert. Me latet ejusdem Europea significatio, & quam in plerisque Galliarum Provinciis ipsi tribuunt. In Occitania tamen *Thouras* a Thorace, vel etiam *arcoussel*, nescio a quo derivatum, morbum appellant.

Causæ.

A super-allata descriptione patet, tumorem mammarum nutricum, de quo agitur, ab infartu vesicularum lactearum nimis turgentium pendere, ob congestionem densioris lactis, quod statim cunctando grumatur. Nihil magis evidens est: ex una parte enim leviter manu ægrotantem mamam premendo, distin-

(a) Histor. Animalium. l. 7. c. 2.

distinguuntur facile lactis grumi tumefactarum vesicularum; ex altera, modo felicem morbus finem habeat, lac spissum, & grumosum erumpit; quale Latini *Colostrum* appellarunt.

Patet igitur causa morbi proxima, quam Medici omnes cognoverunt. Agitur nunc de antecedentibus causis cognoscendis, sed hæ innumeræ sunt, quas nunc figillatim enunciabimus.

1. Frigus externum, quod sinum corrugat, quando altrices eum patefaciant; ex quo lac in vesiculis mammarum condensatur.

2. Ictus in mammas alte illatus, qui vesiculas collidendo, elaterium earum infirmat, & ad infartum lactis recipiendum disponit.

3. Imperitia nutricum, quæ præpostere, aut inconsulto mammas sugentibus præbent, vel sinunt congestionem lactis in mammis fieri, aut lactare renuunt ob leviora papillarum incommoda.

4. Ubertas lactis in sana, & juvene nutrice, quod omne debilis infans non valeat haurire, ut exuberans ipsum in vesiculis morbose detineatur.

5. Regimen nutriens magis, & succulentum, quam par est, quod nutricibus permissum, nimium, crassius, spissiusque lac mammis suppeditat; ex eo rusticæ mulieres, inter cives alitæ, huic morbo magis fiunt obnoxia, quam si rure morarentur.

6. Prava digestio, quam subeunt nutrices, nimis, vel extra tempus comedendo, ex quo chylus crassior, imperfecte subactus, & acescens producit, qui ejusdem indolis lac suppeditat, & ad infarciendas vesiculas mammarum maxime idoneum.

7. Tandem varia animi pathemata, quibus altrices interdum conflictantur, uti angores, tristitia, ira &c. quæ naturalem humorum qualitatem, ac proinde lactis ipsius pervertunt.

Quidam opponerent, causas superius allatas universales esse, quæ utranque mammam afficientes, universalem infartum proinde excitare deberent: sed colostratio nisi alterutram plerunque mammam, aut aliquam ejusdem partem tantum aggredi solet.

Animadvertant tamen ipsi, 1. priores duas causas, frigus externum videlicet, & ictus, generales non esse, quum plerunque unam tantummodo mammam, vel ejusdem portionem afficiant.

2. Ceterarum vero causarum respectu, generaliores porro ipsæ sunt, sed a peculiaribus concomitantibus circumstantiis specialiores fieri possunt. Sunt enim nutrices, quæ arctioribus lactiferis canalibus in alterutra mamma, vel in alterutra ejusdem parte donantur, ut ea mamma, vel disposita ad ægrotandum portio, solummodo afficiatur. Sunt nutrices, quæ raro alteram mammam infanti præbent, quia aliqua ratione circa papillam afficiatur, & hæc mamma ob imperfectam suctionem facilius colostrationi fit obnoxia. Dantur nutrices, quæ citra specialem alterius mammae affectum, solent tamen alterutram tantum mammam exhibere, ut hac ratione neglectam mammam actioni generalium causarum exponant. Tandem infantes ipsi quandoque alterutram mammam sugere fastidiunt, vel quod crassior, aut brevior sit papilla; vel paucioribus hiatibus instruat, qui idoneam lactis copiam suppeditent, contra vero alteram exhaustiunt; quod maximam differentiam inter mammas parit, & ceteris paribus, mamma minus sucta, facilius infarciri debet.

Symptomata

1. In colostracione ægrotans mamma inflatur ob intumescen-
tiam mammarum, quarum tumor respondet, extensione sua, & tensione, nu-
mero, & gradui infartus earum vesicularum.
2. Superficies hujus tumoris inæqualis est, imo trans cutim mammarum di-
stinguuntur infartus, atque glomi vesicularum.
3. Hic tumor cum majori, vel minori tensione est, juxta gradum intume-
scentiæ, & distractionis membranarum, atque fibrarum; qui in mammis mul-
tiplici de causa excitatur. Sed qualiscunque sit hujusmodi tensio, cum reni-
tentia haud confundi debet.
4. Hic tumor cum dolore insuper est, ob distractionem, quam intumescen-
tia vesicularum lactearum in parietibus earundem inducit, & in fibris tendi-
neis, quæ vesiculas nectunt, & glomos hinc natos, atque involucra mamma-
rum circumambiunt.
5. Tumor demum hujusmodi fit cum caloris, & ruboris augmento, quia
vesiculæ mammarum tumefactæ, propinqua sanguinea vascula comprimendo,
per ipsa cruoris circulum intercipiunt.
6. Quando colostratio lente producitur, & tumor modicus apparet, morbus
gignitur, quin ægræ ipsum prospiciant: sed quum tumor prompte aggreditur,
& grandior celeriter fit, valida distractio mammarum horrorem inducit: hac
quidem de causa intromissio syringæ in vesicam, quando dolorem parit, horri-
pilationem, & febrim excitat. Interdum etiam horror initio colostracionis, a
chylo imperfecte subacto, aut acescenti procedit, qui ex primis viis in san-
guinem transit, & una ex causis colostracionis evadit.
7. Hæc horripilatio, quacunque de causa procedat, febrim plerunque con-
secutivam habet. Minime satagam, ex quo hæc febris originem ducat, expla-
nare, vel qua de causa sudores, & urinæ fluxus, febris remittente, copiose
erumpant. Hæc digressio me distraheret ab instituto suscepto.
8. Cum in colostracione lac per papillæ foramina non effluat, neque ægræ
infantium suctionem annuant, ob dolorosam, quam patiuntur, distractionem;
lac idcirco in mammis detinetur, & in glandulas lymphaticas axillarum per
venas lymphaticas mammarum transit, ut de febris lactea loquendo ostendi-
mus, & tunc glandulæ hujusmodi inflantur, & dolorem pariunt, quem
ægre sentiunt.
9. Glandulæ axillares tumefactæ, haudquaquam, ut solebant, lympham reci-
piunt a venis lymphaticis dorsalibus. Hæ venæ igitur tumentes regionem
dorsalem pariter tumefaciunt, & dolorem excitabunt. Eadem de causa puerperæ
dolorem dorsi persentiunt, febris lactea occurrente.

Diagnosis

- I. Morbus evidens est, neque decipi possumus; quotiescunque enim nutri-
ces, alterutra mamma tumefacta, tensa, dolente, aut cum calore rubente labo-
rant, colostratio præsens erit, neque cum inflammatione, aut scirrho ea con-
fundi poterit; quia in inflammatione tumor, tensio, dolor, calor, & præ-
sertim rubor, quam in hoc morbo, grandiores sunt, comitem habet acutam
febrim, quæ in colostracione non observatur. Quoad scirrhum vero attinet
mam-

mammarum, videbimus infra, ubi de eo locuturi erimus, quomodo distingua-
tur a tumoribus lacteis mammarum.

II. Facile pariter est causas morbi recognoscere; antecedentium enim hi-
storia satis indicare valet specialem causam, cui morbus tribui potest; ce-
teroquin hæc cognitio vix necessaria videtur, quia ipsa parum, vel nihil in
prognosim, aut curationem influit.

III. Gradus, statusque morbi deducitur a symptomatum vehementia; idcir-
co morbus gravis est, quando tumor, tensio, dolor, atque calor grandiores
sunt; contrarium vero accidit in oppositis casibus.

Prognosis.

I. Colostratio vulgaris morbus est, atque levis, qui post secundum diem
plerumque resolvitur, vel ad summum a tertio, aut quarto die, nisi gravissi-
ma adfuerint symptomata.

II. Morbus tamen huiusmodi gravis apparet, quum trans quartum, aut quin-
tum diem perduret citra ullum resolutionis indicium, aut tumor, tensio, do-
lor, atque calor augeantur, præsertim si febris, quamvis mitior, conjun-
cta fuerit.

III. Tunc morbus facile in inflammationem vergere potest, cum qua ma-
ximam affinitatem habet; quod graviorem, & plerumque diuturniorem ægri-
tudinem produceret, ut sequenti capite videbimus.

IV. Colostratio vero, quin inflammetur, vel lente resolvatur, frequenter
imperfecte resolvitur, & durities inter mammarum anfractus relinquit, quia
resolutionis segnitie indurationi locum præbuit alicujus portionis lactis inter
mammarias vesiculas. Huiusmodi durities, quæ plerumque negliguntur, sæpe
glandulæ scirrhosæ evadunt, quæ interdum deleteriæ indolis fiunt, ut infra
ostendemus.

Curatio.

Indicationes, quæ nobis proponi debent in colostrationis pertractatione, se-
quentes videntur. 1. compescere, atque imminuere tumorem, tensionem, do-
lorem, & calorem mammarum, quod in mitiori affectu ad lactis affluentis
resolutionem promovendam sufficiens erit. 2. quando morbus gravior est,
lac comprimere, atque resolvere validioribus lac solventibus remediis ne-
cessum erit.

I. Quando morbus modicus est, ut plerumque observatur, si ab initio ipsi
medeatur, sequens medendi ratio satis superque erit.

1. Ad lactis copiam imminuendam, quod mammas tumefacit, & morbum
intendit, sat erit ægris jus suppeditare; imo quum hæc affectio breviter abeat,
optimum erit, simplicem ptisanam ipsis exhibere.

2. Ut lac tenuius fiat, promptiusque per canales lactiferos, venasque lym-
phaticas axillarum percurrat, longa ptisana tepens opportunissima vide-
tur, confecta ex plantis capillaribus, aut decoctio radicis chinæ, vel arun-
dinis montanæ.

3. Ut lac deorsum feratur, clismata usuveniunt anodyna, emollientia, pur-
gantia, aut hystérica, juxta varias circumstantias, quas subeunt ægræ.

4. Compescitur dolor, laxaturque tensio mammarum, adhibendo embroca-
tiones confectas ex oleis liliorum, aut chamæmeli tepentibus; ac applicando
cata-

cataplasma de mica panis, & lacte, addito pauco melle Narbonensi; vel simile emplastrum oryzarum, cum lacte, & melle pariter ingredientibus subactum: cavere oportebit, ne hæc cataplasmata arefiant, sæpe ipsa commutando.

5. Potissimum tamen est, ægotantem mammam infanti exhibere, quod nutricum pleræque effugiunt, dolore perterritæ: ipsis enim suadere oportet, quomodo per papillam lac attrahendo, unica, tutaque methodus videatur mammam sanandi. Hac de causa plerunque catellus adhibetur, parum tamen virum ostendit, ut hoc absolvat, Si infantes validiores fuerint, ut lac grumosum, spissumque attrahere potis sint, citra ullum periculum papillam ipsis propinare licebit; secus enim, vividus infans pro hoc opere quærat, vel, quod nunquam deest, femella fugens adhibeatur.

II. Si præter hæc remedia, non modo ægritudo ad quartum usque diem procedat, verum magnopere intendatur, sequentia validiora remedia erunt necessaria.

1. Semel, vel bis juxta ægritudinis gradum brachii vena erit incidenda, vel secundæ ex brachio sectioni, venæ pedis incisio ad menses revocandos substitui potest.

2. Tensio, calor, atque rubor inflammationem minantur; quare cunctari oportebit, proposita remedia exhibendo ad mammam relaxandam, & turgentiam, cruciatumque compescendum.

3. Semel incepta valetudine, idonea resolventia erunt applicanda, ne lac affluens indurescat, & in mammis ejusdem noxii grumi supersint.

4. Pro hoc scopo cataplasma adhibetur, ex quatuor farinis resolventibus confectum, & cum decoctione ebullitum salviæ, menthæ, apii, aut fæniculi, cum quibus jusculi species conficitur, additis pauco melle Narbonensi, & oleo chamæmeli.

5. Si hoc cataplasma minus agere videatur, sequens substitui poterit expulpa foliorum petroselini; aut apii sub cineribus excocta, ubi tertium farinæ nigellæ cum sufficiente quantitate olei rhusæ addi oportebit.

6. Possunt pariter intus quotidie exhiberi sequentes pulveres. Sumantur grana 15. seminum fæniculi, totidemque cumini; myrrhæ vero, & croci orientalis grana 5. Hi pulveres pro libito, aut in juris cochleare, aut sub forma boli cum syrupo stæchadis subacti sumi poterunt.

7. Si morbus tamen persistat, ægram purgare necessum erit cum infusione folliculorum, rhabarbari, salis *de duobus*, mannæ addendo, vel ope ptisanæ realis duobus, aut tribus cyathis, vel cum lagenâ aquæ *de Vichi*, in ipsa solvendo mediam, vel integram dosin, si opus requirat, salis polychrestî.

8. Tandem ter quaterve in die idoneæ femellæ erit papilla exhibenda, ut lac alte sugat. Quod nisi benevertat, phiala, præcedenti capite enunciata, adhiberi poterit, mammis applicata, vel aliud vitreum instrumentum apponi poterit, ibidem indicatum; quod si longa cauda instructum fuerit, eo poterunt nutrices ipsæ commode uti.

CAPUT III.

De inflammatione mammarum.

Descriptio.

INflammatiō mammarum cum inflammatione reliquarum partium perfecte convenit; ipsa nisi posita, & natura affecta partis a reliquis differt: ceteroqui quinque signa pathognomonica inflammationis ostendit; quare inflammatio mammarum cum tensione, calore, rubore, & dolore est, qui modo utranque, modo alterutram mammam occupat: febris insuper plerunque adest, modo levior non fuerit ægritudo.

Tres species inflammationis distinguuntur, quæ tamen in magis, atque minus tantum differunt. Inflammatio *prioris speciei*, simplex *phlogosis* est, in qua symptomata leviora sunt, & citra noxam facile dissipantur: inflammatio *secundæ speciei* ea est, quæ graviora symptomata ostendit, & per *solutionem* plerunque evanescit: inflammatio *tertiæ speciei* reliquis deterior est, jugiter in *suppurationem* definit, & hac de causa *systrophica* dicitur.

Mammæ tribus hisce inflammationis speciebus, æque ac reliquæ corporis partes, fiunt obnoxie; sed hoc specialis habent, quod triplici occasione hunc affectum subire possunt: 1. quando ægræ puerperæ sunt: 2. quando lactant: 3. vel, quod raro est, quando neutram conditionem patiuntur; quod aliquam diversitatem in prognosi, & curatione hujus morbi inducit.

Causæ.

De inflammatione generice locuti sumus in *Tractatu de Tumoribus l. 1. c. 1.* hujus Tractatus speciatiim de *uteri inflammatione* egimus, *l. 2. c. 2.* hujus enim ægritudinis theoriam satis superque explicavimus, ut hic supervacaneum esset, diutius supra idem argumentum morari. Indicabimus autem tantummodo generaliora principia, quæ attendere potissimum debemus in mammarum inflammatione curanda.

Certum est, inflammationem mammarum *prioris* gradus procedere a retardato, aut intercepto in parte affecta sanguinis cursu. Hæc segnities, aut circulationis interceptio a pressione, obstructione, aut crispatione vasorum ducuntur.

Inflammatio *secundi* gradus ex eo oriri solet, quod cruor, prout in capillaria vasa affluit, ipsa, simulque hinc orta orificia venarum lymphaticarum dilatat, ut ille facile ingrediatur; id ruborem, calorem, tensionem, cruciatumque in parte affecta, ac proinde inflammationem auget. Hæc mutatio, ut nemo ignorat, nisi ab actione aucta, & continuata causarum derivat, quæ sanguinis circulum retardant; aut interceptiunt.

Tandem inflammatio *tertii* gradus tunc oritur, quando sanguis in vasa capillaria, atque venas lymphaticas continuo irrumpens, ipsas non modo dilatat, verum alterutras, aut utrasque dirumpit, quod sanguinis, aut saniei effusionem inducit. Hæc transvasatio, ut apparet, a nimia plenitudine vasorum dependet, quæ deinceps a continuata actione causarum retardantium, aut interceptantium sanguinis circulum procedit.

Ex his consequitur, tres hujusmodi species inflammationis mammarum om-

nes a causis originem ducere, quæ retardant, aut sistunt sanguinis circuitum, ac, ut nuper enunciavimus, primum gradum hujus inflammationis producant; quæ si augeant, alterum gradum inflammationis faciunt, postremum tandem sytrophicæ inflammationis pariunt: quare causas hujus inflammationis investigando, eas tantum attendere fas erit, quæ primum gradum inflammationis mammarum producant.

Hujusmodi causæ itaque, ut nuper admonuimus, sunt compressio, obstructio, constrictio, aut crispatio vasorum sanguineorum; reor tamen, obstructionem, & crispationem ad mammarum inflammationem parum conducere; quare causas compressionis inquirere potissimum oportebit; ac, ut concinna methodo incedamus, cum mammae in triplici statu inflammari possint, puerperii, lactationis, & citra utrumque; idcirco prius causas inflammationis enunciare nostrum erit, quæ triplici statui communes sunt, deinceps quæ magis speciales videntur.

1. Causæ communes sunt ictus, collisio, aut valida compressio mammarum, quibus labefactatur elaterium vesicularum, & lactis infartus inducitur, qui vasa sanguinea valde comprimit. His addi potest externum frigus, quod lac densando, in vesiculis detinet, ipsumque vasa circumposita comprimit.

2. Præter hasce communes mammarum inflammationis causas, lochiorum in puerperis suppressio idem parere potest, lac uterinum mammas versus repellendo, ibique sanguinis circulum intercipiendo, idemque accidit, quando puerperæ cibis nimium indulgent.

3. Ad nutrices quod attinet, duæ speciales causæ possunt inflammationem inducere; prior est colostratio, quando ipsa sævior fuerit, nullumque ægræ diætæ regimen servaverint; altera videtur lactis exuberantia, quando infantes debiliter sugunt, aut nutrix de repente lactare desistit, quin necessarias cautelas sumat ad lac paullatim exinaniendum.

4. Tandem inflammatio mammarum mulierem aggreditur, quæ nec puerpera, nec alrix sit, ob aliquam communem causam, quod tamen raro contingit. Unam igitur tantum peculiarem causam cognovi, cui hoc tribui possit; hujusmodi videtur mensium suppressio, quando juvenem feminam corripit, quia tunc lac uterinum ubertim mammas ingreditur: sed cum lac hujusmodi densum valde sit ob rationes infra-enunciandas, valebit facile mammas tumefacere, præsertim cum copiosius fuerit.

Animadvertendum est, sedem morbi frequenter variare; interdum inflammatio externam mammarum faciem magis afficit, & tunc in cuti dolor, tensio, atque calor potissimum resident; interdum vero intimius substantia mammarum inflammatione corripitur, & tunc tensionem, dolorem, & calorem in interiori mammae parte ægræ persentiunt.

Symptomata.

Symptomata inflammationis explicatu facillima sunt.

1. Vesiculæ mammariæ, canales lactiferi, atque vasa sanguifera lacte, cruoreque maxime turgent, ex quo tumor, & tensio ægrotantis mammae originem trahunt.

2. In inflammatione mammarum sanguis detentus vividis, & repetitis arteriarum pulsibus subicitur; ex eo rubor, atque calor patientis mammae.

3. Vasa magnopere distenduntur ob lactis, cruorisque infartum, ex quo dolorem in inflammata mamma ægræ patiuntur.

4. Quoad

4. Quoad febrim attinet, quæ inflammationem mammarum, ut reliquas inflammationes, comitatur, a gradu, & intensiōe doloris procedit, quem ægræ perferunt.

Diagnos.

I. Facile mammarum inflammatio dignoscitur in complexu signorum pathognomonicorum, quæ ipsam prænuntiant; ea sunt tumor, tensio, rubor, calor, dolor, & febris, quæ eam jugiter comitatur.

II. Cum colostratione tantum confundi posset, sed facile distinguitur, quia in inflammatione symptomata nonnulla observantur, quæ in colostratione desunt; hujusmodi sunt rubor, atque febris, itemque reliqua symptomata, quæ in inflammatione vehementiora sunt, quam in colostratione.

III. Gradus inflammationis pariter patefiunt ob violentiam phenomenorum, & morbi durationem.

IV. Facile est cognoscere, an mulier puerpera, nutrix, aut neutrum sit.

V. Tandem causam antecedentem inquirentibus, ea facile patet ex vitæ gestæ historia; quod tamen parvi momenti est, cum morbi pertractatio una sit.

Prognosis.

I. Inflammatio mammarum diutinus morbus evadit, quia lac humor spissus est, qui difficulter liquefcit, ut per resolutionem evanescat, aut in pus convertatur.

II. Morbus dolorosus est ob mammarum vividum sensum, cum innumera nervorum propagines per ipsas distribuuntur.

III. Raro teterrimas consecutiones parit, modo hic affectus non negligatur, vel, quod pejus erit, nocua remedia non applicentur.

IV. Triplex est hujus morbi desinentia: vel resolvitur, & ita perfecte convalescit; vel in suppurationem desinit, & abscessus, aut apostema gignitur, de quo infra capite sequenti; vel indurescit, & glandulæ proinde scirrhosæ producuntur, de quibus sequentibus capitulis erimus locuturi.

V. Hæc inflammatio nunquam in gangrænam abit, saltem hoc nondum animadverti, quod lactis qualitatibus tribuendum videtur, quæ idoneam partium mollitiem servant.

Curatio.

Remedia ceteris inflammationibus idonea, huic pariter inflammationi conveniunt, aliquibus circumstantiis exceptis, quas sigillatim indicare satagemus.

I. Inter remedia, quæ curationem internam respiciunt.

1. Venæ sectio validior est, & ab ea morbi medela initium sumit. Duæ enim, vel tres priores venæ sectiones, quæ ex brachio, morbo opposito, institui possunt, saltem uncias decem quæque præbere debent. Hæc lex nullam exceptionem patitur in nutricibus, aut in iis, quæ neutrum sunt, cum majorem attentionem mereatur in puerperis mulieribus. Si lochia copiosa erumpant, & inflammatio mammarum modica sit, a venarum incisione cessandum erit; sed venam incidere necessum erit, si lochia parum fluant, vel inflammatio mammarum intensissima appareat; sed in puerperis hujusmodi venæ sectiones ex pede institui debent, pluries venam secando juxta ægrotantium opus.

2. Dia-

2. Dieta tenuis præscribi debet simplicis juris vitulini, aut pullorum, simulque ptisanæ, donec inflammatio vehementior, & febris intensior persistant. Hæc lex generalis est; excipi tamen possunt nutrices, quæ proprios infantes alere concupiunt, ipsis permittendo unum, aut duo jusscula oryzarum in febris remissione, a quibus erit abstinendum, statim ac febris intendatur.

3. Ægrotantibus propinari possunt infusiones plantarum capillarium, aut florum verbasci, decoctio graminis, aut radicis oxalidis, serum lactis sine cremore tartari depuratum, aqua pullorum ad sanguinis æstum temperandum, urinas, sudoresque ciendos, ut per hæc vias exuberans lac secernatur. Hæc lex quaslibet mulieres respicit, mammarum inflammatione laborantes, in quibuscircumstantiis reperiuntur.

4. Juvat singulis diebus lavacra intromittere; interdum simplicia anodyna, & emollientia; interdum vero purgantia, cui addi possunt mel, oleum olivarum, & electuarium lenitivum, aut catholicum duplum; mulieres tamen, dum puerperæ sunt, huic legi minus sunt obnoxie, ac pro ipsis decoctiones artemisiæ, matricariæ, vel meliloti præ ceteris usuveniunt.

5. Præter lavacra, apozema quotidie mane exhiberi poterit, confectum ex foliis cichorii silvestris, borraginis, scolopendræ &c. quibus affuderis drachmam, aut drachmam cum semisse salis *de duobus*; excipiuntur ab hac regula puerperæ, dum lochia ubertim erumpunt, sed eadem auxilia afferri debent, si lochia imminuantur, aut supprimantur.

6. Modo febris imminuta sit, simulque tensio, dolor, & calor mammae abire inceperint, ægram purgare fas erit cum drachma rhabarbari, & tantundem salis vegetabilis, additis unciiis duabus mannæ. Huic indicationi pariter cedunt tres cyathi ptisanæ regiæ, confectæ ex duabus drachmis folliculorum fenæ, totidemque salis *de duobus*, addito etiam limone in taleolas diviso: hæc dos in duas partes distincta melius conveniet singulæ addendo unciam unam mannæ Calabrienfis, prout opus requireret. Hæc praxis reiterabitur, sed ab ea abstinendum videtur in puerperis, modo lochia suppressa, aut valde imminuta non fuerint.

7. Si in morbi decursu dolor, cruciatusque intensissimi evadant, ut nunquam ægra quiescat, vespere emulsio exhiberi poterit, addendo quinque, aut sex drachmas syrupi diacodii, vel viginti quinque uncias tincturæ anodynæ, vel quinque grana pilularum cynoglossi, ut quotidiana praxis docet.

II. His remediis internis topica addi debent, quæ ægrotanti mammae applicantur, quorum usitatoria tantum proponam.

1. Embrocationes adhiberi solent, quæ conficiuntur ex oleo rosato, aut amygdalarum dulcium: applicantur etiam cataplasmata anodyna, & emollientia, confecta ex pulpa foliorum lactucæ, portulacæ, hyoscyami, sub cineribus excocta, quibus addatur parum olei rosati, vel, quod magis prodest, cataplasmata ex mica panis, & lacte cum paucis vitello ovorum; usuvenit simul ceratum refrigerans Galeni, supra linteam extensum; frequenter enim hujusmodi topica removeri debent, ne supra partem affectam arescant.

2. Si ab horum remediorum usu febris admodum imminuatur, tensusque mammarum contextus relaxetur, quod proximam resolutionem prænuntiat, huic auxiliari poterit, cyathos aliquot propinando thei, aut infusionis veronicæ: cataplasmata etiam ex farinis resolventibus parata, & cum foliis menthæ ebullita. Huic indicationi pariter cedunt jusscula vinosa, tum folia brassicæ rubræ macerata, & crassioribus stratis spoliata, ac melle tandem oblita;

linita; linteum melleo stratu obductum, vel cataplasma ex pulpa confectum foliorum brassicæ rubræ, sub cineribus excoctorum, aut paucō oleo chamæmeli oblatorum.

3. Cavendum erit ab adstringentibus, quamvis ipsa Auctorum plerique magnopere commendent: hujusmodi sunt terræ cimoliæ, vel, ut melius dicam, sedimenta, quæ supersunt in acuendis cultris; simulque repellentia vitari debent, uti acetum, oxycratum, oxymeli &c. quia hujusmodi remedia lac in mammis indurescunt, scirrhusasque durities in glandulis pariunt.

4. Discrepant Medici inter se, an debeant puerperæ, aut nutrices mammarum inflammatione correptæ, mammas sugentibus præbere. Certum enim est, quod a suctione ægrotantis mammæ tensæ, turgentis, atque dolentis, non modo parum, vel nihil lactis extrahi poterit, verum morbus intensior fiet: omnes tamen communi calculo affirmant, posse, atque debere alteram mammam morbi expertem præbere, ipsamque ter in die exinanire. Per hanc viam lac defleuens, tensam, atque turgentem mammam aliqua ex parte saltem evacuat: pro hoc opere tamen infantes minus valent; puella enim quæri debet decem, aut duodecim annorum, vel instrumentis est utendum superiori capite indicatis.

5. Ex his facile patet, nutrices, inflammatione mammarum laborantes, natos alere haud posse, ut necessario ipsos debeant, vel novæ altrici committere, vel si adultiores fuerint, a mammis avellere, circa quod minime cunctari oportet, ne infantes detrimentum patiantur.

In inflammationibus ceterarum partium, signa proximæ resolutionis apparent a sexto, vel septimo die; ea tamen segniora sunt in mammarum inflammatione, quia lac humor est difficilis solutionis, & nisi plerunque a nono, aut decimo die liquefcit. Si imminutio febris, aliorumque symptomatum in melius procedat, spes est, morbum feliciter abiturum ope resolutionis: ast si ab aliquot apparentis resolutionis diebus, febris, aliaque symptomata exacerbentur, nequit amplius ambigi, tumorem in suppurationem vergere, abscessumque producere, quod urget ad nova auxilia confugere, ut infra sequenti capite patebit.

CAPUT IV.

De abscessu, sive apostemate mammarum.

Descriptio, & Differentia.

Abscessus, sive apostema mammarum tumor est pure repletus, sive materie saniosa, ab eo haud absimili.

Hic tumor infartum lacticinofum sequitur, qui in colostratione observatur aut intumescentiam phlegmonosam, quæ in inflammatione mammarum apparet. Abscessum vero tuberculofum in mammis necdum locum habere putarem.

Quando infartus lacticinofus, aut phlegmonofus mammarum, potius quam resolvi, in abscessus mutantur, phenomena, quæ ægra passa erat, tunc re-crudescunt, tensio nempe, dolor, calor, rubor, & validi pulsus: hujusmodi sunt indicia abscessus fieri; paullo post omnia quiescunt, quod est indicium abscessus facti.

Quandoque infartus, qui præcesserunt, pluribus instruuntur loculamentis,

Astruc de Morbis Mulierum. P. II.

K

in

in quibus totidem distincti abscessus producuntur, eandem mammam afficientes; quandoque vero unicus est suppurationis locus, & unicus abscessus gignitur; hic tamen non raro ex pluribus abscessibus simul communicantibus unicus evadit.

Mammarum abscessus triplicem sedem habere solent: interdum pinguedinis stratum occupant, sed hoc raro contingit: interdum glomos glandulares a corpore mammarum distinctos, superius *capite* 1. descriptos; interdum denum corpus ipsum mammarum afficiunt, sed extrinsecus; nam raro accidit, quod hoc corpus intimius deturpetur. Prior species abscessus superficialis est; reliquæ duæ abscessus species profundiores sunt.

Abscessus magis periculosus ille est, qui papillam infestat, quia magnopere dolet, integram mammam tumefacit, constrictionem papillæ plerunque inducit, vel sæpius ejusdem casum.

Ostendimus jam, materiem abscessus pus esse, aut ab eo non absimilem substantiam; si hic infartus simpliciter phlegmonosus videatur, quod raro contingit, contenta materies pus legitimum erit; si abscessus vero lacticinosus sit, quod in colostratione accidit, contenta materies lac fustum, acescens, corruptumque apparebit; tandem si infartus, partim lacticinosum, partim phlegmonosum se offerat, pus contentum multo lacte onerabitur, quod magis obvium est.

Donec materies in abscessu contenta nullam sibi pandat viam, morbus abscessus, sive apostematis nomen retinet, quod in *hoc capite* explicaturi erimus. Sed si pus, sibi parato tramite, jam foris erumpat, aut sectione instituta, per ipsam effluat, mutato nomine hic affectus *ulcus* appellatur, ut *sequenti capite* explanabimus.

Causæ.

Genericè de abscessibus egimus in *Traſſatu de Tumoribus* l. 1. c. 2. Speciatim vero in hoc opere de abscessibus uteri locuti sumus l. 2. c. 3. quo reverti oportet, si quis modum ediscere cupiat, quo sanguis in inflammationibus in pus convertitur, quod etiam explicationem facile suppeditat infartuum partim lacteorum, partim phlegmonosorum, atque explanat, quomodo pus particeps fieri possit plus minusve qualitatis alterutrius, prout infartus ad lacticinosi, vel phlegmonosi tumoris indolem magis accedit.

Animadvertendum enim est, quod si in lacticinoso, aut phlegmonoso mammarum infartu constriction vasorum, quæ ipsum produxerat, lactis, cruorisque cursum retardando, si per venæ sectionem, aut topica tollatur; insuper detenta materies a copioso medicato potu diluatur, vel satis ab arteriarum pulsibus attenuetur, facile resorberi poterit per venas lymphaticas, quæ in parte affecta mammarum nascentes in glandulas axillarum abeunt, ubi lympham deponunt in sanguinem transducendam. Hic est modus resolutionis tumentium mammarum, & dolor, quem ægræ persentiunt circa axillares glandulas, satis ostendit per hanc viam resolutionem patrari.

Ast si alterutra harum causarum desit, videlicet constriction vasorum subsistat, aut contenta materies, neque remediis attenuetur, neque ab arteriarum pulsibus impellatur, in utroque casu repetitis arteriarum oscillationibus quasata materies naturam mutando in pus lacticinosum convertetur.

In inflammationibus revera phlegmonosis hæc conversio a sexta die incipit,

pit, nona vero finem habet. Ægritudo non ita acceleratur in intumescencia inflammatoria mammarum, quia lac, quod ipsam magna ex parte efformat, repentinam hanc mutationem subire non est pote; etenim nisi circa nonum, aut decimum diem aliqua humoris resolutio conspici solet, interdum vero nisi decimo quinto consuevitur. Res demum segnius progreditur, quando infarctus simpliciter lacteus fuerit, ut in colostratione.

Quando detenta materies ab arteriarum pulsibus quassata, sine resolutione tandem dissolvitur, & rarefit; vasa sanguinea propinqua comprimit, atque oscillationes arteriarum auget, ut tensio, dolor, calor, atque rubor prius subacti renouentur. Irritatio, quam hæc materies fusa, & acrior facta tunc in nervis, atque fibris excitat, hæc phenomena semper magis auget, ita ut suppuratio producat, & abscessus perficiatur.

Ast cum materia fusa fuerit, & vasa, aut fibræ, quæ ipsam complectuntur, concisæ, materies sui juris facta propinquas partes amplius non lacescit, & sanguinis circulus restituitur; ita tensio, calor, rubor, atque dolor post imminutionem abeunt, & hic est status perfecti abscessus.

Cum huiusmodi materies acris sit in vulgaribus abscessibus, continentes partes paullatim corrodit plus minusve, prout hæc partes corrodi sinunt; ex hoc enim abscessus inæquali celeritate perficiuntur.

Hi progressus abscessuum mammarum longe plerunque procedunt, tum quia contenta materia spissa est, & difficulter angustos partium anfractus ingreditur, cum simul quia parum aeris est, segniterque partes rodit: ab eo dependet segnis perfectio abscessuum mammarum, quos diu ferunt ægræ sine ulla aperitione, cui adduntur spissitudo, atque densitas involucri ipsarum mammarum; sed materies huiusmodi jugiter agens, perfodit tandem hoc involucrium, & sub cuti plures prominentias inducit, quæ erupturæ materiæ adytos indicant.

Tandem hæc materies per plures scissuras diversæ magnitudinis pandit viam, ex quibus modo ubertim profilit, modo guttatim stillat; interdum etiam, quando materia spissa, & lacticinosa fuerit, tarde erumpit, ut latiore viam ultro parare necessum sit; præsertim quum ægra magnos cruciatus passa sit: in utroque casu abscessu aperto nomen mutat, & ulcus evadit, de quo sequenti capite loquemur.

Symptomata.

1. In abscessibus mammarum multa est puriformis materies, & margines abscessus valde tumescunt, quod ostendit, sanguinem, lymphamque ibi copiose affluere. Ergo in abscessibus mammæ magis graves esse debent, ac pondus interdum adeo maximum fit, ut circumpositis fasciis sustineri debeat.

2. Nullus est mammarum abscessus, in quo continua partium distractio non producat, sive a copia, sive a pondere materiæ puriformis: ergo nullus huiusmodi abscessus, qui huiusmodi dolorem non pariat in mammis, quæ tamen non semper æquabiliter ægrotant,

3. Suppuratione semel confecta pus ad ostia abscessus euectum, sui que juris factum nec partes tumefacit, neque vasa sanguinea amplius comprimit; ergo abscessu in mammis confecto, tensio, rubor, calor, atque dolor a cuti abibunt.

4. In abscessibus mammarum cum contenta materies probe fusa, & attenua-

nuata fuerit, ejusdem portio per venas lymphaticas reforberi debet, & in glandulas ejusdem nominis, axillæ ejusdem lateris devehiri debet, quæ proinde tumefient. Ergo in mammarum abscessibus, qui sero aperiuntur, glandulæ axillares ægrotantis lateris tumefieri, & dolere debent.

5. Materies puriformis abscessuum in glandulas axillares delata, ex his per vasa rorifera bilis in sanguinem educitur, qui in subclaviam sinistram ipsam deponit, ac sanguini remixta ob propriam aciditatem levem glomeramen in ipso inducit. Ergo abscessus mammarum, qui diu perdurat *horripilationes* parere debet.

6. Lex universalis naturæ est, quam abs re esset explicare, sed constans videtur, quod nempe cruoris grumi in sanguine nati, horrores producant; febris subsequitur, pulsuum frequentia, & calore concomitantibus: ergo abscessus mammarum cum horrore identidem comitantur motus febriles plus, minusve sensibiles, aut diuturni.

7. Abscessus mammarum, qui in papillis sedem habent, partem nervis undique instructam afficiunt, quare dolorem parere debent.

8. In abscessibus canales lactiferi a dilatatione intumescunt, & ab intumescencia abbreviantur: ergo papilla retrahi debebit.

9. In hujusmodi abscessibus canales lactiferi erosi, & in pure natantes facile sanie replentur, ipsamque per foramina papillæ expellunt: ergo in hoc casu pus, siue sanies plus, minusve abundanter eruperit, prout confertiores lactiferi ductus fuerint erosi.

10. Tandem si abscessuum pus acre fuerit, ut canalium lactiferorum plerique corrodamur, papilla, quæ nisi per ipsos mamme necitur, necessario decider.

Diagnosis.

I. Abscessus mammarum nisi grandiore colostrationem, aut inflammationem earundem subsequuntur, neque per resolutionem eveniunt. Nos itaque minime latent circumstantiæ, in quibus prænuntiandi videntur abscessus.

II. Abscessus hujusmodi nunquam eveniunt, nisi prius subdola morbi remissio apparuerit; omnia symptomata enim, tensio nempe, rubor, calor, dolor, & ipsa febris post sensibilem imminutionem sine manifesta causa renouantur; nemo igitur ignoraverit momentum, quo abscessus incipient.

III. Si hæc phenomena paullo post abeant, & cessando mammam tumefactam relinquunt, certiores fieri possumus; abscessum perfectum esse; sed nulum superest dubium, quando in mammis tumor conspiciatur fluido quodam repletus, qui fluctuatione, atque contrectatione recognoscitur.

IV. Facile credideris, abscessus lacteos potius, quam puriformes esse, quando colostratio, aut inflammatio lactea magis, quam phlegmonosa præcesserit.

V. Unicus vel multiplex fuerit abscessus, prout uncia, vel multiplex cistis pure turgida, tactu apparuerit.

VI. Neve abscessus cutanei, aut profundi sint, non modo dolor, quem ægræ plus, minusve intensum, aut profundum persentiunt, verum fluctuatio puris satis indicabit.

VII. Tandem facile recognosci poterit papillæ abscessus ob doloris sedem, tumoris, & symptomatum concomitantium, qualia sunt papillæ retractio, & per ejusdem foramina fluxus.

Prognosis.

I. Abscessus mammarum longa est, & molesta ægrotudo, quæ segniter producit, & sero convalescit.

II. Abscessus mammarum scirrholas glandulas sæpe relinquit, quando aliqua portio tumentis mammae a suppuratione desistat.

III. Abscessus mammarum, præsertim cum magnus, & profundus evadat, vacuum relinquit, quod inelegantem cicatricem gignit.

IV. Abscessus mammarum, qui papillam afficit, ejusdem basin corrodingo, papillam separat, ut amplius nequeant altrices ex ea parte lac præbere.

V. Profundus abscessus superficiali difficilius, & puriformis luteo segnius convalescit.

VI. Tandem abscessus mammarum semper periculosus, & diuturnus evadit, quando mammarum substantiam intimius aggreditur.

Curatio.

Abscessus mammarum dupliciter curandum se offert.

I. Dum abscessus primo exsurgit, omnia symptomata sedulo erunt imminuenda, qualia sunt dolor, & febris, si adsit. Hac de causa

1. Ægrotanti sinui cataplasmata anodyna applicantur, qualia conficiuntur ex mica panis albi, & lacte, pauco addito melle, ex oryzis in lacte excoctis, & pauco simul admixto melle, ea sæpe ante arefcentiam renovando.

2. Cataplasmis tamen embrocationes præmitti poterunt ex oleo amygdalarum dulcium confectæ, pauco etiam addito oleo ovorum, chamæmeli, aut medullæ vervecinæ, prout tensionis gradus postulaverit.

3. Si dolor, atque tensio cum febre increbuerint, semel, vel bis ex sano potissimum latere venam secare non præteribis.

4. Ægra ab omni lactatione abstinere debet: interdum sana mamma, si lacte turgeat, evacuari debet semel, vel bis in die, ope sugentis puellæ, vel instrumentorum, quæ superius proposuimus.

5. Tunc ad lac evacuandum clismata purgantia interdum intromittuntur, vel ptisanæ copiosæ propinantur, ex levioribus diureticis paratæ, nempe ex plantis capillaribus, gramine, aut similibus, vel apozemata exhibentur ex foliis chærephylli, pimpinellæ &c. addita drachma salis de duobus.

6. Applicabitur affectæ mammae cataplasma, confectum ex pulpa in aqua excocta, cui postquam per setaceum transjecta fuerit, oleum chamæmeli, aut mellis addi poterit.

7. Si dolor vehemens persistat, noctu saltem moderari fas erit, vespere exhibendo aliquod anodynum: huic indicationi cedent quinæ drachmæ syrupi diacodii, viginti, aut viginti quatuor guttæ tincturæ anodynæ, vel quina grana pilularum cynoglossi.

8. Tandem dicta moderari oportet juxta ægrotantis statum; etenim si tensio, dolor, rubor grandiores appareant, & febris præsertim adsit, jussula tantum erunt exhibenda: nihilo tamen minus cochlearia aliquot cremoris oryzarum cum vitello etiam ovorum in jure permitti poterint, quando suppuratio jam perfecta videatur, quod symptomatum immutatio prænuntiat.

II. Semel vero confecta suppuratione erunt adhibenda,

Astruc de Morbis Mulierum. P. II.

1. Cataplasmata putrefacientia, five maturantia, ut suppuratio celeriter, & æquabiliter perficiatur. Hæc cataplasmata parantur ex pulpa foliorum malvæ, althææ, brançæ-urcinæ, cæpæ liliorum sub cineribus excoctæ, quibus additur basilicum recentè paratum; hoc cataplasma integram mammam trans etiam partem affectam amplecti debet, quod efficacius redditur, additione cæparum communium, & veteris fermenti.

2. Si abscessus in aliqua sui parte apicem ostendat, futuræ aperitionis indicium, ibique conspicua magis fluctuatio persentiat, splenium basilico onustum applicari poterit, ut suppuratio foveatur, reliquo cataplasmate deinceps splenium, & integram mammam obducendo.

3. Ceteroqui clismata, & apozemata erunt continuanda, ægrotanti suadendo continentem ptisanarum usum, & paullo uberiores nutritionem permittendo, præsertim si abscessus maximus non fuerit.

4. Sub horum remedium usu, tumor æquabiliter mollis fiet, quod est indicium integræ suppurationis, & abscessus tunc aperiri poterit, modo sponte non excludatur. Cum id vero novam ægritudinem pariat, diversa etiam methodus requiritur, quam sequenti capite perscrutabimur.

C A P I T U L U M V.

De ulcere Mammarum.

Descriptio.

Ulcus mammarum est solutio continuitatis mammarum substantiæ, ex qua pus, aut materies ab ipso haud absimilis profluit: quare facile deducitur, abscessum semel apertum ulceris nomen sumere.

Ulceramammarum, ut illa reliquarum partium, initio morbi margines ostendunt cinereos, fuscis, aut nigerrimos, uno verbo salitos, & sordidos. Sensim remedium usu, aut simplici absterfione purpurea sine limbis apparent, siye melius detergantur, quod est laudabilis cicatrizationis indicium.

Reliquæ hujusmodi ulcerum differentiæ ab indole diversa abscessuum dependent; sunt superficiales, aut profundi, simplices, vel compositi, multiplices, vel non, prout abscessus similibus varietatibus affecti fuerint.

Causæ.

Ulcus in mammis semper abscessum subsequitur; quare causæ ulcerum mammarum eadem sunt abscessuum, quas satis explanavimus; reapse hic affectus ulceris nomen meretur, statim ac suppurare incipit, sed usus invaluit, quod per totum morbi cursum ad valetudinem usque ulcus semper nuncupetur: verum si usus hoc nomen non tueretur, tamen ulcerum medelam semper postularet.

Nihil enim superest dicendum circa causas ulcerum mammarum, tantumque animadvertendum erit,

1. Exeuntem ex aperto abscessu saniem ex sanguine, lymphæ, & lacte conflari in tumore detentis, & in pus conversis, tum ex fragmentis capillarium, sanguineorum, lymphaticorum, lacteorumque vasorum, simulque ex nervorum, fibrarumque tendinearum rudimentis in pus solutis, in quo sub exilissimorum filamentorum specie ipsa natant.

2. Post

2. Post puris exitum parietes ulcerum callosis, & semiputrefactis limbis deturpari, ubi multum pus reliquum est.

3. In hoc statu faciem ulceris cineream, fuscā, nigram, & versicolorem esse, labiis instructam, sedumque ulcus tunc appellari.

4. Sensim, sensimque labiorum partes, quæ ab ulcere erumpunt, ob remedium applicationem putrescere, cadere, atque secum pus retentum ferre, ideoque carnes colorem tunc purpureum suscipere, ulcusque detersum tandem nuncupari.

Symptomata.

1. Primis diebus post abscessus aperitionem, pus ab ulcere ubertim fluit, quia circumpositæ partes sanguine, lymphæ, & lacte turgent: præterea labia semiputrefacta, pureque imbuta ex parietibus ulceris decidendo, puris copiam adaugent, quamvis tamen labiorum additamentum fluentem materiem, fætidam, spissam, & inæqualem magis reddat.

2. Prout ulcus detergitur, minus ipsum puris suppeditat, ipsumque fluidum æquale, & inodorum magis apparet, quia ex portione tantum lymphæ, aut lactis conflatur, ex vasis lymphaticis, aut lactiferis profluit nondum occlusis, & reliquum potius videtur circa ulceris superficiem.

3. Ulcus tandem nullum pene pus amplius præbet, quia vasa propinqua, quorum propagines capillares coarctari poterunt, nihil expellunt, serumque lymphaticum tantum suppeditant, qui partem madefacit.

4. Tunc ulceris cavitas valde coarctatur ob ulceris parietum restrictionem, carnes undique crescunt, ulcusque replent, ipsumque proximam valetudinem attingit. Ast quamvis optima appareant convalescentiæ indicia, cicatrix tamen haud facile ad libellam se posuerit; positus enim morbi cavitatem ostendit, plus minusve conspicuam, juxta ulceris variam profunditatem.

5. Quando ulcus profundum est, & acre pus; ægrotantes frequenter in glandulis axillæ ejusdem lateris dolorem, caloremque persentiunt, quia pus in hæc glandulas delatum, vividum sensum parit; sed plerunque nihil persentiunt ægræ, modo ulcus exiguum, & pus acrimoniæ sit expers.

6. Cum mammarum substantia spongiosa sit, carnes hinc exortæ facile expanduntur, modo ipsis ægrotantibus mederi prætereamus, quod carnes luxuriantes parit, & fungosas quandoque, ut segnius valetudo procedat.

Diagnosis.

In ulcere mammarum nihil latitat: ejusdem enim existentia, positus, magnitudo, indoles, puris acredo, aut dulcedo, serositas, aut spissitudo, si unicum, vel multiplex fuerit ulcus, clare patefunt.

Prognosis.

Prognosis facillima pariter evadit: ulcus itaque mammarum morbus est diuturnus, incommodus, raro tamen periculosus, præsertim si illud modicum, superficiale, & lacteum fuerit, sanam mulierem tantum infestet viro venereo, scorbutico, aut strumoso nunquam infectam: in contrariis tamen casibus idem prænunciari nequit.

Ulcus, quod sub papilla, aut prope est, specialem diligentiam postulat, quia

quia valde dolet, & plerunque papillæ casum inducit, & ad eam partem la-
standi modum tollit; nam parvi facienda videtur spes, quam quidam præ-
bent, quod nova papilla produci queat.

Curatio.

Hæc lex constans est, quod abscessus perfecte suppuratus, satisque emollitus
prompte aperiatur, ut contenta materies foris erumpens propinquas partes
non corrodat; imo in declivi parte aperiiri debet, ut pus facilius effluat.

Quidam ancipites hærent, si caustico lapide, aut cultro aperiiri debeat tu-
mor, sed quæstio parvi momenti est, quam ægra, aut chirurgus facile solve-
re poterit; animadverto tamen, cultrum frequentius usuvenire; neque mihi se
offerunt rationes, quibus hanc methodum esse respuendam judicem.

Sectione peracta, semel fluxa materie, blande corpus mammarum exprimitur;
pars vero affecta pulvinis cooperitur, onustis cerato digerenti, addito pauco
oleo ovorum, aut eorundem vitello. Paulo post cum ulcus detergi incipiat,
digerenti balsamum additur Arcei, vel hoc simpliciter adhibetur, donec car-
nes fungosæ balsamum viride, aut ægyptiacum postulent, vel parum etiam in-
terdum balsami fusi.

Tandem cum ulcus repletum fuerit, cicatrix tantum erit promovenda, sple-
nia sicca, aut rasa, terebinthino pulvere inspersa, aut alumine combusto as-
persa applicando: interdum etiam leviter infernali lapide partem lambendo.

Hæc praxis, quamvis valde methodica sit, suas redargutiones patitur. Qui-
dam enim autumant ex grandioribus aperturis aerem ubertim ingredi, qui in-
teriore ulceris partem deturpat, & ibi circulantia fluida spissando, vale-
tudinem retardat; insuper insistant, per hujusmodi sectiones scindi involucrum
tendineum mammarum, quod in statu sano rotunditatem, & a sectione cal-
losas; duras, inæquales, & deformes cicatrices relinquit.

Maximum tamen obstaculum illud est, quod nutrices difficulter huic operi
se subjiciant; ex se enim plerunque, aut mulierculis suis tantum curari si-
nunt; neque citra profectum familiarem methodum adhibuerunt, reapse ea-
rum hunc morbum pertractandi ratio diuturna evadit, sed cicatrix, quæ ul-
cus subsequitur, lavigata magis, minusque deformis plerunque conspicitur.

1. Ipsæ expectant spontaneam abscessus aperturam, quod fero evenit, nisi post-
quam involucrum mammarum valde consumptum sit, ut amplius plicari possit,
deformemque cicatricem producere.

2. Dum ita cunctantur, cataplasmata putrefacientia adhibent ex oryzis, lacte,
& melle Narbonensi confecta.

3. Semel tumore aperto, mammas exprimunt, affectamque partem pulvillis
cooperiunt, basilico obductis, vel crebrius melle cum pauco ovi luteo.

4. Si apertura exigua appareat, ipsam dilatant, torunda iisdem pharmacis
onusta, vel interdum, parum spongiæ præparatæ causticis sibi comparant, ut
huic usui cedat.

5. Hanc methodum per unicum, vel duplicem mensem prosequuntur, obdu-
cendo apparatus emplastro unguenti marini, & mammas una, vel duobus fo-
liis brassicæ rubræ, artemisiæ, & melle inunctis.

Cum expertus sim, hanc praxim sæpe benevertere, ipsam haud contemnerem;
præsertim cum ulcera modica, & superficialia appareant.

Quicumque vero methodo ulcera hujusmodi pertractentur, idoneum regimen
am-

amplecti, debet ab alimentis salitis, caseosis, calefacientibus &c. sese abstinendo; alvum etiam ciere fas erit medio, aut fine curationis folliculos senæ, falem vegetabilem, mannam, &c. adhibendo.

Quoad casum papillæ attinet, videbimus, quomodo ipsi mederi queamus, sequenti capite, ubi de morbis hujus partis fusius locuturi erimus.

CAPUT VI.

*De glandulis scirrhosis mammarum.**Descriptio.*

Glandulæ scirrhosæ mammarum sunt corpora reapse glandulosa, per varios mammarum anfractus dispersa, inæquabiliter crassa, a grani coriandri, sive pisi magnitudine ad volumen ovi, & ultra extensa, variis figuris donata, rotunda, complanata, circularia, ovalia, amygdalina, irregularia, & mobilia; interdum insulata, aut duplicia; interdum vero confertiora; hæc corpora originem trahunt a glomis glandulosis, interspersis per strata adiposa mammarum, ut supra innuimus c. I. *hujus l.*

Quamvis hujusmodi glandulæ similes inter se appareant, intimius perscrutanti plures se offerunt differentiæ.

1. Aliæ sunt lævigatæ, æquales, & obtusis angulis instructæ; aliæ inæquales, & pluribus angulis acuminatis pollent.

2. Aliæ molles cum aliqua renitentia apparent, ut glandulas æmulentur in variis corporis partibus obvias; reliquæ duræ, & revera scirrhosæ sunt.

3. Aliæ doloris sunt expertes; aliæ obtusum dolorem, & lancinantem comitem habent, videlicet vivido, subito, & repentino dolore afficiuntur, quasi subtilissima acies lacefferet.

4. Tandem aliæ pertinaces sunt, & eundem positum, formam, atque volumen servant; aliæ crescendo formam, & figuram mutant, novosque angulos exhibent.

II. Scirrhus mammarum tumor est grandior, durus, renitens, atque indolens; interdum vero lævigatus, interdum vero inæqualis, & scaber.

Nuncupatur ipse scirrhus *perfectus*, vel *exquisitus*, cum durus, ut cos, appareat, & nullus oriatur a pressione dolor; imperfectus vero, & nothus dicitur, cum minus duritiei, multumque doloris a pressione præferat.

Interdum hic scirrhus diu sine incremento, & lancinantis doloris sensu eandem formam servat: tunc propriam indolem, & characterem ostendit.

Quandoque tamen adeo sine manifesta causa increfcit, speciem mutat, angulosus, & dolens fit, ut identidem lancinans evadat, & canceri naturam induat, & in cancerum degeneret.

Cum glandulæ scirrhosæ producantur ab induratione grunorum corporis mammarum, adipe latitantium, quemadmodum animadvertimus; pariter scirrhus hujusmodi ab induratione corporis totius mammæ procedit, ut si totum mammæ ambitum occupet, scirrhus totalis appelletur; partialis vero interdum dicatur, si portionem aliquam voluminis mammarum infestet: hic tamen & ipse universalis evadit, quia, induratione prolata, brevi integrum mammarum corpus aggreditur.

Causæ.

I. Superius admonuimus in lactis sugendi more in colostratione, in inflammatione, atque mammarum abscessibus varios vesicularum mamillarum crebro superesse glomos lacte turgidos, qui neque solvuntur, neque in pus convertuntur. Hujusmodi sunt totidem causæ glandularum scirrhosarum, quarum indaginem præsentī capite aggredimur. Plures tamen adhuc supersunt, cujusmodi sunt.

1. Ictus in mammas inflictus; qui aliquem globum collidendo, elaterium debilitat, & affluendi, atque inspissandi lactis locum præbet.

2. Valida compressio alicujus anfractus mammarum a rudi corpore, rustica contrectatione, aut inæquali thorace, quod similem ictus effectum parit.

3. Idem evenit, si mulieres facile mammas a cinædis contrectari sinant, ut compressionibus, & attritibus glomorum elaterium labefactetur, & in vesiculis mammariis infartus hinc promoveatur.

4. Suppressio catameniorum, aut repentina menorrhagiæ cessatio, ob quam lac cum menstruis, aut sanguine prius per uterum erumpens, in mammas restituitur, infartum vesicularum, quarum contextus laxior fuerit, facile producit.

5. Tandem mensium absoluta revolutio, ubi lac uterinum non amplius ex utero erumpens, lacti mammario remiscetur, & infartus parit glomorum ad hoc magis dispositorum. Hæc causa multam attentionem meretur, quia obvia admodum est, & mulieribus, in quibus catamenia deficiunt, glandulæ facile in sinu apparent; aut, quæ præexistebant, dolentes, & tumentes evadunt.

II. Cum indoles scirrhi mammarum eadem sit cum glandulis scirrhosis, causæ idcirco glandulas producentes nuper enunciatae, scirrhum pariter mammarum producere possunt, & producant frequenter. Omnis differentia in hoc consistit, quod corpus mammarum, in quo residet scirrhus, intimius mammam perfodiat, multaue pinguedine extrinsecus obducatur; quare cum externis causis minus fiat obnoxius, idcirco scirrhus glandulis scirrhosis minus frequens esse solet.

Symptomata.

I. Glandulæ scirrhosæ omnes in sinu producuntur a lacte, quod in vesiculas mammarum affluens, ibi densatur, sed non æquabiliter in ipsis inspissatur. Vidimus jam dari glandulas lævigatas, modice duras, & indolentes, quæ parum augmenti suscipiunt; patet enim in his glandulis lac affluere, cum ipsæ intumescant; sed tamen in ipsis neque premi, neque condensari videtur; imo fortasse naturalem lactis circulum servari credendum est, nempe, quod lac harum glandularum in venas lymphaticas transeat, quæ illud glandulis axillaribus afferant, pari ratione ac ipsum per viam secretionis a sanguine recipiunt. In hoc casu.

1. Glandulæ hujusmodi scirrhosæ gignuntur potissimum, quia lac nimis spissum in aliquot glomos vesicularum mammarum irrupit, auxitque volumen.

2. Non amplius incrementum, si lac ab hoc affluxu desistat, quia tantundem ex una parte erumpet, quantum ex altera ingreditur.

3. Erunt lævigatæ, quia lac in ipsas modica copia irrumpens, eas etiam æquabiliter tumefacere debet.

4. Mo-

4. Modice duræ apparebunt, quia lac nisi eo glandulas inflat, ut modicam resistantiam faciat.

5. Tandem indolentes fient, quia lac nullam distensionem pariet, nervos, quibus instruuntur, laceffentes.

II. Aliæ dantur glandulæ scirrhusæ, duræ, inæquales, angulosæ, quæ crescendo ingrandescunt quotidie, & formam mutant, dolentesque simul sunt, & brevibus quandoque, sed vividis lancinationibus expositæ. In his glandulis lac valde densatur, quia jugiter a novo adveniente lacte premitur, impedito venarum lymphaticarum itinere, quod ipsum in axillares glandulas deferret.

In hoc casu.

1. Hæ glandulæ continenter crescent, quia lac in ipsas evectum, non amplius deflectendo, majorem tumorem faciet.

2. Ipsæ duræ, & scirrhusæ admodum erunt, quia vesiculæ lacte quam maxime turgentes, pressioni resistent.

3. Ipsæ inæquales, & scabræ apparebunt, quia non omnes vesiculæ, uno undique elaterio donatæ, inæquabiliter cedent lactis affluxui, ut prominentiæ apices, & anguli inæquales facile producantur.

4. Formam crescendo immutabunt, quia actio lactis, quod ipsas inflat, non æquabiliter undique agit, quia partium oppositarum resistantia in omnibus punctis haud æqualis fuerit.

5. Dolorem tandem afferent, quia tumor, quem ex parte lactis patiuntur, dispersos nervos valde laceffit: interdum etiam hæc maxima nervorum distractio vividum, subitumque ita dolorem parit, qui dolor lancinans appellari solet.

III. Hæc est conditio harum affectarum glandularum, sed ea in deterius vergit, si topica applicentur, quæ detentum lac rarefaciant, aut calefaciant. Si ægra pravam regimen sequatur, & cibos salitos, calefacientes, & aromatizatos comedat, vinum, aut liquores bibat, cōsseam sumat, pervigil persistat decumbendi tempore, tristitiæ se tradat, aut tandem febris superveniat. In omnibus hujusmodi casibus glandulæ affectæ *primæ speciei* deleterias omnes qualitates *secundæ speciei* adipiscuntur, quia infartus lactis completus, ejusdemque transitus interceptus fuerit in venas lymphaticas, ideoque ipsæ glandulæ scirrhusæ, inæquales, angulosæ, & dolentes quotidie increbescunt, formam & figuram mutando.

Glandulæ *secundæ speciei* deterioris indolis fient eadem de causa, quia lac affluens maxima copia, maximum etiam gradum expansionis suscipiet, ut glandulæ in cancos reapse mutantur, ut infra *capite sequenti* observabimus.

Ut rite dignoscamus ea, quæ tantum indicavimus circa fermentationem, aut expansionem lactis in glandulis *secundæ speciei* retardati, & compressi, cui generationem cancri tribuimus, consulere oportet c. 2. l. 4. *Tractatus tumorum*, ubi de hac re fusius agitur.

IV. Ea, quæ adhuc de glandulis scirrhusis mammarum, earumque consecutionibus dicta sunt, ad scirrhum pariter attinent, qui corpus mammarum occupat.

Interdum scirrhus incompletus est, dum mollitiem, & citra dolorem sensum servat, in quo statu diu sæpe perdurat.

Quandoque durus, renitens, & a pressione indolens evadit, uno verbo, scirrhus perfectus, exquisitusque fit, sed, modo non ingrandescat, aut formam mutet, perferri facile poterit.

Tandem in diem acrior factus, formam, & amplitudinem mutat, dolens, atque lancinans fit, & tunc in cancrum convertitur.

Hujus-

Hujusmodi successivæ mutationes iisdem de causis scirrho, & glandulis scirrhosis superveniunt: ergo de scirrho dicere oportet, quidquid de glandulis dictum fuit.

Diagnos.

I. Nihil latet in diagnosi glandularum mammarum; facile ipsæ tangi, & numerari possunt; recognoscuntur, si lævigatæ, molles, inæquales, aut angulosæ fuerint; sedes, & volumen earum facile patent; tactu, si renitentes, aut scirrhosæ fiant, haud difficulter judicari poterit; facilis negotii erit, ipsas pluries investigando, animadvertere, si eandem amplitudinem servant, formam mutant, aut figuram mutando, ingrandescant; tandem ægræ & ipsæ persentient, si dolentes, & lancinantes fiant.

Quoad causas remotas pertinet, ægotantes ipsæ vos docere, aut percontando edoceri poteritis; sed hujusmodi declaratio parvi momenti est, tum prognosis, cum curationis respectu.

II. Si descriptionem scirrhi, ejusdemque characteres essentielles attenderis, existentia scirrhi mammarum cum variis speciebus, & conditionibus ejusdem facile innotescet. Causæ pariter distingui poterunt, quamvis hujusmodi distinctio neque in prognosin, neque in curationem influat.

Vidi tamen, pluries pro scirrhis tumores lacteos mammarum sumi, ut hi, qui superveniunt puerperis, quæ lac calefaciunt, aut nutricibus colostratione laborantibus, aut quæ præpostere sub lactis turgentia a lactatione destiterunt. Nihilo tamen minus tumores hujusmodi a scirrho valde differunt; minus enim resistunt, minusque circumscribuntur, pressi dolore non carent, sed lancinationum sunt expertes; febrim sæpe comitem habent, tandem in suppurationem vergunt, quod omne dubium aufert.

In hujusmodi tumoribus deinceps, modo fluctuatio animadvertatur, & antea etiam, cum certiores fieri possimus de doloris natura, cataplasmata maturantia impendere debemus, & reliqua remedia in duobus antea actis capitibus proposita, quibus perfecta valetudo obtinebitur.

Quando inscientes Medici in hos casus incidunt, neque probe lacteos tumores a scirrhis distinguunt, cancrisve, autumant, sed perperam, cancrum abstulisse, & vulgaria remedia ab ipsis adhibita pro arcanis prædicant. Jamdiu tamen scimus, *ignorantes miracula in arte patrare.*

Prognosis.

I. Mali ominis est, sinum glandulis infarciri, quæ, etsi benignæ fuerint angunt tamen pro deleteria indole, quam sumere facile possunt.

II. Glandulæ lævigatæ, quæ eandem formam, & figuram sine novo incremento servant, non omnino induratæ sunt, & dolore carent, ceteris minus periculosæ evalunt, non omni tamen periculo vacant; interdum solvuntur, & dissipantur per modum resolutionis; interdum in eodem statu morantur sine augmento, aut decremento; interdum tandem ingrandescunt, figuram, formam mutant, & dolentes fiunt; sed hoc nisi post topicorum solventium, & calefacientium applicationem evenire solet; vel quando ictus, & collisiones patiantur, menses supprimantur, febris superveniat, aut inordinatum vitæ regimen sequantur.

III. Glandulæ, quæ ingrandescunt, formam mutando, quæque scirrhosæ fiunt,

sunt, valde periculosa sunt: ipsas sanare haud facile erit, quia pro resolutione, aut suppuratione dura nimis sunt. Reliqua erunt palliativa remedia, quae morbi progressus retardare, non tamen omnino augmentum impedire valebunt, usque dum glandulae carcinomatosaev evadant. Unica medendi ratio est sola abrasio, sed ipsa non semper convertit.

IV. Ceteris paribus, parvae glandulae, superficiales, & probe sejunctae facilius extirpantur, quam glandulae grandes, profundae, & mammario corpori adhaerentes, ut citra amputationem minime convalescant.

V. Glandulae in sanis mulieribus bene constitutis, & periodice menstruantibus, quarum sanguis purus, dulcisque sit, quae optimum regimen servant, & abstemiae jugiter sint, minus periculi conjunctum habent, & facilius convalescunt, quam similes glandulae in mulieribus cacochymicis, sanguine acri, fomite scorbutico, strumoso, aut gallico donatis, quae multum comedunt, ardentem liquorem hauriunt, multumque coepiei sumunt.

VI. Prognosis glandularum scirrhosarum ad scirrhum mammarum pariter attinet; scirrhus enim diu fertur, modo adhuc imperfectus sit; interdum etiam in hoc statu sensim, sensimque evanescit per insensibilem resolutionem, sed valde diuturnam. Nulla vero est expectanda valetudo, quando scirrhus perfectus, exquisitusque est, & continuo carcinoma erit pertimescendum. Tandem cum scirrhus hunc postremum gradum adeptus sit, nulla est profecto valetudinis non modo, sed levaminis nequaquam spes.

VII. Non inficiabimur tamen, scirrhum glandulis scirrhosis magis periculosum evadere, quia majorem etiam amplitudinem habet, quia facile adhaerescit, quod glandulis non accidit. Tandem quia ejusdem abrasio ea glandularum difficilior esse solet.

Curatio.

I. Glandulae scirrhosae, & scirrhii mammarum ab iisdem causis originem trahunt, eademque remedia postulant, nempe diluentia, dulcificantia, aperientia, & mitiora solventia, quae sanguinem, & lac mammarum resolvendo, harum glandularum, sive corporis mammarii pariter resolutionem valeant promovere, vel saltem majorem indurationem impedire, absque quo ullum calorem moveant, qui expansionem contentae materiae augere potis sit. Haec remedia interdum proficua sunt in glandulis, & scirrho mitioris indolis; palliativa tamen in malignis hujusmodi affectibus evadunt, sed sola ea sunt, quae adhiberi queant.

II. In his morbis vitari debent topica, uti embrocationes, emplastra, cataplasmata, quae calefacientia, solventia, pingua, emplastrica sint, ac proinde valde propria ad detentum lac rarefaciendum, morbumque augendum. Unicum topicum, quod benevertere viderim, fuit linteum pluries plicatum, & urina aegrotantis, aut impuberis imbutum, & mammae applicatum: modicus tamen profectus ex eo derivavit.

III. Eadem de causa nec validiora emmenagoga impendi debent, modo etiam aegritudo a mensium suppressione veniret, quia haec remedia sanguinem fovendo, lactis expansionem, morbi que progressum accelerarent.

IV. Vitari pariter debent mercurialia, aut martialia, quia similem humorum calefactionem, lactisque inspissati expansionem excitant, tantundem dicemus de decoctionibus lignorum guajaci nempe, sassafras, chinae dulcis,

cis, sarsæ-parillæ, quæ in pertractatione horum morborum semper nocent.

V. Nihilo tamen minus si ægræ lue venerea, scorbuto, aut strumis laboraverint, frictiones mercuriales pro lue celtica, & remedia antiscorbutica, vel antistrumosa necessario adhiberi debebunt, sed post diuturniorem præparationem per plura balnea, per decoctiones refrigerantes, & per leviores frictiones, dulcificantia etiam idonea tunc temporis sumendo: post similem itaque apparatus remedia antiscorbutica, ac antistrumosa, mitiora tamen, adhiberi poterunt, eorum actionem moderando.

VI. Post genericas hujusmodi animadversiones, quæ excludunt obviam horum morborum pertractandorum methodum, perniciosam tamen plerunque, credimus, suffragio etiam sapientissimorum medicorum suffulti, mulieres glandulis, aut scirrho mammarum laborantes, sequenti ratione esse curandas.

1. Ægrotantibus exactum regimen erit præscribendum, juscula tantum permittendo, cibos salitos, aromatizatos, minutacula, dulciaria, vinum, liquores ardentes, atque coffeam interdicens, simulque vigilias, nimiumque exercitium prohibendo; hortari ægras pariter debemus, ut sinum calidum, rectumque servant contra externas injurias, neve ipsum tangant, vel tangi sinant; nisi grave opus requirat.

2. Venæ sectio ipsis singulis mensibus erit instituenda, vel saltem alternis mensibus, pro unaquaque vice quinque, aut sex uncias sanguinis extrahendo. Hoc inter palliativa remedia efficacissimum experti sumus.

3. Primas vias alternis diebus ipsis expiare oportet ope mannæ, thei, aut salis *de duobus*: si hæc purgatio debilis appareat pro ægrotantium temperamento, infusus folliculorum adhiberi poterit cum simplici sale *de duobus*.

4. Hyeme currente, quotidie mane exhiberi poterit decoctio pulli, aut vituli, in qua ebullierint per horæ quadrantem folia cichorei, borraginis, & nasturtii aquatici ad manipulum. Hæc decoctio per vices, quindecim, aut viginti dies pro singula vice, propinari poterit. Verum ante decoctionem bolus ex septem granis gummi ammoniaci, totidemque extracti elixiris proprietatis paracelsi conflatus usuvenit.

5. Vere autem, serum lactis cum coagulo paratum sumi solet, ut facilius lac in posterum hauriatur: postea vero lactis usus erit ineundus, si stomachus ad ipsum tolerandum satis paratus videatur. Lac asininum ceteris melius vertit; ejusdem uncix octo cum una aquæ secundæ calcis propinari solent: si hoc experimentum utiliter evadat; vespere etiam ante decubitum tantundem exhiberi poterit, decimo quinto quoque die intestina expiando ab impuritatibus, quæ ob lactis usum superessent.

6. Æstivo vero tempore, balnea, aut semibalnea tepentia proficua observantur, modo per plures vices, & pro singula vice plures dies continentur. Cum profectu simul usuvenient aquæ minerales, parum ferrugineæ, parumque salitæ, sed leviores, & diureticiæ, quales sunt illæ *de Forges*, & veteres *de Passy*.

7. Tandem cauterium proponi poterit, alteri brachiorum applicitum, ut latex, qui in sinum influit, per hanc viam eliminetur. Sed cum minime credam, humorem per cauterium erumpentem, aliquam cum glandularum generatione rationem habere, remedium itaque parvi faciam, præsertim cum nunquam prodesse expertus sum; sed cum hujusmodi auxilium nisi utile, saltem innocuum evadat; idcirco, modo quis ipsum proponat, facile permitti poterit.

Hujusmodi remedia in mitioribus glandulis, scirrhisque haud inutilia evadunt.

dunt, modo ægrotans bonæ indolis sit, citoque Medicos advocaverit; sed neutiquam plerunque juvant in tumoribus glandularum, malignis, exquisitisque scirrhis, præsertim si adhibeantur post inutilia, aut nocuatentamina, quando morbus jam progressus fuerit; in his casibus plerunque glandula, vel scirrhus per gradus in *carcinoma* mutatur, & tunc nisi abrasio locum habet, antequam morbus integram mammam deturpet; amputationi tamen præmitti oportet venæ sectionem, & purgationem, tum, si opus requirat, serum, aut decoctum herbarum erit opportunissimum. Pro hujusmodi amputatione plerunque usuvenit culter recurvus, sive nqvacula ex manubrii parte linteo obducta. Post sectionem tactu perquiritur ulceris fundus, ne ulla glandula supersit adhuc amputanda; postea compactis spleniis ulcus impletur & reliquum apparatus superimponitur, manum per aliquod tempus apponendo, ne sanguis erumpat.

Plerunque post amputationem vena inciditur; sequenti die emolliuntur splenia, quæ fortiter adhærent, & tertia die tantum apparatus renovatur, qui sæpe adhuc cohæret; tunc leviter pulvillis recenti digerenti, luteo ovorum edulcorato, imbutis ulcus cooperitur, in hac methodo cunctando, donec suppuratio perficiatur. Tunc balsamum Arcei locum habet, cui additur balsamum viride ad luxuriantes carnes subigendas; imminente vero cicatrice, pars affecta pulvere terebinthinæ coctæ tantum inspergitur, rasisque spleniis obtegatur.

Abrasio scirrhi carcinomatosi, ubi integram mammam amputari oportet, majorem apparatus postulat, majus periculum conjunctum habet, & plerunque malevertit. Eam descripsimus in Tractatu tumorum, loco nuper citato, & sequenti capite indicabimus, quando, & quomodo institui debeat.

Sat erit hic animadvertere, raro ab extirpatione glandulæ carcinomatosæ alteram resurgere, quamvis frequenter ab amputatione canceri novus cancer sæpe reproducatur, quod a duabus causis procedit.

Altera est, quod cancer, qui maximam mammarum partem occupabat, vicinas partes omnes ita perverterit, ut, etiam amputato cancro, propinquæ partes ad ægritudinem dispositæ facile recrudescent, quod non evenerit in glandulis simplicibus, quæ propinquas partes nulla ratione deturpaverint.

Altera est, quando in cancro exulcerato præsertim, cum diu ante amputationem cunctemur, ab ipso in sanguinem acer liquor defertur, qui iterum circa fines amputati canceri, vel alias corporis partes deponitur, ubi cancerum reproducit. Hic tamen neutiquam a simplici glandula timendum erit, quæ necdum suppurationem subiit.

C A P U T VII.

De cancro mammarum.

DEcreveram minimè hic de cancro disserturum esse, cum de ipso fusiùs locutus sim in tractatu de tumoribus l. 4. c. 2. præsertim quum mammarum cancerum sim perscrutatus, qui magis obviùs est, sed animadverti hunc librum de morbis mammarum neutiquam completum fieri, si hoc canceri caput deficeret. Idcirco rem sum aggressus, sed de ipso summatim loquar præcipua effata afferendo, & essentialia, observationes insuper addendo nuperri-
mas; pro ampliori phenomenorum explicatione lectorem ad tumorum per-
trationem mittendo.

§. I.

De cancro mammarum magis obvio.

OMnis cancer scirrhus est dolens factus, & formæ mutationi, citra manifestam causam, obnoxius. En character essentialis.

Cancer mammarum, de quo hic agitur, duplici modo producitur; interdum a glandula sinus originem trahit, quæ paullatim carcinomatosa fit, ut supra monuimus, & in verum cancerum mutatur, qui tantum portionem mammarum occupat.

Quandoque vero scirrhus integrum corpus mammarum deturpat, ut descripsimus c. 1. *hujus lib.* paullatim dolens fit, & tandem in cancerum convertitur, qui totam mammam amplectitur.

Uterque cancerorum in duplici statu consideratur.

1. Quando nobis se offert per duritiem scirrhosam, dolorem, lancinationem, figuræ mutationem sine cutis labe, & tunc *cancer occultus* appellatur.

2. Quando omnia hæc symptomata subsistendo, imo increcendo involucrum mammarum tendineum, & cutis ipsa dirumpitur, ac corpus mammarum patens evadit. In hoc casu *cancer apertus*, sive *exulceratus* nuncupatur.

In tractatu de tumoribus reliquæ canceri differentiæ perpendi possunt.

Causæ.

I. Certum est 1. scirrhos glandularum mamillares a congestione lactis, inspissati produci, quod lac in his partibus premitur, densatur, & ad minus volumen redigitur, ex quo durities, & renitentia scirrhorum procedunt.

2. Dum lac hujusmodi compressum omni destituitur actione, scirrhus hinc natus propriam formam, & volumen servat, indolens perstat, uno verbo revera scirrhus evadit.

3. Si lac in scirrho contentum, ut frequenter evenit, rarefcat, tunc scirrhus naturam mutabit ob lactis expansionem citra causam manifestam, inæqualiter augebitur, varias formas suscipiet pro expansionis in variis partibus inæqualitate, dolens fiet, quia lactis expansio, & voluminis incrementum nervos laceffent, lancinationibus fiet obnoxius ob subitam dilatationem alicujus scirrhi portionis, ut filamenta nonnulla nervorum subitam, vividamque distractionem patiantur, uno verbo, revera scirrhus carcinomatis naturam sumet, sive melius *cancer occultus* evadet.

II. Cum lac in scirrho contentum jugiter in diem dilatetur, imo celerius,

1. Ideoque omnia symptomata canceri occulti, persistunt, & incrementum.

2. Potissimum canceri incrementum in parte antica tumoris fit, cutim versus, ubi lactis expansio minorem resistantiam patitur, & ex hac parte anguli potissimum prominent materiæ involucrum mammarum perfodientis ergo.

3. Tandem involucrum, atque cutis mammarum post maximam distensionem exiguo foramine dirumpitur, quod statim expanditur, & corpus canceri offert, quod ob inæqualem, sed persistentem partium expansionem sponte scinditur; & tunc *cancer apertus*, sive *exulceratus* appellatur.

III. In theoria nuper exposita, duo tantum habentur, quæ fusiores explanationem postulant: alterum qua ratione dici possit lac reapse rarefieri in glan-

glandulis scirrhis, dum in cancerum convertuntur; *alterum* quid hanc rarefactionem in lacte excitet.

Satisfecimus duplici quæstioni jam in *Tractatu de Tumoribus* l. 4. c. 2. in hoc autem *de morbis Mulierum* l. 2. c. 7. quare de his hic pauca.

Quoad priorem quæstionem solvendam similis expansionis exempla habentur in gypso aqua subacto, in limatura chalybis, urina, & allio trito commixta; in plerisque vero metallis, sed potissimum in lacrymis Batavis, seu melius Bononiensibus ampullis, quæ conficiuntur, vitri fusi guttulas projiciendo in aqua frigenti, in quibus densatis improvise externis partibus per axem guttulae, aer compingitur, & coacervatur ita intra minus compactas interiores vitri portiones, ut semel disrupta cauda, quo magis coercitus erat, majori impetu, pristinam raritatem recuperando, explodatur. Idem dici oportet de ampullis Bononiensibus, quæ pari ratione conficiuntur, & similia præbent phenomena: nihil enim mirum, quod nos hanc rarefactionem in lacte scirrhi mammarum supponamus, sed ipsam neutiquam supponi necessum est: clare enim patet ob rapidum scirrhi incrementum in cancerum desinentis. Pro secunda quæstione vero duplici loco diximus, unicam causam, quæ rarefactionem in lacte movet, calorem esse, cui hæ glandulae sunt obnoxiae, a quo expansum lac contentum, propria solvit vincula, forisque erumpit. Cognoscuntur vero causæ, quæ his glandulis calorem præternaturalem conciliare possunt. Sub tribus capitibus referri possunt, circa quod animadvertendum est, hæc causas inferius enunciandas, eas ipsas esse, quas omnes Medici pro veris conversionis scirrhi in cancerum recognoscunt.

Prior est augmentum caloris naturalis sanguinis in toto corpore a febre, diæta acri, falsa, calefacienti, tum a nimis solventibus, perperam adhibitis, pervigilio, animi pathematibus, demum liquorum ardentium aut copheæ abusu.

Secunda est augmentum caloris sanguinis in scirrho ob aliquam specialem causam, ut inflammatio ictum mammae subsequens, rudis, aut frequens contrectatio tumoris scirrhi, applicatio topicorum calefacientium, solventium, resolventium, quibus in his casibus continuo abutuntur.

Tertia tandem est augmentum affluxus sanguinis in mammam ob generalem plethoram, febrim, aut tumoris contrectationem.

Non reticebo duas observationes, quæ magnopere confirmant ea, quæ de rarefactione materiae scirrhosæ, ut carcinomatis causa, nuper attulimus.

1. Certum enim est, quod scirrhus, quo magis durus, renitens, indolens fuerit, & a compactiori materia conflatus, vel, ut melius dicam, perfectus magis, *exquisitusque* fuerit, & cancer hinc natus mutationibus rapidis, vehementibus, & lancinantibus magis fiet obnoxius, *malignusque* evaserit. Hoc nisi ab eo procedit, quod materia scirrhosa valde pressa, majori vi etiam, semel commota, excludatur.

2. Contra vero certum est, scirrhum minus durum, minusque indolentem a minus compacta materia produci, minusque exquisitum esse: quare ab ipso derivatus cancer raro, segniterque formam mutat, minus dolens, aut lancinans fit, uno verbo mitiorem indolem præsefert, benigniorque perstat; quare ex contrariis concludi oportet, materiam scirrhosam minus compactam debilius, segniusque rarefieri.

Altera observatio ea est, quod inter cancos variarum partium nullus est, qui magis formam, & figuram mutet, cujus margines ultro advertantur, qui vividiores cruciatus pariat, quam mammarum cancer. Cum lactis acrimonie

id tribui nescirem, quod dulcior est sanguinis humor, ideoque a maxima lactis expansione ob præcedentem densitatem phenomenon deducendum videtur, ut canceri in hac parte nati præ reliquis aliarum partium sæviores observentur.

Symptomata.

Ne crambem recoquam, præcipua tantum canceri mammarum phenomena summatim referam; qui fufius vero erudiri concupiunt, citata pervolvant loca.

1. Modo cancer apertus fit, ejusdem margines extrinsecus flectuntur; id evenit quia margines hujusmodi dilatantur, atque extenduntur, dum ad illos pertinens cutis nihil extenditur, quare cogit limbos foris prominere: ergo simili ratione *momordicæ* fructus excluduntur a minimo inflicto vulnere, quia interna fructus hujusmodi substantia expanditur, nihilque ejusdem externa cutis.

2. Ex fundo laterum canceri aperti multæ carnes fungosæ confurgunt: hæc est consecutio extensibilitatis materiæ carcinomatosæ; quare hujusmodi *fungites* exuberant, præsertim in cancro maligno, ubi lacticinosa materies magis compressa, magisque etiam extensibilis est.

3. Hic *fungus* a materie valde rarefacta perfectus, nullam consistentiam ostendit, idcirco sponte funditur a simplici aeris tactu, & in foetentem & cadaverosam spumam redigitur; sed novi succedunt fungi, ab eadem causa producti, qui confertiores plerunque evadunt.

4. Ante productionem carnum fungosarum, serositas tantum lymphatica e cancro effluit, raro sanguine imbuta, qui ab ulcere elicitur, ipsumque rubrum, roseumque facit; sed cum saniei spuma carnum fungosarum remisceatur, serositas hæc spissior, acrior, foetidior, uno verbo cadaverosa fit: tunc ichoris nomen sumit, qui humor jugiter plerunque ex patentibus canceris profilit.

5. Canceri aperti crebris hæmorrhagijs sunt obnoxii, & hoc accidit, quia portiones materie sese expandentis, inæquabiliter propinquas partes distendunt, simulque vasa sanguinea ipsas neccentia rescindunt. Si hæc vasa crassa sint, & grandiora, ex genere præsertim arterioso, hæmorrhagia maxima erit; paucior tamen, si ex exilibus, venosisque vasculis procedat.

6. Profilit interdum ex aperto cancro copiosum serum, rubrum, acre, foetidumque, quod minime suspiciebatur. Ob inæquales expansiones diversarum portionum materiæ cancrosæ; inter ipsas quandoque cryptæ gignuntur, quæ mananti lymphæ replentur, quæque ibi cito rubra, acris, spissa, foetensque evadit ob admixtionem cruoris, atque spumæ, quæ e parietibus harum cryptarum erumpit. In hujusmodi cavitatibus ichor perdurat, donec occluduntur, ipsisque vero reclusis profluit; variationes enim formæ, quas massa cancrosa patitur, facile aperit effluenti materiæ tramitem.

7. Cum mamma cancrosa, & cutis ipsam obducens valde ingrandescant, venæ cuti substratæ pariter tumescunt, ac varicosæ evadunt, eoque magis cum volumen canceri ipsas compingat.

8. Cancer initio morbi mobilis est, videlicet neque musculis pectoralibus, neque costis adhæret, quia corpus mammarum, ubi sedem reponit, his partibus minime cohæret: contra tamen canceri vetustiores cum propinquis musculis semper coeunt; quia crescendo ipsis neccuntur.

9. Lac spissum, quod a mamma carcinomatosa in glandulas axillares per venas lymphaticas transit, lac pariter figit in his glandulis contentum, ibique

que simplicem infartum gignit, qui tandem scirrhusus, & carcinomatofus fit, ut in glandulis mammarum observavimus.

10. Ex eo enim procedunt glandulæ axillarum in cancri obviæ, quæ tumefcendo venam axillarem comprimunt, venasque lymphaticas ejusdem brachii, ut ii humores hac de causa detenti, brachium valide tumefaciant, atque dolentem reddant.

11. In hujusmodi circumstantiis interdum animadverti, ictu oculi in tumefactis artubus gangrænam manifestari, præcipitemque mortem ægros subire, quam cancer segnius intulisset.

Diagnosis.

I. Existentia cancri in mammis facile patet, ejusdemque extensio, aut exilitas; mobilitas, aut cohæsiō; occultatio, sive exulceratio oculis se præbent: sed diligentius symptomata concomitantia attendi debent, ut malignus, vel benignus cancer distinguatur. Si dolores vividi sunt, & lancinationes frequentes, figuræ mutationes crebræ, fungosæ carnes facile resurgant, humor erumpens spissus graveolens falsusque sit, cancer malignus quidem erit; contra vero benignus fuerit, si dolores mitiores, lancinationes rariores apparuerint, eandem formam diu ipse seruet, fungos non pariat, atque tandem erumpens liquor clarus, lymphaticus, modice foetens videatur.

II. Casus majoris momenti in cancri diagnosi sunt,

1. Si cancer a causa interna procedat, aut externam vel accidentalem subsequatur, quod ægra docuerit.

2. Si ægrotans mensibus gaudeat, aut deficiat, si devolutionem, aut cessationem mensium patiat, aut passa sit: tandem si ipsa sana, & bene constituta sine vitio sanguinis, aut habituali morbo appareat, vel si cachetica, & tabida sit; si scorbuto, strumis, aut syphillide laboret, quod dignoscitur præsentem, & transactum ægrotantis statum perpendendo.

Prognosis.

I. Cancer mammarum confirmatus, videlicet annunciatus ob vividos cruciatus, ob crebras lancinationes, continuas formæ mutationes, citumque incrementum, absolute incurabilis est. Nondum cognoscitur remedium, quod pote sit cancrosum massam resolvere, aut in suppurationem vertere, & si quid hujusmodi sit, potius expansionem hujus morbosæ materiei excitabit, ac proinde morbi progressui auxiliabitur.

II. Reliquum ergo erit alterutrum eligere, videlicet aut cancrum amputare, aut palliatis medicamentis symptomata moderari: utrumque mali ominis est.

Extirpatio impossibilis evadit quando cancer musculis pectoralibus, aut costis inhæreat, vel quando glandulas carcinomatofas axillarum, vel scirrhusas in cancrum desituras comites habeat, simulque nefas erit cancrum auferre quando a causa interna procedat in cachetica, aut male affecta muliere, cujus sanguis extrinseco viro inquinetur; tum in juvenibus sanis, & menstruantibus amputatio minus tuta videtur, modo cancer ab accidentali causa tantum non ducat originem; secus enim res malevertit.

Ex altera parte palliativa methodus insufficiens porro est: interdum ægrotantis vita producit, sed hanc protractionem vividis cruciatibus, & contumacis nisi opio cedentibus immanique plerumque pretio coemunt; frequenter

hujusmodi dolores sapissimos ita observavi, ut oportuerit citra rationem etiam mammam abradere.

III. Qualemcumque viam sternere velitis in hujus morbi curatione; primum si lues celtica, scorbutus, aut strumæ adessent, horum morborum fomites destrui oportebit.

IV. Post ea, quæ allata sunt, supervacaneum videtur monere minus periculo vacare malignum, quam benignum cancrum, qui tumentem axillam habet ejusdem lateris, quam non. Tandem qui mulierem gracilem, & biliosam potius, quam pinguem, & sanguineam aggreditur.

Curatio.

Curationem cancri hic ponere nunquam excogitavi, cum nollem meipsum transducere, etenim locutus sum satis late c. 2. l. 4. *Tractat. tumorum*, tum de amputatione cancri mammarum, cum de palliativa ejusdem methodo. Idem pariter explicavi, sed arctius c. 7. l. 2. *hujus Tract.* ibique nuperrima remedia recensui, quæ pro curatione cancri proposita fuere, meumque de ipsis judicium protuli. Si cui libuerit, citata loca consulat. Duo tamen addam:

Primum, cum quatuor priora volumina hujus operis apparuerint, cicuta extractum parvi faciebant Medici, quia experimenta promissis non respondebant: hodie vero incassum pluries in scirrhis, atque cancris cicuta tentata ejusdem remedii inutilitatem tandem cognoverunt Clinici.

Secundum, cum prædicaverint adversus hunc morbum terram quandam ex Lusitania asportatam, nullumque profectum præstiterit, nunc perfecte exolevit, ut vix de ea verbum facere autumarem; eamque enim tantum indicare satagi, ut concipiatis nova remedia diligenti, multaue perscrutatione indigere, antequam adoptentur.

§. I I.

De cancro mammarum minus obvio.

Descriptio.

IN morbo, quem aggredimur, mulieres per papillam fundunt humorem cinereum plus, minusve spissum, lac putrefactum æmulantem, primum odoris expertem, sed in progressu aliqua ratione redolentem.

Per longum tempus hic humor lente erumpit citra dolorem, voluminis, mollitiei, & coloris in mammis mutationem; ipsum tantum a papilla, & areola stillare cognoscimus, quia ipso fluente hæ partes pruriunt.

Hic humor interdum compactus est; difficulter per foramina papillæ exit, ibique facile congeritur; areola tunc intumescit, & dolens fit, usquedum humor ob partis calorem fusus, aut applicita remedia; pandat sibi viam, ex quo omnia cessant phenomena.

Vidi quasdam feminas diu hunc affectum perferre, identidem suppressioni hujus fluoris obnoxias, citra grave tamen morbi incrementum; alias tamen quandoque observavi, in quibus loculamentum hunc humorem complectens durum, callosumque fiebat, ut scirrhi benigni nomen pæne mereretur: in aliquibus hic humor magis putridus erat, & per intervalla erumpebat: in aliquibus volumen mammarum augmentum susceperat, absquequo ægræ maximum incommodum persentirent.

Nihilo tamen minus duas vidi feminas, in quibus hæc cavitas cancrofa, & ulce-

ulcerosa facta erat, atque destructa papilla, cancer hinc ortus erat resolutioni, & suppurationi obstitens, cruciatibus deinceps vividissimis obnoxius, nihilominus cancer benignus videbatur, neque margines obvertebantur, neque ipse formam mutabat, imo pus boni moris suppeditabat.

Facile enim patet ab hac descriptione, morbum, de quo agitur, ulcus tantum fistulosum esse, quod, neglecta deterfione, callosum, & scirrhosum evadit, & tandem in canceri speciem degenerat, cujus indoles a reliquis obviis canceris non parum differt.

Causæ.

Sedes hujus morbi in papilla est, ubi canales lactiferi simul confluunt; quare ulcus, quod consequitur, morbi est origo, & ab acrimonia lactis sive lacticinosi humoris ibi affluentis potissimum derivat. Certum enim est, hunc morbum nisi in mulieribus me observasse, in quibus menses suppressi, aut terminati erant, aut in quibus vitiatum humor ab utero in mammas reducebatur. Ictus tamen, compressio, aut frequens mammarum contrectatio, id parere possent.

Si hoc ulcus detergi posset, & materies puriformis sponte efflueret, spes esset valetudinis, sed neutrum evenit; nam pus prout in ulcus influit, parietes imbuat, callosos reddit, quod in diem augetur, donec patente ulcere cancer evadat.

Hæ mutationes segnius, vel celerius procedunt pro varia ægrotantium constitutione, sanguinis nempe earum conditione, aut varia vitæ gerendæ methodo, quod majus etiam, vel minus in hujusmodi cancro periculum affert.

Symptomata.

1. Initio hujus morbi in parte affecta neque calor, neque rubor, neque tumor, neque dolor habentur: ægræ vix animadvertunt hoc incommodum, nisi ob maculam, qua indusium inficitur.

2. In progressu vero, quando pus ob spissitudinem, aut angustiam, vel occlusionem canalibus lactiferi cumulatur, ægram monent tumor, calor, tensio, atque dolor qui partem vexant donec pus effluerit.

3. Quando ulcus callosum evadit, pars ægrotans jugiter tumida, tensa, dolensque persistat, quæ phenomena augentur prout callositas ulceris crescit.

4. Tandem ulcus aperitur, & papilla circa basin erosa cadit, cancerumque apertum, & ulceratum gignit, cum notis tamen omnibus canceri benigni.

Diagnos.

Hujus morbi status diversi ab allata descriptione facile patent. Morbi enim initio a puris effluentis guttulis, quæ identidem indusium inficiunt.

In progressu a dolore, calore, tumore cum supprimitur fluxus, præsertim ob puris exeuntis copiam.

Deinceps ulcus callosum cognoscitur a tumore, duritie, & resistentia, tum doloris augmento.

Tandem semel aperta, & ulcerata papilla, canceri benigni indicia statim oculis se offerunt.

Prognosis.

Ulcus papillæ periculosum est, ut ex productis facile dignoscitur.

Magis tamen periculosum evadit, cum remedia validiora impendi nequeant, neque aperiri debeat, solum remedia palliativa adhibendo, quæ nullum, vel incertum effectum pariunt.

Verum quidem est, hujusmodi ulcus idem per longum tempus perstare, ejusque progressus levissimos esse; sed quandoque tandem in cancrum ipsum degenerat, qui cancer, quamvis benignus, nisi per amputationem sanari potest, modo ea adhiberi queat.

Curatio.

Potissima medela in hoc morbo esset semel confirmato ulcere in parte delivi areolæ sub papilla mamam incidere, ubi ulceris sedes se obtulerit a vacuo facile patenti; sectio longitudinalis fieri debet juxta directionem papillæ, ne canales lactiferi scindantur; tandem a basi papillæ corpus mammae versus satis lata incisio est dirigenda, ut facilius ulcus pertractari queat; per hanc partem libere effluet pus, & injectiones in ulcus intromitti poterunt detergentes cum aqua hordei, & melle rosato; denique carnum regeneratio, & cicatrix ope aquarum Thermalium de Bares, de Balaruc, aut de Bourbon promovebitur; vulnus methodice pertractabitur cum digestivo, pauca tinctura myrrhæ, aut balsamo Arcei actuato, vel si opus requirat cum paucis balsamo viridi: hac ratione eradicativa sanatio obtinebitur, quæ etiam medicina efficiam appellatur.

Monendum est, hanc methodum in meis ægrotantibus nondum sequutum esse: ex una parte jam progrediente morbo cancrum fovere metuebam; ex altera difficulter proponere ausus sum operationem, de qua deerant exempla: sed hodie rebus intimius perpensis id consulere debere decrevi, quod nunquam ipse præscripsi.

Modo vero hanc methodum non sequamur; palliativa methodus in ulcere, cancro &c. erit amplectenda. Omnis medela regimen respicit, & generalia remedia ad sanguinem diluendum, & dulcificandum valde propria, humoresque vitiatos eliminandos idonea. Fulse de ipsa præcedenti capite loquutum, sed fusius tractatu de tumoribus l. 4. c. 2. & l. 2. c. 7. hujus operis, ubi curatio absolvitur cancri matricis: Hæc remedia prudenter, jugiterque administrata frequenter phenomena sedant, morbique progressus retardant: sed cum sæpe inutilia evadant, ideo eorum inefficacia vexationem, & incredulitatem ægrotantibus affert, ut commoto animo, morbus magnopere increseat.

CAPUT VIII.

De morbis papillarum.

Descriptio.

Papillæ mammæ quatuor diversis sequentibus modis affici possunt.

1. *Excoriations* exilem, tenuemque cutim papillæ, quam *Epithelion* vocant, facile abradunt tum in centro, cum ad latera papillæ.

2. *Aph.*

2. *Aphthæ*, videlicet ulcera rotunda, cava, tenacique materie repleta papillæ externam faciem deturpant, ejusdem latera potissimum, ubi vivum dolorem, crebroque inflammationem inducunt.

3. *Rhagadia*, videlicet scissuræ circulares, quæ papillam circumcingunt, quæque dolorem, & inflammationem producant.

4. Tandem papilla ipsa cadit, aut a mamma distrahitur multiplici de causa.

Causæ.

Causæ horum diversorum morborum evidentes sunt;

1. Excoriationes veniunt ab acrimonia salivæ infantis, quæ cutim papillæ erodit, quod potissimum evenit, quando dentes erumpunt, vel pueruli colica, aut febris laborant, quia tunc sanguis calefactus acriorem salivam suppeditat. Interdum hujusmodi excoriationes a dentium ictibus procedunt, quos infans lactando papillæ infligit.

2. *Aphthæ*, sive exigua ulcera cava, iisdem plerumque de causis, sed intensioribus producuntur, ut profundius papillam erodant. Hæ aphthæ jugiter per exiguam papulam incipiunt, quæ postea disrumpitur, & aphtam circula-rem gignit.

3. *Rhagadia*, sive excoriationes papillæ easdem causas recognoscunt; saliva enim densa infantis circa basin papillæ congesta, rimas areolæ intrat, & scissuras gignit. Hujusmodi rhagadia quandoque superficialia sunt, quandoque profunda, prout saliva acrior, aut papillæ contextus laxior fuerit.

4. Extremitas vero papillæ distrahitur, caditque, quando abscessus, aut cancer in apice natus, papillam subtus erodit, aut rhagadia circa basin producta papillam tandem destruit.

Causæ, quas proposuimus, ad acrimoniam reducuntur, quam saliva contrahit interdum in infantibus, ceteroquin sanis, & bene constitutis. Sed si infantes male affecti fuerint, & salivam habeant venereo latice infectam incommoda hinc orta sæviora erunt, & ulcerum venereorum nomen sument.

Quamvis usque adhuc de papillarum morbis locuti simus, & nutricibus magis propriis, reliquæ feminæ tamen illis affici possunt quando a venustulis lactari sinunt, quod est *incentivum voluptatis*. Cum saliva adultorum acrior, impuriorque sit illa infantum, mulieres sæpe papillarum affectus contrahunt, quibus citra causæ indaginem mederi oportet.

Symptomata.

Scissuræ aphtæ, & rhagadia papillarum jugiter urentem dolorem comitem habent, neque mirabimur si hujus partis sensum attendamus.

Hic dolor perferri nequit quando papilla infanti exhibetur ob pressionem, & distractionem infantis tum acrimoniam salivæ, qua ulcera imbibuntur.

Quapropter impossibile est papillas præbere infantibus, qui ipsas renuunt; idcirco mamma lacte turgent, & alterutrum auxiliorum impendi necessum erit, quæ c. 2. & 3. hujus lib. proposuimus, ut lac absque dolore extrahatur.

Quo ad casum papillæ attinet, ipsi mederi abest, sed reliqua mamma officium implet. Vidi enim altricem hac calamitate affectam cujus mamma compacta omnino erat nihilque lactis admittebat, reliqua tamen grandior facta multum lac complectebatur pro integra infantis nutritione.

Diagnosis

Scissuræ, aphtæ, & rhagadia papillarum oculis se offerunt, quare facile recognoscuntur, & distinguuntur. Casus vero papillæ facile prospicitur in attendendo abscessum, aut cancerum, simulque rhagadia circa basin papillæ natæ.

Causa vulgaris horum morborum est acrimonia salivæ, quam infantes in pluribus circumstantiis acquirunt; interdum etiam infantium saliva viro venereo inficitur, quod gravioribus morbis occasionem præbet, sed id satis patet infantis corpus investigando, præsertim circa os, ubi morbi indicia apparebunt.

Quoad mulieres, quæ, etsi non alant, iisdem morbis laborant, similibus remediis ipsis mederi necessum erit absquequo ægritudinum causam inquiramus.

Prognosis:

Morbi papillarum, quando a simplici causa procedunt, nempe a salivæ acrimonia infantis, ceteroquin bene constituti, periculo vacant, modo saltem haud negligantur.

Sed quando a Celtico viro ab infante communicato procedunt, pro luis venereæ symptomatis haberi debent, citoque nutricibus frictiones mercuriales sunt administrandæ, ut ipsæ, puerique convalescant.

Quoad papillæ casum pertinet, præoccupari poterit scissuris medendo; sed quando abscessus, aut cancer ipsum promoveat, nulla ratione impediri poterit.

Curatio:

I. Si excoriationes, aphtæ, & rhagadia inflammatione, dirisque cruciatibus vexari videantur,

1. Venam secare necessum erit, partem affectam æquali parte lactis, & decoctionis althææ fovendo, cataplasma deinceps ex mica panis, & lactis applicando.

2. Dolore & inflammatione imminutis, papilla decoctione hordei, aut hyperici abstergi poterit, pauco addito etiam melle rosato leviter partem humectando.

3. Post hanc lotionem papilla cum oleo ceræ, aut vitelli ovorum erit oblinienda pulverem gummi tragacanthæ aut sacchari inspergendo, vel si melius arrideat, linteola his substantiis imbuta applicando.

4. Interdum sumunt folia *Cerani Robertiani*, eaque conterunt in mortario marmoreo, donec in pulcem reducantur, qua papillam circumcingunt, aut ejusdem succo expresso pulvillos imbuunt, papillæ applicandos.

5. Ut apposita papillæ medicamina ibi persistant, *mamillaris fovea* adhibetur galeri more, ex cera, aut plumbea lamina confecta; hujusmodi instrumenta ex stanno etiam fuso reperiri solent, sed nimis premunt. Necessum est, quod pelvis hujus exigui galeri satis lata, & profunda sit, ut papillam amplectatur, & remedia applicanda complectatur. Identidem quando mutatur apparatus, abluitur hujusmodi instrumentum, quod suo loco retinetur ope comprimentis fasciæ.

6. Quando hi morbi amplius non suppurant, ut siccentur, aqua calcis abluuntur, vel obteguntur linteo resina alba, emplastro cerussæ, aut pompholygis oblinito.

7. Animadvertendum est, quod mamma sanam præbeant ægræ bis in die, sel-

fellatori , ut lac defleat , neque ægotantem mamam infarctat , ubi plurimum noceret.

II. Si vero animadvertamus aphtas , & rhagadia tanta sævitie pollere, ut erodant, atque perfodiant papillam cum periculo casus , hoc detrimentum præoccupari oportebit, filamenta applicando , sive splenia imbuta pauco unguento bruno leniori, confecto nempe ex admixtione suppurantis emplastri , vel decem , aut duodecim granis præcipitati rubri, cuique semis drachmæ additis , donec progressus erosionis intercipiatur , & tunc vulgaris methodus erit protrahenda.

III. Si vero ob indaginem nutricis , & infantis papillæ affectum a lue relicta derivare cognoscamus , post venæ sectionem, purgationem, atque balnea , frictiones mercuriales erunt administrandæ, ut ipsa , atque infans convalescant. Hæ frictiones tamen pauciores, & per vices distantes esse debent , ne salivationem moveant ; quatuor enim, aut quinque unciz unguenti ex partibus æqualibus axungiz suillæ , & mercurii extincti confecti adhiberi solent.

IV. Casus vero papillæ haud averti potest quando ab abscessu , aut cancro areolam intus erodente procedit ; melius se habet ægra quando papillæ casus a rodentibus aphtis , aut rhagadiis pender , quia hujusmodi ulcera facile reprimuntur , & si unquam ceciderit papilla , partem affectam vulgari methodo pertractando , cicatrix facile obtinebitur. Demum ut quæ dicta sunt, recolamus , spes est impediendi casum papillæ quando ab aphtis , & rhagadiis ipse dependeat ; aliqua sed levissima spes superest , si ab abscessu casus derivet ; nulla est spes papillam recuperandi , si cancer ipsam destruxerit.

V. Quando papilla ex parte tantum destruitur , quod sub aphtis , & rhagadiis tantum evenit, eam fugendo producant , quod interdum obtinent ; sed cum omnino ceciderit , mamma nullum amplius usum habet , sed sensim compingitur , reliqua vero mamma ingrandescit ita , ut tantundem lactis suppeditet , quantum ambæ simul præstitissent. Vidi enim ipse altricem , quæ ex unica mamma bene constitutos infantes ubertim alebat.

C A P U T IX.

De defectu lactis in nutricibus.

Descriptio.

INfantes primo nati lacte tantummodo nutrirî valent, quia eorum stomachus solidiorem cibum neque perferre , neque subigere potis est ; circa sextum mensem enim juscula propinari possunt, jusculorum vero quantitas , & consistentia augentur, dum decimum mensem versus progreditur , & ab hoc tempore ad decimum octavum transitus fit , ubi pro quotidiano alimento juscula exhibentur : imo panis excoctus præbetur , ut infans fortiori nutritioni assuecat , quæ lactis usum subsequi debet . Igitur juxta naturæ ordinem nutrices multo lacte turgere debent pro integra infantis nutritione ad sextum usque mensem ; pro imminuta tertia parte ad duodecimum mensem , & dimidiata saltem, donec infantes ablactantur. Cum mulieres itaque lactis copiam suppeditare nequeant , huic nutrimento necessariam , morbus est non nutricum respectu , quæ plerumque sanam vitam ducunt , quamvis lacte deficient , sed infantis ergo , quem alere destinatæ cum fuerint , impotes evadunt ; pari enim de causa

causa sterilitas, quæ nullum affert mulieribus incommodum, imo in hoc statu melius se habent, juxta naturæ leges tamen morbum facit, quia non implent ipsæ functionem, cui erant dicatæ.

Haud facile est determinare lactis copiam in nutricibus necessariam, quod variat pro diversa infantum voracitate, ut nutrix pro quodam infante lacte deficiat, pro alio exuberet; quare nihil decerni potest, sed facile innotescet, quando infans lacte deficiat ob consumptionem, carniū molliem, lactandi, sugendique voracitatem fœcum qualitatem, ventrisque intumescenciam, quæ signa omnia mihi latine scribenti hic indicare supervacaneum videtur cum in diagnosi jam fuisse, lateque repetantur.

Causæ.

Vidimus superius capite 1. hujus libri, lac esse portionem chyli, quem primæ viæ sanguini suppeditant, cum quo circumactus ipse perficitur, & tandem in mammis deponitur, atque in lactem vertitur. Hujusmodi conditiones confluunt ad productionem, & copiam lactis, & nisi defectu alterius harum conditionum lac in nutrice, ceteroquin bene constituta, deesse poterit; quare causæ omnes deficientis lactis ad tres sequentes referri poterunt.

I. Nutrices parum chyli sanguini præbent.

1. Quando suapte natura cibis parcunt.

2. Quando debili stomacho a natura donantur, ut alimenta imperfecte digerant, parumque etiam a multis comestis cibis chyli hauriant.

3. Quando ob ventris lubricitatem cum fœcibus partem chyli amittunt.

II. Nutrices nonnullis evacuationibus sunt obnoxie, quæ chyli portionem demunt, jam in sanguinem transacti.

1. Quando præter morem nutrices copiosa fundunt catamenia.

2. Quando albo, continuo, & uberrimo fluore nutrices laborant.

3. Quando jugi sudore, noctu præsertim, ipsæ madescunt.

4. Quando denique lactando concipiunt, quia tunc chyli portio, quæ in lac converti deberet, vasa lactea uteri intrat, & nutritioni cedit embryonis, in nutricis gremio contenti, & hæc magis obvia est causa defectus in nutricibus lactis.

III. Nutrices locali vitio quandoque in mammis laborant, quod impedit aut retardat lactis secretionem.

1. Quando corpus mammarum naturaliter exiguum, & complanatum sit, ut mammae exiles vix a reliqua thoracis carne distinguantur.

2. Quando corpus mammarum ætatis ergo compingitur, ut in utero tunc pariter evenit; quare nutrices quadragesimum annum attingentes, minus valent iis, quæ viginti, aut viginti quatuor annos non superant.

3. Tandem quando corpus mammarum glandula quadam, aut tuberculo deturpatur, vel saltem cicatrice ab abscessu relicta, ut ex his comprimatur mamma, & lactis circulus retardetur.

Si harum causarum quælibet lactis quantitatem imminuere valet, hæc diminutio eo grandior erit, si plures simul concurrant, quod evenire potest, & frequenter evenit.

Symptomata.

Non sunt inquirenda symptomata in mulieribus, quæ lacte deficiunt, in
qui-

quibus tantum habetur angor conspiciendi morientem infantem ob lactis inopiam inutiliter sugentem; sed potius in infantibus, qui hac inopia laborant, ex qua ægrotant, veniunt symptomata perpendenda.

1. Inopem lactis copiam recipiunt, quare emaciari debent.
2. Nutrices in supplementum lactis multum jusculi præbent, quod cum debilis stomachus non ferat, in intestinis stabulans adstrictionem facit.
3. Adstrictionis hujusmodi consequens est, intestina tumesceri, ex quo durities, atque tensio abdominis venit.
4. In hoc casu fames, quam patiuntur, & abdominis tumor, sævi sunt cruciatus, quibus valde lacescunt infantes parum, vel nihil somni capere valent, pervigilesque perstant.
5. Materies in intestinis infantum cumulata distensiones, atque lacerationes parere debent; quare colicæ producuntur.
6. Hujusmodi intestinorum colici dolores sævi ita quandoque apparent, ut spiritus animales cerebrum versus repulsi in varios musculos inæqualiter erumpant, quos valide contrahendo convulsiones, aut motus convulsivos pariunt.
7. Materies in intestinis detentæ exponuntur calori imi ventris ut dolor augeatur, & illæ facile acescant, ideoque si qua portio in sanguinem transeat, leviores horripilationes, sed frequentes cum febris accessibus oriri debent.
8. Quandoque hujusmodi materies acescentes fermentando solvuntur quod ægris puerulis per aliquot dies levamen affert; sed eadem phenomena facile reproducentur, modo causa producens non subjiciatur.

Diagnosis.

Si nutrices prudentes fuerint, ipsæ monere debent propriam lactis deficientiam, ne sanitatem infantis lædant; sed contra nutrices mercenariæ propriam conditionem diligenter abscondunt, ne lucrum amittant, & illæ, quæ proprios infantes alunt, diu producant lactis nutritionem cum pro rerum inopia alterum alimentum præbere nequeant.

Sed citra nutricum monita, facile cognosci potest lactis deficientia; plura enim dantur certa indicia: mammae enim nunquam plenæ, & solidæ apparent, sed jugiter molles, flaccidæque.

Infans, quamvis omni vi fugat, tamen, ut facile patet, parum lactis ingurgitat.

Nunquam vero expunctio oritur, quia nulla contractio in mammis excitatur, ob quam lac jaculetur, ipsumque sine labore puerulus hauriat.

Infans emaciatur citra morbi indicium.

Ipsæ famem patitur, nunquam lacte abundat, ut recenter nati solent, quia nunquam satis pro nutritione lactis sumit.

Venter in puerulis male altis magnus, tensusque est, atque constipatus, ut tertio, vel quarto quoque die tantum excernat.

Separata vero per alvum foæx neque lutea, neque mollis est, ut quæ a lacte procedit, sed dura, compacta, pene cretacea, & colore cinereo donata, quod ostendit, ipsum a sumptis jusculis originem ducere.

Colici dolores vehementer interdum infantem vexant, qui motus convulsivos excitant, ab epilepsia non admodum diversos.

Tandem puer nunquam, vel raro somnum capit, frequenter exagitatur, aut febris accessibus sine manifesta causa corripitur.

Prognosis.

Si nutrices alicui detrimento exponuntur ob lactis defectum, hoc necdum a deficientia lactis derivat, sed a causis, quæ ipsam efficiunt, quarum nonnullæ periculosæ valde sunt. Sed ostensio incommodorum, quibus nutrices lacte deficientes sunt obnoxia, ad hoc caput minime attinet; damnum tamen quod infantes patiuntur, ob lactis in nutricibus defectum gravissimum est.

1. Defectus sufficientis nutritionis maciem inducit, cui, nisi medeatur, consumptio letalis succedit.

2. Ventris constipatio, quæ a jusculorum usu procedit, in lactis supplementum exhibitorum venæ cavæ compressionem inducit, atque intercipit sanguinem reducem, atque lympham ab extremitatibus redeuntem, ac proinde œdema, & hydropem parit.

3. Colici vehementes cruciatus, quos alvi adstrictio excitat, sæpe convulsivos motus, epilepticos interdum movet, qui plerunque hac ætate mali ominis sunt.

4. Infantes, qui moderatum lactis defectum perferre valent, nunquam tamen eam, quam debebant magnitudinem attingunt; sed exiles perstant, quia ob nutritionis defectum partes exsiccatae, & induratae nimis, pro incremento necessariam extensibilitatem amittunt.

5. Tandem hæc symptomata obvia magis, & periculosa in infantibus sunt unius mensis, quia lacti tunc juscula nondum substitui possunt, quæ neque stomachus digerit, nec intestina excernunt; sed progrediente ætate puelluli & juscula digerunt, & lactis defectum ferunt citra gravem noxam.

Curatio.

I. Inter scriptores Materiae Medicæ plura recensentur galactophora remedia, futilia tamen, quæ muliercularum tantum credulitatem fovent. Unica methodus enim lac in nutricibus augendi est causas amovere, quæ ipsum imminuunt, sed hoc neque tuto, neque facile obtinetur.

1. Si defectus lactis ex eo procedat, quod non comedant, ipsas ad hoc hortari oportebit exhibendo nutrientia alimenta, ut juscula oryzarum cum lacte, hordei &c. cibos aromatizando, ut moveatur appetitus.

2. Si defectus lactis a debili stomacho originem trahat, qui imperfecte alimenta subigat, erunt ipsa per quatuor distinctas vices exhibenda, ne ventriculus valde oneretur: non modo vero cibi facili digestionis esse debent, verum primo mane exhiberi possunt aliquot cochlearia rhabarbari, 15. aut 20. grana corticis Peruviani, vel drachma semis confectionis hyacinthinæ, aut alkermes.

3. Tandem si nutrices laxo sponte ventre gaudeant, ut pluries in die selam petant, qui fluxus multum lactis demit, exhiberi oportebit drachmam semis diascordii, aut duplex cyathus infusionis terræ japonicæ.

II. Si lactis defectus ab albo fluore, mensium suppressione, aut sudoribus nocturnis dependeat, remedia convenient c. 9. & 10. hujus operis indicata.

Quo ad sudores tamen nocturnos attinet, ipsi frequenter febri lentam prænuntiant, sed raro hujusmodi nutrices advocari solent. Nihilo tamen minus remedia febri lentæ appropriata exhiberi poterunt, sed magis obvium est, quod nutrices in hoc statu concipiant, & hac ratione dimidium imminuatur lac, quod ad mammas transfertur, absquequo ipsi mederi integrum sit.

III. Tan-

III. Tandem si nutrices mammis donentur exiguis, & complanatis, si corpore glanduloso, aut scirrholo mammarum deturpentur, si cicatrices supersint veterum abscessuum, quæ volumen imminuant, triplex hujusmodi casus incurabilis est, neque a remediis aliquid est sperandum.

In hujusmodi circumstantiis sanum erit consilium nutricem mutare, sed si mater ipsa infantem alat, neque uberiores nutrices inveniat, ipsa edocebitur, qua ratione suppleri possit lactis defectus, nempe exhibendo parum jusculi, aut lactis vaccini cum decoctione simul hordei soluti. In progressu juscula cum copia, cum densitate augeri poterunt ad duodecimum usque mensem, ubi lac amplius propinare supervacaneum est.

CAPUT X.

De pravis in nutricibus lactis qualitatibus.

Non modo requiritur in nutricibus sufficiens lactis copia, verum quod ipsum bonæ indolis sit. Hoc in altricibus seligendis sedulo perscrutatur, sed crebro decipimur, vel lac, quod primum optimum videbatur, ob casum fortuitum, aut pravam regimen nutricis deterioris indolis evadit; quare nunc indaginem aggrediemur pravarum qualitatium, quas lac frequenter contrahit, & ipsis medendi rationum.

Descriptio.

Lac, ut optimum sit, album esse debet, homogeneum, modicæ consistentiæ, dulce, & gustatu gratum, ex quibus concludendum est, lac vitiatum esse, si ipsum appareat.

1. Nimis liquidum, solumque,
2. Spissum nimis, aut viscosum,
3. Salsum valde, aut acre,
4. Acidum, aut æscens,
5. Biliosum insuper, parumque amarum.
6. Reliqua vitia, quæ in lacte animadverti possunt, nempe grumi, coloræ cruleus, aut luteus sui generis sunt, sed ab allatis vitiis dependent, ut infra videbimus: idcirco de quinque primis vitiis acturi erimus tantum, quæ reliquas pravas lactis qualitates complectuntur.

Causæ.

I. Lac suapte natura in mulieribus serosum est primis præsertim a partu mensibus; quod necessarium est, ut proportionale evadat leviori nutritioni, & debili stomacho infantis recenter nati. Hæc qualitas lactis ab eo tunc dependet, quod secretorii meatus corporis mammarii, cum valde extensi sint ob copiam lactis post partum affluentis, sinant cum lacte transitum multæ lymphæ, quæ imminuitur, prout meatus illi coarctantur. Lac pariter eadem de causa in juvenibus nutricibus magis serosum est; in ipsis enim partes omnes magis extenduntur, meatusque magis permeabiles sunt, ut non modo lac uberius sit, verum majori lymphæ copia onustum.

Serositas itaque lactis vitiosa est, cum nimia sit, ut in sequentibus casibus observatur.

1. Quando nutrix cum debili stomacho parum admodum comedat, ut parum chyli sanguini, parumque lactis proinde mammis præbeat, in quo casu lymphæ lactis defectum implet.

2. Quan-

2. Quando ipsa multum bibat, aquæ præsertim, quæ chylum serosum, & lac ejusdem indolis præbet.

3. Quando nutrix poris secretoriis corporis mammarii valde latis naturaliter gaudeat, ut lacte lumen eorum non implente, cum ipso multa lymphæ transeat.

II. Lac minus abundat, & plus condensatur, prout a partu distant feminae, donec circa decimum octavum, & vigesimum mensem lac omnino abeat. Post febrim lacteam, pori secretorii paulatim in corpore mammario coarctantur, donec naturalem angustiam sumant, idcirco minus lactis, sed purioris quotidie secernere ipsi debent, quia non amplius relinquunt spatium pro lymphæ introductione, quare in diem illud inspissatur. Hic status sensim augetur, usque dum lactis secretio deficiat, quod vigesimo mense plerunque evenit.

Lac sponte spissum magis, minusque abundans in nutricibus annosis observatur, quia in ipsis ætas omnes fibras, & canales constipando, poros secretorios mammarum pariter occludit, qui renuunt secretionem lactis, & lymphæ in eorum lumina intromissionem, ut in ipsis lac minus abundans, spissumque sit, quam in juvenibus nutricibus.

Certum porro est, lac naturaliter inspissari, prout altrices a partu distant, & in vetustioribus, absquequo spissitudo excludat nutrices ætate constitutas, in quibus lac vetus est. Scimus deinceps lac spissum infantibus adultioribus magis convenire, quam serosum: ergo lac spissum non semper peccat, nisi quando certam spissitudinem attingat, quod in senioribus feminis contingit, in quibus lac vetustissimum est, aut in nutricibus helluonibus, quæ crassioribus vescuntur cibis, multumque vinum hauriunt, tum in illis, quæ laborant, atque sudant, ut dispersa sanguinis serositate, & illa lactis minuatur.

III. Gustus falsus vitium lactis jugiter est, quod variat pro diverso sanitatis gradu altricum.

Hæc qualitas lacti communicatur, quando salitos cibos nutrices frequenter comedunt, vel sanguine pollent sponte acri, & falso.

IV. Idem pariter est de aciditate lactis, quæ magis periculosa est, quo sensibilior fit. Tribuenda videtur digerendi infirmatæ facultati, quibus fiunt obnoxia ob debilem stomachum, tum esui fructuum acidorum, aut acerborum, tum vini acescentis potui.

V. Gustus amarus, & biliosus lactis vitia magni momenti sunt. Hæc nutricibus obvia sunt, quæ veteri butyro, aut oleo erancido alimenta condiunt, simulque allium, cæpasque edunt, bilioso temperamento donantur, iracundæ sunt, aut hepatis laborant obstructionibus, ut impedita bilis secretionem, sanguis, atque lac ipsum inficiatur.

VI. Tres posteriores lactis qualitates sunt ingrumatio, color cæruleus, & luteus, quæ ab aliquibus anteallatis qualitatibus dependent; idcirco lac grumosum fit, quando acida, quibus oneratur, lactis floccos inspissant: cæruleum evadit, quando lactis elementa intercipiunt obscuræ lymphæ molecule; hæc commixtio exilissimorum elementorum lactis albi, & lymphæ fusæ cæruleum habitum præbent, sed hæc miscella in grumato lacte, nimisque seroso accidit. Tandem luteus color a bilis admixtione dependet. Ulteriorem ergo non postulant hæc tria vitia explicationem, cum a superallatis causis dependeant jam satis explanatis.

Symptomata.

Nihil nutrices patiuntur a pravis lactis qualitatibus, sed infantes varlo gradu, & modo patiuntur.

I. Lac

I. Lac ferofum convenit infantibus recenter natis, & videtur naturam confuiffe eorum indigentis, lac post novum partum ferofum reddendo; convenit ipsum pariter infantibus confipatis jamdiu fpiſſo, aut veteri lacte altis, in quibus dentitio ſegniter fit. Generice lac ferofum quamvis parum nutriet, ſatis tamen valet, modo copioſum fit, & infantes ſalubriorem ducant vitam, quia ab ipſo alvus cietur. Uſus ergo ferroſi lactis necdum nocet niſi modum excedat, ut pro ſumma liquiditate infantes minus quam par eſt, alat, præſertim ſi aliquid ipſis exhibeatur, quod alio humores diſtrahat.

II. Lac nimis ſpiſſum deleteriæ ſemper indolis eſt; infantes conſtipando colicas affert, quæ ſæpe convuſiones excitant, ſanguinem, humoresque ſecernendos inſpiſſando, hepatis, aliorumque viſcerum infartus gignit, ſubſequentium morborum cauſa, lympham condenſando glandulas lymphaticas tumefacit, tandem humorem ſebaceum indurando cruſtas lacteas, ſive græce achores facit.

III. Lac ſalitum, & acre pravum ſimul eſt, infantium vermina parit, erodentes ita fœces, & urinam reddit, ut infantes cunnum, & perinæum habeant eroſum: vexat ita pueros, pruritusque excitat in herpetem deſinentem, qui poſtea atrophiam producit.

IV. Lac aceſcens in ſtomacho majorem aciditatem acquirit, chylumque gignit inteſtina laceſcentem, ut vermina, & inappetentiam pariat. Quando chylus acer ſanguinem intrat, horrorem inducit, quem febris ſubſequitur pluries, donec pereat infans ob pravam chyli qualitatem.

V. Tandem lac bilioſum calefacit, & perturbat infantes, fluxum ventris bilioſum cum torminibus parit, pruritus eruptionem miliarem, & herpetem inducit, a quibus febricitat, conſumitur, peritque natus.

Diagnosis.

Facile diſtinguuntur pravæ in nutricibus lactis qualitates.

I. Nudis oculis recognoſcitur nimia ferroſitas, aut ſpiſſitudo lactis, ſed ut hoc melius innotefcat, aliquot guttæ inſperguntur ſpeculo plano, quæ ſi vix inclinato ſpeculo fluxerint, lac nimis ferofum fuerit, ſi contra, niſi a verticali ſpeculi poſitu guttæ deciderint, ſpiſſum valde lac erit. Idonea vero lac pollere ſolet conſiſtentia, quando medium locum tenet, neque feſtinanter ut ferroſum, neque ſegniter ut ſpiſſum lac proſluit.

II. III. IV. V. Lac falſum, acre, acidum, bilioſum, amarumque eſſe guſtus demonſtrat; ſed pro majori certitudine aliquot guttæ ejusdem in oculum intromittuntur per angulum narium, & palpebras commovendo globum pertingunt; ibi ſi nullam guttæ impreſſionem faciant, lac dulce erit, contra ſi oculum laceſcat, ipſum proſecto ſalſedine, aciditate, aut bilioſa intemperie facile peccabit, eoque magis quo irritatio vividior fuerit. Specialiter cognoverimus, ſi lac in acidum tendat, cochlear exiguum replendo lacte, repletumque accenſo carboni exponendo, ſi lac figatur, acidum fuerit. Bilioſa lactis proprietas apparet, quando linteam album ipſo madefit, & deinceps exſiccatur; certiores eſſe poſſumus, lac bilioſum eſſe plus, minusve, prout linteam flaveſcit.

Omnes hæ pravæ lactis qualitates communes ſunt nutricibus, quæ poſt conceptionem, adhuc tamen natos alunt: multum tribuendum videtur depravato guſtui, quo initio graviditatis feminæ pollent; quapropter tunc pravis deleſtantur cibis.

Tandem infantis indoles potissimum est qualitatis lactis indicium. Si infans bene valeat, pinguescat, & laudabiliter alvum excernat, lac bonumerit; contra vero deleteriæ indolis, quando sine causa manifesta tabescat; tunc symptomata; atque fœces satis demonstrant, morbum a deturpato altricis latice derivare.

Prognosis.

Quantum lætamur de optima altrice, tantum tristari debemus de infirma nutrice plus, minusve pro variis lactis vitiis.

I. Lac ferofum bonum plerunque est usque ad nonum, aut decimum mensem, præsertim cum ipsum foveat dentitionem; post hoc tempus tute juscula defectui lacticinofæ nutritionis substitui possunt: quare modo lac omnino ferofum non appareat, neque infans pertinacem ventris fluxum patiatur, frustraneum erit altricem mutare.

II. III. IV. V. Lac spissum, salitum, acidum, amarum, atque biliosum reapse insalubre est; quare modo labefactari infans incipiat, statim nova felatori est exhibenda nutrix. Animadverti, lac valde spissum omnium pessimum esse, præsertim pro junioribus, qui nondum sufficientes habent digerentes vires: minus patiuntur infantes ultra decimum mensem.

Curatio.

Pravæ lactis qualitates in nutricibus tum remediis, cum regimine tolli debent.

I. Si lac ferofum valde fuerit, fructus, & legumina recentia erunt interdicens, nutritionem consistentem magis exhibendo ex jusculis, oryzis, granis, ovis &c. confecta, minus aquæ, & aliquantulum vini propinando, raro vero irrumando, ut vasa lymphatica corporis mammarii moram gerendo, valeant lymphæ portionem demere, quæ in lacte exuberat.

II. Contra vero si lac spissum nimis se præbeat, erunt nutrici leviora alimenta exhibenda: parum carniū, multum leguminum recentium, fructuumque maturorum, vinum penitus interdicens, aquam commendando, & ut sapius mammas præbeant, hortando.

III. Si lac acre, & salitum fuerit, non erunt amplius nutricum cibi sale condiendi, minutacula salita, aut præparata nunquam permittendo, legumina tamen solventia, & simpliciter condita, fructusque maturi, tandem vespere aliquot cyathi limonæ exhiberi solent.

IV. Si lac acre videatur, omnis leguminum, fructuum acerborum, vini &c. erit interdicens usus, parum carnis exhibebitur, multum jusculi oryzarum, granorum, &c. permittendo, imo proderit bihorium ante prandium drachmam semis sumere corticis Peruviani.

V. Si lac biliosum fuerit, erit nutrix leniente purganda; verum ipsi exhibere fas erit decoctum ex semis libra carnis vitulinæ confectum, in quo ebullierint folia cichorei silvestris, acrimoniæ, pimpinellæ, nasturtii aquatici &c. adipis triginta granis terræ foliatæ tartari. Mane jejuno stomacho etiam post decocti haustum duodecim grana rhabarbari cum confectioe hyacinthinæ utilia evadunt.

Si hujusmodi remedia, atque optimum regimen pravas lactis qualitates corrigere valuerint, simulque infans pristinam valetudinem acquirat, non erit contempnenda altrix; sed plerunque specie valetudinis decipimur, plerunque juvat nutricem commutare, præsertim si valida adsit suspicio, ipsam jam concepisse.

177

DISSERTATIO PRIMA.

Auctor tuetur systema Appendicum, & vermicularium uteri adversus dubitationes nonnullas celeberrimi Van-Svietenii.

Celeberrimus *Van-Svieten*, Medicus primarius Imperatoris, & Imperatricis Reginae, illustrator Aphorismorum Boerhaavii, qui hunc commentando completum medicinae cursum expedivit, mihi summum honorem attulit *volumine 4.* de hac mea elucubratione verba faciens occasione perscrutationis catameniorum periodationis, ibique allicientibus laudibus me magni facere ostendit, cum nihil majus sit quam *laudari a laudato viro*, quod profecto mereri concuperem, sed *mecum satis habito*, ut hujus sapientis Medici summæ humanitati laudes omnes tribuendas esse recognoscam.

Postquam ipse fassus est, explicationem nostram de menstruatione admodum ingeniosam esse, addit speciali quodam dicendi modo, cui multum debeo, suspendere judicium (a) adhuc debere, cum mea explicatio supponat in uteri textura conformationem quandam, nondum Anatome satis demonstratam.

Nihil novi attuli circa structuram matricis in *capite 1. prioris voluminis* præter duas sequentes observationes: *altera* quod intra internam uteri tunicam, & muscularem innumera reperiantur vasa *vermicularia*, sive lactea, circa vasa sanguinea contorta, quæ post varias simul communicationes intimam tunicam perfodiant, & in uteri cavitatem per excretorios ductus, ad singulos glomos vermicularium pertinentes secretum lac effundant; *altera* observatio est, quod inter easdem tunicas confertissimæ reptent venæ *cacales*, sive appendices venosæ, quæ a propaginibus venarum uteri venientes, præsertim ubi simul per anastomoses coeunt, directe versus internam partem uteri procedendo, tunicam nervosam transabeant.

Hæ appendices, aut venarum extremitates ad libellam faciei uteri internæ aperiuntur, sed producuntur, & pendulæ, atque patentes evadunt tempore menstruationis, eoque magis tempore graviditatis, neque iterum corrugantur, nisi post lochia. Ex his sanguis menstruus fluit, ex his cruor foetum nutriendus erumpit, ex his tandem rubra lochia profiliunt primo puerperii tempore.

Dubitationes enim celeberrimi *Van-Svietenii* alterutram harum observationum aggredi deberent; sed vix credendum est, ipsum ambigere circa existentiam vasorum vermicularium, aut lacteorum. Hæc vasa nudis oculis se offerunt in uteris omnium quadrupedum, modo circa finem gestationis aperiuntur; ipsa jugiter reperi in dissectis uteris vaccarum, hircorum, vervecum, canum, felium, &c. Me non latet, plures Anatomicos idem necdum observasse, sed certum est, *Ruyschium* ipsa vidisse, atque descripsisse *Thesaur. Anatomic.*
Astruc de Morbis Mulierum. P. II. M

(a) Sic celeberrimus *Astruc*, qui recentissime de hac re scripsit, eandem sententiam amplectitur, scilicet menstruationem a plethora particulari dependere, licet alio modo explicet, & credat sanguinem menstruum ex uteri venis prodire, per quasdam appendices venosas, quas *Cacales* vocat, quæ in extremis suis corrugatae sanguini viam occludunt, tempore vero menstrui fluxus ab urgente sanguine accumulato in uterinis vasis aperiuntur & sanguinem dimittunt. Quamvis valde ingeniosa & hac explicatio videatur, liceat mihi pace tanti viri (ex cujus eruditissimis scriptis me plurima didicisse gratus recordor) suspendere judicium, cum aliqua saltem supponat in uteri fabrica, quæ nondum videntur anatomice satis demonstrata. *Tom. 4. Commentar. in Hermannii Boerhaave Aphorismos pag. 404.*

mic. 2. n. 50. & Thesaur. Anatomic. 7. n. 16. not. 1. & 2. quæ jam diu indicata fuerat a *Gualtiero Charleto. de causis Catameniorum, pag. m. 27.* Præterea scaturigo assignari debet lactis, quod mulieres in albo lacteo fluore amittunt, quod foetui suppeditant, quod denique in puerperio post rubra lochia fundunt. Igitur vasa vermicularia, sive lactea, de quibus agitur, potissimam constituunt hujus lactis originem, quod effatum res ipsa confirmat.

Ergo concludendum erit, dubitationes *Celeber. Viri* respicere præsertim existentiam venarum cœcalium, sive appendicum venosarum, ut ejusdem verba ostendunt. Sed quid mirum? ipsas conspiciendi occasiones raro se offerunt. Reperiuntur enim solummodo in muliebribus uteris, & circa nonum mensem: raro enim feminas in his circumstantiis disseccare contingit; rarius vero fortasse dissectores ex his observationibus proficere valebunt. En, cur pauci Anatomici de hujusmodi vasis uteri specialibus mentionem faciant; quare eorum silentium potissimum evadit ad dubitationes fulciendas, quæ adversus appendicum existentiam insurgunt. Nihilominus hujusmodi venas non omnino omnes ignorabant Anatomici: plures enim ipsas observarunt, vel saltem suspicati sunt, quamvis nemines usum intelligerent. Eorum quosdam indicavi c. 3, superioris libri hujus operis, ut dubia tollerentur, quæ insurgere potuissent, sed spe sum frustratus. In viam ergo reverti oportet materiem latius pertractando, & Auctorum testimonia afferendo, quod libenter aggrediar, ut dubitationibus celeberrimi *Vansvietenii* satisfaciam; ejusdemque consensum merear, quem jugiter magni faciam. Ut quæstio, quæ *de facto* est, resolvatur, materies in quatuor articulos sejungam.

1. Exponam quæ a meipso sunt observata.
2. Colligam quæ circa hanc rem apud veteres Medicos animadverti ab Hippocrate ad nos usque, circa quod tempus tantummodo Anatome floruit.
3. Referam quæ circa uteri fabricam nuperrimi hujus ævi anatomici detexerint.
4. Finem faciam animadversiones quasdam addendo, quas quæstionem declarare, penitusque tollere confido.

I.

Cum primum summo fervore anatomix studerem, quod tempus pro hominis ætate remotissimum est, brevi mihi occasio se obtulit duas anatomico cultro laniandi feminas; altera obierat circa finem noni mensis suæ gestationis; altera tertio, vel quarto a partu die. Cum priore plebecula esset, ejusdem uterum domum ferre mihi licuit, qua licentia utiliter sum usus, ipsumque commodius, intimiusque sum perscrutatus.

Postquam ipsum transversim dissecuri, ex ea parte, quæ substratæ placentæ opponitur eo perveni sine tegumentorum ruptura, ubi placenta nectitur, quem sensim ab utero distrahere incepti. Dum hoc patrabam placentæ, & uteri reciprocas conjunctiones animadverti: sed maxime sum delectatus observando, quod prout placentam sejungebam, apparebant vasorum propagines ter circiter lineas oblongæ, sæpe calamum crassæ, exiliores reliquæ, utraq; utero adherentes. Quamvis hujusmodi nullum ordinem servant, in partibus tamen magis prominentibus ipsius placentæ inseruntur.

Sublato fœtu cum suis membranis, quem alias investigavi, naturam horum vasorum sum profecutus, ut intelligerem, quale vasorum genus, arteriarum, aut venarum uteri ipsa præberet: intromisi enim specillum satis exile, quod
lumen

lumen horum vasorum ingrederetur, eo perveni constanter ubi ramificationes venarum uteri, quæ gestationis tempore crassiores fiunt, in anastomoses coeunt; quod magis cognovi disseccando hujusmodi vascula a membranis, fibrisque prius denudata ad originem usque earum venarum. Hæc vasa perpendiculartim nascuntur a venis uterinis, ut appendices laterales, absque eo quod circulum sanguinis intercipient, qui per longitudinem venarum persistit, ut totidem processus vermiculares a cæco intestinorum non absimiles considerari debeant; quare venæ cæcales, sive appendices venosæ profecto nuncupari mereantur.

Quamvis nullum superfit dubium communicationis venarum cæcalium cum venis uterinis, nihilofecius tamen injectionum ope certior sum factus: animadverti diversas venarum uterinarum propagines, liquoremque injectionum per hiatus venarum cæcalium uberrimè erumpere; idemque mihi se obtulit cum per venas cæcales impellerem liquorem, qui eadem celeritate per truncos venarum uteri, a quibus cæcales venæ originem trahunt, solebat exire.

Ceteroquin hujusmodi venæ cæcales omnes ab uteri venis, nequaquam ab arteriis procedunt, quarum distributio in utero una est cum reliquis partibus. Hæc observatio magni momenti est, cum plures anatomici, ut infra videbimus, duplicem communicationem placentæ cum utero admiserint, alteram per arterias, per venas alteram, sed profecto decepti sunt.

Paullo post easdem observationes reitavi, alterius feminae uterum disseccando, quæ obierat quarto a partu die, eandemque conformationem reperi; sed cum uterus jam contraheretur, in eadem ratione venæ retrahebantur, adhuc tamen talem amplitudinem præseferabant, ut sinerent specillorum, & injectionum ingressum, eademque phenomena insuper allata sectione animadversa ostenderent. Neque reticuerò, in matricibus harum mulierum observasse inter internam, & muscularem tunicam vasa vermicularia innumera lacte turgida, quod facilis negotii erat exprimere, ipsumque in uterum propellere per varios ductus, quibus interna tunica perfodiebatur.

Ex his, quæ adhuc allata sunt, fanciendum est, longitudinem, crassitudinemque venarum cæcalium, sive appendicum venosarum juxta diversos uteri status variare. In filiabus enim adultis cis, vel trans menstruum tempus hujusmodi venæ exiguæ, brevès sunt, contractæ, atque obductæ, minimeque in utero productæ, ut vix cognosci queant. Tempore vero menstruationis hujusmodi venæ ingrandescunt, producuntur, in utero aperiuntur, cruoremque menstruum fundunt, ut plures anatomici in hoc statu eas conspexerunt. Tandem maximæ evadunt, tempore gestationis pendulæ in utero fiunt, placentam ingrediuntur, ibique sanguinem fundunt fœtui nutriendo destinatum, ut cum tunc temporis conspici queant, decipi certo nequaquam possit. Hæc venæ, post partum etiam, per aliquod tempus in hoc statu persistunt, cruor-que adhuc copiose fluit, & lochia producuntur; paucis tamen transactis diebus coarctantur, & occluduntur, prout uterus compingitur, adeo ut lochia rubra penitus evanescant.

En vobis specimen mearum observationum: quantum alii fidere velint ipsis, nescio; sed animadvertant tamen quæso ex earum genere eas haud esse, quæ microscopiorum manu indigent, quæque sæpe observatorum mentem decipiunt. Ipsæ enim sub oculis calunt, & injectionum, specillorumque ope certiores fieri possumus; non despero itaque anatomicos in posterum easdem esse ag-
gressuros; quæso tamen, ne ipsas in plerisque quadrupedum instituant, in-

quibus huiusmodi vasa deesse solent, quia brutorum femellæ rubris catameniis plerunque deficiunt, cum nec sanguine catellos nutriant, neque lochiis proinde fiant obnoxia: uteros enim tentare necessum est mulierum, quæ circa finem gestationis, aut paullo post obierint.

I. I.

Anatomia inquisitionem Veteres ruditer excoluerunt, adeo ut in eorum scriptis pauca vel imperfecta reperiuntur partium descriptiones. Sed breves eorum Anatomia notiones, quæ ad nos usque pervenerunt, parvi profecto faciendæ sunt, ut ab eorum circa hanc materiam, quæ amissimus, monumentis parum tristemur. Hæc animadversio pauca apud illos inveniri posse confirmat, quæ uteri fabricam, vasorumque per ipsum distributionem valeant declarare. Nihil tamen secius, si quæ in eorum operibus extant, attendamus; fateri tamen oportet, ipsos circa sanguinea uteri vasa notiones, quamvis obscuras admodum, habuisse, quæ cum nostris valde conveniunt.

Hippocrates (a) de cotyledonibus uteri in mulieribus verba fecit, sed quid pro ipsis intellexerit, imperfecte declarat. A Galeno discimus (b) Medicos fuisse, qui cotyledones nisi in vaccis, capellis, ovibus admittebant, minime vero in mulieribus; sed Galenus, qui Hippocratis opinionem sequutus est, ipsis opponit auctoritatem Dioclis (c) Carystii (d) in Insula Eubœa, & Praxagoræ (e) Coi, qui vixerunt paullo post Hippocratem, quique cum pluribus aliis veteribus Medicis admittebant in muliebri utero cotyledones, videlicet „venarum hiatus, quæ ex utero erumpentes hæmorrhoides „amulabantur, & sanguinem pro foetus nutritione fundebant, simulque ipsum „cum matrice nectebant. „Diocles Carystius, aut Galenus, & Praxagoras „Cous, Nicarchi filius, qui paullo post Hippocratis ætatem viguerunt, eadem dicunt, idest cotyledones in feminis adesse, & multi etiam alii. „Quid igitur, omnes ne ignorarunt? Sed fas minime est de tantis viris ita „sentire. Quid vero est, quod dicunt? Ora vasorum vulvæ ita appellant, „nam hæc prægnationis tempore acetabulares quasdam eminentias innatas habent, „quales etiam recto intestino esse in hæmorrhoidibus solent. Atque „hæc non divino ego, Galenus insistit, sed a Praxagora accepi, qui ita ad „verbum scribit: „Cotyledones autem sunt venarum ora, quæ in vulvam „penetrant, & ipse de eadem re superius loquens afferit, „cotyledones in „chorii vasa sanguinem fundere: oribus enim uniuntur, atque alterum ab altero, „vena, inquam, a vena sanguinem haurit, „& paullo post addit, „cotyledones chorion cum utero firmare; „adde, quod cotyledones etiam „hoc modo firmum vinculum ad vulvam efficiuntur.

In huiusmodi effatis, quamvis non parum implicatis, facile tamen recognoscuntur venæ cœcales, sive appendices venosæ, quas in gravidarum mulierum utero conspexi, & nuper descripsi, quasque crederem quemque posse facile observare, modo circumstantias omnes simul comparet. Hæc opinio ab Hippo-

(a) *Aphor.* 15. *sect.* 5.

(b) De dissectione Vulvæ, c. 10.

(c) Diocles erat Medicus celeb. Teste Galeno scripsit de Anatomia, l. 2. de Anatomia, administr. c. 1. *Comment.* 2. in *Lib. de Natura humana*.

Refert alibi l. 6. de morbis vulgaribus, *Comment.* 2. Dioclem composuisse tractatum de Morbis Mulierum.

(d) Galenus pluries Praxagoram laudat, ut Anatomicum præsertim *Comment.* 2. in *Lib. de Natura humana*.

Hippocrate proposita, & duorum celeberrimorum. Anatomicorum auctoritate suffulta, tum ab ipso Galeno amplexa statim eminuit, & undique ab omnibus medicis fuit accepta; quamobrem putarem me posse eximere ab ulteriori inquisitione Medicorum Græcorum, aut Latinorum, qui post Galenum ad casum usque Romani Imperii viguerunt, quia tantum ea, quæ allata sunt, repeti videremus. Tunc parvi faciebant anatomem, ut aliquid novi invenire possent; minusque in Medicos Arabes est inquirendum, apud quos medicina, prout apud Romanos exolevit, apud ipsos resurrexit. Ipsi enim pro religionis dogmate a cadaverum sectionibus cavebant.

Neque cunctabor Auctores investigando, qui post 13. ævum scripserunt, quando medicina apud Europæos primum floruit usque ad restaurationem literarum circa medietatem 15. ævi; apud illos enim nisi obscuræ significationes reperiri poterunt, quæ nihil ultra nos docere valerent.

Transitum faciam igitur Auctores perscrutando, qui post scientiarum resurrectionem viguerunt, apud quos concinna magis est methodus, & circa hanc rem opinio clarius innotescit.

Hujusmodi est Nicolaus Rochæus, qui *Parisiis edidit an. 1541. Tractatum de Morbis Mulierum*, insertum postea in collectionibus tum VVolfii, tum Spachii. *Primum Caput* hujus operis complectitur specimen anatomicum structuræ uteri, ejusque partium; Auctor enim id ostendit tali pacto „ Umbilicus cum „ involucris, hoc est, secundis, functus officio, ab acetabulis abscedit, ve- „ luti pomi pediculus jam maturi a ramo sponte cadentis: ex iis acetabulis „ a partu menstrua profluunt; „ quæ organa, ut cuique pater, æmulantur valde appendices venosas, quas in utero admittimus, & quibus eisdem usus tribuimus; sed melius hæc similitudo apparebit alio loco ejusdem capituli, ubi Rochæus exponit usum cotyledonum, sive acetabulorum „ Est matrix intus, „ ait ipse, undique conspersa tamquam punctis: sunt autem hæc puncta orificia venarum undique tendentium ad matricem, & hæc orificia vocantur „ *κοτυληδόνες*. Triplex utilitas est cotyledonum; sunt enim canales, per quos „ sanguis menstruus effluit: suppeditant etiam sanguinem puriorem alendæ „ matri, & alendo foetui, & figura sua fibras apprehendunt, ut retineri „ in utero fetus possit.

Id genus pariter est Jacobus Silvius Ambianensis Doctor, & Medicus Facultatis Montis-pessulanæ, publicus Professor Collegii Realis, celeberrimus Anatomicus, & pluribus operibus medicinæ clarus, quæ in unum congeffit *Renatus Moreau* Doctor Præsul Facultatis Parisiensis. Hic Auctor pluries in suis operibus repetivit, quidquid circa cotyledones uteri censebat.

I. In tractatu enim sub titulo *Isagoge Anatomica in libros Hippocratis, & Galeni Anatomicos l. 3. c. 13. de utero*, Silvius testatur, cotyledones esse ora vasorum sanguineorum sese in uterum producentia, præsertim cum fetus grandior evaserit, aut menses imminuerint, quo tempore varices ani æmulantur, & cavitatem præferunt ab ea non absimilem, quam Græci *cotylam* appellaverunt; insuper asserit, hos cotyledones placentam cum utero in graviditate firmare; verum chorii interpositione foetum a sanguine nutriri per cotyledones allato; demum illos objurgat, qui adversus Hippocratis, & Galeni auctoritatem audent in mulierum utero cotyledones inficiari: „ cotyledones enim, „ ipse ait, sunt ora vasorum in uterum internum penetrantia, quæ præsertim „ grandiore jam foetu, aut menstruis per hæc fluxuris intumescunt hæmorrhoidum parvarum modo, servata scilicet in medio ipsorum orificiorum parva

„ ceu cotyle, & cavitate: per has utero prægnantis adhæret chorion, paribus
 „ suorum congenerum vasorum oribus; tum chorii interventu fœtus, sicque
 „ in utero nutritur. „ Statim in hac descriptione animadverti meas venosas
 appendices, quæ melius describi haud possent; quare patet, Silvium solertis-
 simum Anatomicum fuisse.

II. In progressu ejusdem operis Silvius aliquas observationes addit, præser-
 tim in muliere quadam a partu obita, in qua adhuc animadvertit capitis ma-
 gnitudine uterum, & pollice crassum, cujus cavitas sanguine aliquo turgebat,
 & ora hiantia vasorum, quæ nigrum, spissumque in uterum cruorem funde-
 bant. „ Uterus magnitudine capitis erat adhuc, & crassitie pollicari: intus
 „ sanguinis reliquæ, & ora vasorum crasso, & nigro sanguine adhuc su-
 „ dantia. „ Patet enim vasa hujusmodi adhuc sanguine turgentia ora tantum-
 modo esse venarum cæcalium in se contracta, non tamen penitus occlusa, quæ
 Rochæus puncta sive orificia cotyledonum appellat.

III. Tertium hujus Auctoris testimonium afferam desumptum ex opella qua-
 dam contra Vesalium exarata sub titulo, *Vesani cujusdam calumniarum in Hip-
 pocratis, Galenique rem anatomicam depulsio*, ubi Silvius in confutatione
calumniæ 28. ita insurgit „ Cotyledones uteri muliebri tam obscuræ sunt,
 „ ut visum effugiant, & ratione propemodum magis, quam sensu usurpen-
 „ tur. Quamquam in muliere parturiente aut recens enixa, aperte spectantur
 „ hæc ora vasorum, præcipue venarum, cum hæ sint arteriis multo amplio-
 „ res, si inanitæ insentur . . . . . Imo cum chorion (*placenta*) a pro-
 „ pria uteri tunica clementer digitis diducitur, sanie quadam, & pau-
 „ co sanguine fluere ea videbis. „ quod apparet, modo abradantur ab ute-
 „ ro secundinæ.

Silvius loquitur de cotyledonibus initio *Tractatus de menstruis mulierum,*
 & *hominum generatione*, sed cum tantum repetat, quod pluries ostendimus,
 hoc testimonium reticere pauci negotii erit, cum lector curiosus Auctorem
 ipsum pervolvere possit.

Reliquus est Joannes Gorreus Doctor Præsul Facultatis Medicæ Parisiensis,
 qui Dictionarium Medicinæ exaravit, Parisiis impressum sub titulo; *Definitionum
 Medicarum libri 24. in fol. ann. 1564.* In hoc opere asservantur vocabula Græ-
 ca ordine Alphabetico digesta, quæ medicinam afficiunt: in eo pariter repe-
 ritur specimen rerum magis utilium, quæ passim in Hippocratis, Galeni,
 ceterorumque Medicorum scriptis disperguntur. Ad vocabulum enim *Κοτυληδόνες*
 ostendit, „ cotyledones esse ora arteriarum, sive venarum, quæ in uterum
 „ producuntur, & nodos efformant hæmorrhoidibus similes, sive foliis orbi-
 „ cularibus, cavis, plantæ, umbiliculus veneris appellatæ, præsertim cum in
 „ centro orificiorum harum prominentiarum exigua cavitas exurgat, quæ co-
 „ tyula appellatur. Per hanc aperturam sanguis menstruus vel vacuatur foras,
 „ vel in fœtum nutriendum transmittitur, si quidem aperta ipsa effluit, sicut
 „ connivendo supprimitur. Hujusmodi enim orificiis fœtum secundæ utero
 „ inhærescunt, vasorumque uteri finibus in secundas subeuntibus, atque illi-
 „ gantibus, ut eadem prorsus uteri, & secundarum vasa esse videantur . . .
 „ Nec vero id tantum ea vasa præstant, sed etiam secundas utero ita colli-
 „ gant, ut fœtus haud temere excidat.

Quamvis hujusmodi auctoritates omne prorsus dubium elidant, addam nu-
 perrimorum Anatomicorum opiniones, qui a veteribus non dissentiant.

Primus est Thomas Bartholinus Danus, qui postquam Basilæ, anno 1645.

Docto-

Doctoratus gradum suscepit, in Patriam redux sequenti anno Professor Anatomiae creatus est Haphniae, & summam in hoc labore sibi laudem comparavit. En igitur qua ratione in Anatomico opere (a) de his vasis locutus est. „Horum vasorum (uterinorum) aut tubulorum potius oscula cavitatem „fundi subeunt, quæ acetabula dicuntur, item cotyledones, qui hiant, & „aperiuntur, cum menstrua purgantur, & in gravidis, ubi hepar uterinum „iis jungitur . . . sanguinem hauriens pro fœtu.

Alius est Ibrandus, Diembroekius Professor medicinæ, & anatomiae in universitate Ultrajecti, qui in Tractatu de anatomie corporis humani ibi impresso ann. 1672. sic loquitur l. I. c. 24. „Subeunt arteriæ sinibus, seu osculis „uteri substantiam, in quam sanguinem effundunt, qui in ea quaquaversum „distribuitur per anfractuosos canales, & tubulos (hos nonnulli acetabula, „& cotyledones esse putarunt) quibus in conceptione hepar uterinum adhæ- „ret, in quod tunc temporis hiant, eique sanguinem pro nutritione fœtus præparandum infundunt . . . Extra imprægnationem vero, qui singulis mensibus redundat sanguis, statim periodis . . . per dehiscencia, & aperta „tubulorum orificia . . . ut supervacuum, & naturæ sua copia molestus „foras effluat.

En vobis, ut ego cogito, satis auctoritatum, ut tuto sanciendum sit, ab Hippocratis avo ad nos usque a Medicis communiter receptum fuisse, muliebrem uterum vasis sanguineis instructum esse, quæ in uteri cavitatem producantur, quæ citra gestationem sanguinem pro mensuris fundunt, & in graviditate placentam ingrediuntur, ipsam cum utero nectunt, cruoremque suppeditant fœtui nutriendo; hæc vasa enim ita descripta pro appendicibus venosis, sive cæcalibus haberi debent, quales admisi, quibus nomen tantum deesse videbatur. Hujusmodi Auctorum excogitatus, quos retuli, minime sumi debent, ut totidem testimonia existentiae horum vasorum, nam suspicor inconcinna methodo observationes institutas fuisse. Silvius tamen ab hoc numero est excipiendus, qui cadavera dissecare solebat, & pleraque sui effata observatione confirmabat. Sequenti articulo certiores observationes afferemus a nuperimis Anatomicis desumptas, qui 150. abhinc annis scripserunt. Hi enim venosas appendices, aut cæcales venas nihil clarius cognoverunt, cum de his ne verbum quidem faciant; sed plura referunt, quæ in dissectionibus inspexerunt, quæque appendices supponunt, ad ipsas attinent, neque unquam visa fuissent, nisi reapse appendices extitissent: uno verbo ea conspexerunt phenomena, quæ tandem nostras appendices satis demonstrant.

III.

Quantum veteres Medici Anatomiam parvi fecerunt, tantumdem ipsam coluerunt Physici posterioris ævi: his enim debemus exactam descriptionem partium, & cognitionem earundem texturæ, functionum, vasorumque distributorum, omnesque anatomicae scientiæ progressus. Quamvis omnes Auctores uteri texturam perscrutati sint, pluraque attulerint, appendices venosas tamen non descripserunt, quales ego conspexi: ipsi enim revera haud appendices cognoverunt, sed ex eorum descriptionibus nonnulla colliguntur, quæ satis appendicum existentiam confirmant, quæque eas ipsis patefecissent, si hæc partes in-

(a) Anatom. Tract. editio tertia ann. 1651. Hagæ Comitum l. I. c. 28. p. m. 166.

dagine ultra profecti essent. Ex his Anatomicorum descriptionibus multum trahere posse arbitror ad venosas appendices confirmandas, a me in utero observatas; qua de causa in *duas* distinctas *classes* hujusmodi notiones colligam, eademque Auctorum verba pro majori claritate referam.

Prima classis: mulieres catameniorum tempore mortuæ internam uteri faciem ostendunt innumeris venis interspersam, quæ vix alio tempore distingui possent.

Nathanael Highmorus Medicus Anglus primus ostendit appendices in suo tractatu sub titulo: *Corporis humani disquisitio anatomica*: quem publici juris fecit anno 1652. cujus verba hæc sunt, l. 1. p. 4. c. 4. „ Interna (uteri mem-
„ brana) aspera est a venarum prominentibus orificiis, præcipue in men-
„ struatis, aliter vix conspicuis. Et paullo post addit, a spermaticis (vasis)
„ surculi fundum uteri petentes per illum disseminantur, & in cavitatem
„ ejus penetrant, quibus in non gravidis, sanguis menstruus expurgatur, &
„ asperitates illas efficiunt per extruberantia ora, quæ a veteribus κοτυληδόνες ap-
„ pellantur. „ Graafius, qui citat hoc Highmori effatum, *De mulierum or-
ganis generationi inservientibus*: nihil infirmat hanc observationem. Celeberrimus tamen Morgagnus hujus ævi Anatomicorum merito princeps testatur in *Advers. Anatomic.* 4. p. 24. nunquam observasse similibus vasis interspersum uterum mulierum catameniis fluentibus mortuarum. Sed cum interna uteri facies menstruo tempore variet juxta copiam effluentis sanguinis, Highmorus idcirco viderit id, quod non sese Morgagno obtulerit.

Federicus Ruyschius Medicus Batavus, & Anatomicus magni nominis inter plura ejusdem opera Anatomica sex dissertationes scripsit sub titulo *Thesauri Anatomici*, ubi innumeras observationes affert in cadaveribus institutas. In *Thesauro* enim 6. n. 32. not. 2. observasse testatur mulierem emortuam gestationis initio, cujus facies uteri interna inæqualis, & villosa erat, quod in aliis feminis etiam animadvertit.

Jacobus Benignus VVinslovius Danus Doctor Præses Facultatis Medicæ Parisiensis celeberrimus Anatomicus refert in sua *expositione anatomica structurae corporis humani* pag. 474. edit. in 4. „ tunicam internam uteri interdum „ exiguis villis instructam esse, in mulieribus tempore menstruum emortuis, „ & hos villos rubros fieri, cruoreque repleti. „ Suspicio tamen hujusmodi Auctorem villos hosce exiles nimis voluisse, modo dissecta mulier circa finem catameniorum fuisset, aut paucioribus donata esset menstruis.

Secunda classis: tunica interna uteri circa fundum præsertim foraminibus perforatur in feminis tempore menstruum emortuis, quæ foramina facile tunc distinguuntur, quod præcipue est animadvertendum.

Adrianus Spigelius Bruxellensis tunc magni nominis Anatomix Professor in Patavino Gymnasio, exaravit opus anatomicum in fol. sub titulo: *De humani corporis fabrica libri decem*: impressam Venetiis an. 1672. duobus videlicet annis ab ejusdem obitu transactis. In hujus operis enim l. 8. c. 19. ipse sic ait: „ Interna vero (uteri tunica) plena meatibus exiguis, maxime sub fundo „ ea sede, qua uterus tegit intestinum rectum. Meatus hi, ubi mulier a menstruis purgationibus vacat, vix conspicui sunt, quo tempore vero laborat, „ evidentes fiunt, quippe cum per hos purgetur menstruus sanguis ex corpore. Hos veteres venarum arteriarumque ora crediderunt, & κοτυληδόνες appellaverunt. Et cap. sequenti 21. cotyledones in uterum pertusi sunt, „ quibuscum placenta carnea vasa coherent.

Franciscus Mauricæus Chirurgus Communitatis S. Cosmæ expertissimus in arte

arte obstetricia in suo *Tractatu Anatomico de partibus muliebribus generationi inservientibus initio illius de morbis gravidarum impressi an. 1682. c. 10.* Testatur ipse „ in muliere jugulata . . . tempore menstruorum . . . animadvertisse fun- „ dum uteri grumis coagulati sanguinis indutum, & illis vasis interspersum „ . . . quæ vasa sanguine indurato replebantur, præsertim versus orificia in „ uteri fundo patentia.

Alexius Littrius Doctor Præsul Facultatis Medicinæ Parisiensis, & Academicus noster expertissimus Anatomicus in actis Academiae anni 1701. p. 293. asserit „ animadvertisse in muliere casu statim emortua octavo graviditatis „ mense parietes uteri, præsertim ubi placenta nectitur, octo lineas crassos esse. Hi parietes carnei erant, & intus foraminibus instruebantur rotundis „ semis lineam, aut duplicem latis invicem communicantibus; nam in alterutrum insufflando ventus in reliqua transiens totum uteri corpus tumefaciebat.

Idem Auctor alibi in *historia Academiae scientiarum anni 1720. p. 16.* refert juxta proprias observationes in mulieribus menstruantibus institutas, animadvertisse „ uterum crassum, tensumque ejusdemque vasa sanguine turgida, & „ patentia, atque internam faciem valde conspicuis foraminibus interspersam sanguine pene arterioso repletis, ut corpus matricis extrinsecus pre- „ mendo, per illa foramina cruor intus erumperet.

Joannes Mery Chirurgus Communitatis S. Cosmæ, socius Academiae scientiarum, & bonus Anatomicus in *historia Academiae anni 1706. p. 22.* testatur, observasse in utero mulieris quarta hora a partu obitæ 1. corpus matricis musculosum esse, 2. octo lineis spissitudinis pollere, 3. necdum ejusdem internam faciem membrana instrui, 4. glandulis carere, 5. & ejusdem orificia vasorum sanguineorum omnino patere. Postrema hæc observatio ad rem nostram maxime facit.

Joannes Baptista Morgagnus in re anatomica nulli secundus, & in Universitate Patavina jamdiu professor celebratissimus aliquas observationes refert circa hanc rem magni momenti.

I. „ Cum enim virginis, ait ipse (a) quæ menstruo sanguine profluente interierat, itemque unius, & alterius mulieris, quibus is fluxus paullo ante obitum aut fuisse, aut certe instituisse videbatur, genitalia, annexasque partes annis superioribus dissecuerim, postquam illum, qui utero, vaginæque inhærebat sanguinem, ichoremque sanguineum ablui, atque abstergi jussissem, hæc sedula inspectione observavi. Neque in vagina, neque in cervice quidem erat, quod cruorem ex earum parietibus prodiisse significaret, contra „ autem universum uteri fundum . . . sanguineis undique maculis distinguebatur, ex quibus maculis vel mediocri expressione cruentas guttas elicere „ nihil prorsus negotii erat . . . ut facile intelligeres ea loca scaturigines, & „ fontes esse, unde vix cruoris, statis temporibus, profunderetur.

II. Idem Auctor alibi (b) fatetur in muliere, pariendo emortua, vasa hujusmodi uteri satis lata reperisse. „ Nos enim in puerpera cum externa uteri „ vasa digitum crassa invenerimus: communicantes autem cum his memoratos sinus minimum alicubi digitum admittentes viderimus: tum foramina „ cum his communicantia in uteri superficie, qua adhuc placentæ pars adhærebat . . . ea magnitudine deprehendimus, ut in maxima eorum apex „ minimi digiti nullo negotio immitti posset . . . Itaque minime profecto „ mi-

(a) Adver. anatomic. 1. p. 46.
(b) Adversar. anatomic. 4. p. 48.

„ mirum est , quod scripsit Graafius (a) humorem , aut flatum per vasa im-
 „ missum intra puerperarum uterum pervenisse . . . Illud vero , quod persæ-
 „ pe observavit solertissimus Fantonus (b) utile , *velut ipse inquit* , non mi-
 „ nus quam curiosum est advertere , (& sane ex ipso afferre non omisit Hei-
 „ sterus) per venas uteri aerem in ejus caveam , & vaginæ , atque aliquan-
 „ do etiam contra & in iis quidem , quæ non sunt puerperæ , impelli posse .

Tandem Jacobus Benignus VVinslovius , cujus testimonium jam enuncia-
 „ vimus , insuper in suo *Opere anatomico* p. 574. asserit ; „ portionem membranæ
 „ internæ uteri hunc circa fundum cooperientis innumeris foraminibus per-
 „ fodi , ex quibus uterum premendo sanguinis guttæ erumpunt . Addit , hæc fo-
 „ ramina plus minusve rubra , aut sanguine intrisa esse in illis , quæ tempo-
 „ re menstruorum obierunt . Hæc sunt effata , quæ ex Anatomicis recentiori-
 „ bus collegi , atque omne omisi commentarium , cum mihi visum sit satis cla-
 „ ra esse , & corollaria ex se quasi prodire , quæ nostræ sententiæ favent .

I. Vasa itaque Highmori in utero reperta mulieris catameniis fluentibus emor-
 „ tuæ , appendices venosæ , aut venæ cœcales erant , tumefactæ , & productæ in
 „ uteri cavitatem .

Idem dici debet de pilis rubris sanguine plenis , qui in similibus circum-
 „ stantiis VVinslovio apparuerunt , itemque de inæqualitatibus , ob quas uterum
 „ *villosum* dixit ; at ambo hujusmodi Auctores infirmam descriptionem præbent ,
 „ modo non velimus ipsos uteros conspexisse in mulieribus emortuis circa fi-
 „ nem menstruationis , vel in illis , quæ mensibus deficiebant .

II. Foramina sensibilia , & patentia sanguine turgida , quæ Spigelius , Mau-
 „ riceus , Littrius , Mery , Morgagnus , VVinslovius circa internam uteri fa-
 „ ciem observarunt in mulieribus menstruo tempore obitis , ex quibus facile ex-
 „ primebatur cruor , appendicibus venosis adhuc apertis , sed contractis , & ad li-
 „ bellam internæ faciei uteri redactis . Hujusmodi sunt foramina , quæ Rocheus
 „ in utero animadvertit ; tales sunt *exigui meatus* Spigelii , & *foramina nigro* ,
 „ *spissoque sanguine sudantia* , quæ Jacobus Sylvius in similibus circumstantiis
 „ observavit .

III. Facilis transitus aeris insufflati , & liquoris intromissi in experimentis
 „ Graafii , Fantoni , & Morgagni per venas uterinas in cavitatem uteri , aut ex
 „ illis foraminibus in venas uteri , satis confirmat , hæc foramina esse ora ve-
 „ narum , sive melius appendices venosas , aut venas cœcales , quas proposuimus .

IV. Tandem certum est , Anatomicos nuper memoratos vidisse , atque teti-
 „ gisse appendices , quas melius intellexissent ipsi , si specillum intromisissent
 „ in alterutrum foraminum , quæ ipsis sese offerebant , at id neglexerunt ; hanc
 „ sortem jugiter habuerunt & reliqua Anatomicorum inventa , antequam confir-
 „ marentur ; idem evenit de sanguinis circulo , ductu thoracico , atque venis
 „ lymphaticis , quæ diu latitarunt . Nunc iter innuimus : sat erit quod alii
 „ ipsum conficiant , neque despero aliorum observationes meas confirmare posse ;
 „ moneo tamen , illas in utero muliebri esse instituendas , nam brutorum femel-
 „ læ rubro sanguine minime foetus nutriunt ut p. 214. ostendimus .

Dum novas desideramus observationes , quæ nostras confirment , satis va-
 „ lidas a nobis allatas putamus , eoque veriores apparere posse credimus , animad-
 „ versiones attendendo , quas sequenti articulo afferemus .

IV.

(a) De mulierum organis generationi inservientibus , cap. de utero .

(b) Anatom. Dissert. 2. Compend. Anatomic. n. 192.

I V.

I. Certum est, sanguinem e superficie interna uteri erumpere, qui in cavitate ejusdem colligitur a tempore mensium aut lochiorum; certum pariter est, a placenta substantia secundo graviditatis mense cruorem exire pro foetus nutritione.

II. Sanguis, qui ex utero in illis occasionibus profluit, revera venosus est; ejusdem color, atque consistentia, tum lentor, quo in catameniis erumpit, ex venis ipsum prodire satis confirmant; at si ille lochiorum uberius effluat, id non quia celerius percurrat, sed quia grandioribus aperturis profilit.

III. Sanguis hujusmodi a venis uterinis tempore mensium, aut graviditatis erumpens, duplici ratione prodire potest, vel quod venarum ramificationes per *rixim* scindantur, vel quod extremitates horum vasorum internam uteri faciem pertingentes, in his circumstantiis per *anastomosis* dilatentur, atque explicentur. Prior methodus admitti nequit; hoc esset supponere singulis mensibus, scissuras produci quinque, aut sex dies perdurantes; ampliores vero abrasiones in graviditate fieri, sex aut septem menses perdurantes, quæ exponerent uterum certæ, & letali exulcerationi; scimus enim in sanguinis sputo pulmonis leviores scissuræ quanti faciendæ sint, cum segniter cicatrizentur.

IV. Necessum (a) enim est, in utero venarum ramificationes admittere, quæ tunicam valde exilem transabeundo dilatentur, atque aperiantur, prout occasio postulat, fundantque in uterum sanguinem citra scissuras, aut continui solutiones. *En primus gradus, quo ad veritatem pergimus.*

V. Hæ venarum propagines duplici modo a truncis amplioribus venire possunt, ad angulum acutum, vel ad angulum rectum. In primo casu cruor parum a propria directione deflectit simili velocitate, qua in trunco pollebat, propagines ingreditur, prompte nempe, & ubertim, quod cum lentore non convenit, & paucitatem sanguinis menstrui, qui plerumque in mulieribus spatium quinque, vel sex dierum septem, aut octo uncias adæquat; minus etiam hæc directio cum foetus nutritione convenire videtur; nam cruor velociter in placentam irruens, cum æquali celeritate resorberi non possit, a vasis umbilicalibus in placenta, & utero subsideret, atque abortum procul dubio pareret.

VI. Ergo credendum erit, hujusmodi propagines ab amplioribus truncis rectis angulis venire; hac ratione cruoris derivatio copiosa minus, minusque celer fiet, quia directio sanguinis ab illa trunci admodum differt, & cruor in uterum, aut placentam lente deponetur, ut œconomia animalis leges postulare vidimus. Ergo recognosci debent venarum propagines, quæ a truncis amplioribus rectis angulis erumpunt, perfodiunt intimam uteri tunicam, & quamvis suapte natura occlusæ sint, citra scissuras tamen statim tempore innu-mera foramina illa producant, quibus superficies interna uteri refertur, & quæ omnes Anatomici cognoverunt. *En secundus gradus ad veritatem.*

VII. Tan-

(a) Celebris Richardus Meadius suo summo ingenio animadvertit, pro menstruatione explicanda in utero necessariam esse certam quandam vasorum distributionem, quam observavit. Ex qua ratione locutus est, *Monitor. Medicor. Cap. 19. sect. 1. Menstruorum fluxum plerumque impedit sanguinis lentor, quo fit, ut is canaliculos ad hunc effluxum natura comparatos, & sphincteribus suis instructos, vi sua aperire non possit. Neque enim, ut vulgaris fert opinio, arterias uteri singulis mensibus dirumpit sanguis, sed per ductus sibi proprios, natura legibus surgens, foras exit.*

VII. Tandem Highmorus hæc vasa observavit sese in uterum producentia mulieris cujusdam menstruo tempore emortuæ, longiora ipsa ego vidi substantiam placentæ ingredientia in muliere quadam nono gestationis mense obita; tandem hujusmodi observationes nihil habent, quod dissentiat ab ipsa natura, juxta quam canalis dilatabilis, qui humore turgeat, etiam produci debet: ergo in utero sunt admittendæ.

1. Venæ, quæ internam tunicam matricis perfodiendo trans ipsam aperiantur sine laceratione, & per patula ora, quæ sunt foramina ab Anatomicis conspecta, sanguinem fundant.

2. Venæ, quæ ad angulos rectos a truncis discedant, ex quibus lentam, atque inopem derivationem sanguinis fieri observamus.

3. Venæ, quæ affluente sanguine turgentes producuntur; prout dilatantur, extra uteri substantiam profiliunt, in placentam inferuntur, ibique cruorem fundunt, sed segniter, & modica quantitate, ut necessum est. *Entertius gradus ad veritatem*; quoniam nuper descriptæ venæ sunt appendices venosæ, si-ve cæcales, quas nos admisimus, & in omnibus functionibus, & affectibus uteri maximam partem habent.

VIII. Hujusmodi appendices venosæ, si-ve melius venæ cæcales commercium ipsæ solummodo sinunt sanguinis materni cum fœtu; perperam enim plerique Anatomicorum putarunt, arterias esse, quæ hoc absolverent. Omnis sanguis ex utero erumpens in menstruis, graviditate, atque lochiis a foraminibus exit, quibus uteri tunica perfoditur, & omnia hujusmodi foramina exigua totidem vasa brevia sunt, quæ veniunt a propaginibus propin quarum venarum, ac proinde venæ revera sunt, quæ matri ci sanguinem venosum tantum afferunt, quod collimat cum 2. & 5. *animadversione*. Non inficiabor enim injectiones per arterias uteri in uterum per foramina internæ tunicæ transire, sed segnius, & difficilius transferuntur, quam si per venas intromitterentur; quare apparet non immediate per ipsas arterias pergere, quia necessum est antea, quod subeant extremitates capillarium arteriarum, & venarum, ut tandem grandiorum truncum venosum ingrediantur, ex quo appendices venosæ oriuntur, quæ injectam materiam per sua foramina effundunt.

IX. Multo minus sententiam eorum amplecti debemus, qui reciprocam circulationem voluerunt intra matrem, & fœtum per propagines arteriarum uterinarum cum propaginibus venæ umbilicalis anastomosum more coalitarum, tum per ramificationes arteriarum umbilicalium cum venis uterinis, ut cruor utrinque jugiter circumagatur. Sed non modo hujus connubii uteri cum placentæ defunt observationes, verum necessum esset, quod arteriæ uterinæ producerentur magnopere intra placentæ substantiam ad inveniendas propagines venæ umbilicalis, cum quibus coirent; insuper quod ramificationes arteriarum umbilicalium ex parte placentæ arteriarum divisiones perquirerent, quod impossibile est, cum utrumque vasorum genus inæquabiliter per uterum, atque placentam distribuatur, ut vix unquam hoc connubium oriri possit. D. Mery hanc opinionem prosecutus est in *Opusculo Academiæ scientiarum an. 1702. alato*, sed ipse, qui erat a secretis, summo cum polleret sensu, dum *historiam hujus anni depromebat p. 36.* impossibilitatem hujus hypothesis noluit reticere: *Il est merveilleux, ait ipse, qu'a un tout aussi renfermé en lui-même, & aussi bien lié que l'est le corps d'un animal, il s'y puisse ajouter une partie nouvelle, qui s'y unisse aussi étroitement, elle s'en puisse détacher sans aucune destruction.*

X. Quæ-

X. Quædam singularis observatio D. Mery in hanc sententiam traxit . . .
 „ Mulier, quædam circa finem graviditatis a letali casu occubuit ; repertæ
 „ sunt plures sanguinis in ventre collecti lagenæ, & vasa omnia sanguinea
 „ exinanita, infans mortuus erat, sed citra conspicuam læsionem, vasa ta-
 „ men & in ipso vacua penitus erant, placentæ corpus adhuc cohærebat cum
 „ interna uteri facie, ubi nulla apparebat sanguinis extravasatio. „ D. Mery
 ex his concludit, sanguinem fœtus, cum haud posset in vasa matris transi-
 re, in abdomen migrasse per arterias umbilicales, quæ in venas uterinas
 ipsum attulerant. Primo hoc itinere confecto deduci posse sibi suadet, arte-
 rias uterinas similiter sanguinem fundere in venas umbilicales, quod reci-
 procam circulationem constituit intra matrem, & fœtum.

XI. Sed facile est explicare observationem a D. Mery allatam, absquequo
 hunc futilem circulum admittamus. Appendices itaque venosæ, five venæ cæ-
 cales, quæ nexum faciunt, nullis instruuntur valvulis, ideoque potissimum
 valent sanguinem ex placenta in uterum, & ex matrice in placentam ducere
 prout major erit ex alterutra parte impulsus. Plerumque sanguis ex venis ute-
 rinis in appendices, & ex his in placentam lente progreditur, segniusque
 quam si e placenta in uterum veniret, ut pro fœtus nutritione requiritur,
 sed contrarium eveniret in observatione D. Mery, quod absurdum videtur.
 Venæ uterinæ non amplius valebant ad impellendum sanguinem, sed ex parte
 placentæ, tum ob proprium elaterium, cum ob compressionem uteri maxime
 poterant ad sanguinem quaquaversus impellendum, vel in vacuas uteri venas
 transducendum, donec fuisset in fœtu cruoris portio, in quo casu nulla accide-
 ret in ventrem matris effusio, ut ipse animadvertit.

XII. Reliquum est dubiolum tollere eorum, qui non concedunt, matrem
 fœtui præbere sanguinem venosum, spissioremq; pro subtiliori, & arterioso.
 Attuli jam superius *animadversione* 2. & 5. aliquas rationes, quæ hujusmodi
 circulum rite a natura sancitum esse confirmant. Addam, nihil mirum esse,
 fœtum a matre per venam umbilicalem sanguinem venosum recipere omnino
 similem illi, quem ex reliquis corporis partibus per venas recipit. At si hu-
 jusmodi rationes quibusdam non satisfaciant, ipsi pro libito potiores inve-
 niant; mei respectu cum semel quid mihi persuasum est, haud cunctos fina-
 les, & remotiores causas investigando, quæ interdum captum nostrum præte-
 reunt. (a) Ciceronem itaque prosequor, qui simili occasione ita locutus est,
*Non quero cur, quoniam quid eveniat intelligo . . . Hoc sum contentus, quod
 etiamsi quomodo quidque fiat ignorem, quid fiat intelligo.*

En vobis elucidationes, quas debebam dubitationibus celeberrimi Van-svieve-
 tenii; si unquam mea secunda sorte valerem ipsi appendices venosas in utero
 persuadere, usumque a me sancitum pro explicatione functionum, quæ sunt
 mulieribus propriæ,

SUBLIMI FERIAM SIDERA VERTICE.

DIS-

(a) Lib. 1. de Divinat. 6. 2.

DISSERTATIO II.

Perfringit Auctor criticas quasdam animadversiones philologicas ad hoc opus attinentes, quæ in Diario Literario an. 1762. repertæ sunt.

Quatuor priora volumina hujus operis in lucem prodierunt anno 1761. Diarium Literarium ipsa annuntiavit mensē Septembris ejusdem anni; Auctores vero hujus Diarii duo specimina hujus operis præbuerunt, alterum mense Martii, alterum Decembris ejusdem anni; in his speciminibus multis me extollunt laudibus, pro quibus maximas refero gratias; sed inter laudes prioris speciminis criticas quasdam animadversiones reperi, summa tamen humanitate exaratas, ut me illis magis adstrictum teneam.

Hujusmodi censuræ tamen medicinam haud respiciunt; versantur ipsæ circa quædam puncta philologica; quæ retro relinquere possem; sed cum ipsæ aggreddiantur effata, quæ vera credo, idcirco pro veritatis amore ipsa tueri satagam. Et a potiori articulo initium faciens,

I.

Hic articulus respicit ætatem Joannis Fernelii, qua pollebat anno 1558. obitus sui. Attingebatne ipse tunc 72. annos, aut 52. vitæ suæ? Quæstio parvi momenti est, sed tamen pluries fuit exagitata.

Prior opinio fulcitur 1. testimonio *Guiljelmi Plantii* Doctoris Facultatis Parisiensis, qui cum *Fernelio* inter eisdem parietes decem annos vixit ad mortem usque, & postea ejusdem Therapeuticam impinguavit, septimum potissimum librum notis auxit, totumque opus. Lutetiæ Parisiorum edidit 1567. Hic Medicus satis hujus rei instructus in vita, aut melius in laudibus Fernelii, asserit, ipsum anno vitæ suæ 72. obiisse, quod testimonium nullam contradictionem admittere videtur.

2. In Plantio aliud testimonium reperitur non minus ineluctabile: Fernelius, ait Plantius, advocatus est Medicus Henrici II. dum annum ille agebat ætatis suæ 60. Ergo non obierit anno ætatis suæ 52. ut alii perperam autumarunt.

3. Plantius refert in specimine vitæ Fernelii sequentia anecdotæ:
Litteris incubuit natu jam grandis.

Dum Lutetiæ morabatur, febrī quartana correptus est, qua crudeliter, & diu conflictatus, cœptum studiorum cursum interrompere, utque salubriore aere frueretur, solum vertere cogitur.

Parisiis demum reversus, studiisque confectis, philosophiam in Gymnasio Barbarano publice profiteri decrevit, quod curriculum summa cum laude absolvit.

Hic diu Mathesi, & Astronomiæ operam dedit, a quibus vix distrahi poterat, neque post susceptam medicinæ lauream, quamvis pater enixe ipsum hortaretur.

Medicinæ studuit per integrum quadriennium, & facultate accepta post biennium gradum Doctoris adeptus est.

Plantius tempus minime indicat horum anecdotorum, sed aliundē ob librorum titulos scimus; Fernelium duo opera Astronomica edidisse; alterum 1526. in fol. sub titulo *Moralosphærium*, alterum *Cosmographia dictum* an. 1528. utrumque apud Colines Parisiorum impressum.

Tandem scimus ex fastis facultatis Parisiensis, Fernelium suam licentiam obtinuisse anno 1528. 1529. & Doctoratum accepisse postremo horum annorum.

Si applicabimus has notiones opinioni eorum, qui annos 52. in morte anno 1558. habuisse putarunt; juxta ipsos natus esset anno 1506. ergo circa vigesimum, aut vigesimum primum annum humanarum litterarum studia explevisset, quod neque illis contingit, qui completam educationem prosequuntur. Fernelius enim bonis (a) & subsidiis denudatus sero se studiis dedit, imo studiorum cursum intercepit ob febrim quartanam rebellem, neque litteras expedire potuit nisi circa 24. aut 25. ætatis annum, nempe anno 1530. 1531. Quomodo enim valuisset opus Astronomiæ exarare anno 1526. 20. tantum annum attingens? Et alterum ejusdem speciei anno 1528. quo tempore medium tenebat suorum studiorum curriculum. Quomodo medicinæ licentiam sumere anno 1528. ad 22. ætatis annum pervectus, nondum expeditis humanioribus litteris, potuisset? præsertim cum non sinerent in facultatem admittere nisi 36. aut 40. annos natos. Insuper cum quadriennium studiorum necessarium sit ante admissionem, hac de causa reverteremur ad annum 18. ætatis suæ, ubi primum græmaticæ consulebat.

Hæc omnia haud conciliantur cum opinione eorum, qui Fernelio annos 52. vitæ concedunt; conveniunt tamen perfecte cum illis, qui ortum habuisse putant anno 1486. obiisse vero 72. ætatis suæ. Tunc humanitatem, & philosophiam anno 1510. & 1511. ætatis suæ 24. aut 25. compleverit, & publici juris fecerit primum opus Astronomiæ anno 40. secundum, an. 42. & Facultatem Medicam ætatis anno 42. ingressus fuerit. Quare quadriennium medicorum studiorum præmiserit juxta horum temporum usum idoneum.

4. Majoris momenti tamen rationes sunt quæ ab obitu Fernelii desumuntur, sed non sunt reticendæ illæ Gulielmi Cappellani Doctoris Facultatis Parisiensis ad quem miserat Julianus Pomerius ejusdem facultatis Doctor, & Fernelii discipulus consultationes aliquas Fernelii, quas Capellanus edidit an. 1585. & in epistola Pomerio dicata Fernelium *Senem* vocat pari ratione, ac Scævola a S. Martha appellat *primo libro elogiorum*, quod optime convenit homini cuidam obito anno 72. non vero 52. ætatis suæ.

Non inficiabor tamen, allicientes Adversarios duas rationes in medium adducere, alteram ex fastis Parisiensibus desumptam, alteram ex ejusdem epitaphiis.

Ad priorem quod attinet objectionem, usus invaluit in Facultate Parisiensis, quod Decanus conscriberet, quidquid majoris momenti ad Facultatem pertineret. Antonius Dufour, qui Decanus erat in morte Fernelii, laudes tanti viri in fastis sequenti ratione exaravit.

„ Die 26. Aprilis 1558. magno ordinis nostri, & totius Galliæ in-
„ commodo obiit clarissimus, ac doctissimus Vir Joannes Fernelius, Regis
„ primarius Medicus, in cujus locum suffectus est Vir eruditissimus, &
„ prudentia spectatissimus Joannes Capellanus.

Nulla fit mentio ætatis Fernelii: sed post 26. paginæ ad calcem narrationis

---

(a) Cerrum est, Laurentium Fernelium Patrem Joannis fuisse ex monte *Didier*, ubi Filius ortum habuit, ex quo loco Claromontium profectus est, ubi cauponis officium exercebat in popina, quam Cycnus designabat. Vide Simeon. *supplementum Historiæ Bellovacorum* p. 45. &c.

nis hujus Decani alba reperta est pagina, in qua Guido Patinus Decanus anni 1650. hac usus occasione optimum censuit sequentia propria manu inserere.

„ Magister Joannes Fernelius Claromontanus Bellovacensis, Christianis-
 „ sumi Gallorum Regis Henrici II. Medicus primarius, omnium a Galeno
 „ Medicorum præstantissimus & scientissimus, homo summo suo jure Gal-
 „ licus Hippocrates dictus, vir bono publico ad omnia natus, Philoso-
 „ phus, & Medicus acutissimus, & solertissimus; Scholæ Medicæ Parisien-
 „ sis singulare lumen, ac decus eximium, elegantioris medicinæ a domi-
 „ ta, & profligata Pœnorum barbarie Auctor purissimus, summo huma-
 „ næ gentis detrimento, maximo totius Galliæ luctu, æterno omnium bo-
 „ norum mœrore, moritur Parisiis, die 26. Aprilis, anno Christi Salva-
 „ toris 1558. ætatis 52. immortalī vita dignissimus. Jacet in æde Deo sa-
 „ cra sub invocatione divi Jacobi de Macello, juxta chorum. Quiescat in
 „ pace vir innocentissimus, eloquentissimus, ac eruditissimus. Tibi vero,
 „ Lector, adveniat, quod ei optaveris.

„ Quantum scire hominem divinā potentia vellet

„ Ostendit terris, Ferneliumque dedit.

„ Mœrens, ac dolens, vivasque lacrymas profundens in tanti Archiatri
 „ popularis sui memoriam, mortalitatis memor, quasi justa ei persolvens
 „ scribebat die Mercurii 7. Junii anno 1651. Guido Patin, Bellovacus,
 „ Doctor Medicus Parisiensis, & saluberrimæ Facultatis Decanus, post an-
 „ nos a morte Joannis Fernelii 93.

Ex his patet, descriptionem Decani post mortem Fernelii in ea dignitate constituti necdum indicare ætatem Fernelii. Guido Patinus enim 93. annos a morte Fernelii ea affert, quæ in hoc articulo observantur, quæ pro temporis vetustate minus fidei merentur. Sed miror profecto, Guidonem Patinum magni facere acta Facultatis, quæ nihil comprobare poterant, quia ab ipso erant exarata, tamen eorum testimonio usus est in epistola (a) quam misit ad M. A. F. D. M. videlicet ad M. *Andrè Falconet, Docteur Médicin, Lugdunum 9. Aprilis 1657.* cum apud te (b) edantur opera Fernelii, ait ipse, rogo, ut errorem emendare velis, in quem inciderunt editores Ultrajectini, qui afferunt (c) Fernelium 72. anno vitæ suæ obiisse, quod falsum est. . . . Duplex habemus erroris testimonium, alterum ex actis Facultatis, quæ pervolvī in meo Decanatu, ubi legitur, Fernelium occubuisse 26. Aprilis 1558. anno ætatis suæ 52. alterum desumitur ex epitaphio, quod extat apud S. Jacobum.... ubi pariter colligitur, obiisse anno ætatis suæ 52.

Consului & ipse acta Facultatis, ex quibus collegi, quid Patinus addiderit, cum Catalogum Chronologicum, qui est ad calcem Tom. 4. hujus operis, perfeci ad obtundendas rationes, quas deducebant ex actis a Patino exaratis. Non abs re usus sum sequenti vocabulo, ipsum nempe acta *recognovisse*, quod *caute* indicabat indolem laboris Patini; sed hoc vocabulum valde displicuit Auctori Diarii, ejusque acrem censuram mihi attulit. „ Dominus *Astruc*, ait „ ipse, qui haud ignorat, quanti facienda sit auctoritas actorum, haud se se excusabit, hanc propositionem perperam attulisse; propria enim dubia facile „ decla-

(a) Tom. I. Epist. 118. (b) Lugduni. Ultrajectina est anni 1656. in 4. ubi secuti sunt editiones præcedentes Parisiorum. (c) Hæc editio &c.

declārare potuisset, acta societatis pervolvendo, in quibus testimonia consecutiva singulorum Decanorum conspexisset.

Consilium Auctoris Diarii sum prosecutus, & consulendo acta Facultatis, animadverti, Guidonem Patinum plura addidisse, manu propria 26. *paginas* post ea, quæ Antonius Dufurtius Decanus in morte Fernelii scripserat; convenio enim cum censore circa modum investigandi acta Facultatis, sed in his circumstantiis citra mendam usum esse crederem eo vocabulo, nempe Guidonem acta tantum *recognovisse*. Si hujus expressionis censorem tadeat, qualem quæstio mereatur, me edoceat; sed sinat me parvi facere circa hoc auctoritatem actorum Facultatis nostræ.

Quod respicit epitaphium Fernelii, difficilioris est indaginis. Fernelius enim tumulatus est cum conjugē apud S. Jacobum Ecclesiam suæ Parœciæ. Sarcophago inscripserunt epitaphium tractu temporis jam deletum; sed Dominus Villanus, qui paucis ab illinc annis *historiam Parœciæ S. Jacobi* edidit, testatur p. 179. & 180. hanc epigraphem in Bibliotheca Civitatis reperiri sequenti ratione elucubratam.

„ Cy-gist le Corps de noble Homme & Sire M. Jean Fernel, en son
 „ vivant Docteur en Médecine & premier Médecin du Roi Henri II. qui
 „ trépassa le Mardi 26. Avril, 1558. & Demoiselle Magdeleine Turnebue
 „ sa (a) Femme, qui trépassa le 10. jour d'Avril, 1557. Priez Dieu pour eux.

Nihil loquitur in hoc epitaphio de ætate Fernelii; sed in eadem Ecclesia prope tumulum aliud extat epitaphium aenea tabula incisum, eleganter exaratum, & nuperrimis cifris excusum, ubi circa finem Romanis litteris apparet Fernelium vixisse *annos 52*. En vobis epigraphes exemplar.

„ D. Immortali, Opt. Max. & Christo Jesu Hominum Salvatori sacrum.
 „ Joanni Fernelio, Ambianensi, Henrici II. Galliarum Regis Consilia-
 „ rio & primo Medico, nobilissimo atque optimo; reconditarum & peni-
 „ tus abditarum rerum scrutatori & explicatori subtilissimo; multorum sa-
 „ lutarium medicamentorum inventori; veræ germanæque medicinæ resti-
 „ tutori; summo ingenio, exquisitaque Doctrina Mathematico; omni in
 „ genere Philosophiæ claro; omnibus ingenuis artibus instructo; tempera-
 „ tissimis, sanctissimisque moribus prædito; socero suo pientissimo Philiberto Barjotius, supplicum libellorum in regia Magister, magnique Regis Consilii Præses, affinitate gener, pietate filius, mœrens posuit. Anno a salute mortalibus restituta, M. D. LVIII. obiit 26. die Aprilis,
 „ M. D. LVIII. vixit Annos LII.

Mirandum est, duo epitaphia diversa ejusdem *personæ* uno loco inspicere, modo in tabula aenea parieti adhærente, modo lapidi sepulcrali inscripta; prima tamen eleganter est exarata, & elogium Fernelii valde æmulatur a Patino in actis Facultatis insertum ex commissione Philiberti nepotis Fernelii,

Affrue de Morbis Mulierum. P. II. N. quod

(a) Certum est feminam Fernelii occubuisse paucis diebus ante mortem conjugis, quare poni debet hoc tempus ad 10. Aprilis 1558. quamvis in epitaphio observetur 10. Aprilis 1557. quia tunc novum annum computabant postridie Paschatis, & cum hoc festum eo anno 10. Aprilis occurreret, adhuc inscripserunt 1557. quamvis revera annus 1558. percurreret, ut hodie computari solet.

quod affirmo in *volumine* 4. hujus operis p. 323. sed in utroque casu deceptus sum. Barjotus enim, qui inscriptionem decrevit gener erat Fernelii, & inscriptio vetustior videtur Guidone Patino, quoniam Jacobus de Breuil eam refert in suo *Theatro antiquitatum Parisiensium* impresso 1612. in 4. ad p. 865. sed quomodocumque res se habeat, hoc epitaphium in causa est erroris communis circa aetatem Fernelii; quare tot Auctores, qui ipso usi sunt, & ipse Guido Patinus qui inconsulte judicabat, decepti sunt: ego tamen hujus inscriptionis auctoritatem parvi facio, ut nequeat animadversiones in contrarium institutas ullo modo perfringere; censerem enim potius errorem inscriptioni inesse, & loco *vixit annos 52.* legi oporteat *vixit annos 72.* ut ipse Bayle (a) meam sententiam prosequutus est, quamvis acta Facultatis non pervolverit, quæ multum luminis mihi præbuere.

I I.

Non cunctabimur diu circa reliquas Auctoris Diarii animadversiones. Dixi enim in Catalogo Chronologico tom. 4. p. 307. in secunda epocha Historiæ Medicæ, & Scientiarum partes & scientias apud Christianos decessisse, & apud Arabes transitum fecisse, in quorum florenti imperio usque ad annum 120. viguerunt. In hoc nihil asserui, quod universali Historicorum consensu non confirmetur, ut supervacaneum censeam verba facere. Non inficiabor, Carolum Magnum conatum esse in propriam ditionem scientias reducere, sed id incassum tentavit. Bella enim civilia, quæ regnum perverterunt utriusque Ludovici filii, nepotisque ejusdem, & Normanorum irruptiones pristinam ignorantiam revocarunt. In his quatuor sæculis nullum reperitur opus ex Christianis; multa opera medica ex Arabis exarata observantur, neque ullus Medicus celebris apud Europæos vixit: inter nostros Reges scimus, Carolum Calvum Medicum habuisse natione Judæum, & nomine Sedeciam, qui Regem veneno e vivis abstulit.

Auctor Diarii contrarium sentit: putat ipse, medicinam floruisse apud christianos floruisse etiam tunc temporis, quod tueri conatur testimonio *Historiæ Litterariæ Gallorum*, quam pervolvit: in ipsa reperit, Monachos quosdam uti Gerbertus, deinceps Pontifex sub nomine Silvestri II. Fulbertus, & Abbonus, qui de medicina nihil scripserunt, sed aliquas formulas retulerunt in eorum monasteriis longa traditione servatas; omnibus respondeam, ipsum mittendo ad eandem historiam litterariam in tom. 6. p. 66. Crederem medicinam omnino jacentem, si similibus Medicis tantum gauderemus: quoad Joannem a S. Amano, & Petrum Aponensem, quos Auctor affert, nihil ipsi ad rem suam faciunt, cum vixerint 13. sæculo, ubi medicina jam restituebatur.

I I I.

Diximus jam initio secundæ Epochæ Medicæ, quod notiones hujus artis, quæ apud Arabes existebant, sensim translatae sunt anno 1100. in Regnum Neapolitanum, & apud Volcas Arecomicos, qui cum Saracenis commercium agebant; hac enim de causa vetustiores Europæ facultates insurrexerunt, illa nem-

(a) *Diction. hist. & critic. in verbum, Fernelius.*

nempe Salerni, & Monspessulana, ex quibus locis medicina per reliquam Europam migravit, & nova gymnasia instituta sunt.

Vetustas, quam Facultati medicinæ Monspessulii tribui, displicuit Censori nostro. Etenim concedit ipse *que la Doctrine des Arabes ait etè enseignée d'abord dans la ville de Montpellier, & peut-etre bien des années avant qu'elle pénétrat dans les autres*, sed ut si Arabum doctrina in præsentî quæstione a medicina distingui posset, putat ipse quod *ne s'ensuit point dela' du tout que la Medicine étoit entièrement negligée qu'on ne l'enseignat pas meme alors ailleurs qu'à Montpellier, & même avant qu'elle le fut dans cette dernière Ville par des Professeurs publics.*

Patebit sequenti articulo doctrinam Arabum circa medicinam, & medicinam ipsam, idem esse, & inutilem, futilemque esse distinctionem, quam censor præbet. Agitur enim, an Monspessulum prima fuerit urbs, in qua medicinæ edocendæ incubuerint, vel si medicina doceretur tunc, vel antea etiam apud Parisienses, & si origo Facultatis Lutetiæ antecèdat illam Monspessulii.

En vobis quid afferri possit pro præexcellencia Monspessulii.

1. In hac Civitate anno 1100. gymnasium erat celeberrimum, in quo medicina tradebatur a paucis Medicis, qui a Gulielmo Civitatis Patrono sollicitationibus, aut lubricante auro hanc exclusivam docendi facultatem obtinuerant. Sed cum hoc Monopolium famam gymnasii, profectumque civitatis læderet, Guilielmus idcirco filius Methildis promisit publico chirographo Civitatis incolis anno 1180. (a) amplius *baud commoveri prece aliqua, vel pretio, seu sollicitatione alicujus personæ ad arctandum Præceptorum numerum in Scholis Monspessulani*, sed quibuscumque libuerit, quicumque, & undecumque fuerint, se esse permissurum confirmavit, itemque promissa servare successori jussit suo.

2. Hæ schola paullo post determinatam formam suscepit a Bulla Cardinalis Conradi Episcopi Portuensis, & S. Ruffinæ Legati Sanctæ Sedis in Occitania contra Albigenes decimo sexto Kalendas Septembris anno 1220. Hæc Bulla confirmat Magistris facultatem docendi, candidatos inquirendi, qui Doctores fieri velint, ut si docendi munere potis sint, ad Episcopum Magalonæ mitterentur, ut reciperent hanc facultatem; inhibet reliquis omnem facultatem. Ergo medicinæ gymnasium æquo, & legitimo titulo erectum est, cujus rei duo extant testimonia publica, alterum in Archivio Episcopi supradicti, alterum in illo Facultatis. Hanc Bullam confirmarunt anno 1230. Cardinalis Guido Papa Episcopus Soranus Legatus A. S. & anno 1257. Alexander IV. Papa, pluresque deinceps successores sui, & Reges nostri suis chirographis. Bullæ Cardinalis Conradi (b) Lectores tæderet, sed pauca referam, ubi vetustatem gymnasii Monspessulani ipsa indicat. Sane cum dudum Medicinalis scientiæ professio sub gloriosis profectum titulis in Montepessulano claruerit, floruerit, & fructuum fecerit ubertatem, multipliciter in diversis mundi partibus salubrem.

3. Facultas Monspessulana est prima, ubi Anatome fuerit tradita; obtinuit pro hoc anno 1366. a Ludovico Andegavensi Pratore Provinciæ Fa-

N 2 cul-

(a) Gariel *Series Præfulum Magalon.* p. 155.

Degreffeuille, *Historia Ecclesiastica Civitatis Monspessulana* p. 342.

(b) Repèritur in *Historia Ecclesiastica Civitatis Monspessulana* per D. Degreffeuille, p. 343.

cultatem liberandi reum mortis, quod pluries confirmatam fuit impofterum.

4. Facultas Monspessulana prior fuit, quæ viridarium simplicium posuerit cum Præceptore pro plantarum ostensione. Professore elegit Henricus IV. anno 1793. & viridarium Regium sequenti anno conditum fuit.

5. Tandem Facultas ejusdem Civitatis prima fuit, quæ Chymicam publice doceret, qua de causa Ludovicus XIV. anno 1673. novam Cathedram instituit, & Professore, atque ostensore de hac re statuit.

Uno verbo Medicinæ Schola Monspessulii subsistebat 600. aut 700. abhinc annis; in Facultatem vero publicam erecta est anno 1220. Medicina jugiter tradita est, & servantur catalogi præcipuorum Doctorum, qui in ipsa Universitate docuerunt. Tandem multis abhinc annis singulis annis Anatomem, Botanicam, Chymicam &c. celeberrimi Viri Professores erudite tradunt. Hujusmodi sunt tituli antiquitatis Facultatis Monspessulanae, expectabo a Censore suos, & me ipsi victum dabo, modo satis ostendant, medicinam alibi, quam Monspessulii anno 1100. doceri per publicos Professores.

I V.

Auctor, sive Censor noster redarguit Facultatem Monspessulanam, quod Arabum medicinæ nimis adhæserit: „Commercium Arabum, ait ipse, curæ „Provinciis Meridionalibus, eorum notiones statim attulit, medicina eorum proinde exculta, & tradita erat Monspessulii. . . . En vobis, ait ipse, origo Scholarum Monspessulii, & constantis adhæſionis pro Arabum doctrina.

Jam descripsimus medicinam Arabum, & superius vidimus pag. 268. Guidonem Patinum de barbarie conqueri Arabum, quos *Penos* vocat; quoties enim plures redarguerunt Medicos Monspessulanos, Arabum doctrinam, atque praxim profecutos, dum Græcorum effata parvi faciebant; sed hujusmodi sunt inanes accusationes, quæ facile sequentibus animadversionibus tolli possunt.

1. Barbaries, quam Medicis Arabibus tribuunt, minime ipsis convenit: in propria lingua enim eleganter scripserunt; Avicenna præsertim optimo stylo conscripsit, & barbaries potius Traductorum redarguenda videtur, qui neque Arabum neque latinam linguam, neque medicinam noverant, ut in singulis lineis sensum perverterent.

2. Medicina Arabum, quam descripserunt ex Græcis Auctoribus, Galeno potissimum, & Hippocrate erat deprompta, quorum Arabes versiones frequenter citabant: facile est de hac re certiores fieri, quisque voluerit Arabes Auctores, aut Medicos pervolvere, qui ante restaurationem linguæ Græcæ in Europa scripserunt, Arabes transducendo. In hoc numero reponi possunt Nicolaus Bertrutius, Bernardus Gordonius, Joannes Platearius, Valeſcus Tarantinus, Marcus Gattinaria &c. qui omnes Hippocratis, & Galeni auctoritatibus fulciuntur.

3. Quidquid medicina Arabum fuerit tunc temporis, tum in facultate Monspessulana, tum Parisiensi simul vigeat: nullus, quod ego sciam, Medicus hujus Facultatis tunc scripsit, præter *acobum de Partibus*. Edidit specimen medicinæ Arabum sub hoc titulo: *Explicatio in Avicennam una cum textu ipsius Avicennæ a se explicato, atque exposito*; Lugduni 1465. Videri potest

test, quid D. Chomel de hoc opere tradat in sua historia (a) *Medicine Gallorum*: quales erant enim libri, qui tunc in facultate Parisiensi adhibebantur? D. Chomel catalogum eorum exhibuit, in quo (b) recensentur Isaacus Joannitius, Humanus vocatus, Avicenna, Rhazis, & reliqui Principes Medicinæ Arabum, quibus addi potest Constantinus Pœnus Religione Christianus, qui 11. sæculo in Italiam transductus Monasterium montis Cassini ingressus est, ibique plura Arabum opera latine vertit, inter quæ *Viaticum* Isaaci, quod diu ipsi tribuerunt.

4. Hæc consuetudo specialis haud erat Facultati Parisiensi, & Monspessulanae, sed reliquis Facultatibus communis Arabes perlegendi; afferam Jani Cornarii testimonium, quod reperitur initio præfationis, versionis suæ latinæ Pauli Æginetæ: agens enim ipse de anteacto medicinæ tempore sic ait: „Prælegebatur Avicenna, qui Princeps totius artis habebatur, & appellabatur. Prælegebatur Rhazis, & præsertim nonus ipsius ad Almanzorem Regem liber, in quo absoluta curandorum omnium morborum ratio proponi ferebatur.

5. D. Chomel profecto testatur olim in Facultate Parisiensi declarasse aphorismos, & reliqua Hippocratis opera, itemque eadem perlegebantur in gymnasio Monspessulano; sed hujusmodi opera, quæ tunc temporis extabant, haud magis valebant libris Arabum, quia versiones barbaræ erant ex ipsis Arabum versionibus latine redditæ, ut ex Melchiore Adamo: (c) „Æque vitiosi „Hippocratis exigua mole libelli habebantur, corruptissimi, & barbarissimi, „qui interdum etiam in scholis . . . prælegebantur.

6. Sed tandem cum studium linguæ græcæ apud Italos, & Gallos circa finem sæculi 15. invexisset, plures Medici Hippocratem, & Galenum ex græco idiomate in latinum verterunt, idcirco in Medicos Græcos sedulo incubuerunt, & in utraque Universitate ipsos magni fecerunt, ut conspici potest ex operibus exaratis post hoc tempus, a medicis, qui tunc viguerunt, & medicinam docuerunt. Hujusmodi sunt Fontanonus, Jubertus, Varandæus, Hucherus, Ranchinus, Riverius. Probabiliter hujusmodi Medici partim Parisiis, partim Monspessulii detenti fuerint, ex quibus migrationibus minus naturæ studuerint, quæ ipsis majores, utilioresque notiones suppeditasset.

V.

Postremæ animadversiones fortasse suspicionem inducerent, ne nimium Monspessulii Facultati faverem, quod falsum est cum Parisiensem æque magni faciam: ad Medicinam enim primo incubui Monspessulii, ubi gradum Doctoris suscepi; dein per octos annos lectiones perlegi D. Chiraci, dum ipse cum Duce Aureliæ in Italiam, & Hispaniam profectus erat; denique ipsi per decem annos professorio titulo sum substitutus; ingratus enim essem, nisi magno opere huic Facultati deberem; nihil minus tamen Parisiensi adstrictus teneor; me cum honore, & summa necessitudine novi Collegæ acceperunt, quæ totidem vincula sunt validiora, & recentiora recordationis meæ. Insu-

Astruc de Morbis Mulierum. P. II.

N 3

per

(a) In *Catalogo primorum Medicorum Regum Galliae* p. 12. & 17.

(b) p. 117. 127.

(c) In *vita* Jani Cornarii.

per si recte perscrutemur, quæ de Monspeffulana Facultate attuli, sunt potiùs vetustissima testimonia nobilitatis, quæ summum honorem conjunctum habent, parumque utilitatis; at in Parisiensi majoris momenti notas recognovi; componitur enim ipsa ex innumeris celeberrimis Viris in singulis theoriæ partibus instructis, & praxis peritis, præsertim cum innumeros ægros curandos præbeat amplissima nostra Lutetiæ Parisiorum urbs; neque modicus est profectus, quod hæc Facultas in Regni totius Metropoli statuta sit, quæ emporium est totius Europæ, ubi scientiæ omnes non minus quam in reliquis regionibus maxime florent, ubi neque Libri, neque sapientes homines desunt, qui difficultates omnes scientificas declarent.

His igitur positis, potestne Parisiensis Facultas aliquid Monspeffulanæ invidere? Cur enim mihi censor noster succenset? Vellet fortasse ipse quod hæc duæ Facultates invicem adversentur, cum tantum æmulari debeant, simulque concurrere ad medicinam perficiendam, & celeberrimos viros producendos, qui utramque cum decore sustineant.

FINIS.

I N D E X

RERUM LOCUPLETISSIMUS.

A

A *Bortus* descriptio. . . . . pag. 83
 Distinguitur in illum, qui initio graviditatis contingit. . . . . *ibid.* Et illum, qui a tertio mense ad finem graviditatis accidit. . . . . *ibid.* Ipse producit uteri hamorrhagias, & sequitur plerunque alios uteri morbos. . . . . *ibid.* Distingui debet abortus multiplex a vitalitate infantium. . . . . *ibid.* Duplex methodus determinandi aetatem infantium. . . . . *ibid.* & 84. Distributio necessaria ad confusionem vitandam. . . . . *ibid.* Causæ abortus in quinque classes distinctæ. . . . . *ibid.* Veniunt *ex parte Matris* 1. ex vitio Matricis parum dilatabilis. . . . . *ibid.* Ex impedito libero cursu sanguinis, ob scirrhus, aut obstructions. . . . . *ibid.* Ex nimia cohesione placentæ cum utero. . . . . *ibid.* Ex defectu elaterii. . . . . 85. Ex latitudine osculi uteri. . . . . *ibid.* 2. Ex prava qualitate, aut nimia copia lactis uterini, Matris fœtum suffocantis. . . . . *ibid.* Ex defectu nutritionis. . . . . *ibid.* Ex deleteria indole sanguinis materni. . . . . *ibid.* Ex ulceribus carcinomatosis. . . . . *ibid.* 3. Ex accidentalibus morbis Matrem agredientibus. . . . . *ibid.* 4. Ex animi pathematibus. . . . . *ibid.* Veniunt *ex parte fœtus*: ex hydrope capitis, aut abdominis infantis. . . . . 86. Ex nimia productione funiculi umbilicalis. . . . . *ibid.* Ex marasmo infantis. . . . . *ibid.* Veniunt *ex parte placenta* angusta nimis, aut scirrhusa. . . . . *ibid.* Causæ *externæ*. . . . . *ibid.* Causæ, quæ veniunt a Matris dolo, quæ fructum necare tentat. . . . . *ibid.* Symptomata abortus initio prodeuntia. . . . . 87. Diagnos. . . . . 88. Signa, quæ abortum prænuntiant, ... *ibid.* quæ ipsum confir-

mant, ... *ibid.* quæ certum reddunt. . . . . *ibid.* Prognosis: Quare abortus periculum magis importet, quam partus? . . . . . *ibid.* & 89. Quare majus periculum a quarto mense, quam antea? . . . . . 89. Quare abortus excitatus periculosior spontaneo? . . . . . *ibid.* Methodus præcavendi abortum etiam ante conceptionem. . . . . *ibid.* Media variant pro causarum diversitate. . . . . *ibid.* & 90. Methodus præcavendi abortus accidentales. . . . . 90. Remedia externa tunc magis idonea. . . . . 91. Est promovendus abortus, cum impediri nequeat. . . . . 93. Auxilia medica in his casibus opportuna. 92
Abcessus tubarum sequens earum graviditatem. . . . . 31. *Abdominis* post graviditatem, quæ per partem non evanuit. . . . . 33. & 34. *Mammarum* ob lactis tumorem. . . . . 115. *Mammarum* ob lacteum infartum. . . . . 120. *Mammarum* simplex. . . . . 145. Descriptio ejusdem, & differentia. . . . . *ibid.* Sequitur plerunque lactis infartum. . . . . *ibid.* Sedes variæ hujus morbi in mammis. . . . . 146. Positus ejusdem magis periculosus est in papillis. . . . . *ibid.* Causæ abscessuum mammarum. . . . . *ibid.* Quomodo materies tumoris in pus convertatur. . . . . *ibid.* Conversio in pus segnis est, quando detenta materies putum lac est. . . . . 147. Progressus tardi sunt, quia lac parum acre est. . . . . *ibid.* Symptomata abscessuum mammarum. . . . . *ib.* Causa frequentis horroris in hoc morbo. . . . . 148. Diagnos. abscessuum mammarum. . . . . *ibid.* Prognosis. . . . . 149. Curatio. . . . . *ibid.* Media curativa sub abscessuum formatione. . . . . *ibid.* Media curativa, abscessu jam perfecto. . . . . *ibid.* Delectus remediorum, tumore jam aperto. . . . . 152. Difficultates contra incisionem.

cisionem quamvis methodicam. *ibid.*
 Methodus obvia muliercularum in
 his casibus. *ibid.*
Adstringentia remedia, quæ placentam
 in abortu confirmant. 90. & 91.
 Quæ lochia immoderata sistunt. 105
 Formula boli, & ptisanæ in hoc ca-
 su potissimæ. *ibid.* *Externa* in lo-
 chiis immodicis. 106
Allantoides. Saccus membranaceus, qui
 reperitur tantum in secundinis bru-
 torum. 9
Alimenta. Quomodo eorum inappeten-
 tiæ in graviditate medeamur. 71
Amnios. Membrana, quæ secundum in-
 volucrum foetus efformat. 9. Natura
 aquarum contentarum. 12. Quanti-
 tas relativa aquarum sub vario gra-
 viditatis tempore. *ibid.* Origo aqua-
 rum. *ibid.* Circa ipsas verior opi-
 nio. 13. Usus aquarum. *ibid.*
Anatomia a veteribus neglecta. 180. Po-
 steriorem sæculis valde exulta. 183
Animus. Ejusdem pathemata lochia in-
 terdicunt. 107
Animalia ovipara, & vivipara, qualis
 inter ipsa intercedat differentia. 15
Spermatica in maribus. *ibid.* Diffe-
 rentiæ eorum in numero, & forma.
ibid. Considerantur totidem germina
 completi foetus. *ibid.* Explicatio ge-
 nerationis in hoc systemate. *ibid.*
Aphrodisiaca remedia, quæ venerem ex-
 citant. 43. Horum remediorum de-
 lectus, & adhibendi methodus. *ibid.*
 Cautelæ circa ipsam necessariæ. *ib.*
Aphthæ mammarum. 167
Apozemata magis idonea in febris du-
 plo-tertiana puerperarum. 117. Di-
 luentia in lactis infartu. 121. Idonea
 magis in tumore mammarum. 144
Aqua pendente (Hieronymi Fabricii
 ab) observationes de formatione ovi,
 & pulli, quæ multam lucem fude-
 runt circa opus generationis. 58
Aquæ de Forges commendatæ adversus
 calorem matricis. 41. Quando abor-
 tum avertant. 90. Quando aquæ ca-

lidæ idem præstare valeant. *ibid.*
thermales in balneis, suffumigiis &c.
 quando convenient ad uterum la-
 xum firmandum. 42. Idoneæ sunt in
 lactis infartu. 128

Arabes Medici nitide scripserunt, bar-
 baries potius ad versatores eorum
 pertinet. 196. Eorum medicina illa
 Græcorum erat ab Hippocrate &
 Galeno desumpta. *ibid.*

Aristotelis opinio circa tempus pa-
 riendi. 79

Arteriæ umbilicales. 12

B

B*Alnea* in magno uteri æstu usuve-
 niunt. 41. Quando avertant abor-
 tum. 90. Utilia evadunt in glandu-
 lis scirrhis mammarum. 118

Bartholinus Thomas admittit ora vena-
 rum in utero sub nomine acetabulo-
 rum, aut Cotyledonum. 182

Blancus observavit abscessum abdomi-
 nis, ex quo detraxit ossa, & carnes
 putrefactas foetus emortui. 33. & 34

C

C*Anales* lactiferi mammarum. 130
 Inæqualitas illorum diametrorum,
 & effectus hujus inæqualitatis. 131

Cancer mammarum; variae ejusdem
 species. 164. Causæ. 165. Quomodo
 scirrhus in cancrum degeneret. *ib.*
 Causa formalis est expansio materiæ
 scirrhisæ. *ibid.* Demonstratur hæc
 expansionis proprietas. *ibid.* Sym-
 ptomata cancri mammarum. *ibid.*
 Diagnos. *ibid.* Signa majoris mo-
 menti relatæ ad causas, & compli-
 cationes morbi. *ibid.* Prognosis. 166
 Curatio radicalis, vel palliativa. *ib.*
 Quando extirpatio cancri impossibi-
 lis evadat. *ibid.* Quomodo ampute-
 tur. *ibid.* Descriptio speciei cujus-
 dam cancri mammarum minus com-
 munis. *ibid.* Nil aliud est, quam
 ulce-

Ulcera fistulosa papillarum : causæ hujus effectus describuntur . 167
Symptomata . ibid. *Diagnosis* . 168
Prognosis . ibid. *Curatio* . ibid.
Caprificatio opus quoddam agriculturæ , quod aliquam ideam præbet fecundationis . 18
Garcizoma mammarum nisi extirpationem admittit . 159. Regimen post extirpationem necessarium . ibid.
Cataplasmata resolventia contra lactis indurationem in mammis . 140. Formula cataplasmatum maxime efficacis . ibid. Cataplasmata anodyna in inflammationibus mammarum , quæ minuunt abscessum . 149. Maturantia , abscessu jam formato . 150.
Cauterium , quando abortum impediat . 90. Quando divertat humorem in glandulas mammarias irruentem . 158
Charletonus Gualtierus indicavit vasa vermicularia uteri . 178
Chorion , membrana exterior , involutum foetus . 9
Cicuta , tum ejusdem extractus nunc parvi faciendus in mammarum cancro . 164
Circulatio in verme spermatico locum habet , cum vermis homo sit præter respirationem . 47. Circulatio reciproca matris , & foetus repugnat observationi . 188. Falsa opinio circa hoc Domini Mery ; controversia circa hanc rem , quæ occasionem præbuit opinioni Domini Mery . 189
Coccyx flexibilitas hujus ossis partui favet . 99
Coiterus (Volcherus) Medicus Groningensis ; ejusdem observatio circa abortum . 54
Coma vigil effectus febris lacteæ . 115
Conceptio ; quomodo cognoscatur . 19
 Tribus circumstantiis ex parte mulierum rite perpenfis aliqua indicia conceptionis apparebunt . 20. Quæ de causa Mulieres secundam circumstantiam non attendant . ibid. Signa erronea conceptionis a Veteribus al-

Astruc de Morbis Mulierum . P. II.

lata . ibid. Perperam prænuntiarunt sexuum varietatem . ibid. Difficultates conceptionis declarantur . ibid. Conditiones in mulieribus ad conceptionem necessariæ . 35. Defectus harum conditionum . ibid. Conceptiones contra naturæ leges , sive falsæ conceptiones . 26. In quo casu conceptio , quamvis realis , falsa reputetur ? 27. Medicina nec præoccupare , nec mederi potest conceptioni falsæ . ibid. Conceptio falsa ob graviditatem ovarii primum observata 1682. ibid. Mater hæmorrhagia necata ob disruptionem ovarii . ibid. Circa idem observationes DD. Montagnieri , Littrii , & Varocquierii . 27. & 28. Conceptio , sive graviditas tubarum a Chirurgo quodam animadversa anno 1590. & ab alio anno 1640. tandem a Riolo inspecta . 30. Eadem observata a D. Vessal Chirurgo Parisiensi anno 1669. Error D. Mauricei circa hoc . ibid.
Congressus cum Sponso qualis esse debeat tempore graviditatis .
Constipatio Mulierum gravidarum si mam attentionem meretur . 72. Quomodo ipsi medeatur . ibid.
Cor , habetur in vermine seminali spermatico circulus , qui quodammodo per speciem cordis perficitur .
Cordialia in graviditate qualia .
Corpus luteum ovarii quid sit .
Cotyledones uteri quid sint . 180. A Hippocrate recensiti . ibid. A Galieno , Dioclis , & Paxagoræ auctoritate . ibid.
Curtialus Medicus Tolosanus refert graviditatem abdominalem . 32

D

D*ecocta* refrigerantia ad uteri calorem temperandum . 41. Decocta calefacientia ad calorem , & elaterium frigido utero , laxatoque restituendum . 42. Dulcificantia ad-

versus lochiorum suppressionem. 109
 Chalybeata utilia in diarrhoeis. 110
 Pullorum in inflammatione uteri idonea. ibid. Solventia contra infartum scirrhosum glandularum mammarum. 158
Decoctum album Sydenhamii, & ptisanæ ab ipso in diarrhoeis commendata. 110
Delirium interdum febris lacteæ effectus. 115
Diarrhœa, quæ indigestiones sequitur, lochiorum suppressionem inducit. 107. Quomodo ipsi medeari queat. 109
Diemerbroeckius Isbrandus Anatomicus Ultrajectinus locutus est de rubis anfractuosis matricis, quæ sunt venæ cecales auctoris. 183
Dioles Carystius admittit Coryledones, sive ora venarum in utero Mulierum gravidarum. 180
Disjunctio ossium pelvis partui faver. 99
Dodartius Embryonem unius & viginti dierum conservavit. 50
Guverneyus Junior ovaria inspexit vacuorum. 7
 E
Embrocations in lochiorum suppressione usuveniunt. 109. Quando in sinum puerperarum fundantur. 116
Embrion, nisi paucam pituitam refert non nexam. 50. Observatio Dodartii nuper allata. ibid. Observatio D. Littrii supra ovum fecundatum adhuc in ovario contentum. ibid.
 Mutationes, quæ in generatione ranarum contingunt, ideam præbent generationis embryonis. ibid.
Emetica quomodo exhibeantur gravidis accidentalibus morbis affectis. 74
Emmenagoga validiora in curatione molarum commendata. 128. Non conveniunt in scirrhoso infartu mammarum. 157
Emplastra adstringentia renibus, & abdomini applicantur ad impediendum abortum. 92

Exclusio germinum a prima creatione alia in aliis contentorum fabula est. 26
Exercitium sterilibus mulieribus ob uterilaxitudinem magis idoneum. 43
 Quando ipsis permitti debeat commercium cum Sponso. ibid. *Exercitium* utile gravidis. 65
Expansibilitas lactis in glandulis scirrhosis. ibid. A calore derivat contentam materiam rarefaciente. ibid.
Experientia, quæ ostendit sanguinem foetus minime in matrem reduci. 61
 Eadem in brutis instituta pro mulieribus nihil concludit. 62
Expunctio, sive lactis per papillas ejaculatio. 130

F

Facultas Medicinæ Parisiensis, & Monspessulana utraque magna privilegia habet, sed prior maxima. 197. Hujusmodi facultates invicem æmulari, non adversari debent. 198
Falsum germen, quid sit, improprie ita appellatur. 83
Falsus incessus, cui sæpe sunt obnoxie mulieres circa finem graviditatis. 70
Fantonus Medicus Taurinensis vasa uteri observavit mulierum nequaquam partus occasione emortuarum. 186
Fascia propria ad firmandam ea, quæ papillæ applicantur. 168
Febres accidentales, quæ gravidas infestant, quales cautiones exigant. 73
Febris lactea, quæ sequitur abortum in posterioribus mensibus. 83. Febris lactea, quæ partum naturalem consequitur. 110. Plura habet stadia, primum stadium. ibid. Symptomata secundi stadii. ibid. Phenomena, quæ tertium stadium manifestant. ibid. Phenomena febris lacteæ erant Veteribus ignota. ibid. & 111. Plerumque per aliquam copiosam evacuationem evanescit. 111
 Causæ febris lacteæ. ibid. Explicatio symptomatum. 114. Quomodo ab evacuatione tollatur. 115. Diagnos

sis, & Prognosis. *ibid.* Quando hæc febris in dupla tertianam desinat. *ibid.* Curatio. 116. Causa febris antiquæ duplo tertianæ puerperarum. 117. Methodus ipsam profligandi. *ibid.* Febris inflammatoria puerperarum. *ibid.* Quamvis hujus febris effectus in cerebro sint, causa tamen est in uteri collo. *ibid.* Hoc effectum demonstratur. *ibid.* Hæc febris promptum auxilium postulat. *ibid.* Quando ex brachio, vel ex pede sit vena incidenda. *ibid.* Regimen, & remedia magis idonea. *ibid.* & 118. *Fernelius Joannes* observavit embryonem quadraginta dierum. 54. Cæratio Philologica circa ætatem *Fernelii*. 190. Traditiones circa vitam, & operas hujus Auctoris. *ibid.* Causa errorum circa verum tempus ejusdem mortis, quæ tribuitur *Guido Patino*. 191. Character *Fernelii*. 192. *Fluores albi* causa sterilitatis. 36. Sæpe subsequuntur abortus. 83. Veniunt vasis vermicularibus uteri. 178. *Fluxus ventris* gravidarum. *ibid.* *Fœcundatio* quomodo perficiatur juxta vulgi opinionem. *ibid.* Quomodo, juxta recentiores Anatomicos. 18. Effectus fœcundationis. 2. *Femina* quare modo mares, modo femellas pariant. 24. Quare interdum filias tantummodo gignant. *ibid.* Aliæ vero tantum masculos. *ibid.* Quare plerumque unicum pro singula graviditate natum præbeant. *ibid.* Quomodo gemina concipiant. *ibid.* Quomodo plures una filios pariant. *ibid.* Qua de causa columbi, & turtures jugiter duplex ovum expellant. *ibid.* Atque ex his alterum masculum, alterum feminam complectatur. *ibid.* Mulieres, quæ propriam graviditatem abscondunt, quomodo detegi possint. 52. Quid Medici prudentis, & religiosi in hoc casu sit. 53. Gravidæ Mulieres quales cautelas postulent in morbis ac-

cidentalibus graviditatis. *Fetus* petrefactus. 33. Fetus adhaerens, & positus in utero. *ibid.* 44. Primum caput perpendiculariter extollit. 45. Dein in glomum compingitur. 46. Ejusdem nutritio, & qua via recedat, describitur. *ibid.* Qualis sit circa secundum mensem. 47. Quando materno sanguine vescatur. 48. Mutationes mirabiles, quæ in fœtu contingunt, dum increfcit. *ibid.* Minime per os nutritur. 63. Neque liquore alitur in Amnios contento. 64. *Fomentatio* in suppressione lochiorum. 109. *Frigus* præcipua causa suppressionis lochiorum. 107. *Funiculus umbilicalis*. 11. Ejusdem anatomica descriptio. *ibid.* Vasa, quibus componitur. 12. Gelatina pellucida, quæ oblinitur. *ibid.* Nimmis productus, aut brevis abortum facit. 86.

Galenus in utero gravido Cotyledones admittit. *Generatio* partes generationis in lieribus enuntiantur. 1. Generatio est functio naturalis ad multiplicandam sobolem. Opinio veterum circa hoc. 13. Ambo sexus ad generationem requiruntur. *ibid.* Observationes, quæ id comprobant. *ibid.* Opinio veterum circa mares, & feminas. 14. Futilis reputata. *ibid.* Nova inventa, quæ triplici opinioni occasionem tribuerunt. *ibid.* Opinio mixta nata ex contemptu illius, quæ admittebat fœtum omnino perfectum, aut in ovo femineo, aut in verme spermatico maris. *ibid.* Quomodo in hac sententia probabiliori uterque sexus concurrat ad generationem sui similis. *ibid.* Quid objiciant huic sententiæ. 17. Generatio ovorum ab observatione infirmatur. *ibid.* Gene-

Generatio vermium nihil feminis relinquit. *ibid.* Quarta opinio ostenditur, quæ verior videtur. 17
Germina: opinio, quæ supponit, Adam complexum esse omnem subsequentem sobolem per innumera germina in suis testibus contenta. 25
Calculus, qui hanc absurdam doctrinam refutat. *ibid.*
Glandula scirrhosæ mammarum. 153
Gorræus Joannes Medicus Parisiensis venas cecales descripsit. 182
Graafius Reinerius suas observationes instituit supra ovaria cuniculorum. 6
 Est auctor systematis generationis per ova. 14. Intervallum adnotavit in cuniculis, & leporibus a conceptione ad casum ovi fecundati in uterum. 19. Similis observatio Kerckringii in Muliere. *ibid.*
Graviditates ventrales triplicis speciei sunt. 31. Prima detecta est a Curtialo, & a D. Jovy. 32. Secunda nisi per accidens ventralis est. *ibid.*
 Atque & tertia, quæ a laceratione uteri accidit. *ibid.* Graviditas naturalis. 44. Explicatio hujus status. *ibid.* Signa. 51. Non apparent nisi in quarto mense. 52. Ante hoc tem-
 pora signa incerta sunt. *ibid.* Regimen gravidis necessarium. 65. In-
 apta modum graviditatis. 67. Curatio citum incommodorum. 71

H

H *Artsoekerus* primus non est auctor animalculorum spermaticorum. 15
Harvæus, ejusdem observationes circa ovaria damarum. 6. Ejusdem inventa circa generationem. 14. Ejusdem opus denique de generatione animalium egregias observationes complectitur circa formationem, & incrementum pulli, quæ multum generationis arcanum declararunt. 58
Hæmorrhagia in abortibus obvia. 83.

87. & 89. Indoles hæmorrhagiæ in lochiis immoderatis. 104. Diagnos-
 sis, & Prognosis hujus affectus. *ibid.*
 Ejusdem curatio. 105
Hæmorrhagiæ gravidarum; quomodo ipsis medeamur. 71. Postea abortus supervenientes qualem medelam postulent. 95. Intromissio aceti in uterum utilis evadit. *ibid.*
Higbmorus (Nathanael). Medicus Anglus descripsit cotyledones, sive ora venarum uteri. 184
Hippocrates suas præbuit notiones circa formationem foetus. 53. Ejusdem opinio circa partus terminum. 77. Confirmata a consensu omnium Nationum &c. *ibid.*
Homo: Omnes generationes successive in Adam continebantur. 25. Fallacia hujus opinionis calculo comprobata. *ibid.*
Hydrocephalus causa abortus. 86
Hydrops ascites; signa, quæ hunc morbum a reliquis graviditatibus distinguunt. 52. Uteri, quomodo a graviditate distinguatur. 28. Foetus causa abortus. 86

I

I *Incubatio* utilis ad cognoscendas embryonum metamorphoseos. 58. Circa hanc rem experientiarum cursus neque multum laborem, neque plures impensas requirit. *ibid.*
Induratio glandularum post lactis depositionem quomodo resolvatur. 116
Infantes sexto mense nati non vivunt. 83. Vivunt tamen a septimo mense. *ibid.* Galeati infantes felices evadunt. 98
Infartus lactis describitur. 118. Afficit plerumque partes externas. *ibid.* Causa hujus morbi. *ibid.* Magis ad nobiles, quam ad pauperes mulieres attinet. 119. Quare facilius hic effectus partes externas infestet. *ibid.* Quare potius certas quasdam partes, quam

quam alias afficiat . ibid. Symptomata infartus lactei . ibid. Character specialis œdematis ; quod hunc affectum parit . ibid. Symptomata augentur , quando lactis metastasis in phlegmone vergit . ibid. Lactis infartus frequenter per resolutionem evanescit . 120. Consecutiones imperfectę resolutionis . ibid. Quomodo abscessus consequatur . ibid. Diagnofis lactei infartus . ibid. Quomodo distinguatur a rheumatismo . ibid. Difficulus cognoscitur , quando partes internas aggreditur . ibid. Raro hic affectus periculofus est . ibid. Prognofis variat . ibid. Infartus lactis interdum periculofus sunt . ibid. & 121. Curatio tres indicationes postulat . ibid. Diluere lympham lacteam affluentem . ibid. Imminuere copiam fluidi lactei , & quomodo hæ perficiantur . ibid. Relaxare partes tumefactas . ibid. Suppuratio hujus infartus quomodo promoveatur . ibid. *Inflammati*o uteri abortum fequitur . 83. *Causa* fuppreffionis lochiorum . 107. *Inflammati*o fequitur imperitiam obftetricis haud infrequenter , & tunc valde perniciofa evadit . ibid. *Methodus* curativa hujus morbi . 109. *Inflammati*o uteri eft caufa febris malignę reputatę , quę fæpe puerperas necat . 126. Quomodo ipfi medeamur . ibid. & 121. *Mamm*arum . 141. *Causę* communes hujus morbi . 142. *Causę* proprię puerperarum . ibid. *Proprię* nutricum . ibid. *Symptomata* hujus affectus . ibid. *Diagnofis* . 143. *Prognofis* . ibid. *Deficientia* . ibid. *Methodus* curativa . ib. *Ufus* venę fectionum . ibid. *Dięta* tenuis efle debet . ibid. *Exceptio* in gratiam nutricum . 144. *Petus* multus fit , & diluens . ibid. *Lavacra* in hoc ftatu idonea funt . ibid. *Purgatio* convenit poft phænomenorum diminutionem . ibid. *Topica* idonea in inflammatione mammarum . ib. 145

*Inje*ctiones Matricis ad lochia immoderata moderanda . 105

Inventa Medicinę quare feigniter propagentur . 123

Jovy Chirurgus Noſocomii Pariſienſis plures habet obſervationes circa graviditatem ventralem . 32

Ipecacuanba : ufus hujus remedii in diarrhœa , quę producit fuppreffionem lochiorum . 109

K

K Erckringius Auctor plura detexit circa generationis Myſterium . 14. Ejufdem obſervationes circa embryonem . 54

Kina : ufus hujus remedii in febris duplo-tertiana mulierum puerperarum . 116

L

Lac quomodo producat in recentibus parturientibus . 110. Quomodo mammæ tumefaciat , atque deinde abeat , vel per papillas . Vel per ſecefſum . ibid. Vel per ſenſibilem tranſpirationem reſolvitur . ibid. Quomodo ejufdem lactis vitas in mammis ſervetur . 116. *Lactis* ad ipſum diluendum tumores , aut urinas ciendas quomodo debeat . 117. *Lac* ſpiſſum nigruſanguinem deponitur . 118. *Lactis* modo generetur ex chylo . 134. *Lactis* vero ex ſanguine , cum quo tam circumagitur . ibid. *Error* Pecqueti circa ſpecialeſ lacteum canalem . ibid. Quomodo lac ex mammis erumpat . 135. Hoc per ſuctionem fit . ibid. *Actio* aeris in hoc opere . ibid. *Actio* ſugentis infantis . ibid. *Defectus* lactis in nutricibus . 169. Difficulus determinatur quantitas lactis nutricibus neceſſaria . 170. *Causę* horum defectuum . ibid. Ob conſtitutionem nutricum . ibid. Ob evacuationes ſpontaneas . ibid. Ob vitium

tium locale mammarum. *ibid.* Symptomata. *ibid.* Diagnofis. 171. Prognofis. 172. Curatio. *ibid.* Postulat remotionem caufarum morbi. *ibid.* Remedia galactophora inutilia funt, & fruſtranea. *ibid.* Defectus lactis per vitium organi eſt incurabilis. 173. Prava qualitas lactis nutricum. *ibid.* Descriptio ſtatus nutricum. *ib.* Vitia lactis diverſa. *ibid.* Lac ſponſe ſeroſum. *ibid.* Quando vitiatum conſiderari poſſit. *ibid.* Quando ſpiſſitudo ejuſdem pro vitio habeatur. 174. Aut falſedo, vel aciditas. *ibid.* Sive amarities. *ibid.* Ejuſdem prava qualitates magis influunt in infantem, quam in nutricem. *ibid.* Effectus lactis nimis ſeroſi. 175. Nimis ſpiſſi. *ibid.* Salici, acris, aut bilioſi nimis. *ibid.* Diagnofis pravarum qualitatum lactis in nutricibus. *ibid.* Prognofis. 196. Curatio. *ibid.* Quomodo nimis ſeroſo lacti medeatur. *ibid.* Quomodo ſpiſſitudini nimiae, vel aliis vitiis lactis. *ibid.* Potiſſimum tamen eſt nutricem mutare. *ibid.* Lac aſininum convenit ad compoſcendum uteri caretem. 41. Tum ad tollendos glandularum ſcirrhos mammarum. 158. *Alia*, ſive lactis ſuctio ab adulta non ſolam inſtitui debet in uberiori *Aphrodiſiacorum* infartu. 118. Quæritur, citrum puerperæ, & nutrices in inflammacione mammarum debeant mammas abſorbere. 145. *Alia* ſacra, ſive clyſmata, quibus cautelis exhibeantur in gravidis mulieribus. 75. Dulcificantia conveniunt ad abortum avertendum. 99. Emollientia in ſuppreſſione lochiorum. 109. Qualia ſint illa, quæ puerperis conveniant. 116. Irritantia pro molæ exitu fovendo. 128. *Leges Romanæ* circa legitimum terminum. 78. *Leeuwenhoekius* non eſt primus Auctor, qui detexerit animalcula ſpermatis-

ca. 15. Ea tamen melius obſervavit. *ibid.* *Ligamenta uteri.* 4. *Lithopædia*, ſive foetus petrefacti. Obſervationes circa ipſa. 33. *Littrius* obſervavit corpus luteum ovarii. 6. Animadvertit graviditatem ovarii. 28. Viditque erumpere lithopædium per rectum. 34. Ovumque foecundatum adhuc in ovario conſpexit. 50. Aliqua de muliere emortua circa octavum menſem graviditatis. 189. *Lochia*. 101. Natura hujus fluxus. *ib.* Distinguitur in rubrum, & album. *ibid.* Lochia lactea veniunt a vaſis vermicularibus matricis. 55. Modica ſunt vel reſpectu durationis, vel abundantiae fluxus. 102. Variationes circa hæc. *ibid.* Regulæ generales durationis. *ibid.* Et abundantiae. *ib.* Rectius ab effectibus judicatur. *ibid.* Cauſæ variationis relate ad copiam. *ibid.* Cauſæ variationis relate ad durationem. *ibid.* Eorum duratio progreſſiva eſſe debet. *ibid.* Regimen puerperarum in lochiis lacteis. 103. Lochia immodica. *ibid.* Cauſæ. *ib.* Symptomata. 104. Diagnofis. *ibid.* Prognofis. *ibid.* Curatio. 105. Diæta qualis. *ibid.* *Lympha* lactea uteri, ejuſdemque exuberantia initio graviditatum. 95. Præſertim in mammis. 68. *Lympha* in ſtomachi vitata initio graviditatis quid præſtet. 69.

M

M *Alpighius* ſuis obſervationibus myſterium generationis declaravit. 58. *Mammæ* in nutricibus doloroſo tumori ſunt obnoxiae. Vid. coloſtratio. 136. Glandulæ ſcirrhoſæ mammarum. Vid. ſcirrhus. 153. *Mammæ* in febris lactea valde dolentes ſunt. 126. Topica in hoc caſu magis idonea. *ibid.* Mam-

Mammæ: earundem structura, & usus. 129. Obteguntur membrana contractili, quam infantes sugendo lacerant. ibid. Mammarum substantia. 130. Forma glandulosa. ibid. Usus unus cum glandulis. ibid. Corpus Mammarum angustum in filiabus, majus in pubertate, multo majus in graviditate, maximum in nutricibus. ibid. Evanescit in anubus. ibid. Habet vasa sibi propria. ibid. Tres ordines complectitur venarum lymphaticarum. ibid. Independentem a ductibus lactiferis. 131. Arteriæ. ibid. Venæ. ibid. Nervi. ibid. Descriptio papillæ. ibid. Ex quo color fuscus areolæ. ibid. Usus mammarum relate ad lympham in utroque sexu discernendam. 132. Relate ad secretionem lactis. ibid. Cur impuberes mammis deficiant. 133. Conditio mammarum in graviditate. ibid. Cur lac in mammis a partu statim affluat. ibid. Per duplicem annum perdurat ob irrumationem. ibid. In anubus arescunt. 134. In hominibus lacte deficiunt. ibid. Causæ morbi pilaris. 136. Inflammatio mammarum triplex. 141. Causæ harum inflammationum. ibid. Mammarum abscessus. 145. Mammarum ulcus. 150. *Maturantia* externa conveniunt, quando retardatum lac in suppurationem vergit. 121. *Mauriceus Franciscus* vasa uteri observavit in muliere menstruante suspensa. 184. *Mead (Richardus)* supposuit structuram uteri ab auctore demonstratam. 66. *Medici* contemnendi sunt, qui nimis fiderunt ferotinis partibus muliercularum. 81. *Medicina* apud Arabes florebat anno 1200. 194. Contraria sententia refutatur. ibid. Communicatur hæc scientia per Saracenos Neapolitanis, & Occitanis, ex quo exurgunt

scholæ Salernitanæ, & Monspessulanæ. ibid. Inquisitio comparativa harum Universitatum. 197. *Mery* haud recognovit internam membranam uteri. 3. Sux observationes in tunicam externam placentæ. 10. In circulum sanguinis inter matrem, & foetum. 60. Refutatur hæc hypothesis. 61. Observatio ejusdem Auctoris supra uterum mulieris quatuor a partu horis emortuæ. 185. *Mola* describitur. 122. Ejusdem anatomica disquisitio. ibid. *Molæ hydatidicæ* quid sint. 123. Observationes duplicis molæ hujusmodi. ibid. Fabulæ circa hoc. ibid. Causæ molæ primæ speciei. ibid. Mola est vera conceptio. 124. Ejus Characteres contra ejus naturam. ibid. Causæ molarum secundæ speciei. 125. Causæ molarum tertie speciei. ibid. Symptomata. ibid. Diagnôsis difficilis. 126. Quomodo distinguatur a graviditate. ibid. Ab Hydrope, & scirrho. ibid. Steatoma. ibid. Diagnôsis molarum secundæ speciei. 127. Nulla est diagnôsis tertie speciei. ibid. Prognosis molarum utrunque. ibid. Curatio. 128. Uteri Balneorum, & injectionum in illis. ibid. Emmenagoga, qualia veniant. ibid. Quomodo expellatur mola. *Montagnierus* Medicus Gallus observavit graviditatem ovarii. *Monspessulum* prima urbs Galliæ, Medicinam docuit. 195. Universitatem instituit anno 1100. ibid. Facultatem erexit 1220. ibid. Prima est, quæ publice anatomen doceret. ibid. Prima, quæ Botanicam colebat. 196. Prima, quæ chymicam. ibid. *Morbi accidentales* abortum causant. 86. *Morbi capitis*, & dentium gravidarum quomodo tollantur. 67. *Morgagnus (Joannes Baptista)* celebris Anatomicus Patavinus ejusdem observationes circa originem sanguinis men-

menstrui . 185. Circa vasa uteri in muliere a partu emortua animadverta . . . . . ibid.

N

N *Abotb* Medicus Lipsiensis sumpsit vesiculas lymphaticas circa col- lum uteri pro ovis foetus 3
Narcotica sedant dolores , & commo- tiones uteri . 105. Commixtio eo- rum cum adstringentibus . ibid. Usus in erethismo uteri 107
Natura constantes , & immutabiles le- ges observat circa partus terminum . 108. *Natura* plastica , sive formatrix falsa hypothesis veterum Philoso- phorum 25
Nutrices sunt doloribus mammarum obnoxia . Vid. *Colostratio* .
Nutritio foetus . Examen quarundam opinionum circa hoc . 59. Qualis sit primis mensibus . ibid. Nisi a ter- tio mense sanguinem recipit 60

O

Observationes falsae frequentes sunt apud Medicos , & Philoso- phos 49
Obversio infantis causa partum deter- minans 68
Oesareum proponitur in gravidis 31
Ovaria separantur aliquantulum pro- pter situm foetus fovendo 99
Ovaria innumera sunt in quolibet ova- rio . 6. Quid ipsis a conceptione contingat . 7. Vera germina foetus putantur . 15. Explicatio foecunda- tionis in hoc systemate . ibid. & seq. Ovum foecundatum quomodo per tubas in uterum transeat . 18
Intervallum hujus transitus in cuni- culis observatum 19
Ovaria . 5. Descriptio eorum vasorum . ibid. Substantiae ovariorum . 6. Eo- rum vesiculae . ibid. Quae sunt vera germina . ibid. Morbi ovariorum . 7

Tumores saccati ovariorum sunt ple- runque effectus conceptionis , in quo- periit germen . 28. Conceptiones ovariorum sunt triplicis speciei . ib. Earum diagnosi difficilis , & pro- gnosis incerta 29

P

P *Palpitatio* cordis in gravidis , quo- modo ipsi medeamur 97
Papillae quibus morbis sint obnoxiae . 166. Causae . 167. Symptomata . ibid. Diagnosi . 168. Prognosis . ibid. Curatio . ibid. Casus papillae per suppurationem 169
Partus naturalis . 93. Causae , quae stato- tempore ipsum determinant . 94. Circa hoc opiniones diversae . ibid. Vera causa determinans est obversio infantis . 95. Causae hujus obversio- nis . ibid. Mechanica partus natura- lis . 96. Causae , quae partum pro- movent . 97. Sed praesertim est flu- xus aquarum . 98. Remedia , quae partum promovent , & quomodo agant . ibid. Quomodo partus eve- niat , infante obito . 99. Impossibi- lis est partus , matre necata . ibid. Methodus in partu magis idonea . 100. Partus in omnibus animantibus statum habet tempus . 76. Incerta fides , quam merentur serotini par- tus . 79. Causa erroris circa hanc opinionem 81
Pathemata animi gravidis nocua . 66. Interdum abortum promovent . 84.
Peripneumonia , effectus infartus san- guinei pulmonum in febre lactea . 113.
Phyala vitrea , qua utuntur nutrices pro lacte evacuando . . . . . 135.
Pilaris morbus , sive dolorosus mam- marum in nutricibus tumor . 136. Febri comitante . ibid. Desinit ple- runque in resolutionem . ibid. Quare pilaris vocetur . ibid. Causae . ibid. Sunt plerumque frigus , aut ictus . 137. Vel lactis ubertas . ibid. Sym- pro-

ptōmata. 138. Diagnōsis. ibid. Prognōsis. 139. Quando inflammatio suspicari possit. ibid. Indicatio curativa est lac diluere. ibid. Ipsum inferius pellere. ibid. Mammarumque tensionem tollere. ibid. Mammās fugenti exhibere. 140. In progressu venæ sectio juvat. ibid. Et cataplasmata. ibid. Quomodo in tumefacientia mammārum purgentur agræ. ib. Quomodo lac evacuetur. ib. *Placenta*, sanguinem quem recipit, suppeditant venæ cœcales. 4. Roborant adhæsiōnem placentæ cum utero. ibid. Placenta describitur. 9. Structura. ibid. & 10. Usus sinuum. ib. Substantia, qua componitur. ibid. Distributio vasorum. ibid. Cellulæ ejusdem. ibid. Usus Placentæ. ibid. Cohæsiō cum utero. 45. Ipsi nisi secundo mense inhæret. ibid. Volumine continuo imminuitur, progrediente graviditate. 48. Utilitas hujus diminutionis. 49
Plinius quid crediderit circa terminum partus. 80
Prælagora Anatomicus tempore Hippocratis ora venarum in utero animadvertit. 180
Propositio optima ad tollendam omnem dubitationem circa ortum infantis. 78
Posthumi nati, in quo casu inquisitionem juridicā mereantur. 82
Ptisana sudorifera pro firmando utero. 42
Puerperæ. Quomodo pertractari debeant, topica applicando, ut lactis fluiditas fervetur, impediaturque ejusdem in mammas affluxus. 116. Potus ipsis tunc magis idoneus. ibid.
Punctum saliens, sive cor, in foetu pulsatur, antequam animadverti queat. 47
Purgantia in lactis infartu. 121. In graviditate. 66. In morbis accidentalibus gravidarum. 74. Purgantia in inflammatione mammārum. 144

R

Ranæ dum generantur, generationem hominum docent. 126

Refrigerantia quando abortum avertant. 64
Regimen calefactis idoneum. 42. Calefaciens pro frigidis temperamentis. ibid. Regimen in gravidis. 65. Quale conveniat in morbis accidentalibus acutis, & chronicis gravidarum. 75 Quale in lochiis immodicis. 103 Quale in abscessibus mammārum. 150 Quale in scirrhis mammārum. 158
Regula suppressæ per uteri contractionem post conceptionem. 19. Utilitas hujus suppressionis. ibid. Quo ex fonte scaturiant in gravidis. ibid.
Remedia superstitiosa contra abortum. 92. Activa non conveniunt in scirrhis. 157. Repercutientia non conveniunt in doloroso tumore mammārum. 116. Resolventia in lactis infartu idonea. 117
Resolutio infartus lactei. 120. Effectus resolutionis imperfectæ. ibid. Est abscessus. ibid.
Retentio urinæ quomodo in gravidis tollatur.
Rheumatismus quomodo distinguatur infartu lactis.
Riolani Patris observationes Embrionis.
Rochæus Tractatum de Morbis mulierum composuit, quo admittit tyledones pro lochiis.
Ruysebius putat placentam vasculis 11. A propriis deceptus est observationibus. ibid. Ejusdem observationes circa partes conceptionis servientes. 17. Circa Embryonem. 56. Non putabat adesse communicationem vasorum uteri cum placenta. 62. Refutatur hæc opinio. 63. Descripsit vermicularia. 177. Vidit inæqualitatem superficiæ internæ uteri in muliere gravida dissecta. 184

S

Sanguis in gravidis volumine augefcit. 68. Sanguis menstruus est veno-

- venosus . 187. Per anastomofim erumpit . . . . . ibid.
- Sancto Mauricio* (a) Medicus primus detexit graviditatem ovariorum 23
- Secreta* futilia contra abortum 92
- Secundinae* olim putatae fuerunt ad foetum pertinentes , sed matris sunt . 19. Analogia vegetabilium id confirmat 22
- Sensorium* , quod partum determinat . 97
- Sinus* tumet in graviditate . 71. Magis in febre lactea 110
- Similitudo* infantium cum Patre . 23. Ac cum matre . ibid. Quomodo contingat . ibid. Quare masculi matribus , feminae patribus magis assimilentur . ibid. Difficulter phenomenon explicatur . . . . . ibid.
- Solenandrus* primus mentionem fecit febris lacteae 110
- Somnus* gravidis necessarius 65
- Spigelius* descripsit Cotyledones uteri 184
- Scirrhus* uteri non est pro graviditate tumendus . 52. Abortum frequenter Ansequitur . 83. Sequitur pariter imperfectam resolutionem colostratio . 139. Scirrhus mammarum . 153 reisdem differentiae . ibid. Causae . 154. Symptomata . ibid. Facile in coccina methodo pertractatus renouescit . 155. Mutationes successivae . ibid. Diagnofis . 156. Differentia inter scirrhum , & tumorem lacuum . ibid. Imperiti falluntur , dum putant curasse cancos , medendo tumores mammarum suppuratoriis . ibid. Prognofis in multiplici statu hujus scirrhii . ibid. Curatio . 157. Sunt vitanda topica pingua , & emplastra . ibid. Scirrhii complicati cum aliis morbis specifica postulant remedia , sed caute adhibenda . 158 Methodus curativa venae sectione , diata , & purgatione . ibid. Hyeme . ibid. Vere . ibid. Et aestate necessaria . . . . . ibid.
- Stenonus* celeberrimus Anatomicus , ejusdem inventa animadversione digna sunt circa generationem 14
- Sterilitas* describitur . 34. Est absoluta , vel relativa . ibid. Causae sterilitatis absolutae . ibid. Locum habet ex defectu conditionum pro foecunditate requisitarum . 35. Examen obstaculorum . ibid. Ex vitio vaginae , & orificio uteri . ibid. Ex ulcere , aut cancro uteri . 36. Ex scirrho , obstructione , aut suppressione mensium . ibid. Ex obstructione tubarum . ibid. Observatio Ruyschii . ibid. Ob amissionem sensus harum partium . ibid. Ob inertiam papilionum tubarum . 37. Ob morbos ovariorum . ibid. Ob defectum ovorum , quia ovum in uterum a foecundatione non transducitur . ibid. Sterilitas relativa . 38. Ob fluores albos . ibid. Ob improprietatem vermium seminalium maris cum capsulis recipientibus feminarum . ibid. Haec improprio ab aetate mulieris interdum derivat . ibid. Symptomata sterilitatis . 39. Diagnofis . ibid. Futiles rationes investigandi sterilitatem . ibid. Causae diagnofis difficillimae . ibid. Prognofis . 40. Quaedam sterilitates convalescunt . ibid. Qualem cutationem admittat nimis calidus uterus . 41. Qualem nimis frigidus exigat . 42. Cautela in hac medela necessaria . 43. Remedia supersticiosa . . . . . ibid.
- Sternutatoria* molas ex utero expellunt 128
- Stomachica* quid in graviditate praestet . 67. Quid tunc in ciborum inappetentia . 71. Suctio mammarum ope vasis vitrei . 135. Suppressio lochiorum . 106. Perfecta , vel imperfecta cum variis symptomatis . ibid. Causae , frigus . 107. Angor , aut timor . ibid. Diarrhoea . ibid. Inflammatio uteri . ibid. Diagnofis importat cognitionem morbi , speciei , & causae . 108. Prognofis . ibid. Curatio . 109. Usus venae sectionis in hoc morbo . . . . . ibid.

Joanmerdanius, ejusdem inventa circa generationem. 14
Swieten (Van) ejusdem dubia circa uteri structuram. 177
Sylvius (Jacobus) loquitur pluries de cotyledonibus. 181. Ejusdem observationes in cadaveribus. 182

T

Termixus partus. 76. Principia ad ipsum explicandum sancita. ibid.
 Variabilis esse solet. 77
Testes muliebres. 5
Topica idonea in lactis infartu. 121
Tormina qualia remedia postulent. 71
 Post partum qualem sedem habeant. 100. Eorum causæ. ibid. Medendi ratio. 101
Tubæ uteri. 7. Tubarum membranæ. 8
 Morbi. ibid. Quare ovum fecundatum in tuba detineatur. 30. Quomodo ibi nutriatur, & crescat. ibid.
 Signa hujus graviditatis. 31. Duos ipsa casus complectitur. ibid. Detentionem foetus in tubis. ibid. Et rupturam tubarum. ibid.
Tumores cystici ovarii sequuntur plerumque conceptionem, in qua germen in ovario emortuum sit. 28

V

Vagina nimis longa, aut iners impedit conceptionem. 35
Varices gravidarum decubitus horizontalem postulant. 72
Varocquierus observavit graviditatem ovarii. 28
Vasa lactea, sive vermicularia uteri. 4 & 177. Ruyschius ipsa descripsit. ibid. Charleronus ea indicavit. 178
 Apparent in utero brutorum. ibid.
Van-Hornius & ea, & alia plura circa generationem inventa tradidit. 14
Vassalius animadvertit graviditatem tubarum. 30
Venæ cæcales. 4. Conspiciuntur in gravi-

dis. ibid. Inferuntur in placentam. 10.
 Aperiuntur in cavitationem uteri. 177. Dubia circa ipsa. ibid. Silentium Anatomicorum nihil probat. 178. Ipsas tamen non omnino ignorabant. ibid. Observationes earum existentia. ibid. Per injectiones. 179
 Mutationes horum vasorum in variis circumstantiis. ibid. Auctoritas Veterum circa earum existentiam. 180
 Recentiorum. 181. Ex nuperrimis Anatomicis ipsæ confirmantur. 186
 Animadversiones, quæ magis illas comprobant. 187. Directio earum. ibid. Est ad angulos rectos. ibid.
 Unica via transitus sanguinis ex matre in foetum. 188
Venæ umbilicalis usus, & cursus. 12
 Ratio maximæ diametri. ibid.
Venæ sectio in graviditate. 60. Numerus. ibid. Et tempus idoneum. ibid. Usus in vomitu gravidarum. 71. In morbis accidentalibus. 72
 Ex qua parte instituenda. ibid.
 Quando in abortibus conveniat. In partu. 79. In lochiis immotis. 105. In suppressione lochiorum. 109. In inflammatione uterina. 110. In tumore inflammatorio uterini. 116. Magis idonea ex in suppressione lochiorum, tum febris duplo-tertiana. 117. Quando conveniat in lactis infartu. 121
 Quis juvat ex brachio in tumore uterini. 116. altricum.
Venter quomodo post partum reatuatur.
Vermes seminales, objectio circa nimiam copiam eorum. 21. Solvitur. ibid. In novo systemate considerantur germina foetus: observatio concursus utriusque sexus. 22. Refutatur & hæc. 23. Efformatio vermium spermaticorum. 24. Oppugnatur & hoc systema. ibid. Vermis seminalis est homo. 47. Ejusdem vita speciali ratione servatur. ibid. Liquidum per ipsum circulans pura

pura lymphæ est, ut in insectis. ib.	dica .	106
Ipse embryo nil aliud est, quam	<i>Vomitus</i> gravidarum, quomodo ipsi me-	
pauca pituita .	deatur .	71
<i>Vesiculæ</i> ovariorum sunt vera germina	<i>Urina</i> , quare frequenter a gravidis min-	
embryonum .	gatur .	70
<i>Ulcera</i> mammarum . 150. Causæ . ibid.	<i>VVillisus</i> primus, qui fusc de febre la-	
Differentiæ . ibid. Symptomata . 151	teæ locutus sit .	110
Diagnos. . ibid. Prognosis . ibid.	<i>VVinslovius</i> qualem texturam uteri ob-	
Curatio . 152. Objectio contra vul-	servaverit in mulieribus menstruan-	
garem praxim . ibid. Uteri sequun-	tibus a morte dissectis .	184
tur abortum . 83. Et lochia immo-	<i>Vulneraria</i> quando abortum avertant . 90	

F I N I S.

E R R A T A C O R R I G E.

1. lin. 5. ex-& . p. 2. l. 44. dilatentur - stipentur . p. 3. l. 20. refluunt - reducant . *ibid.* l. 27.
 conspicui - conspicuis . *ibid.* l. 40. oculis - ovulis . *ibid.* l. 14. calide - valide . *ibid.* l. 19. ex-& .
 8. l. 4. differentia - deferentia . *ibid.* l. 21. lib. 11. - lib. 2. p. 9. l. 14. ipsique - neque ipsi . *ibid.*
 24. conversum - convexum . p. 10. l. 44. ipsique - ipsique . p. 13. l. 38. quarteroni - quarteroni di-
 entur . p. 14. l. 15. sanguinei - sanguinis . p. 16. l. 36. completum sœtum - completus tœtus . p. 17.
 13. oportet - debet . *ibid.* l. 37. callidæque - calidæque . p. 18. l. 6. sanguine - sanguini . *ibid.* l. 25.
 quod - qui . p. 18. l. 27. mari - maris . p. 18. l. 2. Gaspere - Casparo . p. 19. l. 5. ipso - ipse . *ibid.*
 26. viridiora - vividiora . p. 24. l. 28. dua - duo . p. 26. l. 5. quadrantia - quadrantes . p. 22. l. 28.
 ipsa - ipso . p. 24. l. 4. eaue - quæ . p. 26. l. 23. involuerorum - evolutionum . p. 28. l. 6. ovulorum -
 eulorum . p. 32. l. 1. excitant - existant . p. 35. l. 29. superne - inferne . p. 36. l. 15. seminecat -
 seminis necat . p. 68. l. 3. leviora - sevia . p. 82. l. 22. eam - ea . p. 130. l. 5. supersternitur - sub-
 sternitur . p. 148. l. 26. eyenascunt - evanescunt . *ibid.* l. 38. uncia - unica . p. 192. l. 2. *Hæc editio*
hæc. - Hæc editio Ultrajectina est.

9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.
44.
45.
46.
47.
48.
49.
50.
51.
52.
53.
54.
55.
56.
57.
58.
59.
60.
61.
62.
63.
64.
65.
66.
67.
68.
69.
70.
71.
72.
73.
74.
75.
76.
77.
78.
79.
80.
81.
82.
83.
84.
85.
86.
87.
88.
89.
90.
91.
92.
93.
94.
95.
96.
97.
98.
99.
100.

101.
102.
103.
104.
105.
106.
107.
108.
109.
110.
111.
112.
113.
114.
115.
116.
117.
118.
119.
120.

3.
An
ie
S
re
il
c
ne
Aph
ci
J
A

